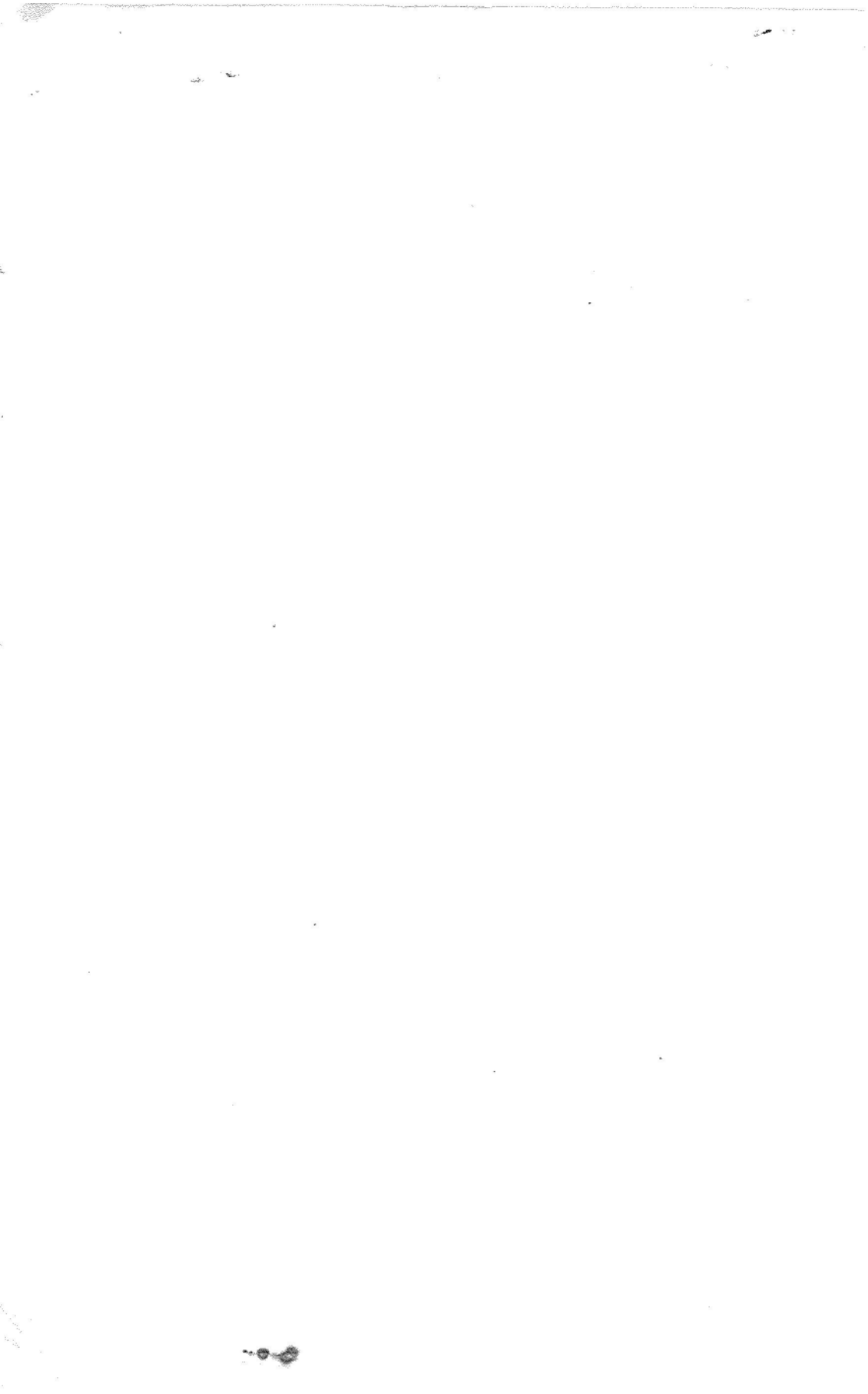

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Κ. ΓΚΟΥΜΑΣ
ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ

ΛΙΒΑΔΙ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ, ΙΣΤΟΡΙΚΗ,
ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ

ΛΙΒΑΔΙ 1973

Ἀφιερῶται
εἰς τοὺς νέους
τοῦ Λιβαδίου.

Με ἀγάπη
ΕΛ. ΓΚΟΤΜΑΣ

Ἡ ἔκδοσις τοῦ βιβλίου
ἐγένετο ἰδία δαπάνη.
Τὸ καθαρὸν δὲ προϊόν
ἐκ τῆς διαθέσεώς του,
θὰ διατεθῆ διὰ τὸν
ἠλεκτροφωτισμὸν τοῦ
Ξενῶνος Προφήτου Ἡλία.

ΕΛ. ΓΚΟΤΜΑΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τόπος διαλεχτός τοῦ Θεσσαλικοῦ χώρου, γνωστός στο Πανελλήνιο, τὸ Λιβάδι, πατρίδα τοῦ ἐθνικοῦ μας ἥρωα Γεωργάκη Ὀλυμπίου καὶ πολυδοξασμένος ἀπὸ τὴν πλούσια ἐθνική, πνευματικὴ καὶ θρησκευτικὴ ζωὴ, τὴν ὁποία δημιούργησε καὶ ἄφησε σὰν ἱερὰ παρακαταθήκη στοὺς ἀπογόνους του, ἀλλὰ καὶ τόπος πολυδοκιμασμένος ἀπὸ τοὺς σκληροὺς ἀγῶνες του, τοὺς ὁποίους ἐπέβαλε ἡ ἀδυσώπητη ἀνάγκη νὰ ἐπιβιώσῃ στὸν ἄγονο χῶρο, πὺν διάλεξε — καὶ στὸν ὁποῖο τὸν ὠδήγησε ἡ ψυχικὴ ἀνάγκη τῆς ἐλευθερίας — ἀπὸ μακροὺς καὶ αἱματηροὺς ἀγῶνες του, νὰ τὴν διασφαλίσῃ καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐθνικὴ του ἀποκατάσταση.

“Ὅλα τὰ στοιχεῖα, πὺν συνθέτουν τὴν ἱστορία του, τὸν ἀκρογωνιαῖο αὐτὸ λίθο, εἰς τὸν ὁποῖο οἰκοδομήθηκε τὸ παρελθόν, ἡ παράδοσις, ἀλλὰ καὶ ἡ μετέπειτα ζωὴ αὐτοῦ τοῦ τόπου, ἔπρεπε νὰ γίνον ἀντικείμενον ἐρεύνης, νὰ γνωρίσουμε τίς ρίζες καὶ τίς πρῶτες πηγὲς τῆς ζωῆς, πότε δημιουργήθηκε ὁ οἰκισμός, πῶς ἀναπτύχθηκε πνευματικὰ, οικονομικὰ, ἡ δυναμικὴ αὐτῆ γενεὰ τῶν Ἑλλήνων, στο ὄρεινὸ αὐτὸ καταφύγιον, τοὺς τρόπους ζωῆς του, τίς συνήθειες, τὰ ἔθιμά του, τὴν ξεχωριστὴν ψυχὸσύμβασή του, τὴν ταραγμένη ζωὴ του, ἀπὸ τίς ἀνταρσίεις, τίς ἐπιδρομὲς, τοὺς πολέμους.

Ποῖός, ὅμως, μῖτος θὰ μᾶς ὠδηγοῦσε στὴν ἀναδρομὴ αὐτοῦ τοῦ παρελθόντος; Δυστυχῶς, δὲν γράφηκε ἡ πολυκύμαντὴ ἱστορία τοῦ Λιβαδίου ἢ, ἂν γράφηκε, δὲν διεσώθη.

Ἀπὸ χρόνια, μὲ ἀπασχολοῦσε ἡ ἔρευνα τῆς ἱστορίας τῆς πατρίδος μου, χωρὶς νὰ μπορέσω νὰ ἐπιτύχω στίς προσπάθειεις.

Ὅστερα ἀπὸ τίς ἀνυπερέβλητες αὐτὲς δυσκολίεις, ἐθεώρησα σκόπιμον νὰ περιορισθῶ στὴν συγκέντρωση καὶ τὴν καταγραφή τῶν ἱστορικῶν στοιχείων, πὺν ἦσαν διάσπαρτα σὲ διάφορα βιβλία, περιοδικὰ, τίς ἐνθυμίεις, τίς παραδόσεις, κάθε εὔρημα, τὸ ὁποῖο θὰ φώτιζε τὴν ἱστορία τοῦ Λιβαδίου, τὴν πνευματικὴ καὶ θρησκευτικὴ ζωὴ του, κάθε πῖ, πὺν συνδέεται μὲ τὸ λαϊκὸ πολιτισμὸ του, νὰ βρεθῇ συγκεντρωμένον καὶ διασωθῇ, μὲ τὴν εὐχή, σύντομα νὰ συμπληρωθῇ ἀπὸ ἄλλο ἐρευνητῆ.

Παράλληλα, θεώρησα σκόπιμο ν' ασχοληθῶ μὲ τὴν σύγχρονη ζωὴ τοῦ Λιβαδίου, τὰ ἱστορικά γεγονότα ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς τοῦ ἕως σήμερα καὶ τὰ ἐπιτεύγματα τῶν κατοίκων, σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς δραστηριότητός των, μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση τῶν ἀποδήμων συμπατριωτῶν καὶ τῶν παροικιῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ.

Τὸ ἔργο μου αὐτό, μὲ τὶς ἀτέλειές του, τὸ παραδίδω, μὲ χαρὰ καὶ ἀγάπη, στοὺς συμπατριῶτες μου, τοὺς διαμένοντας στὸ Λιβὰδι καὶ τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος εὐρισκομένους, γιὰ νὰ ζωντανεύη τὶς ἀναμνήσεις των καὶ τὴν ἀγάπη πρὸς τὴν γενέτειράν των.

Στοὺς νέους τοῦ Λιβαδίου, γιὰ νὰ γνωρίσουν, ἔστω καὶ ἀπὸ τὰ ἔλλιπῆ αὐτὰ ἱστορικά στοιχεῖα, τὴν σκληρὴν πάλη τῶν προγόνων των, γιὰ τὴν ἐπιβίωσίν των, τὰ δεινοπαθήματά των, τοὺς ἀγῶνες κατὰ τῶν τυράννων, τὴν ἐπίδοσή των στὰ γράμματα, τὴν προσήλωσή των εἰς τὰ Ἑλληνοχριστιανικὰ ἰδεώδη, γιὰ νὰ φρονηματίζωνται.

Λιβὰδι, Μάιος 1973.

ΕΛ. ΓΚΟΤΜΑΣ

Ἀποψις Λιβαδίου

ΛΙΒΑΔΙ

Γεωγραφική θέσις, ἔκτασις, ὄρια, κλίμα

Τὸ Λιβάδι εἶναι κοινότης τῆς Ἐπαρχίας Ἐλασσόνας τοῦ Νομοῦ Λαρίσης.

Ἡ περιοχή τοῦ Λιβαδίου ἀρχίζει ἀπὸ τὰς νοτίας κλιτύς τοῦ ὄρειοῦ ὄγκου τῶν Πιερίων ὄρεων, τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν Καμβουνίων, εἰς ὑπερ-θαλάσσιον ὕψος 1150 μέτρων.

Ἡ ἔκτασις τῆς Κοινότητος Λιβαδίου ἀνέρχεται εἰς 120 χιλ. στρ., περικλειομένη ἐντὸς τῶν κάτωθι ὄριων:

Ἄνατολικῶς, μὲ ὄρια Κοινότητος Ἁγίου Δημητρίου, Κοκκινοπλοῦ, Πυθίου, Δολίχης, βορείως, μὲ ὄρια Κοινότητος Ἁγίου Δημητρίου, Μόρνας, Καστανιάς, δυτικῶς, μὲ ὄρια Λαβανίτσας, Λιβαδεροῦ, Σαρανταπόρου καὶ νοτίως μὲ ὄρια Σαρανταπόρου, Μηλέας, Κοκκινόγης.

Διοικητικῶς, τὸ Λιβάδι ὑπήγετο ἐπὶ τουρκοκρατίας εἰς τὸν Καζᾶν Σερβίων καὶ δικαστικῶς εἰς τὸ Ἐφρετεῖον Βιτωλίων (Μοναστηρίου). Ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς του, τὸ 1912, ὑπάγεται εἰς τὴν Ἐπαρχίαν Ἐλασσόνος τοῦ Νομοῦ Λαρίσης, Δικαστικῶς δέ, εἰς τὸ Εἰρηνοδικεῖον Ἐλασσόνος καὶ τὸ Πρωτοδικεῖον Λαρίσης.

Ἐκπαιδευτικῶς, εἰς τὴν Ἐπιθεώρησιν Δημοτ. Σχολείων Ἐλασσόνος, Ἐκκλησιαστικῶς, εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἐλασσόνος.

Δασικῶς εἰς τὸ Δασαρχεῖον Ἐλασσόνος.

Ἐπειδὴ, ὅμως, δασικὴ ἔκτασις τῆς Κοινότητος Λιβαδίου ὑπάγεται ὑπὸ τὴν διαχείρισιν τοῦ Προτύπου Δασαρχείου Σκοτεινῶν Ὀλύμπου, οὐσιαστικῶς ἐξυπηρετοῦνται οἱ κάτοικοί της ἀπὸ τὸ ἀνωτέρω Δασαρχεῖον, διὰ τὰς ἀνάγκας των εἰς οἰκοδομήσιμον ξυλείαν καὶ καυσόξυλα.

Τραπεζικῶς, ἐξυπηρετεῖται ἀπὸ τὸ ἴπ)μα ΑΤΕ Ἐλασσόνος καὶ ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας κρατικὰς ὑπηρεσίας ἐν Ἐλασσόνῳ καὶ Λαρίσῃ.

Αἱ ἑκτάσεις τῆς περιοχῆς τῆς Κοινότητος Λιβαδίου, 40 χιλ. στρέμ. καλλιεργησίμου γῆς, 40 χιλ. βοσκαὶ καὶ 40 χιλ. στρέμ. δασικαί, ἀνῆκον ἐπὶ τουρκοκρατίας εἰς τὴν ὀλότητα τῶν κατοίκων καὶ οἱ ὅποιοι ἀκωλύτως καὶ ἐλευθέρως ἐκαλλιέργουν, ἔβοσκον τὰ ποιμνιά των, ἐξυλεύοντο καὶ ἐκαρποῦντο τὰ ἐκ τῆς γῆς ἀγαθὰ πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀτομικῶν ἀναγκῶν των.

Ἦτο, ἐθεωρεῖτο ὡς κεφαλοχῶρι καὶ εἰς τὸ καθεστῶς αὐτὸ τῆς ἰδιοκτησίας δὲν ἐπῆλθε οὐδεμία μεταβολή, ἐκτὸς τῆς γενομένης, κατὰ τὸ 1950 — 51, διανομῆς ἐκτάσεων 3000 περίπου στρεμμάτων εἰς θέσιν Ράχες καὶ τῆς μειώσεως τῶν βοσκησίμων ἐκτάσεων διὰ τῶν παρανόμων ἐκχερσώσεων. Ἦδη, χεμερινοὶ κοινοτικοὶ βοσκότοποι δὲν ὑπάρχουν. Ὀλόκληρος ἡ πεδινὴ περιοχὴ εἶναι πλέον ἰδιοκτησία γεωργῶν καὶ κτηνοτρόφων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἑνιαῖα 50 — 300 στρέμ. κατ' ἀνώτατον ὄριον.

Αἱ θεριναὶ κοινοτικαὶ βοσκαὶ ἐμειώθησαν, συνεπεῖα ἐκχερσώσεων, διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς πατάτας, εἰς ἑκτάσιν 10 χιλ. στρεμμάτων.

Ἄμμιγῆς βοσκότοπος εἶναι ἡ περιοχὴ Σιάπκας, ἐκτάσεως 10 χιλ. στρ.

Διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν ὀρίων τῆς Κοινότητος ἔγιναν εἰς τὸ παρελθὸν ὀροθεσίαι, μεταξὺ τῶν ὀρίων Κοινοτήτων, ἀλλὰ χωρὶς νὰ τεθοῦν ἀμετάθετα κτιστὰ ὀρόσημα, διὰ ν' ἀποφραχθοῦν μελλοντικαὶ διενέξεις καὶ ἀμφισβητήσεις περὶ τὰ ὄρια. Μακροὶ καὶ δαπανηροὶ δικαστικοὶ ἀγῶνες ἐγένοντο διὰ νὰ παγιωθοῦν ὀριστικῶς τὰ ὄρια μεταξὺ Δολίχης, Κοκκινόγης, Μηλέας, Σαρανταπόρου, Καστανιάς, Φτέρης καὶ Ἀγίου Δημητρίου.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1963, μετὰ μακροῦς ἀγῶνας δικαστικούς, ἐπετεύχθη ἡ ἀποκατάστασις τῶν ὀρίων τῆς δασικῆς περιοχῆς Φτέρης Λιβαδίου, εἰς τὰ παλαιὰ ὄρια καὶ ἐκ τῆς ἀποκαταστάσεως ταύτης ἡ Κοινότης εἰσπράττει ἔτησίως 250 — 300 χιλ. δρχ., ἐκ τοῦ φόρου 3% ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύ-

σεως τοῦ δάσους παρὰ τοῦ Δασαρχείου Σκοτεινῶν.

Ἐκκρεμεῖ ὁ καθορισμὸς τῶν ὁρίων μεταξὺ τῆς Κοινότητος Πλατανορέυματος καὶ Καστανιάς, εἰς τὴν περιοχὴν Ἁγίου Ἀντωνίου.

Τὸ κλίμα τοῦ Λιβαδίου εἶναι ἠπειρωτικόν. Ἐπικρατοῦντες κυρίως ἀνεμοὶ εἶναι Βόρειοι ὡς Β. Δ., οἱ ὁποῖοι ἐμπλουτιζόμενοι μὲ ὑδρατμούς, φέρουν συχνὰς βροχὰς εἰς τὴν περιοχὴν μέχρι τέλους Ἰουνίου. Γενικῶς, τὸ κλίμα εἶναι ξηρὸν καὶ δροσερόν.

Τὸ νερὸ τοῦ πόσιμον, ἄριστον καὶ ἄφθονον, μεταφερθὲν ἀπὸ τὴν θέσιν «Μάνα τοῦ Νεροῦ», διὰ συγχρόνου ὑδραγωγείου.

Γενομένη ἐξέτασις τοῦ ὕδατος παρὰ τοῦ κ. Γ. Σακελλαροπούλου, τῶς Ἐπιθ) τοῦ Βιομηχανίας Β. Ἑλλάδος, ἀπέδειξε παντελῆ ἔλλειψιν παθολόγων μικροβίων καὶ κόκκων. Πρόκειται περὶ ἀρίστης ποιότητος ὕδατος, λόγῳ τῆς μικρᾶς ἠλεκτρικῆς ἀγωγιμότητος τῆς κανονικότητος τῶν δυσανθρακικῶν ἀλάτων καὶ τῆς μὴ ὑπάρξεως ἀμμωνίας, νιτροδῶν καὶ νιτρικῶν ἀλάτων. (Ἡ ἐξέτασις ἐγένετο ἀπὸ τὴν Γεωχημικὴν Τεχνολογίαν τοῦ Ὑπουργείου Βιομηχανίας καὶ μικροβ. ἐξέτασις ἀπὸ τὸ Ὑγειον. Κέντρον Θεσσαλονίκης).

Ἡ θῆα τοῦ Λιβαδίου ἀρίστη. Πρὸς ἀνατολάς, ὁ ἐπισκέπτης ἀντικρῦζει τὰς κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὶς πλαγιὰς του, ἀπὸ τοῦ Κοκκινόπλου μέχρι Κρουοβρύσης, μὲ τὰς πολλὰς πτυχὰς καὶ ἀντερίσματα, μὲ τὰς ποικίλας ἀποχρώσεις, αἱ ὁποῖαι ὀφείλονται εἰς τὴν πτώδη βλάστησίν του. Πρὸς νότον καὶ δυσμάς, ὁ ὀρίζων εἶναι θαυμάσιος καὶ διευρύνεται μέχρι τοῦ Κόζιακα καὶ τῆς Πίνδου. Τὸ τοπίον εἶναι γενικῶς σαγηνευτικόν. Αἱ ἐκτεταμέναι ἀναδασώσεις τῶν περὶ τὸ Λιβαδίον πλαγιῶν, αἱ ὁποῖαι ἤρχισαν τὸ 1939 ὑπὸ τοῦ τότε Δασάρχου Ἐλασσόνος κ. Χαραλαμπάκη καὶ αἱ ὁποῖαι ἔλαβαν μεγάλην ἔκτασιν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1950, χάρις εἰς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Δασάρχου κ. Φάνη Σακκά, ὁ ὁποῖος μὲ πείσμα καὶ φανατισμὸν ἀνέλαβε τὸ ἀναδασωτικὸν ἔργον τοῦ Λιβαδίου, παρὰ τὰς ἀντιδράσεις ὠρισμένων κτηνοτρόφων, οἱ ὁποῖοι, λόγῳ ἀγνοίας, ἀντέδρασαν καὶ ἔσωσε τὴν κωμόπολιν ἀπὸ τὴν καταστροφὴν της, ἀπὸ τὰς κατολισθήσεις καὶ συνετέλεσε εἰς τὸν ἔξωραϊσμὸν τοῦ τοπίου μὲ τὴν φύτευσιν δύο καὶ πλέον ἑκατομμυρίων πεύκων, ὥστε νὰ δώσῃ τὸ χρῶμα τῶν φημισμένων διὰ τὸ κάλλος εὐρωπαϊκῶν τοπίων.

Ἡδη, μὲ εὐγνωμοσύνην ἀναφέρεται παρὰ πάντων τῶν κατοίκων, τὸ ὄνομα τοῦ λαμπροῦ αὐτοῦ ὑπαλλήλου, ὁ ὁποῖος συνεδέθη διὰ παντός μὲ τὸ Λιβάδι.

Τὸ Λιβάδι, ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, ἐθεωρεῖτο ὡς θέρετρον, τὸ μοναδικὸν ὀργανωμένον εἰς τὴν περιοχὴν Θεσσαλίας, ὅπου ἀνεπτύχθη ἐσωτερικὸς Τουρισμὸς, δεδομένου ὅτι 300 καὶ πλέον οἰκογένειαι Λιβαδιωτῶν καὶ ξένων ἐκ τῶν πόλεων Κατερίνης, Θεσ)νίκης, Ἐλασσόνος, Λαρίσης καὶ

Τυρνάβου παραθερίζαν επί μακρόν. Χάρης εις τὸ θαυμάσιον κλίμα ἀνελάμβανον δυνάμεις ὅλοι οἱ ἐξησθετισμένοι ὀργανισμοί, νέων καὶ ἡλικιωμένων, τῶν περιοχῶν αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι ἐμαστιζόντο ἀπὸ τὴν ἑλνοσοίαν καὶ ἄλλας ἀσθενείας.

Ἐκ τῆς ἀπορίας δὲ εἰς ἔτος, ἐξελίσσεται εἰς ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερα θέρετρα, χάρις εἰς τὰ ἐκτελεσθέντα ἔξυγιαντικὰ ἔργα, τὸ ἐκτεταμένον δίκτυον ὑπονόμων, τὸ σύγχρονον ὑδραγωγεῖον, τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν βελτίωσιν τῶν ἐσωτερικῶν δρόμων.

Αἱ οἰκίαι, ἐξ ἄλλου, μὲ τὰ διάφορα στεγαστικὰ προγράμματα, καὶ χάρις εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν σύγχρονον ἀντίληψιν τῶν κατοίκων ν' ἀποκτήσουν κατοικίαν μὲ ἀνέσεις καὶ ἐπαρκεῖς χώρους διευκόλυναν τὴν προσέλευσιν παραθεριστῶν. Θὰ χρειασθῆ μία ἀκόμη προσπάθεια ἐκ μέρους τῶν κατοίκων, νὰ δημιουργήσουν τὰ πρὸς ἐνοικίαισιν δωμάτια εἰς ξενῶνας μὲ πλήρη ἐπιπλώσιν, διὰ τὴν ἀνετιωτέραν διαμονὴν τῶν παραθεριστῶν καὶ τέλος νὰ γίνῃ ἓνα ξενοδοχεῖον 50 κλινῶν τουλάχιστον, διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν παραθεριστῶν βραχείας παραμονῆς.

Ἀποφασιστικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν τουριστικὴν τοῦ ἀνάπτυξιν εἶχε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ὁ ἠλεκτροφωτισμὸς που, κατὰ τὸ ἔτος 1967 καὶ ἡ ἀσφαλτόστρωσις τῆς ὁδοῦ Δολίχης — Λιβαδίου, μήκους 13 χιλιομέτρων, κατὰ τὸ ἔτος 1968 - 69.

Ἡδη, ἡ ἀγορὰ ἔχει ἐκσυγχρονισθῆ, τὰ καταστήματα τροφίμων καὶ τὰ κρεοπωλεῖα διαθέτουν ψυγεῖα. Ὑπάρχουν ἐστιατόρια, καφενεῖα καὶ ζαχαροπλαστεῖα, διὰ νὰ ἰκανοποιήσουν τὰς ἀνάγκας τῶν παραθεριστῶν καὶ σύγχρονα ἀρτοποιεῖα.

Ἡ ἀγορὰ διαθέτει ἀφθονα λαχανικὰ καὶ φρούτα καὶ ἰδία τὰ περίφημα λαχανικὰ τῶν κήπων τοῦ Λιβαδίου.

Μὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 73 Β. Διάταγμα, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 18 φύλλον Ἐφημερίδος Κυβερνήσεως, τῆς 15)2)67, ἀνεγνωρίσθη ἡ Κοινότης Λιβαδίου ὡς τουριστικὸς τόπος.

Ἱστορία τοῦ Οἰκισμοῦ

Πότε κτίσθηκε τὸ Λιβάδι στὸ ὄροπέδιο τοῦ ὄρεινου ὄγκου μεταξὺ Πιερίων καὶ Ὀλύμπου, στὴ σημερινή του τοποθεσία, δὲν εἶναι γνωστὸ ἀκριβῶς, διότι δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα.

Μερικοὶ ὑποστηρίζουν πὸς εἶναι ἡ ἀρχαία Περραιβικὴ Δωδώνη. ἡ ὁποία διετήρησε τὸ ὄνομά της καὶ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους. Ἦταν ἔδρα Ἐπισκοπῆς ἀπὸ τὸν 5ον αἰῶνα, ὑπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης, κατὰ τὸ Ἱεροκλέα.

Εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Οἰκουμενικῆς συνόδου Ἐφέσου, τοῦ ἔτους 431,

αναφέρεται ὡς ἐπίσκοπος Δωδώνης ὁ Δωρόθεος.

Ἡ ὑπαρξις τῆς Περραιβικῆς Δωδώνης συνάγεται ἐκ τῶν στίχων Β 748 — 751 τῆς Ὀμήρου Ἰλιάδος, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι οἱ Αἰνιᾶνες καὶ οἱ Περραιβοὶ κατόικουν περὶ Δωδώνων *δυσείμερον*. Ἀναφέρουν ἐπίσης τὴν Θεσσαλικὴν Δωδώνην καὶ τὸ ἐν αὐτῇ ἱερὸν τοῦ «Φωγανίου Διὸς» καὶ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς, ὁ Σουιδᾶς, ὁ Στέφανος, ὁ Βυζάντιος, ὁ Στράβων καὶ ἄλλοι.

Μερικοὶ ἐξ αὐτῶν λέγουν ὅτι ἐξ αὐτῆς προῆλθεν καὶ ἡ ἐν Ἠπειρῷ. Εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου, τοῦ 431 μ. Χ., ἀναγιγνώσκεται καὶ ἡ ὑπογραφή Θεόδωρος Ἐπίσκοπος Δωδώνης Παλαιᾶς Ἠπειροῦ, πρὸς διάκρισιν τῆς Θεσσαλικῆς Δωδώνης, τῆς ὁποίας Ἐπίσκοπος ἀναφέρεται ὁ Δωρόθεος.

Ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐρευνητὴς τῆς ἀρχαίας Θεσσαλίας Α. Σ. Ἀρβανιτόπουλος, εἰς ἐρεῦνας του, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ὀμηρικῶν παραδόσεων, ὑπεστήριξεν ὅτι αὕτη πρέπει ν' ἀναζητηθῆ μεταξὺ τῶν στενῶν Σαρανταπόρου τοῦ Τιταρισίου καὶ εἰς τὸ Β. Δ. τμήμα τῆς Περραιβικῆς Τριπόλεως, ὅπου τὰ ὄρη εἶναι συχνότατα βροχερά, νεφελώδη, δασώδη καὶ ἀπότομα, «δυσείμερα», παρὰ τὰς ἐρεῦνας του εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Τιταρίου (Σιάπκας) καὶ τῶν στενῶν τοῦ Σαρανταπόρου, δὲν ἀνεῦρεν οἰκισμὸν. Συνιστᾷ, ὅμως, νέαν ἔρευναν. Ἡ Τριπολίτης θεωρεῖται τὸ Πύθιον, ἡ Δολίχη, ἡ Ἀζωρός, ὅπου ὑπάρχουν τὰ εἰσέπια τῶν ἀρχαίων αὐτῶν οἰκισμῶν.

Ἡ Θεσσαλικὴ Δωδώνη εἶναι ἀρχαιότερα τῆς Ἠπειρωτικῆς. Τὰ ἀνευρεθέντα νομίσματα, φέρουν τὴν προτομὴν τοῦ Δωδωναίου Διὸς ἐστεμμένον μὲ κλώνους δρυός. Ὁ Στράβων τὴν τοποθετεῖ εἰς τὴν δεξιᾶν ὄχθην τοῦ Τιταρισίου. Ὁ ἱστορικὸς ἐρευνητὴς τῆς Θεσσαλίας, ἀείμνηστος Δημ. Χατζηγιάννης, τοποθετεῖ ταύτην εἰς τὸ σημερινὸν Λιβάδι.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἱστορικῶν στοιχείων, δὲν ὑπάρχουν ἄλλα μεταγενέστερα, τὰ ὁποῖα ν' ἀναφέρονται εἰς τὸν οἰκισμὸν Λιβαδίου εἰς ἄλλην τινα τοποθεσίαν ἢ τὴν σημερινήν.

Ἀπὸ τὰ ἡμερολόγια διαφόρων περιηγητῶν, οἱ ὁποῖοι μεταγενεστέρως καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας, ἐπεσκέφθησαν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Θεσσαλίαν, πληροφοροῦμεθα τὰ κάτωθι:

Ὁ Ἀγγλὸς περιηγητὴς συνταγματάρχης LEAKE, εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του, τόμ. β', σελ. 35, γράφει ὅτι τὸ Λιβάδι εἶναι ἀρχαία ἀποικία Βλάχων καὶ γι' αὐτὸ ἀποκαλεῖται Βλαχολίβαδον. Παραθέτομεν ὅσα εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του ἀναγράφει, κατὰ μετάφρασιν τοῦ αἰδεσμοῦ. Γ. Δ. Στάθη, 1969:

«7 Δεκεμβρίου 1806: Ἀπὸ Σέρβια πρὸς Λιβάδι. Ἡ ὅλη πορεία τοῦ δρόμου μας πρὸς τὸ Λιβάδι, ἀκολουθεῖ τὴν πλευρὰν τοῦ ὄρους Τιταρίου

(Σιάπκας), ανερχόμενοι βαθμηδόν και περνώντας βαθιές λαγκαδιές και βραχώδεις πλαγιές επικινδύνων διαβάσεων, στο τέλος 5 ωρών πορείας, φθάσαμε στο Λιβάδι, ὄνομα κατ' ἐφημισμὸν, ἀφοῦ ἡ θέσις εἶναι τραχεία και ἀνώμαλη, πού δύσκολα κανεῖς μπορεῖ νὰ φαντασθῆ και ἀρκετὰ μίλια ἀπὸ αὐτὸ νὰ βρῆ ἔστω και ἓνα μέτρο πεδινοῦ ἐδάφους.

Ἡ πόλις περιλαμβάνει 800 σπίτια και κεῖται σὲ ἓνα βραχώδες κώλωμα, κάτωθι μιᾶς κορυφῆς τῆς ὄροσειρᾶς τῶν Πιερίων.

Εἶναι μία ἀποικία Βλάχων ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ και ἐξ αὐτοῦ ἀποκαλεῖται Βλαχολίβαδο. Ἄλλα βλαχοχώρια τῆς περιφερείας εἶναι ὁ Κοκκινοπλός, ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ὀλύμπου, τὰ Φτερά (Φτέρη), ἴσης ἀποστάσεως ἀπὸ Κατερίνην και τὸ Νεοχώρι, μεταξύ Σερβίων και Λιβαδίου, σὲ ὑψηλὸ μέρος ἐπὶ τοῦ ὄρους Σιάπκα, ἀριστερὰ τοῦ δρόμου διὰ τοῦ ὁποίου ἤλθομεν.

Ὁ Κοκκινοπλὸν ἔχει 200 σπίτια, ἡ Φτέρη 100, τὸ Νεοχώρι 20 — 30. Πλησίον τῆς Φτέρης λέγεται ὅτι ὑπάρχει ἀρχαῖο λατομεῖον (Μεταλλεῖον Χρωμίου Μόρνας).

Τὰ χωρία ἀποζοῦν κυρίως ἐκ τῆς κατασκευῆς ὑφάσματος μαλλίνου, «Σκουτί», ἐκ τοῦ ὁποίου κατασκευάζονται ἐπαναφόρια, καλούμενα «Κάππες», σὲ πολὺ μεγάλη χρῆσι στὴν Ἑλλάδα και τὴν Ἀδριατικὴν. Τὸ ὕφασμα αὐτὸ εἶναι δύο εἰδῶν, ἄσπρο και μαῦρο και ἀπὸ τὸ μέσα μέρος γίνεται ἀδρόμαλλο και στέλνεται στὴ Βιέννη και Τεργέστη, σὲ κομμάτια, καλούμενα «Ξύλα».

Οἱ Καλαρρυτινοὶ πού κατασκευάζουν τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ ὑφάσματος στὰ βουνά τους, τῶν ὁποίων οἱ ἐμπορευόμενοι κατοικοῦν εἰς τὴν Ἀδριατικὴν ἔχουν τὴν συνήθειαν ν' ἀγοράζουν τὸ παραγόμενον ἀπὸ τοὺς Λιβαδιῶτες ὕφασμα, νὰ τὸ στέλνουν σὲ ἔμπορο Βενετὸ στὴ Θεσσαλονίκη και αὐτὸς σὲ ἔμπορο Καλαρρυτινὸ τῆς Τεργέστης ἐπὶ μεσιτεία. Οἱ Λιβαδιῶτες παράγουν 450 φορτώματα ἀπ' αὐτὸ τὸ σκουτί, καλλιεργοῦν ἐλάχιστα σιτηρὰ, ἀλλὰ κατέχουν ἄφθονα πρόβατα, ἄλογα, μουλάρια.

Ἐπερηφανεύονται διὰ τὸ ἐξαιρετὸ ἀέρα (κλίμα) και τὸ νερὸ τῆς πόλεως και εἶναι ἰδιώτροποι, γι' αὐτὸ και μερικὲς φορὲς στέλνουν νὰ φέρον τὸ πιὸ καλὸ ἀπὸ τρεῖς ὥρες ἀπόστασι.

Ἡ λίμνη τῆς Καστοριάς τοὺς ἐφοδιάζει μὲ ψάρια πρὸς 25 — 30 παρᾶδες τὴν ὁκά, πολὺ καλύτερα τῶν θαλασσιῶν, πού πωλοῦνται στὴ Θεσσαλονίκη 40 παρᾶδες.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, τὸ κλίμα εἶναι τόσο δριμύ τὸν χειμῶνα, ὥστε οἱ κάτοικοι ἀποκλείονται μέσα στὰ σπίτια των ἀπὸ τὰ χιόνια, γιὰ ἀρκετὲς ἡμέρες, ἀναγκαζόμενοι νὰ πίνουν τὸ λυωμένο χιόνι, διότι δὲν μποροῦν νὰ φέρουν ἀπὸ τίς βρῦσες των.

Ἡ πόλις πληρώνει 5000 λίρες σὲ φορολογικὴ συνεισφορά. Ὁ οἰκο-

δεσπότης μας, ένας τῶν προυχόντων, ἐπλήρωσε ἤδη 50 λίρες, τὴν ἀναλογία του καὶ περιμένει μερικὲς ἐπὶ πλέον ἀπαιτήσεις.

Ἐξώθεν τῆς πόλεως, στέκεται ἓνα μνημεῖο ἐνὸς Ἀλβανοῦ ἀρχηγοῦ, φονευθέντος σὲ σύρραξι μὲ τούς κλέφτες τοῦ Ὀλύμπου, τὸ 1774. Εἶναι τώρα 22 χρόνια (1784) ἀπὸ τότε πού ὁ Ἀλῆ Πασᾶς, ὡς Δερβέναγας ἀπέκτησε τυπικὴ κυριαρχία τῆς διοικήσεως στὸ Λιβᾶδι καὶ ἀπὸ τότε ὁ μόνιμος εἰσπράκτορας τῆς φορολογίας ἐξ αὐτοῦ.

Ἄλλος περιηγητής, ὁ Γάλλος HEYZET, ἐπισκεφθεὶς τὸ Λιβᾶδι, τὸ 1856, ἀναφέρει ὅτι εἰς τὸ Βλαχολίβαδον, κώμην βλαχικὴν, ἐπὶ τοῦ ἀποτόμου ὄρους Σιάπια (πάλαι Τιτᾶριος) ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἐλασσόνος, τοῦ ἔδειξαν εἰς μίαν ἐκκλησίαν παλαιὰν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ζωγραφισθεῖσαν ἐπὶ ξύλου, ἣτις ἔφερε χρονολογίαν τοῦ 1119. Ἐλεγον εἰς αὐτὸν οἱ κάτοικοι ὅτι, καθὼς γνωρίζουν ἐκ παραδόσεως, ἡ εἰκὼν αὐτῆ μετνήχθη εἰς τὴν κώμην, ἔκ τινος περὶ ἑλληνικοῦ χωρίου, ἤδη κατεστραμμένου, ὅπερ εὐρίσκετο ἐπὶ τοῦ ὄρους πρὸ τῆς ἀφίξεώς των ἐκεῖ.

Οἱ αὐτοὶ δὲ κάτοικοι, οἵτινες οὐδεμίαν παράδοσιν ἄλλην περὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐκεῖ ἐγκαταστάσεώς των διετήρησαν, ἰσχυρίζονται, λέγει ὁ HEYZET, ὅτι ἦλθον ἐκ τῶν ὄρεων, ὅτι τὸ Λιβᾶδι εἶναι ἡ πρώτη ἀποκατάστασις των καὶ ὅτι τὰ λοιπὰ περὶ βλαχικὰ χωρία Νεοχώρι, Φτέρη, Μηλιά, Κοκκινόπλως ἔθεμελιώθησαν πολὺ ἀργότερον ἐκ τῶν ἰδίων Βλαχολιβαδιωτῶν.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω, τὰ ὁποῖα εἶπαν οἱ Λιβαδιῶται στὸ Γάλλο περιηγητῆ, πρέπει νὰ δεχθῶμε ὅτι ἡ ἐγκατάστασις των εἰς τὸν σημερινὸν οἰκισμὸν τοῦ Λιβαδίου, ἔγινε ἀπὸ ἓνα ἑλληνικὸ χωριό, κατεστραμμένο εἰς τὰ πέριξ βουνά.

Ἐξ ἄλλου, ὁ συνταγματάρχης LEAKE ἀναδιβάζει τὰ βλαχοχώρια εἰς τὰ βουνὰ τῆς Θεσσαλίας, Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας σὲ 500 περίπου. Τὸ πλησιέστερον τῆς Ἐλασσόνος, τὸ Βλαχολίβαδο, φέρεται ὡς τὸ μεγαλύτερον καὶ κατόπιν τὸ Μῆτσοβο. Μολονότι βρισκονται σὲ τοποθεσίαι, οἱ ὁποῖαι δὲν παράγουν ὅσα χρειάζονται διὰ τὴν διαβίωσιν δύο μηνῶν, ἐν τούτοις εἶναι οἱ μεγαλύτερες, οἱ τελειότερα διαρρυθμισμένες καὶ ἀκμαϊότερες πόλεις τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Γερμανὸς BARTH εἰς τὰς σημειώσεις του ἀπὸ τὰς περιηγήσεις, σημειώνει ὅτι βρῆκε τὸ Λιβᾶδι μὲ 600 σπίτια, τὸ 1863, διαφεύδοντας τὸν Μάγνητα, ὁ ὁποῖος τὸ ἔφερε μὲ 300 καὶ ὅτι ἡ Βροντοῦ ἦταν Βλαχοχώρι.

Ὁ Ν. Γεωργιάδης, εἰς τὸ βιβλίον του ἡ Θεσσαλία τοῦ 1860, ἀναφέρει τὰ κάτωθι:

Βλαχολίβαδον, κατοικούμενον ὑπὸ 450 οἰκογενειῶν. Ὁ πληθυσμὸς ἦτο διπλάσιος κατὰ τὴν ἐν τῷ τόπῳ παράδοσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπανὰ-

στασιν τοῦ 1821 καὶ μετὰ ταῦτα, ὅτε ἅπανα ἡ περὶ τὸν Ὀλυμπον χώρα ἐδηοῦτο ὑπὸ τῶν ληστῶν καὶ τῶν Ἀλβανῶν, ἠραιώθη ὁ πληθυσμὸς, μετοικησάντων πολλῶν ἐκ τῶν κατοίκων εἰς Λάρισαν καὶ Θεσ)νίκηγ, ἔνθα καὶ σήμερον ἀποτελοῦσι σπουδαῖον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου διαφέρονται διὰ τὸν φιλελληνισμόν, πολλοὶ δὲ ἐνεγράφησαν ὡς μεγάλοι εὐσεργεταί. Οἱ κάτοικοι εἶναι φιλόμουσοι, διατηροῦντες καλὰ σχολεῖα ἀρρηνῶν καὶ κορασιῶν. Εἶναι ἔδρα ἐπισκόπου μετὸν τίτλον Ἁγίου Πέτρος. Ἔτερα βλαχοχώρια εἶναι τὸ Νεοχώρι, ἡ Μηλιά, ὁ Κεκινοπλός.

Ὁ Βέλγος Λαβαλέτ, τὸ 1888, διεπίστωσεν ἕξ ἄλλου ὅτι στῆ Θεσ)νίκη, τὸ 1903, οἱ Λιβαδιῶτες μετὸς βλαχόφωνας Μοναστηριώτες, Κρουσοβίτες ἀποτελοῦσαν τὸν κύριον ὄγκον τῆς ἑλληνικῆς παροικίας.

Ἡ Μηλιά τῶν Πιερίων ἦταν βλαχοχώρι, ὅπου Λιβαδιῶτες κτηνοτρόφοι διατηροῦν τὰ ποιμνιά των τὸ χειμῶνα στῆ Κάτω Μηλιά καὶ τὴν ἀνοιξὴ στὰ λιβάδια τῶν Πιερίων.

Αὐτὰ εἶναι ἐπὶ τοῦ παρόντος τὰ γραπτὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἀντλήσαμε ἀπὸ ἱστοριογράφους Ἑλλήνας, ἀπὸ ἡμερολόγια ξένων περιηγητῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρεται ἡ ὑπάρχουσα τότε παράδοσις περὶ τοῦ χρόνου ἰδρύσεως τοῦ οἰκισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐντοπίζεται ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ μεταξὺ 10ου καὶ 11ου αἰῶνος, εἰς τὴν σημερινὴν θέσιν του. Πιθανόν ὁ χρονικὸς προσδιορισμὸς τοῦ οἰκισμοῦ νὰ μὴ ἀπέχη τῆς ἀληθείας πολὺ.

Ἀπὸ χρονολογίαν, ἣτις ἀναγράφεται ἐπὶ τῆς προθέσεως τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἁγίου Χαράλαμπος τῆς Ἁγίας Τριάδος §ΝΜΩ, δηλ. 1040, πληροφοροῦμεθα τὸν χρόνον ἀνεγερσεως του. Τὸ παρεκκλήσιον αὐτὸ εἶναι βυζαντινὸν κτίσμα, κτισθὲν τὸ ἔτος 1040, ἐπὶ Μακεδονικῆς Δυναστείας ἐπὶ Αὐτοκράτορος Κων)νου Μονομάχου καὶ ἐπὶ Πατριάρχου Ἀλεξίου τοῦ Στουδίτου (1028 — 1054). Κατεστράφη, πιθανόν, ἀπὸ τοὺς Νορμανδούς, οἱ ὁποῖοι ἐπέδραμον εἰς τὴν Β. Θεσσαλίαν τὸν 11ου αἰῶνα καὶ ἀνεκατεσκευάσθη. Τὸ παρεκκλήσιον τοῦτο εἶναι τὸ ἀρχαιότερον βυζαντινὸν κτίσμα τῆς Β. Θεσσαλίας.

Ἡ Μονὴ Ἁγίας Τριάδος εἶναι κτίσμα βυζαντινὸν τοῦ 11ου αἰῶνος. Τ' ἀνωτέρω στοιχεῖα μᾶς ὀδηγοῦν εἰς τὸ λογικὸν συμπέρασμα τῆς ὑπάρξεως τοῦ οἰκισμοῦ τοῦ Λιβαδίου, ὁ ὁποῖος εἶναι πιθανόν νὰ ἦτο μικρὸς εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 11ου αἰῶνος, ὡς δὲ ἡ παράδοσις μᾶς πληροφορεῖ, ὁ οἰκισμὸς ἀρχικῶς περιορίζεται περὶ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, ἡ ὁποία ἦτο ἀρχαιότερα. Εἶναι δὲ βέβαιον ὅτι ὁ οἰκισμὸς ἀρχικῶς ἰδρύθη ἀπὸ ἐντοπίους φυγάδας τῶν χαμηλοτέρων οἰκισμῶν διὰ λόγους κυρίως ἀσφαλείας, δεδομένου ὅτι ὀλόκληρος ἡ περιοχὴ ἐκαλύπτετο ἀπὸ τοῦ Σαρανηκτόρου ἕως τοὺς πρόποδας τοῦ Λιβαδίου μετὰ πυκνὰ δάση δρυὸς καὶ ἡ γύρω περιοχὴ του ἀπὸ δάση πεύκης, ὅπως διεπιστάθη ἀπὸ τοὺς χον-

δρους κορμούς τῶν κυρίων στηριγμάτων πολλῶν παλαιῶν οἰκιῶν καὶ ἀπὸ τὰ πυκνὰ δάση δξυᾶς ἀπὸ τὰ μικρὰ καὶ μεγάλα λιβάδια μέχρι τῆς Φτέρης. Ἡ ὑπαρξίς αὐτῶν τῶν οἰκισμῶν θεβαιοῦται ἀπὸ τὰ εἰς ἀκτίνα 8 — 10 χιλιομέτρων ὑπάρχοντα ἐρείπια εἰς τὰς κατωτέρω τοποθεσίας:

Εἰς τὴν τοποθεσίαν Τριαντάφυλλο — Κολέντρι καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Σιάπκας (Τιταρίου) σώζονται μέχρι σήμερον τὰ ἐρείπια οἰκισμοῦ, τὸ νεκροταφεῖον μὲ πολλοὺς τάφους, εἰς μερικοὺς τῶν ὁποίων ἀνευρέθησαν πῆλινα ἀντικείμενα, νομίσματα, τὸ ὕδραγωγεῖον μὲ πῆλινους σωλήνας. Τὰ θεμέλια ναοῦ, ὅπου πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐκτίσθη τὸ παρεκκλήσιον Ἅγιος Μόδεστος ἀπὸ εὐσεβεῖς κατοίκους τοῦ Λιβαδίου, λιθίνη κολυμβήθρα, πολλαὶ περιμανδρώσεις κτηνοτροφικαὶ (κόρδες). Ὁ οἰκισμὸς αὐτός, εὐρισκόμενος εἰς τὴν κυρίαν διάβασιν τῶν Στενῶν τοῦ Σαρανταπόρου φαίνεται ὅτι κατεστράφη συνεπεία πολεμικῶν γεγονότων ἢ ἐπιδρομῶν. Ἡ ὑπαρξίς τῆς διαβάσεως ἀπὸ τὴν περιοχὴν αὐτὴν διαπιστοῦται ἀπὸ ἓνα μικρὸν τμήμα πλακοστρωμένης ἀμαξητῆς ὁδοῦ, εἰς θέσιν Παζαρκάνο, τοῦ ὁποίου ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἔχω ἰδίαν ἀντίληψιν. Τὸ ὄνομα τοῦ οἰκισμοῦ δὲν διέσωσε οὔτε ἡ παράδοσις.

Ἄλλοι οἰκισμοὶ ἐντοπιζόνται εἰς τὸ παρεκκλήσιον Ἁγίου Νικολάου. Ἐκεῖ διακρίνονται καὶ σήμερον ἐρείπια οἰκιῶν. Ὁ μικρὸς ναῖσκος ἀνηγέρθη μὲ πρωτοβουλίαν τοῦ ἀειμνήστου πατρός μου Κων)νου Γκούμα καὶ τοῦ Θωμᾶ Φωκαλῆ, εἰς τὰ θεμέλια παλαιοῦ ναοῦ.

Ὁ οἰκισμὸς αὐτὸς ἀρχίζει ἀπὸ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ παραποτάμου Τιταρισίου καὶ ἀπὸ τοὺς Μύλους Γκουτζιαμάνη — Μεζίλη καὶ ἐπεκτείνεται μέχρι τῆς τοποθεσίας «Παταλίοε», εἰς τοὺς ἀγροὺς Γκούμα — Ἀθ. Χαρίση. Εἶναι καταφανὴς ἡ διασπορὰ τῶν κτισμάτων ἀπὸ τὰ θεμέλια τῶν, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν, ἀπὸ τὰ τεμάχια χονδρῶν κεράμων στέγης καὶ ἀπὸ τὰς πολλὰς λιθίνας κτηνοτροφικὰς περιμανδρώσεις.

Εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ, ἀπὸ κατολισθήσεις εἰς τὴν θέσιν «Ρόντι» καὶ «Ζιούδρου», ἀγρὸν πατρικὸν μας, ἀπεκαλύφθησαν πῆλινοι σωλήνες ὕδραγωγείου ἢ ἀρδευτικοῦ δικτύου, διὰ τοῦ ὁποίου διωχετεύετο μέρος τοῦ νεροῦ τοῦ παραποτάμου, ὃ ὁποῖος καθ' ὅλον τὸ ἔτος διατηρεῖ ἐπαρκῆ ποσότητα. Τῶν ἀνωτέρω, ἔχω ἰδίαν ἀντίληψιν.

Ἡ ὑπαρξίς εἰς τὴν ἐπιφάνειαν σχεδὸν τῆς ὄχθης τῶν πηλοσωλήνων. εἶναι ἔνδειξις ὅτι ἀπὸ ἀπόστασιν 3 καὶ πλέον χιλιομέτρων καὶ ἀπὸ ὕδρομάστευσιν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ, ἐτροφοδοτεῖτο τὸ ὕδραγωγεῖον. Τοῦτο ἦτο παλαιὸν καὶ σημαντικὸν ἔργον.

Εἰς παραποτάμιον ἀγρὸν Γ. Κιτσούλη, ἀνευρέθη τάφος μὲ πλάκα ἐκ μαρμάρου, ἡ ὁποία ἐκάλυπτε αὐτόν. Ἐπ' αὐτῆς ἀναγράφονται πολλὰ, ἀλλὰ δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἐκτὸς τοῦ ὀνόματος Δημη-

τρίου. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, ὑπῆρχαν καὶ ἄλλοι τάφοι, οἱ ὁποῖοι, ἀγνωστον πότε, ῥηνοίχθησαν. Ἐπίσης, πολλὰ ἐρείπια κτισμάτων.

Εἰς τὸ ἀρχαῖον φρούριον «Καστρι» τῆς πεδινῆς περιοχῆς Λιβαδίου καὶ περὶ αὐτοῦ, ὑπῆρχαν κτίσματα, ἀνευρέθησαν τάφοι πολλοί, βυζαντινὰ νομίσματα. Τὸ ὕδραγωγεῖον του, εἰς θέσιν «Μπουλίτσα», εἶναι παλαιόν. Τὰ τεῖχη τοῦ φρουρίου σώζονται μέχρι σήμερον. Εἶναι παλαιὸν φρούριον εἰς τὴν διάβασιν ἀπὸ Σαρανταπόρου πρὸς Ἐλασσόνα, τὸ ὁποῖον οἱ Βυζαντινοὶ διετήρησαν καὶ εὐρίσκεται ἀπέναντι τοῦ ἀρχαίου, ἐπίσης, φρουρίου τῆς Βουβάλας, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ χεμαρροῦ, ὁ ὁποῖος ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Λιβάδι πρὸς τὸν Τιταρίσιον καὶ ἀπέναντι ἀπὸ τὸ φρούριον, ἀνευρέθη εἰς ἀγρὸν Ἐλ. Γαλάνη, ἀρχαῖος τάφος μὲ κτερίσματα.

Εἰς τὴν θέσιν «Πλάκες», ὑπάρχουν ἐνδείξεις ὅτι καὶ ἐκεῖ ὑπῆρχε ἕνας μικρὸς οἰκισμὸς μὲ 100 οἰκίας.

Δυστυχῶς, δὲν ὑπάρχει κανένα ἄλλο ἱστορικὸν στοιχεῖον, ἂν οἱ οἰκισμοὶ αὐτοὶ ἦσαν ἀρχαῖοι ἢ βυζαντινῆς ἐποχῆς, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω εὐρημάτων.

Εἰς τὸ βόρειον τμήμα τῆς περιοχῆς Λιβαδίου καὶ ἐντὸς τοῦ δασικοῦ συμπλέγματος Ὁξιᾶς, διαπιστοῦται ἡ ὑπαρξις ἀπὸ ἐρείπια μικρῶν οἰκισμῶν.

Εἰς θέσιν Παλαιοχώρι, ἐκ τῆς ὀνομασίας συμπεραίνομεν ὅτι, ὄντως, ὑπῆρχε μικρὸς οἰκισμὸς μὲ πυκνότητα κατοικιῶν.

Εἰς τὴν θέσιν Λιβαδοχώρι, κάτωθι τῆς τοποθεσίας «Στουρνάρια» καὶ ἀπέναντι τῆς Φτέρης. Τὸ ὄνομα αὐτὸ τῆς τοποθεσίας εἶναι προφανῶς χαρακτηριστικὸν τοῦ οἰκισμοῦ.

Εἰς θέσιν Τσαμάσου, Παπακούρτη, ἐρείπια μικρῶν οἰκισμῶν.

Εἰς θέσιν «Τουμπανάροι», ἐπὶ τοῦ Τιταρίου (Σιάπκας), ἐντὸς τοῦ δάσους ἐκ πείκων καὶ ἀνωθεν τῆς Μονῆς Ἁγίου Ἀντωνίου, μὲ τὸ ὄνομα «Νεοχώριον». Πρόκειται περὶ τοῦ χωρίου, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Δῆρ, μὲ 30 σπίτια καὶ τὸ ὁποῖον κατεστράφη ἀπὸ ἐπιδρομὰς Γκέγκηδων, μετὰ τὸ 1850 καὶ τοῦ ὁποῖου οἱ κάτοικοι ἄλλοι μὲν ἐγκατεστάθησαν εἰς Σέρβια, εἰς μίαν συνοικίαν, ἡ ὁποία ἔφερε τὸ ὄνομα «Βλάχικα» καὶ ἄλλοι κατέφυγον εἰς τὸ Λιβάδι, ὅπου εἶχον συγγενεῖς. Ἐπὶ πολλὰ δὲ ἔτη, διετήρησαν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ οἰκισμοῦ των, ὡς Νεοχωριῖτες καὶ μερικῆς οἰκογενεῖς ἔλαβαν ὡς ἐπώνυμόν των τοῦτο, «Νιχωριῖτες», ὅπως Μηλιῶτες, Μεταξιῶτες, Φτεργιῶτες κλπ.

Ἀνεφέραμεν τοὺς ὄρεινους αὐτοὺς οἰκισμοὺς, οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὴν γνῶμην μας, ὅπως τουλάχιστον ἐμφανίζονται ἀπὸ τὰ ἐρείπια, ἦσαν ποιμενικῆς καλύβης, οἱ ὁποῖες ἐκτίσθησαν ἀπὸ κτηνοτρόφους, διὰ τὴν διαμονήν, κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας, ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Νοεμ-

βρίου και δι' ὅσον χρόνον παρέμειναν τὰ ποιμνία των εἰς τὰς θερινὰς βοσκὰς ἢ ὄσακις ἐγίνοντο ἐπιδρομαί, κατέφευγαν εἰς αὐτοὺς διὰ λόγους ἀσφαλείας. Πάντως, λόγω τοῦ μακροῦ χειμῶνος και τοῦ ἀποκλεισμοῦ των ἐξ αὐτοῦ, καθίστατο ἀδύνατος ἡ διαβίωσις ἀνθρώπων. Οὐδεμία δὲ ἄλλη ἐνδειξις ὀργανωμένου οἰκισμοῦ ἐκ τῶν ὄρεινῶν ὑπάρχει, ὅπως εἰς τοὺς πεδινούς τοιούτους. Οἱ πεδινοὶ οἰκισμοί, τοὺς ὁποίους ἀνέφερα προηγουμένως, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Λιβαδίου, εὗρισκόμενοι εἰς τὸ σταυροδρόμι τῶν κυρίων διαβάσεων ἀπὸ Μακεδονίας εἰς Θεσσαλίαν, διὰ τῶν στενῶν Σαρανταπόρου και Πέτρας, ἦσαν ἐκτεθειμένοι εἰς τοὺς κινδύνους διελύσεων στρατευμάτων.

Ἀπὸ τὰς διαβάσεις αὐτὰς πέρασαν Μακεδονικὲς φάλαγγες, Ρωμαϊκὲς λεγεῶνες μὲ τοὺς στρατηγούς Μάρκον, Φίλιππον, ὁ Ἀμίλιος Τίτος Λύβιος. Κατὰ τοὺς πρώτους βυζαντινοὺς χρόνους, πέρασαν Γότθοι ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ὁποίων κατεστράφη ἡ περιοχὴ και ὀλόκληρος ἡ Θεσσαλία. Τὸ 517 μ. Χ., κατέβηκαν οἱ Βούλγαροι ἐπιδρομεῖς, τὸ 540, ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, οἱ Οὔνοι, τὸ 577, οἱ Σλάβοι, τὸ 668 — 685, οἱ Βούλγαροι και πάλιν ἐπιδρομεῖς, προξενήσαντες μεγάλες καταστροφές, τὸ 976 — 1025, οἱ Φράγγοι, οἱ ὁποῖοι γίνονται κάτοχοι τῆς πεδινῆς περιοχῆς τοῦ Λιβαδίου, εἰς τὸν Ἀσπρόκαμπον και τῶν Σέρβων, τὸ 1230. Τελος δὲ μὲ τὴν κατάληψιν τῆς Θεσσαλίας και τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσόνοσ ἀπὸ τοὺς Τούρκους ὀριστικῶς πλέον ὑπὸ τοῦ Τουραχάν.

Συνεπεία ὄλων αὐτῶν, οἱ οἰκισμοὶ οὗτοι κατεστράφησαν ἢ διελύθησαν και οἱ κάτοικοι των ἀνεξήτησαν ἀσφαλέστερα καταφύγια εἰς ἀπρόσιτες περιοχές. Ἐκεῖ, πολλοὶ πεδινοὶ κάτοικοι ἐξήτησαν ἀσυλον. Ἀπὸ αὐτοὺς ἐδημιουργήθη και ὁ μικρὸς οἰκισμὸς τοῦ Λιβαδίου, ὁ ὁποῖος ἀρχίζει νὰ μεγαλῶνῃ ὅταν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν χῶρον μὲ τὴν πῶσιν τῆς Κων)πόλεως και ὄλων τῶν τμημάτων τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἀρχίζει ἡ μεγάλη ἀγωνία τῶν Ἑλλήνων νὰ ἐπιβίωσουν, γὰ σώσουν τὴν ἐθνικὴ τους ὀντότητα, τὴ θρησκεία, ν' ἀπολαμβάνουν τὴν ἐλευθερία.

Τὰ κατοικεῖα βουνά του, οἱ ἀγονες πλαγιές μὲ τὰ σκιερὰ δάση, ἔγιναν κρυφῶνες τῶν προγόνων μας, ἔγιναν κατοικία ἐλευθέρων ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι σιτὸ καθαρὸ αὐτὸ περιβάλλον ἀνεξωογονήθησαν, ἀνεγεννήθησαν και κατώρθωσαν νὰ ἐπιβίωσουν.

Στὸ Λιβάδι κατέφυγαν Ἑλληνες ἀπὸ τὰς περιοχὰς τῆς Θεσσαλίας και τῆς Μακεδονίας, ἔγινε λίκνον ἐλευθέρων ἀνθρώπων, ἐθνικὴ ἐπαλιξις και ἱερὰ κιβωτός, εἰς τὴν ὁποίαν διεσώθησαν τὰ ἱερὰ και τὰ ὄσια τῆς φυλῆς μας, ὅπως και ὄλα τὰ ἔλλα ὄρεινὰ χωριά τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει και ἡ φωτεινὴ πορεία του, τὴν ὁποίαν ἐν συνεχείᾳ θὰ ἐξιστορήσωμεν μὲ ὄσα στοιχεῖα διαθέτομεν ἀπὸ διαφόρους πηγὰς.

Πληθυσμός — Έπαγγελματική κατανομή Οικονομική ζωή

Ο πληθυσμός της κομποπόλεως ανέρχεται εις 4200 άτομα. Εις τὸ Δημοτολόγιον τῆς Κοινότητος, ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκογενειακῶν μερίδων εἰς 1129, μετὰ 5169 άτομα. Ἐκ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν μετώκησαν εἰς τὰς πόλεις Κατερίνην, Θεσσαλονίκην, Λάρισαν καὶ Ἐλκοσσόνα 875 άτομα.

Ἡ κίνησις τοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1940 μέχρι τοῦ ἔτους 1970, ἔχει ὡς κατωτέρω: 1940 άτομα 3200, 1950 άτομα 3600, 1960 άτομα 3700, 1970 άτομα 4172.

Αἱ γεννήσεις, κατὰ τὴν 10ετίαν 1959 — 68, ἀνῆλθον εἰς 696 καὶ οἱ θάνατοι ἀνῆλθον εἰς 222. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω στοιχείων διαπιστοῦται αὐξήσις πληθυσμοῦ εἰς ποσοστὸν 1,27% ἑτησίως.

Τὸ σύνολον τῶν οἰκογενειῶν ἀνέρχεται εἰς 960, ἡ δὲ ἀπασχόλησις των, ἔχει ὡς ἀκολούθως: γεωργοὶ 50 — 200 στρεμ. 150 οἰκογένειαι, ἔργαται — παραγωγοὶ πατάτας 200 οἰκογένειαι, κτηνοτρόφοι 100 οἰκογένειαι, γεωργοκτηνοτρόφοι 250 οἰκογένειαι καὶ λοιπὰ ἔπαγγέλματα 260 οἰκογένειαι.

Βιοτικὸν Ἐπίπεδον

Ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ οἰκισμοῦ, ἡ ἀγνος καὶ ὄρεινὴ περιοχὴ του δὲν ἐξησφάλισε ἕνα ἀνεκτὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο εἰς τοὺς κατοίκους του.

Παρὰ τὴν σημειωθεῖσαν πρόοδον εἰς τὰς γεωργοκτηνοτροφικὰς ἐκμεταλλεύσεις, τὴν καλλιέργειαν τῆς πατάτας, τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι χαμηλόν. Τὸ οἰκογενειακὸν εἰσόδημα διαμορφοῦται εἰς τρεῖς κλίμακας:

250 οἰκογένειαι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γεωργοεργάται, μετὰ ἀγροτικὸν κλῆρον 10 — 15 στρεμ. πραγματοποιοῦν εἰσόδημα 15 — 20 χιλ. δραχμὰς ἑτησίως, 450 ἀπὸ 25 — 40 χιλ. καὶ 250 ἀπὸ 40 — 80 χιλ. δραχμὰς.

Αἱ χαμηλαὶ τιμαὶ τῶν ἀγροτικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων δὲν διαμορφώνουν ὑψηλὸν εἰσόδημα καὶ ἡ ὑποαπασχόλησις κατὰ τὴν μακρὰν περιόδον τοῦ χειμῶνος Νοεμβρίου — Μαρτίου, εἶναι ἡ κυριωτέρα αἰτία

τοῦ χαμηλοῦ εισοδήματος τῶν γεωργοεργατῶν καὶ δυστυχῶς δὲν ὑπάρχει ὀργανωμένη μετακίνησις τοῦ ὑποαπασχολουμένου αὐτοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ εἰς ἄλλας περιοχάς. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἡ κρατικὴ ἐμετάλλευσις τοῦ Δοσαρχείου Σκοτεινῶν προσλαμβάνει 200 — 250 δασεργάτας, ὑλοτόμους, μεταφορεῖς, οἱ ὅποιοι πραγματοποιοῦν ἀπὸ 90 — 125 ἡμερομίσθια ἐτησίως. Μετακινοῦνται, ἐπίσης, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1971, ομάδες 15 — 20 ἐργατῶν εἰς διαφόρους περιοχάς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπασχολοῦνται εἰς δημόσια ἔργα καὶ οἰκοδομικὰς ἐργασίας κατὰ τοὺς χειμερινούς ἰδία μῆνας.

Τὸ δὲν αὐτὸ κοινωνικὸν πρόβλημα τῆς ὑποαπασχολήσεως ἐγίνετο δξύτερον εἰς ἀνωμάλους ἐσωτερικὰς καταστάσεις ἢ πολεμικὰ γεγονότα καὶ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὁμαδικὴν ἔξοδον καὶ μετακίνησιν πολλῶν οἰκογενειῶν εἰς ἄλλας περιοχάς καὶ ἀστικά κέντρα καὶ τὸ ἐξωτερικόν.

Χαρακτηριστικῶς ἀναφέρομεν τὴν μετακίνησιν 70 κτηνοτροφικῶν οἰκογενειῶν εἰς Καβάλαν, Δράμαν καὶ Ξάνθην ἀπὸ τοῦ ἔτους 1923 καὶ 150 οἰκογενειῶν πρὸς Κατερίνην, Λάρισαν, Ἐλασσόνα καὶ Θεσσαλονίκην ἀπὸ τοῦ ἔτους 1945 — 50 καὶ τὴν μετανάστευσιν εἰς Αὐστραλίαν, Καναδᾶν, Γερμανίαν ὑπὲρ τριακοσίων νέων.

Παρὰ ταῦτα, ἡ μετακίνησις καὶ ἡ μετανάστευσις δὲν ἔλαβε τὴν μορφήν τῆς φυγῆς καὶ ἐγκαταλείψεως πολλῶν ἄλλων ὀρεινῶν κομοπόλεων καὶ χωριῶν τῆς ἐπαρχίας μας, τῶν ὁποίων ὁ πληθυσμὸς ἐμειώθη εἰς ποσοστὸν 70%.

Διοίξεις τῆς Κομοπόλεως

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Λιβαδίου, τὸ 1912, ἡ διοίκησις τῆς κομοπόλεως ἀνετέθη εἰς τὸν συσταθέντα διὰ νόμου Δήμον, μὲ πρῶτον Δήμαρχον τὸν ἱατρὸν Ἰωάν. Σακελλαρόπουλον.

Καταργηθέντων τῶν Δήμων, διὰ νόμου συνεστήθησαν ὡς ὄργανα τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, αἱ Κοινότητες, αἱ ὁποῖαι διοικοῦνται ἀπὸ τὸν Πρόεδρον καὶ τὸ Κοινοτικὸν Συμβούλιον.

Ὡς Πρόεδροι τῆς Κοινότητος, ἐ χρημάτισαν οἱ Κων)νος Κουρκουμπέτης, Ἄθ. Χατζηζωγίδης, Γρηγ. Οἰκονόμου, Ἀντώνιος Γκουλιάμας, Κων)νος Βασιλάκης, Δημ. Ντάμπος, Ἄθ. Γκουτζιαμάνης, Ἰωάν. Νίτσης, Γ. Καπέτης, Γ. Καρρᾶς, Π. Κουτσιάης, Ι. Νίτσης, Γ. Σαλαβάτης, Ἄθ. Μπίκας, Ν. Τυρναβίτης.

Οἱ περιορισμένοι πόροι τῆς Κοινότητος ἀπὸ ἓνα μικρὸ δικαίωμα βοσκῆς, τὸ ὁποῖον ἐπεβλήθη ἐπὶ τῶν μικρῶν καὶ μεγάλων ζώων, εἶναι τὸ κύριον ἔσοδόν της καὶ μόλις ἐπαρκεῖ διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν στοιχειῶδων ἀναγκῶν της. Τὴν συντήρησιν τῶν διαφόρων ἔργων της ἀντιμε-

τωπίζει με την προσωπικήν εργασίαν την οποίαν κατ' ἔτος ἐπιβάλλει ἡ Κοινότης εἰς τοὺς κατοίκους τῆς.

Ἀπὸ τὰ ἐκτελεσθέντα κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἔργα, ἀξιωμακόμενα εἶναι ὁ ἀντιπλημμυρικός χάνδαξ Κιτραιάνου, ἐπὶ προεδρίας Κων. Κουρκουμπέτη. Ἡ διάνοξις τῶν αὐτοκινητοδρόμων Λιβαδίου — Δολίχης, μήκους 13 χιλιομέτρων καὶ Λιβαδίου — Στρούγγας «Ἄλᾶ Ζιώζη» πρὸς Ἅγιον Δημήτριον, μήκους 9 χιλιομέτρων, κατὰ τὸ ἔτος 1928 — 29, ἐπὶ προεδρίας Δ. Ντάμπου. Κατὰ τὴν χρονικὴν αὐτὴν περίοδον, ἐξεδηλώθη μία εὐγενὴς ἀμίλλα μεταξὺ τῶν συμπατριωτῶν μας εἰς Κατερίνην καὶ Ἐλασσόνα διὰ τὴν σύνδεσιν τοῦ Λιβαδίου με αὐτοκινητόδρομον, διὰ νὰ διευκολυνθῇ ἡ μετακίνησις τῶν παραθεριστῶν. Συνεκέντρωσαν μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ ἀπὸ εἰσφορὰς συμπατριωτῶν, διὰ τὴν ἀγορὰν ἐργαλείων καὶ τὴν πληρωμὴν τῶν ἐργατικῶν ἡμερομισθίων. Ἐντὸς τεσσάρων μηνῶν, ἔγινε ἡ σύνδεσις τοῦ Λιβαδίου καὶ τὰ πρῶτα αὐτοκίνητα, τὰ ὁποῖα ἔφθασαν εἰς τὴν πλατεῖαν, ἔγιναν ἀντικειμενὸν θαυμασμοῦ ἀπὸ πολλοὺς ἐκ τῶν κατοίκων, οἱ ὁποῖοι διὰ πρώτην φορὰν ἔβλεπαν αὐτοκίνητα. Διὰ τὴν διάνοξιν τῶν αὐτοκινητοδρόμων, ἐβοήθησαν καὶ οἱ κάτοικοι με τὴν προσωπικὴν των ἐργασίαν.

Τὸ Λιβάδι εἶναι ἡ πρώτη κωμόπολις εἰς τὸν θεσσαλικὸν χῶρον, ἡ ὁποία ἀπέκτησε συγκοινωνίαν δι' αὐτοκινήτου.

Ἄλλο σημαντικὸν κοινοτικὸν ἔργον εἶναι τὸ σύγχρονον ὑδραγωγεῖον, τὸ ὁποῖον κατεσκευάσθη ἐπὶ προεδρίας Ἰωάν. Νίτση, ἱατροῦ, τὸ ὁποῖον καὶ λεπτομερῶς περιγράφω κατωτέρω εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ τῆς ὑδρεύσεως.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1959 καὶ μέχρι σήμερον, ἡ Κοινότης, χάρις εἰς τὴν ἐνίσχυσιν, τὴν ὁποίαν παρῆχον τὰ Νομαρχιακὰ Ταμεῖα ὑπὸ μορφὴν δωρεῶν — δανείων καὶ πολλῶν ἄλλων κρατικῶν προγραμμάτων με φορεὰ τὸ Νομαρχιακὸν Συμβούλιον καὶ τὸ Νομαρχιακὸν Ταμεῖον, ἐπέτυχε τὴν ἐκτέλεσιν πολλῶν ἐξοικονομητικῶν ἔργων, τὴν κατασκευὴν ὑπονόμων, τὴν ἐπέκτασιν καὶ βελτίωσιν τοῦ ὑδραγωγείου, τὴν διάνοξιν πολλῶν ἀγροτικῶν ὁδῶν, τὴν διαπλάτυνσιν καὶ συντήρησιν αὐτῶν, τὴν κατασκευὴν τοιτιστῶν εἰς τὰς θερινὰς βοσκὰς, τὴν κατασκευὴν σφαγείων, βελτίωσιν ἐσωτερικῶν δρόμων, τῆς πλατείας, τὴν κατασκευὴν λουτρῶν καὶ τουριστικῶν περὶ τὸ ἔτος.

Τὰ ἐκτελεσθέντα ἔργα ἐχορηματοδοτήθησαν καὶ ἀπὸ τὰ ἠϋζητήμενα ἔσοδα τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς Κοινότητος.

Παρὰ ταῦτα, ἡ ἀνάγκη ἐκτελέσεως πολλῶν ἄλλων ἔργων ἐξωστρέμου τῆς κωμοπόλεως, ἐσωτερικῆς ὁδοποιίας, ἡ βελτίωσις τοῦ ὑδραγωγείου, ἡ συντήρησις καὶ ἐπέκτασις τῶν ἀγροτικῶν ὁδῶν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας εἶναι ἐπιτακτικὴ καὶ πρέπει

νά γίνη μία ιεράρχησις εἰς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν.

Ἡ Κοινότης στεγάζεται εἰς ἰδιόκτητον διώροφον κοινοτικὸν κατάστημα, τὸ ὁποῖον ἀνηγγέρθη τὸ ἔτος 1955, ἐπὶ προεδρίας Ἀθ. Μπίκια.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ

Παραγωγικοὶ κλάδοι - Συνεταιρικαὶ ὀργανώσεις

Οἱ κυριώτερες καλλιέργειες ἀπὸ τοὺς παραγωγικοὺς κλάδους εἶναι:

Α' Τὰ Δ η μ η τ ρ ι α κ ἄ

Μὲ τὴν καλλιέργεια αὐτὴ ἀσχολοῦνται ὡς μονοκαλλιεργηταὶ ἄρκετοὶ ἀπὸ τοὺς γεωργούς μας. Χάριν τῆς ἱστορίας, θὰ προσπαθήσουμε νὰ σκιαγραφήσουμε τὴν μορφήν αὐτὴν τῆς πρωτογόνου γεωργικῆς ἐκμεταλλεύσεως, ὅπως τὴν εἶδαμε.

Μία ἔκτασις γῆς 40 — 50 στρεμμάτων, κατὰ μέσον ὄρον, μιὰ πέτρινη καλύβα καὶ σταῦλος, δυὸ βόδια, ἓνα ξυλάλειτρο, τὸ δρεπάνι, τὰ καρπολόγια, οἱ διχάλες, τὸ δριμόνι, εἶναι ὁ μηχανικὸς ἐξοπλισμὸς τῆς ἐπιχειρήσεως. Ὁ πρωταγωνιστὴς τοῦ γεωργός, ἀπομονωμένος στὴν καλύβα του, μὲ συντροφιά τὰ βόδια καὶ τὸ σκύλο του, μακριὰ ἀπὸ τὸ χωριὸν, τὴν οἰκογένειαν ἐκτὸς τῆς Κυριακῆς, ποὺ ἀνεβαίνει νὰ ἐκκλησιασθῆ, νὰ ἰδῆ τὴν οἰκογένειάν του, νὰ τακτοποιήσῃ τὶς ὑποθέσεις του.

Χωρὶς καμμιά οἰκονομικὴ ἐνίσχυσι καὶ προστασία, δίδει τὴ μάχην τῆς παραγωγῆς, ὑποσιτιζόμενος ὁ ἴδιος καὶ τὰ βόδια του, ποὺ ἐξαντλημένα, μόλις σταματοῦν στὰ πόδια, ἀρχίζει τὴν ἀνοιξὴν τὶς καλλιεργητικὰς ἐργασίας μὲ τὴν προετομασία τῆς γῆς.

Μὲ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ὁ ἀγαθὸς καὶ εὐσεβὴς γεωργός, ἀρχίζει τὴ φθινοπωρινὴ σπορά, ρίχνοντας τὸ σπόρον καθὼς πάντοτε λέγει «εἰς τὰ ἀμπάρι τοῦ Θεοῦ». «Ἐπιχειρήσει χωρὶς στέγη», μὲ ὑψωμένα πάντα τὰ μάτια στὸν οὐρανόν, παρακολουθεῖ τὶς καιρικὰς μεταβολὰς. Ἀγωνιᾷ ἂν θεὸς βρέξῃ στὸν καιρὸν του, φοβᾶται τὶς θεομηνίας, τὸ χαλάζι, τὸ λίβα, γιὰτὶ ἔχει πλούσιον καὶ θλιβερὰς ἐμπειρίας ἀπὸ αὐτὰς τὶς καταστροφὰς.

Ὁ θερισμὸς ἔρχεται, πλούσιον ἢ πτωχόν, πρέπει νὰ γίνη. Σκυμμένος ἀπὸ τὸ πρῶν ὡς ἄργα τὸ βράδυ, ἀγωνίζεται μὲ τὰ δρεπάνι του νὰ τὰ θερίσῃ, νὰ μεταφέρῃ τὰ δεμάτια στὸ πέτρινον ἄλωνι του, νὰ τὰ ἀλωνίσῃ μὲ τὰ βόδια του καὶ τὴν δοκάνην, νὰ λιχνίσῃ τὸ σωρὸν μὲ τὸ καρπολόγιόν του, γιὰ νὰ ξεχωρίσῃ τὸν καρπὸν ἀπὸ τὰ ἄχυρα, νὰ τὸν μεταφέρῃ στὸ σπῖτιν του, νὰ συγκεντρώσῃ τὸ ἄχυρον, τὴν τροφήν τῶν ζώων του, γιὰ τὸν χειμῶνα, στὴν καλύβαν του.

Μῆνες δόλοκληρους ἀγωνίζεται σκληρὰ καὶ μὲ σκασμένα τὰ χεῖλη του (τὴν παπίλαν) ἀπὸ τὸ μόχθον, τὶς στερήσεις, γυρίζει γιὰ λίγο στὸ σπῖ-

τι του να ξεκουρασθῆ, εὐχαριστώντας τὸ Θεὸ γι' αὐτὸ ποὺ τοῦ ἔδωσε.

Πόσες φορές, ὅμως, δὲν τὸν εἶδαμε τσακισμένο ψυχικὰ καὶ σωματικὰ, χτυπημένο ἀπὸ τὶς ἀφορίες, τὶς θεομηνίες, βουτηγμένο στὰ χρῆμα ὡς τὸ λαιμὸ καὶ νικημένο, νὰ ἐγκαταλείπη τὸ πεδῖον τῆς παραγωγικῆς αὐτῆς μάχης...

Πλούσια εἶναι τὰ βιώματά μας ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ μας καὶ μὲ συγκίνησι φέρνουμε στὸ νοῦ μας ὅλες τὶς ἀσκητικὰς μορφὰς τῶν συγγενῶν μας καὶ συμπατριωτῶν γεωργῶν μας, αὐτῶν ποὺ ἀγάλαστη κυλοῦσε ἡ ζωὴ, ποὺ δὲν ἔνοιωσαν τὸ χάδι τῆς ζωῆς καὶ ποὺ ἦσαν ἀγκαλιασμένοι μὲ τὸ ἄγχος, τὶς ὕλικές καὶ ψυχικὰς δυσπραγίας τῆς ζωῆς ὡς τὸ θάνατο. Θάνατο, χωρὶς νὰ προηγηθῆ ζωὴ, τὴν ἐγκατέλειπαν γιὰ νὰ λησμονήσουν τὶς πίκρες τῆς.

Αἱ ἀπογοητεύσεις ἀπὸ τὴν μονοκαλλιέργεια καὶ οἱ ἐμπειρίες ποὺ ἀπέκτησαν, ὠδήγησαν τοὺς ἀγρότες μας στὶς μικτὰς γεωργοκτηνοτροφικὰς ἐκμεταλλεύσεις, οἱ ὁποῖες ἐβελτίωσαν τὴν θέσι τῶν ἀγροτῶν μας, τὸ βιοτικὸ τους ἐπίπεδο καὶ οἱ ὁποῖες ἐπεκράτησαν ὡς σήμερα. Τὸ κράτος τὶς ἐνίσχυσε μὲ κεφάλαια καὶ ἄλλες εἰδικὰς ἐνισχύσεις.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1960 καὶ ἐντεῦθεν, ἡ ἐπιστημονικὴ πρόοδος φωτίζει μὲ τὸ πλούσιο φῶς καὶ τὴν παραγωγικὴ δραστηριότητα τῶν γεωργῶν μας. Ἡ ἐκμηχάνισις τῆς γεωργίας ὀλοκληρώθηκε. Ἦδη, ἡ καλλιέργεια γίνεται μὲ τοὺς ἐλκυστήρες, τὰ ἄλωνασιτικὰ συγκροτήματα. Ἡ χρῆσις τῶν λιπασμάτων, βελτιωμένων σπόρων καὶ ζιζανιοκτόνων, γενικεύθηκε καὶ αἱ ἀποδόσεις εἶναι ὑψηλαί. Ἡ παραγωγή καλύπτει τὰς ἀτομικὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων καὶ ἕνα μεγάλο ποσὸν πλεονάσματος παραδίδεται κατ' ἔτος εἰς τὴν συγκέντρωσιν.

Ὅμως, τὸ ὑψηλὸν κόστος καλλιέργειας, αἱ χαμηλαὶ τιμαὶ ἀσφαλείας ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν, ἡ μείωσις τῶν ἀποδόσεων λόγῳ τῆς μετριάς γονιμότητος τῶν ἔδαφῶν, ἀπεγοήτευσαν τοὺς γεωργοὺς καὶ ἀπὸ διειτίας περιορίζεται ἡ καλλιέργεια ὡς ἀσύμφορος.

Αἱ καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις ἀνῆλθον: εἰς σῖτον 15000 στρέμματα, εἰς κριθὴν 4500 στρέμματα, εἰς βρώμην 2500 στρέμματα καὶ εἰς σίκαλιν 800 στρέμματα.

Β' Ἡ Ἀμπελοργία

Ἐνας ἄλλος σοβαρὸς παραγωγικὸς κλάδος, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀναπτύχθῃ ἀπὸ τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας, ἦτο ἡ ἀμπελοργία, εἰς ἔκτασιν 10 χιλιάδων στρεμμάτων. Οἱ μεγαλύτεροι ἀμπελῶνες ἦσαν ἰδιοκτησίας τῶν εὐπόρων κατοίκων. Ὅλοι ὅμως οἱ κάτοικοι διέθεταν ἕνα ἀμπέλι 3 — 5 στρεμμάτων.

Ἡ ἀμπελοργία βοήθησε οικονομικῶς τοὺς κατοίκους, ἐκτὸς τοῦ εἰ-

σοδήματος, τὸ ὁποῖον ἐξησφάλιζε εἰς τοὺς καλλιεργητὰς καὶ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν των, ἀπὸ τὴν αὐτοκατανάλωσιν τῶν προϊόντων της, ἐδημιούργησε ἓνα μεγάλο κύκλωμα ἀπασχολουμένων καὶ ἔδωσε διέξοδο εἰς τὸ ὄξυ πρόβλημα τῆς ἀνεργίας καὶ ὑποαπασχολήσεως τῶν πτωχῶν γεωργοεργατῶν. Ὅμαδες ἐργατῶν εὑρισκαν μόνιμη ἀπασχόλησιν εἰς τὰ ἀμπέλια τῶν νοικοκυραίων, ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριον ἕως τὸν Ἰούνιον. Ἄρχιζαν ἀπὸ τὴν κατασκευὴν πεζουλίων, τὴν ἐπισκευὴν τῶν περιφράξεων καὶ συνέχιζαν τὰ ξελακκώματα, τὰ κλαδεύματα, τὰ σκαλίσματα καὶ ὄλες τῆς ἄλλης καλλιεργητικῆς φροντίδες. Καθέννας ἀπὸ αὐτοῦς, φιλοδοξοῦσε νὰ κἀνῃ τὸ καλύτερο ἀμπέλι, χωρὶς νὰ ὑπολογίῃ δαπάνες.

Τὸ εἰσόδημα ἀπὸ τὴν ἀμπελοργίαν μὲ τῆς καλῆς ἀποδόσεις ἦταν σημαντικόν. Τὸ κρασί καὶ τὸ περίφημον σίπουρο διπλῆς ἀποστάξεως τὸ διέθεταν σὲ πολὺ καλῆς τιμῆς.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1928, μὲ τὴν ἐμφανισιν τῆς φυλλοξήρας κατεστράφησαν τελείως οἱ ἀμπελώνες. Ὅλες αὐτῆς αἱ ἐκτάσεις ἀγοράσθησαν ἀπὸ κτηνοτρόφους καὶ ἔγιναν βοσκότοποι. Ἐμειναν, ὅμως, βουβοὶ μάρτυρες μιᾶς ἀκμῆς τὰ ἐρειπωμένα πεζούλια, οἱ καλύβες καὶ οἱ περιφράξεις των.

Σήμερα, ὑπάρχουν μόνον 700 στρέμματα, διεσπαρμένα σὲ διάφορες περιοχῆς, ἀπὸ ἀνασύστασι μὲ ἐμβολιασμένα ἀμερικανικὰ κλήματα.

Ἡ καταστροφὴ τῶν ἀμπελώνων, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σοβαρὸν εἰσόδημά της στέρησε τὴν χαρὰ καὶ τὴν ψυχαγωγίαν ἀπὸ τὸ χαρούμενον πανηγύρι τοῦ τρύγου, ποὺ κρατοῦσε ὡς ποὺ νὰ δλοκληρωθῇ ἓνα δλόκληρον μῆνα.

Μὲ συγκίνησι καὶ νοσταλγίαν φέρνουμε στὸ νοῦ μας τῆς χαρούμενες εἰκόνες τοῦ τρυγητοῦ. Τῆς προετοιμασίας στὸ σπῆτι, οἱ κἀδες, τὰ βαρέλια, τὰ τουλούμια καθαρῶνται μὲ ζεστὸ νερὸ καὶ ποτάσα. Οἱ γαλίκες, τὰ καλάθια ἐπισκευάζονται.

Τὸ χαρούμενον ξεκίνημα, τὰ ξεφωνητὰ τῶν παιδιῶν, τὰ τραγούδια τῶν κοριτσιῶν, καθὼς ἔρχονται μὲ τὰ γεμᾶτα κρασοστάφυλα καλάθια τους, στὸ πατητήρι, ποὺ εἶναι στημένο δίπλα στὴν καλύβα, τὸ ξεχωριστὸ διάλεγμα ἀπὸ τὰ ἐπιτραπέζια σταφύλια, τῆς περιφημῆς τραγανῆς κρουστάλης, τὰ κοκκινάδια, τὰ μουσκοστάφυλλα, τῆς ζυγαριῆς γιὰ κρέμασμα, μὲ τῆς ὁποῖες γέμιζαν τὰ νταβάνια τοῦ σπιτιοῦ. Τῆς διανυκτερεύσεις στὸ ἀμπέλι, τῆς ἀμέτρητες φωτιῆς σ' δλόκληρη τὴν περιοχὴ, γιὰ νὰ ψῆσουν τὰ κοκορέτσια, τὰ κμπάπια, τὸ πικάντικο γιανχί, τῆς πιπερᾶτες κεφτέδες, τῆς τυρόπιπτες.

Τῆς ἀτελείωτες οὐρῆς τῶν μουλαριῶν, ποὺ ἀνεβοκατέβαιναν μὲ τὰ γεμᾶτα μοῦστο τουλούμια, γιὰ νὰ γεμίσουν τῆς κἀδες καὶ τῆς γαλίκες μὲ τὰ σταφύλια. Τῆς πρώτης μουσταλευρῆς μὲ τὰ καρύδια, τὸ πετιμέξι κλπ.

Τὸ χαρούμενον αὐτὸ πανηγύρι τοῦ τρύγου εἶναι πλέον μιὰ μακρυνὴ ἀνάμνησι.

Γ' Ἡ Πατατοκαλλιέργεια

Ἡ καλλιέργεια τῆς πατάτας γίνεται γνωστή ἀπὸ τοῦ ἔτους 1918, κατὰ τὴν γαλλικὴν κατοχὴν καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1923 λαμβάνει μεγάλην ἔκτασιν, μὲ τὴν ἐκχέρσωσιν 10 χιλ. στρεμ., εἰς τὴν ὄρεινὴν περιοχὴν «Μεγάλα καὶ Μικρὰ Λιβάδια», Βαρνα, Τσαμᾶσο καὶ ἄλλες περιοχές. Οἱ ἀποστρατευθέντες μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν κάποιοι εὐρίσκουν διέξοδον εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς πατάτας, ἡ ὁποία μὲ τὸ ὑψηλὸ τῆς εἰσόδημα τοὺς ἐβοήθησε εἰς τὴν οἰκονομικὴν τῶν ἀνασυγκρότησιν καὶ ἀπέτρεψε τὴν διαρροὴν τῶν εἰς ἄλλας περιοχάς.

Αἱ ὑψηλαὶ ἀποδόσεις, λόγῳ τῆς γονιμότητος τῶν ἐκχερσωθεισῶν ἐκτάσεων καὶ αἱ ἱκανοποιητικαὶ τιμαὶ διαθέσεώς της, τὴν κατέστησαν μίαν δυναμικὴν καλλιέργειαν, ἐκ τῆς ὁποίας τὸ εἰσόδημα ἐκάλυπτε τὸ ἐκ τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας ὁμοῦ τοιοῦτον, ἡ δὲ παραγωγή της ἐκυμαίνεται ἀπὸ 5 — 7 ἑκατομμύρια ὀκάδες.

Μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, ὅμως, ἡ γονιμότης τῶν ἐδαφῶν ἐμειώθη καὶ οἱ σπόροι ἐξεφυλίσθησαν. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι κατέβαλα μεγάλας προσπάθειάς νὰ τοὺς πείσω, πειραματιζόμενος ὡς καλλιεργητῆς τῆς πατάτας, ἔπρεπε νὰ γίνῃ χρῆσις τῶν λιπασμάτων καὶ ἀλλαγὴ τοῦ σπόρου. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1928 — 35, εἰσήγαγα ἐκλεκτοὺς σπόρους ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, Λασιθί, Ὁρεσιάδα, τὸν Πάροννα καὶ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν, μὲ μεγάλας ἀποδόσεις.

Ἐκτοτε, ἐγενικεύθη ἡ χρῆσις λιπασμάτων, ὡς καὶ ἡ προμήθεια ἀνά τριετίαν ἢ κατ' ἔτος ἐκλεκτῶν ποικιλιῶν σπόρων ἐξωτερικοῦ, μερίμνη τῶν γεωργικῶν ὑπηρεσιῶν, διὰ τὴν ἀνανέωσιν.

Ἡ καλλιέργεια, ὅμως, τῆς πατάτας ἐσημείωσεν κατὰ περιόδους κάμψιν, λόγῳ τῆς πτώσεως τῶν τιμῶν καὶ ἀζητησίας αὐτῆς, διότι ἡ καλλιεργία της ἐπεξετάθη καὶ εἰς ἄλλας περιοχάς, αἱ ὁποῖαι ἦσαν πλησιέστερα πρὸς τὰ καταναλωτικὰ κέντρα καὶ δὲν εἶχαν τὸ ὑψηλὸν κόστος μεταφορᾶς της εἰς τὰς διαφόρους ἀγοράς.

Τὸ πρόβλημα τῆς διαθέσεως τῆς παραγωγῆς κατέστη ὀξύτερον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1963 ἕως 1967, λόγῳ τῆς μεγάλης παραγωγῆς εἰς ὅλα τὰ ἄλλα διαμερίσματα τοῦ κράτους. Ἐγίνε μερικὴ συγκέντρωσις παρὰ τοῦ κράτους, ἡ ὁποία, ὅμως, δὲν ἐβελτίωσε τὴν κατάστασιν.

Ἐπεδιώξαμεν, ἔκτοτε, τὴν δημιουργίαν κέντρου σποροπαραγωγῆς, ἡ λειτουργία τοῦ ὁποίου θὰ ἔλυε καὶ τὸ πρόβλημα τῆς διαθέσεως καὶ μὲ τιμὰς ὑψηλοτέρας. Ἦδη, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1971, ἤρχισε πειραματικῶς ἡ λειτουργία του. Ὑπάρχει δὲ, βάσιμος ἡ ἐλπίς — ἀφοῦ παρεκάμφθησαν ὅλαι αἱ γραφειοκρατικαὶ διατυπώσεις — νὰ κατασκευασθοῦν τὰ ἀπαραίτητα κτίρια, ἀποθηκευτικοὶ χώροι, πλυντήρια κλπ., διὰ νὰ ὀλοκληρωθῇ

ή λειτουργία του διά τῆς ἐπὶ ἐπιστημονικῶν βάσεων ὀργανώσεως τῆς καλλιέργειας, ἡ μείωσις τῶν ἐκτάσεων, ἡ αὔξησις τῶν ἀποδόσεων καὶ ἡ σταθεροποιήσις τοῦ εἰσοδήματος τῶν πατατοκαλλιερῆτων εἰς ἱκανοποιητικὰ ἐπίπεδα.

Κτηνοτροφία

Ὁ δυναμικὸς αὐτὸς παραγωγικὸς κλάδος, ὁ ὁποῖος ἐστήριζε οἰκονομικῶς τὸ Λιβάδι εἰς τὸ παρελθόν, ἐξακολουθεῖ καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του νὰ διαδραματίζει πρωταρχικὸν ρόλον εἰς τὴν οἰκονομίαν τῶν κατοίκων του.

Μολοντι τὰ Τσελιγκᾶτα, ὡς μεγάλαι κτηνοτροφικαὶ ἐκμεταλλεύσεις περιορίζονται ἢ διαλύονται καὶ ἀντ' αὐτῶν ἐμφανίζονται μικραὶ γεωργοκτηνοτροφικαὶ τοιαῦται, ὁ ἀριθμὸς τῶν αἰγοπροβάτων ἀνέρχεται εἰς 70 χιλιάδας καὶ τῶν ἀγελάδων εἰς 4 χιλιάδας.

Ἐκτοτε, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν πολεμικῶν γεγονότων τὰ ὁποῖα ἐπηκολούθησαν, τῆς οἰκονομικῆς δυσπραγίας καὶ τῶν δυσμενῶν συνθηκῶν ἐκμεταλλεύσεως, τὸ ζωϊκὸν κεφάλαιον μειοῦται διὰ ν' αὔξηθῆ καὶ πάλιν, ὅταν δημιουργοῦνται εὐνοϊκαὶ συνθῆκαι.

Τὴν μεγαλυτέραν μείωσιν ὑπέστη ἡ κτηνοτροφία μας κατὰ τὴν περίοδον 1940 — 50, συνεπεῖα διαρπαγῶν ἀπὸ τοὺς κατακτητὰς καὶ κατὰ τὸν θυμμοροτοπόλεμον, ὅποτε ἔφθασε τὰς 10 χιλιάδας, μὲ ἐκμηδενισμόν τῆς ἀγελαδοτροφίας.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1950, ἀρχίζει νέα περίοδος ἀνασυγκροτήσεώς της καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν αἰγοπροβάτων σταθεροποιεῖται εἰς τὰς 30 — 35 χιλιάδας κεφαλᾶς.

Ἦδη, ἀφοῦ διῆλθε πολλὰ στάδια ἀναπτύξεως, ἐμφανίζεται αὕτη ὑπὸ τὴν ἡμιοικόσιτον μορφήν καὶ μὲ ὀρθολογιστικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν προσαρμογὴν. Ἡ ποιοτικὴ βελτίωσις τῶν ζώων, ἡ ὑγιεινὴ διαβίωσις εἰς σύγχρονα ποιμνιοστάσια, ἡ καταπολέμησις τῶν ἀσθενειῶν καὶ ἡ διατροφή μὲ ζωοτροφὰς εἰς ποσότητα πλεον τῶν 100 χιλγρ. κατὰ κεφαλὴν ἐτησίως, εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν αὔξησιν τῶν ἀποδόσεων εἰς γάλα ἀπὸ 80 εἰς 120 κιλά καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ κρέατος. Παρὰ ταῦτα, ἡ κτηνοτροφικὴ ἐκμετάλλευσις φθίνει καὶ ἐγκαταλείπεται ἀπὸ τοὺς νέους, λόγῳ τοῦ ὑψηλοῦ κόστους παραγωγῆς, τὸ ὁποῖον διαμορφοῦται λόγῳ τῆς ἐπὶ μίαν εἰκοσαετίαν συμπίεσεως τῆς τιμῆς τῶν κτηνοτροφικῶν προϊόντων εἰς βάρος τῆς πλεον ἀπασχολουμένης κτηνοτροφικῆς τάξεως, τῆς ἀνυπαρξίας ὀρθῆς κτηνοτροφικῆς πολιτικῆς.

Οἱ κτηνοτρόφοι, παρὰ τὴν σκληρὰν καὶ πλήρη στερήσεων ζωὴν των, ἀντελήφθησαν ὅτι δὲν ἐξησφάλιζαν οὔτε ἓνα ἱκανοποιητικὸν ἡμερομίσθιον ἐργάτου καὶ ὅτι τὸ ζωϊκὸν κεφάλαιόν των ἦτο βεβαρῶμενον μὲ

χρῆ, ἴσων μὲ τὴν ἀξίαν του. Συνεπῶς, μὲ τὰ οἰκονομικὰ αὐτὰ δεδομένα, ἦτο ἀντιοικονομικὴ ἢ ἐπιχειρησὶς των καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἔπρεπε νὰ συνεχίσουν ἀσχολούμενοι μὲ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἐπώλουν τὰ ζῶα των. Φοβούμεθα ὅτι ἐὰν δὲν ὑπάρξουν κίνητρα, ἡ κτηνοτροφία εἰς τὸ Λιβάδι θὰ ἐκηδενισθῇ συντόμως.

Ἡ κτηνοτροφικὴ ζωὴ μᾶς παρουσίαζε καὶ ἐκεῖνη τὶς χαρωπὰς εἰκόνας τῆς, ποὺ ἔπαιρναν ψυχαγωγικὴ μορφή.

Εἶναι ἔθιμικὲς ἐκδηλώσεις, πολὺ παλαιῆς, συνδυασμένες μὲ τὴν ἐποχὴ τῶν ἀποδόσεων τῆς κτηνοτροφίας, τὸ κούρεμα, τὸ γαλομέτρημα στὶς στρουγγες.

Ὅσοι ἔζησαν τὴ ζωὴ τους θὰ θυμῶνται τὸ χαρούμενο αὐτὸ πανηγύρι μὲ τὶς οἰκογένειες τῶν κτηνοτρόφων συγκεντρωμένες τὸ μεσημέρι σὲ πλούσιο τραπέζι, μὲ τὶς πίττες, τὰ φαγητά, τὸ κοκορέτσι, τὰ κρασιά, τὰ ψημένα ἀρνιά, ποὺ λιανισμένα στὴ φτέρη σὲ μερίδες, κάποιος ἀπὸ τὴ συντροφιά, ποὺ ἔχει κλεισμένα τὰ μάτια μὲ μαντήλι, τὶς μοιράζει, γιὰ νὰ μὴ ὑπάρξουν παράπονα γιὰ τὴν ποιότητα τῆς μερίδος τους. Τὰ τραγούδια, τοὺς χορούς, τὴ χαρούμενη ἐπιστροφή στὸ Λιβάδι.

Συνεταιρικαὶ Ὁργανώσεις

Λίκνο τοῦ Συνεργατισμοῦ ἡ Θεσσαλία καὶ σύμβολο κοινωνικῆς δημιουργίας καὶ κοινωνικῆς δικαιοσύνης ὁ Συνεταιρισμὸς Ἀμπελακίων.

Τὸ ἰδεῶδες αὐτὸ τοῦ συνεργατισμοῦ, τὸ ἀποκρυστάλλωμα αὐτὸ τῆς χριστιανικῆς κοσμοθεωρίας, τὸ ἐνεκολπώθησαν καὶ οἱ ἀγρότες τοῦ Λιβαδίου. Ἐγίνε στοιχεῖον ἐνότητος, ἀγάπης, ἀλληλοβοηθείας, ὁμαδικῆς δημιουργικῆς δράσεως, χωρὶς νὰ στερηθοῦν τὰς ἐλευθερίας των ὡς ἄτομα.

Σαράντα ἐννέα ἀγρότες καὶ κτηνοτρόφοι ἦσαν οἱ ἰδρυταὶ τοῦ Συνεταιρισμοῦ, ὅταν, τὴν 18ῃ Αὐγούστου 1935, τοὺς συνεκέντρωσα εἰς τὸ σχολεῖον διὰ νὰ τοὺς ἀναπτύξω τὰ ἀγαθὰ τοῦ Συνεταιρισμοῦ καὶ νὰ τοὺς προτρέψω νὰ ὑπογράψουν τὸ καταστατικὸ του. Ὅλοι μὲ ἓνα στόμα εἶπαν: «Ἀφοῦ εἶναι γιὰ τὸ καλὸ μας, νὰ τὸ ὑπογράψουμε». Καὶ τὸ ὑπέγραψαν. Τὸ καταστατικὸ του, μὲ τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 101968)18)10 - 35 ἀπόφαισι τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, ἐνεκρίθη καὶ ἀπὸ τότε ἀρχίζει τὴν εὐεργετικὴν του δράσιν καὶ γίνεται ἓνας ἀπὸ τοὺς καλύτερους Συνεταιρισμοὺς τῆς Θεσσαλίας.

Τὰ πρῶτα αἰρετὰ στελέχη τῆς διοικήσεώς του Νικ. Περδίκη, Π. Γαλάνης, Γ. Ντάμπος, Στ. Καρανίκας, ἔντιμοι καὶ ἀνδιδοτελεῖς ἀγρότες, γιὰ πολὺ καιρὸ προσφέρουν τὶς ὑπηρεσίας τους.

Ὁ Συνεταιρισμὸς ἀρχίζει μὲ τὶς πιστωτικὰς ἐργασίας, ἐνισχύοντας

έγκαίρως, με έπαρκή κτηνοτροφικά δάνεια, ώστε να προμηθευθούν το μπιτάρι και τις ζωοτροφές οι κτηνοτρόφοι και έφοδιάζει με βελτιωμένους σπόρους και λιπάσματα τους γεωργούς. Άσκει για πρώτη φορά στο θεσσαλικό χώρο, από τοῦ έτους 1936, αυτοπροστασία τοῦ γάλακτος με την μπό κοινοῦ τυροκόμησιν και έπιτυγχάνει κατά δύο δραχμάς ύψηλοτέρην τιμήν τῆς καθοριζομένης αγορανομικῆς τιαύτης.

Άπό τοῦ έτους 1950, χωρίς ανάπαυλαν και μέχρι σήμερα, ή δραστηριότης του διευρύνεται και γίνεται ένας μεγάλος οικονομικός οργανισμός.

Ἡδη, αριθμεῖ 750 μέλη και περιλαμβάνει το σύνολο σχεδόν τῶν άγροτῶν και εξασφαλίζει εἰς τὰ μέλη του τὰς άπαραιτήτους βραχυπροθέσμιους και μακροπροθέσμιους πιστώσεις, τήν προμήθειαν εἰδῶν διατροφῆς, γεωργικῶν εφοδίων και ζωοτροφῶν.

Τὸ ύψος τῶν βραχυπροθέσμων πιστώσεων, διὰ τὸ έτος 1972 υπερέβη τὰ 15 εκατομμύρια δραχμῶν. Τὰ λιπάσματα, αἱ ζωοτροφαί, ανήλθον εἰς 1,8 εκατομμύρια κιλά, αξίας 6 εκατομμυρίων δραχμῶν.

Σημαντικὸν επίσης ἦτο και τὸ ύψος τῶν μακροπροθέσμων δανείων διὰ τήν κατασκευήν ποιμνιοστασιῶν, άνεγερσιν άποθηκῶν, σταύλων, ύπερ πεντακοσίων στεγαστικῶν δανείων και προμήθειαν άντλητικῶν συγκροτημάτων.

Κατ' έτος εφοδιάζει τοὺς καλλιεργητὰς πατάτας με σπόρους έξωτερικοῦ ὡς και τοὺς καλλιεργητὰς τοῦ σποροπαραγωγικοῦ κέντρου, τοῦ δποίου τήν ίδρυσιν έπιδίωξε με έπιμονήν.

Άσχολεῖται με τήν από κοινοῦ πώλησιν τοῦ γάλακτος και διὰ νὰ διευκολύνη τοὺς κτηνοτρόφους άνήγειρε 4 σύγχρονα τυροκομεῖα.

Διαθέτει επίσης 4 άποθήκας, χωρητικότητος 1400 τόνων, διὰ τήν έναποθήκευσιν τῶν γεωργικῶν εφοδίων και ζωοτροφῶν και προγραμματίζει και τήν κατασκευήν και άλλης 400 τόν., ὡς και γεφυροπλάστιγγα.

Παρέχει πᾶσαν δυνατήν ενίσχυσιν εἰς κάθε παραγωγικὴν προσπάθειαν τῶν μελῶν του.

Διαθέτει γραφεῖον και άπασχολεῖ ὡς λογιστήν του τὸν Γ. Γαλάνην.

Ἡ σημερινή διοίκησίς του άποτελεῖται από τὸν πρόεδρόν του Γεώρ. Γκούμαν, τὸν άντιπρόεδρον Στ. Μητῶναν, ταμίαν τὸν Ἰωάν. Μπόλην και μέλη τοὺς Άντ. Γριζον και Βασ. Ντάμπον. Ἐποπτικὸν συμβούλιον: Λ. Άντωνίου, Κ. Άντωνίου, Π. Τζημάλας.

Ἐκτὸς τοῦ άνωτέρω Συνεταιρισμοῦ, λειτουργοῦν και άλλοι δύο:

- 1) Δασικὸς Συν)σμός Ἐχολτόμων, με 40 μέλη, έτος ίδρύσεως 1960.
- 2) Δασικὸς Συν)σμός Μεταφορέων, με 90 μέλη, έτος ίδρύσ. 1961.

Οἱ άνωτέρω Συνεταιρισμοὶ παρουσιάζουν αξιόλογον κίνησιν. Ἐπῆρξαν έπωφελεῖς διὰ τὰ μέλη. Άπασχολοῦνται κυρίως εἰς τήν κρατι-

κήν εκμετάλλευσιν τοῦ Δασαρχείου Σκοτεινῶν καὶ εἰς ἄλλας περιοχάς, πραγματοποιοῦντες 80 — 120 ἡμερομίσθια καὶ εἰσόδημα 25 — 40 χιλ. δραχ. ἕκαστον μέλος.

γ) Οἱ ὑποαπασχολούμενοι δασεργάται, ὑλοτόμοι καὶ μεταφορεῖς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξασφαλίσουν συμπληρωματικὴν ἀπασχόλησιν κατὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον καὶ οἰκονομικῶς νὰ ἐνισχυθοῦν ἐὰν τὰ ἀρμόδια κρατικά ὄργανα εἰσηγηθοῦν τὴν χορήγησιν εἰς τοὺς Συνεταιρισμοὺς τῶν ὑπολειμμάτων ξυλείας, πρὸς ἐμπορίαν, τὴν χορήγησιν μιᾶς ποσότητος κυβικῶν μέτρων ξυλείας πρὸς περαιτέρω ἐπεξεργασίαν καὶ τὴν ὀργανωμένην ἀπασχόλησιν τῶν εἰς ἔργα ὀρεινῆς ὑδρονομίας.

Γιὰ τὴν ἱστορίαν, ἀναφέρουμε κατωτέρω τὰ ὀνοματεπώνυμα τῶν 49 ἰδρυτῶν τοῦ Γεωργικοῦ Πιστωτικοῦ Συνεταιρισμοῦ Λιβαδίου Ὀλύμπου:

Ντάμπος Γεώργιος Β., Λάμπας Λάζαρος Ν., Τζημαγιώργης Ἀντώνιος Κ., Τζέβος Χαράλαμπος Δ., Γκούμας Λάζαρος Δ., Γιάνγκος Γεώργιος Ν., Κουμπουλῆς Νικόλαος Δ., Μπαρμπαρούσης Κων)νος Α., Περδίκης Νικόλαος Ι., Φακαλῆς Κων)νος Θ., Ψαλλίδας Κων)νος Α., Γαλάνης Νικόλαος Κ., Βέλας Δημήτριος Ν., Τσίρκος Χαράλαμπος Γ., Καψάλης Ἀθανάσιος Δ., Κιτσούλης Κων)νος Α., Καρανίκας Ἀντώνιος, Πατέρας Ἀλέξανδρος Κ., Φαρδῆς Ἐλευθέριος Δ., Βαρβαρέλας Λάζαρος, Ντάμπος Ἡλίας Β., Μπέλης Δημήτριος Ι., Μπίσιμας Γεώργιος Α., Μεταξιώτης Γεώργιος Ι., Γκρέκας Δημήτριος Ε., Γκούμας Κων)νος, Γκούμας Ἰωάννης Β., Ντάμπος Ἀντώνιος Ι., Λαμκαούτης Ἡλίας Δ., Μπόλης Γεώργιος Ι., Τσιμάλας Δημήτριος Α., Χαρίσης Στέργιος Ι., Τζημαγιώργης Κων)νος Δ., Κρασιώτης Κων)νος Ι., Ντάμπας Κων)νος Ι., Γιάνγκος Θωμᾶς Γ., Γκαβοτάσιος Κων)νος Α., Κελώνης Νικόλαος Α., Σιάτρας Κων)νος Γ., Σαλαβάτης Ἰωάννης Δ., Ἀντωνίου Ἀντώνιος Δ., Κελώνης Γεώργιος Α., Μάντζιος Ἰωάννης Χ., Καρανίκας Ἰωάννης Α., Κιτσούλης Γεώργιος Ν., Μπουτζέτης Γρηγόριος Δ., Παπαλεξίου Νικόλαος Δ., Βαμπάκης Ἀθανάσιος Ν., Γαζέτης Γεώργιος Α.

Ταπητουργική Σχολή

Ἡ Ταπητουργικὴ Σχολὴ ἰδρύθηκε τὸ ἔτος 1964, ὑπὸ τῆς Βασιλικῆς Προνοίας, μὲ σκοπὸν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ταπητουργίας, διὰ τῆς δημιουργίας εἰδικευμένων κορασίδων.

Ἡ Σχολὴ κατ' ἔτος προσλαμβάνει 14 — 16 μαθητριάς, τὰς ὁποίας ἡ διδασκάλισσα τῆς Σχολῆς ἐκπαιδεύει εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ἀργαλειοῦ καὶ τὴν ὕφανσιν, παρέχουσα καὶ χρηματικὴν ἀμοιβὴν διὰ τὰ ἡμερομίσθια, τὰ ὅποια πραγματοποιοῦν ὡς μαθητεύμενοι ἐκ 1000 δραχμῶν μη-

νιαίως περίπου.

Μετά την άποφοίτησίν των από την Σχολήν, χορηγεί εις αυτάς ξ-
ναν άργαλειών δωρεάν, ώς και τὰ νήματα δι' ένα τάπητα.

Ἡδη, άποφοίτησαν από την Σχολήν 70 και πλέον μαθήτριάι και
έξ αυτών πολλαί εργάζονται δια λογαριασμόν των, επί παραγγελία και
άλλαί δια λογαριασμόν τοῦ ιδρύματος.

Με την δημιουργίαν εξειδικευμένων στελεχών, υπάρχουν αί βασι-
καί προϋποθέσεις, δια την ανάπτυξιν τῆς οικιακῆς βιοτεχνίας, ἡ ὁποία
άν οργανωθῆ επί συνεταιρικῶν βάσεων και ένταχθῆ εις ένα πρόγραμμα
κρατικόν, αναπτύξεως ὀρεινῆς οικονομίας, εἶναι δυνατὸν ν' άποβῆ μία
δυναμική βιοτεχνία, ἡ ὁποία θα συμβάλῃ εις την βελτίωσιν τοῦ βιοτικού
ἐπιπέδου τῶν κατοίκων, δεδομένου ὅτι υπάρχουν πλεονάζουσαι και ὑπο-
απασχολούμεναι εργατικαί χεῖρες γυναικῶν και κορασίδων και παρά-
δοσις άπασχολήσεώς των με την ὑφανσιν κλιμῶν και άλλων ὑφαντιῶν,
ἀρκεῖ νά δημιουργηθῆ ένας φορεὺς.

Συγκοινωνία

Ἡ κομόπολις ἐξυπηρετεῖται συγκοινωνιακῶς δια λεωφορείων τῶν
ΚΤΕΛ Ἐλασσόνος — Κατερίνης. Καθημερινῶς, δρομολογοῦνται δύο
λεωφορεῖα, τὸ ένα δια Κατερίνην και τὸ ἄλλο δι' Ἐλασσόνα.

Δι' ἐκτάκτους ἀναχωρήσεις υπάρχουν 3 άγοραῖα αυτοκίνητα, με ἔ-
δρα τὸ Λιβάδι.

Αί μεταφοραί προϊόντων και διαφόρων ἐφοδίων γίνονται δια φορ-
τηγῶν αυτοκινήτων Δ. Χ. Ἡδη, υπάρχουν 6 τοιαῦτα, τῶν ὁποίων κά-
τοχοι εἶναι συμπατριῶταί μας.

Ἡ ὁδὸς πρὸς Ἐλασσόνα, εἶναι ἀσφαλτοστρωμένη, εις μῆκος 13 χι-
λιόμετρον, μέχρι Δολίχης.

Ἡ δημοσία ὁδὸς Ἐλασσόνος — Κατερίνης, κατὰ τὸ ἥμισυ εἶναι ἄ-
σφαλτοστρωμένη. Ἐκτελοῦνται, ὁμως, ἐργασίαι διαπλατύνσεώς της και
ἀσφαλτοστρώσεως. Καί δια τῆς ἀποπερατώσεώς των, θα δημιουργηθοῦν
εὐνοϊκαί συγκοινωνιακαί συνθήκαι δια την οικονομικήν και τουριστικήν
ἀνάπτυξιν τοῦ Λιβαδίου.

Δίκτυον ἀγροτικῶν ὁδῶν εις την κτηματικήν περιοχὴν του ἐξυπη-
ρετεῖ την κίνησιν τῶν μηχανικῶν μέσων καλλιεργείας και την διακίνη-
σιν γεωργικῶν προϊόντων και γεωργικῶν ἐφοδίων, ὡς και ἄλλο δίκτυον
δασικῶν ὁδῶν ὀλόκληρον την δασικήν περιοχὴν του.

Ὑδρευσις

Ἡ κομόπολις, παλαιότερον, ὑδρεύετο από 6 πηγές, οἱ ὁποῖες εὐρί-
σκοντο ἐντὸς τοῦ οἰκισμοῦ και ἐκ τῆς πηγῆς «Ροῦσσα — Μάννα τοῦ Νε-

ροῦ», εύρισκομένης ἔκτος τοῦ οἰκισμοῦ, διὰ δικτύου μήκους 18 χιλιομέτρων.

Τὸ ὑδραγωγεῖον αὐτό, ἦτο ἔργον ἀξιόλογον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἡ μεταφορὰ τοῦ νεροῦ ἀπὸ τὴν πηγὴν «Μάνα τοῦ Νεροῦ» ἐγίνετο μὲ πηλίνους σωλῆνας μέχρι τῆς δεξαμενῆς καὶ ἀπὸ τὴν δεξαμενὴν μὲ ἐσωτερικὸν ἐπίσης δίκτυον εἰς πέντε κρήνας, εἰς τὰς δύο συνοικίας Παναγίας καὶ Ἁγίου Κωνσταντίνου.

Τὴν συντήρησιν τοῦ ὑδραγωγείου, οἱ δημογέροντες ἀνέθεταν εἰς ὑδρονομεῖς, οἱ ὁποῖοι διειρηθήσαν ἐν συνεχείᾳ καὶ ἀπὸ τὴν Κοινότητα, μέχρι τοῦ ἔτους 1939.

Ἐπειδὴ τὸ ὑδραγωγεῖον αὐτὸ ἦτο πεπαλαιωμένον καὶ ὁ κίνδυνος μόλυνσεως τοῦ ὕδατος ἦτο ἄμεσος, ὁ τότε πρόεδρος τῆς Κοινότητος ἱατρὸς ἀείμνηστος Ἰωάννης Νίσης, ἀπεφάσισε νὰ κατασκευάσῃ νέον σύγχρονον ὑδραγωγεῖον. Μετὰ μακρὰς γραφειοκρατικὰς διατυπώσεις, διὰ τὴν σύνταξιν τῆς μελέτης, ἤρχισε ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἔργου, ἡ δαπάνη τοῦ ὁποίου εἶχε ὑπολογισθῆ εἰς 2 ἑκατομμύρια δραχμὰς καὶ ἡ ὁποία ἐκαλύφθη διὰ δωρεὰς τοῦ εἰς Μενούφ τῆς Αἰγύπτου ἀποθανόντος συμπατριώτου μας Θεοδ. Ἀποστολίδου ἐκ 1000 λιρῶν Ἀγγλίας καὶ διὰ δανείου ἐνὸς ἑκατομμυρίου δραχμῶν παρὰ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης.

Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1940, εἶχε κατασκευασθῆ τὸ μεγαλύτερον τμημα, ἀπὸ τῶν πηγῶν μέχρι τοῦ Προφήτου Ἡλίας, ἀλλὰ λόγῳ τοῦ ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου, διεκόπη ἡ ἀποπεράτωσις του.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἰταλικῆς κατοχῆς, αἱ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ Ἐλασσόνος διήρπασαν 1500 μέτρα χαλυβδοσωλῆνων, διὰ νὰ βελτιώσουν τὸ δίκτυον ὑδρεύσεως τῆς πόλεως Ἐλασσόνος.

Ἡ ἀποπεράτωσις τοῦ ὑδραγωγείου ἔγινε μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, τὸ 1950, ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν ἀνοικοδομήσεως.

Κατὰ τὸ ἔτος 1971 — 72, ἐξετελέσθη νέον συμπληρωματικὸν ἔργον ὑδρεύσεως, δαπάνης 2 ἑκατομ. δραχμῶν, διὰ τῆς ἀντλήσεως εἰς νέαν δεξαμενὴν ἀπὸ ὑδρομαστεύσεις τῶν πηγῶν «Τρεῖς Βούσες», ἡ ὁποία, ὅπως μᾶς πληροφοροεῖ μία λιθίνη ἐπιγραφή, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχαι σκαλισμένη ἡ ἡμισέληνος καὶ ἓνα πεῦκον, ἔγινε κατὰ τὸ ἔτος 1783.

Φωτισμός — Θέρμανσις

Βυθισμένον στὸ σκοτάδι ἦταν, παλαιότερα, τὸ Λιβάδι. Ὅπως ὅλα τὰ χωριά τῆς ὑπαίθρου. Μὲ τὴν διακίνησιν, ὅμως, τοῦ πετρελαίου, ἀργότερα, οἱ προοδευτικοὶ Πρόεδροι τοῦ Λιβαδίου συμπεριέλαβαν καὶ τὸν ἐξωτερικὸν φωτισμὸν τοῦ στόν κύκλον τῆς δραστηριότητός των, ποποθεπῶντες πολλὰ φανάρια σὲ διάφορα σημεῖα, γὰρ νὰ ἐξασφαλίσουν ἓνα στοι-

χειώδη φωτισμό.

Ο φωτισμός των σπιτιών στις πύε εϋπορες οικόγενειες γίνονταν με τις λάμπες, ενώ των άλλων με τὸ δαδί. Κάθε φθινόπωρο, γίνονταν ἐξορμήσεις στις «Κοπᾶνες τοῦ Κοκκινόπουλου» ἀπὸ τοὺς κατοίκους, νὰ ἐξασφαλίσουν τὸ δαδί γιὰ ὄλο τὸ χρόνο. Οἱ φεγγίτες, τοὺς ὀπείους τοποθετοῦσαν εἰς τὸ τζάκι, ἦταν τὸ μοναδικὸ φωτιστικὸ σημεῖο τοῦ σπιτιοῦ. Μὲ τὸ δαδί στὸ χέρι γύριζαν οἱ γυναῖκες στὸ σπίτι.

Ἀργότερα, γενικεύθηκε ἡ χρῆσις τοῦ πετρελαίου με τις λάμπες. Οἱ φεγγίτες ἔκαναν τὴν ἐμφάνισί τους στὴν Κατοχή.

Ἦλθε, ὅμως, τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, γιὰ ν' ἀπολαύση τὸ μεγάλο ἀγαθὸ τοῦ πολιτισμοῦ, τὸ ἠλεκτρικὸ ρεῦμα καὶ τὸ Λιβάδι. Σὲ ἀτμόσφαιρα πανηγυρικῶν ἐκδηλώσεων καὶ ἐνθουσιασμοῦ, ἔγινε τὴν 23ην Αὐγούστου 1968, ἡ ἠλεκτροδότησις τοῦ Λιβαδίου ὑπὸ τῆς ΔΕΗ. Ἀπὸ τότε ὄλα εἶναι φωτισμένα, σπῖτια, δρόμοι καὶ ἡ χρῆσις τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος γενικεύεται.

Ἡ θερμανσις γίνεται με καυσόξυλα ὄξυᾶς, τὰ ὀποῖα χορηγεῖ τὸ Δασαρχεῖον Κατερίνης, σὲ ποσότητα 10 χορικῶν, διὰ κάθε οἰκογένεια.

Τὸ γραφικὸ τζάκι, μολονότι ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχη σὲ κάθε σπίτι, ἔπαψε νὰ παρέχη τὴ θαλπωρὴ του τὸν χειμῶνα, γιὰ τὸ ἀντικατέστησαν οἱ θερμάστρες, μιὰ καλύτερη καὶ οἰκονομικώτερη πηγὴ θερμάνσεως, ἡ ὀποῖα ἐξυπηρετεῖ ὄλες τις ἀνάγκες τῶν κατοίκων. Τις θερμάστρες ἐπιδοτεῖ τὸ κράτος με 50% ἐπὶ τῆς ἀξίας των.

Διατροφή - Ὑγιεινὴ κατάστασις

Βάσιν τῆς διατροφῆς τῶν κατοίκων ἀποτελεῖ τὸ ψωμὶ τύπου 70%, τὸ λάδι, οἱ πατάτες, τὰ ὄσπρια, τὰ ζυμαρικά καὶ ὁ τραχανᾶς, τὸ τυρί, τὸ κρέας, τὰ λαχανικά καὶ διάφορα διατηρημένα τρόφιμα.

Τὸ ὄξυ πρόβλημα τοῦ ψωμοῦ, με τὴν ἀγωνία τοῦ ὀποῖου ἔζησαν οἱ κάτοικοι εἰς τὸ παρελθόν, διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν καθ' ὄλον τὸ ἔτος καὶ τὸ ὀποῖον ἀπορροφοῦσε τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς οἰκογενείας, δεδομένου ὅτι ἡ μηνιαία κατανάλωσις ἔφθανε τὰς 200 — 300 ὀκάδας, ἔπαυσε νὰ ὑπάρχη, χάρις εἰς τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς καὶ τὰς προσιτὰς τιμὰς τῶν δημητριακῶν.

Εἰς τὸ παρελθόν καὶ μέχρι τῶν παιδικῶν μας χρόνων, οἱ μητέρες με διάφορες προφάσεις προσπαθοῦσαν νὰ περιορίσουν τὴν κατανάλωσι τοῦ ψωμοῦ ἀπὸ τὰ παιδιά (π. χ., ἀν δὲν χτυποῦσε ἡ καμπάνα, τὸ δειλινὸ, δὲν μᾶς ἔδιδαν ψωμὶ). Τώρα, δὲν ὑπάρχουν περιορισμοὶ καὶ ἡ κατανάλωσις του ἔχει περιορισθῆ, λόγω βελτιώσεως τῆς διατροφῆς.

Τὰ τελευταῖα ἔτη, παρουσιάζεται αὔξησις κατανάλωσεως τοῦ κρέα-

τος, κατεφυγμένων ψαριῶν, λαχανικῶν καὶ φρούτων.

Τὸ διαιτολόγιον, ὅμως, τῶν οἰκογενειῶν, οἱ ὁποῖες μόλις πραγματοποιοῦν ἔσοδα 15 — 20 χιλ. δραχμᾶς ἑτησίως, εἶναι ἑλλιπές ἀπὸ ἀπόψεως πλουσιῶν εἰς φυτικά ἔλαια καὶ ζωϊκὰ λευκώματα. Δὲν εἶναι ὑπερβολὴ ἢ διαπίστωσις ὅτι πολλαὶ οἰκογένειαι εἶναι λιτοδαίτοι καὶ ὑποσιτίζονται.

Ἡ ὑγεία τῶν κατοίκων εἶναι καλὴ λόγῳ τοῦ ὑγιεινοῦ κλίματος καὶ τὸ ποσοστὸν θνησιμότητος εἶναι τὸ μικρότερον εἰς τὸν Νομὸν Λαρίσης. Ὑπάρχουν πολλοὶ ὑπερήλικες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, 80 — 100 ἐτῶν.

Λόγῳ ἑλλείψεως ἰωδίου καὶ τοῦ μεγάλου ὑψομέτρου, ἐνδημεῖ ἡ βρογχοκότης, ἣτις ἀποτελεῖ ἀντικείμενον ἐρευνῶν διαφόρων ἰδρυμάτων τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ. Διὰ τὴν ἀντιμετώπισίν της χορηγεῖται ἰωδισχόν ἄλας εἰς τοὺς κατοίκους.

Διὰ τὴν ἰατροφαρμακευτικὴν των περιθάλψιν, ἐξυπηρετοῦνται οἱ κάτοικοι ἀπὸ τὸ Ἄγροτικὸν Ἰατρεῖον, μὲ ἰατρόν, μαῖαν καὶ ἐπισκέπτριαν.

Ἐκ τῶν κατοίκων, 260 περίπου εἶναι ἀσφαλισμένοι εἰς τὸ ΙΚΑ καὶ οἱ ὑπόλοιποι εἰς τὸν ΟΓΑ καὶ τυγχάνουν νοσοκομειακῆς περιθάλψεως, ὅταν παρίσταται ἀνάγκη, εἰς τὰ νοσοκομεῖα Λαρίσης, Θεσσαλονίκης, Κατερίνης, Ἀθηνῶν.

ΣΤΕΓΑΣΙΣ Λαϊκὰ καὶ ἀρχοντικὰ σπίτια

Σὲ ἀμφιθεατρικὴ θέσι κτισμένο εἶναι τὸ Λιβάδι καὶ σὲ τρία ἐπίπεδα. Τὰ κολλημένα τὸ ἓνα ἐπάνω στὸ ἄλλο, χίλια κάτασπρα σπίτια του, δίνουν τὴν ἐντύπωσιν τῆς χωροταξικῆς ἀσφυξίας του. Καὶ σ' αὐτὸν τὸν πυκνοκτισμένο χώρῳ δεσπόζουσι οἱ τρεῖς μεγάλες ἐκκλησίαι του μὲ τοὺς πύργους των, τὰ Σχολεῖα, τὸ Ζάννειο Πνευματικὸν Κέντρο.

Τὸ τοπικὸ γκριζο χροῶμα του, πὸν τοῦ ἔδιναν οἱ λιθοδομῆς καὶ οἱ πλακοστρωμέναι στέγαι του, ἀρχίζει νὰ ὑποχωρῇ, γίνεται πῶ φαινό μὲ τὸ ἄσπρο σοφάτισμα τῶν τοίχων καὶ τὰ κόκκινα γαλλικὰ κεραμίδια, μὲ τὰ ὁποῖα ἀντικαθιστοῦν τῆς πλάκες ἀπὸ τῆς στέγαις.

Ὅλοι οἱ δρόμοι του ἀρχίζουν ἀπὸ τὸν κεντρικὸν δρόμον καὶ ἀκολουθοῦν ὑψομετρικὰς καμπύλας ἢ κλιμακωτὰ κατερῖμα.

Στοιχεῖα οἰκονομικά, κοινωνικά καὶ τοπικὰς κλιματολογικὰς συνθηκὰς ἔβαλαν τὴ σφραγίδα των στὴ διαμόρφωσιν τῶν τύπων τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἔτσι ἔχουμε τὰ λαϊκὰ σπίτια, τὰ ὁποῖα ἔκτιζαν ἐντόπιοι κτίστες καὶ τὰ «Ἀρχοντικὰ», τὰ σπίτια τῶν τσιφλικᾶδων, τῶν ἐμπόρων, τῶν πελιγγᾶδων, τὰ ὁποῖα ἔκτιζαν ξένοι Ἑπειρωτῆς ἢ Δυτικομακεδόνες κτίστες.

Ἀπὸ μιὰ πλάκα στὸ ὑπέρθυρον τοῦ παλαιοῦ ἀρχοντικοῦ Νικ. Χατζημπούσιου, πληροφοροῦμεθα τὰ ἑξῆς:

«Ἐκτίσθη τὸ παρὸν κτίσμα τοῦ Νικ. Ἀναστ. Χατζημπούσιου
διὰ χειρὸς μάστορα Πούλιου Ζητανιώτη».

Τὰ ὑλικά δομῆς, οἱ πέτρες, τὸ χῶμα, ἡ χονδρὴ ξυλεία καὶ ἡ σχιστό-
πλακα εἶναι τὰ ἐγχώρια.

Ἡ γενικὴ διάταξη τῶν χώρων εἶναι ἴδια καὶ στοὺς δύο τύπους, ἡ
εἴσοδος, ἡ αὐλή, ὁ μικρὸς κῆπος.

Ἡ ἐξώπορτα στὰ λαϊκὰ εἶναι χονδρὴ, στερεά, μὲ πολλὰ καρφιά, ὀρ-
θόγωνη (ἐλάχιστες ἀπ' αὐτὲς σήμερα σώζονται στὰ ἀρχοντικά). Τὸ ὑ-
πέρθυρο εἶναι τοξοτό. Δυὸ πεζούλια γιὰ ἀναπαυτήρια, γύρω ἕνας ψηλὸς
μεινδρότοιχος γιὰ περισσότερη ἀσφάλεια σὲ ἐπιδρομὲς ληστῶν ἢ Γκέγκη-
δων, πλακοστρωμένη αὐλή, πεντακάθαρη, λίγος κῆπος μὲ πεζούλια, γιὰ
λουλούδια. Τὸ παραθυράκι ἢ μικρὴ πορτούλα πού ὀδηγεῖ στὴν αὐλὴ ἄλ-
λου σπιτιοῦ ἢ στὸ δρόμο. Ἐνας λαθύρινθος, σὲ περιπτώσεις ἐπιδρομῆς,
γιὰ νὰ διευκολύνῃ τὴ φυγὴ τῶν κατοίκων.

Χῶροι κατοικίας

Ἡ σάλα εἶναι πάντα εὐρύχωρη γιὰ νὰ καλύψῃ τις ἀνάγκες συγκεν-
τρῶσεων εὐχαρίστων γεγονότων γάμου, ἀρραβῶνων, ἐορτῶν καὶ ἀρχίζει
ἀπὸ 15 τ. μ. καὶ ἄνω. Τὰ δύο ἢ τρία δωμάτια: Τὸ δωμάτιο τῆς ὑποδοχῆς
(μουσαφίρ ὄντᾶ) μὲ τὸ «μεντερλίκι» του σὰν ἕνα μακρόστενο καναπέ πού
πιάνει μιὰ ὀλόκληρη πλευρά του μὲ ἐπίπλωση τὰ ὑφαντὰ κιλίμια καὶ τὰ
κόκκινα φλοκιστὰ μαξιλάρια.

Τὸ χειμωνιάτικο δωμάτιο μὲ τὸν προσηλιακὸ συνήθως προσανατο-
λισμό, μὲ τὰ δυὸ παράθυρα, μὲ τὸ τζάκι στὴ μέση καὶ τὶς κινητὲς ἢ μό-
νιμες κόχες μὲ τ' ἀχυρῆνια στρώματα καὶ τὰ κιλίμνια στρωμένα ἐπάνω
τους, τὶς εὐρύχωρες «μεσάντρες» καὶ τὰ ντουλάπια πού καλύπτουν πῆν
πλευρὰ τῆς εἰσόδου τοῦ δωματίου.

Τὰ λαϊκὰ σπίτια, ἰδίως τῶν φτωχῶν, σπάνια ἦσαν νταβανομένα καὶ
παρ' ὄλο πού στὸ τζάκι ἔκαιγαν μεγάλα κούτσουρα, δὲν εἶχαν ὄση θερ-
μανσι ἔπρεπε νὰ ἔχουν. Στὸ τζάκι ἔβραζαν τὸ χειμῶνα τὸ φαγητὸ καὶ ὁ
φανοστάτης φώτιζε μὲ τὸ दाδι τὸ χῶρο.

Ἡ κουζίνα ἦταν ἕνας στενὸς καὶ ἀνήλιος χῶρος μὲ τὸ τζάκι, τὸ νε-
ροχύτη καὶ τὶς ντουλάπες.

Οἱ βοηθητικοὶ χῶροι ἦσαν τὰ ὑπόγεια καὶ ἕνα μέρος ἀπὸ αὐτὰ χρη-
σίμευε γιὰ σταῦλος, ἄλλος γιὰ ἀποθήκη μὲ τὰ ἀμπάρια γιὰ τὸ ἀλεύρι,
τὶς κἀδες, τὰ βαρέλια (τώρα οἱ σταῦλοι κτίσθηκαν ἔξω στὴν αὐλή),
τὰ ξύλα, τὰ ἄχυρα κλπ. καὶ ἔξω στὴν αὐλὴ τὸ πλυσταριὸ, ὁ φουῦρος, τὸ

ἀποχωρητήριο.

Τὰ ἀρχοντικά

Ἡ γενικὴ διάταξις τῶν χώρων εἶχε βέβαια κοινὰ γνωρίσματα μὲ τὰ λαϊκὰ σπίτια, ἀλλὰ κάλυπταν μιὰ μεγάλῃ ἐπιφάνεια, σὲ ἔκτασι καὶ σὲ ὄγκο. Κτίσθησαν μὲ ἐπιμέλεια. Οἱ καλύτεροι κτίστες καὶ μαραγκοὶ χρησιμοποιήθηκαν ἀπὸ τοὺς νοικοκυραίους.

Ὅλα ἦσαν διώροφα, μὲ ἰσόγειο, ὑπόγειο, θόχους (κρηφῶνες), μὲ 6 — 8 εὐρύχωρα δωμάτια, μὲ διπλὲς κουζίνες καὶ ἐσωτερικὰ ἀποχωρητήρια καὶ μεγάλους βοηθητικοὺς χώρους. Ἡ ἐσωτερικὴ κατασκευὴ πολυτελής, σκαλιστὲς πόρτες, μεσάντρες, ντουλάπες, νταβάνια μὲ σκαλιστὲς μουλτοῦρες ἢ ζωγραφιῆς σιὰ σοφατισμένα κομψὰ τζάκια, θερμάστρες ἀπὸ πορσελάνη, λάμπες κρεμαστὲς. Ἐπιπλωμένα δωμάτια μὲ κουβέρτες, κλίμα, κουρτίνες, κομοδίνα, πολυθρόνες, κρεβάτια καὶ βινέζικα γυαλικά.

Πολλοὶ θυμοῦνται ὡς σήμερα τ' ἀρχοντικὸ τοῦ Χατζηγιώστα, τοῦ κυρ Δημητρουῦ, τοῦ Γεωργιάδη, τοῦ Γριζοπούλου, τοῦ Δήμιου, τοῦ Ντούλα Δέρα, τοῦ Ζουζάνη, τοῦ Χατζηζωγίδη, τοῦ Καραγιάννη, τοῦ Παπαμιχαήλ, τοῦ Χατζηνίκου καὶ πολλὰ ἄλλα ἀπὸ τὰ 100 καὶ πλέον ἀρχοντόσπιτα, ποὺ ἐπέζησαν μέχρι τοῦ 1943, πρὶν καοῦν ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς.

Τώρα, ὅλα σχεδὸν τὰ σπίτια ἔγιναν σύγχρονα, ἀνετα, μὲ ταράτσες, μὲ τὴν ὑδρευσί καὶ ἀποχέτευσί τους. Πεντακόσια σπίτια ἀνανεώθηκαν στὴν τελευταία τριετία, μὲ τὴν ἐνίσχυσί τῆς ΑΤΕ καὶ μὲ τὴν συμβολὴ τῶν κατοίκων, χάρις στὴν εὐρύτητα τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς κ. Β. Παπαδοπούλου, ὁ ὁποῖος παραμέρισε τὶς πολύπλοκες γραφειοκρατικὰς διατυπώσεις καὶ τὴν ἀμέριστη βοήθεια τοῦ Γεωργικοῦ Πρωτοδικοῦ Συνεταιρισμοῦ.

Μορφαί Τοπικῆς Αυτόδιοικήσεως

Δημογέροντες

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τουρκοκρατίας, τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐνότητά του, χάρις εἰς δύο κυρίως θεσμούς: εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Κοινότητα.

Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς τουρκικῆς κατοχῆς, ἔγινε μία μετατόπισις τοῦ πληθυσμοῦ πρὸς τὰ ὄρη, τὰ ὁποῖα προσέφεραν ἀσφάλεια τῆς ζωῆς καὶ ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ ἐξισλαμισμοῦ.

Εἰς τὰ ἀπρόσιτα ὄρεινὰ χωριά, ἐδημιουργήθησαν αἱ ἑλληνικαὶ κοινότητες, αἱ ὁποῖαι ἦσαν τόποι συγκεντρώσεως ἐλευθέρων χωρικῶν, ὅπου ὠργάνωσαν τὴν ζωὴν οἱ καταφυγόντες ἐκεῖ, ἐπὶ τῇ βάσει οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν σχέσεων, στηριζομένων ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ κοινοῦ συμφέροντος καὶ τῆς ικανοποιήσεως τῶν βασικωτέρων ἀναγκῶν.

Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι καὶ εἰς τὸ Λιβάδι ἔγινε, κατὰ τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας, μία συγκεντρωσις πληθυσμοῦ, ὁ ὁποῖος ἔφθασε τὰς 7000 κατοίκους περίπου. Ἐκεῖ, μὲ τὸν ἀμιγῆ ἑλληνικὸν πληθυσμόν, ἐδημιουργήθη μία λιτὴ κόγχη πολιτιστικοῦ βίου, ἕνας πυρὴν πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς, ὅπου ἐπεκράτησε ἕνα σύστημα εὐρυτάτης αὐτοδιοικήσεως, ὅπου ἀνεπτύχθη ἕνας τύπος Ἑλληνοῦ καὶ ἕνα πολιτισμὸς ἐγγύτερος πρὸς τὸ χριστιανικὸν ἰδεῶδες. Μικρὰν τῶν ἐπιδράσεων τοῦ φεουδαρχισμοῦ τῆς αὐτοκρατορίας, ἀνεπτύχθη καὶ ἐδημιούργησε τὸν θεσμόν τῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ τῆς συλλογικῆς δράσεως.

Ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς ἐστηρίχθη εἰς τὴν μικρὰν ἀγροτικὴν οἰκογένειαν, ἡ ὁποία παρήγε μόνον ὅσα τῆς ἦσαν ἀναγκαῖα καὶ ἡ ὁποία ἦτο ἀνδρωμένη μὲ πατριαρχικὴν αὐστηρότητα καὶ ἐτήρει τὰς παραδόσεις.

Τὸ διοικητικὸν σύστημα, μὲ τὸ ὁποῖον ἦτο ὀργανωμένη ἡ πολιτικὴ καὶ πολιτιστικὴ ζωὴ τοῦ Λιβαδίου, ἦτο τὸ γνωστὸν σύστημα τῆς διοικήσεως μὲ τοὺς Δημογέροντας ἢ Προεστούς, ὅπως ἡ παράδοσις καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἱστορικὰ στοιχεῖα μᾶς τὸ ἐπιβεβαιώνουν. Δι' αὐτοῦ τοῦ συστήματος οἱ Λιβαδιῶτες ἀπήλασαν τῆς εὐρυτάτης αὐτοδιοικήσεώς των καὶ δι' αὐτοῦ ἔθεράπευσαν τὰς πάσης φύσεως ἀνάγκας των. Ἐπὶ πνευματικὰς καὶ κοινωνικὰς.

Ἡ αὐτοδιοίκησις αὕτη δὲν ἐπετεύχθη χάρις εἰς τὰς παραχωρήσεις τοῦ κατακτητοῦ ἢ εἰς προνόμια εἰδικὰ. Ἐπῆρξε προῖον τῆς ἀδυναμίας

τοῦ κατακτητοῦ νὰ δαμάσῃ τοὺς ἀγρίους καὶ σκληροτραχήλους πληθυσμούς, οἱ ὅποιοι ἐφώλιαζαν εἰς τὰ δυσπρόσιτα βουνά, διότι αὐτοὶ ποὺ κατοικοῦσαν ἐκεῖ, δὲν πίστεψαν ποτὲ ὅτι ἦταν δυνατὸν νὰ συνδιαλλαγοῦν μὲ τὸν ἀπολίτιστο καὶ κατώτερο πνευματικῶς ὀθωμανικὸ κόσμον. Τὸ Λιβιάδι, ὡς κεφαλοχώρι, ἀπῆλause τὴν ἀνεξαρτησία του καὶ τὴν αὐτοδιοίκησί του, χάρις εἰς τὴν ἀπομόνωσίν του καὶ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ κατακτητοῦ νὰ ἐλέγξῃ τὴν ὄρεινὴν περιοχὴν του.

Ἡ παράδοσις διέσωσεν τὰ στοιχεῖα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν σύνθεσιν τῆς δημογεροντίας εἰς τὸ Λιβιάδι.

Οἱ διαχειριζόμενοι τὰ κοινά, ἦσαν πρόσωπα μὲ κῦρος, ἄρχοντες, ὅπως τοὺς καλοῦσαν τότε. Ὁ ἀριθμὸς των ἔφθανε ἀπὸ 7 ἕως 12. Εἰς τὴν δημογεροντίαν, ἀντεπροσωπεύοντο καὶ τὰ ἐπικρατέστερα «συνάφια». Ἡ ἐκλογή ἐγίνετο διὰ χρονικὸν διάστημα ἑνὸς ἕως τριῶν ἐτῶν. Οἱ κάτοικοι, ἐλευθέρως εἰς τὸν νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας, προέβαινον εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀξίων.

Αὐτοὶ ἀποτελοῦσαν πλεον τὴν ἡγεσίαν τῆς κωμοπόλεως. Ἡ δικαιοδοσία των ὑπῆρξεν εὐρυτάτη, διοικητικὴ καὶ δικαστικὴ.

Δύο ἔξ αὐτῶν ἀποτελοῦσαν τὴν ἡγεσίαν τῆς δημογεροντίας (π. χ., ὡς πρόεδρος καὶ ἀντιπρόεδρος σήμερον). Τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσαν τὴν ἡγεσίαν, ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν καθηκόντων των, τὰ συνοδεύει πάντοτε ἓνας δυνατὸς ἄνδρας, μὲ ἀθλητικὸν παράστημα, μὲ μίαν σπάθην εἰς τὴν ζώνην, σημεῖον ὅτι ἀσκεῖ καθήκοντα παρὰ τῷ προεστῶ.

Τὰ καθήκοντα τῆς Δημογεροντίας ἦσαν πολλὰ καὶ ποικίλα. Εἶχαν ὑποχρῶσιν νὰ κατανεύμουν τοὺς φόρους ὑποτελείας, τοὺς ὁποῖους ἐπέβαλε ὁ κατακτητὴς, εὐθύς ὡς κατῶρθωσε νὰ ἐλέγξῃ τὰς ὄρεινὰς κοινότητας μὲ τὸν σκιάδη ἑλεγχόν του, ὁ ὁποῖος περιορίζετο εἰς τὴν καταβολὴν τῶν φόρων. Οἱ ἐπιβληθέντες κατὰ καιροὺς φόροι ἦσαν τὸ Μπιντέλι (κεφαλικὸς φόρος), ἡ δεκάτη (τὸ 1)10) πάσης παραγωγῆς, τὸ τζελέπι (φόρος ζώων), τὸ βεργί (φόρος οἰκοδομῶν) καὶ οἱ τοπικοὶ φόροι, οἱ ὅποιοι ἐπεβλήθησαν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν των (φωτισμὸς, καθαριότης). Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, ἔπρεπε νὰ εἰσπράξουν καὶ πρὸς ἐκτάκτους φόρους, ποὺ ἐπέβαλε ὁ Σουλτάνος καὶ οἱ ἐκάστοτε ἐπιδρομεῖς, ὡς ὁ Ἄλῃ Πασᾶς.

Τὸ ἔργον τοῦτο ἦτο δύσκολον καὶ λεπτόν, ἔπρεπε νὰ γίνῃ μὲ δικαιοσύνην καὶ ἀντικειμενικότητα. Οἱ φόροι ἔπρεπε νὰ συγκεντρωθοῦν ἐμπροσθέντως, διότι ἄλλως ὑπῆρχε φόβος διπλασιασμοῦ ἢ ἐπεμβάσεων τῶν Τούρκων καὶ αὐθαιρεσιῶν. Ἐπρεπε οἱ ἄποροι, οἱ ἀδυνατοῦντες, νὰ καταβάλλουν τὸ ἀναλογοῦν εἰς αὐτοὺς μερίδιον, ν' ἀπαλλαγοῦν καὶ τὸ ποσὸν αὐτὸ νὰ καλυφθῇ ἀπὸ τοὺς πλεον εὐπόρους, χωρὶς ὅμως τοῦτο νὰ φαίνεται ἐπισήμως εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς.

Ἐπὶ ἡμέρας καὶ νύκτας, οἱ δημογέροντες συνεδριάζοντες, συνέτασαν τοὺς φορολογικοὺς καταλόγους κατὰ συνοικίας καὶ ταυτοχρόνως προέβαινον εἰς τὸν διορισμὸν τῶν «μουκτάρηδων» (εἰσπράκτορες), καθορίζοντες καὶ τὴν ἀμοιβὴν των.

Κατωτέρω, ποραθέτομεν ἓνα συμφωνητικὸν διορισμοῦ «μουκτάρηδων» τοῦ ἔτους 1894. Χαρακτηριστικὸν τῆς μορφῆς, τὴν ὁποίαν ἔλαβε ἡ ὑπηρεσία τῆς δημογεροντίας εἰσπράξεως τῶν φόρων μετὰ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου.

«Συμφωνητικὸν περὶ διορισμοῦ μουκτάρηδων

Διὰ τοῦ παρόντος συμφωνητικοῦ ἐγγράφου γίνεται δῆλον ὅτι μετοξὺ τῆς Κοινότητος Λιβαδίου ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ Νικ. Ζάννα, συνεφώνησαν ἀμοιβαίως τὰ ἑξῆς:

α) Ἡ Κοινότης Λιβαδίου, ἀντιπροσωπευομένη ὑπὸ τῶν προκρίτων αὐτῆς καὶ ἐτέρων πολιτῶν, ἐν πλήρει συνεδρία γενομένη σήμερον τὴν α' Μαΐου χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἐνενηκοστοῦ τετάρτου (1894) ἔτους, ὁμοφώνως διορίζει τὸν κ. Νικ. Ζάνναν, κάτοικον Λιβαδίου, μουκτάρην καὶ εἰσπράκτορα τῆς συνοικίας Ἁγίου Κων)νου, παραδίδει εἰς αὐτὸν πρὸς τῆ μουκταρικῆ σφραγίδι καὶ τοῖς ἐκ ταύτης ἀπορρέουσι δικαιώμασι καὶ τὸ δευτέριον τοῦ βεργιοῦ, μπιντελιοῦ, δρόμου καὶ κοινῶν ἐξόδων ἢ καὶ ἄλλου τινὸς βασιλικοῦ δοσήματος ἐκτάκτως διὰ τὸ ἐνεστώσῃ ἔτος, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς α' Μαρτίου 1894 καὶ λήγον τὴν α' ἔλευσομένου Μαρτίου 1895 ἔτους, ἵνα εἰσπράξῃ συμφώνως μετὰ τὸ ἀνὰ χεῖρας του δοθησόμενον δευτέρι τῆς κοινότητος ἅπαν τὸ ἐν τῷ ρηθέντι δευτέρι διαλαμβανόμενον χρηματικὸν ποσὸν παρὰ τῶν ἐνοριτῶν τῆς συνοικίας του καὶ ἐμβάσῃ αὐτὸ ἐμπροθέσω εἰς τὸ Ταμεῖον Ἐλασσόνας ἐν ᾧ συγχρόνως ὑπόσχεται νὰ δώσῃ αὐτῷ μισθὸν δέκα πέντε (15) λιρῶν ὀθωμανικῶν».

Μετὰ τὸν ἴδιο μηχανισμό εἰσπραττετο τὸ τζελεπι, ὕστερα ἀπὸ πῆν καταμέτρῃσι τῶν ζῶων. Ἡ δεκάτη εἰσπραττετο ἀπὸ Τούρκους Σπαχῆδες ἢ Ἑλληνας, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδιδαν κατ' ἀποκοπὴν οἱ Τούρκοι τὴν εἰσπραξίν διὰ κάθε χωριό.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω καθηκόντων των, οἱ δημογέροντες εἶχαν ὑποχρῶσαι νὰ διαφυλάξουν τὴν κοινοτικὴν περιουσίαν. Τὰ δάση, τοὺς χερσοτόπους, τὰ ὄρια μεταξὺ γειτονικῶν χωριῶν, νὰ ἐκτελέσουν ἔργα κοινῆς ὠφελείας, ὑδραγωγεία, δρόμους ἐξωτερικοὺς, ἀγροτικούς καὶ ἐσωτερικούς, σχολεῖα, ἐκκλησίαις, νὰ μερμινήσουν διὰ τὴν καθαριότητα, τὸν φωτισμὸν κλπ. Νὰ προστατεύσουν τὴν ἀγροτικὴν περιοχὴ ἀπὸ τοὺς ληστὰς μετὰ τὴ συγκρότησι ἐνόπλων φυλάκων.

Χάρις εἰς αὐτὴν τὴν μορφήν αὐτοδιοικήσεως, τὸ Λιβάδι ἐπέτυχε νὰ

θεραπεία ὅλας τὰς ἀνάγκας του, εἰς ἔργα κοινῆς ὠφελείας, ὅπως τὸ ὑδραγωγεῖον, μήκους 18 χιλιομέτρων, ἀπὸ τὴν «Μάνα τοῦ Νερού», τὰ ἄλλα ἐσωτερικὰ ὑδραγωγεῖα (Πλατείας, Ἀγίων Ἀναργύρων (Χοροστάσι), Σάλτοι, Πουλέζο, Πιπίκα) καὶ πολλὰ ἄλλα ἐξωτερικὰ, γιὰ τὸ πότισμα τῶν ζώων καὶ τὸ πλύσιμο τῶν μαλλιών. Τὸ ἐκτεταμένο δίκτυο ὑπὸ νόμων, μοναδικὸ εἰς τὸν θεσσαλικὸν χῶρον. Τὰς ἐκκλησίας του, τὰ νεκροταφεῖα, τὴν πλακόστρωσι ὄλων τῶν ἐσωτερικῶν ὁδῶν, τὰ σχολεῖα, τοὺς ἀντιπλημμυρικοὺς χάνδακας, τὸ κτηματολόγιον (μοναδικὸ εἰς τὸ εἶδος του), τὴν ὁργάνωσιν χρήσεως τῶν βοσκοτόπων ἀπὸ τοὺς κτηνοτρόφους, τὶς ποτίστρες καὶ τόσα ἄλλα ἐπιτεύγματα, τὰ ὁποῖα προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν μας, διότι τέτοια ἔργα, ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ἔλευθέρου ἑλληνικοῦ κράτους, τὰ τελευταῖα ἔτη ἔγιναν εἰς τὴν ὑπαίθρου.

Οἱ δημογέροντες ἦσαν ἐπιφορτισμένοι καὶ μὲ δικαστικὰ καθήκοντα, ὅπως ἡ ἐκδίκασις διαφορῶν ὑποθέσεων καὶ οἰκογενειακῶν διαφορῶν διὰ συμβιβαστικοῦ τρόπου, ἵνα μὴ διαταραχθῆ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐνότης τῶν κατοίκων. Ὑπῆρχον, ὅμως, περιπτώσεις προσφυγῆς εἰς τὸν Δεσπότην τοῦ Λιβαδίου, ὁ ὁποῖος ἀπεφάσιζεν τελεσιδικῶς καὶ ἡ ἀπόφασίς του ἦτο ὑποχρεωτικὴ διὰ τοὺς διαδίκους.

Κατὰ τὴν ταραχώδη προεπαναστατικὴν καὶ μετεπαναστατικὴν περίοδον, οἱ δημογέροντες ἀντιμετώπιζαν δξύτατα προβλήματα. Πολλάκις, συνεκρούοντο μὲ τοὺς ἀρματολοὺς καὶ ἐζήτουν νὰ ἀποφεύγωνται ἔσκαπες συγκρούσεις μὲ τοὺς κατακτητὰς, διὰ νὰ μὴ προκληθοῦν καταστροφαὶ εἰς τὸ χωρίον των, μολονότι συνειργάζοντο πάντοτε καὶ ἐτύγχανον βοηθείας καὶ προστασίας ἐκ τοῦ ἀφανοῦς. Ἀναφέρονται παραδείγματα δημογερόντων τοῦ Λιβαδίου, οἱ ὁποῖοι ἐπέδειξαν σύνεσιν, θάρρος καὶ δραστηριότητα εἰς δυσκόλους καταστάσεις καὶ χάρις εἰς αὐτοὺς ἀπεφεύχθησαν δεινὰ εἰς τοὺς κατοίκους. Ὅπως ἀναφέρεται, πολλοὶ ἐκ τῶν προκρίτων εὗρον μαρτυρικὸν θάνατον ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ καθήκοντός των.

Ὑπῆρξαν ὅμως καὶ περίοδοι ἐσωτερικῶν ἀντιθέσεων καὶ φιλοδοξιῶν ἀντιθέτων παρατάξεων, ἰδίᾳ κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, αἱ ὁποῖαι εἶχαν δυσαρέστους συνεπείας διὰ τοὺς κατοίκους. Περὶ αὐτῶν καὶ τῶν προσώπων ἀνεφέροντο συχνὰ οἱ γεροντότεροι συμπατριῶτες μας.

Γενικῶς, ὅμως, ὑπῆρξεν ἐπιφέλις διὰ τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ Λιβαδίου, ἡ δρᾶσις τῆς δημογεροντίας καὶ ὁ θεσμὸς τῆς. Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ὁ ὁποῖος εἶχε ἐπεκτείνει τὴν κυριαρχία του εἰς τὸ Λιβάδι. Χάρις εἰς τὴν πολιτικότητα τῶν δημογερόντων, ἐπέτυχον νὰ μείνῃ τοῦτο κεφαλοχώρι, ν' ἀποφύγουν τὴν ἀποστολὴν κοριτσιῶν εἰς τὸ χαρὲμι του καὶ μὲ πολλὰς οἰκονομικὰς θυσίας τῶν εὐπόρων, πλούσια δῶρα, δωροδοκίας ἀπεσταλμένων κλπ.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἐπαναστατικῶν κινήματων, τοῦ

1854 και τοῦ 1878, οἱ δημογέροντες ἐπέδειξαν θάρρος, εὐστροφίαν χειρισμῶν και κατώρθωσαν νὰ τὸ σώσουν ἀπὸ ὀλοκληρωτικὴν καταστροφὴν.

Κατωτέρω, ἀναφέρομεν μερικὸν ἐκ τῶν δραστηρίων και ἱκανῶν δημογερόντων, οἱ ὁποῖοι χάρις εἰς τὰ εἰδικὰ προσόντα των προσεφεραν σημαντικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸ Λιβάδι: Κατὰ τὰ ἔτη 1739 — 1750, οἱ Χατζη Δάφνης, Χατζηφάκας και Τράντος, κατὰ τὰ ἔτη 1770 — 1788, ὁ Χατζηγῶγος, μεγάλου κύρους προεστὼς πὸν εἶχε δεσμοὺς μετὰ τὸ Πατριαρχεῖον και τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν. 1788 — 1790, Χατζηνικόλας, Χατζηπούλιος. 1805 — 10, Χατζηκώστας. 1822, Λαναρῶς. 1822 — 28, Παπαναστάσης. 1854 Γιάννης, Φῶτος, Πούλιος και μετέπειτα οἱ Ν. Γεωργούσης, Χατζηζώγας, Γιαννούλης, Δήμον, Βέλλας, Δημ. Δημητριάδης, Ζουζάκης.

Ἄλλος θεσμός, ὁ ὁποῖος ἐδημιουργήθη μεταγενεστέρως και εὐθύς ὡς ἄρχισε ἡ λειτουργία των σχολείων, εἶναι οἱ Σχολικὸι Ἐφοροὶ, οἱ ὁποῖοι διορίζοντο ἀπὸ τοὺς Δημογέροντες και τὸν Δεσπότη, ὁ ὁποῖος ἦτο και πρόεδρος. Οἱ ἔφοροι ἦσαν πρόσωπα σεβαστὰ και ἀσκούσαν ἐποπτεῖαν ἐπὶ των σχολείων. Ἐφρόντιζαν νὰ ἐξασφαλίσουν διδασκάλους, μετὰ τοὺς ὁποῖους ὑπέγραφαν συμφωνητικά. Τοὺς διορισμοὺς ἐνέκρινε ὁ Δεσπότης, ὁ ὁποῖος ἐνημέρωνε και τὸ Πατριαρχεῖον σχετικῶς μετὰ τὴν λειτουργία των σχολείων, τὰ ὀνόματα των δασκάλων και τὰ προσόντα των. Τὸ καθεστὼς αὐτὸ διετηρήθη μεχρὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ 1912, ὁπότε τὴν εὐθύνην τῆς λειτουργίας των σχολείων ἀνέλαβε τὸ κράτος, διετήρησε ὅμως τὸν θεσμὸν τῆς Σχολικῆς Ἐφορείας.

Ἄτυχῶς, δὲν διεσώθησαν τὰ πρακτικὰ των δημογερόντων και των ἐφόρων, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπῆρχαν σύντομα και χαρακτηριστικὰ πρακτικὰ διορισμοῦ δασκάλων, ἀποδοχῆς δωρεῶν, ἐπιθεωρήσεως των σχολείων, βραβεύσεις των ἀριστευόντων μαθητῶν.

Ἄλλος θεσμός, τὸν ὁποῖον ἀντιλοῦμε ἀπὸ τὴν μακροχρόνιον δοκιμασίαν των προγόνων μας Λιβαδιωτῶν, θησαυρὸς πολῦτιμος πίστεως, χριστιανικῆς ἀρετῆς και ζωῆς των, εἶναι αἱ μορφαι τῆς Κοινωνικῆς Προνοίας. Αὐταὶ ἀνεπήδησαν μέσα στὴ στεγνότερη τυραννία, ἀπὸ τὴν ἔντονον ἐπίδρασιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐκαχλίεργησε εἰς τὰς ψυχὰς των ὑποδούλων τὸ θεῖον και κοινωνικότατον δόγμα τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης και ἀδελφότητος. Εἰς τὸ θερμὸν περιβάλλον τῆς ἐκκλησίας ἐσφυρηλατήθη ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ. Ἐν τῇ ἀπειρῶ ἀγαθότητι αὐτῆς, ἡ θεία πρόνοια ἀνέδειξε και προπαρασκεύασε τοὺς θαρραλέους ἐκείνους ἡγέτας, οἱ ὁποῖοι ἀνέλαβαν νὰ θεραπεύσουν τὰς κοινωνικὰς πληγὰς τῆς δουλείας.

Κυριώτεροι στόχοι τῆς Κοινωνικῆς Προνοίας, ὅπως ἡ παράδοσις μᾶς τοὺς διέσωσε, ἦσαν:

Ἡ ἐνίσχυσις τῶν πτωχῶν εἰς τὴν καταβολὴν τῶν ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ ἐπιβληθέντων φόρων, ἢ παροχὴ συσσιτίου εἰς τοὺς ἀπόρους, ὄρφανὰ καὶ χήρας, μὲ φορεὰ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν εὐπόρων, ἠσκειτο, πράγματι, ἀξιόλογος προστασία τῶν δεινοπαθούντων. Ἡ Μονὴ Ἁγίας Τριάδος παρεσκεύαζε ἡμερησίως συσσίτιον διὰ 300 καὶ πλέον ἄτομα, τὸ ταμεῖον τῆς ὁποίας ἐνισχύετο συνεχῶς μὲ δωρεάς.

Κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας, ἐπεκράτει μεγάλη ἀνεργία καὶ συνεπεία αὐτῆς πείνα. Οἱ εὐποροὶ κτηματῖαι ἐφήρμοσαν ἓνα πρόγραμμα, τὸ ὁποῖον εἶχε τὰ γνωρίσματα τοῦ ἐφαρμοσθέντος μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ 1945 προγράμματος «Πρόνοια διὰ τῆς Ἑργασίας». Καθημερινῶς, προσελάμβανον ἀπὸ τὴν πλατείαν τῆς κομοπόλεως, ὅπου ἦσαν συγκεντρωμένοι οἱ ἀνεργοὶ μὲ τὰ ἐργαλεῖα των, ἓνα ἀριθμὸ ἐργατῶν ἔναντι ἀμοιβῆς, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνέθεταν τὴν κατασκευὴν πεζουλίων καὶ τὴν περίφραξιν μὲ τοιχοποιίαν τῶν ἀμπελώνων των ἢ ἄλλας γεωργικὰς ἀπασχολήσεις. Ταῦτα σώζονται μέχρι σήμερον. Μὲ τὰ ἡμερομίσθια αὐτά, ἐξησφάλιζαν τὸ ψωμὶ τῆς οἰκογενείας των οἱ ἀνεργοὶ κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας.

Εἰς ἐποχὰς δυσκόλους, ἐδάνειζαν ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα ἀποθέματα, ἀλεύρι εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην, ἐπὶ ἐπιστροφῇ.

Ἡ ὑλοποίησις τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ ἀλληλεγγύης ἐξεδηλοῦτο καὶ εἰς περιπτώσεις ἀτομικῶν ἀτυχημάτων. Ἐὰν, ἐπὶ παραδείγματι, συνέβαινε νὰ καταστραφῇ ἀπὸ πυρκαϊᾶν τὸ σπίτι ἑνὸς ἐκ τῶν κατοίκων τοῦ Λιβαδίου, μὲ μίαν ἀνακοίνωσιν τῶν ἱερῶν εἰς τὰς ἐκκλησίας, ἐκινουποιεῖτο ὁ μηχανισμὸς παροχῆς βοηθείας. Οἱ γεωργοὶ μὲ τὰ βόδια των μετέφεραν ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἐπομένην ὄλην τὴν ξυλείαν ἀπὸ τὸ δάσος, οἱ κτίσται ἀνελάμβανον τὸ κτίσιμο, οἱ πλούσιοι προσέφεραν χρήματα γιὰ νὰ ἀγορασθοῦν τὰ ὑλικά καὶ εἰς βραχύτατο διάστημα ἐστεγάζετο ὁ πυροπαθής.

Τὰ ἀντιπροσωπεύοντα τὰ «Ἰσνάφια» ὄργανα καθόριζαν τὴν σειρὰν ἑνὸς ἐκάστου τῶν μελῶν πων εἰς τὴν παροχὴν βοηθείας.

Ἐὰν κτηνοτρόφου τινός, λῦκος κατεσπάραιτε τὰ πρόβατα, ἢ λησταὶ Γκέγκηδες διήρπαζαν τὸ ποίμνιόν του, ἀμέσως ἐκινεῖτο ὁ μηχανισμὸς βοηθείας. Ὅλοι οἱ κτηνοτρόφοι, ἐντὸς μιᾶς ἑβδομάδος, ἔφεραν εἰς τὸ μαντρί του ἓνα πρόβατο γιὰ νὰ ξανακάνῃ τὸ κοπάδι του.

Ἀνάλογες ἐκδηλώσεις μᾶς ἀναφέρει ἢ παραδόσεις εἰς περιπτώσεις αἰχμαλωσίας ἀπὸ ληστὰς, ἐγένετο συγκέντρωσις λύτρων ἢ εἰς περιπτώσεις φυλακισμένων δι' ἔθνικὴν δρᾶσιν, οἱ φορεῖς τῆς Κοινωνικῆς Προνοίας ἐξησφάλιζαν τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα δι' ἔξοδα τῆς δίκης κλπ.

Κανεὶς δὲν ἐγόγγυζε ὅτιαν τοῦ ἐζητεῖτο ἡ ἐνίσχυσις, διότι εἶχε γίνεαι συνείδησις ὅτι «κοινὴ ἦτο ἡ τύχη καὶ τὸ μέλλον ἄδηλον», εἴτε πλούσιος

ἦτο, εἴτε πτωχός.

Φορεῖς Κοινωνικῆς Προνοίας ἐμφανίζονται οἱ Μητροπολίται τοῦ Λιβαδίου καὶ αἱ ἐκκλησίαι μὲ τὰ φιλόπτωχα ταμεῖα των.

Κατὰ τὰς ἐορτὰς Χριστουγέννων, Ἀπόκριω, Πάσχα, Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἐγίνοντο διανομαὶ ἀπὸ ἀλεύρι, κρέας, τυρὶ εἰς ὄλους τοὺς ἀπόρους. Ταῦτα τὰ ἔθεταν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἱερῶν οἱ κτηνοτρόφοι καὶ οἱ εὔποροι κάτοικοι.

Διὰ τὰ ὄρφανὰ ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς, ἐκδηλώνεται τὸ ἐνδιαφέρον τῶν γυναικῶν πολλῶν εὐπόρων οἰκογενειῶν, αἱ ὁποῖαι μὲ χριστιανικὴν ἀγάπην καὶ ὑπομονὴν ἀναλαμβάνουν τὴν φροντίδα τῆς ἀνατροφῆς των.

Ἀναφέρονται υἰοθεσίαι πολλῶν ὄρφανῶν ἀπὸ ἀρχοντικῆς οἰκογενείας καὶ ἀπὸ ἄλλους κατοίκους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀτεκνοί.

Τὴν ἰατρικὴν περίθαλψιν ἀσκοῦν ἐντόπιοι ἰατροί, οἱ κατὰ καιροὺς ὑπάρχοντες ἐπιστήμονες ἰατροὶ δωρεὰν, διὰ τοὺς ἀπόρους καὶ οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τοῦ 1840 καὶ ἐντεῦθεν, μέχρι καὶ τοῦ 1912, ἀνῆλθαν εἰς 15.

Αὐταὶ ὑπῆρξαν γενικῶς αἱ ἀναπτυχθεῖσαι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας μορφαὶ Κοινωνικῆς Προνοίας, εὐρείας λαϊκῆς βάσεως εἰς τὸ Λιβάνι, αἱ ὁποῖαι συνετέλεσαν εἰς τὴν καταπράυνσιν τῆς πολυπλεύρου ἀναξιοπαθείας τῶν συνανθρώπων των.

Εἰς αὐτὰς τὰς ἐκδηλώσεις, πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα τῶν κατοίκων καὶ τὸν σεβασμὸν των πρὸς τοὺς τοπικοὺς ἄρχοντας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν μεμνημένοι εἰς τὴν ἱερὰν συνωμοσίαν τῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως καὶ οἱ ὁποῖοι ἔθεσαν τὸν πλοῦτον των καὶ τὴν ζωὴν των εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀγωνιζομένου ἔθνους καὶ τῶν συνανθρώπων των.

Ἐδῶ, εἰς τὸν ἐλεύθερον αὐτὸν χώρον, δὲν ἀκούσθηκε ποτὲ ἡ κραυγὴ «φωτιὰ καὶ τσεκούρι στοὺς προσκυνημένους καὶ στοὺς κοτσαμπάσηδες», γιὰτὶ δὲν ὑπῆρξαν οὔτε προσκυνημένοι, οὔτε κοτσαμπάσηδες, ἀλλὰ Ἑλληνας μὲ φλογερὴ φιλοπατρία καὶ χριστιανικὴ εὐσέβεια.

Ὁ Γάλλος ἀρχαιολόγος EZIE, ἐπισκεφθεὶς τὸ Λιβάνι τὸ ἔτος 1854, ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: Ἡ διοίκησις τῆς κομοπόλεως εὐρίσκεται εἰς χεῖρας δύο προεστῶν, ὡς δὲ διεπίστωσα, φαίνεται ὅτι δὲν ὑπέφερε ἀπὸ αὐτούς.

Ἄρματολοί καί Κλέφτες

Ἄρματολίκι τοῦ Λιβαδίου

Σὲ ὅλα τὰ ὄρεινά καὶ ἀπόμερα χωριά τῆς Ἑλλάδος, οἱ πληθυσμοὶ ἔζησαν μία ἀνυπότακτη ζωὴ, γιατί ἀρνήθηκαν κάθε συμβιβασμὸ μὲ τὸν κατακτητὴ. Σ' αὐτὰ τὰ ἀπρόσιτα βουνὰ ὀργάνωσαν τὴν ἐλεύθερη ζωὴ τους καὶ ἐκεῖ ἔδρασαν ὡς ἀγωνιστὰί τῆς ἐλευθερίας.

Οἱ Τούρκοι, ἀφοῦ ἐγκατεστάθησαν στοὺς κάμπους τῆς Ἑλλάδος, ἐπεχείρησαν πολλὰς φορὰς ἀνεπιτυχῶς νὰ δαμάσουν τοὺς ἀνυπότακτους ὄρεινούς. Γι' αὐτὸ, ἀναγκάστηκαν νὰ συνεννοηθοῦν μαζί τους καὶ μὲ ὄρους εὐνοϊκούς, εἰσπράττοντας ἓνα μικρὸ φόρο, τοὺς ἀνεγνώρισαν τὸ δικαίωμα νὰ διατηροῦν πολιτοφυλακὴ γιὰ τὴν περιφρούρηση τῆς δημοσίας τάξεως καὶ τὴν περιστολὴ τῶν ληστειῶν.

Ὁ Σοφ. Οἰκονόμου, υἱὸς τοῦ Μεγάλου Οἰκονόμου ἐξ Οἰκονόμων. γράφει σχετικῶς τὰ ἑξῆς:

Ἰ «Τουρχάν μπέης, ὠμὸς στρατηγὸς τοῦ Μωάμεθ Β', καθυποτάξας πᾶσαν τὴν Θεσσαλίαν, πολλὰ κακὰ κατέπραξεν ἐν αὐτῇ. Τότε, πολλοὶ τῶν κατοίκων, φεύγοντες τὴν ἀνυπόστατον ὁρμὴν τοῦ κατακτητοῦ μὴδ ἀνεχόμενοι ὑποκῦψαι τὸν αὐχένα εἰς τὸν βαρὺν τῆς αἰχμαλωσίας ζυγόν, ἀναβάντες εἰς τὰς πτυχὰς τοῦ πολυδείραδος Ὀλύμπου καὶ εἰς τὰ σπήλαια καὶ τρεφόμενοι ἀπὸ θήρας καὶ ἀκροδρύων καὶ ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Μοναστηρίων, διετήρησαν τὴν ἑαυτῶν ἀνεξαρτησίαν συντριβόντες συχνάκις τὴν ἐπιτημένην τῶν βαρβάρων ὀφρύν. Οὔτοι, πολλάκις πειραθέντες τοιοῦτοτρόπως χειρῆσασθαι τοὺς γενναίους ἐκείνους ἥρωας, ἤναγκάστησαν τέλος, θέλοντες καὶ μὴ, δοῦναι τούτοις προνόμια καταστήσαντες ἐνόπλους φύλακες τῶν στενῶν».

Τότε, τὸ 1489, ἀνεγνωρίσθη εἰς Θεσσαλίαν ὁ πρῶτος ἄρματολός, ὁ Καραμιχάλης, Ὀλύμπιος ἀνήρ. Τοῦτον ἀκολουθοῦν ἀδιάκοπα πατριαρχικὰς οἰκογενεῖες ἄρματολῶν, ὅπως οἱ Ζηδραῖοι, Βλαχαβαῖοι, Λαζαῖοι, Νικοτσάρηδες κλπ.

Ὁ Ὀλύμπιος ἔγινε ἡ Ἁγία Κιβωτός, τὸ καταφύγιον πάσης ἐθνικῆς ἰδέας καὶ πάσης ἐθνικῆς ἐλπίδος. Συμβολίζει τὴν ἀκατάλυτην εἰς τοὺς

Αὐτὲς τὶς ἀνυπότακτες ὀμάδες ποὺ εἶναι τὸ φῶς τῶν Τούρκων, αἰῶνες ἀντοχὴ τῆς πολυπαθῆς Ἑλλάδος.

τοὺς ἀρματολούς, τοὺς βλέπουν οἱ ραγιάδες σὰν ἔθνικούς ἥρωας, διότι ἀνακουφίζονται ἀπὸ τὶς καταπιέσεις τῶν Τούρκων. Παρενοχλοῦν ἀποτελεσματικὰ τὶς συγκοινωνίες τοῦ κατακτητοῦ, δημιουργοῦν αἶσθημα ἀνασφαλείας στοὺς τουρκικοὺς πληθυσμούς.

·) Ἡ συνεχὴς αὐτὴ δρᾶσις τῶν ἐδημιούργησε ἓνα πολεμικὸ πνεῦμα στοὺς ὀρεινοὺς πληθυσμούς. Οἱ κατακτητῆται προσεπάθησαν νὰ τοὺς δαμάσουν, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐπέτυχαν καὶ τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν ποιοῦμενοι, ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθοῦν ὡς ἀνάγκην μίαν συμφωνίαν μὲ τοὺς κλέφτες, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνέθεσαν τὴν φύλαξιν τῶν διαβάσεων, τὴν ἀσφάλειαν τοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ τοὺς κατ' ἐπάγγελμα ληστὰς καὶ ἔναντι αὐτῶν τῶν ὑπηρεσιῶν, οἱ κλέφτες διετήρησαν τὴν ἐλευθερίαν τῶν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν. Ἀπὸ τὴν συμφωνίαν αὐτὴν, δημιουργήθηκε ὁ θεσμὸς τῶν ἀρματολῶν.

Ὁ Τούρκος περιηγητὴς Ε. ΚΕΛΕΜΠΙ γράφει ὅτι οἱ ἀρματολοὶ ἦσαν χριστιανοί, ὀργανωμένοι ἡμιστρατιωτικῶς, φύλαγαν τὶς διαβάσεις, ζοῦσαν ἔνοπλη καὶ ἀνεξάρτητη ζωὴ καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προσβληθοῦν κατὰ μέτωπον, ὅπως ἀπεδείχθη τὰ ἔτη 1736 — 38, ὅτε ἐπεχείρησαν οἱ Τούρκοι νὰ τοὺς κτυπήσουν.

Ἡ ἐπίδρασις ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ θεσμοῦ τῶν ἀρματολῶν εἰς τὴν εἰρηνικὴν διαβίωσιν τῶν ὀρεινῶν κατοίκων ὑπῆρξε εὐεργετικὴ. Οἱ πληθυσμοὶ αὐτοὶ ἀνεκουφίσθησαν ἀπὸ τὴν ληστείαν, ἡ ὁποία ἦτο μεγάλη πληγὴ, ὕστερα ἀπὸ τὸν κατακτητὴν.

Ἡ κατάστασις, ὅμως, αὐτὴ δὲν ὑπῆρξε ποτὲ μόνιμος. Συχνὰ, ἀπὸ αὐθαιρεσίες καὶ ὑπερβάσεις, ἐδημιουργήθησαν ἀνώμαλοι καταστάσεις, συγκρούσεις, ἀντικαταστάσεις ἀρματολῶν, ἀνταγωνισμοὶ ἔξοντωτικοὶ μετὰ τῶν ἀρματολῶν, μὲ σοβαρὰς ἐπιπτώσεις ἐπὶ τῶν κατοίκων. Πάντως, ὑπὸ τὸ καθεστῶς τῶν ἀρματολῶν, οἱ ὀρεινοὶ πληθυσμοὶ κατάρθωσαν νὰ ἀναπτυχθοῦν οικονομικῶς καὶ νὰ δημιουργήσουν ἓνα καθεστῶς ἡμιανεξαρτησίας, ὅπου μέσα εἰς αὐτὸ ἀνεπτύχθη μιὰ δυναμικὴ γενεὰ Ἑλλήνων, μὲ ξεχωριστὴ ψυχρόσυνθεση, μὲ συνείδηση τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς, μὲ τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας ἀνεπτυγμένο.

Τὸ Λιβᾶδι, ὁ μεγαλύτερος καὶ παλαιότερος οἰκισμὸς εἰς τὴν περιοχὴν Τιταρίου, Πιερίων καὶ Ὀλύμπου, μὲ τοὺς γύρω οἰκισμούς, ἦταν ἕδρα πολλῶν ἀρματολῶν, ἐπὶ πολλὰ ἔτη: τοῦ Ζιούδρου, τοῦ Τσάρα, τοῦ Βλαχοθόδωρου, ἀλλὰ καὶ πατρὶς τῶν σημαντικωτέρων ἀρματολικῶν οἰκογενειῶν, τῶν Λαζαίων, τοῦ Γκῆγκα καὶ τοῦ Γεωργάκη Ὀλυμπίου, ἐξησφάλισε 200 ἐτῶν ἀνεξαρτησία.

Τ' ἀρματολίκια αὐτά, σὺν τῷ χρόνῳ, ἐξελίχθησαν σὲ οἰκογενειακὰ καὶ κληρονομικὰ. Ἡ θέσις τῶν ἦτο σημαντικὴ καὶ τὸ κῦρος ἠδύνητο. Ἐκπροσωποῦσαν τὸ σημαντικὸ προνόμιον τῆς περιοχῆς, νὰ ρυθμίζη τὰ

ἑσωτερικά της προβλήματα, χωρὶς τὴν ἐπέμβασι τῶν Τούρκων.

Δὲν περιορίζονται στὴν καταστολὴ τῆς ληστείας, πολεμοῦν καὶ τοὺς Ἀρβανῖτες δερβεναγάδες, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἀντικατέστησαν. Διεκδικοῦν τὰ προνόμια τους, πού εἶναι καὶ προνόμια τοῦ λαοῦ.

Ἡ τοπικὴ παράδοσις μᾶς πληροφοροεῖ ὅτι μὲ τὴν αὔξησι τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Λιβαδίου, μὲ τὴν ἀνάπτυξι τῆς οἰκονομίας του, μὲ τὸ ἐμπόριο, τὴν κτηνοτροφία καὶ τὶς βιοτεχνίες, οἱ δημογέροντες ἐκτὸς τῶν ἄλλων φροντίδων των διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς κωμοπόλεως, θεώρησαν σὰν πρωταρχικὴ φροντίδα νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν διακίνησιν τῶν ἀγαθῶν, τὴν προστασίαν τῶν κτηνοτρόφων ἀπὸ ἐπαγγελματίες κλέφτες, Τούρκους καὶ Ἑλληνας, οἱ ὁποῖοι ἐδυνάστευαν τὴν περιοχὴ τους.

Γιὰ ν' ἀντιμετωπίσουν αὐτὴ τὴν κατάστασι, συγκροτοῦσαν ὁμάδες ἀπὸ ἐνόπλους μισθωτοὺς Λιβαδιῶτες, οἱ ὁποῖοι ἀνελάμβαναν τὴν ἀσφάλειαν τῆς περιοχῆς ἀπὸ τοὺς ληστές, ἕνα εἶδος πολιτοφυλακῆς. Οἱ ὁμάδες αὐτὲς συγχωνεύθησαν μὲ τοὺς ἀρματολοῦς.

Ἱστορικὰ στοιχεῖα περὶ ἀρματολῶν

Ἀπὸ βιβλιογραφίες, σχετικὰς μὲ τοὺς ἀρματολοῦς, πληροφοροῦμεθα περὶ αὐτῶν καὶ τῆς δράσεώς των τὰ κατωτέρω:

Πρῶτος ἀρματολός, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν ἕδρα του στὸ Λιβάδι, ἀναγνωρισθεὶς διὰ σουλτανικοῦ φερμανίου, μὲ τὸν ἐκκλησιαστικὸν τίτλον τοῦ Ἐξάρχου Ὀλύμπου Δ. Μακεδονίας, εἶναι ὁ Πᾶνος Ζῆδρος, γόνου μεγάλης ἀρματολικῆς οἰκογενείας, ὁ ὁποῖος ἤκμασε κατὰ τὴν χρονικὴν περίοδον 1700 — 1770.

Ὁ Ζῆδρος ὑπῆρξε μιὰ μεγάλη φυσιογνωμία ἀρματολοῦ, μὲ δυναμισμόν καὶ σύνεσιν. Ἡ ἐπὶ 50 ἔτη δράσις του ὑπῆρξεν εὐεργετικὴ, δι' ὀλόκληρον τὴν περιοχὴν του, τὴν ὁποίαν διετήρησε ἐλευθέραν καὶ ἀνεξάρτητον, εἰς οὐδὲνα ἐκ τῶν ἰσχυρῶν Μωαμεθανῶν ἀξιοματουχῶν ἐπιτρέπων νὰ εἰσέλθῃ ἄνευ τῆς ἀδείας του εἰς τὴν περιοχὴν του.

Ἡ τουρκικὴ διοίκησις περιορίζετο μόνον εἰς τὴν εἰσπραξίν τοῦ κεφαλικοῦ φόρου παρὰ τῶν προεστῶν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν δράσιν τῶν ληστῶν ἔθεσε τέρμα, διὰ τῆς καταδιώξεως καὶ τῆς τιμωρίας των.

Διέθετε μεγάλην δύναμιν κλεφτῶν. Εἰς τὰ πρωτοπαλλήκαρά του καὶ τοὺς συνεργάτας παρεχώρησε ἀρματολίκια, μικροτέρων περιοχῶν, ὅπως εἰς τὸν Βλαχάβαν τὰ Χάσια, τὸν Λάζον τὴν Πιερίαν, εἰς τὸν Σύρον τὸν Πλαταμῶνα, εἰς τὸν Τόσκαν τὰ Γρεβενὰ καὶ ἄλλους.

Εἰς τὴν ἕδραν τοῦ ἀρματολικίου, ὑπὸ τὴν προεδρίαν του, ἐγίνοντο τακτικαὶ συσκέψεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἐλάμβανον ἀποφάσεις διὰ καθὲ ἀναφύμενον ζήτημα εἰς τὰς περιοχὰς των.

Ἡ τοπικὴ παράδοσίς μας, τὸν φέρνει καταγόμενον ἀπὸ τὸ Λιβᾶδι, ἴσως καὶ λόγῳ τῆς μακρᾶς του παραμονῆς, ἣτις διατηρεῖται καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ζωηροτάτη (ὡς καὶ ὀνόματα χωραφιῶν καὶ τοποθεσίαι).

Ζωηροτάτη διατηρεῖται, ἐπίσης, ἡ παράδοσις μὲ τὰ δημοτικὰ τραγοῦδια καὶ τοὺς θρύλους, γύρω ἀπὸ τὸν ξακουστὸ γάμο τοῦ γιοῦ του Φώτη, ποὺ ἔγινε στὸ Λιβᾶδι, μὲ τὴ συμμετοχὴ ἐκπροσώπων ἀπὸ τὰ περισσότερα καπετανᾶτα τῶν ἀρματολικίων, μὲ πολλὰ δῶρα.

Φυσικὸς διάδοχος τοῦ Ζήδρου καὶ κληρονόμος, ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ γιὸς του Φώτης. Φαίνεται, ὅμως, ὅτι ὁ πατὴρ του ἀντελήφθη ὅτι δὲν εἶχε τὴν ἰκανότητά του, νὰ τὸν διαδεχθῆ καὶ ἐν ὄσῳ ἔζη, ὥρισε κηδεμόνας τὸν Τσάραν, Γκέκαν, Σύρον καὶ Βλαχοθόδωρον, ἀπὸ τὸ Λιβᾶδι.

Μὲ τὴν δολοφονίαν, ὅμως, τοῦ Φώτη, γίνεται κληρονόμος τοῦ ἀρματολικίου, ὁ Πᾶνος Τσάρας, γαμβρὸς τοῦ Ζήδρου, καταγόμενος ἀπὸ τὴν Γιαννωτᾶ.

Ἡ διαδοχὴ, ὅμως, αὐτῆ, προεκάλεσε ἀλυσιδωτὲς ἀντιδράσεις.

Ἐχολώθη ὁ Βλαχοθόδωρος, ποὺ ἦταν παλαιὸς ἀγωνιστῆς καὶ πρωτοπαλλῆκαρο τοῦ Λάππα, ὁ ὁποῖος καὶ ὡς ἐντόπιος εἶχε προσωπικὲς φιλοδοξίες, ἀντέδρασαν καὶ οἱ προεστοὶ διότι αὐτοὶ δὲν ἐπεδοκίμαζαν τὰς ἀκρότητάς του ἔναντι τῶν Δερβεναγᾶδων τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ τὴν ἔναντι αὐτῶν τῶν προεστῶν αὐταρχικὴν συμπεριφορὰν του, ἡ ὁποία ἔγινε αἰτία νὰ διακοπῆ ἡ συνεργασία των.

Ἡ ἀντίθετος πολιτικὴ, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησε, εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν διάσπασιν τῆς ἐνότητος εἰς τὴν περιοχὴν, τὴν δημιουργίαν ταραχῶν καὶ τὴν δολοφονίαν του, ἡ ὁποία ἀπεδόθη εἰς τὸν Βλαχοθόδωρον.

Τὸ γεγονός δέ, ὅτι ὁ Βλαχοθόδωρος παρουσιάζει διαταγὴν διορισμοῦ του εἰς τὸ ἀρματολικὸν Λιβαδίου ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ, ἐνισχύει τὰς ὑποψίας τῶν ἀντιπάλων του περὶ δολοφονίας τοῦ Τσάρα καὶ προκαλεῖ τὴν διαρροὴν πολλῶν ἐκ τῶν ἀνδρῶν του, τοὺς ὁποίους ἀνεκάλεσαν οἱ κάτοικοι, ἐπηρεασθέντες ἀπὸ τὰ μεσολαβήσαντα γεγονότα καὶ διχασμὸν μεταξὺ τῶν κατοίκων τοῦ Λιβαδίου.

Τὰ παιδιὰ τοῦ Π. Τσάρα, Κώστας καὶ Νῆκος, βρῖσκουν ἄσυλο οσοῦς Λαζαίους. Προκαλοῦνται ταραχῆς εἰς ὀλόκληρον τὴν περιοχὴν, διὰ νὰ ἐμφανίσουν τὸν Βλαχοθόδωρον εἰς τὴν τουρκικὴν διοίκησιν, ὡς ἀνίκανον νὰ διατηρήσῃ τὴν τάξιν.

Παρὰ ταῦτα, οὗτος ἀντιδρᾷ καὶ κατορθώνει νὰ διατηρήσῃ τὸ ἀρματολικὸν του καὶ τὴν περιοχὴν του ἐπὶ 15 ἔτη, συγκρατούμενος δσάκις παρεκτρέπεται ἀπὸ τοὺς προεστοὺς, διὰ ν' ἀποτρέψουν ἀνεπανόρθωτον καταστροφὴν τῆς πατρίδος των,

Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ ἰδίᾳ ὅταν ὁ γιὸς του Βελῆς, ἦταν Τοπάρχης Θεσσαλίας, ἄρχισε μιὰ ἐξοντωτικὴ καταδίωξιν τῶν ἀρμα-

τολών τοῦ Ὀλύμπου — Πιερίων, μὲ συνεχεῖς ἐπιδρομὲς Γκέγκηδων.

Ἐκ τῶν Κώδικα τῆς Μονῆς Ὀλυμπιώσεως πληροφοροῦμεθα τὰ ἑξῆς: «Ὁ Ἄλῆς Τεπελενλῆς, ἐρχόμενος ἐξ Ἰωαννίνων, ἐπορεύθη τὴν 15ην Μαΐου 1788 διὰ Δεσκάτης, μὲ 2500 στρατιώτας καὶ ἐπροξένησε ἀρπαγὰς εἰς τὰ χωρία Λυκούδι, Βουβάλα, Φαρμάκη, Βούρμπα. Ἡ περιοδεία αὐτὴ ἐστοίχισε 9000 γρόσια σὲ πεσκέσια καὶ φορολογίας».

Ἡ παράδοσις, ἕξ ἄλλου, μᾶς πληροφοροεῖ ὅτι ὁ Βεληῆς, στρατοπεδεύσας εἰς Τσαριτσάνην, μὲ 2500 Ἀλβανούς, μετὰ ὀλιγοήμερον παραμονήν, φθάνει εἰς τὸ Λιβάδι. Οἱ προεστοὶ προσπαθοῦν νὰ τὸν ἐξευμενίσουν μὲ πολλὰ δῶρα καὶ μὲ τὴν αὐξήσιν τῆς φορολογίας, τὴν ὁποίαν ἐζήτησε ὁ Βεληῆς. Οἱ Ἀλβανοί, ὅμως, λεηλατοῦν τὸ Λιβάδι.

Ἡ περιοχή τοῦ Βιλαετίου Ἐλασσόνος ἐδεινοπάθησεν ἀπο τὴν δρᾶσιν τῶν Ἀληπασάδων, τόσοσ ὥστε ἀναγκάσθησαν νὰ στείλουν ἀναφορὰν εἰς τὸν Σουλτάνον, μὲ παράπονον ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, πρωτοστατοῦντος τοῦ προεστοῦ Λιβαδίου Χατζηζώγου. Ὁ Σουλτάνος ἐστειλε διαταγὴ νὰ σταματήσουν οἱ λεηλασίες, ἀλλ' αὐτὸς ὄχι μόνον δὲν συμμορφώθηκε μὲ τὴν σουλτανικὴν διαταγὴν, ἀλλὰ, εἰς πείσμα, ἔδωσε ἐντολὴν στὸν ἀποσπασματάρχη του Μωχαμέτ Πούζα Καραμορταὶ νὰ φονεύσῃ τὸν Λιβαδίτην δημογέροντα.

Ἡ δολοφονία διεπράχθη στὶς 18 Ἰουλίου 1788, εἰς τὸ Μετόχι τῆς Μονῆς Ὀλυμπιώσεως. Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες, τρομοκρατηθέντες, ἐσταμάτησαν τὶς διαμαρτυρίες καὶ ὑπέκλυσαν εἰς τὴν βίαν.

Σ' αὐτὸ τὸ διαμορφωμένο κλίμα τῆς δρᾶσεως καὶ τρομοκρατίας, βρίσκειται τὸ Λιβάδι, ὅταν ὁ Βλαχοθόδωρος ἀναλαμβάνει τὴν διοίκησιν τοῦ ἀρματολικίου, μὲχρι τοῦ ἔτους 1819, μὲ μικρὰς περιόδους ἡσυχίας.

Κατὰ τὸ ἔτος 1819, ὁ Σουλτάνος ἀναθέτει στὸν Πασόμπη τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ στρατοῦ, διὰ τὴν ἐξόντωσιν τοῦ ἀποστάτου Ἀλῆ.

Εἰς τὴν ἐκστρατείαν συμμετέχουν πολλοὶ ἀρματολοὶ τῆς περιοχῆς μας, καθὼς καὶ ὁ Βαχοθόδωρος.

Οἱ συμπράττοντες ἀρματολοὶ βρίσκουν εὐκαιρία, διὰ νὰ ἐκδικηθοῦν διὰ τὸν φόνον τοῦ Τσάρα. Τὸν διαβάλλουν εἰς τὸν Πασόμπη, ὡς φίλον τοῦ Ἀλῆ καὶ ὁ Πασόμπη διατάσσει νὰ ἐκτελεσθῇ εἰς τὸ Μέτσοβον.

Ὁ Βλαχοθόδωρος ὑπῆρξεν ἕνας ἀγωνιστῆς ἐπὶ μίαν 50ετίαν. Ὅσα δὲ σχετικῶς ἀναφέρει ὁ Κασομούλης εὐρίσκονται χρονικῶς εἰς μεγάλην ἀπόστασιν ἀπὸ τὸν ἴδιον, δεδομένου ὅτι οὗτος ἦτο, τότε, μόλις 8 ἐτῶν. Πιθανόν, τὰ ἐνθυμήματά του ν' ἀναφῆρονται εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν, τότε, γνώμην περὶ Βλαχοθόδωρου. Συνεπῶς, δὲν εἶναι γνωστὸν ἂν, πράγματι, εὐρίσκετο εἰς μυστικὴν συμφωνίαν μετὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, διότι δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα. Πάντως, ἱστορικὸν γεγονὸς ἀναμφισβήτητον, εἶναι ὅτι ὁ Ἀλῆς, ὅσον χρόνον ἐπέζησε ὡς σατράπης, ἀπὸ τὴν νεότητά του, εἶ-

χε σχέσεις με τοὺς ἀρματολοὺς καὶ δσάκις ἠγωνίζετο κατὰ τῶν ἀντιπάλων του, ἐξήτει βοήθειαν ἀπὸ αὐτοῦς. Ἄλλὰ καὶ οἱ ἀρματολοὶ εἶχαν συμφέρον νὰ συνεργασθοῦν μαζί του ἢ μὲ τὸν Σουλτάνον, διὰ νὰ κρατήσουν τὰ ἀρματολίκια, νὰ ἔχουν τὴν δύναμιν καὶ νὰ ἐξασθενίσουν ἀμφοτέρους. Συνεπῶς, οὐδεὶς ποτὲ διανοήθη νὰ προσάψη τὴν κατηγορίαν τῆς προδοσίας εἰς αὐτοῦς.

Ἡ δρᾶσις τῶν ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν τοῦ Ὀλύμπου, ὅπως μᾶς πληροφοροῦν βιβλιογραφίαις σχετικῆς, ἀρχίζει ὅταν ἐξεδηλώθη ἡ ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης τῆς Β', Αὐτοκρατείας τῆς Ρωσίας, ὑποκινηθεῖσα ἐπανάστασις τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τὸν Ὁρλώφ.

Οἱ ἀρματολοὶ τοῦ Ὀλύμπου Ζῆδρος, Λάμπας, Λάζος κινήθησαν ἐναντίον τῶν Τούρκων εἰς τὰς περιοχὰς τῶν. Ἐναντίον τῶν κινουῦνται τουρκικὰ στρατεύματα, ἀπὸ τὴν Κοζάνην, Λάρισαν, Κατερίνην. Ἔγιναν πολλῆς μάχης καὶ καταδιωκόμενοι ἔφθασαν, μαχόμενοι, εἰς τὸ Αἰτωλικόν, μὲ πολλῆς ἀπώλειαι, διὰ νὰ ἐπιστρέψουν καὶ πάλιν εἰς τὰ ὄρη τῆς τῆς τῶν.

Τὸ 1772, ὅταν ὁ Σωτ. Λευκαδίτης, ἱατρός καὶ πράκτωρ τῶν Ρώσων, ἐπεδίωξε νὰ ἐξεγείρη τοὺς ἀρματολοὺς τῆς περιοχῆς μας, συνῆλθαν εἰς σύσκεψιν οἱ Μητροπολίται Θεσσαλονίκης, Κοζάνης, Ἐδέσσης, Βερροίας, Πέτρας, Λιβαδίου, εἰς Νάουσαν καὶ εἰς Κοζάνην, ὅπου ἀπεφάσισαν νὰ κινητοποιήσουν τὰ 25 ἀρματολίκια, μὲ τὰ συγκροτημένα σώματά των.

Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1787 — 90, ἓνα ἀπὸ τὰ πρωτοπαλλήκαρα τοῦ Π. Ζῆδρου, καταγόμενος ἀπὸ τὸ Λιβάδι, ὁ Γκέγκας, ἔδρασε σὰν ἀρματολὸς κουρσάρος στὴν περιοχὴ Ὀλύμπου — Πιερῶν καὶ ἄφησε καλῆς ἀναμνήσεις εἰς τοὺς συντρόφους του. Ὁ Γκέγκας ἐξώπλισε ἓνα μεγάλο σκάφος, πῆρε μαζί του παλαιοὺς κλέφτες καὶ θαλασσινοὺς καὶ ἔκαμνε ἐπιδρομὰς στὸ Θερμαϊκὸ κόλπον, ὅπου συνέλαβε ἓνα τουρκικὸ πλοῖο μὲ σιτᾶρι. Τὸν κατεδίωξε, ὅμως, ἓνα γαλλικὸ πολεμικόν, τὸ ὁποῖο συνώδευε τὰ πλοῖα. Γιὰ νὰ μὴν παραδώσῃ τὸ πειρατικόν του, τὸ πυρπόλησε. Ἀργότερα, ξανάρχισε πάλι πειρατικὰς ἐπιδρομὰς. Τὸν κατεδίωξαν οἱ Τούρκοι, ἐπανῆλθε εἰς τὴν περιοχὴν Πιερῶν — Ὀλύμπου καὶ ἐκεῖ τὸν κατεδίωξαν, ὅπότε ἠναγκάσθη νὰ καταφύγει εἰς Πιρῆβεζαν ἢ Πράγαν, ὅπου ἐφρονεῖθη τὸ 1790.

Εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν, μὲ ἀριθμὸ 410, σώζεται ἓνα λαϊκὸν τραγούδι γιὰ τὸν Γκέγκα:

Ὁ Γκέγκας ἐκατέβαινε μέσα στὰ δυὸ πλατάνια,

μὲ τὰ πουλιά κουβέντιαζε καὶ μὲ τὰ χελιδόνια.

Τὰχα, πουλιά, νὰ γιαιτρευθῶ, τὰχα, πουλιά, νὰ γιάνω,

Σὰν θέλῃς, Γκέκα ἴμ, ἱατριᾶ, σὰν θέλῃς, Γκέκα, νὰ γιάνῃς,

πᾶρε ψηλὰ τὸν Ὀλυμπο, ψηλὰ τὰ κλεφτοβούνια.

Ἐκεῖ μοιράζουν τὰ χωριά, τὰ δώδεκα τζεφλίκια.

Δὲν θέλω ἐγὼ τὸν Ὀλυμπο, μὲ τὰ ποχλὰ τζεφλίκια,

μόν' θέλω ἐγὼ τῇ θάλασσα μὲ τὰ πολλὰ καίκια,
 Νὰ παίρνω Τούρκους σκλάβους μου καὶ Τουρκοπούλες σκλάβες
 νὰ φέρνω ἀμάξι τὸ φλουρι καὶ ἀμάξι τὸ λογάρι,
 νὰ μοῦ γεμίζουν τὴν ποδιά ὄλο μαργαριτάρι.

* Ἄλλος σύγχρονος τοῦ Ζήδρου, εἶναι ὁ Λάζος, Ἐξαρχος Ὀλύμπου, γενάρχης τῆς μεγάλης οἰκογενείας τῶν Λαζαίων, καταγόμενος ἀπὸ τὸ Λιβάδι.

Οἱ Λαζαῖοι προσέφεραν μεγάλες ἐθνικὲς ὑπηρεσίαις, κατὰ τὴν προεπαναστατικὴν περίοδον ὡς ἀρματολοὶ καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, ἐκ τῆς οἰκογενείας δὲ αὐτῆς κατάγεται καὶ ὁ ἐκ τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς ἐπανάστασεως εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν Γεωργάκης Ὀλύμπιος (μὲ τὸ παρωνύμιόν του, ὡς Τερτεγκές).

Ἡ οἰκογένεια τῶν Λαζαίων ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Μηλιάν, τὸ 1770. Ἐκεῖ, διὰ λόγους ἀσφαλείας, παραχείμαζαν πολλὰς οἰκογένειαις Τσελιγκάδων ἀπὸ τὸ Λιβάδι, ἐπειδὴ ἡ περιοχὴ αὐτὴ ἦταν δασωμένη, ἀσφαλὲς καταφύγιον καὶ πρόσφορον διὰ παραχείμανσιν τῶν ποιμνίων των.

Ἡ οἰκογένεια τῶν Λαζαίων ἦταν μεγάλη. Ὁ πρῶτος γιὸς τοῦ Λάζου ὀνομάζονταν Γιάννης καὶ αὐτὸς πῆρε ἀργότερα τὸ ἀρματολικίον. Οἱ ἄλλοι γιοὶ του ἦσαν ὁ Λιόλιος, ὁ Δῆμος καὶ ὁ Κώστας.

Ἡ μάνα τῶν Λαζαίων, μιὰ λεβεντογυναίκα, σωστὴ Λιβαδιώτισσα, ἔλεγε συχνὰ στὰ παιδιὰ της: «Τὴν κατάρρα μου θὰ ἔχετε, ἂν ὅσο ζῆτε δὲν πολεμᾶτε τὴν Τουρκίαν», ὅπως ἡ παράδοσίς μας τὴν διέσωσε στὸ Λιβάδι.

Ἐπῆρξαν καὶ ἄλλοι Λαζαῖοι, ἀπὸ τὴν ἴδια οἰκογένεια, ὁ Νίκος, ὁ Τόλιος καὶ ὁ Χρήστος. Ὁ Νίκος ἦταν πατέρας τοῦ Γεωργάκη Ὀλυμπίου. Σχετικῶς, μᾶς ἀναφέρει περὶ αὐτῶν καὶ τὸ δημοτικὸν τραγούδι, τὸ σχετικὸ μὲ τὸ μοῖρασμα τῶν ἀρματολικίων:

Τοῦ Νίκου πέφτει ἡ Ποταμιά, τοῦ Χρήστου ἡ Ἄλασσόνα,
 ὁ Τόλιος καπετάνεψε φέτος στὴν Κατερίνη
 καὶ τὸ μικρὸ Λαζόπουλο πῆρε τὴν Πλαταμῶνα.
 (Μικρὸ Λαζόπουλο ἐδῶ, εἶναι ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος).

Ἡ δρᾶσις τοῦ Λάζου ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 1765, σ' ὀργανωμένη σύμπραξι κλεφτῶν Μακεδονίας, Θεσσαλίας καὶ Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἀναφέρεται ἐπιδρομὴ εἰς τὸ χωρίον Κάλλιανη Σερβίων, σ' ἓνα τσιφλίκι τουρκικόν, τὸ ὁποῖον ἀφοῦ τὸ ἐληλάτησαν, τὸ ἔκαιψαν καὶ εἰσέπραξαν 16630 γρόσια.

Ἡ κυρία δρᾶσις ἀρχίζει μὲ τὴν σύμπραξιν τῶν παιδιῶν τοῦ Τσάρα, Κώστα καὶ Νίκου. Οἱ Λαζαῖοι καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ Τσάρα ἀπεφάσισαν νὰ ματαιώσουν τὴν προσπάθεια τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ νὰ καταστρέψῃ τὴν φωλεάν τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ὀλύμπου — Πιερίων καὶ νὰ θέσῃ

τέρμα εἰς τὸ καθεστῶς τῆς ἡμιανεξαρτησίας, τὸ ὁποῖον ἐπικρατοῦσε ἐπὶ τόσα ἔτη. Συγκεντρῶσας δὲ πολλὰ στίφη Τουρκαλβανῶν, μὲ τὶς ληλασίες καὶ ἄρπαγές, κατέστρεψε τὶς ἀνθοῦσες τότε ὄρεινές περιοχάς, μὲ ἀμιγεῖς ἑλληνικοὺς πληθυσμούς, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχη μίαν ἀποφασιστικὴν νίκη, λόγῳ τῆς ἀντιστάσεως τῶν ἀρματολῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπροξένησαν μεγάλην φθορὰν εἰς τοὺς Ἀλβανούς.

Εἰς μίαν σύσκεψιν ὄλων τῶν ἀρματολῶν, εἰς τὸ Μοναστήρι τῆς Παναγίας Καρυῶς τοῦ Ὀλύμπου, ἀπεφάσισαν ν' ἀναλάβουν ἔντονον ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ, διὰ νὰ ἐμφανίσουν εἰς τὸν Σουλτάνον ὡς ἀναρχοῦμένην τὴν περιοχὴν καὶ τὸν Ἀλῆ ὡς ἀνίκανον νὰ ἐπιτύχη ἀσφάλειαν.

Ἀφοῦ μετεκίνησαν κρυφὰ τὶς οἰκογενεῖς τῶν εἰς Σκόπελον, Σκιάθον καὶ Κασσάνδραν, ἀρχισαν ἀγῶνα, πότε πειρατικὸ καὶ πότε κατὰ ξηρὰν, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, μὲ ὀλίγα πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἐξώπλισαν. Οἱ συνεργαζόμενοι Λαζαῖοι καὶ Νικοτσάρας εἶχαν συγκεντρωμένην, τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, μίαν ἐξοπλισμένην δύναμιν 700 ἀνδρῶν. Ὅλοι ἦσαν ὄρεινοὶ σκληραγωγημένοι, καταγόμενοι ἀπὸ τὸ Λιβάδι, τὰ Πιέρια, τὸν Ὀλυμπον καὶ ἀπὸ τὰ Χάσια. Σὲ καμμίαν περιοχὴν δὲν ὑπῆρχεν, τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, δύναμις σημαντικὴ καὶ τόση μεγάλη, συγκεντρωμένη προεπαναστατικῶς. Ἐπῆρχαν βεβαίως καὶ ὑπὸ ἄλλους ἀρματολοὺς, εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Ὀλυμπον, ἀλλὰ μὲ ὀλιγοτέρους πολεμιστάς.

Τὸ ἔτος 1795, ἀρχίζουν ἐπιδρομὲς στὶς ἀκτὲς τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου. Συλλαμβάνονται πλοῖα ἄρια, ἐξοπλίζονται καὶ μ' αὐτὰ ἐπιτίθενται ἐναντίον διερχομένων πλοίων τουρκικῶν, τὰ ὁποῖα λαφυραγωγοῦν καὶ ἐναντίον παραλιακῶν περιοχῶν.

Ὁ Σουλτάνος, ἀνήσυχος, διατάσσει τὸν ἀρχιναύαρχον Χουσεῖν Πασᾶ καὶ τὸν Ἀλῆ νὰ ἐξοντώσουν τοὺς πειρατὰς μὲ ταχύπλοα καταδιωκτικά, τὰ ὁποῖα κατώρθωσαν μὲν νὰ συλλάβουν τὰ πειρατικά, ἀλλὰ ὄχι τοὺς πειρατὰς, οἱ ὁποῖοι ἔφυγαν εἰς τὰ βουνά.

Οἱ Λαζαῖοι μὲ τὸ Νικοτσάρα συνεχίζουν τὴν δρᾶσιν τοὺς ἐναντίον τοῦ Βελῆ καὶ τοῦ Μουχτάρ, υἱῶν τοῦ Ἀλῆ, εἰς τὴν περιοχὴν Λιβαδίου — Πιερῶν — Ὀλύμπου, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀναλάβει τὴν δίωξιν τῶν ἀρματολῶν, χωρὶς νὰ ἐπιτύχουν τίποτε.

Ἐπειδὴ ὁ Ἀλῆς δὲν ἐπιτυγχάνει τοῦ σκοποῦ του καὶ ἐπειδὴ ὑπέστη μεγάλην φθορὰν, ἀπεφάσισε ν' ἀναστείλῃ τὴν δρᾶσιν του προσωρινῶς καὶ νὰ συνδιαλλαγῇ μὲ τοὺς ἀρματολοὺς, μὲ τὴν πρόθεσιν εἰς πρώτην κατάλληλον εὐκαιρίαν νὰ στραφῇ ἐναντίον των.

Ὅσοι οἱ ἀρματολοὶ γυρίζουν στὶς περιοχὰς των, ὁ Νικοτσάρας στὴν πατρίδα του. Οἱ Λαζαῖοι ἀνασυγκροτοῦνται. Οἱ ἐπιδρομὲς τῶν Ἀλβανῶν σταματοῦν. Οἱ πληθυσμοὶ ἀνακουφίζονται προσωρινῶς. Ἐπικρατεῖ ἡσυχία μέχρι τοῦ ἔτους 1804.

Τὸ ἔτος αὐτό, οἱ σχέσεις Ρώσων καὶ Τούρκων δὲν εἶναι καλές. Πράκτορες τῶν Ρώσων ὑποκινοῦν τοὺς ἀρματολοὺς καὶ τοὺς πληθυσμοὺς εἰς ἐξέγερσιν. Ἐρχοῦν τὰ δεινοπαθήματα τῶν ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν εἰς τὰ προηγούμενα ἐπαναστατικὰ κινήματα Ὁρλώφ κλπ. Πιστεύουν καὶ πάλιν πὺς ἡ Ρωσία ἦταν ὁ μοναδικὸς προστάτης τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν ὑποδοῦλων Ἑλλήνων.

Ἀρχίζει ἔντονη ἐπαναστατικὴ κίνησις στὶς περιοχὰς τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν Πιερίων. Οἱ κάτοικοι θρῖσκονται μὲ τὸ ὄπλο στὸ χέρι. Οἱ Λαζαῖοι μὲ τὸν Νικοτσάρα ἀναδιοργανώνουν τὰ ἔνοπλα σώματα, μὲ πολλοὺς νέους τῆς περιοχῆς. Τὰ Μοναστήρια ἐξασφαλίζουν τὰ ἀπαραίτητα ἐφόδια καὶ παρέχουν ἄσυλο σ' αὐτοὺς. Οἱ ἄρχοντες συνεισφέρουν στὸν ἀγῶνα τὰ χρήματά των.

Ὁ ἀγὼν ἀρχίζει μὲ τὰ κτυπήματα ὄλων τῶν φυλακίων, τὰ ὁποῖα εἶχαν ἐγκαταστήσει οἱ Ἄλβανοι σὲ ἐπίκαιρα σημείω. Ἡ ἀνταρσία στὴν περιοχὴ εἶναι γενικὴ. Ὁ Ἀλῆς στέλνει πολλὰς δυνάμεις Ἀλβανῶν, δίδουν σκληρὰς μάχας καὶ ὑφίστανται μεγάλας ἀπώλειες. Οἱ ἀρματολοὶ ἀναγκάζονται νὰ συμπυκνωθῶν στὶς Σποράδες. Ὁ Νικοτσάρας ἐπιχειρεῖ μιὰ τολμηρὴ ἐξοδο μὲ τὸ τμήμα του πρὸς τὴ Σερβία, ἀλλὰ ἀποτυγχάνει στὸ ἐγγεῖρημά του καὶ ὑφίσταται μεγάλας ἀπώλειες στὴ Ζίχνη καὶ ἐπιστρέφει στὶς Σποράδες.

Γίνεται μιὰ σύσκεψη, εἰς τὴν ὁποία παίρνουν μέρος ὄλοι οἱ καταφυγόντες ἀρματολοὶ: Γιάννης Σταθαῦ, ἀπὸ τὸ Βάλτο, Νικοτσάρας, Βλαχάδας, Λαζαῖοι, Τσαχείλας, Καζαβέρνης, ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο, Ρομφῆς, ἀπὸ τὴ Νάουσα, Μπζιώτας καὶ Σῦρος, ἀπὸ τὰ Χάσια. Σ' αὐτὴ τὴ σύσκεψη λαμβάνει μέρος καὶ ὁ Θεόδ. Κολοκοτρώνης, ὁ ὁποῖος ὑπηρετοῦσε, τότε, ὡς ταγματάρχης εἰς τοὺς Ἄγγλους.

Ἐκεῖ, ἀποφασίζεται ἡ ἔναρξις πειρατικῶ ἀγῶνος. Ἐξοπλίζονται 70 πλοῖα, εἰς τὰ ὁποῖα δίδονται τὰ ὀνόματα «Αἰγαῖον», «Ἄσπρη θάλασσα», «Κασσάνδρα», «Ὀλυμπος», «Νάουσα», «Βάλτος», «Μωριάς», «Σκίαθος» καὶ ἄλλα. Ἐγίνοντο στὸ κατάρτι τους, γιὰ πρώτη φορὰ, σημαία ἑλληνική, μὲ μπλε χρῶμα καὶ τὸ σταυρὸ στὴ μέση. Κάνουν ἀποβάσεις στὰ παράλια τῆς Κασσάνδρας, λεηλατοῦν καὶ ἐρημώνουν τὰ τούρκικα χωριά, σκοτώνουν Τούρκους, ἐκδικούμενοι διὰ τὰ διαπραττόμενα ὑπὸ τῶν Τούρκων κακουργήματα.

Στὴ Σκόπελο, γίνεται ναυμαχία, διαλύουν τίς τουρκικὰς ναυτικὰς δυνάμεις, οἱ ὁποῖες ἀναγκάζονται νὰ κρυφθοῦν στὰ Δαρδανέλλια.

Γιὰ τὴ ναυτικὴ δράση τῶν Λαζαίων, ἀναφέρεται τὸ κατωτέρω λαϊκὸ τραγούδι:

Τὴ ζουρλαμάρα, βρὲ παιδιὰ, σὰς ἦρθε στὸ κεφάλι,
ν' ἀφήσετε τὸν Ὀλυμπο, τὸ πατρικὸ σας κομὶ

καὶ νὰ πλανᾶσθε στὸ γυαλὸ μέσα στὰ παλαιοκάικα...

Περὶ τῆς συσκέψεως εἰς Σποράδες καὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρώνη, ἀφηγεῖται ὁ ἴδιος (Διήγησις συμβάντων τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς, σελίς 32) :

«Ἐπῆγα μὲ τὸν καπετὰν Ἀλεξανδρῆ εἰς τὸν Λεβάντε, 10 μῆνες ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ἐπῆγα εἰς τὸ ἝΑγιον Ὅρος. Μᾶς πολιορκήσαν 3 καράβια τούρκικα πολεμικά, 2 κορβέτε καὶ μία φρεγάδα εἰς τὴν Σκιαθον. Ἐδώσαμεν εἶδησιν μᾶς φρεγάδας ἀγγλικῆς καὶ ἦρθε εἰς βοήθειάν μας. Τὰ δύο κορβέτα τὰ ἐβούλιαξε καὶ τὴ φρεγάδα τὴν ἐπῆρε ζωντανή.

Ἐἴμεθα ὅλοι 1400. Οἱ καπεταναῖοι τοῦ Ὀλύμπου Παπαβλαχάδας, Λιόλιος, Λαζόπουλα. Τοῦ Τσάρα οἱ καπεταναῖοι αὐτοὶ εὐρέθησαν εἰς τὴν Σκιαθο κατατρεγμένοι ἀπὸ τὸν Μουχτάρ Πασᾶ καὶ τοὺς λοιποὺς Τούρκους τῆς ξηρᾶς. Μᾶς ἐπῆρε ὁ χειμῶνας, ἐπήγαμε εἰς τὴν Μάνην, ἀπ' ἐκεῖ ἐπῆγα εἰς τὴν Ζάκυνθον».

Οἱ Λαζαῖοι, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικοτσάρα εἰς τὸ Λιτόχωρον, συνεχίζουσι τοὺς ἀγῶνας ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ εἰς τὰς περιοχὰς Ὀλύμπου — Πιερῶν, ἐνισχυθέντες καὶ ἀπὸ τὸν Καρατάσο, ὁ ὁποῖος κατέφυγε ἐκεῖ, ὕστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τῆς Ναούσης. Ἡ καταστροφὴ, ὅμως, τοῦ σώματος τοῦ Βλαχάδα στὸ Καστράκι καὶ οἱ ὑπερτερες δυνάμεις τῶν Ἀλβανῶν τοῦ Μουχτάρ Πασᾶ, τοὺς ἀναγκάζουσι νὰ καταφύγουν πάλιν στὶς Σποράδες, Σκιαθον καὶ Σκόπελον καὶ μὲ τὸν Γιάννην Φαρμάκην ἐπιδίδονται εἰς πειρατεῖαν.

Τὸ 1812, εὐρίσκει τοὺς ἀρματολοὺς ἀπογοητευμένους καὶ πάλιν ἀπὸ τοὺς Ρώσους, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπελθοῦσαν εἰρήνην μὲ τοὺς Τούρκους. Μὲ τὸ αἶσθημα τῆς βαθιτάτης πικρίας, διότι ἀγῶνες καὶ θυσίαι τόσων ἐτῶν ἐχάθησαν ἕξ αἰτίας τῶν ἀντιθέσεων καὶ τῶν συμφερόντων τῶν μεγάλων δυνάμεων, Ρώσων Γάλλων καὶ Ἀγγλων.

Ἐνα μέρος ἕξ αὐτῶν ἦλθαν εἰς συνδιαλλαγὴν μὲ τὸν Ἰσαμήλ Μπέην τῶν Σερβῶν, ὁ ὁποῖος ἔθεωρεῖτο λογικός.

Οἱ Λαζαῖοι, ὁ Νικ. Τσακμάκης, ὁ Νικ. Καπερνιώτης, ὁ Γ. Συρόπουλος, ἀρματολὸς τῶν Σερβῶν καὶ οἱ ἀδελφοὶ Τζαχειλα συνεκεντρώθησαν εἰς τὸν Ὀλυμπον καὶ ἀπεφάσισαν νὰ συνδιαλλαγῶν μὲ τὸν Ἀλῆ, ὕστερα ἀπὸ παραπλανητικὰς προτάσεις τοῦ δολοῦ αὐτοῦ Ἀλβανοῦ. Ἔστειλαν στὰ Γιάννενα τὸν Λιόλιο, Λάζο, τὸν Κώστα καὶ τὸν Τόλιο. Ἀλλὰ ὁ Ἀλῆς, ὁ ὁποῖος ἔτρεφε μεγάλο μῖσος ἐναντίον τῶν Λαζαίων, εἰδοποίησε τὸν Βελῆ νὰ κτυπήσῃ τὴ Μηλιά αἰφνιδιαστικά. Τὸ 1813, ἡ Μηλιά βρισκεται περικυκλωμένη τὴ νύκτα, δλόκληρος ἡ οἰκογένεια τῶν Λαζαίων, γυναῖκες καὶ παιδιά, συλλαμβάνονται καὶ μεταφέρονται εἰς Τύρναβον. Ὁ Δῆμος Λάζος φονεύεται. Ταντοχρόνως, ὁ Ἀλῆς κατακρεοῦρησε τὸν Κώστα Λάζο, ἐνῶ ὁ Λιόλιος καὶ ὁ Τόλιος κατορθώνουσι νὰ διαφύ-

γουν μὲ μερικοὺς συντρόφους, νὰ καταφύγουν στὶς βόρειες Σποράδες καὶ ν' ἀρχίσουν τὴν πειρατεία. Εἰς τὴν Πάρον, ὅμως, πολιορκοῦνται ἀπὸ τὸν Ὁμέρ Πασᾶ τῆς Καρίστου καὶ μετὰ τριήμερον αἱματηρὸν ἀγῶνα ὑπέκυψαν καὶ συνελήφθησαν. Ὁ Λιόλιος Λάζος μετεφέρθη εἰς Κων)πολιν, ὅπου ἀπηγχονίσθη. Τὰ δύο ἀνήλικα τέκνα του διεσώθησαν, χάρις εἰς τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριάρχου.

Ἡ ἀγὼν αὐτὸς τῆς ἐξοντώσεως τῶν ἀρματολῶν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ὀλύμπου τερματίσθηκε τὸ 1813. Ὁ Ἀλῆς ἐπέτυχε μὲ τὸν δόλον, τὴν προδοσίαν καὶ τὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε νὰ διαλύσῃ τοὺς ἀρματολοὺς.

Δυστυχῶς, ἐνῶ οἱ ἀρματολοὶ τοῦ Ὀλύμπου εἶχαν μιὰ μεγάλη δύναμη 3000 ἀνδρῶν συγκεντρωμένη, δὲν κατώρθωσαν νὰ κινουῦνται πάντα ἠνωμένοι, διότι χάρις εἰς τὴν πανουργίαν τοῦ Ἀλῆ συνθηκολογοῦσαν πότε ὁ ἕνας, πότε ὁ ἄλλος.

Ἡ μεγαλυτέρα ἀπώλεια ὑπῆρξεν ἡ ἐξόντωσις τῶν Λαζαίων. Πάντες ἐλυπήθησαν, Τοῦρκοι, Ἕλληνες καὶ Ἑβραῖοι, διὰ τὴν ἐξόντωσιν τῆς πλεον ἐξευγενισμένης καὶ φιλανθρώπου οἰκογενείας. Οἱ Λαζαῖοι χαρακτηρίζονται ὡς ἄλλοι ἐπίγειοι ἄγγελοι μεταξὺ τῶν ἀρματολῶν, διὰ τὰ ἦθη, τὴν φρόνησιν καὶ τὴν ἀνδρείαν των.

Ἡ δημοτικὴ Μοῦσα ἀπεθανάτισε τὴν ἐγκληματικὴ αὐτὴ πράξι μὲ τὸ κατωτέρω τραγούδι τῆς:

Τὶ εἶναι τοῦτο τὸ κακό, ποὺ πάθαμε οἱ μαῦροι οἱ Λαζαῖοι,
μᾶς χάλασε ὁ Βελῆ Πασᾶς, μᾶς ἔκαψε τὰ σπίτια,
μᾶς πῆρε τίς γυναῖκες μας, μᾶς πῆρε τὰ παιδιά μας,
στὸν Τύρναβο τίς πάησε πεσκέσι τοῦ Βεζύρη...

Πάρτε ταῖς τρεῖς φλακῶστε ταις, βάλτε ταις στὸ μπουντρούμι,
τὴν Κώσταινα τὴν ὄμορφη, φέρτε τὴν στὸ χαρῆμι...

Ὁ ἀγὼν ὑπῆρξε σκληρὸς, διήρκεσε δὲ ἐπὶ μίαν δεκαπενταετίαν. Αἱ καταστροφαί, τὰς ὁποίας ὑπέστησαν οἱ πληθυσμοὶ τῶν περιοχῶν αὐτῶν ἦσαν μεγάλαι, ἀλλὰ καὶ ἡ φθορὰ τῶν Τουρκαλβανῶν ὑπῆρξεν σημαντικὴ.

Ἡ προσφορὰ τῶν ἀρματολῶν τῆς περιοχῆς Ὀλύμπου, Πιερίων καὶ Χασιῶν εἰς τὸν γενικώτερον ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας ὑπῆρξεν ἀνεκτίμητος. Ἐπὶ μίαν δεκαπενταετίαν, ἀπασχόλησαν σημαντικὰς δυνάμεις Τουρκαλβανῶν, ἐδημιούργησαν εἰς τὰ θουνὰ καὶ τοὺς οἰκισμοὺς τῆς περιοχῆς τὸ κλίμα τῆς ἀνταρσίας κατὰ τοῦ κατακτητοῦ καὶ τῶν ἀρχῶν του, εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ὑποδούλων τὸ μῖσος ἐναντίον τοῦ Τούρκου, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο, ὁ δυνάστης, ὁ ἄρπαξ, ὁ σφετεριστὴς τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν.

Οἱ ἀρματολοὶ διετήρησαν τὰς περιοχὰς των ἐλευθέρως ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐπὶ μακρὸν χρόνον.

Ἀπὸ τὸν ἀρχικὸν χαρακτῆρα τοῦ κινήματος τῶν ἀρματολῶν, με

τὴν πάροδον τοῦ χρόνου καὶ τὴν κοινήν των δρᾶσιν ἐναντίον τοῦ κατακτητοῦ, ἤρχισε νὰ ἀφυπνίζετο ἡ ἔθνικὴ συνείδησις τοῦ λαοῦ.

Τὸ ἐπαναστατικὸ αὐτὸ κίνημα ἔγινε ἓνα σχολεῖο πολεμικῆς τακτικῆς. Ἀπὸ αὐτὸ δημιουργήθηκε τὸ πολεμικὸ πνεῦμα τῆς φυλῆς, ἀπὸ αὐτοὺς δημιουργήθηκαν οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ναυμάχοι τοῦ μεγάλου ἔθνικοῦ ἀγώνος τοῦ 1821.

Τὸ Λιβάδι, ἡ μεγαλυτέρα ἀπὸ τὰς ὄρεινὰς θεσσαλικὰς κομποπόλεις, μὲ τὸν πολιτισμὸν της, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησε χάρις εἰς τὴν θαυμασίαν αὐτοδιοίκησίν της, μὲ τὸν ὑψηλὸν βαθμὸν τῆς Παιδείας, μὲ τὴν ἀνθηρὰν της οἰκονομίαν, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε χάρις εἰς τὴν ἐργατικώτητα τῶν κατοίκων της, μὲ τὴν βιοτεχνίαν, τὸ ἐμπόριον, τὴν κτηνοτροφίαν, ἐδημιούργησε τὰς προϋποθέσεις καὶ τὰς οἰκονομικὰς συνθήκας, αἱ ὁποῖαι ἐπέτρεψαν μίαν λιτὴν, ἀλλὰ ἁρμονικὴν διαβίωσιν τοῦ πληθυσμοῦ του.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀνταρσίας ἐδεινοπάθησεν. Τὸ αἶσθημα τῆς ἀσφαλείας ἐξέλειπε, ὁ πληθυσμὸς ἦτο καθημερινῶς ἐκτεθειμένος εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἀλβανῶν, οἱ ὁποῖοι μὲ τὰς βιοπραγίας των κατέστησαν τὴν ζωὴν των μαρτυρικὴν. Θρῆνος, κλαυθμὸς, δυστυχία, φυλακὴ, δαρμὸς, ἀρπαγαί, πτώχεια, ἦσαν τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς καταστάσεως, ἡ ὁποία ἐπεκράτει τότε. Οἱ παπποῦδες μας διηγοῦντο ὅτι κατὰ κύματα γίνονταν ἐπιδρομὲς Ἀλβανῶν στὸ Λιβάδι, διότι τὸ θεωροῦσαν ὅτι εἶχε πλοῦτον. Οἱ Ἀλβανοὶ διέμεναν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας εἰς τὸ Λιβάδι, εἶχαν τὴν ἀξίωσιν νὰ τοὺς τροφοδοτοῦν οἱ κάτοικοι καὶ νὰ τοὺς δίδουν καὶ χρήματα διὰ τὴν φθορὰν τῶν δοντιῶν των, τὸ «ντὶς παρασί», λεγόμενον, φεύγοντες δὲ ξεγύμνωναν τὰ σπίτια. Οἱ ἀντρογυναῖκες τοῦ Λιβαδίου συμπλέκονταν μαζί τους στὴν προσπάθειά των νὰ μὴ ξεγυμνώσουν τὸ σπίτι ἀπὸ τὸ ρουχισμὸ.

Πολλοὶ ἔφευγαν, μόνις πληροφοροῦνταν τὸν ἐρχομὸν τους. Ἡ σύνδεσις τῶν σπιτιῶν ἀναμεταξὺ των, ἀπὸ τὶς μεσοτοιχίας, μὲ μικρὰς πορτίτσες, δημιουργοῦσε ἓνα λαβύρινθο πραγματικὸ καὶ διευκόλυνε τὴ φυγὴν τους. Πολλοὶ διέσωσαν τὰ τρόφιμα καὶ τὰ πράγματα τοῦ σπιτιοῦ, σὲ θόλους, τοὺς ὁποίους εἶχαν κτισμένους ἀνάμεσα σὲ τοίχους καὶ ἦταν ἀδύνατο νὰ ἀνακαλυφθοῦν. Αὐτοὶ οἱ θόλοι ἐξυπηρέτησαν καὶ τοὺς σύγχρονους Λιβαδιῶτες ἀπὸ ἀνάλογες συνθῆκας, οἱ ὁποῖες δημιουργήθηκαν στὴν Κατοχὴ ἀπὸ Ἴταλοὺς καὶ Γερμανοὺς.

Ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ τοῦ Λιβαδίου νεκρώθηκε, οἱ βιοτεχνίαι τῶν μαλιῶν ἔκλεισαν, τὸ ἐμπόριον τῶν τυριῶν σταμάτησε ὅπως καὶ κάθε ἐμπορικὴ κίνησις. Ἡ κτηνοτροφία ἐμειώθη ἀπὸ τὶς ἀρπαγές. Οἱ κάτοικοι σκόρπισαν στὶς καλύβες, σὲ ἀπόμερες χαράδρες. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1805 μέχρι τὸ 1815, ἔγιναν ὁμαδικὰς μετακινήσεις οἰκογενειῶν, ὅπως ἡ μετακίνησις 80 — 100 οἰκογενειῶν πρὸς τὴν περιοχὴ τῶν Σερρῶν, ὅπου ἐπικρατοῦ-

σαν καλύτερες συνθήκες, από πλευρᾶς ἀσφαλείας καὶ ἡσυχίας. Οἱ οἰκογένειες αὐτὲς ἔφυγαν μὲ θεώρησιν τοῦ Πασᾶ τῶν Σερρῶν, ὅτι ἐπλήρωσαν τὸν κεφαλικὸν φόρον, διότι ἄλλως ἦταν ἀδύνατον νὰ τοὺς ἐπιτραπῇ ἡ διάβασις ἀπὸ τὰ φυλάκια καὶ τὶς γέφυρες. Ἀφ’ οὗ περιπλανήθησαν σὲ πολλὰ ὄρεινὰ χωριά τοῦ Παγγαίου, μὲ τὴν κτηνοτροφίαν των, ἐγκατεστάθησαν τελικὰ εἰς τὴν Κάτω Τζουμαγιάν, σημερινὴ Ἡράκλεια, ὅπου οἱ ἀπόγονοί των, ὅσοι ἐπέζησαν ἀπὸ τὴν ὁμηρίαν τῶν Βουλγάρων, τὸ ἔταξ 1914, διαμένουν ἐκεῖ καθὼς καὶ εἰς τὰς Σέρρας, γνωρίζουν δὲ ὅτι κατὰγονται ἀπὸ τὸ Λιβάδι. Ἐγνώρισα, τυχαίως, τὸν κ. Φριζὸν Πάζην, γεωπόνον, ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν Δήμου, τὸν κ. Λαγκάζαλην, γεωπόνον καὶ τὸν κ. Καφταντζῆν, δικηγόρον καὶ ἱστορικόν, υἱὸν τοῦ ἱατροῦ Καφτατζῆ. Οἱ ἀνωτέρω γνωρίζουν ὅτι κατὰγονται ἀπὸ τὸ Λιβάδι.

Κληρονόμοι ἐνὸς καλοῦ πολιτισμοῦ, διετήρησαν ὅλα τὰ πολιτιστικὰ στοιχεῖα των. Εἶναι καλοὶ Ἕλληνες, θρησκευόνται, εἶναι ἐργατικοί, δραστήριοι καὶ φιλοπρόδοι. Οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν εἶναι ἔμποροι καὶ βιοτέχνες. Τὸν συμπατριώτη τους ἔθνικὸ ἥρωα Γεωργάκη Ὀλύμπιον, ἐτίμησαν μὲ τὴν ὀνομασίαν μιᾶς πλατείας.

Κατὰ τὴν ἰδίαν περίοδον καὶ ἴσως ἐν συνεννοήσει μὲ τοὺς ἰδικούς μας Λιβαδιῶτες, ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ καὶ πολλοὶ οἰκογένειαι ἐκ Κοκκινόπλου.

Μετακινήσεις τῶν Λιβαδιωτῶν, εἰς μικροτέρας ομάδας, ἔγιναν πρὸς τὰς πόλεις: Θεσσαλονίκη, Ἐλασσόνα, Κατερίνη, Σέρβια καὶ Λάρισα, ὅπου ἐπεκράτει διαφορετικὴ κατάστασις. Ὅλο. οἱ καταφυγόντες ἐκεῖ, ἀποκατεστάθησαν ὡς ἐπαγγελματίες ἔμποροι, ἐδημιούργησαν τὰς μεγάλας παροικίας τῶν Λιβαδιωτῶν, αἱ ὁποῖαι διατηροῦνται ὡς τώρα καὶ ἐξ αὐτῶν προῆλθαν πολλοὶ ἐπιστήμονες, μὲ ἔθνικὴν καὶ κοινωνικὴν δράσιν. Περὶ αὐτῶν ἀναφέρομαι εἰς εἰδικὰ κεφάλαια.

Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν, ὁ πληθυσμὸς τοῦ Λιβαδίου ἐμειώθη, ἡ λειτουργία τοῦ σχολείου διεκόπη. Ἐμεσολάβησε καὶ ἡ ἐνοσκήμασα πανώλης, ἡ ὁποία συνετέλεσε εἰς τὴν δημιουργίαν πανικοῦ καὶ φυγῆς τῶν κατοίκων. Περὶ αὐτῆς θὰ ἀναφερθῶμεν εἰς ἄλλο σημεῖον τῆς παρουσίας ἐρεῦνης.

ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Μέλη Φιλικῆς Ἐταιρείας ἀπὸ τὸ Λιβάδι

Ἐπειδὴ ἡ περιοχή Λιβαδίου — Ὀλύμπου, Πιερίων καὶ Χασίων ἦτο τὸ κέντρον τῆς δράσεως τῶν ἀρματολῶν, ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία ἀπέβλεψε εἰς τὴν μύησιν μελῶν τῆς περιοχῆς. Δὲν εἶναι, ὅμως, γνωστὸν ποιοὶ καὶ πόσοι Λιβαδιῶτες ἐμνήθησαν εἰς αὐτήν.

Ἀπὸ ἀνέκδοτα ἱστορικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζει εἰς μίαν ὁμιλίαν τοῦ ὁ κ. Δημ. Κεραμόπουλος, πληροφοροῦμεθα ὅτι μέχρι τῆς μεταφορᾶς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὸ ἔτος 1818, μόνον 18 εἶχον μνηθῆ εἰς αὐτήν, ἐντὸς τοῦ τουρκοκρατουμένου Ἑλλαδικοῦ χώρου: Ὁ ἐκ Βλάστης καταγόμενος Ἰωάν. Φαρμάκης (συνεργάτης τοῦ Γεωρ. Ὀλυμπίου) ἐμύησε τὸν Μητροπολίτην Ξηρομέρου Ἰγνάτιον, τὸν Κούμπαρην, ἐκ Μεσημβρίας, τὸν Μητροπολίτην Σεργῶν Χρῦσανθον, τὸν Μητροπολίτην Γρεβενῶν Ἄνθιμον, τὸν ἀρχικλέφτην Πίνδου - Γρεβενῶν Ζάκαν, τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε', τὸν Καντανιζόγλου, τὸν Μενεξέν, τὸν Ἀγαθόνικον Διαμαντῆν, ἀπὸ τὰ Πιέρια, τὸν Λιάκαν, ἀπὸ τὸ Λιβάδι, τὸν καπετὰν Κοσμᾶ, ἀπὸ τὴν Ἀχρῖδα.

Ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος, κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα, ἐμνήθη καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν κρυπτογραφικὸν κώδικα τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, μὲ τὸν ἀριθμὸν III. Ὡς δὲ ἀναφέρει ὁ Τ. Κανδηλώρος, ὁ Γεωργάκης δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνας ἐταῖρος, ἀλλὰ ἓνας ἐκ τῶν 12 ἀποστόλων, προσρισμένος διὰ τὴν Σερβίαν, βάσει καταλόγου, τὸν ὁποῖον ὁ Σκουφᾶς «ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ θανάτου κατακείμενος κατήρτισεν».

Τὸν Γεωργάκην Ὀλύμπιον ἀναφέρει καὶ ὁ ἐκ τῶν τριῶν Φιλικῶν Ξάνθος, εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του.

Εἶναι γεγονός ἀναμφισβήτητον ὅτι τὰ πατριωτικὰ κηρύγματα τοῦ Ρήγα Φερραίου ἠλέκτρισαν τοὺς πολεμικοὺς ἄνδρας Ὀλύμπου, Πιερίων καὶ Χασίων, πολὺ ἐνωριτερον ἀπὸ ἄλλα διαμερίσματα.

Ἡ παράδοσις μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ Ρήγας Φερραῖος ἐπεσκέφθη τὴν Μοῆν Ἀγίας Τριάδος, ἔλθων ἀπὸ Ραφάνην, εἰς μίαν περιοδείαν του, διὰ νὰ ἐνημερωθῆ περὶ τῆς ἐκτάσεως καὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ τῶν ἀρματολῶν, ὅπου ἔλαβε γνώσιν, ἀφοῦ ἦλθεν εἰς ἐπαφήν μὲ μερικοὺς ἐξ αὐτῶν, μὲ τὸν Μητροπολίτην Πέτρος Λιβαδίου καὶ μερικοὺς

ἐκ τῶν προεστώων. Εἰς τὴν Μοῦνην παρεμίει μερικὰς ἡμέρας.

Περὶ τῆς περιουείας τοῦ Ρῆγα εἰς τὴν περιοχὴν, κάμνει μνείαν καὶ ἀπόγονος τοῦ Ρῆγα, εἰς μίαν διατριβὴν του περὶ τοῦ Ρῆγα Φερραίου, ὁ Σ. Οἰκονόμου. Τὸ γεγονός ὅτι διετῆρει ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ ἐκ Λιβαδίου καταγομένου Στεργίου Χατζηκώστα, ὡς ἀναφέρεται τοῦτο εἰς τὰ ἐνθυμήματα τοῦ Κασομούλη καὶ ἀπὸ τὴν αὐτόγραφον ἀφιέρωσιν τοῦ θεατρικοῦ ἔργου, μεταφρασθέντος παρὰ τοῦ Ρῆγα Φερραίου, ἥτις ὑπάρχει εἰς τὸ Ζάννειον Πνευματικὸν Κέντρον καὶ ἡ ὁποία παρεδόθη ἀπὸ τὸν Γεώργιον Χατζηκώσταν, δικηγόρον καὶ ἱστορικόν, γόνον τῆς οἰκογενείας Χατζηκώστα, ἐπιβεβαίωι τὴν παράδοσιν.

Ἴδου ἡ ἀφιέρωσις:

Ὀλύμπια

Δράμα

Ἀββᾶ Μεταστασίου τοῦ Ἰταλοῦ

Μεταφρασθὲν εἰς τὴν ἡμετέραν διάλεκτον

Ἐν Βιέννῃ τῷ 1797

Παρά Μαρ. Κ. Πούλσον

Τῷ τιμιωτάτῳ καὶ χρησιμωτάτῳ Κυρίῳ Κυρίῳ

Στεργίῳ Χατζηκώστα, Ὀλυμπιώτῃ

Φίλε μου,

Δὲν ἔχω σκοπὸν μὲ κολακίαι καὶ μὲ ὑπουλότητας νὰ πλέξω ἐγκώμια, ἐκθειάζοντας τὸ ὑποκείμενόν σου, ἀλλὰ μὲ ἐλευθέραν ἀδελφικὴν ἀγάπην καὶ παρησίαν ἀφήνοντας ὅλα τὰ ἄλλα προτερήματά σου, λέγω μόνον ὅτι πὼς ἐκ ψυχῆς ἀγαπᾷς τὸ ἔθνος σου, θέλεις τὴν προκοπὴν του, τὴν δόξαν του, τὴν ἰσχυρίαν, ἀλλὰ τί περιττολογᾷ; Δὲν εἶναι καμμία εἰς τοῦτο ἀπορία ὅτι ἕνας καθαρὸς ἀπόγονος τῶν Ἑλλήνων, ἕνας ὅπου διετήρησε ἀμίαντα τρόπον τινα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ὀλύμπου τὰ πατρῶα ἦθη, νὰ μὴ νομίξῃ πρώτην καὶ τελευταίαν εὐδαμονίαν του τὴν εὐεξίαν τοῦ ἔθνους του.

Τοιοῦτος, λοιπόν, εἶσαι καὶ μόνῃ μου ἔφεσις εἶναι νὰ σὲ μιμηθοῦν ὄλοι οἱ φίλτατοι συμπολίται μας.

Σὲ προσφωνῶ τὸ βιβλιαρίον τοῦτο, ἐμπεριέχον τρία τινὰ, πρῶτον τὴν εἰλικρινεστάτην φιλίαν, τὴν γυναικειάν σωφροσύνην καὶ τρίτον τὴν φυσικὴν ἀπλότητα, μεγάλων μὲν ἀνδρῶν γεννήματα, μικρὸν δὲ τεκμηρίον τῆς ἐμῆς πρὸς τὸ ὑποκείμενόν σου ἀγάπης, μεθ' ἧς εἰμί.

Φίλος σου εἰλικρινεστάτος

Ρῆγας Βελεστινῆς

ὁ Θεσσαλὸς

Ἀριθ. Ἐθν. Βιβλιοθ. ΝΦ 4934 α'.

Ὁ Ἀστέρῖος Χατζηκώστας ἀσχολεῖται μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν κτη-

νοτροφίαν. Παραμένει εις τὴν Βιέννην κατὰ περιόδους καὶ εἰς τὸ Ἴασιον Ρουμανίας. Ἐκεῖ ἐμνήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ μετὰ τρία ἔτη ὁ Στέργιος Χατζηκώστας μετέχει ἐνεργῶς τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος τῶν Ὀλυμπίων. Ἀπέθανε δὲ, τὸ 1822, εἰς ἡλικίαν 61 ἐτῶν.

Ἐπανάστασις τῆς 8 Μαρτίου 1822

Ἡ κατάστασις, ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη εἰς τὴν περιοχὴν μας, μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν ὄλων τῶν ἐπαναστατικῶν κινήματων, αἱ μεγάλαι ἀπώλειαι τῶν ἀρματολῶν εἰς ἀνδρας, ἡ ἔλλειψις ἐφοδίων, ἡ ἐξαθλίωσις τοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ τὴν δρᾶσιν τῶν Ἀλβανῶν καὶ προπάντων ἡ ἔλλειψις δυναμικῆς καὶ ἀξίας ἡγεσίας, δὲν ἐπέτρεψαν εἰς τὰς παραμονὰς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ταυτόχρονον δρᾶσιν εἰς τὴν περιοχὴν μας. Παρὰ ταῦτα, ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἀρματολοὺς καὶ τοὺς ἀνδρες, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν ὀπαδοὶ τῶν παλαιῶν ἀρματολῶν, τοῦ Ζήδρου, Λαζαίων, Βλαχάβα καὶ Νικοποῦρα, μόλις πληροφοροῦνται τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν ὑπαρξιν σχεδίου δι' ἐπαναστατικὴν ἐκδήλωσιν εἰς τὸν Ὀλυμπον ἀπὸ τῶν γενικῶν ἀρχηγῶν Δ. Ὑψηλάντην, κινουῦνται ἀμέσως διὰ μίαν συντονισμένην δρᾶσιν.

Εἰς σύσκεψίν των, εἰς τὴν Μονὴν Ἁγίας Τριάδος Λιβαδίου, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβαν μέρος ὁ Διαμαντῆς Ὀλύμπιος, ὁ Τόλιος Λάζος, ὁ Γεώργ. Σῦρος, ἀπὸ τὸ Καταφύγι, ὁ Μῆτρος Λιάκος καὶ ὁ Κασομούλης, ἐκεῖ ἐγένε ἀνασκόπισις τῆς καταστάσεως, ἡ ὁποία ἐπικρατεῖ εἰς τὴν περιοχὴν, ἀπὸ ἀπόψεως ἐφοδίων καὶ στρατιωτικῆς καταστάσεως, λόγῳ τῆς ὑπάρξεως ἰσχυρῶν δυνάμεων Τούρκων εἰς Ἐλασσόνα, Σέρβια καὶ Κατερίνην καὶ ἐλήφθη κατ' ἀρχὴν ἡ ἀπόφασις νὰ κηρυχθῆ ἡ ἐπανάστασις εἰς τὸν Ὀλυμπον, ἀφοῦ λάβουν ἐνισχύσεις. Ἐπιτροπῆ, ὑπὸ τὸν Κώσταν Διαμαντῆν καὶ Κασομούλην, με συστατικὰς ἐπιστολάς τοῦ Γούλα Δράσκου καὶ τοῦ Νικ. Διαμαντῆ, ἐκ μέρους τῶν Ὀλυμπίων καὶ τοῦ Ἐμ. Παππᾶ, ἀναχωροῦν διὰ Πελοπόννησον, ὅπου συναντοῦν τὸν Κουντουριώτην, τὸν Κολοκοτρώνην, τὸν Ὑψηλάντην καὶ τὸν Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανόν.

Ἡ ἐπιτροπῆ ἐπιστρέφει, χωρὶς ἀξιόλογον βοήθειαν, διότι καὶ ἐκεῖ δὲν ὑπῆρχαν ἐφόδια. Φέρουν 400 ὀκάδες μπαρούτι, 400 ὀκάδες μολύβι, 4000 ντουφεκόπετρες καὶ τὴν ἀπάντησιν τῶν Πελοποννησίων εἰς τὸ μῆνυμά τους. Τὰ ἐφόδια τὰ συνοδεύει ὁ Κώστας Διαμαντῆς.

Εἰς τὸ γράμμα των, δίδονται ὁδηγίαι ἀπὸ τὸν Δ. Ὑψηλάντην, νὰ μὴ δημιουργηθῆ μέτωπον εἰς τὸν Ὀλυμπον, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει αὐτὴ ἡ διάταξις τῶν τουρκικῶν δυνάμεων, ἐὰν δὲν φθάσῃ ὁ Ἄνδρουτσος εἰς τὴν Λάρισαν, δι' ἀντιπερισπασμόν καὶ κοινὴν δρᾶσιν, ὑπὸ μορφὴν κλεφτοπολέ-

μου, βάσει σχεδίου.

Οί επαναστάται έτοιμάζονται, αλλά και οί Τούρκοι τρομοκρατοῦν τήν περιοχήν. Ἀπό ένθύμησιν τοῦ Κοκκινοπλοῦ, πληροφοροῦμεθα δι, τουρκικός στρατός ἀπό Ἐλασσόνα, παρουσιάσθηκε ξαφνικά στόν Κοκκινοπλό, τήν 10ην Μαΐου 1821, ἔκαψε τό χωριό, ἀνεῦρε ὄλους τοὺς κρυψῶνες και ἔπυρπόλησε τήν Ἁγίαν Παρασκευήν (ἐκκλησίαν). Οί πατριῶται διεσκορπίσθησαν εἰς διάφορα μέρη, ἦτοι Κοζάνην, Σέρρας και ἄλλας πόλεις. Μετά 11 ἔτη ἐπανῆλθον πολλοί και πολλοί δέν ἐπανῆλθον.

Ἐν τῷ μεταξύ, τήν 18ην Φεβρουαρίου 1822, ὁ Κασομούλης ἐπιβιβάζεται εἰς Λιτόχωρον, συνοδευόμενος και ἀπό τόν ἱερολογιώτατον Θεόφ. Καίτην, ὁ ὁποῖος παρουσιάζεται ὡς ἔθελοντής, συναντάται μέ τόν καπετάν Διαμαντή, ὁ ὁποῖος ένθουσιώδης καθὼς ἦτο, γράφει εἰς τοὺς καπεταναίους Σῦρον, Λάζον, Γούλαν, Δράσκον, Μαντζιάρην, Γιώταν, Τζαχειλαίους, οί ὁποῖοι μέ 400 ἄνδρες φθάνουν εἰς τήν Ἁγίαν Τριάδα, ὅπου τήν 8ην Μαρτίου, ἡμέραν Σάββατον, οί κλέφτες τοῦ Ὀλύμπου, ὑψώνουν τό λάβαρον τῆς επαναστάσεως. Οί ἐλπίδες τῶν Ραγιαδῶν διὰ τήν ἔλευθερίαν των, ζωντανεύουν και πάλιν, παρὰ τὰ ἀτυχήματά των. Προσφέρουν και τό ἰστέρημά των εἰς τόν ἀγῶνα. Δυστυχῶς, ὁμως, οί Τούρκοι πληροφοροῦνται τήν ἐξέγερσιν και μέ 700 στρατιώτας καταλαμβάνουν τήν Ἁγία Τριάδα, κρεμοῦν τοὺς καλογήρους και καιοῦν τὰ δυτικά κελιά τῆς Μονῆς. Οί κάτοικοι τοῦ Λιβαδίου φεύγουν στὰ βουνά, ὅπου παραμένουν ἐπί πολλὰς ἡμέρας. Συλλαμβένουν προκρίτους και τρομοκρατοῦν τήν περιοχή.

Οί επαναστάτες ὄχυροῦνται εἰς τό ὕψωμα «Κοπάνες» Κοκκινοπλοῦ, διὰ νὰ φυλάξουν τήν διάβασιν τῶν στενῶν Ἁγίου Δημητρίου — Πέτρως, μήκους 33 χιλιομέτρων, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπό τῆ Φουσκίνα και τελειώνει εἰς τήν Μηλιά. Τήν ἀρχηγίαν ἀναλαμβάνει ὁ Δικμαντής.

Μετά 5 ἡμέρας, φθάνει και ὁ διορισθεῖς ὑπό τοῦ Ὑψηλάντη ἀρχηγός τῶν Ὀλυμπίων Γεώργιος Σάλας, εἰς Λιτόχωρον, μέ δύο πυροβόλα και τοὺς δύο χειριστάς αὐτῶν, φιλέλληνας Γερμανούς, τόν Πίπερ και τόν Γκοῦντερ.

Τήν 10ην Ἀπριλίου, συντάσσεται προκήρυξις πρὸς τοὺς κατοίκους και διορίζονται μέλη τοῦ ἐκτελεστικοῦ σώματος, διὰ τήν ὑπό σύστασιν Βουλῆν, εἰς Πελοπόννησον.

Ἐν τῷ μεταξύ, οί Τούρκοι κινοῦνται διὰ τῆς Δολίχης εἰς Μεγάλην Λάκκαν Κοκκινοπλοῦ, τόν ὁποῖον πυρπολοῦν κατά τό ἡμῖς και ἐπιτίθενται ἐναντίον τοῦ Τόλιου Λάζου και Γούλα Δράσκου.

Ἐπί δύο ἡμέρας, οί Ὀλύμπιοι μάχονται ἡρωϊκῶς ἐναντίον ὑπερετέρων δυνάμεων, ἀλλ' ἀναγκάζονται νὰ ὑποχωρήσουν πρὸς Ἁγιον Δημήτριον, ἵνα καταλάβουν τὰ ἱνόμετα τῆς στενῆς διαβάσεως. Ὡς ἀνοφέρει ὁ Κα-

σομούλης, οἱ Τοῦρκοι, ἀντιληφθέντες τοῦτο, ἐπιτίθενται ἀμέσως καί ἡ μάχη παίρνει τὴν μορφήν συμπλοκῆς ἐκ τοῦ συστάδην. «Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες γίνονται κουβάρι, λέγει, καὶ πέφτει ὁ ἕνας ἐπάνω στὸν ἄλλο, στὰ χιόνια. Εἶδοποιεῖται ὁ Διαμαντῆς, ὁ ὁποῖος βρίσκεται στὰ στενὰ τῆς Μηλιάς, ἵνα συγκεντρώσῃ ἐφόδια καὶ δυνάμεις, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κρατήσουν οἱ Ἕλληνες τὶς θέσεις των πλέον καὶ ὑποχωροῦν πρὸς τὰ στενὰ τῆς Μηλιάς. Ἐκεῖ, εὐρίσκεται καὶ ὁ ἀρχηγὸς Σάλας. Δίδεται ἡ τελευταία σκληρὴ μάχη μὲ τὶς ὑπέρτερες τουρκικὰς δυνάμεις, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἐπιτύχουν βελτίωσίν τινα, ὁπότε ἀναγκάζονται νὰ ὑποχωρήσουν καὶ ν' αὐτοδιαλυθοῦν.

Αὐτὸ ἦτο τὸ δραματικὸν τέλος. Ἡ ἐπανάστασις ἀπέτυχε, διότι δὲν ὑπῆρχε ἠγεσία, δὲν ὑπῆρχαν ἐφόδια, διότι δὲν εἶχαν δυνατότητες νὰ δώσουν μάχην ἐκ παρατάξεως, ὅπως εἶχαν ἐντολὴν ἀπὸ τὸν Ἰψηλάντην, νὰ τὴν ἀποφύγουν καὶ διότι ἡ περιοχὴ ὀλόκληρος καὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς, ἀγωνιζόμενος ἐπὶ μίαν 30ετίαν, ὑπέστη τὰ πάνδεινα καὶ οἱ ἀπογοητεύσεις του ἀπὸ τὰς ἀλλεπαλλήλους διαφεύσεις τῶν ἐλπίδων του, ἐμείωσαν τὴν μαχητικότητά του.

Κανένα διαμέρισμα τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἐδοκίμασε τὰ δεινὰ τῶν ἀγώνων ἐναντίον τοῦ κατακτητοῦ, ἐπὶ τόσον μακρὸν χρονικὸν διάστημα καὶ εἰς οὐδὲνα παρατηρεῖται δρᾶσις προεπαναστατικῶς, τόσων πολυαριθμῶν σωμάτων κλεφτῶν.

Τὴν 22αν Ἀπριλίου 1822, ἡ ἐπανάστασις ἔπαυσε νὰ ὑπάρχῃ, εἰς τὴν περιοχὴν μας, ὡς ἔγραφε ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς Σπαρμου Παρθένιος. Οἱ Τοῦρκοι, τὴν 24ην Μαΐου, κατεκρεοῦργησαν, εἰς τὴν πλατείαν Ἐλασσόνης τοὺς προκρίτους Τσαριτσάνης Σταμ. Καλογιάννην καὶ Θεόδ. Κυριάκον καὶ τὸν Γεώργιον Λαναράν, ἀπὸ τό Λιβάδι.

Τὸ ἀσίγαστο πάθος τῆς ἐλευθερίας, ὅμως, τῶν Ραγιάδων τῆς περιοχῆς μας, τοὺς ὤθησε καὶ πάλιν εἰς νέα ἐπαναστατικὰ κινήματα, τὸ 1833, τὸ 1854 καὶ τὸ 1878. Γιὰ τὰ κινήματα αὐτά, θὰ ἀναφερθοῦμε σὲ χωριστὰς περιγραφὰς.

ΓΕΩΡΓΑΚΗΣ ΟΛΥΜΠΙΟΣ

Ὁ ἄντρας αὐτὸς — γράφει ὁ Σπῦρος Μελαῦς — ἦταν ἀπὸ τῆ ράτσα τῶν κλασικῶν Ἑλλήνων πολεμιστῶν. Τὰ εἶχε ὅλα. Τὸν ἀδάμαστο καὶ ἴσιο χαρακτῆρα, τὸ ὑψηλὸ φρόνημα, τὸ μεγάλο καὶ σταθερὸ ἐνθουσιασμό, βαλεῖα πείρα τοῦ πολέμου, τὴν ἀφθαστὴ τόλμη καὶ τὴν ἐπιβολὴ στοὺς ἄλλους; Εἶναι ἀπάνω ἀπὸ πολλὰς μορφῆς τοῦ '21.

Ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος γεννήθηκε τὴν 14ην Μαρτίου 1772, εἰς τὸ Λιβάδι. Κατήγετο ἀπὸ τὴν μεγάλη οἰκογένεια τῶν ἀρματολῶν Λαζαίων. Ὁ πατὴρας του ὀνομάζετο Νικόλαος καὶ ἡ μητέρα του Νικολέτα. Ἐκεῖ διέμεινε ὡς τὰ 25 χρόνια του. Τὸ πατρικὸ του σπιτι σώζεται ὡς σήμερα καὶ ἓνα τμῆμα του ἔγινε μουσεῖο μὲ τὸ ὄνομά του.

Ἦτο ἐγγράμματος· ἐμαθήτευσε εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Λιβαδίου, πλησίον τοῦ διδασκάλου Ἰωάν. Πεζάρου καὶ Ἰωνᾶ Σπαρμιώτη.

Ἐπικρατοῦσε, τότε, ἡ ἀρίστη συνήθεια, οἱ κάτοικοι νὰ ἐκπαιδεύουν τὰ τέκνα τους, δίδοντας ὅσον τὸ δυνατόν πληρέστερη μόρφωση, πρὶν τ' ἀπασχολήσουν μὲ τὰ ὄπλα.

Εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν, ἐπολέμησε μὲ τοὺς συγγενεῖς του Λαζαίους, τὸν Ἀλῆ Πασᾶ, εἰς τὴν πρώτην φάσιν τοῦ ἀγῶνος, μὲ πολλοὺς ἀρματολόγους, τοὺς ὁποίους εἶχε ἐπικηρύξει ὁ Ἀλῆς.

Ὁ Γεωργάκης ἐκληρονόμησε μέρος τοῦ καπετανάτου τῆς περιοχῆς, ἀπ' ὅπου ἔλαβε καὶ τὴν ἐπωνυμίαν Ὀλύμπιος.

Ἐκφυγε ἀπὸ τὴν περιοχὴ του μὲ ἓνα ἐκλεκτὸ τμῆμα κλεφτῶν στὴ Σερβία, διὰ νὰ συνεργασθῆ μὲ τὸν φίλον του Καραγιώργη τῆς Σερβίας εἰς τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Τούρκων, ὅπου συνεπολέμησε ὑπὸ τὸν Ἰβάν Ἰσάφεφ καὶ τὸν Χαϊδούτ Βέλκον Πέτροβιτς κατὰ τοῦ Τοπάλ Πασᾶ, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπροξένησαν μεγάλην φθοράν.

Ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος πίστεψε μὲ πάθος στὴν ἐλευθερία, στὴν Μεγάλῃ Ἰδέᾳ καὶ στὴν ἀδελφικὴ συνεργασία τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς βαλκανικῆς χερσονήσου, τὴν ὁποίαν προσεπάθησε μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις νὰ καλλιεργήσῃ διὰ μίαν κοινὴν ἐναντίον τοῦ κατακτητοῦ δρασίν, ἀλλὰ δυστυχῶς οἱ λαοὶ αὐτοὶ ἦσαν ἀνώρμοι νὰ κατανοήσουν τὴν ἐπιταγὴν τῆς ἱστορίας, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη καὶ ἐγκατέλειψαν τὸν ἀγῶνα.

Κατὰ τὸν χρόνον τῆς παραμονῆς του εἰς τὴν Σερβίαν, ἐνυμφεύθη Σερβίδα σύζυγον, τὴν Στάναν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε τρεῖς τέκνα, τὸν Μιλάνον, τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὴν Εὐφροσύνην. Ἀπέκτησε δὲ μεγάλην

ἐπιρροήν μεταξύ τῶν Σέρβων.

Τὸ 1803 - 1806, ἀπογοητευθεὶς ἀπὸ τὴν ἐπικρατήσασαν εἰς Σερβίαν κατάστασιν, ἀπῆλθε εἰς τὸ Βουκουρέστιον, ὅπου ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ ἐκεῖ ἡγεμόνος Κων. Ὑψηλάντου, κατήρτισε ἀξιόλογον στρατιωτικὸν σῶμα ἀπὸ Ἑλλήνας τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν. Τὸ σῶμα τοῦτο τὸ ἐνέταξε, τὸ 1811, εἰς τὴν δύναμιν τοῦ εἰσβαλλόντος εἰς τὴν Βλαχίαν Ρώσου στρατηγοῦ Κουτούζωφ καὶ ὕψωσε συγχρόνως τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως. Διακριθεὶς εἰς πολλὰς μάχας, ἐπέσυρε τὴν ἐκτίμησιν τῶν Ρώσων διὰ τὴν ἀνδρείαν του καὶ τὰς πολεμικὰς ἀρετάς του, προήχθη εἰς συνταγματάρχην τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ καὶ ἔλαβε τὸ παράσημον τῆς Ἁγίας Ἄννης.

Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης τοῦ Βουκουρεστίου, τὸ 1812, μεταξύ Ρώσων καὶ Τούρκων, ὁ Ὀλύμπιος ἀπογοητευμένος καὶ πάλιν ἐπανῆλθεν εἰς Σερβίαν, ὅπου συνεπολέμησεν ἐκ νέου μὲ τοὺς Σέρβους. Ὁταν ἀπῆλθε συμφωνία μεταξύ Σέρβων καὶ Τούρκων καὶ ὁ ἀγὼν ἔληξε προσωρινῶς, ἐπανῆλθεν εἰς Βουκουρέστιον, ὅπου ἐμνήθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν ἀπὸ τὸν Λεβέντην καὶ τὸν Ἀναγνωστόπουλον.

Ἐγίνε ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Ἰωάννου Καρατζᾶ καὶ Ἀλεξ. Σούτσου, ὅπου ὀργάνωσε ἀξιολόγους στρατιωτικὰς μονάδας εἰς Βουκουρέστιον. Συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας μὲ τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ὁ ὁποῖος, ὅταν ἀποφασίζει νὰ κάμῃ ἐναρξιν τοῦ ἀγῶνος εἰς τὸν Προῦθον, τὴν 22 Φεβρουαρίου 1821, διορίζει ἀρχιστράτηγον τὸν Ὀλύμπιον, διότι, ὡς ἔλεγε τὸ ἐγγραφόν του πρὸς τὸν Ὀλύμπιον τῆς 24 Ὀκτωβρίου, γνωρίσας αὐτὸν ἐνάρετον, πρόθυμον καὶ ἀξιον νὰ διοικῆ καὶ νὰ διευθύνῃ τὰ στρατεύματα, κατὰ τὴν περίστασιν παύτην.

Εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸν Σάββαν δίδεται ἡ ἐντολὴ ν' ἀνατρέψουν τὴν διοίκησιν τοῦ Βουκουρεστίου, τὴν 14 Νοεμβρίου καὶ νὰ ἐγκαταστήσουν προσωρινὴν διοίκησιν. Τὸν περιβάλλει μὲ τὴν ἐμπιστοσύνην του καὶ τὸν διορίζει εἰς τὴν ἐπιτελικὴν πεντάδα, μὲ τὸν Φαρμάκην, Χρ. Περραιβόν, Παπαφλέσσαν καὶ Λεβέντην. Εἰς τὸν Γεωργιάκην ἀνατίθεται ἡ ἐντολὴ τῆς ἐξεγέρσεως τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Θράκην, Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν καὶ Ἠπειρον.

Εἰς τὸ Γενικὸν Βουλευτήριον, μὲ πρόεδρον τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ὁ Ὀλύμπιος εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ὀκτὼ μέλη του.

Ὁ Ὀλύμπιος, ἀπὸ τοῦ Μαΐου 1820, μὲ τὸν Περραιβόν, τὸν Σάββαν καὶ τὸν Μπλατσιώτη Φαρμάκην φροντίζει εἰς τὸ Βουκουρέστι νὰ ἐπιτύχῃ κοινὴν στρατιωτικὴν ἔνωσιν Ἑλλήνων καὶ Σέρβων, ὡς προηγουμένον τοῦ πολεμικοῦ δεσμοῦ ἀμφοτέρων τῶν ἔθνων κατὰ τοῦ κοινοῦ τυράννου.

Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, συνοδεύει τὸν φίλον του καὶ συναγωνιστὴν

Καραγιώργη τῆς Σερβίας, ὁ ὁποῖος ἤλθε κρυφὰ γιὰ συνομιλίες μὲ τοὺς ἀνωτέρω εἰς Βουκουρέστι, μέχρι τῶν συνόρων τῆς Αὐστρίας. Ἄλλὰ δυστυχῶς, ὁ Καραγιώργης προδίδεται ἀπὸ φίλον του καὶ δολοφονεῖται. Ὁ Ὀλύμπιος, παρὰ τὴν μεγάλην του θλίψιν, συνεχίζει μὲ τὸν ἀντίπαλον τοῦ Καραγιώργη, τὸν Μιλόσχην, τὰς προσπάθειάς του, διὰ μιαν κοινὴν δρᾶσιν τῶν δύο λαῶν, μέσω τοῦ ἐξ Ἀμπελακίων Γ. Εὐαγγελίδου καὶ μὲ προσωπικὰς του ἐπιστολάς. Ἄλλ' οὔτος ἀποφεύγει νὰ δώσῃ θετικὴν ἀπάντησιν.

Ὁ Σάββας συνιστᾷ εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, τὸν Ὀλύμπιον, ὡς πρόσωπον ἀξίον, μὲ μεγάλην δύναμιν εἰς τὴν Βλαχίαν, διότι ὡς ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς τοῦ ἡγεμόνος, ἦτο ἡ πραγματικὴ στρατιωτικὴ δύναμις τοῦ τόπου. Ὁ Λασσάνης, ἐπίσης, ἔγραφεν ἀπὸ τὸ Ἰάσιον τὴν 13 Ἰανουαρίου 1821, πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ὅτι «ὁ καπετὰν Γεωργιάκης καὶ ὁ καπετὰν Φαρμάκης ὠρλισθηκαν νὰ εἶναι πάντα μαζί καὶ εἶναι ἐνθουσιασμένοι ν' ἀκολουθήσουν ὅ,τι τοὺς προστάξῃτε χωρὶς νὰ ἐξετάσωσι μακρύτερα».

Χαρακτῆρ πιστὸς καὶ ἀνδρεῖος, εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀπέβλεπεν, εἰ μὴ μόνον εἰς τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου.

Ὁ Ὀλύμπιος, παρὰ τοὺς ἐνθουσιασμοὺς τοῦ Σάββα, εἶδε ὅτι ὁ συνεργάτης του, ζῶν μεγαλοπρεπῶς εἰς Βουκουρέστι καὶ ἀποκτήσας πλούτον, εἰς τὰς συζητήσεις των ἐξεδήλωσε ἐπιφυλάξεις ὡς πρὸς τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς ἐξεγέρσεως, λόγῳ ἔλλειψως μέσων, ὅπλων καὶ χρημάτων καὶ πολεμικοῦ θάρρους. Ἐπὶ τὸ κράτος αὐτὸ τῶν ιδεῶν κατεχόμενος, ἠρνεῖτο κατ' ἀρχὴν τὴν συμμετοχὴν του ὑπὸ διαφόρους προφάσεις. Ἀνάλογος ὑπῆρξε καὶ ἡ θέσις τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν σχετικῶς διανοουμένων τῆς Βλαχίας. Οὗτοι, δὲν ἤθελαν νὰ παραδεχθῶν τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν περὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν ραγιαδῶν, χωρὶς ἐφόδια καὶ ἐναντίον τῆς πανισχύρου τουρκικῆς ἐξουσίας εἰς τὰς παραδουναβίους αὐτὰς χώρας.

Ὁ Ὀλύμπιος, ἀντιλαμβανόμενος τὰς δυσμενεῖς αὐτὰς συνθήκας, ἐσκέφθη νὰ χρησιμοποίησῃ τὸν συστρατιώτην, ὑπὸ τὰς ρωσικὰς σημαίας, Θεόδ. Βλαδιμηρέσκου, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκαλλιέργησε καὶ ἐθέρμανε τὴν φιλοδοξίαν του νὰ γίνῃ ἡγεμὸν τῆς Μολδοβλαχίας, διότι τότε θὰ ἦτο δυνατόν, ὡς ἐντόπιος, νὰ κεντρίσῃ τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν τῶν κατοικῶν καὶ νὰ προσδράῃ ὁ ἐθνικὸς χαρακτῆρ τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Βλαχίαν, ὁπότε τοῦτο εἰς τὴν πραγματικότητα θὰ ἐξυπηρετῇ τὸν γενικώτερον σκοπὸν τῆς ἐπαναστάσεως.

Πράγματι, ἡ προσπάθεια αὕτη τοῦ Ὀλυμπίου ἐπέτυχε εἰς τὸ πρῶτον στάδιον. Προκήρυξις δημεγερετικὴ, συνταχθεῖσα παρὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ ὑπογραφεῖσα παρὰ τοῦ Βλαδιμηρέσκου, εἶχεν εὐμενῆ ἀ-

πήχισιν εἰς τὸν λαόν.

Δυστυχῶς, ὅμως, ἡ πίστις τοῦ Βλαδιμηρέσκου πρὸς τὴν ἐπανάστασιν ἦτο τόσον ὀλίγη καὶ αἱ ταλαντεύσεις του τόσον πολλαί, ὥστε τελικῶς οὗτος ἔπεσε εἰς τὴν προδοσίαν μὲ τὰς μυστικὰς του συνεννοήσεις μὲ τοὺς Τούρκους, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπεσχέθη τὴν ἐξόντωσιν τοῦ Ὀλυμπίου. Ἡ προδοσία ἐγένετο ἀντιληπτὴ παρὰ τοῦ Ὀλυμπίου, ὁ ὁποῖος ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τοῦ Ὑψηλάντη ὅτι εἶναι ἀδύνατος ἢ διὰ νέου ὄρκου εἰλικρινῆς μεταβολὴ τοῦ Βλαδιμηρέσκου, ἀθετήσαντος ἅπαξ τὸν πρῶτον ὄρκον. Ὁ Ὑψηλάντης, ὅμως, χάριν τοῦ γενικωτέρου συμφέροντος, συνεχώρησε τὸν Βλαδιμηρέσκου διὰ δευτέραν καὶ τρίτην φοράν, ἀλλ' ὁ ἐπιόρκος καὶ προδότης συνεχίζει τὰς ἐπαφὰς του μὲ τοὺς Τούρκους, ὁπότε ὁ Ὑψηλάντης δίδει ἐντολὴν εἰς τὸν Γεωργάκην νὰ τὸν συλλάβῃ. Ἡ σύλληψις του πραγματοποιεῖται καὶ παραπεμφθεὶς εἰς δίκην κατεδικάσθη εἰς θάνατον.

Ὁ Ὀλύμπιος μὲ ἀπογοήτευσιν βλέπει, ἐπίσης, ὅτι εἰς τὰς τάξεις τῶν διαφόρων ἀξιοματούχων τῆς ἐπανάστασεως ἀνεπτύχθησαν ραδιοῦργιαι καὶ διχόνιαι, εἰς βαθμὸν τοιοῦτον, ὥστε νὰ δημιουργηθῇ καχυποψία μεταξὺ τῶν. Ἐξ ἄλλου, πολλοὶ ἔξ αὐτῶν ἔφθασαν εἰς σημεῖον νὰ διεκδικοῦν ἀξιώματα καὶ θέσεις, διὰ τὰς ὁποίας δὲν ἦσαν ἱκανοί. Ὁ Ὀλύμπιος, ὅμως, ὁ χρησιμώτερος ὄλων, ὑπεχώρει πάντοτε καὶ δὲν διεκδικοῦσε πρωτεῖα.

Μολονότι ἀπὸ ὅλας τὰς ἐνδείξεις προεῖδε τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος, δὲν ἐσκέφθη οὐδὲ πρὸς στιγμήν, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ συμπαρεστάθη πρὸς τὸν Ὑψηλάντην εἰς ὅλας τὰς φάσεις τοῦ ἀγῶνος μέχρι τοῦ τέλους. Εἰς τὴν ἀτυχῆ μάχην τοῦ Δραγατσάνιου, ἡ ἐπέμβασις του ὑπῆρξε σωτήριος διὰ πολλοὺς Ἱερολοχίτες.

Μετὰ ἀπὸ τὰς πολεμικὰς ἀτυχίας, εἰς τὴν Βλαχίαν, ὁ Ὑψηλάντης ἐστηρίζετο εἰς τὸν ἠθικὸν καὶ γενναῖον χαρακτήρα τοῦ Ὀλυμπίου καὶ δι' αὐτοῦ κατόρθωσε ν' ἀπομακρύνῃ πολλοὺς ὑπόπτους ἐκ τῶν ὀπλαρχηγῶν. Εἰς αὐτὸν ἐνεπιστεύθη τὴν ἀπόφασίν του νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Βλαχίαν καὶ αὐτὸς τὸν συνόδεψε ἀσφαλῶς μέχρι τῶν αὐστριακῶν συνόρων.

Ὁ ἱστορικὸς Φιλήμων περιγράφων τὴν σκηνὴν τοῦ ἀποχωρισμοῦ, γράφει τὰ ἑξῆς:

«Ἦλθε δὲ οὕτως ἡ ὥρα τοῦ πικροῦ ἀποχωρισμοῦ δύο καρδιῶν, ἃς ἦνωνεν ὁ ὑπὲρ πατρίδος εἰλικρινῆς ἔρωσ, ἡ τιμὴ, ἡ πίστις, ὁ Ὑψηλάντης τὸν Ὀλύμπιον καὶ ὁ Ὀλύμπιος τὸν Ὑψηλάντην. Ἀποχωριζόμενοι ἤδη, περιεπτύχθησαν διὰ περιπαθείας ἀδελφικῆς, καταβρέχοντες ὁ εἰς τοῦ ἄλλου τὰς παρεῖας διὰ δακρῶν, ἄπερ γεννώσιν ἢ ἀποτυχία ἐλπίδων περὶ πατρίδος μεγάλων καὶ ἡ ζωηρὰ ἔτι μνήμη τοσοῦτων ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ πικρῶν παθημάτων.

»Ἡ σκηνὴ ἐγένετο συγκινητικωτάτη, προκαλέσασα ἀμοιβαῖα δάκρυα καὶ τοὺς λυγμοὺς ὄλων περὶ τὸν Ὑψηλάντην καὶ τὸν Ὀλύμπιον καὶ μόλις μετὰ στιγμὰς ἠδυνήθη τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ πρώτου ἀπὸ τὸν δεύτερον καὶ τὰνάπαλιν ἠ ἐγκάρδιος εὐχὴ «καλὴ ἀντάμωσις εἰς τὴν πατρίδα».

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ὑψηλάντη, ὁ Ὀλύμπιος συνήντησε τὸν Φαρμάκην εἰς Ἀριτζέα, εἰς τὴν Μονὴν Κοῦρτε δὲ Ἄριτζεα. Ἐκεῖ ἔγινε ἡ ἐνσωμάτωσις τῶν δυνάμεων των, ἡ ὁποία ἔφθασε τοὺς 800 ἰπτεῖς καὶ ἀπεφάσισαν, κατὰ τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ Ὑψηλάντου, ν' ἀνοίξουν τὸν δρόμον διὰ τῆς Μολδαβίας, ἐκείθεν δὲ εἰς Βεσσαραβίαν καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ παντὸς μέσου.

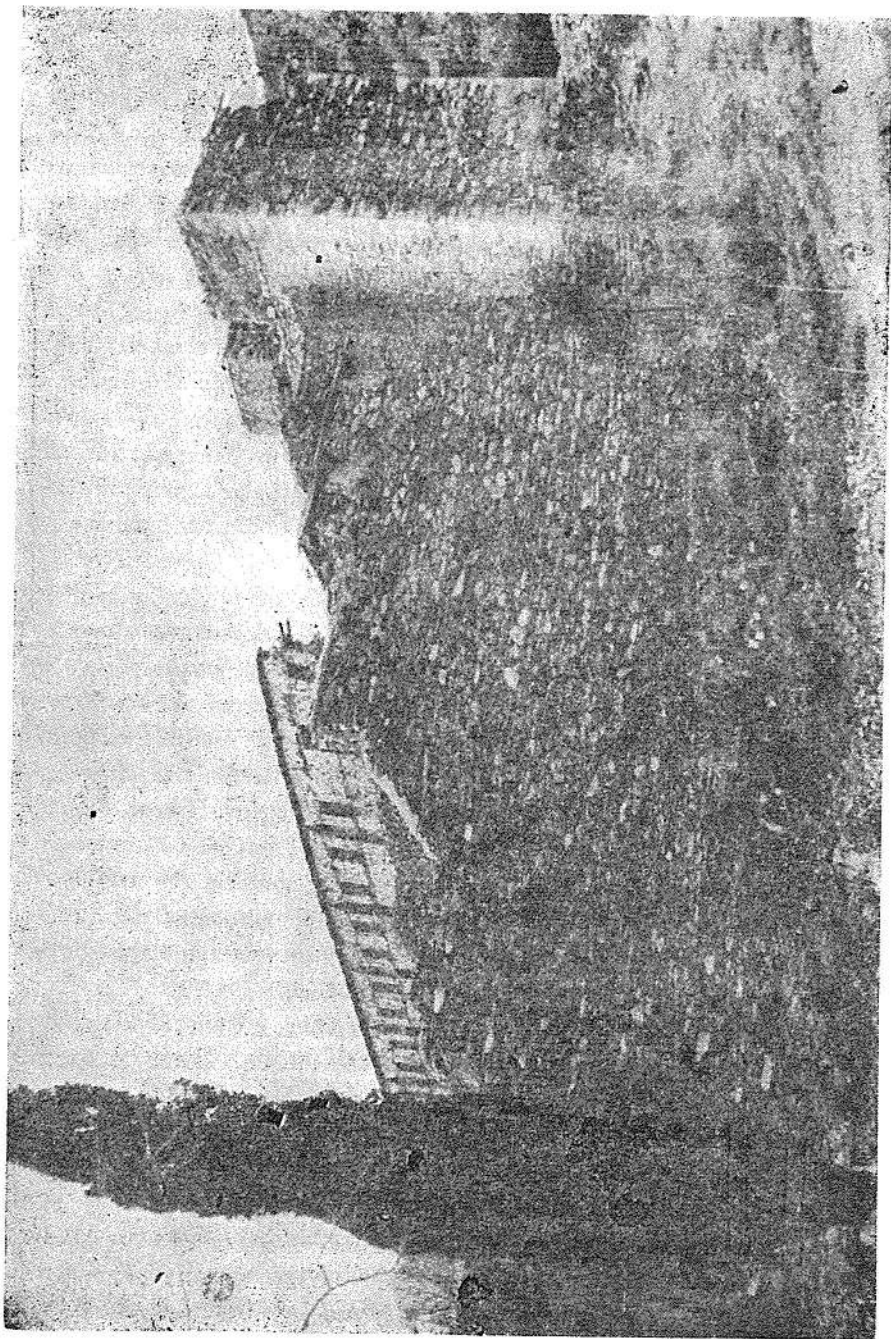
Ἀσθενήσας ὁμως λόγῳ τῆς μεγάλης θλίψεως καὶ τῶν ταλαιπωριῶν, ἐφέρετο ἐπὶ φορειοῦ, ὑπὸ τῶν πιστῶν στρατιωτῶν του. Ἀφοῦ ἀνέλαβε ἀπὸ τὴν ἀσθενείαν του καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰουλλίου παρενοχλῶν τοὺς καταδιώκοντας αὐτὸν Τούρκους, ἐκινεῖτο ἀπὸ ἀπόκρημνες πλαγιές, βουνὰ καὶ χαράδρες διὰ νὰ διέλθῃ τὴν Βεσσαραβίαν, διότι καθίστατο ἀδύνατος ἡ συντήρησις τοῦ ἱππικοῦ εἰς ὄρεινὰς περιοχάς.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πορείας του ἐγκατελείφθη ἀπὸ πολλοὺς ἀνδρας του. Μὲ τοὺς ἐναπομειναντας 350 ἔφθασεν εἰς τὴν Μονὴν Ντάμτσου, παρὰ τὰ αὐστριακὰ σύνορα, ὅπου ἐκλείσθη. Οἱ Αὐστριακοὶ τὸν ἠνάγκασαν ν' ἀναχωρήσῃ ἀπὸ αὐτὴν καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Μονὴν Σέκου εἰς Μολδαβίαν, εἰς μίαν στενὴν κοιλάδα, κατὰφυτον καὶ ὄχυράν. Τὸν Ὀλύμπιον κατεδίωκεν ἕνα σῶμα τουρκικόν, ἐκ 1.500 ἀνδρῶν, ὑπὸ τὸν Σαλήχ Πασᾶ καὶ ἀκολουθοῦσε ἄλλο μεγαλύτερον.

Ἀφοῦ ὄχυρώθησαν οἱ Ἕλληνες καὶ κατέλαβαν ἐπικαίρους θέσεις πέραξ τῆς Μονῆς, τὴν 8ην Σεπτεμβρίου 1821, ἔδωσε ὁ Ὀλύμπιος τὴν πρώτη μάχην. Οἱ Τούρκοι ὑπέστησαν μεγάλας ἀπωλείας. Ἐν τῷ μεταξύ, ἐληροφορήθη ὅτι πλησιάζει καὶ ἄλλη τουρκικὴ δύναμις. Ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Μονὴν καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Βράντσαν, ὅτε ἔλαβε ἐπιστολὴν παγίδα Ρουμάνου ἐπισκόπου τῆς περιοχῆς, Μολδαβοῦ τὸ γένος, διὰ τῆς ὁποίας παρεκάλειτο ὁ Ὀλύμπιος νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν Μονὴν καὶ τὰ πλούσια κειμήλιά της. Παρὰ τὰς συστάσεις τοῦ Φαρμάκη, ἐπεκράτησε τὸ βαθὺ θρησκευτικὸν αἶσθημα, μὲ τὸ ὁποῖο ἦτο διαποτισμένος οὗτος καὶ ἀπεφάσισε νὰ παραμείνῃ ἐκεῖ.

Τὴν 8ην Σεπτεμβρίου, δύναμις 4.000 Τούρκων, ἀπὸ ἀποτόμους διαβάσεις, ἐπιτίθεται καὶ ἐκ τῶν νότων ἐναντίον τῶν τμημάτων τοῦ Φαρμάκη, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ διασκορπισθοῦν αἱ δυνάμεις του. Οἱ μαχόμενοι, τότε συνεπτύκθησαν ἐντὸς τῆς Μονῆς, ἡ ὁποία ἀποτελεῖτο ἀπὸ ἕναν ἀλόγυρον περιτοιχισμένον μὲ χονδρὸν τοῖχον, ὅπου εὐρίσκετο τὸ νεκροταφεῖον, τὸ κωδωνοστάσιον καὶ ἕτερα οἰκήματα. Τὰ κελιά καὶ αἱ ἐκκλησίαι ἀποτελοῦσαν τὰς πλευρὰς τετραγώνου, περικλειόντος τὴν ἐσωτερικὴν

Ἡ Μονὴ τοῦ Σέκου

αυλήν. Οἱ Τούρκοι ἐπυρπόλησαν τὰ οἰκήματα τοῦ αὐλογύρου, ὅπου ἡμύ-
νετο ὁ Ὀλύμπιος, ὁ ὁποῖος καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸ κωδωνοστά-
σιον, μὲ 11 συντρόφους του, μαχόμενος ἀκαταπαύστως, ἐνῶ ὁ Φαρμάκης
προβάλλει ἀντίστασιν ἀπὸ τὰ ἰσόγεια καὶ τὰ ἀνώγεια διαμερίσματα τῶν
κελιῶν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν αὐλήν, μὲ 340 Ἱερολοχίτας. Ἡ μάχη διήρ-
κεσεν 12 ἡμέρας, χωρὶς νὰ ἐπιτύχουν τὴν κατάληψιν τῆς Μονῆς. Ἀλλὰ
τὰ πυρομαχικὰ καὶ τὰ τρόφιμα ἐξηντλήθησαν. Ὁ Σαλιχ ἐπεχείρησε νὰ
δελεάσῃ τὸν Ὀλύμπιον, ἵνα παραδοθῇ, ἀλλ' ὁ ἦρωσ ἀπέρριψε μετὰ πε-
ριφρονήσεως τὰς προτάσεις του. Εἰς δὲ τοὺς συντρόφους του εἶπε: «Ἐ-
γὼ θὰ μείνω ἔδῳ καὶ θὰ καῶ. Ἄν θέλετε, σεῖς, ἐβγάτε, σὰς ἀνοίγω ὁ ἴ-
διος τὴν πόρτα». Ἀλλ' οὐδεὶς ἐδέχθη νὰ φύγῃ. Ὁ μεγαλόψυχος αὐτὸς
πολεμιστῆς, μὲ τὴν ἀρνησίαν του αὐτὴν, ἐπεβεβαίωσεν ὅτι εἶναι ἀληθινὸς
Ἕλλην καὶ πιστὸς στρατιώτης τῆς πατρίδος, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο δυνατὸν
νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τὸν ἐχθρόν, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ μιαν πρόσκαιρον
ζωήν. Ἐπρωτίμησε τὸν θάνατον ἀπὸ τὴν δνευδισμένην ζωήν. Εἰς τὰς τε-
λευταίας στιγμὰς τοῦ πεπρωμένου του, διησθάνθη ὅτι εἶχε ἔναντι τοῦ ἑαυ-
τοῦ του καὶ τῆς πατρίδος του τὴν ὑποχρέωσιν νὰ βαδίσῃ τὸν δρόμον πῆς
θυσίας.

Τὴν 22αν Σεπτεμβρίου, πλήθος Τούρκων ὤρμησαν εἰς τὸν περιβάλ-
λον τῆς Μονῆς. Τὰ πυρομαχικὰ ἐξηντλήθησαν, εἰς τὸ κωδωνοστάσιον ὑ-
πῆρχαν ὀλίγα μόνον βαρέλια πυρίτιδος. Ὁ Ὀλύμπιος, ἐπικαλεσθεὶς τὸν
Θεὸν — γράφει ὁ Φιλήμων — διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ, ὡς λιαν ἀφιε-
ρωμένος τοῖς θεοῖς, μετέβαλε τὸ κωδωνοστάσιον τοῦ ναοῦ εἰς ἐκούσιον
βωμὸν θυσίας. Ἐπραγματοποίησε τὸν πρὸς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν ὄρ-
κον του ν' ἀποθάνῃ διὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴν θρησκείαν. Ἔθεσε πῦρ εἰς
τὴν πυρίτιδα καὶ ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα αὐτὸς καὶ οἱ 10 σύντροφοι
του, ἀφοῦ ἐπροξένησε μεγάλην φθορὰν καὶ εἰς τοὺς εἰς τὸν περιβάλλον
τῆς Μονῆς συγκεντρωμένους Τούρκους. Ἐκ τῶν συντρόφων του διεσώ-
θη, ὡς ἐκ θαύματος, ἓνας, διὰ νὰ ὑπάρξῃ ἡ μαρτυρία τοῦ συγκλονιστι-
κοῦ αὐτοῦ γεγονότος, αὐτῆς τῆς ὑπερόχου θυσίας.

Αὐτὸ ὑπῆλξε τὸ ἔνδοξον τέλος τοῦ Ὀλμπίου, ὁ ὁποῖος ἐγαλουχήθη
ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς τὰ ἑλληνοχριστιανικὰ ἰδεώδη. Ἔτσι χάθηκε ὁ
Γεωργάκης Ὀλύμπιος, ὠραῖος, συνεπής, ἀκαταμάχητος. Τὸ σύννεφο,
ποῦ τὸν πῆρε μέσα στὸν καπνὸ καὶ τὴ φωτιά, ποῦ τὸν ἀνύψωσε πρὸς
τοὺς χώρους τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης λουλουδίζε στὴν ἐξαίσιον ὁμορ-
φιᾷ γνωστῆς παλληκαριάς, ἢ ἠφαιστειακῆ του μορφῆς.

Ὁ σύντροφός του Φαρμάκης, μὲ τὸν ὁποῖον ἐμοιράσθηκε ὁ Ὀλύμ-
πιος ὅλας τὰς ἀπογοητεύσεις, ὁ πιστὸς του σύντροφος καὶ ἀξίος ἀγωνι-
στής, ἔδωσε πίστιν εἰς τὰς θεβαιώσεις τοῦ μεσολαβητοῦ Αὐστριακοῦ Οὐ-
δρισκῆ, ὅτι θὰ ἐγγυηθῇ τὴν ἐλευθέραν ἔξοδον αὐτοῦ καὶ τῶν συντρό-

φων του και ἐδέχθη νὰ συνθηκολογήσῃ. Πλήν ὅμως, μόλις ἐξῆλθε τῆς Μονῆς, συνελήφθη και ὀδηγηθεῖς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπεκεφαλίσθη. Ἐκ τῶν 150 συντρόφων του, μόνον 33 διεσώθησαν, διότι δυσπιστοῦντες πρὸς τὴν συμφωνίαν, διέφυγον τὴν νύκτα τῆς 22ας πρὸς 23ην Σεπτεμβρίου.

Τοῦ συγκλονιστικοῦ αὐτοῦ ὀλοκαυτώματος εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Σέκου, ὑπάρχει και αὐθεντικὴ μαρτυρία, ἡ ὁποία φυλάσσεται εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Μονῆς, με ἀριθμὸν πρωτοκόλλου 1256. Εἶναι μία ἐνθύμιος εἰς ἑλληνικὸν βιβλίον, τυπωθὲν εἰς Βενετιαν, τὸ 1751 εἰς τὸ ἐξώφυλλον τοῦ ὁποίου ὁ διασωθεὶς ἐκ τῆς σφαγῆς ἱεροδιάκονος Ἐμμανουὴλ περιγράφει τὰ συμβάντα, ἅτινα γνωρίζει ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως.

«Εἰς τὰς 12 π. μ. τῆς 10ης Σεπτεμβρίου τοῦ σωτηρίου ἔτους 1821, ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς, ἔνθα ἦσαν κεκλεισμένοι οἱ ἐθελονταὶ (οἱ Ἱερολοχῖται), οἱ βάρβαροι Ἀγαρινοὶ, οἵτινες μὴ δυνηθέντες κατ' ἄλλον τρόπον νὰ ἐκπορθήσουν τὴν Μονήν, ἔθεσαν πῦρ και ἐπυρπόλησαν τὰ ἔξω οἰκήματα και ὄλους τοὺς θαλάμους. Διακόσιοι Ἕλληνες και πολλοὶ πολῖτες, εὐρισκόμενοι εἰς τὴν Μονήν, κατόρθωσαν, πολεμῶντες, νὰ καταφύγουν εἰς τὰ ὑπόγεια ἐκ τῶν τοίχων τῶν ὁποίων οἱ γενναῖοι Ἕλληνες ἐξηκολούθουν νὰ βάλουν νυχθημερόν. Ὄταν ἐξηντλήθησαν τὰ πυρομαχικά και τὰ τροφίμα, κατέθεσαν τὰ ὄπλα και ἤνοιξαν τὰς θύρας. Οἱ Τούρκοι εἰσορμήσαντες, ἔσφαξαν ἅπαντας τοὺς Ἕλληνας, 30 καλογήρους και τοὺς διασωθέντας ἐκ τοῦ βομβαρδισμοῦ πολῖτας. Ἄφησαν ἐλευθέρους μόνον τὰς γυναῖκας και τὰ παιδιὰ. Κατόπιν ἐλήστευσαν μεγίστην περιουσίαν, ἣτις ἐφυλάσσετο ὑπὸ τῶν προυχόντων και ἐμπόρων, ὑπὲρ τὸ ἔδαφος και τοὺς τοίχους. Αὐτὰ λέγω, διότι τὰ εἶδα με τοὺς ὀφθαλμούς μου και τὰ σημειῶνω, διὰ νὰ τὰ ἀναγνώσωσιν και αἱ ἐπερχόμεναι γενεαί, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων και ὑπέγραψα ἐγὼ ὁ νεώτερος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σέκου Ἐμμανουὴλ Ἱεροδιάκονος».

Ταῦτα, ἄνευ λεπτομερειῶν, περιγράφει ὁ διασωθεὶς μοναχός.

Τὸ ἀνωτέρω στοιχεῖον μᾶς ἐδόθη ἀπὸ τὸν κ. Γ. Σκελλαρόπουλον, τὲως ἐπιθεωρητὴν Βιομηχανίας, ὁ ὁποῖος, με συμπατριώτας μας, ἐπεσκέφθη τὴν Μονὴν τοῦ Σέκου, τὴν 3ην Ἰουνίου 1971. Μᾶς ἐγνώρισεν, ἐπίσης, ὅτι τὸ κωδωνοστάσιον τοῦ ὀλοκαυτώματος ὀνομάζεται ἰκωδωνοστάσιον Γεωργάκη Ὀλυμπίου,, και σήμερον και ὅτι πρὸ 5 ἡμερῶν ἤρχισεν ἡ ἐπισκευὴ του και ὅτι εἰς τὸ κενοτάφιον τῆς Μονῆς φυλάσσονται τὰ ὄστα τῶν ἡρώων μας.

Ὁ ἡρωϊσμός τοῦ Ὀλυμπίου εἰς τὴν Μονὴν Σέκου συνεκλόνησε τότε τὸν κόσμον και εἰς τὴν Ρωσίαν προεκάλεσε συγκίνησιν. Ὁ ἐξόριστος ἀπὸ τὸν Τσάρον φιλελεύθερος ποιητὴς Πούσκιν, ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του τῆς 5ης Ἀπρι-

λίου 1823, ἔγραψε πρὸς τὸν φίλον του Α. Βιαζέμσκη, στὴ Μόσχα: «Ἄν τὸ καλοκαίρι αὐτὸ θὰ πᾶς στὴν Ὀδησσό, δὲν κάμνεις ἓνα μικρὸ γύρο εἰς τὸ Κισνόβι; Θὰ σὲ γνωρίσω μὲ τοὺς ἥρωας τοῦ Σκουλενίου καὶ τοὺς συναγωνιστάς τοῦ Γεωργάκη Ὀλυμπίου». Ἐθεωρεῖτο μεγάλο γεγονός νὰ γνωρίσῃ κανεὶς καὶ τοὺς συναγωνιστάς του ἀκόμη.

Συνεπληρώθησαν ἤδη (στὶς 22 Φεβρουαρίου 1971) 150 χρόνια ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς ἐνάρξεως τοῦ Μεγάλου Ἀγῶνος τοῦ '21, εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν. Τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ τοῦ μεγάλου γεγονότος, οὐδεμίαν σκοπιμότητος δύναται νὰ μεταβάλῃ, τόσον διὰ τὸν τόπον, ὅσον καὶ διὰ τὸν χρόνον τῆς ἐνάρξεώς της. Οὔτε καὶ τὴν συμβολὴν της εἰς τὸν ἐπαναστατικὸν ἀγῶνα τῆς Ἑλλάδος.

Εἶναι γεγονός ἀναφθισθήτητον ὅτι ἡ ἐπανάστασις αὐτή, παρὰ τὰς ἀτυχίας της, βοήθησε ἀποτελεσματικὰ τὸν ἀγῶνα εἰς τὴν μακρινὴν πατριδα. Ἡ θυσία τοῦ Ὑψηλάντη, τῶν Ἱερολοχιτῶν, τοῦ Καρπενησιώτη στὸ Σκουλένι, τοῦ Ὀλυμπίου εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Σέκου, δὲν πῆγαν χαμένες. Ἡ συμβολὴ τους ὑπῆρξεν κολοσσιαία γιὰ τὶς πρῶτες ἐπιτυχίες στὸ Μωριά, στὴ Ρούμελη καὶ τὰ νησιά.

Ὁ πόλεμος στὴ Μολδοβλαχία δὲν τελείωσε ἀπὸ τὴ μιὰ ἡμέρα ὡς τὴν ἄλλη. Ὁ Σουλτάνος διέθεσε σημαντικὰς δυνάμεις, τὶς ὁποῖες διετήρησε πολλὰ χρόνια. Ὁ τρόμος του ἀπὸ τὴν ἔκρηξι τῆς ἐπαναστάσεως αὐτῆς καὶ ὁ φόβος του ἀπὸ εἰσβολὴ τοῦ στρατοῦ τοῦ Τσάρου, τὸν ἠνάγκασε νὰ στείλῃ εἰς τὰς ἡγεμονίας τέσσαρας τουρκικὰς φάλαγγας μὲ ἐπιλέκτους γενιτσάρους, διὰ νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν. Ἄλλ' ὁ πόλεμος δὲν εἶχε τελειώσει. Τὸν συνεχίζει ὁ Ὀλύμπιος καὶ ὁ Φαρμάκης, ἐπὶ τρεῖς ἀκόμη μῆνας. Ὁ Σουλτάνος ἀπησχολημένος μὲ τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν, δὲν ἔστειλε ἐγκαίρως δυνάμεις διὰ νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐδόθη ὁ καιρὸς εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ ἀποκτήσουν ἓνα σημαντικὸ ἐλεύθερο χῶρο.

Τὰ κατορθώματα τοῦ Γεωργάκη Ὀλυμπίου καὶ ἡ θυσία του συνέκινησε δόλοκληρον τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ λαϊκοὶ ραψωδοὶ ἐξύμνησαν τὸν ἡρωϊσμὸν τῶν ἀγωνιστῶν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου.

Ὁ Γάλλος φιλέλλην ἀξιωματικὸς Μαξιμ Ραϋμπὸτ ἀναφέρει τὰ ἐξῆς: «Μὲ ἐκάλεσε σὲ γεῦμα ὁ Ὑψηλάντης, μαζὶ μὲ Ἕλληνας καπεταναίους, τὸν Μάϊον τοῦ 1821. σὲ ἓνα στρατόπεδο τῆς Τριπολιτσᾶς. Ἐκεῖ σὲ μιὰ γωνιά τῆς κάμαρας, ἓνας σακάτης μὲ βροντερὴ φωνὴ σάν ἄλλος Τυρταῖος, τραγουδοῦσε τὰ κατορθώματα τοῦ Γεωργάκη Ὀλυμπίου καὶ τῶν Ἱερολοχιτῶν».

Ἐνας ἄλλος ἔθελοντής, ὁ Γερμανὸς ἱατρός HAHN εἶδε στὰ Μέθαινα ἓνα τυφλὸ Ἀρβανίτη ραψωδό, πού τὰ βράδουα, στὶς καλύβες, ὅταν ἀρχίζε τὸ συμπόσιο μὲ αὐλοὺς καὶ κιθάρες, μὲ ἐνθουσιώδη φωνή, τρα-

γουδοῦσε τὰ ἀθάνατα ἀνδραγαθήματα τοῦ Γεωργάκη Ὀλυμπίου καὶ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

Προτομή καὶ Ἀνδριάς Γ. Ὀλυμπίου

Ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, διὰ νὰ ἐκπληρωθῇ μίᾳ ἱερᾷ ὑποχρέωσις τῶν Λιβαδιωτῶν πρὸς τὸ ἐκλεκτὸν τέκνον τοῦ Λιβαδίου, τὸν ἔθνικὸν ἥρωα Γεωργάκη Ὀλύμπιον: νὰ στήσουν δριεχάλκινον ἀνδριάντα εἰς τὴν γενετείραν του, διὰ νὰ ὑπενθυμίζει εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς τὸ χρέος των πρὸς τὴν πατρίδα των καὶ εἰς ἀνάμνησιν αἰωνίαν τῆς θυσίας τοῦ ἥρωος.

Ἡ πρώτη προσπάθεια νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὸν θεσσαλικὸν χῶρον ἡ προσωπικότης τοῦ ἔθνικοῦ μας ἥρωος Γεωργάκη Ὀλυμπίου ἐγένετο ἀπὸ τὸν Μορφωτικὸ Σύνλογον Λαρίσης «Ἀριστεύς», χάρις εἰς τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὰς προσπάθειας τοῦ ὁποίου ἐστήθη εἰς μίαν πλατεῖαν τῆς Λαρίσης ἡ προτομή τοῦ Γ. Ὀλυμπίου, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1947. Ὁ τότε γενικὸς γραμματεὺς τοῦ συλλόγου κ. Ἀριστοτ. Παρασκευᾶς καὶ τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου Λιβαδιωτῶν Λαρίσης ἐβοήθησαν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῆς τῆς προσπάθειας.

Ἡ ἀποκάλυψις τῆς προτομῆς ἐγένετο ὑπὸ τοῦ συμπολίτου μας κ. Γεωργίου Τζιοβαρίδου, δημαρχοῦντος τότε τοῦ Δήμου Λαρίσης καὶ ἐπὶ σειρᾶν ἐτῶν προέδρου τοῦ Συλλόγου Λιβαδιωτῶν.

Ἐν συνεχείᾳ, ἀνελήφθη ἡ προσπάθεια ἀνεγέρσεως ἀνδριάντος εἰς τὸ Λιβᾶδι. Ὁ Σύνλογος Λιβαδιωτῶν Λαρίσης ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τοῦ τότε γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ Κων. Μπάλλα, διὰ τὴν διενέργειαν ἐράνου μεταξὺ τῶν μαθητῶν τῶν σχολείων τῆς Γενικῆς Ἐπιθεωρήσεως. Τὸ προῖον τοῦ ἐράνου αὐτοῦ, ὑπῆρξεν ὁ οικονομικὸς πυρὴν καὶ ἡ ὑλοποίησις τῆς ἀναληφθείσης προσπάθειας.

Ὁ βουλευτὴς Πιερίας συμπατριώτης μας κ. Κων. Παπαγεωργίου ἐπέτυχε τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ὑπουργείου Οἰκονομικῶν διὰ ποσοῦ 70.000 δρχ., τὸ ὁποῖον καὶ ἐκάλυψε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς δαπάνης. Τέλος, ὁ Σύνλογος Λιβαδιωτῶν Ἀθηνῶν ἀνέλαβε νὰ συμπληρώσῃ τὴν δαπάνην τοῦ ἔργου, ἐκ τῶν πόρων του καθὼς καὶ τὴν περαιτέρω προσπάθειαν, διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀνδριάντος.

Ἐχρησιάσθησαν μακρὰ καὶ ἐπίμονοι προσπάθειαι τοῦ προέδρου τοῦ Συλλόγου κ. Κ. Κοντοδίνα, ὁ ὁποῖος ἐπωμίσθη τὴν εὐθύνην διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ δυσκολωτάτου αὐτοῦ ἔργου, λόγῳ τῆς εἰδικῆς του φύσεως. Καὶ χάρις εἰς τὴν δραστηριότητά του ἐπετεύχθη ἡ κατασκευὴ τοῦ ἀνδριάντος ἀπὸ τὸν γλύπτην κ. Ἰωάν. Κανάκη, ὁ ὁποῖος ἐφιλοτέχνησε τὸν ἀνδριάντα, διὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν μεγάλην χαράν, αὐτὸς προσωπικῶς

Ἄνδριὰς Γεωργάκη Ὀλυμπίου

και ὄλοι οἱ Λιβαδιῶτες, τὴν στιγμὴν τῆς τελέσεως τῶν ἀποκαλυπτηρίων, τὴν 15ην Αὐγούστου 1965. Ἡ ἱστορικὴ αὐτὴ ἡμέρα θὰ μείνῃ εἰς τὴν μνήμην μας ζωντανὴ διὰ τὰ ἔντονα πατριωτικὰ συναισθήματά της, ποὺ μᾶς συνεκλόνησαν.

Τὸ χρονικὸν τῶν ἀποκαλυπτηρίων παραθέτομεν κατωτέρω:

Τὸ χρονικὸν τῶν ἀποκαλυπτηρίων τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Γεωργάκη Ὀλυμπίου

Μετὰ πάσης ἐπισημότητος και μεγαλοπρεπείας και εἰς ἀτμόσφαιραν ἐθνικῆς χαρᾶς και ὑπερηφανείας, ἐγένετο σήμερον, τὴν 15ην Αὐγούστου 1965, εἰς τὸ Λιβάδι, ἡ τελετὴ τῶν ἀποκαλυπτηρίων τοῦ ἀνδριάντος τοῦ ἐθνικοῦ ἥρωος Γεωργάκη Ὀλυμπίου, τέκνου τῆς εὐάνδρου κομποπόλεως μας, ἐκ τῶν προδρόμων και πρωτομαρτύρων τῆς ἐθνικῆς μας ἐπαναστάσεως.

Ἀπὸ τὴν προηγουμένην ἡμέραν, λεωφορεῖα καὶ Ι. Χ. αὐτοκίνητα μετέφεραν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Λάρισαν, τὴν Κατερίνην, τὴν Κοβαλάν, τὴν Ἐλασσόνα, τὰ Σέρβια και ἄλλας μακεδονικὰς και θεσσαλικὰς πόλεις Λιβαδιώτας και φίλους αὐτῶν και θαυμαστάς τοῦ μεγάλου ἥρωος και ἐθνομάρτυρος, διὰ νὰ μετᾶσχουν τῆς μεγάλης ἐορτῆς.

Τὰς πρωϊνὰς ὥρας τῆς Κυριακῆς, ἡ κομποπολις εἶχε πλημμυρίσει ἀπὸ χιλιάδας πλήθη ἐορταστῶν, ποὺ μόλις κατόρθωναν νὰ μετακινῶνται εἰς τοὺς δρόμους. Εἰς δὲ τὰ πρόσωπά των ἦταν ζωγραφισμένη ἡ χαρὰ και ἡ ὑπερηφάνεια διὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐμέλλον νὰ τιμήσουν δι' αἰωνίαν ἀνάμνησιν, ἐκπληροῦντες ἡμελὸν καθῆκον, τὸν συμπατριώτην των ἐθνικὸ ἥρωα, ὁ ὁποῖος μὲ τὰς ἀρετάς του και τὴν πατριωτικὴν του δρᾶσιν ἐτίμησε και ἐδόξασε ἰδιαιτέρως μὲν τὴν γενέτειράν του, γενικῶς δὲ τὴν πατρίδα του Ἑλλάδα.

Ἦδη, τὰς πρωϊνὰς ὥρας, σαλπικταὶ και τυμπανισταὶ πῶν σχολείων, μὲ τὸ ἔθθινόν, ἀνῆγγειλαν τὴν ἔναρξιν τῶν ἐορταστικῶν ἐκδηλώσεων. Τοῦτο δὲ ἠκολούθησαν κωδωνοκρουσίαι ὄλων τῶν ἐκκλησιῶν τῆς κομποπόλεως.

Τὴν 9.30 ἤρχισεν ἡ θεία λειτουργία, εἰς τὸν ἐορτάζοντα μητροπολιτικὸν ναὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

Εἰς τοὺς προσερχομένους ἀπέδιδε τιμὰς ἡ φιλαρμονικὴ τοῦ Δήμου Ἐλασσόνος, ἡ Μουσικὴ τῆς 1ης Στρατιάς, λόχος στρατοῦ ΤΕΑ, πρόσκοποι, ὀμάδες νέων μὲ τοπικὰς ἐνδυμασίας, παρατεταγμένοι εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ ναοῦ. Περὶ τὸ πέρασ τῆς λειτουργίας, ἐξεφώνησαν ἐπικαίρους

λόγους οἱ χοροστατοῦντες αὐτῆς μεθ' ὅλου τοῦ κλήρου, Μητροπολίται Ἐλασσόνος καὶ Λιβαδίου κ. Ἰάκωβος καὶ Βοστώνης Ἀμερικῆς, ἐκπροσωπῶν τοὺς Λιβαδιώτας Ἀμερικῆς, κ. Γεράσιμος.

Ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν ἡ ἐρασιτεχνικὴ ἐκκλησιαστικὴ χορωδία, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Παν. Γιαννοπούλου, ἡ ὁποία μὲ τοὺς ὕμνους ἔδιδε ἰδιαιτερον τόνον κατανύξεως εἰς τὴν μεγαλοπρεπεῖ ἐκκλησιαστικὴν τελετὴν.

Παρέστησαν ὁ Νομάρχης Λαρίσης κ. Δ. Μοάτσος, οἱ βουλευταὶ Λαρίσης κ. κ. Εὐάγ. Βανταλῆς, Χρ. Κιτσίδης καὶ Δ. Καρδάρας, ὁ βουλευτὴς Πιερίας κ. Κ. Παπαγεωργίου, ὁ δήμαρχος Λαρίσης μετὰ τοῦ ἀντιδημάρχου κ. Μ. Παπαδοπούλου, ὁ δήμαρχος Κατερίνης κ. Δ. Τερζόπουλος, μετὰ τῶν δημοτικῶν συμβούλων κ. κ. Α. Μερλεούντα, Ζ. Φαγγουλίδη καὶ Ι. Καζανιζόγλου, ὁ δήμαρχος Ἐλασσόνος κ. Χρ. Βλαχοδήμος, ὁ δήμαρχος Σερβίων κ. Α. Τσιουκαρδάνης, ὁ ἐπιτελάρχης τῆς 1ης Στρατιᾶς κ. Γ. Ζωϊτάκης, μετὰ τοῦ ἐπιτελείου του, ἐκπρόσωπος τοῦ ΓΕΣ, ὁ σμήναρχος τοῦ 28ου ΑΤΑ, ὁ ἀνώτερος διοικητὴς Χωροφυλακῆς Θεσσαλίας κ. Εὐθυμίου καὶ Πιερίας κ. Ζαζᾶς, ὁ εἰσαγγελεὺς Πρωτοδικῶν Λαρίσης, ὡς ἐκπρόσωπος τῶν προέδρου καὶ εἰσαγγελεὺς Ἐφετῶν Λαρίσης, οἱ πρόεδροι τῶν συλλόγων Λιβαδιωτῶν Ἀθηνῶν κ. Κοντοδίνας, Κατερίνης κ. Δ. Κωτίκας, Θεσ)νίκης κ. Σ. Μάτης, Λαρίσης κ. Γ. Τζιοβαρίδης, Ἐλασσόνος κ. Α. Κελέσης, Ἀμερικῆς κ. Μ. Κουκουβίτης, ὁ πρόεδρος τῆς λέσχης Θεσσαλῶν κ. Γ. Σακελλαρόπουλος, ἐπιθεωρητὴς Βιομηχανίας, ὁ πρόεδρος τῆς κοινότητος Λιβαδίου κ. Ν. Τυρναβίτης, ὁ πρόεδρος τοῦ Συνα)σμοῦ Λιβαδίου κ. Γ. Γκούμας, οἱ πρόεδροι τῶν Ἐνώσεων Συνα)σμῶν Λαρίσης καὶ Ἐλασσόνος καὶ πολλοὶ πρόεδροι κοινοτήτων τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσόνος, οἱ διευθυνταὶ τῶν σχολείων καὶ πολλοὶ Λιβαδίτες ἐξ ὅλων τῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος.

Τὴν 11ην π. μ., μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, ἐκκλησίασμα καὶ ὁ πέριξ τοῦ ναοῦ συγκεντρωμένος λαός, ἐν πομπῇ, μετέβη εἰς τὸ Ἄλσος Γκοιτζαμάνη, ὅπου εἶχε τοποθετηθῆ ὁ ἀνδριάς, μὲ ἐπικεφαλῆς τὴν Μουσικὴν, ἀνακρούουσαν πατριωτικὰ ἐμβατήρια.

Ἐκεῖ, ὅταν ὁ κλήρος, οἱ ἐπίσημοι, αἱ ἀντιπροσωπεῖαι, ὁ Στρατός ἔλαβον τὰς κατὰ τὴν τάξιν θέσεις των, ἐγένετο ἐν ἀρχῇ ἡ τελετὴ τῆς ἐπιθροσεως τῆς σημαίας καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐπιμνημόσυνος δέησις. Ἀκολούθως, ὠμίλησεν ὁ πρόεδρος τοῦ Συλλόγου Λιβαδιωτῶν Ἀθηνῶν κ. Κ. Κοντοδίνας, ὁ ὁποῖος ἐξέφρασε τὴν χαρὰν τῶν συμπατριωτῶν του, διότι ἠξιώθησαν νὰ ἐκπληρώσουν τὴν ἱερὰν πρὸς τὸ ἐλλεικτὸν τέκνον τοῦ Λιβαδίου ἔθνικὸν ἤρωα Γεωργάκην Ὀλύμπιον, ὑποχρεωσίν των καὶ ἀνεφέρθη εἰς τὰς μακρὰς καὶ σκληρὰς προσπάθειας, διὰ νὰ ἀχθῆ εἰς πέρας τὸ ἔργον, ποὺ θὰ ἀποθανατίσῃ τοὺς ἀγῶνας καὶ τὴν μεγάλην θυσίαν τοῦ ἤρωος διὰ

τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἐλευθερίαν. Ἀναφερόμενος ἰδιαιτέρως εἰς τὸν ἀνδριάντα παρουσίασε τὸν γλύπτην κ. Ι. Κανάκη, τὸν ὁποῖον συνεχάρη καὶ ἠψυχάρησεν, διότι εἰργάσθη μὲ τὴν ψυχὴν του, διὰ τὴν παραδῶσιν εἰς τὴν ἀθανασίαν τὸ ἀριστοῦργημα τῆς τέχνης του, εἰς τὸ ὁποῖον ἀποτυπῶνται ζωντανὰ ἡ μορφή τοῦ ἥρωος καὶ ἡ θυσία του. Ἐν συνεχείᾳ, ἀνεφέρθη εἰς τὴν βιογραφίαν καὶ τοὺς ἀγῶνας του διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἑθνους, μὲ ἐπίλογον τὸ ἠρωϊκὸν ὀλοκαύτωμά του εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Σέκου.

Ἀκολούθως, ὠμίλησε συναρπάσας μὲ τὸν, ἱψηλῶν νοημάτων καὶ λυρικῶν ἀποστροφῶν, λόγον του τοὺς ἀκροατὰς ὁ κ. Νομάρχης.

Μετὰ τὴν ὁμίλιαν, ὁ κ. Νομάρχης ἔσυρε τὴν σημαίαν καὶ ἀπεκάλυψε τὸν ἀνδριάντα, ἀκολούθως δὲ ἐσημειώθη ἔκρηξις ὁμοιώματος κωδωνοστασίου ἐπὶ ἰνῶματος, φιλοτεχνηθέντος παρὰ τῆς Δ)νεως Μηχανικοῦ τῆς Στρατιᾶς.

Ἐπικολούθησε κατὰθεσις στεφάνων μὲ τὴν ἑξῆς σειράν: Νομάρχης Λαρίσης, ἕκ μέρους τῆς κυβερνήσεως, διοικηταὶ 1ης Στρατιᾶς, 28ου ΑΤΑ, Ἀνωτέρας Δ)σεως Χωροφυλακῆς Θεσσαλίας, Κοινότης Λιβαδίου, Δῆμος Λαρίσης, Κατερίνης, Ἐλασσόνος, Σερβίων, Ἐταιρία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, ὁμογενεῖς Ἀμερικῆς, Ἱστορικὴ Λαογραφικὴ Ἐταιρία Θεσσαλῶν, Σύλλογοι Λιβαδιωτῶν Λαρίσης, Ἀθηνῶν, Κατερίνης, Θεσ)νίκης, Γ. Π. Συν)σμός Λιβαδίου, Φοιτηταὶ Λιβαδίου, Σχολεῖα Λιβαδίου, Νηπιαγωγεῖα Λιβαδίου, Μορφωτικὸς Ἐκδρομικὸς Σύλλογος Λαρίσης.

Τέλος, ἀπήγγειλε ποίημα διὰ τὸν ἥρωα Γ. Ὀλύμπιον, ὁ φοιτητῆς Γ. Ράπτης καὶ ἡ τελετὴ ἔκλεισε μὲ τὸν ἐπιμνημόσυνον καὶ ἔθνικον ὕμνον. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς τελετῆς, σμήνη ἀεροπλάνων τῆς 110 Πτέρυγος Μάχης ἵπταντο εἰς σχηματισμοὺς ἐπὶ τοῦ χώρου τῆς ἑορταζούσης κωμπούλεως.

Οἱ ἐπίσημοι ἐν συνεχείᾳ, ἀποχωρήσαντες, μετέβησαν ἐν πομπῇ εἰς τὸν ναὸν Ἀγίου Κωνσταντίνου, ὅπου ἔλαβε χώραν σύντομος ἐκκλησιαστικὴ λειτουργία, μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας ἐπικολούθησε δεξιῶσις εἰς τὸ κοινοτικὸν γραφεῖον, ὅπου προσεφέρθησαν ἀναμνηκτικὰ εἰς κύπελλα, φέροντα ζωγραφισμένον τὸν Γ. Ὀλύμπιον.

Τὴν 1.30 μ. μ. παρετέθη γεῦμα εἰς τὸν β' ὄροφον τοῦ Α' Δημοτικοῦ Σχολείου, διακοσμημένον μὲ σημαίας καὶ εἰκόνας τοῦ Γ. Ὀλυμπίου. Κατὰ τὰ ἐπιδόρπια, ὁ πρόεδρος τῆς Κοινότητος ἠψυχάρησεν, ἕκ μέρους τῶν κατοίκων, τοὺς συλλόγους καὶ ὄλους τοὺς συμβαλόντας διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ μεγάλου ἔργου καὶ τοὺς προσελθόντας ἐπισήμους καὶ ὄλους τοὺς πατριώτας καὶ φίλους τοῦ Λιβαδίου. Ἐν συνεχείᾳ, ἤγειρε πρόποσιν ὁ κ. Κοντοδίνας, ὁ κ. Νομάρχης, ὁ ὁποῖος παρελλήλισεν τὸν Ὀλύμπιον μὲ τὸν Ψηλορείτην καὶ τὸ ὀλοκαύτωμα τῆς Μονῆς Σέκου, μὲ τὸ τοιοῦτον τοῦ Ἀρκαδίου καὶ συνεχάρη τὸν γλύπτην. Ὁμοίως, οἱ Μητροπολίται κ. κ.

Ἰάκωβος καὶ Γεράσιμος καὶ ὁ βουλευτὴς κ. Κιτσιδης.

Τὴν 4.30 μ. μ., εἰς τὸ Γυμναστήριον, στὸ Κιόσκι, ἐχορεύθησαν λαϊκοὶ χοροὶ, συνοδεία τῶν Μουσικῶν τῆς Στρατιάς, τοῦ Δήμου Ἐλασσόνας καὶ λαϊκῶν ὀργάνων. Ἀκρορνετὸν ὑπὸ τῆς Ἀμαλίας Ἀλεξίου καὶ βιολιοῦ ὑπὸ τοῦ Γ. Ἀλεξίου.

Τὴν 8 μ. μ., ἔγινε λαμπαδηφορία ὑπὸ τῶν προσκόπων καὶ μαθητῶν καὶ τὴν 10ην νυκτερινήν, ἐπὶ δίωρον καῦσις πυροτεχνημάτων, τὰ ὁποῖα μὲ τις ἐκρήξεις καὶ τὶς ἐκλάμψεις τῶν ἔδωσαν ἓνα φαντασμαγορικὸ θέαμα στὸν ὀρίζοντα τῆς κομοπόλεώς μας.

Ἐποδειγματικὴ τάξις ἐπεκράτησε. Ἡ ὀργάνωσις καὶ ἡ ἐκτέλεσις τοῦ προγράμματος ἐσημείωσαν ἐπιτυχίαν καὶ ἔκομαν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἐπισήμους. Ὅλοι ἐκινήθησαν μὲ ἐνθουσιασμόν, ἐπιτροπαί, σύλλογοι, κοινοτικοὶ σύμβουλοι, οἱ διευθυνταὶ τῶν σχολείων κ. κ. Δ. Χατζημιχάλης καὶ Δ. Κομπολῆς, ὁ καθηγητὴς θεολογίας κ. Ν. Μεταξιώτης, οἱ διδάσκαλοι καὶ πολλαὶ κυριαὶ καὶ δεσποινίδες, οἱ πρόεδροι τῶν συλλόγων Ἀθηνῶν, Λαρίσης καὶ Κατερίνης κ. κ. Κοντοδίνας, Παρασκευᾶς καὶ Κωτίκας.

Ἡ τελετὴ ἐκινήματογραφήθη ὑπὸ συνεργεῖου τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας.

Δυστυχῶς, λόγῳ τῆς πολιτικῆς κρίσεως, ἡ ὁποία εἶχε λάβει μεγάλην ὀξύτητα, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἡ κυβέρνησις δὲν ἐξεπροσωπήθη μὲ μέλος της. Ἡ κρίσις αὐτὴ ἐπέδρασε δυσμενῶς διὰ τὸν λαμπρότερον ἑορτασμόν.

Εἶναι ἐπιτακτικὸν τὸ καθῆκον τῆς Κοινότητος νὰ καθιερώσῃ ἐτήσιον μνημόσυνον διὰ τὸν μεγάλον ἔθνικόν μας ἥρωα.

Χρονικὸν Πανηγυρικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ Λιβαδίου καὶ Νομοῦ Λαρίσης πρὸς τὸν ἥρωα Γ. Ὀλύμπιου

Μετὰ πάσης ἐπισημότητος ἐφορτάσθη κατὰ τὸ διήμερον Σάββατον καὶ Κυριακῇ, 4 — 5 Σεπτεμβρίου 1971, ἡ ἔθνικὴ 150ετηρίς, εἰς τὸ Λιβάδι Ὀλύμπου, μὲ συμμετοχὴν ὁλοκλήρου τοῦ Νομοῦ Λαρίσης. Τὸ Λιβάδι εἶχε καθορισθῆ ὡς κέντρον τῶν ἐκδηλώσεων, πρὸς τιμὴν καὶ εἰς μνήμην τοῦ ἥρωος τῆς ἔθνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 Γεωργίου Ὀλυμπίου, τέκνου τῆς εὐάνδρου ἱστορικῆς ὀρεινῆς κομοπόλεως, τῆς ὁποίας εἶναι ἀνεγνωρισμένη ἡ συμβολὴ εἰς τοὺς ἔθνικους ἀγῶνας τῶν Γραμμᾶτων καὶ τῶν Ἐπιστημῶν, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μακρᾶς δουλείας.

Ἡ κομόπολις ἦτο πρόετοιμασμένη ν' ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τοῦ λαμπροῦ ἑορτασμοῦ τῆς 150ετηρίδος καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ πλήρη ἄνεσιν κινήσεων καὶ ἐκδηλώσεων εἰς τὰς χιλιάδας τῶν ἑορταστῶν τῶν Νομῶν Λαρίσης, Πιερίας, Θεσσαλονίκης καὶ Ἀθηνῶν.

Ἡ κωμόπολις ἔπλεεν εἰς τὴν γαλανόλευκον καὶ εἶχεν ἐξωραϊσθῆ ἑορταστικῶς, ἡ δὲ συμμετοχὴ τοῦ λαοῦ ὑπῆρξε πάνδημος εἰς ὅλας τὰς ἑορταστικὰς ἐκδηλώσεις τοῦ διημέρου.

Ἡ πρώτη ἐπίσημος ἐκδήλωσις, βάσει τοῦ προγράμματος, ἤρχισε τὸ ἀπόγευμα τοῦ Σαββάτου, τὴν 5 μ. μ., μὲ τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς τοῦ Ἀθανασίου Ἀστερίου, ἱατροῦ, ἐκ Λιβαδίου, ἐκ τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὸν Ὀλυμπον. Τὴν 7 μ. μ., εἰς τὸ Ζάννειον Πνευματικὸν Κέντρον, ἐδόθη πατριωτικὴ παράστασις, μὲ τὸ ἔργον «Γεωργάκης Ὀλύμπιος» καὶ ἐξετελέσθη πλούσιον καλλιτεχνικὸν πρόγραμμα.

Τὴν 5ην Σεπτεμβρίου, ἡμέραν Κυριακὴν, ἤρχισαν αἱ ἐκδηλώσεις μὲ θούρια καὶ ἐμβατήρια τῶν μουσικῶν συγκροτημάτων τῆς 1ης Στρατιᾶς καὶ τοῦ Δήμου Ἐλασσόνος καὶ μὲ τὰς χαρμοσύνους κωδωνοκρουσίας ὄλων τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Λιβαδίου.

Ἀπὸ τῆς 7ης π. μ., ἤρχισεν ἡ προσέλευσις τῶν ἀρχῶν, τῶν ἐκπροσώπων τῶν ὀργανώσεων, συλλόγων καὶ πλήθους κόσμου εἰς τὴν εἰσοδὸν τῆς κωμοπόλεως, ὅπου εἶχε στηθῆ ἄψις μὲ πολλὰ πανὸ καὶ συνθήματα, διὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ κυβερνητικοῦ κλιμακίου, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ἀ' Ἀντιπρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως κ. Στ. Παττακόν. Εἰς τὸ κυβερνητικὸν κλιμάκιον μετέιχον οἱ ὑπουργοὶ Παιδείας κ. Φραγγᾶτος, Ἐπιστημῶν καὶ Πολιτισμοῦ κ. Παναγιωτάκης, ὁ ὑφυπουργὸς παρὰ τῷ Πρωθυπουργῷ κ. Μιχαλόπουλος, τοὺς ὁποίους συνώδευεν ὁ ἀντιστράτηγος κ. Λατσούδης, διοικητὴς 1ης Στρατιᾶς καὶ ὁ διοικητὴς τῆς 142 ΠΑΕ ταξιαρχος κ. Παπαευσταθίου. Ἐπιβαίνοντες ἐλικοπτέρου ἀφίχθησαν τὴν 8.30 π. μ. Ἡ ὑποδοχὴ των ἐγένετο εἰς ἀτμόσφαιραν θερμῶν ἐκδηλώσεων. Τοὺς ἐπισήμους προσεφώνησεν ὁ πρόεδρος τῆς Κοινότητος. Εἰς τὴν προσφώνησιν, ἀπήντησε δι' ὀλίγων ὁ κ. Παττακός, ἀναφερθεὶς εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς 150ετηρίδος ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς μας. Ἐν συνεχείᾳ, μετὰ τὴν ὑποδοχὴν, τὸ κυβερνητικὸν κλιμάκιον, αἱ ἀρχαὶ τοῦ Νομοῦ καὶ οἱ προσελθόντες κατηυθύνθησαν εἰς τὸν ἱερόν ναὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ὅπου ἐψάλη δοξολογία, χοροστατούντων τῶν σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν Ἐλασσόνος κ. Σεβαστιανοῦ καὶ Κίτρους κ. Βαρνάβα. Μετὰ τὸ πέρασ τῆς δοξολογίας, ἐξεφώνησε ἐμπνευσμένον πανηγυρικὸν ὁ συμπατριώτης κ. Κ. Τζιοβαρίδης, δικηγόρος.

Ἀκολούθως, ἐσηματίσθη μεγάλη πομπή, ἡ ὁποία μετέβη εἰς τὸν χῶρον, ὅπου εὑρίσκεται ὁ ἀνδριὰς τοῦ ἥρωος Γ. Ὀλυμπίου. Τιμὰς ἀπέδωσεν εἰς τοὺς ἐπισήμους ἡ Μουσικὴ τῆς 1ης Στρατιᾶς, ἡ φιλαρμονικὴ τοῦ Δήμου Ἐλασσόνος καὶ τμημα Στρατοῦ.

Μετὰ τὴν ἔπαρσιν τῆς σημαίας, τὴν ἀφὴν τοῦ βωμοῦ καὶ τὴν ἐξιστῶρσιν τοῦ ἡρωϊκοῦ κατορθώματος τοῦ γενναίου αὐτοῦ τέκνου τοῦ Λιβαδίου, ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Παπαζέτη, ἐγένετο χαρακτηριστικὴ ἀνα-

παράστασις τῆς ἀνατινάξεως τοῦ κωδωνοστασίου τῆς Μονῆς Σέκου. Ἐν συνεχείᾳ, ὁ Μητροπολίτης κ. Σεβαστιανὸς ἀπέθεσε μὲ εὐλάβειαν χῶμα, ἀπὸ τὸν τάφον τοῦ Γ. Ὀλυμπίου, εἰς τὸν κενοτάφιον τοῦ ἀνδριάντος τοῦ ἤρωος, τὸ ὁποῖον μετέφεραν ἀπὸ τὸν τάφον οἱ μεταβάντες εἰς τὴν Μονὴν συμπατριῶται.

Ἠκολούθησεν ἐπιμνημόσυνος δέησις καὶ κατάθεσις στεφάνου ὑπὸ τοῦ κ. Παττακοῦ, ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως. Μετὰ τὴν τήρησιν ἐνὸς λεπτοῦ σιγῆς, εἰς μνήμην τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ Ἔθνους, ἡ στρατιωτικὴ μουσικὴ ἀνέκρουσε τὸν ἐθνικὸν ὕμνον, μὲ τὸν ὁποῖον ἔκλεισε ἡ ἱεροπρεπὴς τελετὴ.

Τὸ κυβερνητικὸν κλιμάκιον καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσημοι μετέβησαν, ἐν συνεχείᾳ, εἰς τὸ Ζάννειον Πνευματικὸν Κέντρον καὶ περιεργάσθησαν τὰ εἶδη τῆς λαϊκῆς τέχνης. Ἰδιαίτερος ἐθαύμασαν τοὺς τάπητας κόμβων καὶ τὰ κεντητὰ χαλιὰ, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἔργα λαϊκῆς τέχνης.

Εἰς τὸ μέγαρον προσῆλθον καὶ ἐχαιρέτησαν τὸν κ. Παττακόν, ἡ δωρήτρια Κατίνα Ζάνα καὶ ὁ ἀνεψιὸς τῆς Ἐλευθ. Κυλώνης. Ὁ κ. Ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, σφιγγὼν τὸ χεῖρ τῆς κ. Κατίνας εἶπε: «Ἄξιός ὁ μισθός σας».

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν των ἀπὸ τὸ Ζάννειον, ἐγένετο ἐνώπιον τῶν ἐπισήμων, ἀπὸ καλλιτεχνικῶς διαμορφωθεῖσαν ἐξέδραν, ἡ παρέλασις, μὲ ἐπικεφαλῆς τὴν Στρατιωτικὴν Μουσικὴν. Παρήλασαν οἱ ἀνάπηροὶ πολέμου, ἡ Παιδόπολις Λαρίσης, ἡ Οἰκοκυρικὴ σχολή, τὸ χορευτικὸν συγκροτήμα τῆς Ἐστίας Πιερίδων Μουσῶν, οἱ ἄλκιμοι καὶ αἱ ἄλκιμες Λαρίσης, τὸ Γυμνάσιον Λιβαδίου, τὰ σχολεῖα, εὐζωνάκια, μαθήτριες, μὲ τοπικὰς ἐνδυμασίας καὶ τμήμα Στρατοῦ.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐκδηλώσεων, ἐρρίφθησαν δι' ἀλεξιπτῶτων προσωπογραφίαι τοῦ Γεωργίου Ὀλυμπίου.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ κυβερνητικοῦ κλιμακίου, ἐγένετο δεξιῶσις τῶν ἐπισήμων καὶ προσκεκλημένων.

Τὸ ἀπόγευμα, τὴν 5 μ. μ., ἐγένοντο λαϊκοὶ χοροὶ ἀπὸ τοπικὰ χορευτικὰ συγκροτήματα τῆς Μαγνησίας, Κατερίνης, Παιδοπόλεως Λαρίσης καὶ τοῦ Γυμνασίου.

Τὴν 7ην μ. μ., ἐγινε λαμπαδηφορία καὶ αἱ ἐκδηλώσεις ἔκλεισαν μὲ καῦσιν πυροτεχνημάτων.

Εἰς τοὺς προσκεκλημένους ἐπεδόθησαν ἀναμνηστικὰ μετὰλλια καὶ σήματα.

Εἰς τὰς ἐορτάς, παρέστησαν οἱ Νομάρχης Λαρίσης κ. Καστρίσιος, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν ἔμπνευσιν νὰ λάβουν χώραν οἱ ἐορταστικαὶ ἐκδηλώσεις εἰς τὸ Λιβάδι καὶ ὁ ὁποῖος κατέβαλε μεγάλας προσπαθείας διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἐορτῶν, Νομάρχης Καρδίτσας κ. Γαλανόπουλος, Πιερίας κ.

Καραμπέρης, ὁ Δήμαρχος Κατερίνης κ. Τσαλίδης, ὁ ἐπιθεωρητὴς Χωροφυλακῆς Β. Ἑλλάδος κ. Ζαφειρόπουλος, ὁ διοικητὴς τῆς Μερραρχίας ταξίαρχος κ. Νουβέλης, ὁ ἀνώτερος ἐπόπτης Ἐκπαιδεύσεως κ. Ἀρκουδέας, ὁ δ) ντῆς Νομαρχίας κ. Παυλίδης, ὁ Α. Δ. Χ. κ. Σταματόπουλος, ἀντιπροσωπεῖται Στρατοῦ, Ἀεροπορίας καὶ Χωροφυλακῆς, οἱ Δήμαρχοι Λαρίσης κ. Μεσσήνης, Ἐλασσόνος, Τυρνάβου καὶ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι καὶ δ) νταὶ ὑπηρεσιῶν καὶ πρόεδροι ὀργανώσεων καὶ συλλόγων.

Ὁ ἐορτασμὸς τῆς 150ετηρίδος ὑπῆρξεν ἕνα ἀναβάπτισμα τῶν κατοικῶν εἰς τὰ ἔθνηκα ἰδιανικά τῆς πατρίδος μας, ἐδημιούργησε ἕνα αἰσθημα ὑπερηφανείας γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ Λιβαδίου καὶ πολλὰ ἔθνηκα βιώματα στοὺς νεαροὺς Λιβαδιῶτες.

Ἡ διατηρῆται ζωηρὰ ἢ ἀνάμνησις ὄλων αὐτῶν τῶν ἐκδηλώσεων, ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Τὸ χρονικὸν τῶν ἐκδηλώσεων εἶναι μία σύντομος ἐξιστόρησις τῶν ἐορτῶν διὰ τοὺς μεταγενεστέρους.

Π α ν ὠ λ η ς

Ἡ πανώλης, μία νόσος θανατηφόρος, ἔκανε τὴν ἐμφάνισί της εἰς ὀλόκληρον τὴν Β. Θεσσαλίαν, ἀπὸ τοῦ Τυρνάβου, εἰς Τσαριτσάνην, Ἐλασσόνα, τὰ παρολύμπια χωριά, τὸν Κοκκινόπλὸν καὶ πρὸς τὰ Χάσια, τὴν Δεσκάτην, κατὰ τὰ ἔτη 1813 καὶ 1817. Ἡ ἐπάρατος αὐτὴ νόσος διέλυσε κυριολεκτικῶς τοὺς οἰκισμοὺς τῆς περιφερείας μας, ὅπου ἔκανε τὴν ἐμφάνισί της. Ἀναφέρεται ἀπὸ τὴν παράδοσιν καὶ ἡ ἐμφάνισις της στὸ Λιβάδι, μὲ τὸ ὄνομα «Πούσκληα». Οἱ κάτοικοι, τρομοκρατημένοι, κατέφυγαν σὲ ἐρημικὲς τοποθεσίες, διὰ νὰ μὴ μολυνθοῦν. Φαίνεται, ὅμως, ὅτι ἐγκαίρως κατῴρθωσαν νὰ τὴν χαλιναγωγῆσουν καὶ ν' ἀπομονώσουν τοὺς προσβληθέντας εἰς μίαν περιοχὴν, κάτω τῆς Ἁγίας Τριάδος. Διὰ τοῦτο ἡ παράδοσις δὲν ἀναφέρει θανατηφόρα κρούσματα σὲ μεγάλο ἀριθμὸ. Ἐν τούτοις, ἀναφέρεται στὴν καταστροφὴ τῆς Τσαριτσάνης. Ἡ δημόδης ποιησις περιέγραψε χαρακτηριστικὰ μὲ τοὺς κατωτέρω στίχους, τοὺς ὀποίους οἱ γέροντες τοῦ Λιβαδίου ἐγνώριζαν:

Σ' ὄλον τὸν κόσμο ξαστεριά, σ' ὄλον τὸν κόσμον ἦλιος
καὶ στὴν καμμένη Τσαριτσάνη, καπνὸς κὶ ἀντάρα βγαίνει.

Βάρεσε τὸ θανατικὸ, θανατικὸ μεγάλο.

Ἀπὸ τὸ Μέγα Σάββατο, στ' Ἀναληψιοῦ τὸ βράδυ,
ἔννια χιλιάδες πέθαναν, κορίτσια ἀπὸ τὴ δασκάλα
κὶ ἄλλες ἔννια μᾶς πέθαναν, μικρὰ ἀρραβωνιασμένα.

Σκουριάσανε οἱ κλειδαριές, χορτάριασαν οἱ πόρτες,
σκουζοῦν οἱ μάνες γιὰ παιδιὰ καὶ τὰ παιδιὰ γιὰ μάνες.

Ἡ παράδοσις μᾶς ἀναφέρει ὅτι τοὺς νεκροὺς ἀπὸ τὴν πανώλη, τοὺς

έθαπταν οί «κουσκούνηδες», πληρωμένοι νεκροθάπτες, άφοϋ άφαιρούσαν από αυτούς ό,τι πολύτιμον ύπήρχε.

Άναφέρεται από την παράδοση, ή ταφή στην περιοχή Μαρούλι νεκρών από την πανώλη. Πρόκειται περί κατοίκων άλλων οίκισμών, οί όποιοι, διά νά σωθούν, κατέφυγαν προς τά όρεινά, αλλά καθ' όδόν απέθνησκαν διότι ήσαν προσβεβλημένοι από την νόσον.

Έπιβεβαίωσις χρονολογική διά την πανώλην, ύπάρχει εις ένθυμήματα, εις Τσαριτσάνην, Κοκκινοπλόν, του ίερέως Σακελλαρίου Παπαγιαννούλη, του ίερέως Στόμου, εις Πύθιον και εις την Μονήν Εδαγγελισμού Δεσκάτης, έπιγραφή 1817 πανούκλα.

Έπανάστασις 1854

Η έκρηξις του ρωσοτουρκικού πολέμου, με την όνομασίαν «Κριμαϊκός πόλεμος», ήταν ή άφορμή του έπαναστατικού κινήματος του 1854. Οί ύπόδουλοι και άδούλωτοι Έλληνες τής Θεσσαλίας και Δυτικής Μακεδονίας έθεώρησαν την περίστασιν κατάλληλον διά την εκπλήρωσιν των όνειρων των, τής εθνικής αποκαταστάσεώς των. Ένας μεγάλος ένθουσιασμός τους κατέλαβε και έλπίδες πολλές δημιουργήθηκαν. Την φιλοπόλεμον αυτήν κίνησιν την διευθύνουν οί βασιλείς μας Όθων και Άμαλία, με άπεσταλμένους άξιωματικούς. Έπερ τους 1500 άγωνισται των περιοχών λαμβάνουν μέρος εις αυτήν.

Περί τής έπαναστατικής αυτής κινήσεως εις την περιοχήν μας, από ένθύμησιν έκκλησιαστικού βιβλίου, εις Τσαριτσάνην, πληροφορούμεθα τά κατωτέρω:

«1854, έν μηνί Φεβρουαρίου 8, εις την Ήπειρονι Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν έξήλθον οί Έλληνες, διά νά έλευθερώσουν τό έθνος και διήρκεσε αυτή ή άνταρσία έως 20 Ίουνίου 1854 και έφερε χαλασμόν, όπου έπάτησε τό ποδάρι τους και περισσότερον εις τά μέρη του, δηλαδή οί Χριστιανοί τής Θεσσαλίας, ώστε κατήντησαν οί άνθρωποι όπου έχασαν όλο τό βίός τους και έφεραν ζημίαν άρκετήν, ώστε ό άνθρωπος δέν δύναται νά όμολογηθή' αυτή ήταν ή έλευθερία».

Άπό τό βιβλίον του Γάλλου HEYZEN, ό όποίος έπισκέφθη τό Λιβάδι, γύρω στα 1856, γράφει τά εξής: «Έμαθα εις τό Λιβάδι, τό έξής άπλό γεγονός: Στα 1854 έγινε μιá επιδρομή ληστών. Η κομόπολι, που δέν ήταν ούτε καθαρά έλληνική, αλλά ούτε και τουρκική, ήξερε καλά τι την περιέμενε. Φόρτωσαν τά μουλάρια και πήγαν και κατασκήνωσαν για πολλές μέρες στίς διπλανές κορυφές του Όλύμπου».

Άπό την έξιστόρησιν τής άνταρσίας παρά του πατρός μου, την όποίαν ήκουσε από τους γονείς του και άλλους γέροντας, οί όποιοι έξησαν

αὐτὴν τὴν ἐπανάστασιν, πληροφορούμεθα τὰ ἑξῆς:

Στὴν ἀνταρσία τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, πῆρε μέρος καὶ τὸ Λιβάδι καὶ διέτρεξε μεγάλο κίνδυνον νὰ καταστραφῆ τελειῶς ἐκ θεμελίων ἀπὸ ἀτόκτους. Στις 17 Φεβρουαρίου 1854, ἓνα σῶμα ἀνταρτῶν, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Ξακουστὸ καπετὰν Ζιὰκα, μπῆκε στὴ Θεσσαλία καὶ ἐφθασε στὰ Γρεβενά, μὲ 300 περίπου ἀγωνιστάς. Ὁλόκληρη ἡ περιοχὴ μας, ἀπὸ τὸν Ἀμαρβὲν μὲ τὰ χωριὰ Λαζαράδες, Μικρόβαλτο, Λουζιανή, Τρανόβαλτο, ὁ καπετὰν Μπζιώτας, μὲ 1500 ἐπαναστάτας, ξεσηκώνει καὶ τὰ ὑπόλοιπα χωριὰ τοῦ Σαρανταπόρου καὶ συγκεντρώνει τὶς δυνάμεις του στὸ Μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου. Σὲ λίγες ἡμέρες φθάνει στὴν Ἁγία Τριάδα, συνεννοεῖται μὲ τοὺς προκρίτους τοῦ Λιβαδίου καὶ προχωρεῖ στὰ παρολύμπια χωριὰ Κοκκινωπλό, Καρνά, Σκαμνιά, Πουλιὰνα, Νεζερό, Ραψάνη, ὅπου ξεσηκώνει τοὺς κατοίκους, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἔτοιμοι γιὰ ξεσηκωμό. Μὲ τὸν Μπζιώτα ἐνώθησαν καὶ οἱ παλαιοὶ ἀγωνιστὲς Δῆμος καὶ Τόλιος Λάζος, παιδιὰ τοῦ Λιόλιου Λάζου καὶ ὁ Τζαχειλάς. Μέσα σὲ λίγες ἡμέρες ὁλόκληρη ἡ περιοχὴ μας, τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν Πιερίων, εἶναι ἐπαναστατημένες καὶ ἐλέγχουν αὐτὴν, ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῶν Τεμπῶν Ὀλύμπου, μὲ 2500 ἐπαναστάτας, τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου μέχρι τῆς Ἐλασσόνας, μὲ 1500 ἄνδρες καὶ τὰ στενὰ τῆς Πέτρας μέχρι Κατερίνης, ἐπὶ πέντε περίπου μῆνες, μέχρι 13 Ἰουνίου 1854.

Οἱ Τοῦρκοι πληροφοροῦνται τὶς κινήσεις τῶν ἀνταρτῶν, ἀλλὰ θρῖσκονται σὲ ἀδυναμία νὰ φέρουν στρατιωτικὰς δυνάμεις ἐπαρκεῖς.

Ἐνα τμήμα ἀνταρτῶν μένει πολλὰς ἡμέρας στὸ Μοναστήρι τῆς Ἁγίας Τριάδος, σὰν φυλάκιο καὶ ἐλέγχει τὴ διαβάσι «Φουσινας» — Λάλα Ζιώζη. Οἱ γυναῖκες, μέρα νύκτα, ζυμώνουν ψωμί καὶ οἱ ἄντρες τὸ μεταφέρουν στὰ φυλάκια τῶν ἐπαναστατῶν. Ὅλο τὸ Λιβάδι εἶναι ἀνάστατο. Οἱ ἐπαναστάτες, στὴν ἀρχή, προσπαθοῦσαν νὰ μὴ ἐμφανίζονται τὴν ἡμέρα, γιὰ νὰ μὴ δώσουν στόχο. Ὅμως, ὁ ἐνθουσιασμός εἶναι μεγάλος καὶ τώρα κυκλοφοροῦν ἐλεύθερα στὸ χωριό. Στὸ τέλος Μαρτίου, φθάνει ἀγγελιαφόρος, ποὺ λέγει ὅτι οἱ Τοῦρκοι προετοιμάζονται γιὰ ἐπιχειρήσεις, οἱ ὅποιες θὰ ἀρχίσουν σὲ 2 — 3 ἡμέρες. Ὁ Μπζιώτας συγκεντρώνει τὰ τμήματά του στὸ Μοναστήρι Ἁγίου Ἀντωνίου, τὴ νύκτα καὶ τοὺς κρύβει στοὺς θόλους ὅλη τὴν ἡμέρα, γιὰ νὰ τοὺς προωθήσῃ στὶς κορυφὰς τῆς Σιάπκας, ἐπάνω ἀπὸ τὴν Καστανιά. Οἱ Τοῦρκοι, καθὼς προχωροῦν ἀπὸ τὴν Καστανιά, ἀκροβολισμένοι, ἀντιλαμβάνονται τοὺς ἀντάρτες καὶ γίνεται σκληρὴ μάχη. Οἱ Τοῦρκοι δὲν μποροῦν νὰ καταλάβουν τὰ ὑψώματα καὶ υποχωροῦν εἰς τὰ Σέρβια, ἀφοῦ ἔχασαν μερικὸς ἄνδρες τους καὶ τὸν διοικητὴ ἀξιωματικὸ τους, διὰ νὰ ἐπανέλθουν τὴν ἐπομένη.

Ἐν τῷ μεταξύ, στὸ Λιβάδι, οἱ κάτοικοι εἶναι ἀναστατωμένοι. Σχε-

πτονται τὶς φοβερὲς συνέπειες καὶ οἱ προύχοντες προσπαθοῦν νὰ βροῦν τρόπο, νὰ σώσουν τὸ χωριό. Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας, εἶχε ὡς ὑπηρετὴ ἕναν Ἀράπη, ἀπὸ καιρὸ, πολὺ πιστό. Τὸν συνεβούλευσε νὰ πῆ στὸν πασᾶ Σερβίων ὅτι ἄτακτος στρατὸς, ἀνὰρτικος, μπῆκε σπὸ Λιβᾶδι καὶ ζήτησε μὲ τὴ βία τροφίμα ἀπὸ τοὺς κατοίκους, ὅτι ζήτησε καὶ τὸν Ἀράπη, ἀλλὰ ὁ ἄρχοντας τὸν ἔκρυψε στὸ σπίτι του, σὲ ἕνα μεγάλο βαρέλι, στὸ ὑπόγειο, ἕως ὅτου ἔφυγαν οἱ ἐπαναστάτες. Τὸν Ἀράπη, τὸν ἔντυσαν μὲ ροῦχα γυναικὸς καὶ μὲ ἕνα καλὸ ὀδηγὸ τὸν ἔφεραν ὡς τὸ κάστρο τῶν Σερβίων, ὅλη τὴ νύκτα. Τὸ πρωῖ, ὁ Ἀράπης παρουσιάζεται στὸν πασᾶ καὶ τοῦ ἔξιστορεῖ ὅλα τὰ ἀνωτέρω.

Εἶναι τώρα ἡ δευτέρα μέρα τῆς ἐπιθέσεως καὶ ἀνεβαίνει πρὸς τὴν Σιάπκα ὁ ἴδιος ὁ πασᾶς, μὲ ἐνισχύσεις καὶ πολὺ ἱππικὸ. Ἔχει κοντὰ του καὶ τὸν Ἀράπη καὶ κατευθύνεται πρὸς τὸ Λιβᾶδι.

Οἱ ἐπαναστάτες ἀφήνουν, ὡς ὀπισθοφυλακὴν, μικρὰς δυνάμεις, οἱ ὁποῖες κατέχουν τὰ ὑψώματα τοῦ Βαρνᾶ, εἰς τὸ Παλαμοχώρι καὶ καθὼς προχωροῦν οἱ ἐμπροσθοφυλακὰς τῶν Τούρκων, διδοὺν μάχην ἐπὶ δύο ὥρας. Εἰς τὴν διάβασιν αὐτὴν, ἐφρονεῦθησαν ἀρκετοὶ Τούρκοι, οἱ ὁποῖοι ἐτάφησαν εἰς θέσιν «Μιρμίτσα». Οἱ τάφοι τῶν φαίνονται ὡς τώρα. Οἱ Τούρκοι προχωροῦν, ἐνῶ οἱ ἐπαναστάτες ὑποχωροῦν πέραν τῆς Φτέρης, πρὸς Μηλιάν, ὅπου διαλύονται, διότι ὀλόκληρος ἡ περιοχὴ Πιερίων — Ὀλύμπου ἔχει κυκλωθῆ ἀπὸ τουρκικὰς δυνάμεις. Ὅταν οἱ Τούρκοι φθάνουν εἰς τὸν Προφήτην Ἥλιαν, καιοὺν τὴν ἐκκλησίαν καὶ ὅλα τὰ κελιά καὶ καταλαμβάνουν τὰ γύρω ὑψώματα. Ὁ πασᾶς τῶν Σερβίων μὲ ἕνα τμήμα κατεβαίνει εἰς τὸ Λιβᾶδι, μὲ ὀδηγὸ τὸν Ἀράπη. Τὸ χωριὸ εἶναι ἔρημο. Ἀπὸ μέρες τὰ γυναικώπαιδα βρῖσκονται στὰ πυκνὰ δάση τοῦ Ὀλύμπου; σὲ χαράδρες καὶ σπηλιές. Λίγοι γέροντες καὶ γριεὲς μένουν στὸ χωριὸ καὶ 21 προεστοὶ μὲ τὸν Πούλιον, πατέρα τοῦ Κων. Πούλιου καὶ τὸν Γιάννη Φῶτον. Μένει μαζί τους καὶ ὁ Παπαγιώργης Συννεφάκης. Ὁ Πούλιος μὲ τὸν Φῶτον παρουσιάζονται στὸν πασᾶ. Εἶναι πολὺ θαρραλεοὶ καὶ γνωρίζουν καλὰ τὴν τουρκικὴ γλῶσσα. Ἐξιστοροῦν στὸν Τούρκο διοικητὴ τὰ γεγονότα, ὅπως ἀκριβῶς πᾶ εἶπε καὶ ὁ Ἀράπης. Ἐν τῷ μεταξύ, ὁ Ἀράπης, συνοδευόμενος ἀπὸ ἀξιωματικὸ, δείχνει τὸ σπίτι τοῦ Παπαναστάση καὶ τὸ βαρέλι στὸ ὑπόγειο, ὅπου ἦταν κρυμμένος. Ὁ πασᾶς τοὺς ἐρωτᾷ γιατί ἔφυγε ὁ κόσμος καὶ ἐκείνοι τοῦ ἀπαντοῦν ὅτι ἐφοβήθησαν τὰ ἀντίποινα ἀπὸ τοὺς ἀτάκτους Τούρκους.

Μετὰ πάροδον μιᾶς ὥρας, φθάνουν ἔξω ἀπὸ τὸ Λιβᾶδι, στὴ βρῦση τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, 500 ἄτακτοι, Κονιάρηδες, Γεροῦκοι, Λιάπηδες μὲ λοστοὺς, κασμάδες, τσεκούρια καὶ πολλὰ ζῶα, μὲ σκοπὸ νὰ καταστρέψουν τὸ Λιβᾶδι, νὰ τὸ λεηλατήσουν καὶ νὰ τὸ καύσουν.

Οἱ πρόκριτοι τρομαγμένοι, εἰδοποιοῦν τὸν πασᾶ, ὁ ὁποῖος ἔκανε κα-

ταυλισμό στο Μοναστήρι τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἀμέσως στέλνει ἀξιωματικούς μὲ ἓνα τμήμα στρατιωτικό, τὸ ὁποῖον παρατάσσεται στὴν εἰσοδο τοῦ Λιβαδίου καὶ τοὺς εἰδοποιεῖ νὰ φύγουν ἀμέσως. Αὐτοὶ ζητοῦν ψομί καὶ νερό. Μὲ μεγάλη δυσκολία, ὅσοι ἀπέμειναν Λιβαδίτες, συγκεντρώνουν τροφίμα καὶ κουβαλοῦν νερό. Εὐτυχῶς, ἡ αὐστηρὴ διαταγὴ τῶν ἀξιωματικῶν ὅτι θὰ πυροβολήσουν ἂν ἐπιχειρήσουν νὰ μποῦν στὸ χωριό, ἀνάγκασε τοὺς ἀτάκτους νὰ φύγουν ἀγανακτισμένοι καὶ στὴ διαδρομὴ ἀπὸ τὸ Λιβάδι μέχρι τὸ Παζαρκάνο, ἔκαψαν καλύβες, μαντριά καὶ πῆραν ὅσα ζῶα βρήκαν.

Τὸ Λιβάδι σώθηκε ὡς ἐκ θαύματος, εἴτε διότι ἐπίστεψε ὁ πασᾶς ὡς ἀληθινὰ τὰ λεχθέντα ἀπὸ τὸν Ἀράπη καὶ τοὺς προκρίτους, εἴτε διότι δὲν ἦταν ἀπὸ τοὺς σκληροὺς Τούρκους. Ἐδῶσε ἐντολὴ νὰ ἐπιστρέψουν οἱ κάτοικοι καὶ τὰ τμήματά του, ὕστερα ἀπὸ μία ἑβδομάδα, ἐπέστρεψαν εἰς τὰ Σέρβια. Πλὴν, ὅμως, ἀποσπάσματα τουρκικοῦ στρατοῦ ἀλωνίζον τὰς περιοχὰς Ἐλασσόνας, Πιερῶν καὶ Ὀλύμπου.

Ἡ ἀποτυχία τοῦ κινήματος εἶναι ἀναπόφευκτος. Οἱ Τούρκοι, μὲ τὸν Ζενὲλ πασᾶ, σερασκέρην Γρεβενῶν, καίουν τὴν Δεσκάτη καὶ ἐλευθερώνουν τοὺς 400 Τουρκαλθανούς, τοὺς ὁποίους εἶχαν περικυκλώσει εἰς τὴν Δεσκάτην καὶ κατευθύνονται πρὸς Ἐλασσόνα καὶ Τσαριτσάνην.

Ὁ Ζιάκας δίδει μιὰ μάχην στὸ Καρπερό, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Τούρκοι νικῆθηκαν καὶ τὴ δευτέρην στὸ Σπήλαιον Γρεβενῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος καὶ τμήματα δικὰ μας, ἀλλὰ γίνεται συνθηκολόγησις.

Ἡ ἀποτυχία αὐτοῦ τοῦ κινήματος ἐπιφέρει περιόδον ἀντιποίνων ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι μαίνονται καὶ ζητοῦν ἐκδίκησιν, στρέφονται κατὰ τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ, τὸν τρομοκρατοῦν καὶ τὸν λεηλατοῦν. Ὁ Δελήμπης Φράσαρι, μὲ πολυάριθμο ἀσκέρι, εἶναι ὁ ἀρχηγὸς των. Ὅσοι Λιβαδίτες ἀπὸ τοὺς πρῶχοντας ἦσαν μεμνημένοι στὴν ἐπανάστασι, ἔφυγαν γιὰ τὶς μεγάλες πόλεις, Θεσσαλονίκη, Βόλο, διότι ὑπῆρχε φόβος νὰ συλληφθοῦν καθὼς καὶ πολλοὶ, πού πῆραν μέρος ὡς ἔνοπλοι. Στὴν ἐπανάστασι αὐτῇ, διακρίθηκε καὶ ὁ Λιβαδίτης Γιάννης Δαμαλῆς.

Ἡ ἀτυχὴς αὐτῇ ἐπανάστασις τοῦ 1854 καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα τοῦ 1878, δὲν πῆγε χαμένη. Προδιέγραψε τὴν μελλοντικὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Θεσσαλίας.

Εἰς τὴν ἐπανάστασιν αὐτὴν, ἔλαβαν μέρος καὶ ἄλλες περιοχὲς τῆς Θεσσαλίας, ἡ Καλαμπάκα, ὁ Ἄλμυρός, ἡ Λαμία, ὁ Δομοκός, μὲ πολλοὺς φλογεροὺς Ἕλληνας. Ἄλλ' ἦτο ἀνοργάνωτος, πρόχειρος, μὲ μόνον θετικὸν στοιχεῖον τὸν ἐνθουσιασμόν. Ἀπέτυχε δὲ καὶ χάρις εἰς τὴν φιλότουρον πολιτικὴν τῶν Ἀγγλο — Γάλλων.

Κατωτέρω, παραθέτομεν ἓνα ἱστορικὸν ἔγγραφο, ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ρουμελιώτη Ἡλία Παπαηλιοπούλου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ἡ συγκέντρωσις καὶ τῶν σωματαρχῶν τῆς περιοχῆς μας, Γ. Τζαχειλα, Δήμου Λ. Λάζου, Τόλιου Λ. Λάζου (εἶναι τὰ παιδιά τοῦ Λιόλιου Λάζου, τὰ ὁποῖα ἔσωσε ὁ Πατριάρχης), τοῦ Μπζιώτα, Λιακόπουλου, Συρόπουλου, Δ. Ἐλάσσονα καὶ ἄλλων, εἰς τὰ «Κελέργια» ἐπαρχίας Ἀλμυροῦ, τὴν 10ην Μαρτίου 1854, διὰ μίαν κοινὴν δρᾶσιν.

Ὁ ρ κ ω τ ι κ ὸ ν

Σήμερον, τὴν 10ην Μαρτίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ τετάρτου ἔτους (1854), ἡμέραν Τετάρτην, ἐν Κελερῖοις, οἱ κάτωθι ὑποφαινόμενοι σωματάρχαι μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς σωμάτων ἀπὸ τὰ ὑπὲρ τῆς ἀνακτήσεως τῆς ἐλευθερίας των, ὑπὸ τὴν τουρκικὴν τυραννίαν ὁμογενῶν μας, πατριωτικὰ αἰσθήματα κινούμενοι καὶ εἰς τὴν φωνὴν τῆς ὅλης πατρίδος ὑπεῖκοντες, ἔχοντες δὲ ἀμετάτρεπτον ἀπόφασιν διὰ παντὸς πρὸς τὸν εὐγενῆ τοῦτον σκοπὸν μέσον καὶ διὰ τῆς ζωῆς μας νὰ συμμεθεξωμεν εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἡερόν ἀγῶνα τῶν ὑπὸ τὸν ζυγὸν ὁμογενῶν κατὰ μόνης τῆς τουρκικῆς δυναστείας, συνήλθομεν καὶ συσκεφθέντες

Ἄ π ο φ α σ ί ζ ο μ ε ν

- Α'.
- Β'.
- Γ'.
- Δ'.

Ὁρκιζόμεθα εἰς τὴν Ἀγίαν (ὁμοούσιον) καὶ Ἀδιαιρετον Τριάδα καὶ εἰς τὸ ἱερόν ὄνομα τῆς Πατρίδος δι, ἀναλαμβάνομεν τὰ ὄπλα, διὰ νὰ ἀνακτήσωμεν τὰ θρησκευτικὰ καὶ πολιτικὰ τῶν Ἑλλήνων δικαιώματα, κατὰ τῆς τουρκικῆς τυραννίας, νὰ συναγωνισθῶμεν ὑπὲρ αὐτῶν, νὰ φυλάξωμεν πίστιν εἰς τὴν Γενικὴν Πατρίδα, ὑπακοὴν εἰς τοὺς ἀνωτέρους μας. Ὁρκιζόμεθα πρὸς τούτους, νὰ ὑπερασπισθῶμεν τὴν σημαίαν μας μέχρι τῆς τελευταίας ρανίδος τοῦ αἵματός μας.

Τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐν τῷ παρόντι ὑποσχόμεθα καὶ ἐγγυώμεθα ἅπαντες.

Γ. Ζαχίλας, Ἀθαν. Διάκος Βαλῆ, Λ. Δεδούσης, Κ. Μπασδέκης, Δημ. Λάζος, Δημ. Παπαγεωργίου, Γιάννης Ζαρχαδούλας, Ι. Κοντοποδόπουλος, Κώστας Νικολάου, Ζήσης Σωτηρίου, Ι. Μουστάκας, Ι. Καραγιώργος, Τόλιος Λ. Λάζος, Ἀθ. Βλα-

χάβας, Δ. Λιακόπουλος, Γ. 'Αποστόλης, Στ. Κοντός, 'Ιωάννης Δ. 'Ολύμπιος, Κ. Στουρνάρας, 'Αθ. Καρμπᾶς, Α. Παπαδόπουλος, Α. Λεβέντης, Κ. Γωγούσης, Α. Κουζούμπας, Δ. 'Ελασσόνας, Γούλας Μπζιώτης, Ι. Ν. Κατσιάκης, Ι. Ζουλιάνος, Ε. Λιακόπουλος, Δ. Τζαροδήμος, Στ. Κωσταδήμος, Ν. Πανουργιάς, Ι. Συρόπουλος, Μ. Μανίκας, Ναπ. Τζαμάλας, Ν. Ζάγγας, Α. Ζαγανᾶς.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1878

Ἡ ἐξέγερσις τῶν Σλάβων τῆς Βαλκανικῆς, Σέρβων καὶ Βουλγάρων, τὸ 1875, μετὰ τὴν ὑποκλιθῆναι τῆς Ρωσίας καὶ ἐν συνεχείᾳ ὁ ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, ἐδημιούργησαν ἀνησυχίαν εἰς τοὺς ὑποδούλους Ἕλληνας τῆς Μακεδονίας, διὰ τὴν τύχην των, ἀπὸ συζητήσεις περὶ παραχωρήσεων τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχομένων ἐδαφῶν τῆς Μακεδονίας εἰς τοὺς Βουλγάρους.

Ὁ σπινθήρας τῆς ἐξέγερσεως τοῦ 1878, εἰς τὴν περιοχὴν μας καὶ εἰς ἄλλας περιοχὰς τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν Πιερίων, ἀπὸ τοῦ Ἐνσιπῆως μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀλιάκμονος, ἦταν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ὀργῆς καὶ τῆς ἀντιστάσεως τῶν ὑποδούλων τῶν ἐπαναστατημένων περιοχῶν εἰς τὴν ἐπαισχυντὸν ἀπόφασιν τῶν Σλάβων, νὰ δημιουργήσουν τὴν «Μεγάλην Βουλγαρίαν», μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἡ ὁποία κατεδίκασε ὅλους τοὺς Ἕλληνας τοῦ Βορειοελλαδικοῦ χώρου Μακεδονίας καὶ Θράκης, εἰς δουλείαν ὑπὸ τὸ βουλγαρικὸν κέλευμα.

Εἰς τὴν θρασυτάτην αὐτὴν ἐπιβολὴν τῶν μισελλήνων Σλάβων ν' ἀρπάσουν τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην, ὁ καθημαγμένος Ἕλληνας τῶν ὑποδούλων περιοχῶν ἀπὸ τὰς θυσίας καὶ καταστροφὰς τῶν προηγουμένων ἀτυχῶν ἐξεγέρσεών του, ἀπήντησε μετὰ ὅλας τὸς δυνάμεις, ὅταν ἀρχισε ὁ ἀγὼν, τὴν 19ην Φεβρουαρίου 1878.

Ἡ περιοχὴ μας εἶχε προετοιμασθῆ. Ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου Ἐλασσόνης σχηματίσθη ἡ πρώτη Ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπὴ, ἡ ὁποία ἀνέλαβε νὰ μύθησιν ὅλους τοὺς προύχοντας τῶν χωριῶν.

Εἰς τὸν ἱερόν αὐτὸν ἀγῶνα συμμετέσχε καὶ ὁ λαὸς τοῦ Λιβαδίου, μετὰ ὅλας τὸς δυνάμεις καὶ ἀξιολογούς της, εἰς τὴν περιοχὴν Ὀλύμπου. Ἐνας ἐξ αὐτῶν, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ θεωρητικὸς καὶ ἰθύνων νοῦς εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1878, εἶναι ὁ ἱατρός Ἀθανάσιος Ἀστερίου, ὁ ὁποῖος ἦτο γόνος μιᾶς μεγάλης οἰκογενείας. Γεννήθηκε τὸ 1841. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ διεκρίθη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Εἰς τοῦτον ἔλαχεν ὁ κληρὸς νὰ ἀφαιρέσῃ πρὸς ἐνταφιασμὸν ἀπὸ τὸ τουρκικὸν διοικητήριον Θεσσαλονίκης τὴν κεφαλὴν τοῦ καρατομηθέντος Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ, τὴν ὁποίαν ἀγνωστοὶ φρουροὶ ἐφύλασσον. (Ἴδε Ἐφ. Ἀθ. Ἀγγελουπόλου, Δ)ρος Μελετῶν Χερσονήσου Αἴμου).

Ὁ Ἀθ. Ἀστερίου, ἐν μέσῳ ἀρίστης ἐθνικῆς οἰκογενειακῆς παρα-

δόσεως ἀνατραφείς, διεκρίθη διὰ τὰς πρὸς τὸ Ἔθνος ὑπηρεσίας, ἐργασθεὶς ὅσον ὀλίγοι διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ.

Ὅταν ἀνηγορευθῆ διδάκτωρ τῆς Ἱατρικῆς, κατὰ τὸ 1866, εἶχεν ἐκτραγῆ ἢ Κρητικῆ ἐπανάστασις καὶ ἔσπευσε πρῶτος νὰ ἐγγραφῆ ὡς ἱατρὸς τοῦ διὰ τὴν Κρήτην ἐθελοντικοῦ σώματος. Ἄλλ' ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ μεταβῆ εἰς Κρήτην, τὸ κομιτᾶτον τὸν ἀπέστειλε, μετὸν Ἐπ. Σακελλαρόπουλον, ἱατρόν, τὸν μετέπειτα Βουλευτὴν καὶ Νομάρχην, εἰς τὴν Μακεδονίαν, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ πανταχόθεν πολεμουμένου ἀπὸ διαφόρων προπαγάνδας Ἑλληνισμοῦ.

Ἐγκατασταθεὶς ὁ Ἀθανάσιος εἰς τὸ Λιβάδι, ἐξήσκησεν ἐκεῖ τὸ ἱατρικὸν ἐπάγγελμα. Κυρίως, ὁμως, ἡ ἀποστολὴ του ἦτο ἐθνικὴ ἐργασία, διότι εἰσερχόμενος εἰς τὰ ἀπόκεντρα χωρία τῆς Μακεδονίας πρὸς παροχὴν ἱατρικῆς περιθάλψεως, παρώτρυνε τοὺς κατοίκους εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φιλοπατρίαν, ἐδραμώνων εἰς τὰς καρδίας των τὸν ἀγῶνα πρὸς καταπολέμησιν τῶν διαφόρων πολιτικῶν προπαγανδῶν.

Εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1878 ὑπῆρξεν ὁ ἰθύνων νοῦς. Οὗτος, τὴν 19ῃν Φεβρουαρίου, ἐν Λιτοχώρῳ, ἐξελέγη μέλος τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως Μακεδονίας, συντάξας τὸ πρακτικὸν τῆς συνεδριάσεως διὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως Ὀλύμπου - Μακεδονίας καθὼς καὶ τὴν προκήρυξιν πρὸς τὰς κυβερνήσεις τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ ἄλλα ἐπαναστατικὰ ἔγγραφα.

Τὸ πρακτικὸν τῆς ἐκλογῆς τῆς ἐπαναστ. κυβερνήσεως ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Σήμερον τὴν 19ῃν τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου ἔτους χίλιοστοῦ ἑκτακοσιοστοῦ ἑβδομηκοστοῦ ὀγδοῦ (1878) ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος Κυριακῆν, συνελθόντες ἐν Λιτοχώρῳ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἐπαρχίας Ὀλύμπου τῆς Μακεδονίας, ἐξελέξαντο μετὰ σύσκεψιν τὰ ἐξῆς μέλη τῆς κυβερνήσεως: Α. Α., ἱατρόν, Εὐάγ. Κοροβάγγον, Γεώργιον Β. Ζαχαριάδην, ἱατρόν, Νικηφόρον Ἱερομόναχον Μονῆς Πέτρας, Ἰωάν. Γ. Βεργίδην, Ἀθανάσιον Γεωργίου, Ἱερὸν καὶ Ἰωάννην Νικολάου.

Ἐπὶ τούτοις συνετάγη τὸ παρὸν καὶ ὑπογράφεται ὡς ἔπεται:

Α. Α., ἱατρὸς, Ἱερ. Νικηφόρος, Ζ. Β. Ζαχαριάδης, Ε. Κοροβάγγος, Π. Α. Γεωργίου, Ι. Γ. Βεργίδης».

Εἰς τὸ πρακτικὸν ὁ ἴδιος θέτει μόνον τὰ ἀρχικὰ γράμματα Α. Α.

Ἀπέθανε εἰς Σερβία, τὴν 20ῃν Ἰανουαρίου 1899, εἰς ἡλικίαν 58 ἐτῶν, πάσχων ἐκ καρδιακοῦ νοσήματος, ἀφησε δὲ πολυμελῆ ἐν πτωχείᾳ οἰκογένειαν. Περὶ τοῦ Ἀθαν. Ἀστερίου καὶ τῆς δρασεῶς του ἀναφέρει καὶ ὁ ἐν Θεσσαλονικῆ προξενος Βατικιώτης (Ἴδε ἀρθ. Εὐάγ. Κωφοῦ, ἐπανάστασις 1878).

Ὁ Μιχ. Χρυσόχοδος, ἀπελευθερωθεὶς ἐκ τῶν φυλακῶν Σερβίων, τῇ

μεσολαβήσει τοῦ Ἀθανασίου παρὰ ταῖς τουρκικαῖς ἀρχαῖς, μᾶς παρέχει τὰς ἐξῆς πληροφορίες:

Ἐν ὄψει τοῦ Ἀσπεριου ὑπῆρξε πρόμαχος τῶν ἀδικουμένων καὶ καταπιεζομένων ὁμοειθῶν. Αὐτὸς πάντοτε ἀνεδεικνύετο προστάτης διὰ τῶν προσωπικῶν του ἐνεργειῶν καὶ τῆς ἐκτιμῆσεώς του ἀπὸ τὰς ἐπιτοπίους ἀρχάς, διότι μὲ τὰ ἄλλα του προτερήματα συνεδύαζε τὴν γνώσιν τῆς τουρκικῆς γλώσσης διὰ τῆς ὁποίας κατόρθωνε νὰ ἀνοίγῃ τὰ δεσμὰ τῶν ἀδικῶς κατηγορηθέντων καὶ νὰ μετριάξῃ τὰ δεινὰ τῶν καταπιεζομένων. (Σημολογία ἡμερολ. 1900, σελ. 434).

Περὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ Ἀθανασίου ὑπῆρχον πολλαὶ πληροφορίες καὶ τῆς ἔθνηκῆς του δράσεως εἰς ὀλόκληρον τὴν περιόχην Σερβίων, Κατερίνης καὶ Ἐλασσόνοσ. Μὲ σεβασμὸν ἀναφέρεται ὡς τώρα τὸ ὄνομα του καὶ οἱ γέροντες ἐνθυμοῦνται τοῦτον, τὸσον τοῦ Λιβαδίου, τὸν ὁποῖον ἀποκαλοῦσαν «ὁ Γιατρός ὁ Μεγάλος», ὅσον καὶ Σερβιώτες. Οἱ μπέηδες καὶ οἱ ἀξιωματοῦχοι τὸν ἐσέβοντο καὶ τὸν εἶχαν ἱατρὸν τῶν οἰκογενειῶν των. Συνεδέθη διὰ μεγάλης φιλίας μὲ τὸν Χαλὴλ πασᾶν, Νομάρχην Σερβίων, Τουρκαλβανὸν ἀπόφοιτον Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου καὶ πτυχιούχον Νομικῆς Πανεπιστημίου Κων)πόλεως, πολὺ φιλέλληνα καὶ χάρις εἰς τὴν φιλίαν αὐτὴν προσέφερεν πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τοὺς Ἑλληνας καὶ συνέχισε τὴν ἔθνηκὴν του δράσιν ἐκ τοῦ ἀφανοῦς.

Ἡ γενέτειρά του ἐτίμησε τὸ λαμπρὸν αὐτὸ τέκνον της διὰ τὰς ἐξόχους ἔθνηκας ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας προσέφερε. Μὲ πρωτοβουλία τοῦ Συλλόγου Λιβαδιωτῶν Κατερίνης, κατεσκευάσθη χάλκινος προτομή, τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς ὁποίας ἐγένοντο τὴν 4ην Σεπτεμβρίου 1971, ἐνταχθέντα εἰς τὸ πρόγραμμα ἑορτασμοῦ τῶν 150 ἐτῶν ἀπὸ τῆς Ἐθνεγερσίας. Διὰ τὸ ἔργον καὶ τὴν προσωπικότητά του ὠμίλησε ἐκ μέρους τοῦ Συλλόγου Λιβαδιωτῶν Κατερίνης ὁ κ. Κ. Νίτσης, συν)χος διδάσκαλος.

Περὶ τῆς ἐπαναστατικῆς κινήσεως τοῦ 1878, πληροφοροῦμεθα ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιόν της τὰ κατωτέρω:

Τὴν νύκτα τῆς 15ης πρὸς τὴν 16ην Φεβρουαρίου 1878, ἀποβιβάζεται μὲ τὸ «Τόρα», εἰς τὴν θέσιν Πλάκα τοῦ Λιτοχώρου, σῶμα ἐθειλοντῶν ἀπὸ 600 ἄνδρες, μὲ ἀρχηγὸν τὸν λοχαγὸν Κοσμᾶ Δουμπιώτη. Τὴν 19ην Φεβρουαρίου σχηματίζεται προσωρινὴ κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἀπηύθυνε προκήρυξιν πρὸς τὸν λαόν. Ὁ Δουμπιώτης, παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως εἰς τὸ πολεμικὸν συμβούλιον ἡ ὁποία ἤθελε νὰ ὀχυρωθῇ εἰς τὸ Λιτόχωρον, ἀποφασίζει νὰ κτυπήσῃ τὴν Τόχοβα/ Κατερίνης. Μετὰ πορείαν 4 ἡμερῶν ἀπὸ τὰ ὄρεινά, φθάνουν στὴν Τόχοβα, ὅπου πληροφοροῦνται ὅτι ὑπάρχει δύναμις 1500 Κιρκασιῶν ἰππέων. Οἱ καπεταναῖοι συσκέπτονται μὲ τὸν Δουμπιώτην καὶ ἀποφασίζουν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς Λιτόχωρον. Ὅταν φθάνουν στὴ Ριάτιανη, στὸ

Μοναστήρι τῆς Πέτρας, πληροφοροῦνται ὅτι οἱ Τούρκοι ἔκαψαν τὸ Λιτόχωρο καὶ ὅτι οἱ κάτοικοι εἶναι κρυμμένοι στὸν Ἅγιο Διονύσιο.

Τὸ σῶμα τῶν ἐπαναστατῶν χωρίζεται σὲ δύο τμήματα. Ὁ ἐπίσκοπος Κίτρονος Νικόλαος μὲ τοὺς καπεταναίους τοῦ Ὀλύμπου Χόστεβα, Ζαρκάδα, Βαγγέλη, Ναοῦμ, προσπαθοῦν νὰ ἐνισχύσουν τὸν Κολινδρὸ καὶ τὴν περιοχὴ του, ποὺ εἶναι ἐπαναστατημένη, ἀλλὰ 300 Γκέγκηδες τὴν κατέλαβαν. Τὸ τμήμα αὐτὸ κατευθύνεται τότε στὴν Μονὴ Ἁγίων Πάντων, ὅπου 4.000 γυναικόπαιδα εἶναι συγκεντρωμένα. Οἱ Τούρκοι πληροφοροῦνται μὲ προδοσία τὴν συγκέντρωσι τῶν ἐπαναστατῶν καὶ 800 Γκέγκηδες εἰσχωροῦν στὸ στενὸ τῶν Ἁγίων Πάντων. Γίνεται σκληρὴ μάχη. Οἱ Τούρκοι ἐκτοπίζονται γιὰ λίγο, ὅποτε σώζουν τοὺς μισοὺς ἀπὸ τὰ γυναικόπαιδα καὶ μέσα ἀπὸ τὰ βουνὰ φθάνουν στὸ Καταφύγι, ἀπ' ἐκεῖ στη Σιάγκα, στη Μονὴ Ἁγίου Ἀντωνίου καὶ διὰ τοῦ Ἀμάρβη κατευθύνονται στη Δεσκάτη. Τὰ ὑπόλοιπα γυναικόπαιδα δὲν εἶναι γνωστὸ τί ἀπέγιναν.

Τὸ ὑπὸ τὸν Δουμπιώτην τμήμα δίδει μιὰ μάχη στὴν Πουλιὰνα, ὅπου ἐφονεύθησαν 100 Τούρκοι καὶ ἐτραυματίσθησαν 50 καὶ ὑποχωρεῖ καὶ αὐτὸ πρὸς Δεσκάτην, διὰ νὰ βαδίσουν πρὸς Καλαμπάκαν καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος.

Οἱ Τούρκοι καιοῦν τὴν Σκαμνιά, τὴν Πουλιὰνα καὶ τὴν Καρυά. Ὀλόκληρος ἡ περιοχὴ ὑποφέρει τὰ πάνδεινα ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Γκέγκηδων. Εἶναι Μάρτιος καὶ οἱ χαράδρες τῆς περιοχῆς Λιβαδίου εἶναι γεμάτες ἀπὸ γυναικόπαιδα, τὰ ὁποῖα ὑποφέρουν ἀπὸ τὸ κρύο καὶ τὴν πείνα, γιὰτι φοβοῦνται τὰ ἀντίποινα τῶν Γκέγκηδων.

Αὕτῃ ἦταν ἡ τύχη καὶ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1878 στὴν περιοχὴ μας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἄλλας περιοχὰς τοῦ νοτιοανατολικοῦ τμήματος τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν ἄλλων θεσσαλικῶν διαμερισμάτων τῶν Ἀγρῶν καὶ τοῦ Πηλίου. Ἡ κραυγὴ Ἐνωσι μὲ τὴν Ἑλλάδα ἔσθθη στίς κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου - Πιερίων.

Ὅλοι οἱ ἀγωνισταὶ τῆς ἐλευθερίας γαλουχημένοι μὲ τὴν παράδοσιν τοῦ κλεφταρχατολισμοῦ καὶ ἀγανακτισμένοι ἀπὸ τὸν ἀφόρητον τουρκικὸν ζυγὸν, ἦσαν ἄτομα μὲ ἀλτροῦισμόν καὶ εἰς τὸν ἄνισον ἀγῶνα μὲ τὸν τύραννον ἐβάδισαν πρὸς τὸν θάνατον μὲ τὴν πίστιν ὅτι ἐκπληρώνουν ξὺν ἠθικὸν χρέος πρὸς τὴν πατρίδα. Εἰς ἡμᾶς ἐναπόκειται νὰ τιμῶμεν καὶ νὰ μνημονεύωμεν ὅλους αὐτούς, οἱ ὁποῖοι εἴτε διὰ τοῦ λόγου, τῶν ὄπλων ἢ τῆς διπλωματίας καὶ τῆς προπαγάνδας εἰργάσθησαν διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἐθνικῆς μας ἀποκαταστάσεως.

Μεταξὺ τῶν ἀγωνιστῶν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1878 εἰς τὰ θεσσαλικά χρονικά τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἐταιρείας Θεσσαλῶν πε-

ριλαμβάνεται ὁ Γεώργιος Τσάμης, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη εἰς τὸ Βλαχολίβα-
δον καὶ ὑπῆρξεν ὀπλαρχηγὸς σώματος ἀνταρτῶν, ἔλαβε μέρος εἰς δια-
φόρους συμπλοκὰς καὶ ἀφίμαχίας καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος
ἐπιτυχῶς.

Ἡ ἐπακολουθήσασα μετὰ τὴν ἀτυχή ἔκβασιν τῆς ἐπαναστάσεως ἀ-
ναρχία, αἱ συχναὶ ἐπιδρομαὶ τῶν Γκέγκηδων, ἡ ἀναβίωσις τῆς ληστείας,
συνεπεία τῆς μεγάλης ἀθλιότητος εἰς τὰς γύρω περιοχάς, ἐδημιούργησαν
μὴν ἀφόρητον κατάστασιν διὰ τοὺς κατοίκους τοῦ Λιβαδίου, πολλοὶ τῶν
ὁποίων ἔφυγαν διὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὰς πόλεις, διὰ νὰ ἐπιζήσουν.

Ἀπὸ τοὺς γονεῖς μας ἐπληροφορήθημεν ὅτι ἐνεκρώθη ἡ οἰκονομικὴ
κίνησις. Οἱ μεταφορῆς σταμάτησαν, γιὰ τὸ ὅλα σχεδὸν τὰ πῆραν
οἱ Γκέγκηδες. Ἀπὸ τὰ 300 ζευγάρια ποῦ καλλιεργοῦσαν τὸν κάμ-
πον 50 ἔμειναν, γιὰ τὸ ὅλα τὰ πῆραν οἱ Ἄλβανοὶ ἐπιδρομεῖς. Οἱ ἀρ-
χοντάδες, οἱ ὁποῖοι κρατοῦσαν τὸν κόσμον, δὲν ὑπῆρχαν τὰ ἔχασαν ὅλα.
Οἱ κάτοικοι καθ' ὁμάδας ἔτρεχαν νὰ βροῦν δουλειὰς ἐποχιακὰ στοὺς κάμ-
πους τοῦ Τυρνάβου, σκάβοντας τὰ ἀμπέλια ἢ στὸ θερισμὸν, γιὰ νὰ φέ-
ρουν τὸ ψωμὶ στὶς οἰκογένειάς τους.

Χαρακτηριστικὸ τῆς ἐπικρατοῦσης καταστάσεως εἶναι καὶ ἡ ἐπιδρο-
μὴ ληστῶν Ἀλβανῶν, τὸ ἔτος 1860. Οἱ Ἄλβανοὶ ἄρπαξαν τὰ παιδιὰ ἀ-
πὸ τὸ σχολεῖο καὶ ζήτησαν λύτρα. Οἱ κάτοικοι ἔδωσαν ὅ,τι εἶχαν ἀπὸ τὰ
κοσιμήματά των γιὰ νὰ τὰ ἀπελευθερώσουν. Ἐπειδὴ στὴ συμπλοκὴ ποῦ
ἔγινε μέσα στὸ Λιβάδι, σκοτώθηκαν τρεῖς Ἄλβανοὶ, εἰς ἀντίποινα αὐ-
τοὶ σκότωσαν τρία παιδιὰ (Ἄλβανὸς λήσταρχος Σέμιος).

Ὁ περιηγητὴς Βεῖγκάντ, στὰ 1887, ἀφηγεῖται τὰ ἑξῆς:

Μὲ τὴν διακηρύξιν τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου
εἰς τὸν Ὀλυμπον (ἐννοεῖ τὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας), οἱ ἀρμα-
τολοὶ καὶ κλέφτες διαλύθηκαν.

Πολὴ γρηγορὰ ξαναφάνηκαν κλέφτες, οἱ ὁποῖοι ὅμως μετεβλή-
θησαν εἰς ληστὰς. Στὰ 1887, ταξίδεψα στὸ Λιβάδι (Βλαχολίβαδο). Κά-
θε σπίτι ἔχει τὴν ἀιλή του, περιτριγυρισμένη μ' ἕναν ψηλὸ τοῖχο καὶ μὲ
μιὰ βαρεῖα πόρτα. Τὰ παράθυρα ποῦ ἔβλεπαν στὸ δρόμον εἶχαν ὅλα σι-
δερένια κάγκελα, μιὰ μεγάλη ἀπόδειξι πὼς δὲν αἰσθάνονταν ἀσφαλισμέ-
νοι. Οἱ ληστὲς ἔμπαιναν στὰ χωριά, σκλάβωναν τοὺς ἀνδρες καὶ τὶς γυ-
ναῖκες καὶ δὲν τοὺς ἐλευθέρωναν προτοῦ εἰσπράξουν ὑπέρογκα λύτρα.
Αὕτῃ ἡ μάλιστα ἦταν φοβερὴ καὶ διαρκοῦσε τόσα χρόνια. Οἱ χωρικοὶ
δὲν τολμοῦσαν νὰ καλλιεργήσουν τὰ χωράφια των. Μόνον αὐτὸς ποῦ
δὲν εἶχε τίποτε νὰ χάσῃ, μποροῦσε νὰ πηγαينوῦρχειται χωρὶς φόβον. Ὁ-
ταν ἦταν πλούσιος, δὲν ἔφευγε χωρὶς συνοδεία ὀπλισμένων.

Ἐκ τῶν παλαιῶν γνωστῶν ὀπλαρχηγῶν οἱ ὁποῖοι ἔλαβον μέρος καὶ

εις την εξέγερσιν τοῦ 1854, ἔδωσαν τὸ παρὼν καὶ εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς περιοχῆς κατὰ τὴν εξέγερσιν τοῦ 1878 οἱ γέροντες πλέον ὄπλαρχηγοὶ Μηλιώτης, Τόλιος Λάζος, Γ. Ζαχειλας, οἱ ἀνεψιοὶ των Ἰωάννης Λάζος, ἰατρός, Ἀλέξανδρος Λάζος, ὑπαξιωματικός, Δημ. Ζαχειλας, οἱ καπεταναῖοι Ν. Βλαχάβας, Α. Οἰκονόμου καὶ Μάλαμος καὶ πολλοὶ ἔθελοντα κατὰ τὸ πλείστον Ὀλύμπιοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐγκατασταθῆ μονίμως εἰς τὴν Ἀταλάντην καὶ τὸ Ξηροχώρι, εἰς τὴν ἐλευθέρῃ περιοχῇ τῆς πατριδος μας.

Τὸ Λιβάδι ὑπέστη καὶ μίαν ἄλλην μεγάλην ἐπιδρομὴν ἀπὸ τοὺς Ἀλβανούς, τὴν 4ην Σεπτεμβρίου 1877, ὡς ἀναφέρεται αὕτη εἰς μίαν ἐνθύμησιν εἰς τὸν Κώδικα τῆς Μονῆς Ὀλυμπιωτίσεως:

«Ἦρθαν οἱ Κέκηδες καὶ ἐπέρασαν ἀπὸ τὸ Λιβάδι τὸ πρῶτον πέρασμα ἕως δύο χιλιάδες καὶ ἀκολούθως ἀπερνούσαν πόστες πόστες καὶ ἅμα ἦρθαν εἰς τὸ χοριὸν βγήκαν οἱ προύχοντες νὰ τοὺς δεχθῶν καὶ νὰ τοὺς κάνουν κονάκια καὶ αὐτοὶ ἦτον ζορμπάδες καὶ ἄρχισαν μὲ τὸ ξύλον καὶ ἐμβῆκαν εἰς τὰ σπήτια μόνου τους καὶ ὅποιον σπήτι ἦτο κλειστὸ τὸ ἀνοίγαν μὲ τὰ τσικούργια καὶ ἀπὸ τὸν μέγαν φόβον πολλοὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὰ ὀσπήτια καὶ ὅσα σπήτια βρήκαν μπόσια ἀπὸ ἀνθρώπους τὰ ἔκαναν γιάγμα, δὲν ἄφησαν τίποτε καὶ κρυψάνες ἦσαν μὲ πράγματα καὶ φόρτσον ἑκατὸν πενήντα ζῶα. Εἰς ὅσα σπήτια τοὺς δέχθηκαν πήραν χρήματα.

(Ἡ γραφή ὡς ἔχει).

Ἐπέφεραν πολλὰ αἱ ἄνθρωποι καὶ ὁ Θεὸς νὰ τοὺς κάμη καλά.

Παραθέτομεν κατωτέρω διακήρυξιν τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως, ἀπευθυνομένην πρὸς τὰς κυβερνήσεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, διὰ τῶν προσξένων των. Τὸ ἱστορικὸν αὐτὸ κείμενον ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ἄριθμὸς Πρωτοκόλλου 1

Π ρ ὀ ς

Τὰς Σ. Κυβερνήσεις τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων

Τὰ πολυχρόνια δεινὰ, ὧν γινώσκοντες ἔλαβον κατὰ καιροὺς διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν αἱ σεβασταὶ Κυβερνήσεις καὶ τὰ ὁποῖα ἐπετάθησαν ἐπ' ἑσχάτων, ἠνάγκασαν τοὺς κατοίκους τῆς Μακεδονίας νὰ δρᾶζοντι τῶν ὀπλων, ὅπως προστατεύσωσι τὴν ζωὴν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν αὐτῶν.

Συνελθόντες σήμερον οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων Κοινοτήτων τῆς Μακεδονίας, κατέλυσαν τὴν τυραννικὴν ἐξουσίαν τοῦ Σουλτάνου. ἀνεκήρυξαν τὴν ἑνωσιν τῆς Μακεδονίας μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος καὶ ἐξελέξαντο ἡμᾶς ὅπως σχηματίσωμεν τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν τῆς Ἐπαναστάσεως, μὲ τὴν ὑποχρέωσιν ν' ἀποταθῶμεν πρὸς τὰς Χριστιανικὰς Δυνάμεις καὶ νὰ ζητήσωμεν τὴν ἰσχυρὰν προστασίαν αὐτῶν ὑπὲρ

τοῦ δικαίου ἀγῶνος μας καὶ τὸ ἔλεος αὐτῶν ὑπὲρ τῶν κινδυνευόντων ἐκ τῆς τουρκικῆς θηρωδίας γυναικοπαίδων ἡμῶν.

Πεποιθήμεν ὅτι ἡ περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἀνατολῆς μερμὶνα τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων θέλει ἐπεκταθῆ καὶ ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς Μακεδονίας, ἢ ὅποια εἶναι ἐτοιμῆ ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας καὶ ὑπὲρ τῆς μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἐνώσεώς της, νὰ παραδοθῆ εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸν ὄλεθρον ἐὰν εἶναι ἀνάγκη ἢ νὰ ἐξακολουθῆ δουλεύουσα εἰς τὴν ἐπονεϊδιστον ἐξουσίαν ἧς τὰ ὄργανα, Κιρκάσιοι, οἱ Γκέγκαι, οἱ Ζεϊμπέκαι καὶ οἱ Βασιβουζοῦκοι ἠρῆμῶσαν τὴν Πατρίδα ἡμῶν καὶ ἐβεβήλωσαν τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἰερότητα τῆς οἰκογενειακῆς ἡμῶν ἐστίας.

Πᾶσαι αἱ ὑποσχέσεις καὶ ὑποχρεώσεις ἅς ἀνέλαβεν ἡ ἐξουσία αὕτη ἀπέναντι τῶν ὑπηκόων της καὶ ἀπέναντι τῶν μεγάλων δυνάμεων, ἀπεδείχθησαν μέχρι τοῦδε ἐσκεμμένως δόλια καὶ ἀπατηλαί. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, πολλὰκις, παρεχώρησε δικαιώματα, ἀλλ' ἡ τυραννία οὐδὲ πρὸς στιγμὴν ἐχαλαρώθη. Ἀπ' ἐναντίας, τὰ δεινὰ ἡμῶν παριστάνται ἀτελεύτητα καὶ φοβερώτερα, καθ' ὅσον ἡ κυβέρνησις αὕτη χαλαροῦται καὶ ἐκμηδενίζεται. Διὰ τοῦτο ἠναγκάσθημεν νὰ καταφύγωμεν εἰς τὰ ὄπλα, ἵνα ἀποθάνωμεν τουλάχιστον ὡς ἄνθρωποι Ἕλληνες, ἐὰν δὲν μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ ζήσωμεν ὡς ἄνθρωποι λογικοὶ καὶ ἐλεύθεροι.

Ἐν Λιτοχώρῳ Ὀλύμπου τῆ 19 Φεβρουαρίου 1878

Ἡ Προσωρινὴ Κυβέρνησις τῆς Μακεδονίας

Εὐάγ. Κοροβάγκος, Πρῶεδρος, Α. Ἀστερίου, Γ. Β. Ζαχαριάδης, Ἱερομόναχος τῆς Μονῆς Πέτρας Νικηφόρος, Παπαθανάσιος Γεωργίου, Ἰωάννης Γ. Βεργίδης, Γιάννης Νικολάου.

Παρακαλοῦμεν τὸν κ. Πρῶξενον τῆς Ἑλλάδος ἐν Θεσσαλονικῇ νὰ διαβιβάσῃ τὴν παροῦσαν πρὸς τὴν ὁποίαν ἀντιπροσωπεύει ἐπαξίως Σ. Κυβέρνησιν.

Ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς πρὸς Βατικιώτην, Πρῶξενον Θεσ)νίκης:

Ἡ Μεγάλῃ Ἰδέα ἐνεσαρκώθη ὡς εἶπειν εἰς τὸν λαὸν τοῦ Ὀλύμπου. Οἱ πάντες παραδοκοῦσι τὴν ὥραν τοῦ συνθήματος, τὸ μὲν διότι ἀπὸ πέρουσι παρασκευάζονται εἰς τοῦτο ὑπ' ἐμοῦ καὶ ἄλλων, τὸ δὲ διότι αἱ πλεονάσασαι καταπιέσεις, ἡ ἀφόρητος δυναστεία, αἱ κλοπαί, αἱ ἀρπαγαί, ἡ ἀχρημασία, ἡ νέκρωσις τοῦ ἐμπορίου καὶ τέλος σύμπασα ἡ συσσώρευσις τῶν κακῶν, ἐξαναγκάζουσι πάντας νὰ ἐπιθυμῶσι μεταλλαγὴν τοῦ βίου καὶ ἀσπασθῶσι τὴν μεγάλην καὶ ποθητὴν Ἰδέαν.

Ἰανουάριος 1877 — Ἄνευ ὑπογραφῆς

22 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1878: Τάγμα Γκέγκηδων 800 ἀνδρῶν διαμένει μονίμως εἰς Λιβάνι, ἐκτελεῖ κτηνοτρόφους, λεηλατεῖ καὶ κακοποιεῖ τοὺς κατοίκους του. Ἀπόσπασμα ἐξ 150 Γκέγκηδων συνέκρουσθη μὲ ἐ-

παναστάτας, πλησίον τῆς Μονῆς Πέτρας καὶ ἐφονεύθησαν 13 Γκέγκηδες. Οἱ λοιποὶ ἐπέστρεψαν στὸ Λιβάδι γιὰ νὰ ἐπιτεθοῦν ἐκ νέου. Ἀρχηγὸς των ἦτο ὁ Σαλή Μπέτης.

26 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1878: Σῶμα Γκέγκηδων, ἐρχόμενον ἐξ Ἐλασσόνος, διὰ τῶν στενῶν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, προσεβλήθη ἀπὸ ἐπαναστάτας καὶ ὑπέστη μεγάλην φθοράν.

20 ΜΑΡΤΙΟΥ 1878: Ὁ διοικητὴς Βιτωλίων ἔρχεται εἰς τὸ Λιβάδι καὶ ἐρευνᾷ τὰ σχολεῖα καὶ τὶς ἐκκλησίες, διότι ἔχει πληροφορίες ὅτι ὑπάρχει ὀπλιsmός. Συγκεντρώνει τοὺς κατοίκους, τοὺς ὁποίους ἀπειλεῖ ὅτι θὰ κάψῃ τὸ χωριὸ ἂν βοηθήσουν τοὺς ληστὰς ποὺ εἶναι στὰ βουνά.

19 ΙΟΥΛΙΟΥ 1878: Οἱ Τοῦρκοι παίρνουν οἰκογένειες ἀπὸ τὸν Ἁγιο Δημήτριον — Ζιάζικο, τὶς ὁποῖες φέρνουν στὸ Λιβάδι, γιὰ νὰ ἀναγκάσουν τοὺς φυγόδικοις νὰ ἐπιστρέψουν.

30 ΙΟΥΛΙΟΥ 1878 (Ἐπιστολὴ πρὸς Βατικιῶτην): Ὅλα τὰ βουνὰ εἶναι γεμᾶτα ἐπαναστάτες. Ἐὰν ὑπάρχῃ ἐλπίς περὶ πολέμου νὰ μείνουμε ἄλλως νὰ φύγουμε. Μᾶς ἐπετέθησαν εἰς Κοκκινόπλδν, ἔγινε μάχη καὶ 40 Ὀθωμανοὶ ἐφονεύθησαν, ἐνῶ 10 ἐπληγώθησαν.

—Μικραὶ ὀμάδες, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἔγιναν ληστὰι καὶ στρέφονται κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Τοὺς αἰχμαλωτίζουν καὶ ζητοῦν λύτρα (Καραλίβανος).

—Τὸν ἱατρὸν Ἄθαν. Ἀστερίου αἰχμαλωτίζει ὁ ληστὴς Περγλέγκης, διὰ νὰ εἰσπράξῃ 400 λίρες.

—Εἰς τὴν περιοχὴν μας δροῦν οἱ Δῆμος Γκατζάρας, Νταβέλης καὶ Ἀχιλλέας.

—Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ κινήματος; ἡ κατάστασις ἡ ἥποια δημιουργήθηκε εἰς τὴν περιοχὴν Ὀλύμπου — Πιερίων εἶναι ἀτελειστικὴ. Ἴδου πῶς τὴν περιγράφουν κατωτέρω:

22 ΜΑΡΤΙΟΥ 1878: Οἱ Τοῦρκοι πλημμύρισαν μὲ τὸ στρατὸ τὴν περιοχὴ καὶ οἱ φτωχοὶ χωρικοὶ, σκορπισμένοι στὰ σπήλαια τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν Πιερίων ὑποφέρουν τὰ πάνδεινα.

(Ἀνταποκριτὴς ἐφημερίδος τοῦ Λονδίνου)

Ὅλο τὸ καλοκαίρι τοῦ 1878 μέχρι τὴν ἀνοιξὶ τοῦ 1879 πανάθλια γυναικόπαιδα τοῦ Ὀλύμπου γύριζαν φομοζητώντας στὰ θεσσαλικά χωριά καὶ βουνά.

(Γεώργιος Μόδης, στὸ βιβλίον του «Μακεδονικὸς ἀγὼν»)

Λ Η Σ Τ Ο Κ Ρ Α Τ Ι Α

Μετά τὸν ἀτυχῆ πόλεμο τοῦ 1897, ἔσβησαν προσωρινὰ οἱ ἐλπίδες γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς ἐπαρχίας μας καὶ οἱ συνέπειες ἦσαν ὀδυνηρές.

Πολυάριθμος τουρκικὸς στρατὸς παραμένει εἰς Ἐλασσόνα καὶ ἀποσπάσματα του κινουῦνται πρὸς τὰ χωριά καὶ κομποπόλεις, τὰ ὁποῖα δοκιμάζονται σκληρὰ ἀπὸ τὶς ἀρπαγές, τοὺς βαρυντάτους φόρους, τὶς προγραφές καὶ φυλακίσεις. Τὸ Λιβάδι δοκιμάζεται καὶ πάλιν σκληρὰ, καίτοι εὐρίσκεται ἀπόμερο. Παράλληλα μὲ αὐτοὺς ἔκαναν τὴν ἐμφάνισιν των ὀμάδες ληστῶν Τούρκων ἀπὸ τὴν Δ. Μακεδονίαν, οἱ ὁποῖες ἀρπάζουν ὀλοκλήρα κοπάδια ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ Λιβαδίου, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἔξαθλιωμένοι ἀπὸ τὰς στερήσεις Ἑλληνες, σὲ νυκτερινὰς ἐπιδρομὰς ληστεύουν τὴν περιοχὴ μας.

Τὸ αἶσθημα τῆς ἀσφαλείας ἔξέλιπε. Οἱ γεωργοκτηνοτρόφοι μας ἀντιδρῶν στὶς ἐπιδρομὰς των καὶ κάθε βράδυ γίνονται συγκρούσεις ἔνοπλες μὲ τοὺς ληστὰς, χωρὶς ὅμως ἀποτέλεσμα καὶ ἡ ἀγροτικὴ περιοχὴ νεκρώνεται ἀπὸ κάθε παραγωγικὴ δραστηριότητα.

Τὸ ἔτος 1904, οἱ προύχοντες δημιουργοῦν μυστικὰ μιὰ ἔνοπλη ὀμάδα ἀπὸ νέους καὶ τολμηροὺς κτηνοτρόφους, οἱ ὁποῖοι ἀνέλαβαν νὰ διαφυλάξουν τὴν περιοχὴ ἀπὸ τοὺς ληστὰς. Ἡ τουρκικὴ διοίκησις πληροφορεῖται τοῦτο καὶ οἱ ἀστυνομικὲς ἀρχὲς συλλαμβάνουν τοὺς γονεῖς των, τοὺς ὁποίους φυλακίζουν εἰς τὰ Βιτώλια (Μοναστήρι).

Ἡ ὀμάδα αὐτὴ ἐξυπηρετεῖ ἀπὸ τὸ 1905 ἕως τὸ 1908 τὸν Μακεδονικὸ ἀγῶνα, ἀφοῦ ἐπέτυχε νὰ σταματήσῃ τὶς ληστρικὰς ἐπιδρομὰς.

Μὲ τὴν ἔξαγγελίαν τοῦ τουρκικοῦ Συντάγματος, τὸ 1908, τὸ ὁποῖο ἐγγυᾶται τὴν ἰσότητα καὶ τὴν ἐλευθερίαν ὅλων τῶν ὑπηκόων τῆς Τουρκίας βελτιώνεται κάπως ἡ κατάστασις. Γιὰ τὸ γεγονός αὐτὸ γίνονται ἑορταστικὰ ἐκδηλώσεις καὶ στὸ Λιβάδι. Ὁ Τούρκος διοικητὴς ἀπευθύνει χαιρετισμὸν στοὺς κατοίκους μὲ τὸ «Καρνὰς Ὀλντοῦκ Χουριγιέτ Ὀλντοῦ» (Μὲ τὸ Σύνταγμα γίναμε ἀδέλφια). Ἐκείνη τὴν ἡμέραν, στὸ γυμνὸ λόφο, στὸ σημερινὸ «Κιόσκ» καὶ στὸ πρῶτο τμήμα του γίνεται δευδροφύτευσις μὲ ἔλατα καὶ πεῦκα πού ἔφεραν ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο. Πρῶτος φυτεύει ἓνα ἔλατο ὁ Τούρκος ἀστυνομικὸς, ἔπειτα οἱ πρόκριτοι, οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ διδάσκαλοι, σ' ἓνα συμβολισμὸ ἐνότητος καὶ ἀδελφοσύνης. Μὲσα τοὺς ὅμως κόχλαξε ἀσίγαστο τὸ ἐπαναστατικὸ πάθος καὶ τὸ μῖσος ἐναντίον τοῦ κατακτητοῦ. Καὶ ἐνδύμυχος εὐχὴ τοὺς ἦταν νὰ ξεραθῇ ὁ

ἔλατος καὶ νὰ διαλυθῆ ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία. Ἡ εὐχὴ τους εἰσακούστηκε, ὁ ἔλατος ξερᾶθηκε καὶ ἡ γαλανόλευκη ὑψώθηκε στὰ ὑψώματα τοῦ Προφήτη Ἥλια ἀπὸ τοὺς ἡρωϊκοὺς Εὐζώνους τοῦ Συντάγματος Πατρῶν, οἱ ὁποῖοι ἔδιωξαν τοὺς μισητοὺς τυράννους.

Μὲ τὴν ἀμνηστία πού δόθηκε, ἀφέθηκαν ἐλεύθεροι ὅλοι οἱ φυλακισμένοι Λιβαδιῶτες.

Μία ἐνθύμησις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μᾶς πληροφοροεῖ γιὰ τὴν ἐπικρατοῦσα τότε κατάστασι:

1897 ΟΚΤΩΒΡΨΙΟΥ 25, Μηνολ. Ἁγίας Τριάδος.

Ἐκίνησαν τρία παιδιά ἀπὸ Κατερίνην διὰ τὸ Λιβᾶδι. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Προφήτη Ἥλια Ἁγίου Δημητρίου, ἐκεῖ ἔντεσαν μὲ βαρβάρους Γκέγκηδες καὶ τοὺς ἔπνιξαν, τὸν Ἐλευθ. Κ. Ντίκαν, Ντούλα, Ἄξα καὶ Γιαννουλάκα.

ΜΑΚΕΔΟΝΗ ΚΟΣ ΑΓΩΝ

Ὁ Μακεδονικὸς ἀγὼν ἦταν ἕνας ἀκόμη σταθμὸς πού σφράγισε τίς σελίδες τῆς ἱστορικῆς πορείας τοῦ Ἔθνους μας, μιά ἀπὸ τίς κορυφαῖες στιγμῆς του. Ἦταν μιά ἐποποιία τῆς φυλῆς μας γιὰ τὴν σωτηρία τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τὸ βουλγαρικὸν ὀδοστρωτήρα καὶ τὴν ἔθνολογικὴ ἀλλοίωσιν τῆς.

Οἱ Βούλγαροι κομιτατζῆδες μὲ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς κυβερνήσεως τῶν ἑξαπέλευσαν ἀγρίαν τρομοκρατίαν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, τὸ ὁποῖον ἀποτελοῦσε τὴν πλειοψηφίαν, δολοφονοῦντες ἡγετικά στελέχη καὶ πυρπολοῦντες ὀλόκληρα χωριά, μὲ σκοπὸ νὰ κάμψουν τὸν Ἑλληνισμό, ὁ ὁποῖος ἀνθίστατο εἰς τὴν προσπάθειαν τῶν κομιτατζῆδων.

Ἡ τρομοκρατικὴ αὐτὴ δραῖσις, ἡ ὁποία ἀπέβλεπε εἰς τὴν ἀπόσπασιν τῆς Μακεδονίας καὶ τὴν ἔνταξιν τῆς εἰς τὴν Βουλγαρίαν, προεκάλεσε τὴν ἀντίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Ἡ πλέον κρίσιμος ἐποχὴ τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος ὑπῆρξε τὰ ἔτη 1904 — 1908. Εἰς τὸ ἔθνικὸν προσκλητήριον διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Μακεδονίας, τὸ Ἔθνος συγκλονίσθηκε καὶ ἀνέλαβε, παλλόμενον ἀπὸ ἐνθουσιασμόν, τὸν ἱερόν ἀγῶνα.

Ἡ Μακεδονικὴ γῆ ποτίσθηκε μὲ πολὺ ἑλληνικὸ αἷμα. Τὸ καθήγιασε μὲ τὴ θυσίαν τοῦ πρωτεργάτης τοῦ ἀγῶνος Παῦλος Μελάς καὶ πρωτομάρτυς του. Ἡ Ἑλλὰς ἐθρήνησε τὴν ἀπώλεια πολλῶν ἐκλεκτῶν ἀγωνιστῶν, προκριτῶν, διδασκάλων, ἱερέων καὶ ἐθελοντῶν ἐκ τῆς ἐλευθερίας Ἑλλάδος καὶ τῆς ὑποδοῦλου Κρήτης. Εἰς τὸ μαρτυρολόγιον αὐτὸ, συμπεριλαμβάνεται καὶ τὸ ἐκλεκτὸν τέκνον τοῦ Λιβαδίου, ὁ ἱατρὸς Κυβερνίδης, ὁ ὁποῖος ἀπεστάλη ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴν Ἐταιρείαν εἰς Γενυελή, μὲ ἔθνικὴν ἀποστολήν καὶ ὁ ὁποῖος ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.

Εἰς τὴν πανεθνικὴν αὐτὴν σταυροφορίαν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Μακεδονίας, τὸ Λιβάδι ἔδωσε καὶ πάλιν τὸ παρὸν. Μετέσχε ἐνεργῶς τοῦ ἀγῶνος. Ἐπίλεκτοι Λιβαδιῶτες, προύχοντες, ἐπιστήμονες, ἱερεῖς, διδάσκαλοι, ἐπαγγελματίες καὶ κτηνοτρόφοι, μνηθέντες εἰς τὸ Μακεδονικὸν Κομιτάτον, παρέιχον τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὸν ἀγῶνα.

Τὸ Λιβάδι, λόγῳ τῆς ἐπαφῆς του μετὰ τὴν Μακεδονίαν, διὰ τοῦ ὄρει-νοῦ ὄγκου Τιταρίου — Πιερίων, ὑπῆρξε τὸ ὄρμητήριον πολλῶν ἡρωϊκῶν ὄπλαρχηγῶν, ὀπλοστάσιον καὶ κρυψῶνας.

Ἐνα ὀλοκληρωμένον δικτυο ἀπὸ συνδέσμους — ἀγωγιάτες, ἐξησφάλιζε ἀσφαλῆ ἐπαφὴν μετὰ τὸ ἑλληνικὸν προξενεῖο Ἐλασσόνος καὶ μετὰ ἄλλα μέλη τῆς ὀργανώσεως στὴ Λάρισα, διηκούλυνε καὶ προωθοῦσε τὶς ἀνταρτικὰς δυνάμεις διὰ τῆς Μονῆς Ἁγίου Ἀντωνίου καὶ Σιάπκας πρὸς Σέρβια, Βελβενδὸν, Σκούλιαρη, Ἀλιάκμονα ἢ διὰ τῆς Μονῆς Ἁγίας Τριάδος. Πολλὰ τμήματα διενυκτέρευσαν καὶ μέσα στὸ Λιβάδι.

Διὰ τὴν ἀσφαλῆ διακίνησιν των, ἡ τοπικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ ἀγῶνος ἐξεσφάλισε τὴν σιωπηρὴν ἀνοχὴ τῶν τοπικῶν ἀστυνομικῶν ἀρχῶν.

Τὴν λεπτὴν αὐτὴν ἀποστολὴν ἀνέλαβε ὁ διακρινόμενος διὰ τὸν ἡγῶ-λὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν εὐστροφίαν συμπατριώτης Ἰωάννης Προκό-βαζ, ὁ ὁποῖος ἦτο κάτοχος καὶ τῆς τουρκικῆς γλώσσης. Εἰς μίαν μυστι-κὴν συνάντησιν του μετὰ τὸν Τούρκον ἀστυνόμον Ζενὲλ ἐφέντη, εἰς τὴν οἰκίαν Γ. Χατζημιχάλη, κατώρθωσε νὰ τὸν πείσῃ ὅτι ὁ ἀγὼν αὐτὸς δὲν στρέφεται ἐναντίον τῶν Τούρκων, ἀλλὰ ἐναντίον τῶν Βουλγάρων καὶ Ρουμανιζόντων καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀνησυχῇ. Ἀμέσως δὲ, τοῦ παρέ-δωσε 60 χρυσᾶ Ναπολεόνια, ὡς ἀμοιβὴν διὰ τὴν ἀνοχὴν του.

Μετὰ τὴν ἐξαγορὰν αὐτὴν τοῦ Τούρκου ἀστυνομικοῦ, περὶωρισθησαν εἰς τὸ ἐλάχιστον οἱ κίνδυνοι διὰ τοὺς διερχομένους ἀντάρτες, τοὺς συν-δέσμους καὶ τοὺς κατοίκους. Διὰ νὰ κρατήσῃ τὰ προσχήματα δημοσίως, ἀπειλοῦσε τοὺς κατοίκους μετὰ συλλήψεις καὶ φυλακίσεις.

Τὰ δύο τουρκικὰ φυλάκια εἰς τὸν Πουλέζο καὶ τὸ Νεκροταφεῖον, ἅπου τὸ Α΄ Σχολεῖον, ἐκινούντο πρὸς τὴν ἀντίθετον διεύθυνσιν, κατὰ τὰς νυκτερινὰς ἐνέδρας των ὅταν ἐπρόκειτο νὰ περάσουν ἀντάρτες.

Ἀναφέρεται ἀπὸ συμπατριώτας μας ὅτι οἱ ὄπλαρχηγοὶ Βολάνης, Γαρέφης, Κοροπούλης, Πούλακας καὶ ἄλλοι μετὰ διάφορα ψευδώνυμα, πέρασαν ἀπὸ τὸ Λιβάδι.

Ἐπειδὴ εἰς τὴν περιοχὴν μας εἶχαν ἐμφανισθῆ ληστὰι ἀπὸ διάφο-ρος περιοχὰς καὶ τὰ κρούσματα τῆς ληστείας εἰς βάρος γεωργοκτηνοτρό-φων καθημερινῶς ἤϋξανον, οἱ προεστοὶ συνεκρότησαν μίαν ἔνοπλον ὀμά-δα, ἢ ὁποῖα ἐκτὸς τῆς προστασίας τῆς περιοχῆς ἀπὸ τοὺς ληστὰς, συνώ-δευε καὶ τὰ διερχόμενα ἀπὸ τὸ Λιβάδι ἀνταρτικὰ τμήματα καὶ πέραν τοῦ Ἀλιάκμονος. Ἡ ἔνοπλος ὀμάς ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὸν Τάκην Τσιόκαν,

Νάσιον Δαμαλῆν, Ἀχιλ. Σαλαβάτην, Ἀντ. Ντάμπον, Ἄθαν. Καρκαπέταν, Κ. Μπόλην, Ἡλ. Λάμπαν, Σωτ. Ἀντωνίου κ. ἄ.· Οἱ ἀνωτέρω ἐτέλουν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Μ. Ματαπαῦ, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀναλάβει τὴν ἐξόντωσιν τῶν ληστῶν καὶ Βουλγαριζόντων εἰς τὴν περιοχὴν Πιερίας — Ὀλύμπου. Ἡ ὁμάς αὐτὴ ἦτο ἀνεγνωρισμένη καὶ παρὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου.

Ἐξ αὐτῶν, οἱ Τάκης Τσιόκας καὶ Νάσιος Δαμαλῆς ἐφονεύθησαν τὴν 10ην Ἀπριλίου 1907 ἀπὸ σκηνίτας, πρὸς ἀντεκδίκησιν διὰ τὸν φόνον τῆς οἰκογενείας Γαλανοῦ, οἱ δὲ ὑπόλοιποι συνέχισαν τὴν δρᾶσιν των. Ὁ Ἡλίας Λάμπας ἀπετέλεσε μέλος ὁμάδος, ἡ ὁποία ἔδρασε εἰς τὴν περιοχὴν Καστοριάς. Ἀξιόλογον μέλος τῆς ὁργανώσεως ὑπῆρξε καὶ ὁ διδάσκαλος Γ. Γεωργιάδης· σύνδεσμος μεταξὺ τοῦ Προξένου Ἐλασσόνος Εὐνάλη Λάμπρου καὶ τοῦ Μητροπολίτου Πολυκάρπου Βαρβάκη, κυρίων μοχλῶν τῆς ὁργανώσεως εἰς τὴν ἐπαρχίαν.

Εἰς τὴν ἐθνικὴν αὐτὴν προσπάθειαν τοῦ Κομιτάτου, προσέφεραν τὰς ὑπηρεσίας των· ὡς στελεχὴ τοπικῆς ὁργανώσεως — σύνδεσμοι οἱ συμπατριῶται μας Κων. Γεωργιάδης, ἰατρός, Κ. Ἀστερίου, ἰατρός, Ἀντ. Κύρκος, Κων. Ι. Σαλαβάτης, Ἀν. Γενησεβδάς, Ι. Φράγγος, Ξεν. Παπαμιχαήλ, Κ. Κάρπος, Κων. Ζουζάκης, Ἀναστ. Δαντσούλης, Ἡλίας Κύρκος, Κων. Γκούμας, Λ. Δημητριάδης, Δ. Βακάλης, Β. Μπόμπας, Κ. Καρῶς, Ι. Σακελλαρόπουλος καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀφανεῖς συμπατριῶται μας.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Μικ. Ἀγῶνος καὶ ὅταν ἡ τουρκικὴ διοίκησις, τὸν Αὐγούστον τοῦ 1907, ἐζήτησε τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Μητροπολίτου Δράμας Χρυσοστόμου — τοῦ μετέπειτα ἐθνομάρτυρος Σμύρνης — λόγῳ τῆς ἐντόνου δράσεώς του ἐναντίον τῶν κομιτατζήδων, εἰς τὴν δοκιμαζομένην αὐτὴν περιοχὴν καὶ τὴν παραμονὴν του εἰς Θεσ)νίκην, οὗτος μὲ πᾶσαν μυστικότητα ἐπεσκέφθη τὸ Διδάδι, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀνεμιοῦ του Πολυδώρου Καλαφάτη καὶ ἐφιλοξενήθη εἰς τὴν οἰκίαν Ξ. Παπαμιχαήλ, μὲ τὸν ὁποῖον συνεδέετο ἀπὸ τὴν Κων)πολιν διὰ δεσμῶν φιλίας.

Μέχρι τοῦ 1944, ὑπῆρχε εἰς τὸ σπίτι μας φωτογραφία του μὲ τὴν αὐτογράφων ὑπογραφήν του ὡς Μητροπολίτου Δράμας, τὴν ὁποίαν ἐχάρισε εἰς τὸν πατέρα μου.

Ἐνα ἄλλο ἐκλεκτὸν τέκνον τοῦ Λιβαδίου εἶναι καὶ ὁ Ἀριστοτέλης Πασχάλης, ἀπὸ τῆ γνωστῆ οἰκογένεια τοῦ Πασχάλη. Ὁ Ἀριστοτέλης προσέρχεται ὡς ἐθελοντῆς καὶ λαμβάνει μέρος εἰς τὸν Μακεδ. ἀγῶνα, εἰς τὴν περιοχὴν Καστοριάς, ἀμνηστευθεὶς μαζί με ἄλλους, μὲ τὴν ἀνοκλήρῳξιν τοῦ τουρκικοῦ Συντάγματος.

Ἀργότερα, οἱ συγγενεῖς του τὸν ἔστειλαν εἰς τὴν Ἀμερικὴν, σπὸ

συγγενῆ του Γ. Βαζούκη, στὸ Κάνσας, ὅπου ἀπέθανε σὲ ἡλικία 27 ἐτῶν. Τὸ μεγαλεῖο τῆς ἑλληνικῆς καρδιᾶς φαίνεται στὸ τελευταῖο γράμμα του, πὸν ἔστειλε στοὺς γονεῖς του: «...Βλέπω τί κάνουν οἱ Βούλγαροι στὴν Μακεδονία μας. Θὰ ἐργασθῶ ὀλίγο καιρὸ καὶ κατόπιν θὰ ἔλθω στὴ πατριδα νὰ πολεμήσω ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, οἱ ὅποιοι βασανίζουν τοὺς ἀδελφούς μας...». Δυστυχῶς, ὁμως, πέθανε πρὶν πραγματοποιήσει τὴν ἐπιθυμίαν του αὐτήν.

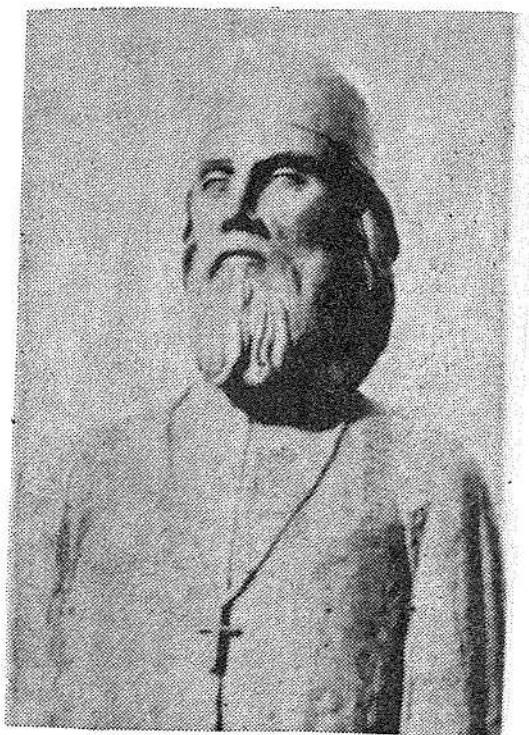
Ὁ Ἄριστοτέλης τραγουδοῦσε ἓνα δημοτικὸ τραγούδι, πὸν ἔκρυβε ὅλη τὴν ἀγάπη του γιὰ τὴν Μακεδονία:

Ἄκουστε Μακεδόνες! τὴ χῶρα μας ζητοῦν
 σὲ ἄλλους νὰ τὴν δώσουν, οἱ Βούλγαροι καλοῦν.
 Ἐτοῦτο δὲν θὰ γίνῃ, ἐν ὅσῳ Ἕλλην ζῆ,
 ν' ἀφήσῃ τὴν Ἑλλάδα ἐχθρὸς νὰ διοικῆ.
 Ἡ γῆ τοῦ Ἀλέξανδρου ποτὲ δὲν θὰ δεχθῆ
 τοῦ Βούλγαρου τοῦ ἀνανδρου ὁ ποῦς δὲ θὰ πατῆ.
 Βλέπω ψηλὰ ψηλὰ, θαρρῶ μὲ βλέμμα ἀπελπισμένο,
 βλέπω τὸν γέρο Ὀλυμπο, στὸν κόσμον ἔρακασμένο.
 Βλέπω τὴν πᾶλα, τὴν παλιὰ, στὸν τοῖχον κρεμασμένη,
 θυμοῦμαι τὸν Ἀλέξανδρο, ὃ δοξασμένοι χρόνοι.
 Ψυχρὸς βορηᾶς παντοῦ φουᾶ, φεῦγουν τὰ χελιδόνια,
 ὅλοι οἱ ἀντάρτες καρτεροῦν τὸν Μᾶη τ' ἀηδόνια.
 Καλύτερα στὸν τάφο νὰ εἶμαι Μακεδὼν,
 παρὰ νὰ μὲ φωνάζουν μ' ὄνομα σλαβικόν.

(Μακεδονικὴ Ζωή, τεύχος 83, 1973)

Ἡ Παιδεία κατά τοὺς Χρόνους τῆς δουλείας

ΣΧΟΛΕΙΑ ΛΕΙΒΑΔΙΟΥ

Προτομή Ἀνθίμου

Ἡ Ἑλληνικὴ Παιδεία ἀποτελεῖ τὸν φάρον τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος. Στὰ χρόνια τῆς τουρκικῆς δουλείας, πιστὴ τῶν ὑποδούλων ἦτο ὅτι ἡ Ἐλευθερία θὰ ἐρχόταν μετὰ τὴν Παιδεία, αὐτὴ θὰ τροφώσκει τὴν ἐθνικὴ συνείδησι, αὐτὴ θὰ ζωντάνευε στὴ ψυχὴ τοὺς τὴν πατριωτικὴ φλόγα καὶ τὴν μεγάλῃ ἐλπίδα γιὰ τὴν μελλοντικὴ ἀποκατάστασι. Ἡ Ἐκκλησία μας ἡ Ὀρθόδοξος, μετὰ τοὺς λειτουργοὺς της, στάθηκε στήριγμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ θεματοφύλαξ τῶν ἐθνικῶν μας παραδόσεων καὶ ἡ Παιδεία ἀπετέλεσε τὴν «Κιβωτόν», μέσα στὴν ὁποία διέ-

σωσε, συντήρησε και διαιώνισε τὸ Ἑλληνικὸ στοιχείο μὲ τις αἰώνιες καὶ ἀναλλοίωτες ἀρχές καὶ ἀξίες τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τὰ ἀθάνατα καὶ ἀκατάλυτα ἰδεώδη τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

Τὰ κρυφὰ Σχολεῖα τῶν Μοναστηριῶν καὶ Ἐκκλησιῶν καὶ τὰ ὀργανωμένα ἐν συνεχείᾳ Σχολεῖα μὲ τοὺς ἐμπνευσμένους διδασκάλους τὸν, ὠδήγησαν τὸ δουλωμένο Ἔθνος μας εἰς τὸ καριοφίλι καὶ τοὺς σκληροὺς ἀγῶνες γιὰ τὴν ἐθνικὴ του ἀποκατάστασι. Ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ Ὁρθοδόξου Ἑλληνικοῦ κλήρου ξεπετάχθησαν οἱ Διδάσκαλοι τοῦ Γένους, οἱ ὅποιοι μὲ τὴν πίστιν ὅτι «τὰ ἀδύνατα παρ' ἀνθρώποις, δυνατὰ παρὰ τῷ Θεῷ», μπόλιασαν καὶ τοὺς ὑποδούλους συμπατριώτας τὸν, γιὰ νὰ γίνῃ τὸ θαῦμα τῆς Ἐθνεγεροσίας τοῦ '21.

Τὸ Ἔθνος δὲν ἔπαυσε μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν, νὰ ζῆ πνευματικῶς, χάρις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Παιδείαν. Ὁ Πατριάρχης Παῖσιος, ἀπὸ τοῦ 1560, συνιστᾷ εἰς ἕνα ἕκαστον ἐπίσκοπον νὰ δημιουργήσῃ ἕνα Σχολεῖον εἰς τὴν περιοχὴν του.

Ὁ σοφὸς ἱστορικὸς Κ. Ζησιου, εἰς τὸ ἔργον του «Διδάσκαλοι τοῦ Γένους» γράφει τὰ ἑξῆς: «Ἄν εἰς τὴν Παιδείαν ἔστρεψαν τοὺς ὀφθαλμοὺς τὸν ὡς σανίδα σωτηρίας καὶ ἐλπίδος, κατὰ τὸ πολιτικὸν ναυάγιον τοῦ Ἔθνους, πρὸς τοῦτο διδασκάλους παρεσκεύασαν πρῶτον, μὲ πᾶσαν κεκοσμημένους ἀρετῆν, χρηστοὺς, φιλοτίμους, εὐσεβεῖς, φιλοπάτριδας, τῆς πενίας μὴ καταφρονητὰς καὶ τῶν ἀπὸ τῶν τυράννων κινδύνων παρὰδειγμα γινομένους διὰ τοῦ ἰδίου τῶν βίου, πρὸς τοὺς μαθητέοντας παρ' αὐτοῖς».

Πράγματι, ὅλοι τοὺς ἦσαν ἀφιλοχρήματοι, ἀσκητικοί. Ἡ ζωὴ τοὺς βεβαίωνε τοὺς λόγους τῶν. Ἐἶχαν ὑπερνικήσει τὸν φόβο τοῦ θανάτου καὶ ἡ γενναϊότης ἦταν ἡ ἀρετὴ τῶν.

Εἶναι γεγονὸς ἀναμφισβήτητον ὅτι εἰς τὸ Λιβᾶδι ὑπῆρχε μιὰ ὀργανωμένη πνευματικὴ ζωὴ, ἐπὶ Μοναστηρί τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὸ ὅποιον ἦταν κέντρο θεησκευτικῆς ζωῆς καὶ φιλανθρωπίας. Δὲν γνωρίζομεν σήμερα, πότε ἤρχισεν αὕτη. Τὴν γνωρίζομεν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ κρυφοῦ σχολείου, ὅπου οἱ καλόγηροι καὶ οἱ γραμματοδιδάσκαλοι διδάσκουν μὲ ἐπιμονὴ καὶ ἐνθουσιασμό στὰ παιδιὰ, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ψαλτηρίου καὶ τοῦ ὥρολογίου, ἀνάγνωσι καὶ γραφῆ, ἀριθμητικῆ, γεωγραφία καὶ ἱστορία. Ὁμιλοῦν γιὰ τοὺς ἀρχαίους προγόνους, τὸ Βυζάντιο, γιὰ τὸν τελευταῖο Αὐτοκράτορα, γιὰ νὰ κλείσουν τὴ διδασκαλία μὲ ἐκκλησιαστικὸς ὕμνος.

Ἀπὸ ἐνθυμήσεις καὶ ἄλλα ἱστορικὰ στοιχεῖα, ἐκτὸς τῆς παραδόσεως, πληροφοροῦμεθα τὴν λειτουργίαν τῶν σχολείων τοῦ Λιβადίου.

Ὁ Ἐπίσκοπος Πέτρος Λιβადίου Νεόφυτος (1753), ἀποχωρήσας ἐκ τῆς Ἐπισκοπῆς του, ἀφήνει ἕνα ποσὸν ἀσπρων διὰ τὸ σχολεῖον Λιβα-

δίου, τὴν διαχείρισιν τοῦ ὁποῦ ἀναθέτει εἰς τὸν Μοναστηριακὸν διδάσκαλον Παπᾶ κυρ - Χατζῆν, ἕως οὗτου οὗτος εὐρίσκεται ἐν τῇ ζωῇ, διὰ τὴν ἐξασφαλισθῆ ἢ λειτουργία τοῦ σχολείου καὶ τὴν μὴ διατεθῆ δι' ἄλλον σκοπὸν (23 Ἰουλίου 1757 — Ἐνθύμησις διὰ χειρὸς Ἐπισκόπου Ἁγαθαγγέλου, εὐρισκομένη εἰς χεῖρας Γ. Σακελλαροπούλου).

Ἄλλη ἐνθύμησις εἰς Εὐαγγέλιον Προφήτου Ἡλία (26 Νοεμβρίου 1774) ἀναγράφει τὰ ἑξῆς: «Ἐδῶ σημειώνουμε ὅτι τὸ παρὸν εἶναι ἀφαιρωμένο εἰς τὸ σχολεῖον, μὲ ἄλλα 397 βιβλία, ἀπὸ τὸν Σακελλαρίου καὶ ὅποιος θέλει τὰ χαλάσει τὴν ἔχη τὸ ἀνάθεμα».

Ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Ματθαίου Παρανίκα «Σχεδιασμα», ἐξ ἄλλου, πληροφοροῦμεθα τὰ κάτωθι: «Ἐν Λιβαδίῳ κομποπόλει, ἀνθούση διὰ τῶν κατοικῶν τὸ βιομήχανον, ἐκαλλιεργοῦντο τὰ γράμματα».

Αὐτόθι κατήγετο ὁ λόγιος Μητροφάνης Γρηγοράς, ὁ ἐκ Δωδώνης λεγόμενος, (1690).

Ἀπὸ τὸ βιβλίον Παν. Λιούφη «Ἱστορία τῆς Κοζάνης», πληροφοροῦμεθα περὶ τοῦ ἐκ Λιβαδίου διδασκάλου Χρηστάκη, τὰ κάτωθι (1738): «Οὗτος εἰς τὰ τῆς Παιδείας μὲν οὐκ ἦν εὐκαταφρόνητος. Τὸ δὲ ἦθος μελαγχολικὸς καὶ δυσάρεστος. Ἠγάπα τὴν ἡσυχίαν, ἂν καὶ ἐβίου ἀείποτε ἐν ἀησυχίᾳ».

Ὁ Χρηστάκης διετέλεσε διδάσκων εἰς τὴν σχολὴν Λιβαδίου ἐπὶ δύο ἔτη καὶ ἐπὶ πέντε ἔτη εἰς τὴν σχολὴν Κοζάνης. Εἶχε μεγάλη ἀντιπάθεια πρὸς τοὺς πλουσίους καὶ ἀμαθεῖς καὶ ἴδια πρὸς τοὺς πρῶτους, καθ' ὧν ἐποίησε κωμῶδιαν, κατὰ μίμησιν τοῦ Πλούτου τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἐν τούτοις, ὧν κατὰ τὴν ρητορίαν ἐξαίρετος, ἀλλ' αὐστηρὸς καὶ ἐλεγκτικὸς.

Ἀπεχώρησε τῆς σχολῆς καὶ μοναχικὸν σχῆμα ἐνδυσάμενος, Χρῦσανθος δὲ μετονομασθεὶς, ἀπῆλθεν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος τοῦ Ἁθῶ καὶ ἡσυχάζων ἐτελεύτησεν.

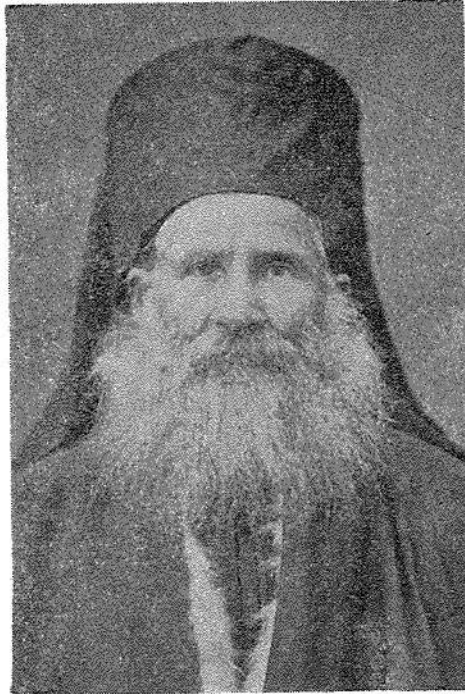
Περὶ τοῦ Χρηστάκη ἀναφέρεται καὶ ὁ κ. Καλινδέρης εἰς τὸ βιβλίον του, περὶ τοῦ ἱερέως Χαρισίου Μεγδάνη καὶ τῶν διδασκάλων εἰς τὴν σχολὴν Κοζάνης.

Ἀπὸ τ' ἀνωτέρω ἱστορικὰ στοιχεῖα, διαπιστοῦται ὅτι ὑπῆρχε πνευματικὴ ζωὴ ἐν Λιβαδί, ὅτι ἐλειτούργησαν σχολεῖα καὶ πρὸ τοῦ 17ου αἰῶνος. Χαρακτηριστικῶς, ὁ Ἄνθιμος Ὀλυμπιώτης, γεννηθεὶς τὸ ἔτος 1737, ἀναφέρει ὅτι ἡ μητέρα του τοῦ ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα εἰς τὸ σχολεῖον Λιβαδίου καὶ αὐτὴ ἐμόρφωσε τὸν ἴδιον τὸ πρῶτον.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1768, ἀρχίζει ἡ λειτουργία ἐνὸς συγκροτημένου σχολείου ἀπὸ τὰ πρῶτα εἰς τὸν θεσσαλικὸν χώρον, ὅταν διωρίσθη ὁ νεαρὸς καὶ φλογερὸς ζηλωτὴς τῆς Παιδείας Ἰω. Πέζαρος, ἐκ Τυρνάβου.

Μὲ τὴν διδασκαλίαν του καταπλήσει, συναρπάξει, γοητεύει, ἐνθουσιάζει, παιδαγωγεῖ, μορφώνει. Χαρακτηριστικῶς, ὁ Ζησίου εἰς τὰ δι-

βλῖον του «Διδάσκαλοι τοῦ Γένους», ἀναφέρει ὅτι εἰς τὸ σχολεῖον ἐφοῖ-
τον οἱ παιδείας καὶ ἀρετῆς ἐπιθυμοῦντες. Συνέζων ὑπὸ τὴν πατρικὴν

Ἄγαθάγγελος

αὐτοῦ μέρμιναν, ἔχοντες κατοικίαν, μὲ λιτότητα, χωρὶς ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων, ἀντὶ ἐξήκοντα γροσίων ἐτησίως. Ἐδιδάσκοντο εἰς τὰς ἑπτὰ κλάσεις τοῦ σχολείου· Γραμματικά μὲν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς γραμματικῆς μέχρι τῆς συνθέσεως εἰς τὸν ἀρχαῖον λόγον, ἐρμηνείαν τῶν Αἰσωπειῶν μύθων μέχρι τῶν σκηρικῶν ποιητῶν, ἅμα Φιλοσοφικά, Θεολογικά καὶ Μαθηματικά. Ἀπὸ βαθείας πρωίας μέχρι νυκτὸς ἐδίδασκεν εἰς τὰς ἑπτὰ κλάσεις. Ὁ ἀληθὴς σοφὸς παριστάτο εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐκάστην πρωίαν, πορευόμενος μετὰ τῶν μαθητῶν εἰς τὴν θεῖαν ἱεροτελεσίαν. Ἐκήρυττε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐκάστην Κυριακὴν καὶ ἑορτὴν.

Τὸ Λιβάδι, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, γίνεται πνευματικὸν κέντρο μεγάλης ἀκτινοβολίας καὶ ἔλξεως διὰ τοὺς νεοὺς τῆς περιοχῆς μας, τῆς Πιερίας καὶ κεντρικῆς Μακεδονίας, ἀπὸ πάλαι, ὅπου λειτουργοῦσαν μεγάλες σχολαί, ὅπως ἡ Κοζάνη.

Ὁ Ἰωάννης Πέζαρος ἐγεννήθη εἰς Τύρναβον, τὸ 1749. Εἰς τὴν πατρίδα του ἐδιδάχθη τὰς ἀρχὰς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἀπὸ τὸν ἐξ Ἀγράφων Ἰωάννην, ἐξηκολούθησε σπουδὰς εἰς Ἰωάννινα, ὅπου ἤκουσε μαθήματα ἀπὸ τὸν Κοσμᾶν Μπαλῖνον, συνεπλήρωσε τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν σχολὴν Ἀθῶνος, ἐδιδάχθη φιλοσοφίαν ἀπὸ τὸν Εὐγένιον Βούλγαρην καὶ τὸν Κυπριανὸν καὶ ἐμελέτησε πολλοὺς ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς. Ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος ἐκλήθη εἰς Τσαριτσάνην, εἰς τὴν ἐκεῖ λειτουργοῦσαν Σχολὴν καὶ ἐκεῖθεν ἐπὶ πενταετίαν εἰς Λιβάδιον, ὅπου διὰ τὴν φήμην του προσῆλθον πολλοὶ μαθηταί.

Ὁ Πέζαρος διευθύνει διὰ δευτέραν φοράν τὴν Σχολὴν Λιβαδίου, ὅπως διαπιστοῦται ἀπὸ ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν Μητροπολίτην Λαρίσης Μελέτιον, τῆς 24ης Ἰουνίου 1781, εἰς τὴν ὅποιαν τὸν καλοῦσε γιὰ νὰ θεμελιώσῃ τὴν λειτουργίαν τῆς Σχολῆς.

Ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Τρύφωνος Εὐαγγελίδη «Ἡ Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας», πληροφοροῦμεθα τὰ ἐξῆς: «Ἡ Σχολὴ Λιβαδίου συνεστήθη μῆσοῦντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐν αὐτῇ, τὸ 1768, ἐδίδαξεν ὁ Ἰωάννης Πέζαρος, ὁ ὕστερον διδάσκαλος τῆς Τσαριτσάνης. Οὗτος, πλὴν τοῦ Λιβαδίου, ὑπῆρξε ἐν Ἀθῶ. Ἐδέχετο μαθητὰς ἐν κοινοβίῳ ἀντὶ 60 γροσιῶν κατ' ἔτος. Προεξάρχει πολλῶν λογίων ὁ ἅγιος οἰκονομοδιδάσκαλος τῆς Τυρνάβου Ἰωάννης Πέζαρος».

Ὁ ἐκ Κοζάνης ἱερεὺς Χαρίσιος Μείντανης ἠρύσθη τὰς πρώτας τῆς Παιδείας γνώσεις ἐν Βλαχολιβαδίῳ, ἀκροασάμενος τῶν ἐγκυκλίων σπουδῶν καὶ παραδόσεων τοῦ σοφοῦ Ἰωάν. Πεζάρου. Καὶ ὁ Στέφανος Σταμκίδας, Κοζανίτης, «ὄν ὁ πατήρ του ἐκ τῶν ἀξιολόγων ἐμπόρων ὄν, ἔσπευσε ἐκπαιδεῦσαι δεόντως καὶ δὴ ἐν νεανικῇ ἡλικίᾳ ὄντα, ἐξαπέστειλε αὐτὸν εἰς Βλαχολιβαδον, ὅπου ἐσχολᾶρχει τὸ δεύτερον ὁ κλεινὸς Πέζαρος» (βλ. Ἀχ. Λαζάρου, περιοδικὸν Ἠὼς).

Μαθητὴς τοῦ Πεζάρου ὑπῆρξεν καὶ ὁ ἔθνικὸς μας ἥρωας, ὁ Γεωργίου Ὀλύμπιος.

Ἡ προσπάθεια τοῦ Ἰωάννου Πεζάρου, κατὰ τὴν πενταετῆ διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς ὑπ' αὐτοῦ, ἀπέβλεπε εἰς τὴν δημιουργίαν διδασκάλων δι' ὅλας τὰς βαθμίδας τῶν σχολείων τοῦ Λιβαδίου.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν λειτουργοῦν εἰς τὸ Διβάδι δύο τύποι σχολείων. Ὁ πρῶτος εἶναι ἕνα εἶδος Γυμνασίου, μὲ ἀνώτερη καὶ ἐπιστημονικὴ ἐργασία. Εἰς αὐτὸ ἐδιδάσκοντο Γραμματικὴ, Ἀρχαίους Συγγραφεῖς, Ρητορικὴ, Φιλοσοφία, Λογικὴ, Ψυχολογία, Φυσικὴ, Ἀλγεβρα. Γεωμετρίαι καὶ Θρησκευτικὰ.

Εἰς τὴν βιβλιοθήκην, ἣ ὅποια ὑπῆρχε εἰς τὸ Α' Σχολεῖον μέχρι τοῦ ἔτους 1944, ὅποτε ἐπυρπολήθη τὸ Σχολεῖον ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς, ὑπῆρχον πολλὰ ἀπὸ τὰ βιβλία ποὺ ὁ Ἀνθίμος εἶχε δωρήσει εἰς τὴν Σχολὴν,

διὰ τὰ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀνωτέρω μαθημάτων. Ἐνθυμούμαι ἀπὸ τὴν ἀπογραφὴν τῶν ὑπαρχόντων βιβλίων, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἓνα μέρους μόνον τῶν ἐκ 500 τόμων δωρηθέντων βιβλίων, διότι πολλὰ εἶχαν ἀφαιρεθῆ κατὰ καιροὺς, ὅτι ὑπῆρχαν πολλοὶ τόμοι Ἀλγέβρας, Τριγωνομετρίας, Κωνικῶν Τομῶν, Στοιχεῖα Φυσικῆς, Βοτανικῆ, Πρακτικὰ Οἰκουμενικῆς (Συνόδου, 318 Λόγοι Μεγ. Ἀθανασίου κατὰ Ἀρείου καὶ ἄλλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, Λατινικὰ συγγράμματα, Λογικῆς, Ψυχολογίας, Φιλοσοφίας, Ρητορικῆς κλπ.

Τὸ ἀνώτερον αὐτὸ σχολεῖον ἐστεγάζετο εἰς τὸ σημερινὸν Νηπιαγωγεῖον, ὅπου ἐστεγάζετο καὶ ἡ Μητροπόλις, ἡ ὁποία ἐκάη τὴν 6ην Αὐγούστου 1887.

Ὁ δεῦτερος τύπος τοῦ Σχολείου ἦτο τὸ Σχολεῖον τῶν κοινῶν γραμμάτων, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ μαθηταὶ ἐδιδάσκοντο τὰς στοιχειώδεις γνώσεις: Ἀνάγνωσιν καὶ Γραφήν, Ἀριθμητικὴν, Γεωγραφίαν καὶ Θρησκευτικὰ.

Τὸ ἀνώτερον Σχολεῖον ἀνηγέρθη δαπάναις τοῦ Ἀνθίμου. Εἰς αὐτὸ ἐδιδάσκοντο καὶ μαθηταὶ τοῦ δευτέρου τύπου, τῶν κοινῶν γραμμάτων, μετὰ τὴν πωρόλησιν τῆς Μητροπόλεως, ἡ ὁποία ἦτο τμῆμα τῆς Σχολῆς.

Τὸ σχολεῖον τῶν κοινῶν γραμμάτων, ἀρχικῶς, ἐλειτούργησεν εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀναργύρους, εἰς τὸ προαίλιον τῶν ὁποίων ὁ Ἀνθίμος ἀνήγειρε μίαν αἴθουσα καὶ μεταγενέστερα εἰς τὸ διδακτήριον, τὸ ὁποῖον ἀνηγέρθη ἐπὶ Ἀγαθαγγέλου, τὸ 1854, ὅπου τὸ Β' Σχολεῖον.

Εἰς τὸ Σχολεῖον Λιβαδίου, ἀπαντῶμεν καὶ τὸν Ἰωάν. Κουφόν, τὸ ἔτος 1780: «Ἰωάννης Δοονυσίου Πέζαρος (Κουφὸς διὰ τὴν βαρνηκοίαν), τοῦ Τυρνάβου ἱερεὺς καὶ οἰκονόμος τῆς πατρίδος αὐτοῦ Τυρνάβου τῆς Θεσσαλίας. Οὗτος ἐδίδαξεν τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν εἰς 56 μαθητὰς εἰς διαφόρους πολιτείας, ὡσαύτως καὶ εἰς τὸ Σχολεῖον Λιβαδίου καὶ τὸ τῆς Τσαρμισσῆς καὶ εἰς τὸ τῆς ἰδίας πατρίδος, οἷον εἰπεῖν ἐγκαρδίωσε τοὺς ἐν Μακεδονία καὶ Θετταλία Ἕλληνας εἰς ἐπίκτησιν τῆς Φιλοσοφίας καὶ ἔδωξε παντελῶς τὰς δεισιδαιμονίας τῶν γραμματικῶν, ἔβαλε τὰξιν εἰς τὴν ἐγκύκλιον παράδοσιν», ὡς ἀναφέρει περὶ τούτου ὁ Ζαβίρας.

Τὸ 1781 — 1782, μεταρρυθμισθείσης τῆς Σχολῆς, δαπάναις τοῦ Ἀνθίμου Λιβαδίτου Ἱερονομάχου, ἐπανῆλθεν τὸ δεῦτερον ὁ Ἰωάννης Πέζαρος, ὃν διεδέξατο ὁ ἐκ Λιβαδίου μαθητὴς του ἀπὸ τὴν πρώτην του ὑπηρεσίαν στὴ Σχολῆ (1768 — 1770) Τιμόθεος Σπαρμιώτης καὶ μετ' αὐτὸν ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς ὁ ἐπίσης Λιβαδίτης Ἰωνᾶς Σπαρμιώτης, μαθηματικὸς, ὁ ὁποῖος μετέφρασε στὰ Ἑλληνικὰ τὴν Ἀλγεβρὰ τοῦ Κάρυλλον. Ὁ Ἰωνᾶς Κοντὸς Σπαρμιώτης ἐδίδαξεν εἰς τὴν Σχολὴν ἀπὸ τὸ 1780 ἕως τὸ 1790. Ἀσπασθεὶς τὸν Μοναχικὸν βίον, ἠσκήτευσεν εἰς Μονὴν Σπαρμιῶ.

Ὁ Παρανίκας εἰς τὸ βιβλίον του «Σχεδίασμα», ἐν συνεχείᾳ, περὶ

τῆς Σχολῆς Λιβαδίου, γράφει ὅτι «Συστάσης δὲ νέας Σχολῆς, δαπάνη Ἄνθιμου Ἱερομονάχου, προσεκλήθη αἰθίς ὁ Πέξαρος, διδάξας μέχρι τοῦ 1782, ὅτε διεδέχθη ὁ αὐτὸθεν καταγόμενος μαθητὴς του Τιμόθεος Σπαρμιώτης, ὁ ἐκ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἐλασσόνος, τοῦτον δὲ ὁ αὐτὸθι καταγόμενος Ἰωνᾶς Σπαρμιώτης, διδάσπων ἀπὸ τοῦ 1780 — 1790, ἐφεξῆς δὲ ἡ Σχολὴ διατηρεῖται, καλῶς βαίνουσα μέχρι σήμερον».

Ὁ Ἄνθιμος, ὁ συστήσας τὴν Σχολὴν, ἐπισκεπτεται συχνὰ τὸ Λιβάδι καὶ παρακολουθεῖ τὴν πρόδοον τῆς Σχολῆς, ὡς φαίνεται ἀπὸ ἐπιστολὴν του ἀπὸ τὸ Λιβάδι, τῆς 16ης Νοεμβρίου 1777, πρὸς τὸν Μητροπολίτην Δαμασκηνὸν τῆς Μητροπόλεως Θεονίκης. Τὴν Σχολὴν, ὁ Ἄνθιμος, ἐπροίκισε μὲ σταθερὸν κεφάλαιον διὰ τὴν μισθοδοσίαν τῶν διδασκάλων. Οἱ φοιτῶντες μαθηταὶ εἰς τὴν Σχολὴν ἦσαν οἰκότεροφροι εἰς κοινόν. Οἱ νέοι ἦσαν τότε πολὺ φιλομαθεῖς καὶ εὐφυεῖς. Τὸ Σχολεῖον ἦτο ὀργανωμένον καλὰ καὶ ἐλειτούργησε μὲ τὰς γνωστάς, τότε, συγχρόνους παιδαγωγικὰς κατευθύνσεις καὶ μὲ πλουσίαν ἀπόδοσιν.

Τὴν Σχολὴν ἐπεσκέφθη καὶ ὁ Διδάσκαλος τοῦ Γένους Εὐγένιος Βουλγαρης, ὅτε ἐδίδασκε εἰς Κοζάνην.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἄνθιμου, τὸ ἔτος 1794, τὴν 9ην Φεβρουαρίου, τὴν ἐπιτροπιαν τῆς Σχολῆς Λιβαδίου ἀνέλαβε κατ' ἐκφρασθεῖσαν ἐπιθυμίαν πρὸ τοῦ θανάτου του, ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν εἰς τὴν Ἱουμηνίαν τῆς Ὀλυμπιώσεως Παπα - Ἀρσένης.

Περὶ τῆς Σχολῆς καὶ τῶν διδαξάντων εἰς αὐτὴν δὲν ὑπάρχουν μέχρι στιγμῆς ἄλλα ἱστορικὰ στοιχεῖα. Μεσολαβεῖ, ὅμως, μέχρι τοῦ ἔτους 1856 (ἔτος ἰδρύσεως τοῦ Παρθεναγωγείου ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Πέτρος Λιβαδίου Ἀγαθαγγέλου) ἓν κενὸν χρονικὸν διάστημα, κατὰ τὸ ὁποῖον θὰ ἀνεστάλη ἡ λειτουργία τῶν Σχολείων, συνεπεία ἴσως τῶν πολεμικῶν γεγονότων καὶ ἐπ' αὐτοῦ εἶναι λίαν διαφωτιστικὴ ἡ ἐπείγουσα ἔκκλησις τοῦ Ἀγαθαγγέλου, διὰ βοήθειαν πρὸς ἐπαναλειουργίαν των.

Ἐπειδὴ ἡ συμβολὴ τοῦ Ἄνθιμου ὑπῆρξεν ἀποφασιστικὴ διὰ τὴν λειτουργίαν τῆς Σχολῆς Λιβαδίου, θὰ ἀναφερθῶμεν κατωτέρω λεπτομερῶς περὶ αὐτοῦ.

Ὁ Ἄνθιμος ἰδρυτὴς τῆς Σχολῆς Λιβαδίου

Ὁ Ἄνθιμος, ἡ σπουδαιότερα Μοναστικὴ φυσιογνωμία τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ὀλυμπιώσεως, γεννήθηκε εἰς τὸ Λιβάδι, τὸ 1737. Πολὺ ἔνωρις ἔμεινε ὀρφανὸς καὶ διὰ τὴν ζήτησιν ἐμισθώθη ὡς ὑπηρετῆς εἰς ἓνα Τσαρτσανιώτην μπακάλην. Νεώτατος ἀκόμη, εἰσηλθὼν εἰς τὸ Μοναστήριον Ὀλυμπιώσεως διὰ τὴν μονάσιν. Ἦτο ἓνας νέος μὲ πολλὰ ψυχικὰ χαρίσματα, μὲ σπανίαν εὐφυΐαν καὶ ἐξαιρετικὴν κλίσιν εἰς τὰ γράμματα. Τὰ πρῶ-

τα γράμματα, τὰ ἐδιδάχθη ἀπὸ τὴν μητέρα του, ἡ ὁποία ἐφοίτησε εἰς σχολεῖον.

Ἐγούμενος εἰς τὴν Μονὴν Ὀλυμπιώτισσης ἦτο ὁ παπα - Διονύσιος, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1739, διαβληθεὶς ὁμως ἀπὸ ἀντίπαλόν του, τὸν παπα - Συμεών, εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, καθηρέθη ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τῆς ἱεροσύνης, διότι ἔδωσαν πίστιν εἰς τὴν ἀναφορὰν. Οἱ Τοῦρκοι τὸν βασανίζον ἐπὶ ἓνα μῆνα, ἀλλὰ χάρις εἰς τὴν ἐπέμβασιν τῶν προεστῶν τοῦ Λιβαδίου Χατζηδάφνη καὶ Χατζηπάκα Τράντου, οἱ ὁποῖοι μὲ τὸ μεγάλο κύρος των καὶ τὰς ἰσχυρὰς γνωριμίας ποῦ διέθετον, τὸν ἀποκατέστησαν καὶ τὸν ἔσωσαν ἀπὸ τὸν θάνατον.

Ὁ παπα - Διονύσιος, λοιπόν, ἐκτιμήσας τὰ προσόντα τοῦ νεαροῦ Ἀνθίμου, τὸν ἔλαβε ὑπὸ τὴν προστασίαν του καὶ τὸν ἔστειλε ἀλληλοδιαδόχως εἰς Κοζάνην, Γράμμοστον, Σιάτισταν καὶ Ἁγιον Ὅρος, διὰ νὰ σπουδάσῃ. Διδάσκαλοι του διετέλεσαν οἱ ὀνομαστοὶ λῳγοὶ τῆς ἐποχῆς του Νικηφόρος Βαλκίδης, Νικ. Μπάρκοτης καὶ Εὐγένιος Βουλγαρης. Ἐν συνεχείᾳ, ὁ ἡγούμενος τὸν ἔστειλε εἰς μίαν Ἑλληνικὴν παροικίαν τοῦ Κεσκεμέτ τῆς Οὐγγαρίας, ὡς ἐφημέριον. Ἀπὸ ἐκεῖ μετέβη εἰς τὸ Μισκολτς καὶ τέλος εἰς τὴν ἐνορίαν τῶν Τουρκομεριτῶν Γραικῶν τῆς Βιέννης.

Ἡ παραμονὴ του εἰς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην πολυπλεύρως τὸν ὠφέλησε, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀπόδημον Ἑλληνισμόν ὑπηρετήσε ὡς ἐφημέριος καὶ διδάσκαλος. Ἐκεῖ ἐμαθήτευσεν πλησίον τοῦ μεγάλου διδασκάλου Νικηφόρου Θεοτόκη, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐδίδαξε Ἀλγεβραν καὶ Ρητορικὴν. Ἀπέκτησε πολλὰ χρήματα ἀπὸ τοὺς μισθοὺς του καὶ τὰς οἰκονομίας του. Συνέλεξε ἐράνους διὰ τὴν Ὀλυμπιώτισσαν καὶ διὰ τὸ σχολεῖον τῆς γενετικῆρας του, Λιβαδίου.

Εἰς τὸν Κώδικα τῆς Μονῆς Ὀλυμπιώτισσης, ὁ Ἀνθίμος γράφει σχετικῶς τὰ κατωτέρω: «Ἦμουν πολλὰ ἠγαπημένος ἀπὸ τὸν πατέρα - Διονύσιον καὶ εὐεργετημένος περισσότερον ἀπὸ ὄλους, ἐπειδὴ εἰς τὸν πλοῦτον ὅπου ἀπέκτησα, μετὰ ἀπὸ τὸν Θεόν, αὐτὸς εἶναι ἡ αἰτία. Ἀληθινά, εἰς τὴν σπουδὴν δὲν μὲ ἔβαλε αὐτός. Ἐγὼ ἐκινήθηκα, φωτιζόμενος ἀπὸ τὸν Θεόν, προτοῦ νὰ ἔλθω εἰς τὸ Μοναστήριον, ὡν νέος 16 ἐτῶν, ἔχοντας μερικὰ ἄσπρα τῆς μητρὸς μου καὶ ὀλίγα ἀπὸ τὶς ρόγαις μου, ἐπειδὴ ἤμουν εἰς Τζαριτζάνην δούλος εἰς ἓνα μπακάλην ἀπὸ δέκα χρόνων παιδίον, ὅπου ἐμελετοῦσα μέρα καὶ νύκτα τὰς βίβλους τὰς ἀπλὰς τῶν Ἀγίων Πατέρων καὶ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, ὅσον ἐκαταλάμβανα, ἐπειδὴ τὰ κολυβογράμματα μὲ τὰ εἶχε μάθει ἡ μήτηρ μου, ὄντας ἐγὼ πάνυ ἀνήλικος; ἀλλ' ὕστερον εἰς τὰς σπουδὰς, μάλιστα ἀφοῦ μὲ ἔκαναν Ἱεροδιάκονον, μὲ ἐβοήθησε πολὺ ὁ μακαρίτης γέροντάς μου κυρ - Διονύσιος. Ἴσως μὲ πεντακόσια, μὰ ἴσως καὶ μὲ χίλια γρόσια; μὲ διάφορα βιβλία, μὲ φορέματα, μὲ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα, ὡσάν ἓνα ἀρχοντόπουλο, ὅπου καὶ ἂν ἐσπού-

δαζα, εις την Κοζάνην, εις την Σιάτισταν, εις την Γράμμοστην, εις τὸ Ἅγιον Ὅρος καὶ εις ἄλλους τόπους, ὅπου ἔτυχε νὰ πηγαίνω χάριν τῆς μαθήσεως, εἶχε τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν φιλοτεκνίαν περὶ ἐμοῦ. Αὐτὸς μὲ ἔστειλε εἰς τὴν Νεμτζιαν, ζητημένος ἀπὸ τοὺς τότε πρραματευτάδες τοῦ Κεσκεμετίου, ὧν χαρισμάτων του εἰς ἐμὲ εἶη ἡ ἀνταμοιβὴ τοῦ παρὰ τῆς πλουσιοδώρου χειρὸς τοῦ Ἁγίου Θεοῦ καὶ τῆς Κυρίας ἡμῶν Θεοτόκου».

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς παπα - Διονύση, τὸ 1763, ὁ Ἄνθιμος ἐπέστρεψε ἐκ Βιέννης εἰς τὴν Ὀλυμπιώτισσαν, τὴν 12 Ὀκτωβρίου 1777 καὶ ἔγινε ἡγούμενος τῆς Μονῆς. Ἡ δραστηριότης του, ἡ ἐργατικότης του, ἡ καλωσύνη καὶ αἱ ἀρεταὶ του, τὸν ἀνέδειξαν καὶ τὸν κατέστησαν ἕναν ἀπὸ τὰς ἐλαχίστας μοναστικὰς μορφάς. Ἡ Μονὴ Ὀλυμπιωτίσης ἐγνώρισε τοιαύτην ἀνθησιν καὶ ὀργάνωσιν, ὥστε κατέστη πνευματικὸν κέντρον μὲ ἀκτινοβολίαν καὶ εἰς τοὺς δυσκόλους αὐτοὺς καιροὺς ἦτο ὁ σιτοδότης, ὁ ὁποῖος ἔθρεψε τὰς ἡμυχὰς τῶν πενήτων καὶ ἐν ἑξαθλιώσει διαβιούντων Χριστιανῶν καὶ Τούρκων. Ἡῤῥησε τὴν περιουσίαν τῆς Μονῆς καὶ ἐδημιούργησε ἀρκετοὺς πόρους, ὥστε μὲ τὴν ἐντιμον διαχειρίσιν της κατώρθωσε νὰ ἐκπληρώσῃ ὅλους τοὺς κοινωνικοχριστιανικοὺς σκοποὺς του.

Κατωτέρω, παραθέτομεν τὰ διὰ τῆς χειρὸς Ἄνθιμου ἀναγραφόμενα εἰς τὸν Κώδικα τῆς Μονῆς, περὶ τῶν κειμηλίων καὶ τῶν δωρεῶν του:

«Ἐφερα ἱερατικὰ λαμπρὰ χρυσὰ καὶ ἀργυροῦφαντα ἑξυγαῖς ἑπτὰ καὶ ἕναν σάκκον ἀρχιερατικῶν λαμπρῶν καὶ στιχάριον χρυσοῦφαντον καὶ τὰ ἔδωσα εἰς τὸν μακαρίτην παπποῦν Ἅγιον Πέτρον καὶ Λιβαδίον κύριον Ἰωάνν νὰ τὰ μεταχειρισθῆ εἰς τὰς τελετὰς καὶ πάλιν νὰ εἶναι τοῦ Μοναστηρίου καὶ τὰ νῦν τὰ ἔχη ὁ κυρ - Ἀθανάσιος Πέτρον. Ἐκόστισαν χιλιάδες γρόσια τρεῖς (3000).

»Ἐχάρισα εἰς τὸ Λιβάδι, διὰ τὴν τιμὴν τῆς πατρίδος μου καὶ τῆς ἐκκλησίας ὅπου μὲ ἀνέθρεψε τῆς Κυρίας Θεοτόκου, ἐν Εὐαγγέλιον Ἀργυροῦν, εἰμορφον, μὲ εἰκόνες ἀπὸ σμάλτον καὶ σὲ σύρμα ἀσημένιον καὶ ἔτι ἕνα ζευγάρι ἱερατικὰ ἀκριβὰ εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀναργύρους καὶ ἐν ἑτερον εἰς Ἅγιον Κωνσταντῖνον καὶ ἐν ἱερὸν ποτήριον εἰς τὴν Ἁγίαν Παρασκευὴν, ἀπὸ τουμπάκι.

»Σημειωτέον καὶ τοῦτο. Τὸ Σχολεῖον τὸ Ἑλληνικὸν ὅπου εἶναι εἰς τὸ Λιβάδι, εἶναι ἀφιέρωμα ἐπ' ὀνόματι τῆς ὑπεραγίας τῆς ἐν Ἐλασσόνι Κυρίας μου, τὸ ὁποῖον ἐστήθη οὕτως: Ἐν πρώτοις, εἰς Βιέναν, μία ἀρχόντισσα εὐσεβῆς, Ἀγγελίνα τοῦνομα, γέννημα καὶ θρόμμα τῆς Μοσχοπόλεως ἀπὸ τὴν Τουρκίαν καὶ δευτέραν Μακεδονίαν μοὶ ἐχάρισε διὰ τὸ σχολεῖον αὐτὸ 500 γρόσια. Ἐπειτα, ὁ κυρ - Γιώργης Πάτακης, ἀπὸ τὴν Σίπισκαν χώραν, πλησίον τῆς Μοσχοπόλεως, μοὶ ἐχάρισε διὰ τὸ σχολεῖον, ὄντας εἰς Μίσκοβαν, ἕτερα 500 γρ., ὁ κυρ - Δῆμος καὶ ὁ κυρ -

Γ' ἰωργος ἀπὸ χίλια γρόσια ὁ καθένας. Ἦτον αὐτοί, ὁ μὲν Δῆμος ἀπὸ τὴν Μοσχόπολιν, ὁ δὲ Γεώργιος ἀπὸ μίαν χώραν πλησίον Μοσχοπόμεως, λεγομένην Κούρσοβαν καὶ ὁ κυρ - Νικ. Δημητρίου, ἀπὸ τὰ Μπιτόλια, μοὶ ἐχάρισε γρόσια 100 καὶ ὁ κ. Ἀναστάσης Κοσμίσης, ἀπὸ τὴν Μοσχόπολιν, ἕτερα 50 γρ. Αὐτὰ τὰ ἄσπρα μοὶ ἐχάρισαν διὰ τὸ σχολεῖον.

»Εἰς δὲ τὸ σχολεῖον ἕως τῆς σήμερον 1787 ἐξοδιάσθησαν εἰς τὰ κτήρια γρόσια 2500 δύο χιλιάδες πεντακόσια. Ἐφερα καὶ βιβλία ἀπὸ τὴν Βιέναν διὰ αὐτὸ τὸ σχολεῖον διὰ γρόσια 500, ἔχει καὶ εἰς τὴν χώραν ἄσπρα γρ. χιλιάδες τρεῖς καὶ τριακόσια, τὰ ὅποια εἶναι μὲ τὰ διάφορο τὰ δέκα ἔνδεκα καὶ μισό, ἔξ ὧν πληρῶνεται ὁ διδάσκαλος κατ' ἔτος γρ. 300 καὶ 30 διὰ τὰ χαράτζια διὰ τοὺς ξένους καὶ 60 γρόσια δι' ἑν κοινὸν σχολεῖον εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀναργύρους. Πληρῶνομεν κατ' ἔτος εἰς τὰς τέσσασρας ἐκκλησίας εἰς Λιβὰδι νὰ μνημονεῦον τὰ ὀνόματα τῶν κτητόρων καὶ ὅσα περισεῦον νὰ ἐξοδιάζωνται διὰ μερεμετι τοῦ σχολείου ἢ ἂν χρειασθῆ νὰ γίνῃ τιποτες ἀναγκαῖον μέσα. Συμποσοῦνται ὅλα τὰ ἄσπρα τοῦ σχολείου ἐξοδιασμένα καὶ ὄντα γρόσια χιλιάδες ἑπτὰ καὶ τριακόσια ἀπὸ τὰ ὅποια τὰ ἥμισυ εἶναι χαρισμένα ἀπὸ τοὺς ἄνωθεν φίλους καὶ τὰ ἥμισυ ἀπὸ τὰ ἄσπρα τῆς ὑπεραγίας. Ἐγὼ ὁ ἁμαρτωλὸς τὸ ἔκαμα τοῦτο».

Εἰς τὴν Ὀλυμπιώτισσαν ἔφερε ὡς δῶρον Εὐαγγέλιον μὲ χρυσὸ λιθοκόλλητον κάλυμμα, ἀξίας 2250 γρ., τὴν ἀτομικὴν τοῦ βιβλιοθήκην, μὲ τετρακοσίους τόμους ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ Πατέρων, ἀξίας 3000 γρ. Παρήγγειλε καὶ τὸ λαμπρὸν βῆλον τῆς ὠραιᾶς πύλης, ἀξίας 900 γρ., διέθεσε διὰ τοὺς ναοὺς τῆς πατρίδος τοῦ 5000 γρ. καὶ τὴν ὑπόλοιπον περιουσίαν τοῦ ἀφιέρωσεν ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν Ὀλυμπιώτισσαν.

Διὰ τὰς δωρεὰς αὐτὰς πρὸς τὴν γενέτειράν τοῦ τὸ Λιβὰδι, γράφει τὰ ἐξῆς: «Ἐγὼ ὁ ἁμαρτωλὸς Ἄνθιμος ἔκαμα τοῦτο καὶ παρακαλῶ τοὺς ἀναγνώστας συναδέλφους νὰ μὴ βαρυκαρδίξουν ἀκούοντας, διατὶ ἐβοήθησεν ὁ Θεὸς καὶ ἔκαμα ἑν τοιοῦτον πρᾶγμα εἰς ὄνομα καὶ τιμὴν τῆς Ὑπεραγίας καὶ διὰ ξπαινον καὶ μισθὸν τῶν συνασκουμένων πατέρων. Ἐπειδὴ δὲν ἠδίκησα τιποτες τὸ ἱερὸν Μοναστήριον, ὡσάν ὅπου μὲ τὴν σπουδὴν μου καὶ κόπους τῆς μαθήσεώς μου δι' ὧν μοὶ ἐχάρισεν ὁ Θεὸς ὀλίγην προκοπὴν καὶ δύναμιν, μὲ τὰ ὅποια ἐδυνήθημα νὰ ὠφελήσω τὸ Μοναστήριον μου καὶ τὸ γένος τῶν Ὀρθοδόξων καὶ τὸ περισσότερον διὰ μέσου τῆς σπουδῆς μου εὐδόκησεν ὁ Θεὸς νὰ φέρω τὰ ἀνωτέρω γεγραμμένα καὶ ποσότης ἰκανὴ ἤλθε εἰς τὸ Μοναστήριον χρημάτων, διὰ μέσου τῶν ὀποίων, συνεργούσης τῆς Θεῆς Χάριτος, πολλὰ πρᾶγματα ἐγίναν εἰς τὸ Μοναστήριον μας, εἰς δόξαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Κυρίας ἡμῶν Θεοτόκου, καθὼς τὸ φανερώνω ἐγγράφως».

Ὁ Ἄνθιμος ἐγκατέλειπε τὴν ἡρεμὴ ζωὴ, τὴν ὁποίαν τοῦ προσέφερε

ἡ Οὐγγαρία, τὰς ἀνέσεις του, ἔφυγε ἀπὸ τὸν ἐλεύθερον κόσμον τῆς Δύσεως, διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ὑπόδουλον πατρίδα του, διὰ νὰ προσφέρῃ βλαστούς τοῦ τὰς δυνάμεις. Ἦλθε εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ περιοχὴ μας ὑφίστατο τὰς τρομοκρατικὰς πιέσεις τῶν Γκέγκηδων. Μὲ πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον, ἐβάδιζε τὸν δρόμον τοῦ Χριστοῦ, ὀδηγοῦμενος εἰς τὸ μαρτύριον.

Στόχος τῶν Ἀλβανῶν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἦτο ὁ πλοῦτος τῆς Μονῆς Ὀλυμπιώσεως καὶ αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν ἡ μία διεδέχετο τὴν ἄλλην. Ἡ κατάστασις ἦτο ἀφόρητος, οἱ μοναχοὶ ἡμέρα καὶ νύκτα ἦσαν ἀπασχολημένοι νὰ περιποιῶνται ὁμάδες Ἀλβανῶν.

Μὲ μεσολάβησιν ἑνὸς καλοῦ Ἀλβανοῦ, ἐξ Ἐλασσόνος, τοῦ Σουλεῦ μάν Ἀγᾶ, πρὸς τὸν Ἱμπραήμ Μπέην, γαμβρὸν τοῦ Κοῦρτ Πασᾶ καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν γερόντων τοῦ Λιβαδίου, μὲ τὸν κυρ - Χατζηζῶγον, τὸν ἐφοδιάσαν μὲ ἔγγραφο, ὥστε νὰ μὴ διαμένουν οὔτε νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὴν Μονὴν Ἀλβανοὶ. Ἀλλὰ ἡ ἰσχὺς του ἦτο βραχεῖα, διότι ἄλλος ἀποσπασματάρχης Ἀλβανός, ὁ Μωχαμέτ Πουτζα Καραμοραϊτά, ὁ ὁποῖος ἐφένευσε τὸν Χατζηζῶγον, δημογέροντα τοῦ Λιβαδίου, εἰς τὸ Μετόχι τοῦ Μοναστηριοῦ, τὴν 18 Ἰουλίου 1788, ἐστράφη τώρα καὶ ἐναντίον τοῦ Ἀνθίμου, ὁ ὁποῖος ἦτο συγγενὴς τοῦ Χατζηζῶγου καὶ τοῦ ἐξήτησε νὰ τοῦ παραδώσῃ τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα τοῦ ἐμπιστεύθηκε ὁ συγγενὴς του. Ὁ Ἀνθίμος ἠρνήθη τοῦτο καὶ ὁ Μωχαμέτ ἀρχισε νὰ τὸν κυτᾶ καὶ νὰ τὸν βασανίζῃ. Τοῦ ἔδωσε δὲ προθεσίαν, διὰ τὴν ἐπομένην, νὰ υπογράψῃ ὁμολογόν.

Ὁ Ἀνθίμος ἔφυγε τὴν νύκτα καὶ διὰ μέσου Λιτοχώρου ἔφθασε εἰς τὴν Θεσσαλονικίην, ὅπου παρέμεινε ἐπ' ἀρκετὸν. Ἐπανῆλθε δὲ εἰς τὴν Μονὴν, ὅταν διωρισθῆτε Ντερβέν Ἀγᾶς τῆς περιοχῆς ὁ Ἀλβανός Χαλλήλ Μπέης, υἱὸς τοῦ Μουτσοκάπα Πασᾶ, μὲ σουλτανικὴ διαταγὴ νὰ διώξῃ τοὺς Τουρκαλβανούς.

Περὶ τῆς καταθλίψεως τῶν ραγιαδῶν τοῦ Βιλαετίου Ἐλασσόνος ἀπὸ τὰ ἄτακτα αὐτὰ μπουλούκια τῶν Ἀλβανῶν, τὰ ὁποῖα ληστεύουν καὶ κατατυραννοῦν τοὺς ὄρεινους καὶ πεδινούς πληθυσμούς, παραστατικώτατα γράφει ὁ Ἀνθίμος τὰ παρακάτω:

«Ἀλλὰ εἰς τοὺς παρόντας χρόνους (1787 καὶ 1788) δυστυχεῖ ὅλον τὸ γένος τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τὰ δούσημα, ἀρπαγὰς καὶ ἀδικίας. Ὁ Ἀλῆς εἶναι Ἀλβανός ἀπὸ τὸ Τεπελένι καὶ οἱ ἄνθρωποι του εἶναι ὅλοι γυμνοὶ, τετραχηλισμένοι, βάρβαροι, ἀνόσιοι, λαιμαργοὶ, ἀχρεῖοι, ἀπάνθρωποι καὶ ἀσπλαγχοί.

Ὡ Θεέ μου, ἐλέησον καὶ φείσαι τοῦ ὀρθοδόξου γένους. Ἐφθάσαμεν τὴν ὥραν ὅπου ἐπιθυμοῦμεν τὸν θάνατον καὶ μακαρίζομεν τοὺς ἀποθαμέ-

vous. Ταῦτα λέγω ἀληθινὰ καὶ ἀναστενάζω ἐκ βάθους ψυχῆς καὶ καρδίας μου. Παντοῦ τὸ οὐαὶ, ἀλήμονον, ἀχ, ἀκούει τινὰς. Σχεδὸν καὶ ἀπὸ τὰ ἀνήλικα βρέφη ἀκούει ὁ ἄνθρωπος ἀναστεναγμούς καὶ δάκρυα διὰ τὸν φόβον. Φαίνεται νὰ ἔφθασε ὁ καιρὸς τὸν ὁποῖον λαλεῖ ἡ Ἁγία Γραφή, «ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἔσονται φόβητρα κατὰ τόπους καὶ σεισμοὶ καὶ πόλεμοι καὶ λοιμοὶ καὶ λιμοί». Ἐξω ἂν ἔβγη ὁ ἄνθρωπος μετὰ φόβου καὶ τρόμου ἂν φθάσῃ τὸν σκοπὸν νὰ καταστήσῃ ἐκεῖ ὅπου βούλεται. Μέσα καθηήμενος μετὰ ὑποψίας τί ἔσται τὰχα σήμερον ἢ ὡς ἐσπέρας ἢ ὡς αὔριον; Ὅποιον συναντήσῃ ὁ ἄνθρωπος, χωρικὸν ἢ πολιτικόν, οὐδὲν ἄλλο ἀκούει εἰ μὴ θρήνους, νέα κακὰ, ἀνέλπιστα ἄλγη καὶ ἀκούσιμα φρικῆς καὶ δακρῶν γέμοντα. Παρηκούσαμεν τὸν Ἅγιον Θεὸν, διὰ τοῦτο μᾶς ἔδωκεν εἰς χεῖρας τοιοῦτων αἰμοδόρων καὶ ἀσπλάχνων τυράννων. Δι' ὃ καὶ δικαία Ἁγία κρίσις εἰς ἡμᾶς.

Προτοῦ νὰ ἀποθάνωμεν ζῶμεν οἱ δυστυχεῖς ὡς ἡμίθνητοι ἀπὸ τὸν φόβον. Ἄν ἀκούσωμεν γαυγίσματα τινὸς σκύλου, τρέμομεν, ὑποπεύοντες μήπως εἶναι Ἀλβανίται. Ἄν ἄλογον κτυπήσῃ τοὺς πόδας του, μένουεν ἐκστατικοὶ μήπως ἔφθασαν. Ἄν σύγχυσις ἀνθρώπων ἀκουσθῇ, ταραττόμεθα πάλιν ἀπὸ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. Εἰς τοιαύτη ἐλεεινὴν κατάστασιν ἤλθομεν διὰ τὰς πολλὰς ἁμαρτίας.

Δὲν φοβοῦμεθα τὸσον τὸν θάνατον μὲ ὄλον πού εἶναι πικρὸς, ὅσον φοβοῦμεθα τὴν ζωὴν μας, πῶς θέλομεν ἀπεράσει. Δὲν ἀκούεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἄλλο τί τὸσον, ὅσον τὸ Ἄχ Βάχ, πῶς θέλομεν ζῆση.

Τὰ πολυἀριθμα κακὰ ἔκαμαν τοὺς ἀνθρώπους νὰ στοχαζῶνται τὸν θάνατον μόνον εὐτυχίαν καὶ λύτρωσιν τῶν κακῶν.

Θρήνος, κλαυθμὸς, δυστυχία, φυλακὴ, δαρμοὶ, ἀρπαγαὶ, ἔνδεια, πτώχεια ἀνυπόφορος διὰ τὰ δυσβάστακτα χρεῖα τὰ καθημερινὰ. Τίς νὰ μᾶς παρηγορήσῃ; Οὔτε ἀρχων, οὔτε ἡγεμῶν, οὔτε πνευματικὸς πατήρ. Πάντες γὰρ ἐξεκλίναμεν καὶ πάντες ἠχρειώθημεν.

Εἰς τὴν προσπάθειάν του ὁ Ἄνθιμος νὰ ἐξυγιάνῃ τὴν Ὀλυμπιώτισσα καὶ νὰ δημιουργήσῃ ὅλας τὰς προϋποθέσεις ἐκείνας, ὥστε νὰ γίνῃ ἡ Μονὴ ἓνα φιλανθρωπικὸ ἴδρυμα, ἓνα πτωχοκομεῖον καὶ τὴν πίστιν του αὐτὴν νὰ τὴν δημιουργήσῃ εἰς τοὺς συνεργάτας του, συνήντησε ἀντιδράσεις ἀπὸ πολλοὺς συνεργάτας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀσύδοτοι καὶ ἐνέμοντο τὴν περιουσίαν τῆς Μονῆς. Ὅλοι αὐτοὶ ἠθέλησαν, μὲ τὴν διαβολὴν, νὰ βιάψουν τὸν Ἄνθιμον καὶ νὰ τὸν ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς Μονῆς. Ἐβάλετο ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς καὶ Τουρκαλβανούς.

Ἰδού, πῶς περιγράφει τὴν ψυχολογικὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε περιέλθῃ:

«Τοσάκις ἠσθένησα καὶ ἤλθον εἰς θάνατον καὶ ἐκαταφρονήθηκα ἀπὸ τοὺς ἰδιοὺς συνδέλφους μου, τοὺς προαποθαμένους καὶ ὑβρισθῆκα καὶ μὲ

ἔσκανδάλισαν πολλὰκις καὶ μὲ ἐφθόνησαν διατὶ ἀγαποῦσα τὰ πράγματα τοῦ Μοναστηριοῦ νὰ γίνωνται ὀρθὰ καὶ τίμα καὶ θεάρεστα, ἀλλ' ὑπέφερα καὶ δὲν ἐπαραιτήθηκα τὴν δούλευσιν τῆς Κυρίας μου, δυνάμενος νὰ πηγαῖνω νὰ ζήσω πλέον τιμώτερα καὶ ἀναπαντικώτερα καὶ νὰ ἐντροφῶ εἰς ταῖς σπουδαῖς μου, νὰ ὠφελοῦμαι διδάσκων καὶ παραδίδοντας καὶ νὰ ὠφελήσω καὶ τοὺς ἄλλους. Ἐκαμα θυσίαν τὴν ζωὴν μου εἰς τὴν Κυρίαν Θεοτόκον, διὰ νὰ τιμῶ τὸ Μοναστήριόν της, διὰ τοῦτο καὶ πάντοτε μὲ ἐβοήθησε καὶ μὲ ἐνδυνάμωσε καὶ δὲν μὲ ἄφησε νὰ ἐντραπῶ.

Πρὸς τούτοις, σημειῶνω καὶ τοῦτο: Ἐγὼ ὄ,τι καὶ ἂν ἔκαμα, τὸ ἔκαμα διὰ τὸ κοινὸν καλὸν. Χωριστὸν τί διὰ τρυφήν ἰδικὴν μου, δὲν ἐπιτηδεύθηκα. Οὔτε φαγητὸν, οὔτε πιωτὸν, οὔτε μεγαλοπρέπειαν διὰ νὰ φαίνομαι τάχα πὼς ὅπου κάτι εἶμαι. Οὔτε ἔκαμα πράγμα ὅπου νὰ μὴ συμβουλευθῶ τοὺς συναδέλφους μου, ἄς ἦτον καὶ ἀμαθεῖς, ἀπρακτοὶ καὶ νεώτεροι. Ἠγάπησα πάντοτε νὰ εἶναι ἀναπαυμένοι, ὅλοι τίμιοι καὶ οὐδεὶς καταφρονημένος ὑπὸ τῶν ἄλλων, ἀλλ' ὅλοι τιμημένοι κατὰ τὸ εἶναι τους καὶ ἀσκανδάλιστοις.

Εἰς ἄλλο σημεῖον, μὲ δραματικὴν ἀπλότητα, ἀφηγεῖται τὴν ἀπόγνωσίν του:

«Τὶ νὰ εἶπω διὰ τὴν ζωὴν μας, ἡ ὁποία εἶναι γεμάτη ἀπὸ τρῶμον καὶ φόβον καθ' ἑκάστην καὶ περισσότερον ἢ ἰδική μου ζωὴ, ἐπειδὴ μὲ ἔχουν εἰς κακὴν ὑπόληψιν οἱ ἀσεβεῖς Ἀλβανῖται, δηλ. ὅτι εἶμαι πλούσιος, δι' ὃ περῶ τὴν ζωὴν μου τεθλημμένην ἡμέραν καὶ νύκταν, μάλιστα ἀφοῦ ἔμεινε ἡ περισινὴ φριξὶς εἰς τὴν καρδίαν μου καὶ βλέποντας τινὰ νὰ ἔρχεται ἔδῳ ἢ νὰ μὲ κράξῃ διὰ τινὰ ὑπηρεσίαν νὰ μὲ ζητήσῃ ἢ νὰ μὲ ἐρωτήσῃ κάτι ἀπὸ τὰ συνηθισμένα, ἡ καρδιά μου ταράττεται καὶ ὁ νοῦς μου. Ἦμουν εὐχαριστημένος νὰ ζήσω πουθενά, ἔχοντας μόνον τὸν ἐπιούσιον ἄρτον. Ὅμως, φοβοῦμαι τὴν Κυρίαν μου Θεοτόκον, διὰ τοῦτο ὑποφέρω μέχρι θανάτου καὶ ἡ Κυρία μου θέλει μὲ φυλάξῃ ἀπὸ πάντα. Ἐχω τὴν ἐλπίδα μου πάντα εἰς τὸν Θεόν.

Πλούτον δὲν ἔχω, παρὰ τὴν Κυρίαν μου Θεοτόκον, πλοῦτον, δόξαν, τιμὴν, δυνάμιν, κλέος, φυλάξιν, φροῦριον, σκέπην, βοήθειαν, ἐλπίδα, χάραν, τροφήν, ὀδηγὸν καὶ φῶς εἰς πάντα... Ὅθεν βλέποντες ἀσύνετοι ἀνθρώποι πὼς εἶμαι γεμάτος φλωριά καὶ Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες καὶ περισσότερον οἱ Χριστιανοὶ καὶ μὲ φθονοῦν καὶ μὲ ἐπιβουλεύονται καὶ φλυαροῦν, πολλὰ λέγοντες κατὰ τὸ σὺνηθές τους. Τὶ τὸν μέλλει τὸν καλόγηρον; Ἄλλος, μετριώτερον φρονῶν, λέγει. Τὸν ἠγοῦμενον ἢ τὸν πατέρ' Ἀνθιμον. Ἐχει ἄσπρα πολλὰ καὶ ἐξοδιάζει ὅπως θέλει, μὲ ὄλον πού δὲν μὲ εἶδαν ποτέ ἢ νὰ ξεφαντώσω, καθὼς συνηθίζει ὁ κόσμος ἢ νὰ φέρομαι ὑπερήφανα καὶ κόσμια. Τέτοιος εἶναι ὁ λουλόκοσμος, ἀφοῦ ἐμμηθήσαν ὅλους διόλου τοὺς ἀσεβεῖς εἰς τὰ ἔργα καὶ ὄχι τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς Ἁγίους Πατέρας. Ἦμουν εὐχαριστημένος ἂν ὁ Ἅγιος Θεὸς καὶ Παντελεήμων ἤθελε

νά με σηκώση ἀπό τοῦτον τὸν πονηρὸν κόσμον, νά με βάλη εἰς κανένα τόπον ἡσυχον, νά μὴ βλέπω καὶ ἀκούω τοὺς ἀθέους Ἑλλεβανίτες καὶ Τούρκους».

Περὶ τοῦ Ἀνθίμου καὶ τοῦ θανάτου του, γράφει εἰς τὸν Κώδικα τῆς Μονῆς ὁ παπα - Ἀρσένιος τὰ κάτωθι:

«1777, Ὀκτωβρίου 6: Ἦλθε τότε ὁ πατήρ Ἀνθίμος ἀπὸ τὴν Βιένναν. Ἦμουν ἱεροδιάκονος Ἀρσένιος, μὲ ἐπῆρε ὡς πνευματικὸν του νῆδον ἐπὶ σκοπῶ ἂν ἐλάμβανα εὐχαιριαν νά με παραδώσῃ γραμματικά. Εἰς τὰ 1780 μὲ ἐχειροτόνησέ μοι ἱερομόναχον εἰς Λιβάδι, εἰς τὸν Ἀγίον Πέτρος καὶ Λιβαδίου κυρ - Ἀθανάσιον. Εἶχον ζῆλον νά διαβάσω τὰ γράμματα».

Εἰς ἄλλα σημείον, πάλι, γράφει τὰ ἑξῆς:

«Εἰς τὰ 1790, ἐμβῆκαν ζορμπάδες Ἑλλεβανίται εἰς τὸ Μοναστήριον, Φεβρουαρίου 10, ἔξαφνα τὸ πρωὶ εἰς τὰς δὲ ὥρας τῆς νυκτὸς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅπου ἐμβῆκαν ἀγριωμένοι ὡς λέοντες, ὅσοι εὐρέθημεν μέσα, ἐλάβομεν φόβον μέγαν καὶ φρίκην, μάλιστα ὁ μακαρίτης γέροντάς μου πάτερ Ἀνθίμος ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ ἦλθεν παλμός τῆς καρδίας, μάλισ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐπῆραμε τὴν ἀδειαν ἀπ' αὐτοὺς καὶ τὸν ἐπήγαμεν εἰς Τζαριτζάνην πρὸς τοὺς ἰατροὺς. Τέσσαρες χρόνους ἐκάθισεν εἰς τὸ Μετόχι τοῦ Μοναστηρίου.

Εἰς Τζαριτζάνην ἐπρογνώρισε τὸν θάνατον καὶ εἶπεν ὅτι μετὰ σαράντα ἡμερῶν ἀποθνήσκω. Τὸν ἐφέραμεν εἰς τὸ Μοναστήριον. Ἦλθε ἡ τεσσαρακοστὴ ἡμέρα ἡ τελευταία, ἐκτύπησε τὸ ὥρολόγιον ὥρας ἑπτὰ (ἐγὼ τὸν βαστοῦσα ὕπισθεν ἀπὸ τὶς πλάτες). Τότε μᾶς λέγει: Σᾶς παρακαλῶ τέκνα μου ἡσυχάσετε, διότι ἀκόμη τρεῖς ὥρες ἔχω νά ζήσω, νά κάμω τὴν προσευχὴν μου, διότι δρόμον κοπιαστὸν ἔχω διὰ νά ἀπεράσω. Ἐπροσηύχετο λοιπὸν κρατώντας τὸν ἐγὼ ἀπὸ ταῖς πλάταις, κτηπόντα τὸ ὥρολόγι τὰς δέκα, μοῦ εἶπε γύρισον τέκνον μου κατ' ἀνατολὰς. Ἐσταύρωσε μόνος τὰς χεῖρας του, ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμοὺς του, τρεῖς φορές ἐφύσησε καὶ ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ τοιοῦτον θάνατον, ἀδελφοί, ὁ αἰμνηστος πάτερ Ἀνθίμος, ὁ πνευματικὸς πατήρ μου.

17 χρόνους συνέζησα μὲ τὸν ἴδιο εἰς ἓνα ὄντᾳ ὡς ὑπηρέτης του. Τὸ πρωὶ εἰς ἐκκλησίαν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀκολουθίας ἀφέντης νά εἶναι καὶ νά ἀνάλλῃ ὁ ἐφημέριος εὐλογητὸν πρὶν τῆς ἀκολουθίας. Ἔπρεπε νά κάμῃ μίαν προσευχὴν ἰδικὴν του καὶ ἔπειτα νά πηγαῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Εἰς τὴν διαθήκην μὲ ἄφησε διάδοχον τὴν ἡγουμενίαν καὶ τὸ σχολεῖον Λιβαδίου καὶ ὅσα ὑποστατικά ἔκαμε αὐτός».

(Σημ.: Ἡ γραφὴ γίνεται ὅπως αὕτη ἐμφανίζεται εἰς τὸν Κώδικα).

Περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀνθίμου ἀναγράφεται εἰς τὸν Κώδικα ἡ κατωτέρω ἐνθύμησις:

«1794, Φεβρουαρίου 9: Ἀπέθανεν ἐν Κυρίῳ ὁ πάτερ Ἀνθίμος καὶ

Ἐκλαυσαν ὅλοι τὸν θάνατόν του οἰκτεῖοι καὶ ξένοι, γυναῖκες καὶ ἄνδρες, ἐπειδὴ διὰ τὰς μεγάλας του ἀρετὰς καὶ διὰ τὴν εὐγλωττίαν τοῦ λόγου ὑπερέλαμψεν ἐπὶ γῆς εἰς πάντων τὰς καρδίας μὲ τὰς συνεχεῖς διδασκαλίας. Ἄνῆρ τῷ ὄντι πολὺς ἐν σοφίᾳ καὶ πάσῃ ἀρετῇ κακοσημημένος καὶ διὰ πάσης μαθήσεως διελθὼν, οὐ μόνον κατὰ τὴν Ἑλλάδα φωνὴν ὑπέρεβαινε πολλοὺς τῶν κατ' αὐτὸν ἀλλὰ καὶ λατινίδα εἰς ἄκρον πεπαιδευμένος καὶ ρητορικῆς πεπειραμένος τὰ μάλιστα ἦν. Ἐκ κομποπόλεως Λιβαδίου ὀρμώμενος, ἐστάθη εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς καιροὺς ὡς ἄλλος σιτοδότης Αἰγύπτου διὰ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἐξέθερεψε τὰς ψυχὰς τῶν πενήτων.

Εἰς πίστωσιν τῶν γραφομένων ἄς ἀναγνώσῃ τὰ παρ' αὐτοῦ ἰδιοχείρως γεγραμμένα. Καὶ γὰρ γέγραπται ὑπ' αὐτοῦ εἰς μαρτύριον διὰ τὰ ἔχη ἕκαστος ὡσάν ὑπόδειγμα πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς πράξεις, τὰς ἀρετὰς του, τὰς οἰκονομίας του, ἃς μετεχειρίσθη ἐν παντὶ καιρῷ, τοὺς κινδύνους δι' ὧν ἀπέθανε, πολλὰκις δι' ἀγάπην τοῦ μοναστηρίου καὶ ἀνέξῃ ἐν τῷ δυναμοῦντι Χριστῷ, τὰ κειμήλια τὰ ὁποῖα ἀπόκτησε συνεργουσίας τῆς Θεῆς Χάριτος καὶ τὰ ἀφιέρωσεν εἰς τὸ ἱερὸν μοναστήριον.

Τέτοιον ἠγούμενον ἄλλοτε οὔτε εἶδον, οὔτε ἄφρονται οἱ ἄνθρωποι. Ἄλλ' ἔδει καὶ αὐτὸν ἀποθανεῖν καθὼς πάντες οἱ πατέρες καὶ διαβῆναι πρὸς τὸν ποθοῦμενον Χριστόν, ἵνα λάβῃ τὸν στέφανον τῶν ἀγώνων καὶ τῶν πόνων αὐτοῦ. Ὅταν ἀπέθανεν ἦτο περὶ τοὺς 60 χρόνους, εἰς ἀσθενεῖαν ὑδρωπικὸς ἐμπεσὼν νοσήσας βαρῶς.

Ἀποθανῶν Ἄνθιμος νῦν ἀνθεῖ πλέον
 Θεοῦ τοῦ ζῶντος ἐν πόλει ἀενάως».

Εἰς ἄλλην ἐνθύμησιν, ἀναγράφονται τὰ ἐξῆς:

«1794: Ἄνθιμος, Πλαταμῶνος, Ληκοστομίου Διονύσιος, ἄνδρες ἐπιτε εὐσεβεία καὶ σοφία ἀριθλοὶ καὶ γνώριμοι τῷ αὐτῷ καὶ ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος Πέτρος Λιβαδίου γεγόνασι λήξεως τῷ σωτηρίῳ τούτῳ ἔτη.

Γερμανὸς ἱεροδιάκονος Σπαρμιώτης γράφω».

Εἰς τὸν Κώδικα τῆς Μονῆς ἀναφέρεται ὁ Ἄνθιμος ὡς συγγραφεὺς πολλῶν λόγων:

«Χρον. 25 Μαΐου 1771

Περὶ συνειδήσεως καθαρᾶς.

Χαιρετισμοὶ εἰς τὴν Κυρίαν Θεοτόκον.

Χαιρετισμοὶ ἕτεροι 24 μετὰ τοῦ ὡς μακαρία.

20 διάφοροι λόγοι τοῦ ἰδίου.

Ἔτος 1775: Νικηφόρου Θεοτόκη.

Τὴν παροῦσαν ρητορικὴν μὲ τὴν ἐδίδαξεν ὁ κύριος Θεοτόκης, ὁ ἱεροσοφολογιώτατος καὶ ἐπιστημονικώτατος ἐν διδασκάλοις συλλεχθεῖσαν ἔκ διαφόρων ρητόρων ὡς ἀπάνθισμα ἐκ πολλῶν. Περιέχει ἐν συντομίᾳ καὶ σαφηνεῖα πάντα τὰ σχήματα ὡς ὑπεὶ ἐμπροσθεν. Ἐγυμνάσθη εἰς

ταύτην τὴν πραγματείαν ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας κατὰ τὸ ἔτος 1775 καὶ μετὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐδιδάχθη τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἐπισημ. Ἐπισημ.

Ἡ παράθεσις ὄλων αὐτῶν τῶν στοιχείων περὶ τοῦ Ἐπισημοῦ, πιστεῦω ὅτι εἶναι ἀρκετὴ, διὰ τὴν κατανόησιν πόσον μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ του εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν προϋποθέσεων διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν ἐκπαιδευτηρίων τοῦ Λιβαδίου, μετὰ τὴν μεγάλην των ἀκτινοβολίαν καὶ πόσον μεγάλη πρέπει νὰ εἶναι ἡ εὐγνωμοσύνη μας πρὸς τὸν Ἐπισημον, τὸ εὐγενὲς αὐτὸ τέκνον τοῦ Λιβαδίου, ὁ ὁποῖος, εἰς τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τῆς δουλείας εἶχε τὴν μεγάλην ψυχικὴν δύναμιν νὰ στήσῃ τὸν φωτεινὸν αὐτὸν φάρον τῶν σχολείων εἰς τὸ Λιβάδι, τὰ ὁποῖα τροφοδότησαν τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν τῶν ὑποδούλων καὶ διέλυσαν τὸ σκοτάδι τῆς ἀμαθείας καὶ ἐδημιούργησαν τὴν μεγάλην πνευματικὴν κληρονομίαν, διὰ τὴν ὁποῖαν σήμερον τὸ Λιβάδι αἰσθάνεται ὑπερηφάνειαν.

Βαρύτατον ἠθικὸν χρέος ἡμῶν τῶν Λιβαδιωτῶν ἐπιβάλλει νὰ τιμήσωμεν τὸν Ἐπισημον καὶ νὰ προβάλωμεν τούτον ὡς παράδειγμα φωτεινὸν εἰς τοὺς ἐπερχομένους, διὰ τὴν φρονηματίζονται.

Ὁ Ἐπισημος εἶναι μία φυσιογνωμία ἐπιφανῆς, διότι μετὰ τὴν ἰδρῶσιν τῆς Σχολῆς, συνέβαλε εἰς τὴν διάσωσιν καὶ διαιώνισιν τῶν αἰώνιων ἀρχῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τῶν ἀναλλοιώτων ἀξιών του καὶ τῶν Ἑλληνοχριστιανικῶν ἰδεωδῶν εἰς τὸν χρόνον τῆς ὑποδούλου πατρίδος.

Μετὰ τὸν Ἐπισημον, ἄλλο ἐκλεκτὸν τέκνον τοῦ Λιβαδίου συνεχιζεῖ τὸ ἔργον του εἰς τὸν τομέα τῆς Παιδείας. Ὁ Ἐπισημος, μὴ ἀπὸ τῆς λαμπρότερης μορφῆς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Γένος ἀρχοντικῆς οἰκογενείας, διαπρέφας εἰς τὰ γράμματα, κατὰ κόσμον Παπαγεωργιάδης, ἐγεννήθη εἰς τὸ Λιβάδι, τὸ ἔτος 1805. Ὁ πατὴρ του Γρηγόριος ἦτο ἱερεὺς καὶ ἀνῆκε εἰς τὸ προπαρασκευαστικὸν σχολεῖον τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ εἰς τὸ κοινὸν σχολεῖον τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων. Ἐπειδὴ ἐφαλλε ὥραϊα, ἔλαβε τὸ παρωνύμιον Παπαγιώνας. Ἡ μητέρα τοῦ Ἐπισημοῦ Αἰκατερίνη κατήγετο καὶ αὐτὴ ἀπὸ ἀριστοκρατικῆν οἰκογένειαν μετὰ πλουσίαν μόρφωσιν.

Ὁ Ἐπισημος, ἀποφοιτήσας τῶν σχολείων Λιβαδίου, μετέβη εἰς Ἀθήνας διὰ ἀνωτέρας σπουδᾶς. Εἰς ἡλικίαν 24 ἐτῶν, μεταβαίνει εἰς Κωνσταντινῶν, ὅπου παρακολούθει ἐκκλησιαστικὰ μαθήματα. Ἐκεῖ, τὸ ἔτος 1835, χειροτονεῖται ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Στ' ἱεροδιάκονος, εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Τὸ 1840, ἐνδύεται εἰς τὴν Μονὴν Κουτλουμουσίου (ἀρχ. ὑπουργ. Ἐξωτερικῶν). Τὸ 1842, ὑπηρετεῖ ὡς ἱερεὺς Σακελλάριος, εἰς ἐκκλησίαν τῆς πόλεως Ἐδέσσης καὶ τὴν 23)2)1845 προάγεται ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Βοδενῶν

Μελετίου εἰς ἀρχιμανδριτὴν. Ἐκ χειρογράφου, εὗρισκομένου εἰς τὸ ἀρχεῖον Ἀθανασίου Κ. Ἀστερίου; γραφέντος ὑπὸ τοῦ Δημ. Παπαγεωργίου Χατζηδῖκα, πληροφοροῦμεθα ὅτι μὲ πρότασιν τοῦ ἀρχιερέως Βοδενῶν Ἀνθίμου πρὸς τὸν Μητροπολίτην Θεσ)νίκης Καλινίκον, χειροτονεῖται τὴν 8 - 21)5)1854 ὡς ἐπίσκοπος Πέτρας, τοῦ Διονυσίου θανόντος.

Ὁ Ἀγαθάγγελος ἀναπτύσσει πνευματικὴν καὶ ἐθνικὴν δρᾶσιν. Ἐπισκέπεται τὰ χωρία τῆς περιοχῆς του, ἐνισχῶν τοὺς πτωχοὺς καὶ τὰ ἀντιθωμανικὰ σώματα, τὰ δρῶντα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ὀλύμπου (Κωδ. λ)8)6)1896).

Ἀπὸ πατριαρχικοῦ κώδικα καὶ ἀπὸ τὸ περιοδικὸν Γρ. Παλαμᾶς, πληροφοροῦμεθα ὅτι κατόπιν ἐντολῆς τοῦ Πατριαρχου, μεταβαίνει εἰς Ἅγιον Ὄρος καὶ χωρία καὶ πόλεις τῆς Μακεδονίας, πρὸς χειροτονίαν ἱερέων καὶ ἀνακρίσεις. Διορίζεται Ἐξαρχος Ἄθους καὶ Μονῆς Ὀλυμπίσεως.

Τὸ 1861, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἐδέσσης, Βούλγαροι ἱερεῖς, ὑπὸ τὸ πρόσχημα διαδόσεως τοῦ Οὐνιτισμοῦ, διενήργουν βουλγαρικὴν προπαγάνδαν. Ὁ Μητροπολίτης Θεσ)νίκης Νεόφυτος, ζητεῖ ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον νὰ ἀποσταλῆ ἱκανὸς ἀρχιερεὺς. Ὁ Πατριάρχης, διὰ τῆς ἀπὸ 2 - 6 - 1861 ἐπιστολῆς του, γνωρίζει ὅτι ἐνεκρίθη ὅπως ὁ θεοφιλέστατος Μητροπολίτης Πέτρας Ἀγαθάγγελος, ὡς ζήλω καὶ συνέσει καὶ ἱκανότητι συγκεροτημένος ἀναλάβει ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας τὴν ἀποστολὴν ταύτην (Κωδ. λγ).

Εἰς αὐτὸν τὸν πατριαρχικὸν κώδικα, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 2)6)1861, εὗρισκεται ἐπιστολή, ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν Ἀγαθάγγελον, ἣ ὅποια μεταξὺ ἄλλων λέγει τὰ ἑξῆς:

«Αἱ ἀγαθαὶ πληροφορίαι τῆς ἐκκλησίας περὶ τῆς ἐν φρονήσει καὶ ζήλω ἱκανότητος τῆς Θεοφιλίας τῆς, προήγαγεν ὑμᾶς τε καὶ τοὺς περὶ ὑμᾶς ἁγίους συναδέλφους, διασκεπτομένους περὶ τῆς ἐφεξῆς οὐσιώδους πνευματικῆς ὑποθέσεως, ἀναθῆναι αὐτῇ ἱεράν καὶ θεοφιλῆ ἐπιστάσιαν, ὡς ἐκ τῶν ἀρχιεροπρεπῶν αὐτῆς ἀρετῶν καὶ τῆς ἱκανότητος κλπ.»...

Ἡ ἐπιστολή αὐτὴ εἶναι μακροσκελὴς καὶ ἀφοῦ ἀποκαλεῖ τοῦτον λάμποντα ἀστὲρα εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν στερέωμα, καταλήγει μὲ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι ἡ ἐκκλησία θὰ ἀνταμείψῃ τὴν προθυμίαν του διὰ δικαίων ἐπαίνων καὶ ἐγκαρδίων εὐχῶν. Ἡ ἀποστολή του ἦτο δύσκολος. Ἐκ τοῦ κώδ. λγ 10)8)1861, πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ Ἀγαθάγγελος ἔφερεν εἰς αἴσιον πέρας τὴν ἀποστολὴν του, ἀλλ' οἱ Βουλγαρίζοντες ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν Ὑψηλὴν Πύλην νὰ ἀνακληθῆ, ἐνῶ ὁ Βαλῆς Θεσ)νίκης ἐζήτησε τὴν τιμωρίαν του, ὡς καταπιέζοντος τοὺς Βουλγάρους.

Τῆσφι ἐπιταγῇ μετέβη εἰς Μονὴν Κουλουμουσίου, ἀσθενήσας ὁμως

λόγω τῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν ταλαιπωριῶν, μετέβη εἰς Κίον) πολιν, πρὸς θεραπείαν, ὅπου παρέμεινε ἐπὶ δύο μῆνας (Κώδ. λέ' 5)10)61).

Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1854 - 1870, ὡς Μητροπολίτης Πέτρας Λιβαδίου, ἀνέπτυξεν πλουσίαν θρησκευτικὴν, ἐθνικὴν καὶ ἀπαιδευτικὴν δρασίαν καὶ εἰς δυσκόλους περιστάσεις. Ἡ πρὸς τὴν Παιδείαν ἀγάπη τοῦ Ἀγαθαγγέλου ὑπῆρξε παθολογικὴ, διέθεσε δὲ τοὺς ἀτομικοὺς του πόρους διὰ τὴν ἴδρυσιν σχολείων καὶ τὴν μισθοδοσίαν διδασκάλων καὶ ὅταν μετετέθη εἰς Στρώμνισαν.

Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἀνηγέρθη τὸ Παρθεναγωγεῖον Λιβαδίου καὶ ἡ κατοικία διὰ τὸν ἐκάστοτε ἐπίσκοπον εἰς Ἁγίαν Τριάδα (τὸ σπῆτι τοῦ Δεσπότη), τὸ ὁποῖον κατεστράφη ἀπὸ ἐπιδρομὰς Γκέγκηδων. Ἐφρόντισε διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῆς περιουσίας τῆς Μονῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ Ἁγίου Ἀντωνίου. Ἀντιμετώπισε μὲ ψυχραιμίαν καὶ σύνεσιν μετὰ τῶν προεστώτων δυσκόλους καταστάσεις καὶ ἀπελάμβανε βαθυτάτου σέβασμου ἐκ μέρους τῶν κατοίκων ὁλοκλήρου τῆς περιοχῆς.

Εἰς ἔγγραφον τῆς κοινότητος Λιβαδίου τῆς 1ης Μαρτίου τοῦ 1858, πρὸς ἀποδημοῦντας συμπατριώτας, τὸ ὁποῖον ὑπογράφει ὁ Ἀγαθαγγελος, ἀναφέρονται μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὰ ἐξῆς περὶ τῆς λειτουργίας τῶν σχολείων: «Περὶ τὰς ἀρχάς τῆς παρελθούσης 100ετηρίδος, ὅτε ὁ δεινὸς καιλαπ τῶν δυσπραγιῶν εἶχε κατακαλύψει ἅπαν τὸ γένος ὑπὸ τὴν ζοφεράν τῆς ἀμαθείας ἀχλὺν, τὸ Λιβάδι καίτοι μικρὰ πολίχνη ἐφιλοτιμεῖτο ἅ ἀριθμῆ μεταξὺ τῶν εὐαριθμῶν τότε Σχολῶν Ἰωαννίνων, Θεσπικῆς καὶ Ἄθους, ἐξαισίον σχολείον, ὄχι μόνον τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τοῦ ἀρχαίου τοῦτου καὶ πατρογονικοῦ θησαυροῦ, δι' οὗ δικαίως πάντες κανχόμεθα, ἀλλὰ καὶ μαθηματικῶν, ὅσα τότε ἐσυγχῶρει τοῦ γένους ἡ κατὰστασις. Διδάσκαλοι δόκιμοι ἐν τοῖς τότε πεπαιδευμένοις τοῦ Ἔθνους καὶ μεταξὺ αὐτῶν Ἀλέξανδρος καὶ Ἰωάννης Πέζαρος καὶ ἄλλοι καὶ ὁ θαυμάσιος Εὐγένιος Βούλγαρης διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν φήμην ἐπεσκέφθη τὴν Σχολήν, ὅτε διέτριβεν εἰς Κοζάνην. Μαθηταὶ ἐκ διαφόρων μερῶν συνήγοντο εἰς Λιβάδιον ὡς εἰς λιμένα, ἐξ οὗ ἔμελλον νὰ δρέψωσι τὰ ἀνθη τῆς δόξης καὶ τῆς εὐδαιμονίας, γνωστοὶ ἔπειτα γενόμενοι ὡς Χάρης ὁ Μεγδάνης, Γεώργιος Σακελλάριος ἐκ Κοζάνης, Ἀργύριος ἐκ Σιατίσσης, Ἰωνᾶς Σπαρμιώτης, Γερμανὸς καὶ ἄλλοι.

Ἐντυφιλαιτιμούμενος ὁ πανιερώτατος ποιμενάρχης Ἅγιος Πέτρος Ἀγαθαγγελος ἅμα λαβὼν τὴν πνευματικὴν ποιμαντορίαν τῆς πατρίδος αὐτοῦ, προσέφερε σημαντικὸν ποσὸν χρημάτων διὰ τὴν ἐπισκευὴν καὶ ἀνέγερσιν νέας ἀλληλοδιδασκτικῆς Σχολῆς. Ἐνισχυθεὶς διὰ 35 χιλιάδων γροσίων ἀπὸ τὸν Μπροχόπουλον καὶ 64 χιλιάδων γροσίων ἀπὸ τοὺς πλουσίους τοῦ Λιβαδίου καὶ ἀφοῦ καλοῦνται οἱ ἀπόδημοι νὰ βοηθήσουν οἰκονομικῶς τὴν προσπάθειαν διατηρήσεως καὶ λειτουργίας τῶν σχολείων,

καταλήγει ούτω: «Γὰ δὲ ὀνόματα ὑμῶν εὐλογοῦμενα θέλουσι κατάγραφῃ εἰς τὰς στέφας τῆς αἰωνιότητος καὶ τῆς ἀθανασίας μεταξὺ τῶν εὐεργετῶν».

Ἡ δρᾶσις τοῦ Ἀγαθαγγέλου εἶναι πολὺπλευρος. Οἱ πλοῦσιοι τοῦ Λιβαδίου ἔθετον εἰς τὴν διάθεσίν του σημαντικὰ ποσὰ δι' ἔθνικους καὶ φιλανθρωπικούς σκοποὺς.

Ἀναφέρεται ὅτι τὸ 1855 ὁ Νικόλαος Τζήμας Χατζηκόστας προσέφερε 105 χιλ. γρόσια διὰ νὰ ἐξαγορασθοῦν τὰ ὑπὸ τῶν Μπέηδων κατεχόμενα τσιφλίκια εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Ἀγαθαγγέλου καὶ ν' ἀποδοθοῦν αὐτὰ εἰς τοὺς γεωργούς (Πατρ. Κωδ. 5 — '10 — 1861). Ὁ Ἀγαθάγγελος μετέβη εἰς Κων)πολιν, ὅπου ἐπέτυχε τὴν ἔκδοσιν φερμάνιου πρὸς τοὺς Μπέηδες, ἵνα ἀποζημιούμενοι παραχωρήσουν τὰ τσιφλίκια τῶν εἰς τοὺς κατοίκους τῶν. Ἄπαντες συνεμορφώθησαν, πλην τοῦ Μπέη τῆς Δριανύστας, ὁ ὁποῖος διὰ νὰ μὴ παραβῇ τὴν ἐντολήν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἐζήτησε ἐντὸς 16 ὥρῶν μεγάλο χρηματικὸν ποσὸν διὰ τὴν ἐξαγορὰν του. Οἱ κάτοικοι κατέφυγαν εἰς τὸν Ἀγαθάγγελο, ὁ ὁποῖος καλέσας τοὺς πλουσίους καὶ δημογέροντας, συνεκέντρωσε τὸ ἀνωτέρω ποσόν, τὸ ὁποῖον παρέδωσε εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν κατοίκων. Τὸ ἀνωτέρω ποσὸν δὲν ἐδέχθη ὁ Ἀγαθάγγελος καὶ οἱ πλοῦσιοι νὰ ἐπιστραφῇ. Οἱ κάτοικοι ἔκτοτε τελοῦν μνημόσινον εὐγνωμοσύνης τοῦ Ἀγαθαγγέλου.

Ἄπαντα τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα περὶ τοῦ Ἀγαθαγγέλου μοὶ ἐδόθησαν παρὰ τοῦ τέως Ἐπιθεωρητοῦ Βιομηχανίας καὶ ἔξοχου συμπατριώτου μας κ. Γεωργίου Σακελλαροπούλου καὶ ἐκ τῶν εὐρισκομένων εἰς χεῖρας του στοιχείων, δεδομένου ὅτι ὁ Ἀγαθάγγελος ἦτο θεῖος τῆς μἄμης του καὶ πολλὰ ἐξ αὐτῶν μὲ μεγάλους κόπους συνεκέντρωσε ἀπὸ τοὺς Κώδικας τοῦ Πατριαρχείου. Τοῦτον εὐχαριστῶ θερμῶς.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1875, ὁ Ἀγαθάγγελος τοποθετεῖται εἰς Στρώμνισαν. Ὡς ἐπίσκοπος Στρωμνίτης ἀνέπτυξε πλουσίαν ἐθνικοθηρησκευτικὴν δρᾶσιν. Εἰς ἔκθεσιν τῶν Ι. Δραγούμη καὶ Κ. Γκέρτσου ἀναφέρεται προσπάθεια τιμωρίας τῶν ἐγκριτοτέρων πολιτῶν τῆς Στρωμνίτης, ὑπὸ τοῦ πανσλαβικοῦ κομιτάτου προγεγραμμένων καὶ ἡ ἀπόκτησις ἐθνικῶν δικαιωμάτων ἐπὶ τῆς Στρωμνίτης καὶ τῆς περιοχῆς τῆς, ἥτις ἐν πεποιθήσει φέρονεὶ ὅτι πᾶν ἄλλο δύναται νὰ γίνῃ, αὐδέποτε ὅμως θὰ καταστῇ τμήμα βουλγαρικόν.

Ἡ βουλγαρικὴ προπαγάνδα ἀποδίδει μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν Στρώμνισαν, τὴν ὁποῖαν προσπαθεῖ νὰ ὑποτάξῃ ἐκκλησιαστικῶς καὶ ἐκπαιδευτικῶς. Τοποθετεῖ Βούλγαρον Σχηματικὸν Μητροπολίτην καὶ διδάσκαλον εἰδικὸν διὰ τὴν ἰδρυσιν σχολείων καὶ ἀποπεράτωσιν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὸν ἐφοδιάζει μὲ τὸ ποσὸν τῶν 1500 ὀθωμανικῶν λιρῶν.

Ὁ Ἀγαθάγγελος μὲ τὴν μεγάλην ψυχικὴν του δύναμιν, μὲ τὴν σωφροσύνην του, κατορθώνει νὰ συνεχίρῃ τοὺς κατοίκους, ὥστε δι' ἰδίων

πόρων νά ἀναλάβουν τὴν ἐπισκευὴν καὶ ἀποπεράτωσιν τῶν ἐκκλησιῶν, ματαιώσας οὕτω προσπάθειαν τῶν Βουλγάρων νά ἐλέγχουν τὴν ἐκκλησίαν ἱερεῖς σχηματικοὶ ἀπὸ τὴν βουλγαρίζουσαν μερίδα τῶν κατοίκων. Οἱ ἱερεῖς συσπειρωμένοι περὶ τὸν Μητροπολίτην τῶν ἀντιδροῦν καὶ αὐτοὶ εἰς τὰ χωρία τῶν.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὸν ἐκπαιδευτικὸν τομεὰ ἡ δρᾶσις τοῦ Ἀγαθαγγέλου εἶναι πλουσία.

Ἀπὸ τὰς ἀνωτέρω ἐκθέσεις πληροφοροῦμεθα τὰ ἐξῆς: «Οἱ κάτοικοι ἔχουν φρόνημα ἑλληνικόν. Ἡ πόλις αὕτη, ὡς πρὸς τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων, παρουσιάζει εὐφρόσυνον ὄψιν. Διατηρεῖ Σχολεῖον Ἀρρένων, Παρθεναγωγεῖον καὶ Νηπιαγωγεῖον μὲ 4 διδασκάλους, 2 διδασκα-

Ἐπειδὴ τὰ ἐνδιατήματα τοῦ Νηπιαγωγείου καὶ Παρθεναγωγείου λίσσας καὶ 2 βοηθοῦς, μὲ 378 μαθητὰς.

ἦσαν ὅλος ἀκατάλληλα καὶ παρεκώλυον τὴν λειτουργίαν τῶν, ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Στρωμνίτης κ. Ἀγαθάγγελος αὐθορμήτως προσῆλθε, ἀναλαβὼν τὴν ἐξ ἰδίων ἀνέγερσιν τῶν κτιρίων. Ἐκ τῆς γενναίας ταύτης προσφορᾶς τοῦ Μητροπολίτου ἠλεκτρισθέντες οἱ κάτοικοι, ἐφιλοτιμήθησαν καὶ δι' ἑράνων συνέλεξαν 100 λίρας.

Ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς τῶν νηπίων ἀνέρχεται σὲ 148, ὁ Μητροπολίτης σκέπτεται νά ιδρύσῃ καὶ δεῦτερον. Διὰ τῆς συνεργασίας τῶν ἐγκριτοτέρων πολιτῶν μὲ τὸν Μητροπολίτην, τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς ἐφόδρους, κατώρθωσαν ἐπ' ἐσχάτων νά κλείσωσι τὸ βουλγαρικὸν σχολεῖον καὶ προσέλαβον πάντας τοὺς ἀποπλανηθέντας μαθητὰς.

Παρὰ τὰ ἀφθονα ὀικονομικὰ μέσα τῆς βουλγαρικῆς προπαγάνδας, δὲν κατώρθωσαν νά συγκεντρώσουν εἰς τὸ σχολεῖον τῶν εἰ μὴ μόνον 13 ἀγυθπαῖδας καὶ αὐτοὺς ἐπὶ πληρωμῇ.

Ὁ Ἀγαθάγγελος διατηρεῖ ὑποτρόφους μαθητὰς εἰς τὴν προγυμναστικὴν τάξιν, μαθητεύοντας, παρέχων ἐκάστῳ 50 γρόσια.

Ὁ Ἀγαθάγγελος ἀπέθανεν εἰς Στρώμνισαν τὴν 12 — 10 — 1887.

Ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὀλίγα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα συνεκεντρώσαμεν, πληροφοροῦμεθα τὸ μέγεθος τῆς προσφορᾶς τοῦ Ἀγαθαγγέλου, εἰς τὴν ἐθνικὴν ἔπαλξιν τῆς Στρωμνίτης.

Περὶ τῶν σχολείων τοῦ Λιβαδίου, ὁ Γάλλος περιηγητὴς - ἀρχαιολόγος ΕΖΙΕ, ἐπισκεφθεὶς τοῦτο τὸ 1856, ἀναφέρει ὅτι ἐλειτοῦργεῖ σχολεῖον μὲ 150 μαθητὰς.

Ἀπὸ ἐνθύμησιν εἰς Μηνολ. Ἀγίου Κων(νου) (1854), πληροφοροῦμεθα ὅτι διδάσκαλος τοῦ σχολείου εἶναι ὁ Κων. Παπαμιχαήλ. Εἰς ἄλλην ἐνθύμησιν ἀναφέρεται: «1858 Ὀκτωβρίου 18, ἀγὼ Νικ. Παπουτσῆς τοῦ Κων. γράφω, ἐσπουδάσαμε εἰς τὸν διδάσκαλον Κων. Παπαμιχαήλ, εἰς τὴν Μητρόπολιν, βεβαιῶνω δι' ἐνθύμισιν».

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 6390 φύλλον τῆς ἐφημερίδος «Νεολόγος» Κων)-
πόλεως, ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Γεώργιος Κων)νου γράφει ὅτι εἰς Λιβάδιον ἐ-
λειτούργουν δύο Σχολαί.

Τὸ 1860, ὅταν διδάσκαλος εἰς τὰ σχολεῖα ὑπηρετοῦσε ὁ Δημ. Κου-
τσοβάλας ἀπὸ τὰ Σέρβια ἔγινε μία ἐπιδρομὴ Ἀλβανῶν ληστῶν εἰς τὸ
Λιβάδι. Ἐγινε συμπλοκὴ μὲ τοὺς κατοίκους καὶ ἐφρονεύθησαν τρεῖς λη-
σταί. Οἱ Ἀλβανοὶ ἄρπαξαν τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὸ σχολεῖο, διὰ νὰ ἐκβιάσουν
τοὺς γονεῖς καὶ νὰ εἰσπράξουν λύτρα. Οἱ γονεῖς ἔδωσαν καὶ τὰ κοσμήμα-
τα διὰ νὰ ἐλευθερώσουν τὰ παιδιὰ τους. Οἱ λησταὶ ἐφρόνουν εἰς ἀντι-
ποινα τρεῖς μαθητὰς.

Τὸ ἔτος 1861, ὅπως ἀναγράφεται εἰς ἐνθύμησιν, εἰς σελίδα τοῦ Μη-
νολογίου Ἀγίου Κων)νου, ἀπὸ τὸν Ι. Ζωγίδην, τὸ Λιβάδι ἐπεσκέφθη ὁ
πρῶν Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Καλλινίκος. Τοῦτον ὑπεδέχθησαν οἱ
κάτοικοι μὲ μεγάλας τιμὰς. Εἰς βιβλίον τῆς Ἐφορείας τῶν σχολείων, τοῦ
ὁποίου εἶχον ἴδιαν ἀντίληψιν, διότι μέχρι τοῦ 1943 ἐσώζετο, ἔγραψε τὰς
ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν σχολείων, ἐξῆρε τὴν πνευμα-
τικὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ Λιβαδίου καὶ τὴν μεγάλην εὐσέβεια τῶν κατοίκων.

Ὁ Καλλινίκος κατήγετο ἀπὸ τὴν Σκοτινὰν Κατερίνης, ἐνετάχθη εἰς
τὴν ἀδελφότητα τῆς Ὀλυμπιωτίσσης νέος, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν Πατριαρ-
χικὸν θρόνον Ἀλεξανδρείας.

Τὸ γεγονός τῆς ἐπισκέψεως τοῦ πρῶν Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας
Καλλινίκου, τὸ πληροφοροῦμεθα καὶ ἀπὸ ἐνθύμησιν τοῦ Κώδικος τῆς Μο-
νῆς Ὀλυμπιωτίσσης, ὅπου ἀναγράφεται ἐπιστολὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πα-
τριάρχου Ἰωακείμ Β' τῆς 11 Ἰουλίου 1861, δι' ἧς συνιστᾶ εἰς τὸν Ἠ-
γοῦμενον καὶ τοὺς Πατέρες τῆς Μονῆς νὰ τὸν ὑποδεχθοῦν ὡς ἀρμοῦζει
εἰς τὸ ἀξίωμα τὸν πρῶν Μακαριώτατον Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Καλ-
λινίκον, ὅστις θὰ ἐπισκεφθῆ τὴν Μονὴν ἐκ τῆς ὁποίας τὸ 1829 ἀπεχώρη-
σε καὶ τὴν ὁποίαν ἠγάπα.

Διὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τοῦ 1861 μέχρι τοῦ ἔτους 1885, ἡ
παράδοσις μᾶς διέσωσε τὴν πληροφορίαν ὅτι τὰ σχολεῖα ἐξακολουθοῦν νὰ
λειτούργοῦν μὲ τὴν κατωτέρω μορφήν:

- α) Μονοτάξιον Νηπιαγωγεῖον.
- β) Τετρατάξιον Δημοτικὸν Σχολεῖον.
- γ) Ἡμιγυμνάσιον.

Περὶ τῶν διδασκάλων οὐδὲν στοιχεῖον ὑπάρχει ἔκτος τοῦ Μαροκο-
πούλου, ἐκ Σμύρνης. Τὸ ἔτος 1885 διδάσκουν εἰς τὰ σχολεῖα ὁ Νικόλαος
Παπαευαγγελίδης, ἑξαιρετὸς φιλόλογος ἐκ Βελβενδοῦ, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκε
εἰς τὸ ἡμιγυμνάσιον Ἀρχαῖα, Λατινικὰ, Γαλλικὰ, ὁ Νίκ. Χαρίσιου,
πρόπαππος τοῦ ἱατροῦ καὶ ὁ Ἀθ. Παπαστεφάνου, οἱ ὁποῖοι ἐδίδασκαν
εἰς τὰς τρεῖς τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ.

Τὸ ἔτος 1884, διδάσκουν εἰς τὰ σχολεῖα οἱ Σωτήριος Ζουζακίδης, ἀπὸ τὸ Λιβάδι, τριτοετῆς φοιτητῆς τῆς φιλολογίας, ὡς διευθυντῆς τῶν σχολείων, ὁ Ἰωάννης Σακελλαρόπουλος, τελειόφοιτος Γυμνασίου, ὁ μετέπειτα ἰατρός καὶ ὁ Ἐλευθ. Παπαθεοδώρου, ὁ κατόπιν ἱερεὺς, ἀπὸ τὴν Στρώμνισαν. Τὸ 1885 - 88, με διευθυντὴν τὸν Ἰωάν. Σακελλαρόπουλον, τὸν ὁποῖον μισθοδοτεῖ ὁ Ἀγαθὰγγελος, διδάσκουν οἱ Δημήτριος Χατζηζωγίδης καὶ Ἐλευθέριος Παπαθεοδώρου.

Ἀπὸ τοῦ 1889 - 1893, ἡ Ἐφορεία προσλαμβάνει ὡς διευθυντὴ τῶν σχολείων τὸν Νικ. Παπαεωαγγελίδη. Μαζὶ του διδάσκουν οἱ Δημ. Χατζηζωγίδης καὶ Ἐλ. Παπαθεοδώρου. Τὸ 1890, ὁ Ἀστέριος Ἰατροῦ καὶ τὸ 1893, ὁ Κων)νος Κάρπου, ἅπαντες ἐκ Λιβαδίου.

Τὸ ἔτος 1906, τὴν διευθύνσιν τοῦ σχολείου ἀναλαμβάνει ὁ Λιβαδίτης Γ. Γεωργιάδης, ἀπόφοιτος Γυμνασίου καὶ φοιτητῆς Ἰατρικῆς, με συνεργάτας τὸν Ἀνδρέον Δημητριάδην, ἀπόφοιτον Γυμνασίου Τσοτυλίου, Λιβαδίτην καὶ τοὺς Ἀστέριον Ἰατροῦ καὶ Ἐλευθ. Παπαθεοδώρου. Εἰς τὸ Νηπιαγωγεῖον ἐδίδασκεν ἡ Γλυκερία Καλαμπάλικη, ἀπόφοιτος Παρθεναγωγείου, ἡ ὁποία ἐδίδαξε καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, μέχρι τῆς συνταξιοδοτήσεώς της.

Τὸ ἔτος 1909, τὴν διευθύνσιν τοῦ σχολείου ἀναλαμβάνει ὁ Φιλήμων Γριζόπουλος, Λιβαδιώτης, φοιτητῆς Νομικῆς, με τοὺς ἰδίους διδασκάλους καὶ τὸν Νιάμαν.

Τὰ ἔτη 1910 - 12, με τὸ ἴδιο προσωπικόν, ἐκτὸς τοῦ Α. Δημητριάδην, τὴν διευθύνσιν τοῦ σχολείου ἀναλαμβάνει ὁ Κων. Γκουτζιαμάνης, ἀπὸ τὸ Λιβάδι, φοιτητῆς τῆς Ἰατρικῆς, ὁ ὁποῖος λόγω οἰκογενειακῶν ὑποχρεώσεων δὲν κατώρθωσε νὰ συνεχίσῃ τὰς σπουδὰς του. Ἐξωραϊστικὸν ἔργον τοῦ ἴδιου εἶναι τὸ σημερινὸν ἄλσος «Κιώσκι», τὸ ὁποῖον ὀνομάσθηκε, τιμῆς ἔνεκεν, «Ἄλσος Γκουτζιαμάνης».

Μολονὶτι ἡ φοιτησις δὲν ἦτο ὑποχρεωτικὴ, κατὰ τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας, ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς μαθητῶν, ἴδια τῶν ἀστικῶν οἰκογενειῶν, φοιτοῦσε εἰς αὐτὰ.

Ὁ ταγματάρχης τοῦ Μηχανικοῦ Νικ. Σχινᾶς, εἰς τὰ «Ὀδοιπορικὰ του», ἀναφέρει ὅτι αἱ παραχρημάζουσαι οἰκογένειαι εἰς Κατερίνην, ἐκ Βλαχολιβαδίου, καταλείπουσι τὰ τέκνα των εἰς συγγενεῖς, ἵνα ταῦτα φοιτῶσι, κατὰ τοὺς χεμερινὸς μῆνας, εἰς τὸ περίφημον σχολεῖον, ἐν ᾧ περιώνυμοι διδάσκουσι διδάσκαλοι καὶ λόγιοι (σελ. 40, 1886).

Ἡ μέριμνα διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν σχολείων εἶχε ἀνατεθῆ ἀπὸ τὴν δημογεροντίαν εἰς τοὺς Σχολικοὺς Ἐκπύρους, πρόεδρος τῶν ὁποίων ἦτο ὁ ἐκάστοτε Μητροπολίτης Πέτρος Λιβαδίου. Αὐτοὶ ἐφρόντιζαν διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τοπικοὺς πόρους.

Τὸ ταμεῖον τῆς Ἐφορείας ἐνισχῆτο ἀπὸ εἰσφορὰς εὐπόρων, ἀπὸ

δωρεές, ἀπὸ εἰσφορῆς τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἀπὸ τὴν ἐκμίσθωσιν τοῦ στεροτόπου τῶν ἀμπελώνων εἰς κτηνοτρόφους μετὰ τὸν τρυγητὸν, ἥτις ἐσυνεχίσθη μέχρι τοῦ ἔτους 1924.

Ἀναφέρονται εἰσφοραὶ ἀπὸ τὴν Μονὴν Πέτρας, 20 λιρῶν, ἀπὸ τὴν Μονὴν Ὀλυμπικώτισσης, 20 λιρῶν, ἀπὸ τὴν Μονὴν Ἀγίας Τριάδος, 10 λιρῶν καὶ ἀπὸ τὸ ταμεῖον τῆς ἐλευθέρου Ἑλλάδος, διὰ τοῦ προξενείου Ἑλλάσσονος.

Ἡ διαχείρισις τῶν πόρων ἐλέγχεται κατ' ἔτος ἀπὸ τὸν Τεῦρον Κατῆν, ἀλλὰ διὰ λόγους ἀσφαλείας οἱ Ἐφοροὶ τηροῦν διπλᾶ βιβλία ἐσόδων καὶ ἐξόδων.

Κατ' ἔτος, τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ἐτελεῖτο μνημόσυνον παρὰ τῆς Ἐφορείας ὑπὲρ τῶν δωρητῶν καὶ ἀφιερωτῶν τῶν σχολείων καὶ ἀπὸ τοῦ ἀμβωνος ἐγένετο ἡ ἀνακοίνωσις τῶν ὀνομάτων ἢ τῶν ἀγωνόντων καὶ τῶν ποσῶν, τὰ ὁποῖα συνεισέφερον ἕκαστος.

Ἀπὸ τῆς ἀπελευθέρωσεως τοῦ Λιβαδίου, τὸ ἔτος 1912, τὰ σχολεῖα περιήλθον εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ κράτους. Ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο ἀντιμετάβησε σοβαρότατα προβλήματα οἰκονομικά, διοικητικά, ἑλλησπιν διδασκάλων καὶ ἐπειδὴ ἐπηρεάσθησαν εὐθὺς ἀμέσως καὶ ἄλλοι ἀπελευθερωτικοὶ πόλεμοι (1913 - 14 καὶ 1914 - 22), δὲν κατώρθωσε οὐσιαστικῶς νὰ ἐπωμισθῇ τὰς εὐθύναις του διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν, ἢ δὲ συμβολή του συνίστατο εἰς τὴν πληρωμὴν ἑνὸς μικροῦ μισθοῦ εἰς τοὺς διδασκάλους, ἐνῶ οὐσιαστικά οἱ Σχολικοὶ Ἐφοροὶ ἐφρόντιζαν διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν σχολείων, τὴν ἐξεύρεσιν διδασκάλων, τὴν ἐξεύρεσιν τοπικῶν πόρων διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν ἕνα συμπληρωματικὸν ἐπιμίσθιον εἰς τοὺς διδασκάλους.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην παρατηρεῖται σοβαρωτάτη κάμψις εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν παιδιῶν. Μολοντι τὸ Λιβᾶδι μετὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1911 εἶχε πληθυσμὸν 4064 κατοίκων, ἕνα μικρὸν ποσοστὸν μαθητῶν φοιτᾶ εἰς τὰ σχολεῖα (150 - 180). Ἡ φοίτησις δὲν εἶναι ὑποχρεωτική. Ἡ ἐπιστροφάτευσις πολλῶν ἡλικιῶν εἰς τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς πολέμους, ἠνάγκασε τὰς οἰκογενεῖαις νὰ ἀπασχολοῦν τὰ παιδιά των ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας εἰς ἀγροτικὰς καὶ κτηνοτροφικὰς ἐργασίας. Ἐνας μεγάλος ἀριθμὸς οἰκογενειῶν ἐγκατεστάθη εἰς τὰς ἀγροτικὰς τῶν ἐγκαταστάσεις, μακρὰν τοῦ Λιβαδίου. Αἱ στέρησις, ἡ ἀνεργία, τὸ χαμηλὸν βιοτικὸν ἐπίπεδον εἶναι παράγοντες δυσμενεῖς διὰ τὴν μόρφωσιν.

Αἱ δυσμενεῖς αὗται ἐπιπτώσεις ἐπὶ τῆς μορφώσεως τῶν νέων γίνονται αἰσθηταὶ καθ' ὅλην τὴν μετέπειτα περίοδον. Τὸ ποσοστὸν τῶν ἀγραμμάτων ἀνδρῶν ἀνέρχεται τὸ 1930 εἰς 80%, τῶν δὲ γυναικῶν εἰς 90%. Ἡ χρῆσις τῆς κουτσοβλαχικῆς γλώσσης ἔχει γενικευθῆ εἰς τοὺς κατοίκους καὶ ἀποτελεῖ σοβαρὸν ἔμπειδιον διὰ τὴν σχολικὴν ἐργασίαν. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐταλαιπώρησε τοὺς διδασκάλους εἰς τὴν προσπάθειάν των νὰ

ἀνεβάσουν τὸ μορφωτικὸν ἐπίπεδον τῶν μαθητῶν. ἤδη, τὰ 75 - 80% τῶν μαθητῶν χρησιμοποιοῦν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τὰς μεταξὺ των συζητήσεις, εἰς τὰ παιγνίδια καὶ εἰς τὰς συζητήσεις μὲ τοὺς γονεῖς των.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1922 καὶ μέχρι τοῦ ἔτους 1934, τὸ σχολεῖον λειτουργεῖ ὡς πενταθέσιον. Τὸ ἔτος 1938 προάγεται εἰς ἑξαθέσιον καὶ τὸ 1966 εἰς ὀκταθέσιον.

Ἐπίσης, λόγω τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ μαθητῶν, ἰδρύεται τὸ δεύτερον σχολεῖον, τὸ ἔτος 1939, διὰ νὰ λειτουργήσῃ ὡς διθέσιον μέχρι τοῦ 1948 καὶ ἐν συνεχείᾳ προάγεται, τὸ 1966, εἰς τετραθέσιον καὶ τὸ 1969 εἰς ἑξαθέσιον.

Τὸ Νηπιαγωγεῖον ἀπὸ μονοτάξιον γίνεται διτάξιον καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1966 λειτουργεῖ μέχρι σήμερον ὡς διτάξιον.

Ἀπὸ ἀπόψεως ἀριθμοῦ μαθητῶν τὸ σχολεῖον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1928 μέχρι τοῦ 1940 εἶναι πληθωρικόν. Ὁ ἀριθμὸς κατὰ τάξιν κυμαίνεται ἀπὸ 150 - 200 μαθητᾶς, μὲ σύνολον μαθητῶν ἀπὸ 900 - 1200. Τοῦτο δὲ ὀφείλεται εἰς τὴν ἀτακτικὴν φοίτησιν καὶ εἰς τὴν συσσώρευσιν διετῶν καὶ τριετῶν μαθητῶν εἰς ἑκάστην τάξιν καὶ εἰς τὴν ὑποχρεωτικὴν ἐγγραφὴν των λόγω τοῦ νόμου περὶ ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως, ὃ ὁποῖος εἶχεν ἀτόνισαι ἢ ἐὰν ποτὲ ἐφημερόσθη δὲν ἔφερε κανένα ἀποτέλεσμα, διότι αἱ ποικαὶ ἦσαν μικραὶ.

Ἡ οἰκονομικὴ δυσπραγία τῶν κατοίκων συνετέλεσε ὥστε νὰ παρουσιασθῇ καὶ νὰ κάμψῃ εἰς τὸ μορφωτικὸν ἐπίπεδον τῶν κατοίκων. Οἱ γονεῖς ἀπὸ τὴν τρίτην τάξιν ἀπέσυραν τὰ τέκνα των, διὰ νὰ τὰ ἀπασχολήσουν εἰς τὰς γεωργικηνοτροφικὰς ἐργασίας.

Ἀπὸ τοῦ 1940 καὶ μέχρι τοῦ 1948, λόγω τοῦ ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου καὶ ἐν συνεχείᾳ τοῦ συμμαροίτοπολέμου, ἡ λειτουργία τῶν σχολείων διακόπτεται κατὰ διαστήματα ἢ γίνεται πλημμελῶς καὶ ἡ στρατιά τῶν ἀγραμμάτων νέων αὐξάνει.

Ὅλοι οἱ δυσμενεῖς αὐτοὶ παράγοντες ἐπέδρασαν διὰ νὰ δημιουργηθῇ μία χαμηλὴ πνευματικὴ στάθμη, ἡ ὁποία εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν καθυστέρησιν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τομεῖς (παραγωγικοῦς, πνευματικοῦς καὶ καίτωνικῶς).

Ἀπὸ ἀπόψεως διδακτηρίων, ἡ κατάστασις ὑπῆρξεν ἀθλια. Τὸ παλαιὸν διδακτήριον, τὸ ὁποῖον ἀνηγέρθη ἐπὶ Ἀγαθαγγέλου μὲ τὰς γενόμενας εἰς τὴν αὐτὴν προσθήκας μικρῶν αἰθουσῶν, χρησιμοποιεῖται μέχρι τοῦ 1922 ὡς διδακτήριον καὶ τὸ 1928, ὅταν ὅλα κατεστράφησαν καὶ παρεμείνεν ἐτοιμὸρροπον τὸ κεντρικὸν διδακτήριον, ἐστεγάζετο μόνον τὸ Νηπιαγωγεῖον, ἐνῶ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ἐστεγάζετο εἰς μισθωμένους χώρους.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ 1928, ἡ κατάστασις βελτιοῦται κάπως μὲ τὴν ἀπο-

περάτωσιν τοῦ διδακτηρίου, ὅπου ἡ παλαιὰ Μητροπόλις (σημερινὸ Νηπιαγωγεῖον), ἡ ἀνέγερσις τοῦ ὁποίου ἤρχισε μὲ τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐν Ἀμερικῇ Λιβαδιωτῶν, τὸ ἔτος 1912.

Τοῦτο διέθετε ἕξαι αἰθούσας, ἓνα γραφεῖον καὶ μίαν μικρὰν αἴθουσαν, ὅπου ἐστεγαζέτο τὸ Νηπιαγωγεῖον. Παρὰ ταῦτα, ὁμως, λόγω τῆς κατ' ἔτος αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν καὶ τῆς δημιουργίας τμημάτων εἰς τὰς πληθωρικὰς τάξεις, κατέστη ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη ἀνεγέρσεως νέου διδακτηρίου. Δυστυχῶς ὁμως, δὲν ὑπῆρχον οὔτε χρήματα, οὔτε κατάλληλον οἰκὸπεδον.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1934, ὡς διευθυντῆς τοῦ Σχολείου, μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Σχολικῶν Ἐκφῶρον Α. Χαλκίδη, Δ. Παμπέρη, Σ. Γκουλιάμα καὶ τοῦ προέδρου τῆς Κοινότητος Κ. Καπέτη, ἀνέλαβα τὴν προσπάθειαν ἀνεγέρσεως τοῦ διδακτηρίου.

Διὰ τῆς ἐκποιήσεως ἀγρῶν, τοὺς ὁποίους εἰς τοὺς χρόνους τῆς δουλείας εἶχον ἀφιερῶσει εἰς τὰς ἐκκλησίας τοῦ Λιβαδίου συμπατριῶται μας καὶ οἱ ὅποιοι, δυνάμει νόμου, περιήλθον εἰς τὰς Σχολικὰς Ἐφορείας, συνεκεντρώθη ποσὸν 250 χιλ. δραχμῶν. Παραλλήλως, ἤρχισε καὶ ἡ ἄλλη διαδικασία ἐξευρέσεως καταλλήλου οἰκοπέδου καὶ ἡ τεχνικὴ μελέτη ἀνεγέρσεως τοῦ διδακτηρίου.

Μοναδικὸν οἰκὸπεδον, ἐπαρκὲς καὶ κατάλληλον, ἦτο τὸ Νεκροταφεῖον τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Χάρις εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ προέδρου τῆς Κοινότητος Κ. Καπέτη καὶ τοῦ κοινοτικοῦ συμβουλίου. ἐγένετο ἡ περιφραξίς νέου Νεκροταφείου καὶ ἡ μεταφορὰ του διὰ Β. Δ)τος καὶ ἡ παραχώρησις τοῦ παλαιοῦ εἰς τὴν Σχολικὴν Ἐφορείαν.

Τὴν 10ην Ἰουνίου 1936 ἤρχισε ἡ θεμελίωσις τοῦ διδακτηρίου. Τὴν ἡμέραν αὐτὴν, μία ὁμάς γυναικῶν μὲ ροπαλα ἐπεχειρήσε νὰ ματαιώσῃ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ διδακτηρίου, ἐκ λόγων τυφλοῦ φανατισμοῦ καὶ προλήψεων. Ἡ προσπάθεια αὐτὴ ἀπεδοκιμάσθη ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν κατοίκων. οἱ ὅποιοι ὀρθῶς ἀντελήφθησαν τὴν ἀνάγκην τῆς μεταφορᾶς τοῦ Νεκροταφείου καὶ τὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην ἀνεγέρσεως τοῦ διδακτηρίου. Ἡ βοήθεια δέ, τὴν ὅποιαν παρέσχον οἱ κάτοικοι, ὑπῆρξε μεγάλη. Οἱ ἀγωγεῖς μετέφεραν τὴν ἄμμον, οἱ κτίσται εἰργάσθησαν ἐπὶ πέντε ἡμέρας δωρεάν, οἱ γεωργοὶ μετέφεραν ἀπὸ τὸν Ὀλυμπον ξυλείαν, χάρις δὲ εἰς τὴν συμβολὴν αὐτὴν τῶν κατοίκων, κατέστη δυνατὸν νὰ ἐπαρκέσῃ τὸ χρηματικὸν ποσόν, τὸ ὁποῖον συνεκεντρώθη καὶ ἐντὸς 18 μηνῶν νὰ ἀποπερατωθῇ ἡ ἀνέγερσις τοῦ διδακτηρίου μέχρι καὶ τῆς στέγης του.

Τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας διέθεσε πίστωσιν 80 χιλ. δραχμῶν διὰ τὰς ἐσωτερικὰς ἐργασίας, ἀλλ' αὕτη ἔμεινε ἀχρησιμοποίητος, λόγω τοῦ πολέμου τοῦ 1940 καὶ τὸ διδακτήριον ἔμεινεν ἡμιτελὲς μέχρι τοῦ 1950.

Τὸ διδακτηρικὸν πρόβλημα ἤδη κατέστη δεῦτερον, διὰ τῆς τυρπο-

λήσεως τοῦ Α' Σχολείου καὶ οἱ μαθηταὶ μετὰ τὴν ἐπαναλειτουργίαν τῶν Σχολείων, μετὰ τὴν λήξιν τοῦ συμμοριτοπολέμου ἐστεγάζοντο εἰς τοὺς γυμνασιωνίτας τῶν ἐκκλησιῶν.

Τὸ θέρος τοῦ 1950, ἐπεσκέφθησαν τὸ Λιβάδι ὁ πρόεδρος τοῦ Συλλόγου Λιβαδιωτῶν Ἀμερικῆς κ. Β. Φωκᾶς καὶ ἡ ταμίας τοῦ Συλλόγου κ. Αἰκατρίνη Μαντζιάρη. Οἱ ἀνωτέρω ἀντελήφθησαν τὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην καὶ τὸ ὄξυ διδακτηριακὸν πρόβλημα.

Διέθεσαν ὡς πρώτην ἐνίσχυσιν 1000 δολλάρια, μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ θέσουν ὑπ' ὄψιν τῶν μελῶν εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν τοῦ Συλλόγου τὰς ἀπόψεις τῶν καὶ τὰς ἐντυπώσεις τῶν καὶ θὰ συνηγορήσουν ὅπως διατεθοῦν ἅπαντα τὰ διαθέσιμα χρήματα διὰ τὴν κατασκευὴν καὶ ἀποπεράτωσιν τῶν τριῶν διδακτηρίων.

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1950, ἀνέλαβον μίαν ἐπείγουσαν προσπάθειαν διὰ τὴν ταχέαν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐσωτερικῶν ἐργασιῶν τοῦ νέου διδακτηρίου, ὥστε νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ στέγασις τῶν μαθητῶν πρὸ τοῦ χειμῶνος. Μετὰ τὰ 1000 δολλάρια τοῦ Συλλόγου Λιβαδιωτῶν, μετὰ τὰ 50 κυβικά μέτρα ξυλείας, τὰ ὁποῖα μᾶς διέθεσεν ὁ συμπατριώτης μας κ. Δημ. Ζάννας ὡς Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ καὶ μετὰ μίαν πίστωσιν 25000 δραχμῶν, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐξησφάλισε ἀπὸ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας ὁ συμπατριώτης μας Ἀλέξ. Ζάννας, ἤρχισαν μετὰ ταχὺν ρυθμὸν αἱ ἐργασίαι κατασκευῆς τῶν κουφωμάτων, τῶν πατωμάτων καὶ τῶν ἐπιχρισμάτων καὶ τὴν 12ην Δεκεμβρίου τοῦ 1950, οἱ μαθηταὶ ἐστεγάσθησαν εἰς τὸ νέον διδακτήριον. Ὑπῆρχον ἀριεταὶ ἐλλείψεις, ἀλλ' ἐπουσιῶδεις.

Τὸ διδακτηριακὸν πρόβλημα εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὀριστικὴν λύσιν τοῦ ἐπόμενον ἔτος. Ὡς ἀνακρέρομεν ἀνωτέρω, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Β. Φωκᾶ καὶ τῆς Αἰκατ. Μαντζιάρη εἰς Ἀμερικὴν, ἐπραγματοποιήθη ἡ γενικὴ συνέλευσις τῶν μελῶν τῆς Φιλοπτώχου Ἀδελφότητος Λιβαδιωτῶν Ἀμερικῆς. Οἱ ἀνωτέρω ἐξέθεσαν τὰς ἐντυπώσεις τῶν ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψίν των καὶ τὰς μεγάλας καταστροφὰς τὰς ὁποίας ὑπέστη τὸ Λιβάδι ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς καὶ Ἰταλοὺς καὶ εἰσηγήθησαν ὅτι τὸ πλέον ἐπείγον πρόβλημα εἶναι ἡ ἀνέγερσις τῶν πυρποληθέντων διδακτηρίων καὶ ἡ ἀποπεράτωσις τοῦ νέου, διὼτι ἄλλως καθίσταται προβληματικὴ ἡ μόρφωσις τῶν παιδιῶν τοῦ Λιβαδίου.

Ἡ συνέλευσις ἐνέκρινε τὴν εἰσηγησίαν των καὶ ἀπεφάσισε τὴν ἐπιθέσιν τοῦ ἐκ 45000 δολλαριῶν ἀποθέματος τῆς Ἀδελφότητος, διὰ τὴν πραγματοποιήσιν τῆς ἀποφάσεώς των.

Ἀνέθεσε εἰς ἐπιτροπὴν, ἀποτελουμένην ἀπὸ τὸν Διευθυντὴν τοῦ Σχολείου Δημ. Χατζημιχαήλ, Ἰωάννην Νίτσην, ἱατρὸν καὶ Γ. Καρρᾶν, τὴν δι' αὐτεπιστασίας ἐκτελέσιν τῶν ἐργασιῶν ἐντὸς βραχυτάτου διαστήματος.

τος, ὑπὸ τὴν τεχνικὴν ἐπίβλεψιν τοῦ εὐγενῶς προσφερθέντος συμπατριώτου μας Μηχανικοῦ κ. Εὐαγ. Γκέκα. Οἱ ἀνωτέρω ἀνέπτυξαν μεγάλη δραστηριότητα καὶ ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὰς προσδοκίας τῶν ὁμογενῶν μας.

Εἰς σύντομον χρονικὸν διάστημα ἔγινεν ἡ ἀποπεράτωσις τῶν ἐργασιῶν καὶ οὕτω ἐλύθη ὀριστικῶς πλέον τὸ διδακτηριακὸν πρόβλημα μὲ τὰ ὠραιότατα αὐτὰ διδακτήρια, τὰ ὁποῖα ἔκτοτε στεγάζουν τοὺς μαθητὰς τῶν Σχολείων Λιβαδίου καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι τὰ καλύτερα εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἐλασσόνος. Διαθέτουν βιβλιοθήκας, θρανία, ἐποπτικὰ ὄργανα καὶ σχολικὸν κινηματογράφον, δωρεὰ τοῦ θανόντος ὁμογενοῦς Περ. Ρέχα.

Ἡ λειτουργία τῶν Σχολείων ὑπῆρξεν ἔκτοτε κανονικὴ καὶ ἀποδοτικὴ μέχρι σήμερον. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν εἶναι κανονικὸς, 40 — 45 μαθηταὶ κατὰ τὰξιν, ἡ ὀργανικότης τῶν θέσεων τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ ἔφθασε τοὺς 13 καὶ τοῦ Νηπιαγωγείου εἰς 2. Παρὰ ταῦτα, ἡ πάρεχόμενη μόρφωσις εἰς τὸ σύνολον τῶν ὑποχρέων πρὸς φοίτησιν μαθητῶν εἰς τὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα δὲν ἦτο ἐπαρκές, διὰ τὴν περαιτέρω ἄνοδον τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων καὶ τὴν δημιουργίαν μορφωτικῶν στελεχῶν ἀνωτέρας βαθμίδος.

Ἡ πρὸς τὴν Μέσσην Ἐκπαίδευσιν στροφὴ τῶν μαθητῶν ὑπῆρξε περιορισμένη, μόλις ἔφθανε τοὺς 5 — 6 μαθητὰς κατ' ἔτος, διότι μὲ τοὺς περιορισμένους οἰκονομικοὺς πόρους ἦτο ἀδύνατος ἡ φοίτησις εἰς τὰ ἐπαρχιακὰ Γυμνάσια Ἐλασσόνος ἢ Κατερίνης. Ἔγιναν πολλαὶ προσπάθειαι, ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς, διὰ τὴν ἰδρύσιν καὶ λειτουργίαν Γυμνασίου, ἀλλὰ τὸ ἐπικρατοῦν τότε πνεῦμα τῶν Κυβερνήσεων, εἰς τὸν τομέα τῆς ἐκπαίδευσως, δὲν ἦτο εὐνοϊκόν, διότι καὶ τὰ ὑπάρχοντα Γυμνάσια ἐστεροῦντο διδακτικοῦ προσωπικοῦ. Εἰς ἐπιμονον αἴτημα ἰδρύσεως Γυμνασίου, τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας, διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 648)28 - 9 - 62 Β. Διατάγματος, ἰδρύσε Τεχνικὴν Σχολὴν, ἡ ἰδρύσις τῆς ὁποίας τελικῶς ἐματαιώθη, λόγῳ τῶν ἐπακολουθησάντων πολιτικῶν γεγονότων.

Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1966, ἐπανελήφθη ἡ πῆσις διὰ τὴν λειτουργίαν στεγαστικοῦ παραρτήματος Γυμνασίου, παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς καὶ τοῦ προέδρου τῆς Κοινότητος. Ὁ τότε Ὑπουργὸς Παιδείας κ. Ἀλαμανῆς ἐνέκρινε τὴν λειτουργίαν στεγαστικοῦ παραρτήματος μὲ 3 τὰξεις. Λόγω, ὅμως, ἐλλείψεως καθηγητῶν εἰς τὰ Γυμνάσια Ἐλασσόνος, θὰ καθίστατο ἀδύνατος ἡ λειτουργία του, ἂν οἱ γονεῖς τῶν μαθητῶν δὲν ἀνελάμβανον τὴν δαπάνην διὰ τὴν μὲ ἀντιμισθίαν ἐξασφάλισιν προσωπικοῦ ἔξ Ἐλασσόνος, τὸ ὁποῖον μετεφέρετο δι' αὐτοκινήτου καθ' ἑκάστην.

Ἡ λειτουργία τοῦ παραρτήματος ἐξησφαλίσθη κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1966 - 67. Σημαντικὴ ὑπῆρξεν ἡ προσφορὰ τοῦ συμπατριώτου μας καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας κ. Νικ. Μεταξιώτου, ὅστις ἐπὶ τριετίαν ὑπῆρξεν ἐν ἀποσπᾶσει, διὰ τὴν σταθεροποίησιν τῆς λειτουργίας του.

Τὸ Γυμνάσιον ἐλειτούργησε κανονικῶς με τρεῖς καθηγητὰς (Θεολόγον, Μαθηματικῶν καὶ Φυσικῶν). Εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτὴν προσπάθειαν ὑπῆρξαν συμπαραστάται ὁ Διευθυντὴς τοῦ Γυμνασίου Ἀρρένων κ. Ἀθ. Τσιροτσιφῆς καὶ οἱ καθηγηταὶ κ. κ. Ἰωάν. Γκουντούλας, φυσικῶς καὶ Δ. Πέτσας, μαθηματικῶς.

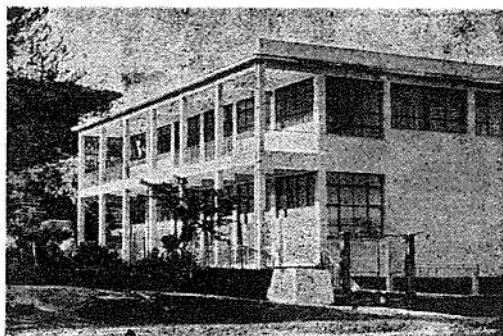
Κατὰ τὸ ἔτος 1967, ἐλειτούργησε ὑπὸ τὰς ἰδίας συνθήμας καὶ με τὴν οἰκονομικὴν ἐπιβάρυνσιν τῶν κατοίκων. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1968 μέχρι τοῦ 1972, ὅμως, ἡ λειτουργία του ἐγένετο με ἀποσπάσεις καθηγητῶν ἀπὸ τὰ Γυμνάσια Ἐλασσόνος.

Χάρις εἰς τὰ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ληφθέντα μέτρα ὑπὲρ τῆς Μέσης Παιδείας, τῆς ἰδρύσεως καὶ χωρισμοῦ πολλῶν Γυμνασίων, εἰς τὴν θερμὴν συνηγορίαν τοῦ Ἐπὶ τοῦ Ἐκπαιδευτικῶν Θεσσαλίας κ. Ἀρκουδέα, τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κ. Μίμη Πάππα, γεωπόνου καὶ τῶν Συλλόγων Λιβαδιωτῶν, τὸ παράρημα ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1972, διὰ Β. Διατάγματος, δημοσιευθέντος τὴν 4ην Μαΐου 1972, ὡς αὐτοτελὲς Γυμνάσιον α' βαθμίδος, με ἴδιον προσωπικόν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἤδη ἔφθασε τοὺς 120 καὶ κατ' ἔτος αὐξάνει.

Τὸ φαινόμενον εἶναι ἐνθαρρυντικόν, ὑπάρχει δὲ ἐλπίς νὰ ολοκληρωθῇ τοῦτο εἰς τὸ μέλλον καὶ νὰ δημιουργηθοῦν στελεχῆ με ολοκληρωμένην μόρφωσιν, τὰ ὅποια θὰ ἀνεβάσουν τὴν πνευματικὴν στάθμην τοῦ τόπου.

Ἡ ἰκανοποίησις τὴν ὅποιαν ἐδοκίμασαν ὅλοι, ὅσοι ἐμόχθησαν διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ Γυμνασίου, με τὴν ἀνεξαρτοποίησιν του, ἦτο μεγάλη καθὼς καὶ ἡ χαρὰ τῶν κατοίκων, οἱ ὅποιοι εἶχον φιλοδοξίαις νὰ μορφώσουν πληρῆστερα τὰ παιδιὰ των.

Τὸ Γυμνάσιον στεγάζεται εἰς τὸ Μορφωτικόν Κέντρον, τὸ δωρηθὲν ὑπὸ τῆς Κατίνης Ζάννα. Τοῦτο διαθέτει βιβλιοθήκην καὶ ἐποπτικὰ ὄργανα.

Ἡ περιγραφή ὅλων αὐτῶν τῶν γεγονότων καὶ ἡ λεπτομερὴς ἐξιστορήσις των ἔγινε, διὰ νὰ πληροφορηθοῦν οἱ μεταγενέστεροι ὅτι ἡ ἀγάπη τῶν Λιβαδιωτῶν πρὸς τὰ γράμματα καὶ ἡ ἐπιταγή τῆς μορφώσεως, παρὰ τὰς

δυσκόλους περιστάσεις, δὲν ἔσβησε ποτὲ καὶ ἡ ἱστορία τῶν προσπαθειῶν τῶν διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν Σχολείων, τὴν ἀνέγερσιν τῶν διδακτηρίων, ἐπαναλαμβάνεται καὶ συνεχίζεται εἰς τὴν ἱστορικὴν πορείαν τοῦ Λιβαδίου. Εἰς κάθε ἐποχὴν, ὑπῆρξαν φωτεινοὶ καὶ προοδευτικοὶ πατριῶτες, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Λιβαδίου, οἱ ὁποῖοι ἐφλέγοντο ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα τῶν καὶ προσέφεραν πολλὰ διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων. Πρὸς αὐτοὺς, ἄς στρέψωμεν εὐγνώμονα τὴν σκέψιν τῶν, ἄς ἐμπνέονται ἀπὸ τὸ παράδειγμά των καὶ ἄς συνεχίζουσιν τὴν εὐγενῆ αὐτὴν παράδοσιν, ἡ ὁποία εἶναι μιὰ μεγάλη πνευματικὴ κληρονομιά, διὰ τὴν γίνῃ καὶ πάλιν τὸ Λιβάδι ὁ φωτεινὸς πνευματικὸς φάρος.

Οἱ ἐκ Λιβαδίου καταγόμενοι διδάσκαλοι, ὑπηρετήσαντες κατὰ καιροὺς εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος τῶν, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Λιβαδίου καὶ μέχρι σήμερον, προσέφεραν ἐξόχους ὑπηρεσίας. Πλουσία ὑπῆρξεν ἡ ἐσωσχολικὴ καὶ ἐξωσχολικὴ τῶν δρασίς. Ἐργάσθησαν ὑπὸ δυσμενεῖς συνθήκας οἱ παλαιότεροι ἐξ αὐτῶν. Ὑπῆρξαν φορεῖς προόδου καὶ πολιτισμοῦ, συμπαροσάται καὶ βοηθοὶ εἰς τὴν προσπάθειαν διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ μορφωτικοῦ καὶ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων. Πλείστα δὲ πολιτιστικὰ ἔργα φέρουσιν τὴν σφραγίδα τῆς προσωπικότητός των.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1918, οἱ ὑπηρετήσαντες διδάσκαλοι, καταγόμενοι ἀπὸ τὸ Λιβάδι, εἶναι οἱ ἑξῆς: Γεώργιος Γεωργιάδης, Γλυκερία Καλαμπάλη, Εὐτυχία Παρασκευᾶ, Εὐτέρπη Ἰατροῦ, Εὐ. Σκλιοπίδου, Ἐλευθέριος Γκούμας, Μαργ. Μεζύλη, Ὀλγα Ἀναγνώστου, Δημ. Χατζημιχαήλ, Σοφ. Βογιαζα, Κων. Νίτσης, Σοφία Ταζέ, Πολυτίμη Γεωργιάδου, Στέλλα Οἰκονόμου, Κατίνα Χαρίση, Ἐλευθ. Καρανίνα, Δ. Κομπολίης, Πόπη Παμπέρη, Ν. Καραϊσκος, Ἄννα Τζέβου, Σοφ. Φουρκιώτη.

ΝΑΟΙ ΤΟΥ ΛΙΒΑΔΙΟΥ – ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ

Περὶ τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῆς περιοχῆς τῆς ἀρχαίας Περραιβίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν καὶ οἱ παλαιοὶ οἰκισμοὶ Πυθίου, Ἀζωροῦ, Δολίχης καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ὁποίας εὕρισκετο ὁ οἰκισμὸς τοῦ Λιβαδίου, ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ θὰ ἔγινε τὸ 150 μ. Χ., ἀπὸ τὸν Ἰσαπόστολο Ἡρωδῶνα, ἀπεσταλμένο ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο τῶν Ἐθνῶν Παῦλο.

Τὸ 358 ἀναφέρεται ὡς ἐπίσκοπος Δολίχης Περραιβίας ὁ Περρέχιος. Κατὰ τὸν Ἱεροκλέα, τὸν ὄντων αἰῶνα, ὡς εἰς τὰ προκτικὰ τῆς ἐν Ἐφέσω Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὡς ἐπίσκοπος Θεσσαλικῆς Δωδώνης ὁ Δωρόθεος (ὡς δὲ ὑποστηρίζουν πολλοὶ πρόκειται περὶ τοῦ Λιβαδίου).

Εἰς τὴν πεδινήν περιοχὴν τοῦ Λιβαδίου καὶ εἰς τοὺς οἰκισμοὺς, τοὺς ὁποίους ἐνετοπίσαμεν εἰς θέσιν «Κολέντρι» καὶ «Παρεκκλήσι», εὐρέθησαν τὰ ἔρειπια δύο ναῶν. Εἰς αὐτὰ ἀνηγέρθησαν εἰς «Παρεκκλήσι», τὸ 1922,

ὁ ναΐσκος τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ εἰς «Κολέντρι» ὁ ναΐσκος τοῦ Ἁγίου Μοδέστου. Ἐκεῖ, ἀνευρέθη λιθινὴ κολυμβήθρα, περὶ δὲ αὐτοῦ τάφοι, μὲ μικρὰ πήλινα δοχεῖα ὕδατος εἰς νεκροταφεῖον.

Εἰς τὸν ὄρεινόν χώρον τῆς περιοχῆς Λιβαδίου, ὅπου ἡ Μονὴ Ἁγίας Τριάδος, ὑπάρχει τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους. Τοῦτο εἶναι τὸ ἀρχαιότερον βυζαντινὸν κτίσμα τῆς Βορείου Θεσσαλίας.

Ἐκτίσθη τὸ 1040 ἐπὶ μακεδονικῆς δυναστείας, ἐπὶ αὐτοκράτορος Κων. Μονομάχου καὶ ἐπὶ πατριάρχου Ἀλεξίου τοῦ Σιουδιτῶν. Κατεστράφη ἀπὸ τοὺς Νορμανδοὺς ἐπιδρομεῖς, οἱ ὁποῖοι κατέστρεψαν τὴν Θεσσαλίαν μετὰ τοῦ βορείου τμήματος αὐτῆς τῆς Περραιβίας, τὸν 11ον αἰῶνα καὶ ἀνεκατασκευάσθη μεταγενεστέρως. Ἦδη, εἶναι ἐμφανῆ τὰ ὑπάρχοντα τῶσα. Ἐπὶ τῆς προθέσεως τοῦ παρεκκλησίου ἀναγράφονται τὰ γράμματα ΣΝΜΩ, ἐνδεικτικὰ τῆς χρονολογίας (1040).

Ἀπὸ τὴν ὑπαρξίν του μαρτυρεῖται ὅτι ἡ Μονὴ τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐκτίσθη ἐπὶ βυζαντινῆς ἐποχῆς, κατὰ τὰ τέλη τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, τὸν 11ον αἰῶνα. Ἡ Μονὴ κατελάμβανε τὸν δυτικῶς τοῦ παρεκκλησίου χώρον. Ἦτο ἓνα συγκροτῆμα κελῶν, ἀποθηκῶν καὶ ὑπογείων, μὲ τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Τριάδος εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος καὶ εἰς τὸ μέσον περιβόλος μὲ δύο κρήνας, ἐνὸς ὑπογείου καὶ μυστικοῦ ὕδραγωγείου καὶ μὲ δύο θύρας εἰσόδου καὶ ἐξόδου. Ἡ κάτωθι τῆς Μονῆς περιοχὴ ἀπετελεῖτο ἀπὸ πολλὰ τεμάχια ἀγρῶν, διαμορφωθέντα μὲ ἀναβαθμίδας (πεζούλια), μὲ ὕδατοδεξαμενὲς εἰς διάφορα σημεῖα, ἐνδεικτικὰ καλλιέργειας λαχανοκίμων. Εἰς τὸ ἄνωθεν μέρος τοῦ καθολικοῦ τῆς Μονῆς καὶ ἀριστερὰ ἀπὸ τὴν δυτικὴν πλευρὰν, ἀναγράφεται ἡ χρονολογία 1761, ἡ ὁποία πιθανῶς ἐτέθη ἕνεκα ἀνακατασκευῆς τῆς, συνέπεια καταστροφῆς ἐν μέρους τῶν Τουρκαλβανῶν, τὸ 1700. Τὸ 1667 ἐτυρπολήθη ἐπὶ Διον. Γ'.

Ὡς ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν Γ. Β. Στεφανίδου, Ἀθῆναι 1948, σελ. 738, ἡ Μονὴ εἶχε μεγάλην περιουσίαν. Ἀπέτελετο ἀπὸ πολλὰ συγκροτῆματα κτιρίων καὶ μετόχια, μὲ πολλὰς ἐκτάσεις καλλιεργησίμους καὶ βοσκοτόπους, μὲ μεγάλην κτηνοτροφίαν μικρῶν καὶ μεγάλων ζώων. Ἡ περιουσία τῆς προήρχετο ἀπὸ ἀφιερῶσεις τῶν κατοίκων. Διέμενε πλῆθος μοναχῶν εἰς αὐτήν. Ἡ Μονὴ ἤρμασε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας καὶ προσέφερεν ἔθνικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Ἐλευθερίας. Κατέστη κέντρον ἔθνικῆς ἀντιστάσεως, ἔστια μορφώσεως τῶν ὑποδούλων καὶ κέντρον φιλανθρωπίας τῶν δεινοπαθούτων. Καθ' ὅλον τὸ ἔτος, παρείχετο τροφὴν εἰς ἑκατοντάδας πτωχοὺς, διερχομένους καὶ φυγάδας. Ἡ Μονὴ διέθετε μεγάλα ἀποθέματα τροφίμων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀνεφοδιάζοντο οἱ ἀρματωλοὶ καὶ κλέφτες τῆς περιοχῆς Ὀλύμπου - Πιερῶν. Τῆρχον πολλὰ κτίσματα περὶ τῆς Μονῆς, ὡς ἡ κατοικία τοῦ ἐκαστοτε Μητροπολίτου Πέτρας Λιβαδίου, ἡ ἀνεργεῖς τῆς ὁποίας ἔγινε

ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἀγαθαγγέλου καὶ πολλὰ ἄλλα βδθητικὰ κτίσμα-
τα, τὰ ὁποῖα κατεστράφησαν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἀλβανῶν.

Ἐκεῖ, πλησίον τῆς οἰκίας τοῦ Μητροπολίτου, ὑπῆρχε ἕνας μικρὸς
ναῖσκος, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου, ὁ ὁποῖος σήμερον δὲν
ὑπάρχει πλέον, πλὴν ὅμως καὶ σήμερον ἐξακολουθεῖ νὰ ἀναφέρεται ὡς
τοπωνύμιον «στοῦ Ματθαίου».

Τὰ δυτικὰ κελλιὰ τῆς Μονῆς ἐπυροπολήθησαν, κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν
τῶν Ἰταλῶν, στίς 30 Νοεμβρίου 1943. Τὰ ἐναπομείναντα ὑπέστησαν
μεγάλην φθορὰν. Ὁ Ναὸς τῆς Ἀγίας Τριάδος διέτρεχε τὸν κίνδυνον νὰ
καταρρεύσῃ. Ἐτυχῶς, ὅμως, εὐθύς ὡς ἔγινε ἡ ἀπελευθέρωσις, ὅλοι οἱ
κάτοικοι ἐβοήθησαν διὰ νὰ γίνουν οἱ ἀπαραίτητες ἐπισκευές τῶν κτιρίων
καὶ νὰ ἀνεγερθοῦν μερικὰ δωμάτια. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν, διὰ
παρεῶς τῶν ἀδελφῶν Βρέτα, ἀνηγέρθη μία πτέρυξ, ὅπου ἐστεγάζοντο
μυθτὰ τῆς κατασκηνώσεως Μητροπόλεως Ἐλασσόνος. Ὁ Σύλλογος
Λιβαδιωτῶν Λαρίσης καὶ Κατερίνης διέθεσε, κατὰ διαστήματα, διάφορα
χρηματικὰ ποσά, δι' ἐπισκευὰς καὶ συντήρησιν τῆς ἐκκλησίας.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1971 καὶ ἐν συνεχείᾳ τὸ ἔτος 1972, ὁ Σεβασμιώτα-
τος Μητροπολίτης κ. Σεβαστιανὸς, εἰς μίαν προσπάθειάν του νὰ ἀνα-
καινίσῃ τελείως τὴν Μονὴν, διέθεσε ὑπὲρ τὸ ἔν ἑκατομμύριον δραχμῶν,
διὰ νὰ ἀνεγείρῃ ἕνα μεγαλοπρεπὲς συγκρότημα κτιρίων ἐπὶ τῆς βορείου
πλευρᾶς καὶ τῆς δυτικῆς μετὰ δύο ὁρόφους. Εἰς τὸν ἄνω ὄροφον, ὑπάρχουν
κοιτῶνες διὰ τοὺς κατασκηνωτὰς καὶ δωμάτια διὰ τὸ προσωπικόν, εἰς δὲ
τὸν κάτω ὄροφον ἐστιατόριον, μαγειρεῖον καὶ ἀποθήκαι.

Ὁ δραστηριώτατος Μητροπολίτης μας, ὁ ὁποῖος ἀνέπτυξε πλουσίαν
δραῖσιν εἰς ἔργα κοινωνικῆς καὶ πολιτιστικῆς ἀξίας, τὰ ὁποῖα κοσμοῦν τὴν
πέλιν τῆς Ἐλασσόνος, συνέδεσε μετὰ τὴν ἀνακαινίσιν τῆς Μονῆς, τὸ ὄνομα
του μετὰ τὴν ἱστορίαν καὶ ἀπέδειξεν ὅτι ὁ κλῆρος συνεχίζει τὴν μακρὰν
καὶ πλουσίαν παράδοσιν τῆς ἐθνικοθησκευτικῆς του δράσεως.

Ἦδη, ἡ Μονὴ θὰ καταστῇ ἕνα ἀξιόλογον κέντρον φιλανθρωπίας καὶ
πνευματικῆς ἀναπλάσεως τῶν νεαρῶν κατασκηνωτῶν.

Ὁ Σεβασμιώτατος συντόμως θὰ ὀλοκληρώσῃ τὴν προσπάθειάν του
μετὰ τὴν ἀνακαινίσιν καὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς Μονῆς.
Πιστεύομεν ὅτι οἱ εὐσεβεῖς συμπατριῶται μας θὰ συμπαρασταθοῦν εἰς
τὴν μεγάλην αὐτὴν προσπάθειάν του.

Ἡ ἀνακαινίσις τῆς Μονῆς ἐχαροποίησε ὅλους τοὺς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς
τοῦ Λιβαδίου συμπατριώτας μας, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὰ πλούσια βιώματά των
ἀπὸ τὴν παιδικὴν των ἡλικίαν, τὰ ὁποῖα ἀπέκτησαν ἀπὸ τὴν πανηγυρικὴν
τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἀπὸ τὰς ἀγρυπνίας καὶ τὰς ἄλλας θρησκευτικὰς ἀ-
κολουθίας, τὰς ὁποίας παρηκολούθησαν μετὰ τὰς οἰκογενεῖας των, τὰς δι-
σκεδάσεις των, ἐνθυμοῦνται πάντοτε αὐτὰ καὶ νοσταλγοῦν ὡς ἐλπίδες

προσκυνηταὶ νὰ ἔλθουν στὸ Λιβάδι, νὰ προσευχηθοῦν στὴν Ἁγία Τριάδα καὶ νὰ θυμηθοῦν τὰ παιδικὰ των χρόνια.

Περὶ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Λιβαδίου, ἀπὸ τὴν «Νεωτάτην Διδακτικὴν Γεωγραφίαν» τοῦ Νικ. Λωρέντη (Βιέννη 1838); στηριζομένη εἰς τὰ γεωγραφικὰ συγγράμματα τῶν Σουμέρου, Ριπτέρου, Καναβίχου (τῶν ἐτῶν 1600 - 1700), πληροφοροῦμεθα τὰ ἑξῆς (σελ. 427):

«Τὸ Βλαχολίβαδον, τὸ πάλαι Λοιδὼνη καλουμένη ὄρεινὴ πόλις ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Μακεδονίας, ἀπέχουσα τῆς Ὀλοσσόνης 6 περιούτων ὡρας ὑπάρχουν τρεῖς χριστιανικοὶ ναοὶ μετὰ θαυμασιῶν βυζαντινῶν ξυλογλύπτων καὶ πολυτιμωτάτων ἀναθημάτων καὶ ἱερῶν σκευῶν. Ἐν αὐτῇ ἔχει τὴν καθέδραν ὁ ἐπίσκοπος Πέτρος Λιβαδίου».

Ὁ ταγματάρχης Μηχανικοῦ Ν. Σχινᾶς ἀναφέρει ὅτι ὑπάρχουν πέντε μεγάλαι ἐκκλησίαι, μὲ τοιχογραφίας βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, ξυλογλύπτους διακοσμήσεις λεπτοτάτης τέχνης, βαρύτιμα λειτουργικὰ σκευῆ (1886).

ΜΟΝΗ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ἩΛΙΑ

Ἐκ τῆς ἀνορθῆς τοῦ Λιβαδίου καὶ εἰς ὑψόμετρον 1350 μ. εὐρίσκεται κτισμένη ἡ Μονὴ τοῦ Προφήτου Ἡλία.

Ἡ ἀκριβὴς χρονολογία τῆς δὲν εἶναι γνωστὴ. Πάντως, πρόκειται περὶ παλαιᾶς Μονῆς, ἡ ὁποία εἶχε πολλὰ κελλία, μὲ παρακλήσιον εἰς τὸ Λιβάδι, τὸ ἀποκαλούμενον Μετὰ τοῦ Προφήτου Ἡλία. Ἡ Μονὴ ἐπροστατεύετο μὲ ὑψηλὰ τεῖχη καὶ μὲ πολεμιστρῆς.

Ἐπὶ φορητῆς εἰκόνης τοῦ Προφήτου Ἡλία ἀναγράφεται: «Ὁ ἔνδοξος Προφήτης Ἡλίας νόσους ἀποδιώκει καὶ λεπρούς καθαρίζει». μὲ χρονολογίαν ἐπιγραφῆς τὸ ἔτος 1614.

Ἐπὶ σχιστολιθικῆς πλακῆς, ἡ ὁποία εἶναι ἐντειχισμένη ἐξωτερικῶς ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τοῦ Ἁγίου Βήματος, ὑπάρχει ἐπιγραφή: «Ἀνεκαινίσθη τὴν 30ὴν Φεβρουαρίου 1776» καὶ τὸ 1881 τὴν 20ὴν Ἰουλίου, διὰ δευτέραν φορὰν, ὡς κατωτέρω.

Ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴν αὐτὴν ἐπιβεβαιοῦται ἡ παράδοσις ὅτι ἡ ἐκκλησία καὶ ἡ Μονὴ κατεστράφη ἀπὸ ἐπιδρομῆς Ἀλβανῶν καὶ ἀνεκαινίσθη, τὸ ἔτος 1776. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1854, μὲ τὴν ἀνταρσίαν τῆς περιοχῆς Ὀλύμπου, ὅταν ἔγινε ἡ μάχη μεταξὺ ἐπαναστατῶν καὶ τουρκικοῦ στρατοῦ, εἰς θέσιν «Μιρμίτσα», εἰς τὰ ὑψόμενα τοῦ Προφήτου Ἡλία, πρὸς Σιάμπαν, οἱ Τοῦρκοι ἐπυρπόλησαν τὴν Μονήν.

Ἡ ἐκκλησία εὐρίσκεται εἰς καλὴν σχετικῶς κατάστασιν. Θὰ γίνῃ, πάντως, ἐπισκευὴ τῆς στέγης.

Εἰς τὴν Ν. Δ. πλευρᾶν τῆς Μονῆς, χάρις εἰς τὸ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον καὶ τὴν δραστηριότητα τῶν Συλλόγων Λιβαδιωτῶν Λαρίσης, Κατερίνης, Θεσσαλονίκης καὶ Ἀθηνῶν, ἀνηγέρθη Τουριστικὸν Περιπτερον, μὲ τρεῖς κοιτῶνας, μὲ χῶλ, μὲ μαγειρεῖον καὶ ἄλλο δωμάτιον μὲ τζάκι καὶ ψηστα-

ριά. Τὸ Περιπτερον εἶναι ἐπιπλωμένον, διαθέτει κρέβατια, σκεπάσματα, τραπεζαριαν καὶ ὅλα τὰ χρειώδη διὰ μιαν ἄνετον καὶ πολιτισμένην διαμονήν. Ἐπίσης διαθέτει γεννήτριαν ἠλεκτρικοῦ ρεύματος καὶ τηλέφωνον.

Εἰς τὸν Προφήτην Ἡλίαν γίνεται εὐλαβὲς προσκύνημα τῶν κατοικῶν μὲ λειτουργίαι, ἀγρυπνίαι καὶ παρακλήσεις καθημερινῶς σχεδὸν καὶ τὴν 20ὴν Ἰουλίου μεγάλη θρησκευτικὴ πανήγυρις ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν μὲχρι σήμερον.

Οἱ Ἴταλοὶ ἐπυρπόλησαν τὸν γυναικωνίτην τῆς ἐκκλησίας, τὴν 21ην Ἰανουαρίου 1942 καὶ θά ἔκαιετο καὶ ἡ ἐκκλησία ἂν δὲν ἔσπευδάν οἱ κἀτοιχοί.

ΝΑΟΣ ΑΓΙΩΝ ΑΝΑΡΤΥΡΩΝ

Ὁ Ναὸς αὐτὸς εἶναι πολὺ παλαιὸς. Ἐπέκτασις τοῦ ἔγινε τὸ 1760, ὡς ἀναγράφεται ἡ χρονολογία διὰ πλίνθων, εἰς τὴν νοτιαν πλευρᾶν. Ἡ παρᾶδοσις ἀναφέρει ὅτι ἡ κατασκευὴ τοῦ χρονολογεῖται μεταξὺ 1250 — 1300, πρόκειται δὲ περὶ τοῦ μικροῦ ναοῦ, ὁ ὁποῖος ἦτο εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ ἐφάρτεται τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ Ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων.

Συνεπεία πυρκαϊᾶς, κατεστράφη ἡ στέγη τοῦ Ναοῦ, τὸ ἔτος 1949, ἡ ὁποία καὶ ἀνακατεσκευάσθη, δαπάναις τοῦ Συλλόγου Λιβαδιωτῶν Ἀμερικῆς καὶ τῶν ἐνοριτῶν, μὲ κερᾶμους.

Εἰς τὸ κωδωνοστάσιον, ἐποθετήθη ὥρολόγιον, παρὰ τοῦ κ. Διον. Τσικαδῆρη, φαρμακοποιοῦ, διαμένοντος εἰς Κατερίνην, εἰς μνήμην τοῦ πατρὸς του Δημητρίου, κατ' ἐπιθυμίαν τῆς μητρὸς του Γλύκας.

Εἰς τὸ προαύλιον ὑπῆρχε ἡ αἴθουσα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐστεγάζοντο οἱ μαθηταὶ τοῦ σχολείου τῶν κοινῶν γραμμάτων, τὸ ὁποῖον ἰδρύθημε ἀπὸ τὸν Ἄνθιμον. Εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν εὐρίσκεται ἕνα κτίριον, τὸ ὁποῖον σήμερον εἶναι ἡμικατεστραμένον.

Τὸ τέμπλον τοῦ Ναοῦ καὶ ἡ ὄροφή εἶναι ἔργον καλλιτεχνῶν διακοσμητῶν.

ΝΑΟΣ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Ἡ εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ Ναοῦ ἀναγραφομένη χρονολογία (1886, Μαΐου 10) δὲν εἶναι ἡ χρονολογία ἀνεγέρσεως τοῦ Ναοῦ, ἀλλὰ ἀνακαινισεῶς του, ὡς μᾶς ἐληρηφοδῆσαν οἱ γονεῖς μας. Ὁ Ναὸς προϋπῆρχε καὶ κατὰ τὴν παρᾶδοσιν πρὸ 400 ἐτῶν. Τὸ 1771, ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου Ἄνθιμου εἰς τὰς σημειώσεις του, εἰς τὸν Κώδικα τῆς Μονῆς Ὀλυμπιατικῆς, μὲ τὰς πρὸς τὸν Ναὸν δωρεάς του.

Ἡ ἀνακαινισίς του καὶ ἡ διεύρυνσις του ἔγινε συνεπεία καθιζήσεως τῶν θεμελίων του, ὅποτε ἐτέθη ἡ χρονολογία εἰς τὸ ὑπέρθυρον.

Κατὰ τὸ ἔτος 1918 ἔγινε τὸ κωδωνοστάσιον καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1952 ἔγινε ἡ ἀντικατάστασις τῆς στέγης μὲ εἰσφορὰς τῶν ἐν Ἀμερικῇ Λιβα-

διωτῶν. Προσφάτως δέ, ἡ ἀντικατάστασις τῶν παλαιῶν στασιδίων, πρωτοβουλία τοῦ Συλλόγου Λιβαδιωτῶν Κατερίνης. Ἡ τοποθέτησις πολυελαίου μεγάλου, δωρεὰ Δημ. Κοτίκα καὶ ἐνὸς μικροτέρου, δωρεὰ ἐπίσης, ἀδελφῶν Κοτίκα. Ἡ ἐπισκευὴ τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβόλου καὶ ἡ περιφραξίς του, ἡ ἀντικατάστασις παραθύρων, δαπάναις Δημ. καὶ Ξεν. Κουτίκα. Εἰς πολλὰς ἄλλας ἐπισκευὰς προέβησαν οἱ ἐκάστοτε ἐπίτροποι τοῦ Ναοῦ, διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ Ναοῦ, δεδομένου ὅτι κατολισθαίνουν τὰ θεμέλια του. Ἐπὶ τοῦ κωδωνοστασίου ἐτοποθετήθη ὠρολόγιον, δωρεὰ Κων)νου καὶ Θεανῶς Γκέγκα.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτροπὴ ἀνήγειρε οἰκίαν διὰ τὴν κατοικίαν τοῦ ἱερέως.

Ὁ Ναὸς θεωρεῖται ὡς Μητροπολιτικὸς. Ἔχει πολλὰ λειτουργικὰ σκευὴ καὶ λάβαρα μὲ βυζαντινοὺς θυρεοὺς διὰ τὰς λιτανείας. Ὑπάρχει, ἐπίσης, εἰς τὸν νάρθηκα φορητὴ εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου μεταβυζαντινῆ, μὲ χρονολογία 1721.

Ἡ τοπικὴ παράδοσις μᾶς λέγει ὅτι ἡ ὑπάρχουσα εἰς τὸν Ναὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου εἰκὼν τῆς Παναγίας, εἶναι ἡ Παναγία τῆς Πέτρας καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς παραδόσεως, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι καὶ ἡ ἄλλη παράδοσις περὶ ἐγκαταστάσεως τῶν κατοίκων τῆς καταστραφείσης πόλεως Πέτρας εἰς τὸ Λιβάδι εἶναι ἀληθὴς καὶ ἡ μετακίνησις τῆς Ἐπισκοπῆς ἀπὸ τὴν Πέτρα εἰς τὸ Λιβάδι ἔχει σχέσιν μὲ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν κατοίκων τῆς ἀρχαίας Πέτρας εἰς τὸ Λιβάδι.

Χάρις εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ Συλλόγου Λιβαδιωτῶν Κατερίνης, ἐξησφαλισθῆ πιστωσις 300 χιλ. δραχμῶν ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας, διὰ τὴν στήριξιν τῶν θεμελίων τῆς ἐκκλησίας καὶ τὴν ἐπισκευὴν τῆς στέγης, αἱ δὲ ἐργασίαι ἐκτελοῦνται.

ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΚΩΝ)ΝΟΥ

Ὁ Ναὸς αὐτὸς δὲν ἀνηγέρθη τὴν 20ὴν Ἰουνίου 1884, ἐπὶ Μητροπολίτου Ἐλασσόνος Κυρίλλου τοῦ Κῶου, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὸ ὑπερθυρον αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀνεκαινίσθη κατὰ τὴν ἀνωτέρω χρονολογίαν, μὲ διαφορὰν δύο ἔτων ἀπὸ τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ Ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ὡς μᾶς ἀνέφεραν οἱ γέροντες, ἡ ἀνακαινίσις των ἔγινε, διότι ἀμφότεροι οἱ Ναοὶ ἦσαν παλαιὰ κτίσματα καὶ κατὰ τὴν χρονικὴν αὐτὴν περιόδον ἐξεδηλώθη μία εὐγενὴς ἀμιλλα μεταξὺ τῶν ἐνοριτῶν διὰ τὴν ὠραιότεράν ἐκκλησίαν.

Ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, μεταγενέστερος κατὰ 150 ἔτη τοῦ Ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἀνθίμου, τὸ 1771, διὰ τὰς δωρεάς του.

Μὲ διαφόρους δωρεάς Συλλόγων Λιβαδιωτῶν Ἀμερικῆς καὶ μειο-

νωμένων ὁμογενῶν, ἔγινε ὁ εὐπρεπισμὸς τοῦ ἐσωτερικῶς, ὡς καὶ μὲ δαπάναις τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτροπῶν.

Εἰς τὸν Ναὸν ὑπάρχει Εὐαγγέλιον εἰς τὴν κόγχην τοῦ μεταλλικοῦ καλύμματος τοῦ ὁποῖου ἀναγράφεται, διὰ μικρῶν γραμμάτων ὅτι διὰ «Συνδρομῆς καὶ ἐξόδων Ἀναστασίου Χατζηγιαννάκη, τὸ 1816, κατεσκευάσθη τοῦτο, διὰ χειρὸς Ἀθ. Ι. Τζημάρη, εἰς Καλαρρῦτας Ἰωαννίνων». Ὁ Χατζηγιαννάκης κατήγετο ἀπὸ μεγάλην καὶ εὐσεβῆ οἰκογένειαν καὶ προσέφερε πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸ Ἔθνος καὶ τὸ Λιβάδι, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, ἀναφέρεται δὲ καὶ εἰς ἄλλας ἐπιγραφὰς.

ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Ἀνεκαινίσθη ἐκ βάθρων, δαπάναις Ἰωάννου Προσκυνητοῦ καὶ Φωτεινῆς Προσκυνητρίας, ἐν ἔτει 1873, Ἀπριλίου 20, ἐπιτροπεία Κων)νου Γ. Νταντσούλη καὶ ἐπὶ ἐπισκόπου Κυρίλλου.

Οἱ δαπανήσαντες εἶναι ἀγνώστου ἐπωνύμου.

Ὁ Ναὸς προὔπηρχε, εἰς τὸν χώρον δὲ αὐτοῦ ἐλειτούργει Νεκροταφεῖον. Εἰς πολλοὺς μαρμαρίνους σταυροὺς ὑπῆρχον ἡμερομηνίαι τῶν ἐτῶν 1580, 1605 καὶ 1737. Τὸ Νεκροταφεῖον μετεφέρθη τὸ 1936 καὶ ὁ Ναὸς κατεδαφίσθη, διὰ τὰ ἀνεγερθῆ ἐκ νέου, δαπάναις Ι. Τριάρχου.

ΝΑΟΣ ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΤΗΣ

Ὁ Ναὸς οὗτος εἶναι παλαιὸς καὶ τοῦ πρώτου Νεκροταφείου τοῦ οἰκισμοῦ, ἀγνώστου ἢ χρονολογία ἀνεγέρσεως. Ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Ἀνθιμὸν τὸ 1771, μὲ τὴν δωρεὰν ἐνὸς δισκοποτηρίου ἀπὸ τοιμπάκι. Ἀνεκαινίσθη ἐκ βάθρων τὸ ἔτος 1910 καὶ τὸ 1964 λόγω κατολισθήσεως τοῦ ἐδάφους καὶ ἔγινε μικρότερος.

Ἐπῆρχον σταυροὶ ἐκ μαρμάρου, μὲ ἡμερομηνίας τοῦ 1550 καὶ μεταγενέστεραι.

ΝΑΪΣΚΟΣ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

Μὲ πρωτοβουλίαν τοῦ ἱερέως Ἀρσενίου ἀνηγέρθη ὁ Ναῖσκος οὗτος, τὸ ἔτος 1956 καὶ κατ' ἔτος, τὴν 23ην Ἀπριλίου, ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἐκκλησιάζονται οἱ κάτοικοι τῆς κομοπόλεως.

ΝΑΪΣΚΟΣ ΑΓΙΑΣ ΒΑΡΒΑΡΑΣ

Ὁ Ναῖσκος αὐτὸς ἀνηγέρθη ἐπὶ οἰκοπέδου τῆς Φανῆς Προκόβα καὶ μὲ χρήματα τῆς ἰδίας. Εὐρίσκεται εἰς τὴν συνοικίαν Ἁγίου Κων)νου.

ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Ἡ Μονὴ εὐρίσκεται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Τιταρίου ὄρους (Σιάπκας), εἰς μίαν χαράδραν, ἡ ὁποία ἦτο κλεισμένη μὲ πυκνὸ δάσος ἀπὸ δρυῶν. Εὐρίσκειτο εἰς τὴν περιοχὴν Λιβαδίου μέχρι τοῦ ἔτους 1926. Ὑπῆχθη ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν Μητρόπολιν Κοζάνης κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος.

Ἡ χρονολογία τῆς ιδρύσεώς της δὲν εἶναι γνωστὴ. Πάντως, αὐτὴ τοποθετεῖται πρὸ τοῦ 1500.

Ἡ Μονὴ διέθετε μεγάλην ἀκίνητον περιουσίαν, προερχομένην ἀπὸ δωρεάς Λιβαδιωτῶν καὶ μεγάλην κτηνοτροφίαν. Δεκάδες μοναχῶν καὶ λαϊκῶν ἠσχολοῦντο μὲ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν.

Ἐπὶ ἡγουμένου Μπαμπαλιάρη, εὐσεβοῦς καὶ δραστηριοῦ μοναχοῦ, ιδρύθη καὶ τὸ Μετόχιον Ἁγίου Ἀντωνίου, εἰς Κοκκινογὴν τὸ 1755.

Εὐσεβεῖς Λιβαδιῶτες ἐφρόντιζαν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Μονῆς. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, προσέφερε ἔθνικὰς ὑπηρεσίας, ὑπῆρξε τὸ καταφύγιον τῶν ἀρματωλῶν καὶ κλεφτῶν, τοὺς ὁποίους ἐνίσχυε μὲ τοὺς πόρους της.

Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος ὑπῆρξε τὸ κέντρον τῶν διερχομένων Μακεδονομάχων, οἱ ὁποῖοι προωθοῦντο διὰ τῆς Σιάπκας, πρὸς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν.

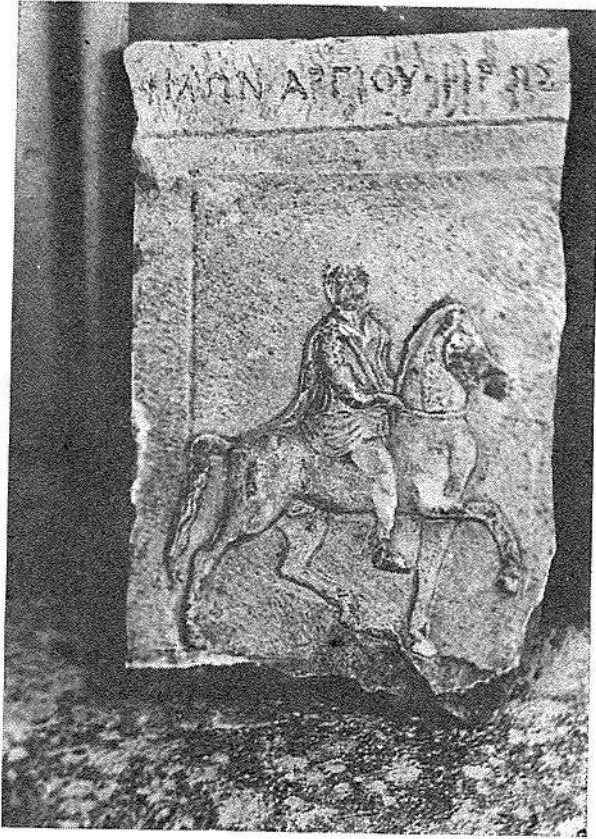
Οἱ εἰς Νεοχώριον διαμένοντες Λιβαδιῶτες καὶ τὴν περιοχὴν τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, ἐκκλησιάζοντο εἰς τὴν Μονήν.

Εἰς ἐνθύμησιν εἰς τὸ Μηνολόγιον τῆς Μονῆς, ὁ ἱερεὺς Παπαγιώργης ἀναφέρει ὅτι ὁ οἰκισμὸς τοῦ Νεοχωρίου ἔγινε ἀπὸ 40 οἰκογένειαις Κουτουριάνων, οἱ ὁποῖοι ἦλθαν ἀπὸ τὸ Κότωρι τῆς Ἠλείου εἰς τὸ Λιβάδι, γύρω στὸ 1600.

ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΙ ΠΛΑΚΕΣ

Εἰς τὸ Καστρί, πέραξ τοῦ παλαιοῦ φρουρίου, ἀνευρέθησαν πολλαὶ ἐπιτύμβιοι πλάκες, οἱ ὁποῖες ἐπιθεβαιώνουν τὴν ὑπαρξιν παλαιοῦ οἰκισμοῦ. Μερικαὶ ἐξ αὐτῶν εἶναι Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς, ἄλλαι δὲ Ρωμαϊκῆς, μὲ τὰς κάτωθι ἐπιγραφάς:

- 1) Φίλων Ἀργίου ΗΡΩΣ μὲ παράστασιν ἐφιππου.
- 2) Λυσίου Πανσανίας Ἱερατεύσας Ἡρακλεῖς.
- 3) Λυσία Λύκων.
- 4) Ζωσίμη Ἀθῆνας ἀπε ΛΕΥΘΕΡΑ ΧΡΗΣΤΗ ΧΑΙΡΕ, μὲ παράστασιν κορασίδος.
- 5) Πλάξ, μὲ ψήφισμα ἀπελευθερώσεως πολλῶν δούλων (Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς).

ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΠΕΤΡΑΣ — ΛΙΒΑΔΙΟΥ

Ἡ Ἐπισκοπὴ Πέτρας ἔχει μακρὰν ἱστορίαν. Ἀναφέρεται ὅτι αὐτὴ ἰδρύθη μετὰ πρότασιν τοῦ Μητροπολίτου Θεσ)νίκης, περὶ αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπισκοπῶν, εἰς τὴν Σαρδικὴν σύνοδον, τὸ 347, μετὰ θεσμὴν συνηγορίαν τοῦ ἐπισκόπου Ροδόπης - Αἴμου Ὀλυμπίου καὶ ὅτι αὕτη, εὐρισκομένη ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν προστασίαν τῆς Ρώμης, ὑπαχθεῖσα μεταγενεστέρως εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κων)πόλεως, μαζί με τὴν Μητροπόλιν Θεσ)νίκης καὶ τὰς ἐπισκοπὰς τῆς, αἱ ὁποῖαι ἦσαν 9 - 11 καὶ ὁ Μητροπολίτης τῆς ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου Θειταλίας.

Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Χρῦσανθος, εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν Σύνταγμα τοῦ 1778, σελ. 72 — 74, ἀναφέρει ὅτι ἡ Μονὴ Πέτρας εὐρίσκεται ἐπὶ ὑψηλῆς κορυφῆς τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἀναφέρεται ὡς ἔδρα ἐπισκοπῆς κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Ἡ ἔδρα τῆς ἐπισκοπῆς μεταφέρθη εἰς Λιβὰδιον, ὅπου παρέμεινε μέχρι τῆς καταργήσεώς της.

Ἀπὸ τὸν ἐπισκοπικὸν κατάλογον πληροφοροῦμεθα τὰ κάτωθι:

«Ἐπισκοπὴ Πέτρας καὶ Σαγοδανῆς». Ἀναφέρεται ἀπὸ τοῦ IB' αἰῶνος ὡς ἔδρα ἐπισκοπῆς, ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Θεσ)νίκης, τῆς ὁποίας ὁ τίτλος διτηρήθη μέχρι σήμερον. Ὁ ἐπίσκοπος εἶχε τὴν ἔδραν του εἰς τὸ Βλαχολίβαδον, τὸ σημερινὸν Λιβὰδι καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας καὶ διτηρήθη αὕτη μέχρι τοῦ 1896, ὅπότε κατηργήθη διὰ συνοδικῆς πατριαρχικῆς πράξεως καὶ τοῦ νέου νόμου περὶ ἐκκλησιαστικῆς διαιρέσεως τοῦ κράτους.

Εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Πέτρας Λιβადίου ὑπήγετο ὁ Ἅγιος Δημητριος, ὁ Κοκκινόπλος, τὸ Πύθιον, ὁ Σπαρμὸς καὶ ὅλα τὰ χωρῖα τῆς Πιερίας.

Ὡς ἐπίσκοποι Πέτρας Λιβადίου ἀναφέρονται οἱ κάτωθι:

- 1) 1462: Συμεὼν.
- 2) 1464: Σοφρώνιος.
- 3) 1514: Ἀκάκιος.
- 4) 1633: Ἱερεμίας, ἐξ ἐπιγραφῆς Μονῆς Σπαρμῶς.
- 5) 1638: Ἀνθίμος, ἐξ ἐπιγραφῆς Ναοῦ Παναγίας Πυθίου.
- 6) 1659: Θεοφάνης, ἐξ ἐπιγραφῆς Ναοῦ Ἁγ. Ἰωάννου Προδρόμου Πυθίου.
- 7) 1674: Νεόφυτος.
- 8) 1695: Φιλῶθεος.
- 9) 1753: Νεόφυτος, ἐξ ἐπιγραφῆς Ἁγίου Ἰωάννου Πυθίου.
- 10) 1772: Ἀθανάσιος. (Ἀναφέρεται ὅτι ἔλαβε μέρος μετὰ τῶν Μητροπολιτῶν Καμπανίας Θεοφίλου, Πλαταμώνος Διονυσίου, Σεργίου - Κολζάνης Θεοφίλου, Κίτρους Ἰγνατίου, Ἀρδαμερίου Διονυσίου, ἀρχικῶς εἰς Νάουσαν καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς

Κοζάνην, παρόντων και τῶν προκριτῶν τῶν περιοχῶν των, ἵνα συζητήσουν τὰς προτάσεις τοῦ ἱατροῦ Λευκαδίου, περὶ ἐπαναστατικῆς δράσεως τῶν 25 ἀρματολικῶν σωματίων ἐναντίον τῶν Τούρκων).

- 11) 1767: Ἰωννάς, ἐξ ἐπιγραφῆς ἐκκλησίας Ἁγίου Νικολάου Φλαμπουρίου καὶ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν Μητροπολίτην Δαμασκηνόν, τὸ ἔτος 1767, ἐκ Λιβαδίου. (Κατήγето ἀπὸ τὸ Λιβᾶδι. Εἰς αὐτὸν ὁ Ἄνθιμος, ἐκ Λιβαδίου, ἡγούμενος Μονῆς Ὀλυμπιωτίσης, ἐδώρησεν ἕναν σάκκον ἀρχιερατικόν, λαμπρὸν καὶ στιχᾶριον χρυσοῦφαντον, διὰ νὰ μεταχειρισθῆ τοῦτον εἰς τὰς ἱερὰς τελετὰς. Τὰ ἀνωτέρω σώζονται μέχρι σήμερον καὶ εὐρίσκονται εἰς τὴν προθήκην τῆς Παναγίας. Ἀπεδήμησε τὸ ἔτος 1778 Μαρτίου καὶ ἡμέρα Παρασκευῆ πρὸ τοῦ Λαζάρου).
- 12) 1787: Ἀθανάσιος. (Κατήγето καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸ Λιβᾶδι. Διεδέχθη τὸν ἐπίσκοπον Ἰωννᾶν, ὡς ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἄνθιμου καὶ ἀπεβίωσε τὸ 1794, ὡς εἰς ἐνθύμησιν ἀναγράφει ὁ Γερμανὸς Σπαρμιώτης, εἰς τὸν Κώδικα Ὀλυμπιωτίσης).
- 13) 1799: Νεόφυτος, ἀναφέρεται ὡς ἐπίσκοπος Πέτρας Λιβαδίου εἰς τὸν Κώδικα Μονῆς Ὀλυμπιωτίσης.
- 14) 1835: Διονύσιος.
- 15) 1847: Διονύσιος (Σιάνος), ἐκ Λιβαδίου. (Ἐνθύμησις Μηνολ. Ἁγίων Ἀναργύρων: ἐχειροτόνησε Παπακων)νον Χατζηδάμον. Ἀπεβίωσε τὴν 4ην Μαΐου 1854, ὡς ἀναφέρεται εἰς ἐνθύμησιν παρακλητικῆς Ἁγίων Ἀναργύρων).
- 16) 1854: Ἀγαθᾶγγελος Παπαρηγοριάδης, ἐκ Λιβαδίου (μετέπειτα Βοδενῶν - Στρομνίτης).
- 17) 1871: Ἀθανάσιος, ὡς ἀναφέρεται εἰς ἐνθύμησιν Μηνολ. Παναγίας καὶ Ναὸν Ἁγίου Δημητρίου. (Ἀπεβίωσε τὴν 8ην Φεβρουαρίου 1875. Ἐνθύμησις Μηνολ. ἀναφέρει ὅτι: ἀπέθανεν ὁ ἀρχιερεὺς Ἀθανάσιος ἐτάφη τὸ Σάββατον Ἁγίων Θεοδώρων, ὑπὸ ἀρχιερέως Ἐλασσόνος Κυρίλλου).
- 18) 1886: Θεόκλητος. (Ἐνθύμησις Μηνολ. Ἁγίας Τριάδος Λιβαδίου ἀναφέρει τὰ κάτωθι: Χειροτονήθηκα εἰς Ἁγίαν Τριάδα Λιβαδίου ὁ πατὴρ Ἰωάννης Κουτσιμάνης, διὰ χειρὸς Ἁγίου Πατρὸς Θεοκλήτου).
- 19) 1896: Ἰωάννης, ὁ τελευταῖος ἐπίσκοπος.
Ἡ ἐπισκοπὴ κατηργήθη τὴν 10ην Μαΐου 1896 καὶ μέρος αὐτῆς ὑπήχθη εἰς τὴν Μητροπολιν Ἐλασσόνος.
Αὕτη εἶναι ἡ ἱστορία τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας Λιβαδίου, ἐν συντομίᾳ

καὶ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα ποὺ ὑπάρχουν ἐπὶ τοῦ παρόντος.

Ἐκ τῶν ἐνθύμηνων εἰς Μηναίαν Παναγίαν, πληροφοροῦμεθα τὰ κάτωθι: «1887 Αὐγούστου 6, ἑσπέρα Σαββάτου καὶ ὥρα 1 νυκτὸς ἐκάη ἡ ἐν Λιβαδίῳ ἐπισκοπὴ καὶ δὲν ἔβγαλαν τίποτε».

Ἄλλοι ἐπίσκοποι, καταγόμενοι ἀπὸ τὸ Λιβάδι, οἱ ὁποῖοι ὑπηρετήσαν εἰς ἄλλας ἐπισκοπὰς εἶναι ὁ Διονύσιος Σερβίων καὶ Κοζάνης (1811 — 1815).

Παρηκολούθησε τὰ μαθήματα τοῦ σχολείου Λιβαδίου καὶ συνέχισε τὴν σπουδὴν του ἐν τῇ σχολῇ Κοζάνης, ὅπου χειροτονήθηκε ἀπὸ τὸν προκατόχου τοῦ ἐπίσκοπου Θεοκλήτου. Ἀργότερα, ὑπηρετήσας ὡς διάκος τὸν Μητροπολιτὴν Θεοφάνη, ὁ ὁποῖος τὸν ἠγάπησε πολὺ, λόγῳ τοῦ ἠθους του καὶ τὸν προήγαγε εἰς πρωτοσύγγελον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοκλήτου, χειροτονήθη ἐπίσκοπος Σερβίων καὶ Κοζάνης, ὅπου ἀρχιερατεύσας ἐπὶ τέσσαρα χρόνια. Τὸ ἔτος 1813, ἵδρυσε τὴν κοινοτικὴν βιβλιοθήκην Κοζάνης, ἡ ὁποία εἶχε ἀναγνωστήριον μὲ τὸν τίτλον «Οἶκος βελτιώσεως». Ὁ ἱστορικὸς Κοζάνης Π. Λιούφης γράφει περὶ αὐτοῦ: «Ἦν δὲ ἀνὴρ μέτοχος μικρᾶς παιδείας, ἀλλὰ μουσικὸς, ἡδυσφωνότατος, μεγαλόσωμος καὶ μεγαλοπεπής». Ἀσθενήσας ἀπέθανε τὸ 1815, εἰς Θεσσαλονίκην.

Ἐκ Λιβαδίου κατήγετο καὶ ὁ Ἰωαννίκιος ὁ Β΄, ἐπίσκοπος Ἐλασσόνας τὸ 1798 — 1806 καὶ Μητροπολιτὴς Φιλιππουπόλεως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1809 — 1817. Λογιώτατος ὢν, ὡς ἀναφέρει ὁ Τρ. Εὐαγγελίδης, ὁ Ἰωαννίκιος ἐμορφώθη εἰς τὴν σχολὴν Ἐλασσόνας, ὅπου ἐδίδασκον ἐπιφανεῖς κληρικοὶ μέχρι τοῦ 1821. Ὡς ἀναφέρεται παρὰ τοῦ Γεδεὼν ἐδίδασκε καὶ εἰς τὰ Ζαρίφεια ἐκπαιδευτήρια Φιλιππουπόλεως.

Περὶ τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας Λιβαδίου, εἰς τὸν βιβλίον τοῦ Τρ. Εὐαγγελίδου «Ἡ Παιδεία ἐπὶ τουρκοκρατίας» (1936), τόμος α΄, σελίς 222, ἀναφέρονται μετὰ ἄλλων καὶ τὰ κάτωθι:

«Ἐν τῇ κωμοπόλει ταύτῃ, ἐπὶ Βυζαντινῶν Δωδώνη καλουμένη καὶ ἔδρα ἐπισκοπῆς, ὑπὸ τὸν Μητροπολιτὴν Θεσσαλονίκης, ἀπὸ τοῦ Ε΄ αἰῶνος, κατὰ τὸν Ἱεροκλέαν.

Ἀπὸ παλαιότερα στοιχεῖα ἀναφέρεται ὅτι ὁ Μητροπολιτὴς Θεοφάνης, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπήγατο ἡ ἐπισκοπὴ Πέτρας, ἦτο 70ὸς εἰς τὴν τάξιν καὶ ἀναφέρεται ὡς ἑξαρχος πάσης Θεσσαλίας.

Τὸ 1185, ὅταν οἱ σταυροφόροι κατέλυσαν τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, δὲν κατήργησαν τὰς ἐπισκοπὰς εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἀλλ' ἐγκατέστησαν Λατίνους.

Τὸ 1221, ὅτε τὸ τέλος τῆς σταυροφορίας, ἀναφέρεται Λατίνος ἐπίσκοπος Πέτρας Γκαρίνης.

Περὶ τῆς ἔδρας τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας εἰς τὸ Λιβάδι, ἀναφέρει

καὶ ὁ Γάλλος ἀρχαιολόγος ΕΖΙΕ, τὸ ἔτος 1856.

Μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας καὶ τὴν ὑπαγωγὴν τοῦ Λιβαδίου εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Ἑλασσόνας, τὴν κομπολίαν μας ἐποίμαναν οἱ κάτωθι Μητροπολίται:

*Ανθίμος Ἀπολλωνίου (1887 — 1892), Νικόδημος (1892 — 1897), Σοφρώνιος (1897 — 1900), Πολύκαρπος Βαρβάκης, ὁ ἀπὸ Λεύκης (1900 — 1910), Νεόφυτος Εὐαγγελίδης (1910 — 1917), Ἠλιερμαῖος Δαρδανελλίων - Λαμπράκου (1922 — 1924), Καλλίνικος (1924 — 1955), Ἰάκωβος Μακρυγιάννης (1958 — 1967) καὶ ὁ νῦν Μητροπολίτης Σεβαστιανός.

Οἱ ἀνωτέρω ἀνέπτυξαν ἐθνικὴν καὶ κοινωνικὴν δρασίαν πλουσίαν, Πλείστοι ἐξ αὐτῶν διέμειναν ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς τὸ Λιβάδι, ἴδια τοὺς θερινοὺς μῆνας, ἰερούργουντες εἰς τοὺς ναοὺς τοῦ Λιβαδίου.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

Οἱ κάτοικοι τῆς ἱστορικῆς μας κομποπόλεως, ὑπὸ τὸ καθεστῶς τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ μετὰ τὴν καθοδήγησιν τῶν ὀλίγων φορέων τῆς κοινοτικῆς αὐτονομίας τοῦ Βυζαντίου, τῆς μικρᾶς τάξεως τῶν ἀρχόντων, κοσμικῶν καὶ κληρικῶν, οἱ ὅποιοι κατέφυγαν εἰς αὐτὴν, συνεχίζουσι τὴν μακραίωνα παράδοσιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, τὴν ἐδραΐουσι τῆς ἀληθινῆς πίστεως, τὴν ἀσκησιν τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ἀγιότητος, ὀργανώνουσι τὴν θρησκευτικὴν τῶν ζώην, συμφώνως πρὸς τὸ ὀρθόδοξον ἐκκλησιαστικὸν τυπικόν.

Ἡ Ἐκκλησία καὶ δι' ἄλλην μίαν ἀκόμη φορὰν, μετὰ τοὺς διωγμούς, εὗρισκει εἰς τοὺς ἀπροσίτους ὀρεινοὺς ὄγκους καταφύγιον, διὰ τὴν συνεχίση καὶ ὀλοκληρώση τὴν ἀποστολὴν τῆς.

Τὸ Λιβάδι γίνεται τὸ παλλάδιον τῆς θρησκείας, τόπος περισυλλογῆς καὶ προσευχῆς καὶ ἐστία ἐνεργοῦ πνευματικῆς δράσεως, τόπος ὅπου συνεχίζεται ἡ βυζαντινὴ θρησκευτικὴ παράδοσις, τόπος ὁ ὅποιος σφύζει ἀπὸ χριστιανικὴν ζώην καὶ κίνησιν.

Ἐδῶ, οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἀντιμετωπίζουσι τὸ δилημμα νὰ ἐξιλασθοῦν ἢ νὰ θανατωθοῦν, ὅπως τὸ ἀντιμετωπίζουσι οἱ Χριστιανοὶ ἄλλων περιοχῶν, ὅπου ἡ πίστις τοῦ κατακτητοῦ κατέστη ἀφόρητος.

Ἐδῶ, οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἐγνώρισαν τὴν ἡθικὴν κρίσιν, τὴν κατάπτωσιν τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς, τὴν χαλάρωσιν τῆς, τὴν ἀδαφορίαν ἐναντι τῶν θεῶν, τὴν ὅποιαν ἐγνώρισαν οἱ Χριστιανοὶ τῶν περιοχῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀπότοκον τῆς καταλυτικῆς δυνάμεως τῶν κατακτητῶν.

Ἀντιθέτως, ἐδῶ εὗρισκουν τὸ θεομὸ περιβάλλον τῆς Ἐκκλησίας, ὅπου ἐξαίρονται οἱ χριστιανικῆς ἀρετῆς, ἡ πίστις, ἡ ἀγάπη, ἡ ἐλπίς.

Ἐδῶ, ἀντλοῦν δυνάμεις διὰ τὸν ἀγῶνα ἐπιβιώσεώς των. Ἐδῶ, θερμαίνεται ἡ καρδία των μὲ ἐλπίδες διὰ τὸ μέλλον καὶ τὴν ἀποτίναξιν τοῦ ζυγοῦ τῆς δουλείας τοῦ γένους, ὅταν ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου.

Εἰς τὰς ἐκκλησίας τοῦ Λιβαδίου, οἱ νέοι διδάσκονται περὶ τοῦ θεμελιωτοῦ τῆς πίστεως Χριστοῦ, περὶ τῶν ἀγῶνων τῶν ἀγίων μαρτύρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ὁρθοδόξου γένους.

Τὸ πλούσιον ἐορτολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας παρέχει πολὺς εὐκαιρίας διὰ θερμᾶς προσευχᾶς καὶ δεήσεις διὰ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν τόνωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος τῶν Χριστιανῶν κατοίκων τοῦ Λιβαδίου.

Τὸ ἀπαραίτητο κήρυγμα ὑψώνεται σὲ διδασκαλία ἠθικοθρησκευτικῆ καὶ ἐθνικῆ καὶ οἱ ταραγμένες ἀπὸ τὴν ἀγωνιώδη καὶ καταθλιπτικῆ ἀτμόσφαιρα ψυχῆς τῶν Χριστιανῶν ἀνακουφίζονται.

Οἱ ῥήτορες μὲ πάθος προτρέπουν τοὺς Χριστιανούς νὰ ἐμμένουν εἰς τὴν πίστιν, ἢ ὅποια εἶναι ὁ μοναδικὸς δρόμος γιὰ τὴν σωτηρία τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν ψυχῶν καὶ ὅτι ἡ ἀπώλεια τῆς ψυχῆς εἶναι σπουδαιότερη ἀπὸ τὴν στέρησιν τῆς ἐλευθερίας, τῆς περιουσίας καὶ τῆς συνυφασμένης μὲ τὴ δουλεία ψυχικῆς καὶ σωματικῆς δοκιμασίας.

Τῶς συνιστοῦν ὑπομονὴν καὶ ἐγκαρτέρησιν, διότι ὁ χρόνος τῆς δοκιμασίας θὰ εἶναι ὀλίγος καὶ τὸ τέρμα τῆς προσκαίρου αὐτῆς τιμωρίας πολὺ κοντά.

Γιὰ νὰ προσανατολίσουν ὀρθῶς τοὺς Χριστιανούς, οἱ ὅποιοι δὲν μποροῦν νὰ ἐξημερεύσουν τὰ δεινὰ καὶ τὴν κατάπτωσιν τοῦ Γένους, οἱ ῥήτορες εἰς τὰ κηρύγματά των προσπαθοῦν νὰ τὰ ἐξημερεύσουν μὲ τὴν Θεοκρατικὴν ἀντίληψιν ὅτι «ἐν τῇ παραβάσει τῶν δέκα ἐντολῶν, αἱ δέκα πληγαὶ τοῦ Φαραῶ». Ἡ δοκιμασία τοῦ Γένους καὶ τὰ ἐπακόλουθα τῆς δουλείας, ὀφείλονται εἰς τὰ ἁμαρτήματα τῶν Χριστιανῶν ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀγνωμοσύνην καὶ τὴν παράβασιν τῶν ἐντολῶν Του, μὲ τὴν θερμὴν προτροπὴν τῆς μετανοίας καὶ τῆς προσευχῆς.

Ἐδῶ, ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀγωνιστικῆ. Δὲν ἔχει υἱοθετήσει τὴν τακτικὴν τῆς ἀδραναίας καὶ τῆς ἀνοχῆς ἐναντι τοῦ κατακτητοῦ, τὴν ὅποιαν ἡ Ἐκκλησία τῶν πεδινῶν περιοχῶν συνιστᾷ εἰς τοὺς πιστοὺς της, διὰ νὰ μὴν ἐρεθίσῃ τοὺς κατακτητὰς καὶ ἐπαυξήσουν τὴν πεισίν των.

Ἐδῶ; τὸ ἀγωνιστικὸ πνεῦμα εἶναι ἰσχυρὸ. Οἱ κληρικοὶ ἔχουν ἐπίγνωσιν ὅτι εἶναι τὰ στηρίγματα τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, γὰρ αὐτὸ κηρύσσουν τὴν ἀντίστασιν ἐναντίον τοῦ κατακτητοῦ καὶ πρωτοστατοῦν μετέχοντες ἐνεργῶς εἰς αὐτήν.

Τὰ Μοναστήρια εἶναι ὀπλοστάσια καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ μοναχοὶ κρατοῦν ὑπὸ ἓνα χερὶ τὸ σταυρὸ καὶ στ' ἄλλο τὸ τουφέκι, ὅπως ἡ παράδοσις μᾶς τὰ διέσωσε.

Ἡ Ἐκκλησία προετοιμάζεται ψυχικὰ γιὰ τὰς ὑπὲρ τῆς Πιστεως καὶ τῆς Ἐλευθερίας θυσίας τῆς καὶ τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἐπιδιώκει νὰ ἐμφυσησῆ εἰς τοὺς πιστοὺς.

Αὐτὴ ἡ ἔντονος καὶ πλουσία θρησκευτικὴ ζωὴ τοῦ Λιβαδίου ὑπῆρξεν ἡ βαρεία κληρονομία του. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν πλουσίαν θρησκευτικὴν παράδοσιν, ἐμπνέονται καὶ καθοδηγοῦνται οἱ κάτοικοι του μέχρι σήμερον.

Τὰ γραπτὰ κείμενα τῆς Ἐπισκοπῆς καὶ ἂν διεσώζοντο, δὲν θὰ ἀπέδιδαν ὅσα ἡ ζωντανὴ παράδοσις διέσωσε περὶ αὐτῆς.

Τὰ ἔντονα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς τοῦ Λιβαδίου εἶναι ἡ εὐσεβεία τῶν κατοίκων καὶ ἡ χριστιανικὴ των πίστις, τὴν ὅποιαν ἐκδηλώνουν μὲ τὴν ἀνέγερσιν πολλῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Μονῶν, μὲ τὸν πάνδημον ἐκκλησιασμόν των, μὲ τὴν τήρησιν τοῦ πλουσίου ἑορτολογίου, μὲ τὴν θεϊαν κοινωνίαν, μὲ τὰς μακρὰς νηστείας των, μὲ τὰς μεγαλοπρεπεῖς βυζαντινὰς τελετὰς, μὲ τὰς προσευχὰς, ἀγρυπνίας καὶ παρακλήσεις εἰς τοὺς ναοὺς, οἱ ὁποῖες εἰς δυσκόλους διὰ τὸ Ἔθνος στιγμὰς καὶ θεομηνίας παρουσιάζουν μίαν ἔξαρσιν, μὲ τὸν πλουτισμόν μὲ ἱερὰ σκευὴ τῶν ἐκκλησιῶν, μὲ τοὺς πολλοὺς προσκυνητὰς εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους, μὲ τοὺς πολλοὺς δωρητὰς ἀκινήτων εἰς Ἐκκλησίας καὶ Μονὰς, μὲ ἀφιερώσεις εἰκόνων εἰς διαφόρους Ἐκκλησίας καὶ ἐκτὸς τοῦ Λιβαδίου, μὲ τὴν χειροτονίαν πολλῶν ἱερέων, ἐπισκόπων καὶ μοναχῶν, μὲ ἀσκήσιν τῆς φιλανθρωπίας καὶ τὴν ὀργάνωσιν μορφῶν κοινωνικῆς προνοίας, μὲ τὸν ἀγνὸν οἰκογενειακὸν βίον, μὲ τὴν χριστιανικὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν νέων ἀπὸ τὰς οἰκογενείας.

Ἡ πλουσία αὐτῆ χριστιανικὴ παράδοσις συνεχίζεται καὶ σήμερον ἀπὸ τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἑξωτερικοῦ Λιβαδίτας μὲ ὅλας τὰς συναφεῖς ἐκδηλώσεις.

Ἡ ἐπὶ 350 καὶ πλέον ἔτη μόνιμος παραμονὴ τῆς ἑδρας τοῦ Ἐπισκόπου Πέτρου Λιβαδίου, μὲ τὸ πολυπληθὲς ἱερατεῖον, ἀρχιμανδρίτας, ἱερεῖς, διακόνους καὶ μοναχοὺς, τοῦ ὁποίου ἠγοῦνται Ἱεράρχαι μὲ μὲρφωσιν καὶ προσωπικότητα — πολλοὶ τῶν ὁποίων κατήγοντο ἀπὸ τὸ Λιβάδι — μὲ τὴν ποιμαντορικὴν των δρᾶσιν, ἤκησαν τεραστίαν ἐπίδρασιν εἰς τὴν διαμόρφωσιν ὑψηλοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος καὶ ἐθνικοῦ φρονήματος. Χάρις εἰς τὴν μεγάλην ἐπιρροήν των ἐπὶ τοῦ λαοῦ, ἐδημιούργησαν πνεῦμα ἐνότητος καὶ συνεργασίας. Ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ ἐκάστοτε Ἐπισκόπου καὶ μὲ τὴν ἀρμονικὴν συνεργασίαν του μὲ τοὺς δημογέροντας, ἐπέλυαν τὰ ἀναφυόμενα προβλήματα καὶ ἀντιμετώπιζαν ἀπὸ κοινοῦ τὰς δυσκόλους καταστάσεις, αἱ ὁποῖαι προσέκυπτον εἰς τὴν ἐπαναστατημένην αὐτὴν περιοχὴν.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΕΝΘΥΜΗΜΑΤΑ — ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ

Παραθέτομεν κατωτέρω ὅσα ἱστορικά στοιχεῖα ὑπάρχουν, σχετικὰ μὲ τούς Μητροπολίτας - ἱερωμένους, τούς καταγομένους ἐκ Λιβαδίου ἢ ἐξ ἄλλων μερῶν, ἐνθυμήματα, ἐπιγραφὰς ὡς καὶ ἄλλα στοιχεῖα, σχετικὰ μὲ τὴν εὐσέβειαν τῶν κατοίκων, τὰς δωρεὰς καὶ τὰς ἀφιερώσεις εἰς διαφόρους ἐκκλησίας τοῦ Λιβαδίου καὶ ἄλλων χωρίων.

ΕΝΘΥΜΗΣΙΣ 1677: Τὸ παρὸν ψαλτήριον εἶναι τοῦ πατρὸς Παΐσιου ἀπὸ τὴν Ἁγία Τριάδα τοῦ Λιβάδι (κι' οστης θέλη ἡστερησῃ τὸ παρὼν βιβλίον ἔστω ἐπικατάρατος) Δεκεμβρίου 20 (ἡ γραφή ὡς ἔχει):

ΕΝΘΥΜΗΣΙΣ 1783 Φεβρ. 7 ἡμέρα Τρίτη Γρηγορίου Θεολόγου ἐπιτάφιος. Τὸ τρίτον βιβλίον εἴληφε τέλος διὰ χειρὸς Ἰωάννου ἐν τῇ τοῦ Λιβαδίου σχολῇ.

1 Λόγος ἐπιτάφιος εἰς Μέγαν Βασίλειον

2 Εξηγήσεις ἀπολογητικοῦ Γρηγορίου Θεολόγου τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς

3 Ἐμμανουήλου πρὸς τινὰ κακῶς λέγοντα τούς Ἕλληνας

1778 Μαρτίου κδ ἡμέρα Παρασκευή τοῦ Λαζάρου ἀπεδήμησε πρὸς τὰς αἰωνίους σκηνὰς ὁ μακαρίτης ἐπίσκοπος Ἰωνᾶς Πέτρας - Λιβαδίου.

Σαμουήλ τοῦ ἐκ τῆς Μονῆς τῆς ἐν Λιβαδίῳ Ἁγίας Τριάδος

«καὶ τὸδε σὺν πολλοῖς ἄλλοις κτῆμα κατέστηκεν. Οὐκ ἦν Σαμουήλ, ἀλλὰ Γ'ωργίος δέδωκε τὴν τῶ ρηθέντι Σαμουήλ νῦν δὲ Ματθαίου» (Ἄπο ἐσχισμένον φυλ. πληροφορούμεθα ὅτι ἀνήκεν εἰς τὸν Λιβαδιώτην Σακελλάριον, τὸν βιβλιογράφον πολλῶν νομοκανόνων).

1780: «Ἐσίοσαν καυγὰν οἱ τζαρτζανιότες μὲ τούς Λιβαδιώτες καὶ χάλασαν τὸ σπαρμιώτικο μετοχι καὶ τὴν ἐκκλησίαν στὸ Κεφαλοβοῖσω» (ἡ γραφή ὡς ἔχει).

1788 Ἰουνίου 21 (διὰ χειρὸς Ἀνθίμου): Ἀπέθανε ὁ μακαρίτης παππᾶ Ἰωνᾶς, ἀνθρώπος σεβάσιμος, ἱερομόναχος, τίμιος, εὐλαβής. Ἐτελεύτησε ἀπὸ κακὸν λαμὸν ἀναμεταξὺ εἰς πέντε ἡμέρας, μᾶς ἐλύπησε πολλὰ διότι ἦτο ἀναγκαῖος εἰς τὸ Μοναστήρι καὶ νεο: 25 ἐτῶν. Ἦτο ἀπὸ τὸ Λιβάδι, ἐξάδελφος τοῦ Ἁγίου Πέτρας - Λιβαδίου κὺρ Ἀθανασίου. Αἰωνία του ἡ μνήμη. Ἐνα χρόνον ἔκαμε γραμματικὸς καὶ δύο ἱεροδιάκονος καὶ τέσσαρα ἱερομόναχος.

1801: Νομοκανὸν συλλεγθεὶς ἐκ διαφόρων ἀναγκαίων κανόνων τῶν θείων καὶ ἱερῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Ἁγίων καὶ Οἰκουμενικῶν Συνόδων τῶν Θεοφόρων Πατέρων καὶ ἐτέρων Ἀρχιερέων καὶ τινων βασιλικῶν νόμων καὶ ἄλλων τινῶν, μεταφρασθεὶς εἰς τὴν κοινὴν γλῶτταν παρὰ Ἰωάννου Σακελλαρίου τοῦ Λιβαδιώτου ἐν ἔτει 1801.

μηνί Φεβρουαρίου 20.

1813: Νομοκανών ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1813, ἐν Λιβαδίῳ, ἐγράφη δὲ διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ Οἰκτροτάτου Ἰωαννοῦλη Σακελλαριάδου, ἐπὶ τῇ ἀσκήσει τοῦ ἐν Ἱερομονάχοις Πανσοιολογιωτάτου Κυρίῳ Νικηφόρου Σπαρμιῶτου καὶ ᾧ δεδώρητε ὡς τεκμήριον τῆς πρὸς αὐτὸν, εὐλαβείας μου καὶ τῆς μεταξὺ ἡμῶν σωζομένης ἀδύλου καὶ εὐκρινουῦς ἀγάπης.

Γέγραπται δὲ παρ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ Ἰωάννου τοῦ ποτὲ Σακελλαρίου Λιβαδιώτη Παπαγεωργίου διὰ μισθοῦ ἀργυρίων 10 καὶ συνδρομῆς καὶ δαπάναις παρὰ τοῦ ἐν Ἱερομονάχοις κυροῦ Παγκρατίου Λιβαδιώτη καὶ Μονῆς Ἁγίου Ἀντωνίου.

1847 Ἰουνίου 29: Ἐχειροτονήθη ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ παρὰ τοῦ Πανιερωτάτου ἡμῶν Δεσπότην Πέτρος καὶ Λιβαδίου Διονυσίου (Σιάνου) καὶ ἄμποτες ὁ Πανοικτιόμων Θεὸς νὰ φωτίσῃ καὶ ἐτέρους.

Παπακωνσταντῖνος Χα Ἀδάμιος

1854: Ἐνθύμησις εἰς παρακλητικὴν Ἁγίων Ἀναργύρων:

1854 Μαΐου 4: Ἀπέθανε ὁ Πανιερώτατος Ἅγιος Πέτρος-Λιβαδίου Διονύσιος.

1861: Ἐνθύμησις εἰς Μηνολόγιον Ἁγίου Κωνσταντίνου:

«Κατὰ τὸ χιλιοστὸ ὀκτακοσιοστὸ ἐξηκοστὸ πρῶτο σωτήριον ἔτος, Δεκεμβρίου 15, ἦλθε ὁ Μακαριώτατος πρῶην Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Καλλίνικος.

I. Ζωγίδης

1888: Χειροτονήθηκα εἰς Ἁγία Τριάδα Λιβαδίου ὁ Παππα Ἰωάννης τοῦ ποτὲ Ἀθαν. Κουτσιμάνη ἀπὸ Κοκκινοπλὸ διὰ χειρὸς Ἁγίου Πατρὸς Θεοκλήτου διὰ συνδρομῆς ἡγουμένου Γενναδίου Ἱερομονάχου ἀπὸ Κοκκινοπλὸ.

1895: Μηνολ. Ἁγίου Κων(νου): Ὁ Ἠγούμενος Ἁγίας Τριάδος Γεννάδιος παρητήθη, ἀνέλαβε ὁ Δημ. Βογιάζας καὶ ὕστερα ἡγούμενος Παπαγιάννης ἐκ Κοκκινοπλοῦ.

1897 Σεπτεμβρίου 10: Ἐδόθη τὸ Μοναστήριον Ἁγίας Τριάδος Ἐπιζάμη εἰς τὸν Κων. Κυλώνην καὶ Κων. Ζουζάκην διὰ 5 χρόνους.

1941: Ἡ Ἀνάστασις ἔγινε ἡ ὥρα 6 μὲ τὸν ἥλιον Ἀπριλίου 20, λόγῳ τοῦ πολέμου μὲ τοὺς Γερμανοὺς.

Φορητὴ εἰκὼν Ἁγίου Γεωργίου εἰς κίθρηκα Ναοῦ Κοιμήσεως Θεοτόκου Λιβαδίου, χρονολ. 1729, μεταβυζαντινὴ.

Κάλυμμα Ἱεροῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ναοῦ Ἁγίου Κων(νου) Λιβαδίου ἀναγράφει ὅτι ὁ Ἀναστάσιος Κατζηγιαννάκης, ἐκ Λιβαδίου, κατέβαλε τὰ ἔξοδα, 1816.

1834: Δέησις τοῦ δούλου σου Ἰωάννου Πραχούλη Λιβαδιώτου, ἐν ἔτει

1834 διὰ χειρὸς ἐμοῦ Κων)νου ἀπὸ Ὀλύμπου Καρυᾶς (ἀναγράφεται εἰς εἰκόνα Ἁγίου Κων)νου εἰς τὸν Ναὸν Παναγίας Τσαριτσάνης).

Εἰς εἰκόνα τῶν Ἁγίων Πάντων Παναγίας Τσαριτσάνης (1834) ἀναγράφεται: «Δέησις τοῦ δούλου σου Ἰωάν. Δημητρίου Λιβαδιώτου».

Εἰς εἰκόνα Ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ ἰδίου Ναοῦ, ἀναγράφεται: «Διὰ συνδρομῆς ἐξόδων πρεσβευε ἅγια μου διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ Ἄθαν. Σαμαρίνα, Κουντουρτζή, Τζήμα Κράλη, Τζήμα Νίκου, Κορδεῶ Κ., Παπασυννεφάκη Ἰωάννου, ἀδελφοῦ του Κων)νου, Γεωργίου Σαράντη, Γ. Χατζηγιάννη, Ι. Ψωμᾶ, Πραχούλη Ἀναστ. καὶ ἀδελφὸς του Ι. Χατζησάρος ἐκ τῆς χώρας Λιβαδίου, ἐν ἔτει 1838, ἐν μηνί Μαρτίου 21».

Εἰς εἰκόνα Εὐαγγελισμοῦ τῆς Μονῆς Ὀλυμπιωτίσης: «Καλοιστορήθη ἡ παροῦσα πάνσεπτος εἰκὼν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου καὶ δι' ἀναλωμάτων τοῦ ἐκ Λιβαδίου Γεροφράγγου ἀρτοποιοῦ, ὅπως ἡ ἀκοιμητος αὐτῆς πρεσβεία ἀξιώσειν αὐτὸν τε καὶ τὰς περὶ αὐτὸν στάναι ἐκ δεξιῶν τοῦ ἀδεκάστου κριτοῦ. Ἀμήν. (1843).

Μόσχα, 1796, κτισμ. Νικηφόρος Θεοτόκης, Κυριακοδόξοι. Τὸ παρὸν τὸ δωρεὰν διανεμόμενον ἀπάσαις ταῖς τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησίαις ἐπέμφθη ἀπὸ Ἰωαννίνων διὰ συνδρομῆς καὶ εὐλαβοῦς προθυμίας τοῦ κτῆ Δημητρίου Ν. Σακελλαρίου, τοῦ ἐκ Ἐλασσωνίτικου Λιβαδίου καταγομῆνον, τῇ ἱερᾷ καὶ σεβασμῖα Μονῇ τοῦ Σπαρμποῦ οὐπερ μνημονεύοντες ἐν ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς καὶ πρὸς Θεὸν ἡμῶν παρακλήσεσιν οἱ ἐκ τοῦ ἱεροῦ καταλόγου ἐπαινᾶτε τὴν φιλευσεβῆ αὐτοῦ διάθεσιν ἅπαντες οἱ ἀναγιγνώσκοντες.

ὁ Ἱεροδιάκονος Γερμανὸς

Γραμματικὴ τοῦ Βεζύρη Ἱμπραήμ Πασᾶ (ἐντιγραφή):

«Ὁ ἐκλαμπρότατος καὶ γαληνότατος Βεζύρης τῆς Κων)πόλεως Ἱμπραήμ Πασιᾶς ἔβαλε δύο διδασκάλους πολλὰ προκομμένους καὶ ἐσυνέθεσεν μίαν γραμματικὴν πολλὰ ὠφέλιμον εἰς τοὺς φιλομαθεῖς ἐπάνω σὲ πενήντα ἡμέρας ἀρχινᾶ καὶ ὀμίλῃ τινάς. Πρέπει οὖλοι οἱ Γραικοὶ νὰ μάθουν νὰ μιλοῦν Τουρκικᾶ, αὐτὸ εἶπε ὁ Βεζύρης καὶ αὐτὸ θέλει, γι' αὐτὸ ἔβγαλε καὶ τὸ βιβλίον».

Ἔχει ἀντιγραφῆ στίς 27 Φεβρουαρίου 1793 ἀπὸ τοῦ ἱερομόναχο Παπασυννεφακίδη Δημήτριου, Λιβαδίτη.

Δέησον γὰρ Κύριος ὑγίαν ἄκραν
Δικαιοσύνην ὁμοῦ καὶ εὐτυχίαν.

Ι. Ἀδάμου

1768: Ἐνέτιει Εὐαγγέλιον Προφήτου Ἡλῖα.

1856 Ἰουλίου 22: Ἄθαν. παπᾶ Μιχ. Σακελλαρίου: Τούτη τὴν ἡμέρα

Κυριακή ἐχειροτονήθημεν διὰ χειρὸς Μητροπολίτου Κου Ἀγαθαγγέλου, πατριώτη.

1884: Ἰουλίου 17: Ἐχειροτονήθημεν ἱερεὺς ἐγὼ ὁ πατὴρ Ἀλέξης Δημ. Σιάνου, διὰ χειρὸς Κυρίλλου Ἀρχιερέως εἰς τὴν ἐκκλησία Τσαριτοάνης Παναγία.
(Ἀπέθανε 17 Μαρτίου 1920).

1785: Ἐγκύκλιος Μητροπολίτου Θεσ)νίκης πρὸς κατοίκους ἐπισκοπῆς Πέτρας - Λιβαδίου: «Διὰ τοῦ παρόντος εὐχετηρίου γραμματος σᾶς φανερόνομεν προλαβόντες εὐλογήσαμεν καὶ ἀγιάσαμεν πάντας ὑμᾶς καὶ παραγγέλομεν ὅπως ἕκαστον χωρίον πληρώσῃ ἀπροφασίτως ὅτι ἀποφασισθῆ παρὰ τοῦ Ἀρχιερέως καὶ τῶν γερόντων».

ΔΗΜ. ΚΤΒΕΡΝΙΑΔΗΣ, ἱατρός,
ἐδολοφονήθη εἰς Γευγελή ὑπὸ τῶν Βουλγάρων

ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝ. ΖΩΗΣ ΤΟΥ ΛΙΒΑΔΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

Ἡ συγκέντρωσις πληθυσμοῦ 6 - 7 χιλ. κατοίκων εἰς τὶς ἄγονες ἐκτάσεις τοῦ Λιβαδίου, ἐδημιούργησε ὀξύτερον πρόβλημα ἐπιβιώσεώς των. Οἱ φυσικοὶ πόροι ἦσαν τόσον περιορισμένοι, ὥστε μόνον ἐξησφάλιζαν μιὰ ζωὴν μόχθου καὶ στερήσεων. Παρὰ ταῦτα, μὲ τὴν χαλυβδίνην θήλησιν των ἐδημιούργησαν, κατὰ τρόπον θαυμαστὸν, βιωσίμους οἰκονομικὰς ἐκμεταλλεύσεις καὶ ἀπασχολήσεις, οἱ ὁποῖες ὄχι μόνον τοὺς ἐκράτησαν εἰς τὴν ζωὴν ἐπὶ 400 χρόνια, ἀλλὰ ἐδημιούργησαν μιαν ἀκμάζουσαν οἰκονομικῶς καὶ πνευματικῶς κομόπολιν διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ἡ περιοχή τοῦ Λιβαδίου ἐκαλύπτετο ἀπὸ πυκνὰ δάση καὶ ἀπὸ βοσκὰς. Στόχοι τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν κατοίκων ὑπῆρξαν ἢ εἰς μέγιστον βαθμῶν ἀνάπτυξις τῆς κτηνοτροφίας, ἢ ἀνάπτυξις τῆς βιοτεχνίας καὶ οἰκοτεχνίας τῶν μαλλίνων, τὸ ἐμπόριον καὶ ὁ ἀγωγιατισμὸς.

Ἡ περιοχή τοῦ Λιβαδίου ἦτο πρὸςφορος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κτηνοτροφίας, ἢ ὁποία ἐνεφανίσθη ὑπὸ τὴν αἰτυπον μορφήν τῶν Τσελιγκάτων, οἰκογενειακῶν ἐκμεταλλεύσεων, μὲ ἀπασχολούμενα ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας των καὶ τῶν συγγενῶν των. Τὴν ἐπιχειρήσιν διευθύνει ὁ ἀρχιτσελιγκας καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν αἰγοπροβάτων κάθε Τσελιγκάτου φθάνει τὰς 6 - 8 χιλιάδας. Συνολικὰ, ὁ ἀριθμὸς τῶν αἰγοπροβάτων τῶν Τσελιγκάτων τοῦ Λιβαδίου μέχρι τοῦ ἔτους 1805, φθάνει τὰς 180 χιλιάδας. Ἐπειδὴ οἱ χειμερινὲς βοσκὲς τοῦ Λιβαδίου δὲν ἐπαρκοῦν, οἱ τσελιγκάδες ἐνοικιάζουν τὶς βοσκὰς τῶν τσαφλικάδων Μπληδων τοῦ Πυθίου, τῆς Δολίχης, Παζαρλάδων, Ἀσπροχώματος, Σάντοβου (Καλλιθέας), Ἐλασσόνος, Δαμασίου, Λυγαριάς, Κεφαλοβρύσου, Ἁγιονερίου, τῆς Ραψάνης, στὰ χωριά τῆς περιοχῆς Σερβίων (Ριάχοβο, Καλντάδες, Αὐλὲς, Γούλιες, Πάδες), στὴν περιοχή Πιερίων, στὴν Καρυά, στὴν Μηλιά καὶ στὴν Πέτρα, ὅπου ξεχειμάζουν τὰ κοπάδια σὲ πρόχειρες ἐγκαταστάσεις.

Ἀπὸ τὸ τέλος Ἀπριλίου μέχρι 10 Μαΐου, τὰ κοπάδια ἀνεβαίνουν στὰ θερινὰ λιβάδια τῆς περιοχῆς Λιβαδίου — Πιερίων, ὅπου σὲ πρὸ χειρα τυροκομεῖα γίνεται ἡ τυροκόμησις τοῦ γάλακτος ἀπὸ κάθε τσελιγκάτου. Ἡ ἐκμετάλλευσις καὶ ἐμπορία τοῦ γάλακτος στὴν ἐπαρχία Ἐλασσόνος, Σερβίων, Κατερίνης γίνεται κατ' ἀποκλειστικότητα ἀπὸ Λιβαδιῶτες ἐμπόρους. Λιβαδιῶτες, ἐπίσης, τυροκόμοι παρασκευάζουν τὸ περίφημον κεφαλοτύρι, τὸ ὁποῖο μεταφέρεται στὰ ὑπόγεια φυσικὰ ψυγεῖα

τοῦ Λιβαδίου γιὰ ὠρίμανση καὶ ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ φθινοπώρου διοχετεύεται ἀπὸ τοὺς ἐμπόρους στὶς ἀγορὲς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (Θεσσαλονίκη, Κρήτη, Μυτιλήνη, Κων)πολη, Χίο, Σμύρνη) καὶ ἀπὸ τὶς ἀγορὲς αὐτὲς μεταφέρουν ὑφάσματα, δέρματα, ἴαδι καὶ ἄλλα προϊόντα.

Ἀπὸ τὴ μορφή αὐτὴ τῆς τυροκομίας τοῦ γάλακτος δημιουργεῖται ἓνα κύκλωμα ἀπασχολομένων κατοίκων (τυροκόμοι, βοηθοί, μεταφορεῖς), οἱ ὁποῖοι ἀποζοῦν ἐξ αὐτῆς καὶ ἓνα ζωνρὸ ἐμπόριο.

Μεταγενέστερα, ἀναπτύσσεται τὸ ζωνρὸ ἐμπόριον. Κοπάδια ὀλόκληρα ἀπὸ τραγιά καὶ κριάρια μεταφέρονται στὰ κέντρα διαθέσεως (στὸ Βόλο καὶ στὴ Θεσ)νίκη) ἀπὸ τὴ σκάλα Κατερίνης.

Τὰ Τσελιγκάτα καὶ ἡ κτηνοτροφία παρέχουν ἔθνικὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὸ ὑπόδουλον Γένος καὶ ἐστήριζαν οἰκονομικῶς τοὺς ὀρεινοὺς οἰκισμοὺς.

Ἀπὸ Τσελιγκάτα ξεπήδησαν οἱ ἀρματωλοὶ καὶ κλέφτες, ἡ ζωὴ καὶ ἡ δρᾶσις τῶν ὁποίων εἶναι συνδεδεμένη μὲ αὐτὰ.

Πολλοὶ Λιβαδιῶτες τσελιγκάδες ἀνῆκαν σὲ ἀρματωλίκια τοῦ Λάμπου καὶ τοῦ Ζιούδρου. Μεγαλοτσελιγκάδες ἦσαν ὁ Βλαχοθόδωρος, οἱ Λαζαῖοι, οἱ ὁποῖοι ἐξελίχθησαν σὲ ἀρματωλοὺς. Μεγαλοτσελιγκάδες ἦσαν ὄλοι ἐκεῖνοι ποὺ ἀργότερα ἔγιναν ἔμποροι καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ξεπήδησαν οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμῶν καὶ οἱ ἐπιστήμονες, ὅπως οἱ Χατζηκωσταῖοι, Χατζηζωγαῖοι, κύρ Ἀναστάση Πασχάλη.

ΟΙΚΟΤΕΧΝΙΕΣ ΚΑΙ ΒΙΟΤΕΧΝΙΕΣ ΜΑΛΛΙΝΩΝ

Ἡ χωρικὴ βιοτεχνία τῶν μαλλίνων εἶναι δημιουργήμα τῶν περιστάσεων, τῆς καθημερινῆς ζωῆς, εἶναι συνυφασμένη μὲ τὴν ἀπασχόλησιν του καὶ δημιουργήθηκε γύρω ἀπὸ τὸ περιβάλλον του καὶ ἀπὸ τὶς ἑδαφολογικὰς συνθήκας τῆς ζωῆς.

Ἀρχικὰ, καλύπτει τὶς ἀνάγκας τῆς οἰκογενείας σὲ ρουχισμό καὶ ἀπαραίτητα εἶδη ἐπιπλώσεως καὶ σκεπάσματα καὶ ἐφ' ὅσον ἱκανοποιήθησαν αἱ ἀνάγκαι τῆς οἰκογενείας, ἡ παραγωγή αὐτῶν τῶν εἰδῶν ἐπεξετάθη εἰς τὸ εὐρύτερο καταναλωτικὸ κοινὸν.

Ἡ πρώτη ὕλη (τὸ μαλλι) ὑπάρχει γιὰ τὴν μεταποιητικὴν δραστηριότητα. Τὰ λανάρια, τὸ ἀεράχι, ἡ ἀνέμη, τὸ τσικρίκι, ὁ ἀργαλειὸς, εἶναι τὰ ὕφαντικὰ ἐργαλεῖα κάθε οἰκογενείας τῆς προβιομηχανικῆς αὐτῆς ἐποχῆς. Τὴν χρῆσιν αὐτῶν γνωρίζουν ὅλα τὰ θήλεια μέλη τῆς οἰκογενείας. Μὲ τὴν ἀπασχόλησιν των αὐτῶν ἐξοικονομεῖται πρῶτον εἰσόδημα εἰς τὴν δραστηριότητα τὴν γεωργικὴν καὶ κτηνοτροφικὴν, κατὰ τὴν νεκρὰν περιόδον, ἰδίᾳ τοῦ χειμῶνος.

Τὰ κυριώτερα εἶδη τῶν μαλλίνων, τὰ ὁποῖα διοχετεύονται εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὸ εὐρύτερον καταναλωτικὸν κοινὸν εἶναι οἱ φλοκάτες, τὰ περιφύματα κλιμα καὶ τὸ γιδομαλλισιο ὕφασμα «σκουτί», τὸ ὁποῖο χρῆσι-

μποιείται για ναυτικές κάρτες, τοῦ ὁποῦ ἡ παραγωγή φθάνει τὰ 300 1/2
500 φορτώματα ἑτησίως καὶ τὸ ὁποῖο ἐξάγεται στὴν Τεργέστη τῆς Αὐ-
στρίας, μέσω ἐμπόρων τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς Μοσχοπόλεως καὶ τῆς Β.
Ἡπειρου, ὅπου μεταφέρεται μὲ καραβάνια.

Ἄλλα εἶδη μαλλίνων εἶναι οἱ ὕφαντες φανέλλες, οἱ πλεκτές φανέλλες, τὰ ἐσώβρακα (πουτούρια), οἱ κάλτσες, οἱ ὁποῖες παράγονται σὲ νυχτέρια τὸν χειμῶνα, κατὰ χιλιάδας καὶ διατίθενται κατ' ἀποκλειστικότη-
τα στὸ πανηγύρι τῶν Σερβίων, στὸ «Νιαήμερο» καὶ στὴν Κοζάνη.

Ἡ βιοτεχνία αὐτῆ τῶν μαλλίνων ἐστήριξε τὴν οἰκονομίαν τῶν κα-
τοίκων μέχρι τοῦ 1922.

Ἡ παράδοσις μᾶς ἀναφέρει ὅτι ἐκαλλιιεργεῖτο σὲ μικρὲς ἐκτάσεις τὸ
θαμβάκι, τὰ καρύδια τοῦ ὁποῦ τὰ ἀνοίγαν στοὺς φούρνους, γὰρ νὰ ἐ-
ξασφαλίσουν τὸ στιμόδι γιὰ τὴν ὕφανσι ὠρισμένων μαλλίνων εἰδῶν.

Ἡ βαφή γινότανε μὲ τὸ ριζάρι καὶ τὸ κρεμῆξι.

ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟΝ

Οἱ δραστηριότητες τοῦ ἐμπορίου ἐντοπίζονται σὲ βασικὰ εἶδη δια-
τροφῆς, ὅπως τὰ δημητριακὰ, τὸ ἄλας, τὸ λάδι, τὰ ὑφάσματα, τὰ δερ-
ματα καὶ τὸ τυρί.

Τὸ ἐμπόριον εὐρίσκεται εἰς τὰ χέρια τῶν Λιβαδιωτῶν. Ἀναφέρονται
ἐμπορικαὶ δραστηριότητες Λιβαδιωτῶν μὲ τὸ ἔξωτερικόν, οἱ ὁποῖοι
ἐγκατεστάθησαν εἰς Θεσσαλονικὴν, Βιέννην, Βουκουρέστι, Βελιγράδι
καὶ ἄλλοι. Τὸ ἐμπόριον ἀναπτύσσεται ἀπὸ τὴν πολυπληθῆ ἀστικὴν τά-
ξιν, ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη εἰς τὸ Λιβάδι καὶ ἀπὸ τὴν ὁποία ἐτροφοδο-
τήθησαν μεταγενεστέρως πολλαὶ πόλεις τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσα-
λίας (Κατερίνη, Θεσσαλονικὴ, Λάρισα, Ἐλασσών).

Πολλοὶ ἐκ τῶν ἐμπόρων προβαίνουν εἰς τὴν ἀγορὰν, παρὰ Τουρκ-
αλβανῶν, τσιφλικίων τῆς περιφέρειας, τὰ ὁποῖα αὐτοὶ πωλοῦν, διὰ νὰ
μεταναστεύσουν εἰς τὴν Κων/πολιν. Ἡ ἀγορὰ τσιφλικίων ἀρχίζει κυ-
ρίως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1830 καὶ μετέπειτα.

Τὰ κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἀγορασθέντα τσιφλίκια εἶναι τὰ ἑξῆς:

Βούρμα (Μηλέα): Γεώργιος - Μιχάλης Κ. Χατζημιχάλης, Ἐλευ-
θεροχώρι: Α. Κύρκος, Δολιχῆ: Γεννησεβδᾶς, Παπακυριακοῦ, Πύθιον:
Κ. Γεωργιάδης, Ἀξαράδες: Α. Παπαμιχαήλ, Λιβαδερό: Πυρετόπου-
λος, Δημόπουλος, Σακελλαρόπουλος, Κλεισούρα: Ἄν. Χατζηζωγίδης,
Σαχίνης, Γεράνεια: Α. Χατζηζωγίδης.

Ἡ ἐπικρατοῦσα ἀνώμαλος κατάστασις, ἡ ἐξαθλίωσις τῶν κολλήγων
καὶ ἡ κακὴ ἐκμετάλλευσις τοῦ κτήματος, ὅλοι αὐτοὶ οἱ δυσμενεῖς οἰκονο-
μικοὶ παράγοντες συνετέλεσαν ὥστε οἱ κάτοχοι τῶν κτημάτων αὐτῶν νὰ
μὴν εἰσπράττουν τίποτε ἀπὸ αὐτὰ, ἐκτὸς μιᾶς ἀποζημιώσεως ἀπὸ τὴν γε-

νομένην μετά τὸ 1928 ἀπαλλοτριώσιν των παρὰ τοῦ κράτους καὶ ἀπὸ τὴν ἐκποίησιν τῶν ἐκτάσεων, αἱ ὁποῖαι ἐναπέμειναν εἰς τοὺς κληρονόμους των.

ΑΓΩΓΙΑΤΙΣΜΟΣ

Μακρὰ καὶ ἀκαθόριστος ὑπῆρξεν ἡ περίοδος, κατὰ τὴν ὁποῖαν οἱ κάτοικοι τοῦ Λιβαδίου ἀπὸ τὴν πρωτόγονον μορφήν τῆς ποιμενικῆς ζωῆς ἔφθασαν εἰς τὴν μορφήν τῶν κοινοπραξιῶν (τσελιγκάτων), τὴν ἀκμάζουσαν μορφήν τοῦ Συνεταιρισμοῦ τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας, τῶν κτηνοτροφικῶν ἐκμεταλλεύσεων. Ἀπὸ τὴν ἀνοδὸν τῆς οἰκονομικῆς στάθμης, τὴν αὔξησιν τῶν προϊόντων πρὸς ἀνταλλαγὴν καὶ τὴν αὔξησιν τῶν ἀναγκῶν τῶν κατοικῶν εἰς ἀγαθὰ, προέκυψεν ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεως μεταφορικῶν μέσων, ἐνὸς φορῆος μεταφορῶν καὶ ἐδημιουργήθη ἔτσι ὁ ἀγωγιατισμὸς, τὰ καρβάνια. Μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, ἀνεπτύχθη ἓνα καλὰ ὁργανωμένον σύστημα μεταφορῶν εἰς μεγάλας καὶ μικρὰς ἀποστάσεις, ἐντὸς τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ πέραν αὐτοῦ, εἰς τὴν κεντρικὴν Ἠρώπην.

Οἱ πρωτόγονοι καὶ σκληραγωγημένοι ἀγωγιατῆς ἐξελιχθησαν εἰς μεγάλους ἐπιχειρηματίας. Τὸ πλεονάζον δυναμικὸν τῆς κτηνοτροφικῆς τάξεως, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀπορροφήσῃ ἡ κτηνοτροφία διέτρεψε πρὸς τὸν ἀγωγιατισμὸν καὶ τὰ ἄλλα ἀστικὰ ἐπαγγέλματα, ὥστε νὰ δημιουργηθῇ μιὰ μεγάλη μικροαστικὴ τάξις.

Τὸ Ἰσνάφι τῶν ἀγωγιατῶν τοῦ Λιβαδίου ἀπὸ τὸ 1700 καὶ ἐντεῦθεν ἔφθασε στὴν ἀκμὴ του καὶ ἦταν τὸ δεύτερον μετὰ τοὺς κτηνοτρόφους καὶ τὸ ἰσχυρότερον οἰκονομικῶς.

Ἡ παράδοσις μᾶς πληροφορεῖ πὸς τὰ καρβάνια ποὺ ὁργάνωναν στὸ θεσσαλικὸ χῶρον τὰ Ἀμπελάκια, ὁ Τύρναβος, τὸ Τσαγγεζι, ἡ Τσαριστάνη, γιὰ τὸ ἐξωτερικὸν (Ἀὔστρια, Οὐγγαρία, Ρουμανία, Ἀλβανία) μετεῖχαν καὶ Λιβαδιῶτες ἀγωγιατῆς. Τὰ πλούτη ποὺ ἀπέκτησαν στὰ ξένα, οἱ Λιβαδιῶτες, τὰ ἀγαθὰ ποὺ μετέφεραν στὴν πατρίδα τους, οἱ τρόποι διαβιώσεως ποὺ γνώρισαν στὰ πολιτισμένα κέντρα τῆς Εὐρώπης, ἦσαν συντελεσταὶ γιὰ τὴν ἀνύψωσι τοῦ βιοτικῆς καὶ πνευματικῆς ἐπιπέδου. Οἱ κυρατζήδες ἦσαν ἄνδρες μὲ τεράστια πείρα, ἀφθαστο θάρρος καὶ σωματικὴ ἀντοχὴ, πιστοὶ καὶ τίμιοι μέχρι θανάτου καὶ ἀφσαν ζωντανὴ παράδοσι. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς συνεδύαζαν τὰ δρομολόγια τῶν καρβανιῶν, ὄχι μόνον γιὰ τὸ ἀγῶγι, ἀλλὰ καὶ γιὰ προσωπικῶς τους ἐμπόριοι ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀπεκόμιζαν πολλὰ κέρδη.

Ὁ ἀγωγιατισμὸς ἐπέζησε στὸ Λιβὰδι μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, ὡς ἡ μόνη ὁργανωμένη ἐπιχειρησις μεταφορῶν καὶ βοήθησε στὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξι του καὶ τὴν ἐπιβίωσι τοῦ πληθυσμοῦ, μέχρι τῆς κατοχῆς δε διέθετε ὑπὲρ τὰ 1800 μεταφορικὰ ζῶα (τὰ ἀνθεκτικὰ μουλάρια).

“Ολοι ἡμεῖς οἱ παλαιότεροι, νοσταλγικά θυμούμαστε τὰ γραφικὰ καρθάνια ἐκεῖνα, πὺν ἐποχιακὰ ἐξυπηρετοῦσαν τὴν ὁμαδικὴ ἐπιβατικὴ κίνησι παραθεριστιῶν ἀπὸ τὴν Ἐλασσόνα καὶ τὴν Κατερίνη καὶ τὴν ἐπιστροφὴ τους. Φορτωμένες φάλαγγες γεροδεμένων μουλαριῶν, μὲ τὰ «Ντέγκια» πλάγια φορτωμένα, σκεπασμένα μὲ κιλίμια καὶ πολύχρωμα «χρᾶμια» καὶ «πανωσάμαρα» τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ. Τοὺς σταθμούς, τὰ «κονάκια» ἢ τοὺς νυκτερινούς καταυλισμούς. Ἡ ὅλη διαδικασία αὐτῶν τῶν σταθμεύσεων εἶχε μιὰ γραφικότητα. Τὸ ξεφόρτωμα, τὸ κριθάρισμα τῶν μουλαριῶν, οἱ προετοιμασίαι τῶν γυναικῶν γιὰ τὸ φαγοπότι. Ἀπὸ τὰ δισάκια ἔβγαζαν τὰ ριγωτὰ «μεσάλια», τὰ ἔστρωναν στὶς κουκέτες, τὰ κλειδοπίνακα μὲ τοὺς νόστιμους κερφέδες, τὸ τυρὶ, τὶς πίτες, τὸ παγούρι μὲ τὸ τσίπουρο, τὴ μπούκλα μὲ τὸ κρασί καὶ γύρω ὅλοι κυρατζήδες καὶ ἐπιβάτες, ἔτρωγαν ἀχόρταγα, ἔπιναν, τραγουδοῦσαν καὶ ξάπλωναν.

Ἡ ἀφιξίς τῆς φάλαγγος γιὰ τοὺς κατοίκους ἀποτελοῦσε θέαμα καὶ γεγονός, ὅπως σήμερα στὰ ἀπόμερα νησιὰ ἢ ἀφιξίς ἐνὸς πλοίου.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ & ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ ΚΑΤΑΓΟΜΕΝΟΙ ΕΚ ΛΙΒΑΔΙΟΥ

Τὰ σχολεῖα τοῦ Λιβαδίου ἦσαν ἡ πνευματικὴ κυψέλη, ἀπὸ τὴν σημανουργίαν τῆς ὁποίας ἐδημιουργήθησαν πνευματικὲς μορφές ἀξιόλογες, οἱ ὁποῖες ἐφώτισαν μὲ τὸ φῶς τῆς γνώσεως καὶ τῆς σοφίας πολλὰς περιοχὰς τοῦ ὑποδοῦλου Γένους μας.

Ἀπὸ τὰ σχολεῖα τοῦ Λιβαδίου προῆλθον πολλοὶ ἐπίσκοποι, ἐπιστήμονες καὶ ἥρωες τῆς ἐθνικῆς ἀντιστάσεως τοῦ Ἔθνους μας, αὐτοὶ ποὺ φώτισαν τὸ δρόμο του κατὰ τὴν συγκλονιστικὴ ἔξοδὸ του ἀπὸ τὴν δουλεία 400 ἐτῶν καὶ οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὴν πλουσίαν πνευματικὴ παρακαταθήκη, τὸ καύχημα τοῦ Λιβαδίου καὶ τοὺς ὁποίους τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου δὲν πρέπει νὰ τοὺς σκεπᾶσῃ μὲ τὴ λήθη.

Τοὺς διδασκάλους καὶ ἱερωμένους ἐνεφάνισα εἰς ἄλλα κεφάλαια τῆς παρουσίης, περὶ τῆς Παιδείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Κατωτέρω, θὰ ἀναφέρω τοὺς ἐπιστήμονας, τοὺς καταγομένους ἀπὸ τὸ Λιβᾶδι, μὲ ὅσα στοιχεῖα δι' ἕνα ἕκαστον ἐξ αὐτῶν κατώρθωσα νὰ συγκεντρώσω.

Ὁ Γερμανὸς WEICAND, ἐπισκεφθεὶς τὸ Λιβᾶδι, ἀναβιδάζει τοὺς ἐκ Λιβαδίου ἐπιστήμονας ἰατροὺς, φιλολόγους, δικηγόρους ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Εὐρώπης εἰς 30 κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, εἰς μίαν ἔρευνάν του μεταξὺ τῶν κουτσοβλαχικῶν κοινοτήτων, ἐκ τῆς ὁποίας ἀποδεικνύεται ὅτι οἱ κουτσοβλάχοι δὲν εἶναι νομάδες βοσκῶν προβάτων, ἀλλὰ σκαπανεῖς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τέχνα τοῦ φωτός, λαὸς κατ' ἐξοχίην ἐμπορικὸς καὶ βιομηχανικὸς, μετερχόμενος ὅλας τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας. Ἄν λάβωμεν

ὕπ' ὄψιν τὴν σπάνιν τῶν ἐπιστημῶνων εἰς ἄλλας περιοχὰς τῆς ὑποδοῦλου Ἑλλάδος; ὁ ἀριθμὸς τῶν καταγομένων ἀπὸ τὸ Λιβᾶδι ἐπιστημῶνων εἶναι μεγάλος καὶ χαρακτηρίζει τὴν πρὸς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰ γράμματα ἐφεισιν τῶν κατοίκων. πν

Κατωτέρω, παραθέτομεν τὰ ὀνόματα τῶν ἐπιστημῶνων τῆς περιόδου αὐτῆς μὲ ὅσα στοιχεία περὶ αὐτῶν συνεκεντρώσαμε:

ΑΝΑΣΤ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑΣ: Γεννήθηκε εἰς τὸ Λιβᾶδι τὸ 1813 καὶ ἀπεκαλεῖτο λογιώτατος λόγῳ τῆς μορφώσεώς του.

ΕΛΕΥΘ. Ν. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑΣ, ἱατρός: Γεννήθηκε εἰς τὸ Λιβᾶδι τὸ 1840 καὶ ἀπεβίωσεν εἰς Θεσσαλονίκην τὸ 1912.

ΔΗΜ. ΖΑΝΝΑΣ: Γεννήθηκε εἰς τὸ Λιβᾶδι τὸ 1850. Εἰς μικρὰν ἡλικίαν ἔμεινε ὀρφανὸς πατρός. Ἐφοίτησε εἰς τὰ σχολεῖα Λιβαδίου, ἐτελεύτησε τὸ γυμνάσιον εἰς Ἀθήνας καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν Ἱατρικὴν Σχολὴν Ἀθηνῶν. Ἀριστεύσας, προσελήφθη βοηθὸς τοῦ παθολόγου καθηγητοῦ τοῦ πανεπιστημίου Καραμήτσα. Μετέβη εἰς Βιέννην μετὰ διέτιαν δι' ἀνωτέρας σπουδᾶς, ὅπου προσελήφθη ὡς βοηθὸς καθηγητοῦ τοῦ πανεπιστημίου Νοτιγκάλ. Ἐπιστρέψας ἐξ Εὐρώπης, ἐγκατεστάθη εἰς Θεσ)νίκην, ὅπου ἤσκησε τὴν ἱατρικὴν. Ἐπεβλήθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν ὡς ἐπιστήμων καὶ ἔγινε ὁ ἀποκλειστικὸς ἱατρός εἰς ὄλους. Τὸν διέκρινε ὁ ἀλτροῦισμὸς καὶ ἡ ἀφιλοχρηματία, παρὰ τὴν μεγάλην πελατεῖαν του. Τοὺς πτωχοὺς ἐπεσκέπτετο δωρεὰν καὶ ὅταν διεπιστῶνε οικονομικὴν ἀδυναμίαν, τοὺς ἐνίσχυε, βάζοντας χρήματα κάτω ἀπὸ τὸ προσκεφάλι τοῦ ἀσθενοῦς. Ἐξετιμᾶτο παρ' ὄλων καὶ τῶν Ὀθωμανῶν ἀκόμη, οἱ ὅποιοι τὸν ἐσέβοντο. Συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ τότε Μητροπολίτου Ἰωακείμ ἰδρυσε τὸ Ἀ' Νοσοκομεῖον. Τοὺς φίλους του Θεαγένην καὶ Χαρίσην ἔπεισε νὰ ἰδρῦσουν τὸ Θεαγένειον καὶ Χαρίσειον Γηροκομεῖον. Ἦτο πάντοτε πρόεδρος ἢ ἀντιπρόεδρος τῆς κοινότητος τῆς Θεσ)νίκης, μετὰ τοῦ ἐγκρίτου φίλου του Περ. Χατζηλαζάρου. Διὰ φιλίας συνδεδόμενος μὲ τὸν Παπάφην, κάτοικον Μάλτας, εἶχε ἐπαφὴν μαζὶ του δι' ἀλληλογραφίας καὶ τὸν ἔπεισε νὰ ἰδρῦσῃ τὸ Παπάφειον Ὀρφανοτροφεῖον «Μελιτεύς». Ἀνέπτυξε φιλανθρωπικὴν δρασίαν πλουσίαν, μὲ βοηθοὺς τὴν σύζυγόν του καὶ τὴν κ. Χατζηλαζάρου. Ἰδρυσαν φιλόπτωχον ἀδελφότητα καὶ οἴκημα, ὅπου ἐχορηγήθη διὰ πρώτην φορὰν συσσίτιον εἰς ἀπόρους μαθητὰς.

Εἰς τὰ ἔθνηκά ζητήματα προσέφερε ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας. Εἰς τὸν μακεδονικὸν ἀγῶνα μετείχεν ὡς μέλος τῆς ἀνωτάτης ἐπιτροπῆς ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Κορμηλᾶ καὶ Περ. Χατζηλαζάρου. Τὸ σπῆτι του ἦτο κέντρο τῶν ἐργαζομένων ἀξιοματικῶν εἰς τὸ προξενεῖον, τὸ δὲ φαρμακεῖον Κέννα καταφύγιον τῶν ἀσθενῶν ἀνταρτῶν. Ἡ ἀλληλογραφία τῶν σωμάτων ἐστέλλετο εἰς τὸ σπῆτι του καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὸ προξενεῖον. Οἱ Τουρ-

κοι ἂν καὶ ἐγνώριζον τὴν δρᾶσιν του, οὐδέποτε διανοήθησαν νὰ τὸν θίξουν. Μόνον ὅταν ἀπέδρασε ὁ ἀξιωματικὸς Ἀμβράσογλου μὲ ἔξαγγρασμὸν τῶν Τούρκων φυλάκων Γεντῆ Κουλέ, τότε ἔκαμαν ἔρευναν εἰς τὸ σπίτι του, ὅποτε θιγείς ὁ Δ. Ζάννας ἀπὸ τὴν προσβολὴν τῶν Τούρκων, τοὺς ἐπέστρεψε τὰ παράσημά των, ἀλλὰ οἱ Τούρκοι δὲν τὰ ἐδέχθησαν καὶ ἐπέτιμῃσαν αὐστηρότατα τοὺς ἀξιωματικούς των Βαλῆ Πασᾶ καὶ Χιλμῆ Πασᾶ. Ἦτο προσωπικὸς φίλος τοῦ Βασιλέως Γεωργίου μετὰ τὸ 1912. Ἀπέθανε τὸ 1915 καὶ ἡ κηδεῖα του ἔγινε πάνδημος.

Ἄν καὶ ἰατρὸς μὲ τὴν καλυτέραν πελατεῖαν καὶ προσωπικὸς ἰατρὸς ὅλων τῶν ἀξιωματῶν Τούρκων καὶ χαρμιῶν τῶν πλουσιῶν, ἀπέθανε χωρὶς νὰ ἀφήσῃ οὔτε τὴν ἐλαχίστην περιουσίαν εἰς τὴν οἰκογενεῖαν του. Ὅλα τὰ χρήματα τὰ διέθεσε διὰ φιλανθρωπικοὺς σκοποὺς καὶ τὸν μακεδονικὸν ἀγῶνα.

Εὐτυχῶς, ὁ Δημ. Ζάννας ἔφησε υἱοὺς καὶ ἐγγόνους ἀνταξίους. Ὁ υἱὸς του Κων)νος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ζάννας καὶ ὁ ἐγγονὸς του Δημήτριος ἐκλήρονόμησαν τὴν ἀνιδιοτέλειαν, τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν ἐφεσιν διὰ πᾶν ἔργον ἀγαθὸν καὶ ἠγαπήθησαν ἀπὸ τὸν λαόν. Ὁ υἱὸς του Ἀλέξανδρος, ἀξιωματικὸς τῆς ἀεροπορίας, ἔγινε ὑπουργὸς Ἀεροπορίας, ἐπὶ κυβερνήσεως Βενιζέλου καὶ ὁ πρῶτος ὄργανωτὴς της. Προσέφερε πολλὰς ἐθνικὰς ὑπηρεσίας.

ΔΗΜ. ΚΤΒΕΡΝΙΔΗΣ (Παπανικολάου, τὸ ἐπώνυμὸν του): Ἐσπούδασε ἰατρικὴν ὡς ὑπότροφος τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Γεννήθηκε στὸ Λιβᾶδι. Μὲ ἐντολὴ τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρείας ἐγκατεστάθη εἰς Γευγελῆ δι' ἐθνικοὺς λόγους. Ἰατρὸς ἐκ τῶν ἀρίστων, ἐκτιμώμενος παρὰ πάντων τῶν κατοίκων, ἐνθαρρύνει καὶ παροτρύνει γονεῖς καὶ μαθητὰς εἰς τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν. Ἐπῆρξεν ὁ συνεργάτης πάντων τῶν τότε ἑλληνικῶν ἀρχῶν, διὰ νὰ ἀποτρέψουν τοὺς ἐκ διαφόρων κατευθύνσεων κινδύνους ἐθνολογικῆς ἀλλοιώσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Ὅταν διεγράφη, ὁ κίνδυνος περὶ ἐπεκτάσεως τῆς Βουλγαρίας μὲ τὴν συνθήκην τοῦ Ἀγίου Στεφάνου καὶ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ὀλύμπου. τὸ 1878, ὁ Μητροπολίτης Θεσσ)νίκης Ἰωακείμ μὲ ἐμπιστευτικὴν ἀπιστολήν, ἀπευθυνομένην εἰς τοὺς προκρίτους Γευγελῆς Δ. Κυβερνίδην καὶ Χατζηζαφειρίου, καλεῖ τούτους νὰ κινητοποιήσουν τὰ τμήματα Μοναστηρίου, Γευγελῆς, Στρωμνίτισης, Δοϊράνης καὶ Μελενίκου, διὰ τὴν συγκέντρωσιν χρηματικῶν εἰσφορῶν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος, τὴν 8ην Ἰανουαρίου 1878. Ὁ Κυβερνίδης διὰ τὴν ἐθνικὴν του δρᾶσιν ἐδοξολογήθη ἐν μέσῃ Γευγελῆ καὶ πρὸ τῆς οἰκίας του.

ΑΘΑΝ. ΑΣΤΕΡΙΟΥ, ἰατρὸς: Γεννήθηκε στὸ Λιβᾶδι, τὸ 1841, ἐκ τῶν πρωτεργατῶν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ὀλύμπου (1878).

ΛΤΣ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑΣ, φιλόλογος: Γεννήθηκε στὸ Λιβᾶδι, τὸ

ἔτος 1850. Διετέλεσε καθηγητὴς εἰς τὰ Ζαρίφεια ἐκπαιδευτήρια, τὸ ἔτος 1879 — 80, εἰς Φιλιππούπολιν καὶ γυμνασιάρχης τοῦ ἐν Ὁδησσῷ Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου. Ἰδρυσεν καὶ ἐπιμελήθη ὡς πρῶτος ἐπιμελητὴς τῆς βιβλιοθήκης Μαρασλῆ εἰς Ἀθήνας. Ἀπεβίωσε τὸ 1905.

ΑΣΤΕΡΙΟΣ ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑΣ: Συνδεδόμενος διὰ φιλίας μὲ τὸν Ρήγγαν Φερραῖον, ὡς Φιλικὸς, μετέσχεν ἐνεργῶς εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τῶν Ὀλυμπίων, τὸ ἔτος 1821. Γεννήθηκε στὸ Λιβάδι καὶ ὑπῆρξεν ἔμπορος στὴ Βιέννη καὶ Ἰάσιον, ὅπου τὸ 1818, διὰ τοῦ Θ. Νέγρη, ἐμνήθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑΣ: Γεννήθηκε στὸ Λιβάδι τὸ 1810.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑΣ, ἰατρός: Γεννήθηκε στὸ Λιβάδι, τὸ ἔτος 1853.

Δ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ, φιλόλογος καθηγητὴς: Γεννήθηκε στὸ Λιβάδι.

ΚΩΝ)ΝΟΣ (ΝΤΟΥΛΑΣ) ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ, φιλόλογος καθηγητὴς: Γεννήθηκε στὸ Λιβάδι καὶ ἐσπούδασεν ἐν πανεπιστήμιῳ Ἀθηνῶν καὶ Λειψίας. Τὸ ἔτος 1887 — 88 ἐδίδαξεν ὡς καθηγητὴς εἰς τὰ Ζαρίφεια ἐκπαιδευτήρια καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς Μοναστήριον, Κων)πολιν καὶ Σμύρνην, ὡς Γυμνασιάρχης. Ἐδρασε ἐθνικῶς κατὰ τὸν μακεδονικὸν ἀγῶνα (1905 — 1908) καὶ ἔγραψε τὸ Κουτσοβλαχικὸν Λεξικόν.

ΑΝ. (ΚΑΓΑΣ) ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ, φιλόλογος καθηγητὴς, ἀδελφὸς τοῦ Ντούλα: Ἐσπούδασεν φιλολογίαν εἰς Ἀθήνας, Λειψίαν καὶ ἰδρυσεν Λύκειον εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

ΚΛΕΑΝΘΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ: Ἐκ Βλαχολιβαδίου. Γεννήθηκε τὸ 1858 καὶ ἐσπούδασεν Νομικὰ εἰς τὸ πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, συνεπλήρωσε δὲ τὰς σπουδὰς του εἰς τὸ ἔξωτερικόν. Εἰργάσθη εἰς γερμανικὰς ἐφημερίδας καὶ ἐπὶ 40 ἔτη ἐξέδιδε ἐν Βερολίῳ τὴν «Ἀνατολικὴν Ἀντιπαράκρισιν», διὰ τῆς ὁποίας ὑπερήσπιζεν τὰ ἑλληνικὰ δίκαια. Ἐγκατασταθεὶς εἰς Βιέννην, διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῇ σχολῇ τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν τοῦ πανεπιστημίου. Ἐγραψε τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων.

ΝΙΚ. ΧΑΤΖΗΖΩΓΙΔΗΣ: Φιλόλογος καὶ ἀρχαιολόγος, Γυμνασιάρχης Καρδίτσας καὶ Θεσσαλονίκης.

Συνεχίζομεν τὴν παρουσίαν, συνοπτικῶς, τῶν ἐπιστημόνων, τῶν καταγομένων ἐκ Λιβαδίου (κατ' ἐπαγγέλματα):

ΙΑΤΡΟΙ: Κων. Γ. Δήμου, Ι. Βολοπούτης, Πέτρος Συνδικας (δήμαρχος Θεσ)νίκης), Κων. Γεωργιάδης, Γ. Ζουζακίδης, Χρῆστος Γεωργιάδης (δήμαρχος Λαρίσης), Γ. Δημητριάδης, Ξεν. Παπαμιχαήλ (καὶ φιλόσοφος), Ἐλ. Χατζηκώστας, Ἰωάν. Κοντοδίνας, Ἀθ. Δημόπουλος, Κίμων Ἀστερίου (βουλευτὴς 1915), Ι. Σακελλαρόπουλος, Φάκας, ἔμπ. ἰατρός, Κυριάκος, ἔμπ. ἰατρός, Ι. Νίτσης, Δ. Ζουζακίδης, Ν. Σακελλα-

ροπούλος, Ν. Πάππας, Α. Μεζύλης, Δ. Γκουτζιαμάνης, Ν. Φράγγος, Δ. Ζούλφος, Μ. Κουκουβίτης, Κ. Μπίκιος, Τηλέμης, Γ. Βάντης, Κ. Γεωργιάδης, Θ. Πάππας, Ν. Χαρισίου, Νικ. Πόδας, Ντ. Παπαμιχαήλ, Ντ. Κοντογιάννης, Κ. Ζουζάκης, Ίωάν. Βακαλίκος, Δ. Κίρκας, Χαρ. Πατσιάκας, Εύαγ. Καπέτης, Ίαν. Μόδας, Α. Γ. Καπέτης, Δ. Τσαχαλινάς (δ)ντής παθ. κλινικῆς νοσοκ. Κατερίνης), Β. Παράσχος (δ)ντής μαευτ. κλινικῆς νοσοκ. Κατερίνης), Νικ Μένος, Δημ. Κοντοδίνας, Θ. Μέλλιος, Τάσος Καραβίδας, Δ. Γκουλιάμος (κτηνίατρος), Ντ. Παπαθανασίου, Α. Φαρμακιώτης (ἐνδοκρινολόγος, νοσ. ἴδρυμα Ἀλεξάνδρας).

ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΙΟΙ: Δ. Παρασκευᾶς (δήμαρχος Κατερίνης), Κ. Παρασκευᾶς, Ίωάν. Χατζηνήκος, Διον. Τσοκαδέρης, Καίτη Κουκουβίτου, Ίαντ. Κουκουβίτης, Φανή Κουκουβίτη, Κ. Λουκουβίτης, Ίσμήνη Παπαγιάννη, Ίαν. Ταζέζ, Ἐλένη Κ. Κοντοδίνα.

ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΟΙ: Φανή Βασκαλῆ, Α. Βάντης, Ίαννα Ι. Τζοβαρίδου, Α. Κωτίκας, Κ. Παπαγιάννης.

ΜΑΙΑΙ κλπ.: Φανή Προκόδα, Ἀφροδίτη Ψαλλίδα, Ἐλευθερία Πατσιάκα, Φανή Καπέτη, Μαρία Κ. Καπέτη, Μαργαρίτα Μπέλη, Ἀντιγόνη Κυλώνη, Φανή Ζουζακίδου, Χαρ. Χατζημπούσιου, Καίτη Κίτση, Πόπη Χατζημπούσιου, Ε. Χαλιμᾶ, Φ. Καραπέτα, Καλ. Βούβαρη, Ἐλένη Καπέτη, Ε. Σ. Μάτη, Ἐλένη Γ. Γκούμα (βοηθὸς μικροβιολόγου), Ειρήνη Μπέλη (ἐπισκέπτρια).

ΥΠΟΥΡΓΟΙ — ΒΟΥΛΕΥΤΑΙ: Ἀλέξ. Δ. Ζάννας, ὑπουργὸς Ἀεροπορίας, Κίμων Α. Ἀστερίου, Τιμ. Γεωργιάδης, Α. Κίρκας, Κ. Παπαγεωργίου, Κ. Κοντοδίνας, Κ. Περραιβός, βουλευταί.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΙ: Ίωάν. Ἀντωνίου, Ίαντ. Γκουλιάμας, Γεώργ. Σταυρίδης, Σωτ. Τζοβαρίδης, Ἀνέστης Παπαναστασίου, Παν. Χρυσικός, Μεν. Σαμαρίδης, Ντίνος Παπαναστασίου.

ΔΙΚΗΓΟΡΟΙ: Γ. Δ. Χατζηκώστας, Φ. Γριζόπουλος, Δημ. Συλλόπουλος, Κων. Α. Τζοβαρίδης, Κων. Μουκίδης, Ίωάν. Κυριακού, Ἀλέξ. Σακκελαρόπουλος, Κων. Κύρκος, Θᾶνος Τσιάμης, Θεόδ. Φράγγος, Α. Παπαμιχαήλ, Δημ. Σκλησιπίδης, Κων. Α. Γεννησεβδᾶς, Ίωάν. Ραχοβίτης, Δημ. Σπανός, Δημ. Κοντοδίνας, Γ. Κ. Γεννησεβδᾶς, Δημ. Ζάννας, Ίαντ. Α. Κίρκας, Ίωάν. Γ. Τριάρχος, Ίωάν. Βασκαλῆς, Μ. Θ. Κάροπος, Κων. Α. Μπόλης, Νψ. Α. Μπόλλης, Γ. Α. Βακάλης, Ίωάν. Γ. Βακαλίκος, Εύαγ. Α. Πούλιος, Τάσος Κ. Βάντης, Ἐλευθ. Κ. Κυριακού, Νικ. Ι. Κυριακού, Ξεν. Συλλόπουλος, Ίωάν. Συλλόπουλος, Ίαντ. Σαχλίνης, Ἄθαν. Κ. Ἀστερίου, Α. Μεταξιώτης.

ΚΑΘΗΓΗΤΑΙ: Σωτ. Ζουζακίδης, Ναυσικᾶ Μαγιῶνα, Ἐλένη Ἐλ. Γκούμα, Κων. Προκόδας, Μαργαρίτα Παπαγεωργίου, Κική Ν. Τζοβαρίδου, Μαίρη Χρυσικού, Γ. Ράπτης, Καίτη Νίτση, Σούλα Πεξῆ, Γ. Δη-

μητριάδης, Ἰωάν. Χαλκίδης, Ν. Σδραβόπουλος, Μαίρη Τσανούσα, Α. Ρέχας, Γ. Γκέγκας, Ἀσπασία Συννεφάκη, Ἀγάπη Καπέτη, Θ. Τσανούσας, Μελίτα Συννεφάκη, Κων. Τσιαμπέρας, Ξένια Παμπέρη, Νικ. Π. Χαρισίου, Ἀντ. Τσαχαλίνας, Πηγὴ Καζάρη, Νικ. Μεταξιώτης, Κων. Κίτσας, Θεανὼ Ι. Τζιοβαρίδου, Εἰρήνη Ι. Τζιοβαρίδου, Θεανὼ Γ. Τζιοβαρίδου, Εὐρ. Γ. Τζιοβαρίδου, Ναυσικᾶ Καπέτη, Ἑλένη Καζάρη, Ἥλ. Ἀντωνίου, Θεοδώρα Κοντοφάκα, Θεανὼ Ν. Τζιοβαρίδου (ὑφηγ. Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης).

ΠΟΛ. ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ: Ε. Γκέγκας, Νικ. Τσιουβάρας, Γεώργιος Παπανικολάου, Γεώργ. Χαλκίδης, Ἐλευθ. Μπούσιος, Ἀν. Ταζές, Λάζ. Ν. Παμπέρης, Μιλ. Κανώτας, Λάζ. Ι. Τριάρχης (ναυπηγός), Σοφ. Δ. Νίτση, Δ. Α. Βακάλης (ὑπομηχανικοί), Θ. Δ. Ράπτου (σχεδιάστρια).

ΓΕΩΠΟΝΟΙ — ΔΑΣΟΛΟΓΟΙ: Γεώργιος Χατζημπούσιος, Ξεν. Φώλλας, Σωτ. Κουρκουμπέτης, Κων. Ε. Γκούμας, Κων. Φώλλας, Μίμης Πάππας, Ἄλ. Κάρπος, Στ. Μεταξιώτης, Κων. Καραϊσκος, Σωτ. Φράγγος, Δημ. Δίκας, Εὐανθία Τσαχαλίνα, Κων. Ν. Τσιουβάρας, Καλλιόπη Καρανίκα.

ἌΛΛΟΙ ΠΤΥΧΙΟΤΧΟΙ: Ἀν. Α. Παρασκευᾶς (Βιομηχανικῆς), Ἀν. Κ. Γεννησεβδῶς (Χημικός), Κων. Πούλιος (ΟΠΕ).

ΛΟΓΟΤΕΧΝΑΙ κλπ.: Ἀλέκος Κελέσης (δ)ντῆς ἐφημ. «Φωνὴ Ἑλασσόνος», Ἑλ. Κυλώνης, Δ. Προκόδας, Θ. Φράγγος (μέλη τοῦ συμβουλίου τῆς Θεσσαλικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας).

ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ: Ἀστέριος Ἀστερίου, Κων)νος Σαμαριδῆς, Κων)νος Κάρπος, Ἐλευθ. Παπαθεοδώρου, Γλυκερία Καλαμπαλίκη, Λύσ. Δημητριάδης, Κων)νος Γκουτζιαμάνης, Ἀντ. Νιάκας, Μαρία Νιάμα, Γ. Γεωργιάδης, Ἀγροίλαος Βακάλης, Εὐτυχία Ἰατροῦ, Ἑλένη Χαλκιά, Ἐλευθέριος Γκούμας, Δημ. Χατζημιχαήλ, Κων)νος Νίτσης, Σοφία Ταζέ, Ἀνδρέας Γιώτας, Πελαγία Κασιάρου, Σωτήριος Κωτίκας, Μ. Μεταξιώτου, Ναυσικᾶ Προκόδα, Ἑλένη Λιρλή, Νίκη Α. Δήμου, Μαρία Α. Κομπολῆ, Εὐτυχία Παρασκευᾶ, Γ. Χατζηζωγίδης, Στέλλα Οικονόμου, Μελπομένη Ἰατροῦ, Ἄννα Τσιακιδέρη, Δημ. Τσαχαλίνας, Δημ. Κομπολῆς, Καλλιρρόη Μουκίδου, Θεοδ. Νιάμα, Γλῦκα Νιάμα, Ἄννα Κ. Νίτση, Ἑλένη Α. Καρρά, Εἰρήνη Παμπέρη, Ἐλευθερία Καρανίκα, Κατινᾶ Χαρίση, Ἄννα Τζέβου, Σοφία Φουρκιώτη, Νικ. Καραϊσκος, Πόπη Παμπέρη, Σοφία Γαλάνη, Ἀθηνᾶ Μάτη, Εἰρήνη Κουκουβίτου, Θεοδ. Παράσχου, Στέλλα Καρρά, Νίκη Μόσχη, Εὐτυχία Σκλιοπίδου, Νικ. Θ. Θεοδωρᾶς, Οὐρανία Παπασυννεφάκη, Ἡλίας Α. Παρασκευᾶς, Ἰωάν. Ν. Πάππας, Μαίρη Προκόδα.

ΦΟΙΤΗΤΑΙ — ΣΠΟΤΔΑΣΤΑΙ: Ζ. Γκουτζιαμάνης, Ἰωάν. Μπατζογιάννης, Κων)νος Καρανίκας, Κων. Ζούλφος, Γ. Μπίσιμπα, Θεοδ.

Καρασούλης, Κων. Χατζημπούσιος, Κων. Σκλιοπίδης, 'Αστ. Μεταξιώτης, Εύρ. Καπέτης, Κων. Δ. Κοντοδίνας, Γ. Συννεφάκης, Θεανώ Γ. Τζιοβαριδου, Θεανώ Ν. Τζιοβαριδου, Εύαnthia Παΐκου, Φρόσω Περδίκη, Κ. Κυριακού, 'Αν. Δίκας, Ν. Τσανούσας, Θ. Τσανούσας, 'Αθ. Μπανάσας, 'Ιωάν. Φακαλής, Κων. Ντάμπος, 'Αθ. Τσανάκας, Δημ. Τσανούσας, Σ. Μπέλης, Α. Σκλιοπίδης, 'Αθ. Καρασούλης, 'Αθ. Μένοz, "Αννα Γαλάνη, "Αννα Γριζου, Εύάγ. Δήμου, Ν. Μεζύλης, 'Αν. Καψάλης, Δ. 'Αντωνίου, Σταυρούλα Γιάγκου, Νίτσα Φαρμακιάτου, Μαΐρη Γκούμα, Δ. Μπόλης, 'Αστ. Δαντσούλης, 'Ασπασία Παμπέρη, 'Ασπασία Φτεργιώτου, Δημήτριος Γκούμας, Φανή Καρανίκα.

ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ κλπ.: Στ. Κυλώνης, Νικ. Σακελλαρόπουλος, 'Αντ. Γριζος, Ι. Κίτσας, Νικ. Τσιουβάρας, Κων. Κασιάρας, 'Αθαν. Ζουζακίδης, Π. Χαρισίου, Ι. Προκόδας, Δημ. Γεννησεβδάς, Γ. Ταμπάκης, 'Αθαν. Μπίκιος (Οικονομικοί), Δημ. Χατζηζωγίδης, 'Ελευθ. Χατζηζωγίδης, Χρ. Τσακαδέρης, 'Αθαν. Τσοβαριδης, Ι. Σακελλαρόπουλος, Κων. Γκούμας (Σιδηροδρομικοί), Γ. Σακελλαρόπουλος, 'Αν. Μόσχης, Κασσιανή Κυλώνη, 'Ιωάν. Κύρκος, 'Ιωάν. Μουκίδης (Διοικητικοί), Δημ. 'Αστεριου, Κων. Γεννησεβδάς, Πλ. Βογιαζάς, Δημ. Προκόδας, Ι. Συννεφάκης, Θ. Τσιάμης, Χρ. Κύρκος, Κ. Χαλκίδης, Ε. Μόσχης, Κ. Πόδας, Κ. Καραβιδας, Α. Ταμπάκης, Τ. Παρασκευάς, Κ. Παπαναστασιου, Γερ. Τσιοβριδης, Ι. Τσιοβαριδης, Ν. Τσιοβαριδης, Δημ. Στερνάκας, Ν. Σδραβόπουλος (Τραπεζιτικοί), Θ. Μόσχης, Δ. Μένοz, Σ. Κύρκου, 'Ελ. Περδίκη, Μιμης Τσαχαλίνας, Δ. Καρράς, Δ. Κελεσόπουλος, Θ. Μπούσιος, Κ. Παπασυννεφάκης, Νικ. Δίκας (Συνεταιρισμών), Ξ. Κυλώνη (ΟΤΕ), 'Αν. Κοντοδίνας (ΕΛΤΑ), Στ. Καζλάρης, Κων. Κίτσας, Ν. Σαμαριδης, Νικ. Χαλκιάς (Δικαστικοί).

'Από τοῦ 'Ιουλίου 1973, ἐκδίδεται ἡ τοπικὴ ἐφημερίς «Λιβιάδι 'Ολύμπου», διευθυνομένη ὑπὸ ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία ἐνημερῶνει τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ συμπατριώτας, μὲ τοπικάς εἰδήσεις. Ἐκδότης αὐτῆς εἶναι ὁ διδάσκαλος κ. Ν. Καραϊσκος καὶ θὰ βοηθήσῃ αὐτὴ εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνύψωσιν τῶν κατοικῶν μὲ ποικίλα μορφωτικὰ θέματα, τὰ ὁποῖα ἔμφανίζει εἰς τὰς στήλας τῆς.

ΔΩΡΗΤΑΙ

Πολλοὶ συμπατριῶται μας, κατὰ τὴν τελευταίαν 5δετίαν, συνεχίζοντες τὴν μακραίωνα παράδοσιν τοῦ Λιβαδίου, κινούμενοι ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα των καὶ τοὺς συνανθρώπους των, διαθέτουν μεγάλα χρηματικά ποσά δι' ἐκτελεσιν διαφόρων κοινωφελῶν ἔργων εἰς τὴν ἰδιαίτερον πατρίδα των, δωρίζουν χρήματα ἢ ἀκίνητα εἰς φιλανθρωπικά ἰδρύματα τοῦ κράτους ἢ τοῦ τόπου διαμονῆς των.

Κατωτέρω παραθέτομεν τοὺς ἐκ Λιβαδίου δωρητάς καὶ τὰς δωρεάς

των:

ΔΗΜ. ΧΑΤΖΗΖΩΓΙΑΔΗΣ: Ἐδώρησε εἰς τὸ Γηροκομεῖον Λαρίσης 300 στρέμματα ἀγρῶν καὶ μίαν οἰκίαν ἐν Λαρίσῃ.

ΘΕΟΔ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΑΔΗΣ: Ἀποθανὼν εἰς Μενούφ τῆς Αἰγύπτου, διὰ διαθήκης του, ἐδώρησε 1 ἑκατ. δρχ. διὰ τὸ ὑδραγωγεῖον Λιβαδίου.

ΔΗΜ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ, φαρμακοποιός: Διὰ διαθήκης του, ἐδώρησε ἀκίνητα μεγάλης ἀξίας εἰς τὸ Γηροκομεῖον Κατερίνης.

ΠΕΡ. ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ: Ἀποθανὼν εἰς Ἀμερικὴν, ἐδώρησε 25 χιλ. δολλάρια, τὰ ὅποια κατέθεσε εἰς Τράπεζαν. Μὲ τοὺς τόκους τῆς καταθέσεως αὐτῆς, ἐπιδοτοῦνται ἄποροι μαθηταὶ τοῦ Λιβαδίου, οἱ ὅποιοι θὰ συνεχίσουν τὰς σπουδὰς των εἰς τὸ Γυμνάσιον ἢ τὸ Πανεπιστήμιον. Μετὰ τὸ πέρασ 15ετίας, τὰ χρήματα θὰ διανεμηθοῦν εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ Λιβαδίου καὶ τῆς Ἐλασσόνης.

ΓΡΗΓ. ΡΕΧΑΣ: Ἀποθανὼν εἰς Ἀμερικὴν, διέθεσε 1500 δολλάρια διὰ τὴν ἀγορὰν σχολικοῦ κινηματογράφου καὶ 500 δολλάρια διὰ τὴν κατασκευὴν μιᾶς βρύσης.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΟΔΑΣ, ὁμογενὴς Ἀμερικῆς: Διέθεσε 30 χιλ. δολλάρια, διὰ τὴν κατασκευὴν μιᾶς πτέρυγος εἰς τὸν οἶκον τυφλῶν Ἀθηνῶν.

ΑΔΕΛΦΟΙ ΒΡΕΤΑ: Κατεσκεύασαν μίαν αἰθουσαν εἰς Ἀγ. Τριάδα.

ΚΩΝ)ΝΟΣ ΓΚΟΥΛΙΑΜΑΣ: Ἀποθανὼν, ἐδώρησε 1000 δολλάρια εἰς τὴν κοινότητα, δι' ἐν κοινωφελὲς ἔργον.

ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ Λιβαδιωτῶν Ἀμερικῆς: Διέθεσε 45 χιλ. δολλάρια δι' ἀνέγερσιν καὶ ἀποπεράτωσιν τῶν τριῶν διδαστηριῶν τοῦ Λιβαδίου καὶ 3 χιλ. δολλάρια διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Γυμνασίου Ἐλασσόνης.

ΚΑΤΙΝΑ ΖΑΝΝΑ, κληρονόμος τῶν ἀδελφῶν τῆς Γεωργίου καὶ Κων)νου: Διέθεσε 2 ἑκατ. δρχ., διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Ζαννείου Μορφωτικοῦ Κέντρου.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΙΑΡΧΟΥ: Διέθεσε 800 χιλ. δρχ., διὰ τὴν ἐκ βάθρων ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΝΙΤΣΗΣ, ἰατρός: Διὰ διαθήκης του, ἐδώρησε μίαν οἰκίαν, ἀξίας 800 χιλ. δρχ. εἰς τὴν κοινότητα, διὰ νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ κοινωφελῆ σκοπῶν.

Ὁ συμπατριώτης μας κ. **ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΣΙΟΒΑΡΙΔΗΣ,** ἐπίτιμος πρόεδρος τοῦ Συλλόγου Λιβαδιωτῶν, βραβεύει κατ' ἔτος δύο μαθητριάς, ἐκ τῶν ἀριστευσάντων, μὲ χρηματικὴν ἐνίσχυσιν. Ἡ βράβευσις των θὰ συνεχίζεται καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του, παρὰ τῶν ἀπογόνων του. Ὁ κ. Γ. Τσιοβαρίδης, ἐκ τῶν ἀρίστων συμπατριωτῶν μας, ὑπῆρξεν ἐξέχον μέλος τῆς κοινωνίας Λαρίσης. Ὑπῆρξεν ἰδρυτὴς τοῦ ἐμπορικοῦ καὶ βιομηχανικοῦ ἐπιμελητηρίου Λαρίσης, Δημοτικὸς Σύμβουλος ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ ὡς

Δημαρχῶν ὠνόμασε μίαν πλατεῖαν πρὸς τιμὴν τοῦ ἥρωος Γεωργάκη Ὀλυμπίου, μίαν ὁδὸν μὲ τὸ ὄνομα τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος καὶ ἐπρωτοστάτησε εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς πριτομῆς τοῦ Γ. Ὀλυμπίου, τὴν ὁποίαν ἀπεκάλυψε. Διετέλεσε ἐπὶ πολλὰ ἔτη πρόεδρος τοῦ Συλλόγου Λιβαδιωτῶν Λαρίσης.

Τέλος, πολλοὶ ἄλλοι συμπατριῶται διέθεσαν διάφορα ποσά, ὡς καὶ Σύλλογοι Λιβαδιωτῶν, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων ἔργων καὶ τὸν ἐξωραϊσμὸν ἐκκλησιῶν.

Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΒΛΑΧΩΝ — ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Τὸ Κουτσοβλαχικὸν ζήτημα δὲν ὑπῆρχε στὴ χώρα μας, μέχρι τοῦ ἔτους 1850. Κανένας ἱστορικὸς, χρονογράφος ἢ πολιτικὸς, δὲν ἀναφέρεται εἰς αὐτὸ. Πρὸ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἔθνους μας, πολλὰς ὄρεινὰς κομποπόλεις, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι ὠμιλοῦσαν τὴν κουτσοβλαχικὴν διάλεκτον, ἐμφανίζονται ὡς ἀξιώλογα φωτεινὰ πνευματικὰ κέντρα τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, ἀναδεικνύονται εἰς αὐτὰ μεγάλοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους, φλογεροὶ ἀγωνισταὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ μεγάλοι εὐεργέται. Οἱ Βλάχοι, κληρονόμοι πατροπαράδοτων ἑλληνικῶν ἀρετῶν καὶ ἐχθροὶ κάθε ξένου κατακτητοῦ, διέπρεψαν εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ἐθνικῆς, κοινωνικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς ζωῆς, συμμετέχοντες εἰς ὅλας τὰς περιπετείας τοῦ Ἔθνους μας. Κοινὰ στοιχεῖα πολιτισμοῦ, κοινὸ ἱστορικὸν παρελθόν, ὁμοία ψυχρὸς σύνθεσις, συνδέουν τοὺς Κουτσοβλάχους μὲ τοὺς ὑπολοίπους Ἑλληνας. Αἰσθάνονται Ἑλληνας, ὅπως οἱ πρόγονοὶ των. Κανένας δὲν ἠρεύνησε ἂν τὸ γλωσσικὸν ἰδιώμα των εἶναι ἔνδειξις ἐθνολογικῆς των προελεύσεως. Σύμφωνα μὲ πάγια ἐπιστημονικὴ ἀντίληψη, ἡ ἔθνικὴ συνείδησις ἀποτελεῖ τὸ κύριον γνώρισμα τῶν ἐθνικῶν συγκροτημάτων καὶ δευτερευόντως τὰ ἄλλα στοιχεῖα. Φυλετικὰ, πιθανόν, νὰ εἶναι καθαρώτεροι Ἑλληνας οἱ Κουτσοβλάχοι τῶν ὄρεινῶν χωριῶν καὶ κομποπόλεων.

Ποὺς ἔρριψε, ὁμῶς, τὸ σπόρο τοῦ Κουτσοβλαχικοῦ ζητήματος:

Εἶναι ἐξακριβωμένο ἱστορικῶς καὶ μὲ στοιχεῖα, ὅτι τὸν σπόρο αὐτὸ τὸν ἔσπειρε ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα, τὸ 1853. Ἡ βάση στὴν ὁποία θεμελιώθηκε τὸ κουτσοβλαχικὸν οἰκοδόμημα ἦταν ἡ ὑπαρξις τοῦ κατεσπαρμένου πληθυσμοῦ στὶς πολλὰς κομποπόλεις, ποὺ ἀναφέραμε, στὴ Μακεδονία, στὴν Ἠπειρὸν καὶ στὴ Θεσσαλία, ὁ ὁποῖος ὠμιλοῦσε τὴν κουτσοβλαχικὴν διάλεκτον. Ἐπάνω σ' αὐτὴ τὴν βάση, θεμελίωσε ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα τὴν θεωρίαν της, γιὰ τὴν ἐθνολογικὴν καταγωγὴν τῶν Κουτσοβλάχων, ὑποστηρίζουσα ὅτι οἱ Κουτσοβλάχοι εἶναι γνήσιοι Ρουμάνοι, οἱ ὁποῖοι ἔφυγαν ἀπὸ τὸν τόπον τους μὲ τὶς οἰκογένειάς των, μὲ τὰ ζῶα των καὶ κατέφυγαν στὴν Ἑλληνικὴ Χερσόνησο, ἐξ αἰτίας βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν καὶ ἡ λατινογενεῆς γλῶσσα τῶν Βλάχων θεωρήθηκε ὡς στοιχεῖον αὐ-

ταπὸδεικτον τῆς ἔθνικῆς συγγενείας των πρὸς τοὺς Λακορομάνους.

Τὴν θεωρίαν τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας τὴν υἰοθέτησαν αἱ ρουμανικαὶ κυβερνήσεις, σ' ἓνα ἔθνικὸ παροξυσμὸν τῶν Ρουμάνων, ὁ ὁποῖος δημιουργήθηκε ἀπὸ τὴν προσάρτησιν τῆς Βεσσαραβίας εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν ματαίωσιν τῆς προσαρτήσεως τῆς Τρανσυλβανίας εἰς τὴν Ρουμανίαν, εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου, τὸ ἔτος 1878. Ἀπὸ τῆ μεγάλης πικρίας τῶν ἀποτυχῶν αὐτῶν, γιὰ νὰ στρέψουν τὴν προσοχὴν τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ πρὸς ἄλλην κατεύθυνσιν, δημιούργησαν τὸ Κουτσοβλαχικὸν ζήτημα, μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ μπορούσαν νὰ δημιουργήσουν παροικίες σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς Βαλκανικῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου.

Μέ συμμάχους τὸν πανσλαβισμόν καὶ τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἤλθαν συνεπίκουροι διὰ νὰ διασπάσουν τὴν ἔθνικὴν ἐνότητα τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ ἐκτοπίσουν τὸν Ἑλληνισμόν ἀπὸ τὴν Μακεδονία, ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα, ὀργανωθεῖσα εἰς Βουκουρέστιον, ἐξαπέλυσε τὰ ὄργανά της εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Θεσσαλία καὶ ἐδημιούργησε μικροπυρῆνας, μὲ τὴν ἔξαγορὰν συνειδήσεων ἐργομισθῶν μὲ τὰ ἄφθονα χρηματικὰ ποσά, τὰ ὁποῖα διέθετε ὁ κρατικὸς ρουμανικὸς προϋπολογισμός. Ἀρχηγὸς τῆς κινήσεως εἰς τὸν ἑλληνικὸν χῶρον ἦταν ὁ περίφημος Ἑλληνοδιδάσκαλος Ἀπ. Μαργαρίτης, ἀπὸ τῆ Βλαχοκερασιά, ὁ ὁποῖος, ἀποσκιρτήσας ἀπὸ τὸν Ἑλληνισμόν, ὑπηρετήσε τὴν ρουμανικὴν προπαγάνδα καὶ ἐθυσάσθη ἀπὸ τὸ κρατικὸν ρουμανικὸν ταμεῖο.

Ὅμως, παρὰ τὰ ἄφθονα μέσα, ἡ ἀποτυχία του ὑπῆρξε παταγώδης. Ἐλάχιστα ἦσαν τὰ σχολεῖα, τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησε εἰς Βλαχοκερασιά, Ἀβδέλα, Θεσσαλονίκη, Ἰωάννινα καὶ Γρεβενά, τὰ ὁποῖα ἔπαυσαν νὰ λειτουργοῦν, ὅταν διεκόπη ἡ οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως. Ἐλάχιστοι ὑπῆρξαν καὶ οἱ Ρουμανίζοντες Κουτσοβλάχοι, οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν νὰ στείλουν τὰ παιδιὰ των ὡς ὑποτρόφους εἰς τὰ ρουμανικὰ πανεπιστήμια. Τὸ σύνολον τῶν Κουτσοβλάχων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν γαλοχημένοι μὲ τὴν ἰδέαν τῆς Ἑλλάδος ἐματαίωσαν τοὺς σκοποὺς τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας.

Ὁ θαυμαστὸς Ἑλληνικὸς κληρὸς τῶν ὑποδούλων, μὲ τοὺς ἱερεῖς καὶ ἐπισκόπους καὶ μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ἀντέδρασαν μὲ πείσμα σὲ πολλαπλῆς προσπάθειες τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας, τῆς σουλτανικῆς πείσεως καὶ τῆς βουλγαρικῆς προπαγάνδας καὶ ἐματαίωσαν τοὺς ἀνθελληνικοὺς σκοποὺς, νὰ δημιουργήσουν ρουμανικὸν καὶ βουλγαρικὸν ἱερατεῖον. Στὸ μαρτυρολόγιον τοῦ Ἔθνους μας προσετέθησαν πολλοὶ ἱερεῖς, ἐπίσκοποι καὶ λαϊκοὶ κληρικοὶ, οἱ ὁποῖοι μὲ τὸ ἁγιασμένον αἷμα τους πότισαν τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας καὶ κατωχύρωσαν τὸ ἱερόν ἑλληνικὸν χῶμα τῆς πατρίδος μας.

Τὸ Λιβάνδι, ἡ μεγαλυτέρα καὶ ἀνθοῦσα Κουτσοβλαχικὴ κοινότης τῆς

Θεσσαλίας, ὑπῆρξεν φυσικὰ ὁ στόχος τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας. Τὸ 1896, ἐνεφανίσθη ἕνας ἀντιπρόσωπος τοῦ Μαργαρίτη ἀπὸ τὰ Γρεβενά, καὶ ἐξεδήλωσε τὰς προθέσεις του εἰς τὸ καφενεῖον. Ὅταν ἐπληροφορήθησαν τοῦτο οἱ Δημογέροντες καὶ οἱ κάτοικοι τὸν ἀπεδοκίμασαν καὶ τὸν εἰδοποίησαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν κωμόπολιν. Ἡ ἐθνικὴ αὐτὴ στάσις τῶν κατοίκων τὸν ἀπογοήτευσε καὶ παρὰ τὰς παρακλήσεις του νὰ τοῦ ἐπιτραπῇ νὰ διανυκτερεύσῃ εἰς τὸ Λιβάδι, οὐδεὶς ἐδέχθη τὴν παράκλησίν του καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἐλασσόνα.

Τὴν κίνησιν τῶν Ρουμανιζόντων Κουτσοβλάχων, ἡ ὁποία ἦτο γνωστὴ ἀπὸ ἐτῶν, τὴν καταπολέμησαν ὅλοι οἱ ἐπιστήμονες καὶ διανοούμενοι τοῦ Λιβαδίου.

Ὁ ἰατρός Ἄθ. Ἀστερίου, μὲ τὸ ἐπιστημονικὸν κύρος καὶ τὸ ὑπέροχον ἐθνικὸν φρόνημα, προφυλάσσει τὴν περιοχὴν Ἐλασσόνος, Κατερίνης καὶ Σερβίων ἀπὸ τὶς διαβρωτικὰς ἐνέργειαι τῶν προπαγανδιστῶν. Τὸ ἴδιον κάνουν ὁ Κων. Κάρπος, ὡς διδάσκαλος εἰς τὰ βλαχόφωνα χωριά τῆς Πίνδου, ὁ Ἰωάν. Σακελλαρόπουλος, ὡς διδάσκαλος εἰς Νέβεσκαν (Νυμφαῖον), ὁ Κων. Νικολαΐδης, μὲ τὸ κουτσοβλαχικὸν λεξικὸν καὶ τὸν πρόλογόν του ἀπορρίπτει τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῶν Ρουμάνων, ὁ Κλ. Νικολαΐδης, ὡς μέλος τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρείας καὶ ἄλλοι διαπρεπεῖς ἐπιστήμονες. Ὅλαι αἱ μεταγενέστεραι προσπάθειαι προσηλυτισμοῦ τῶν Λιβαδιωτῶν εἰς οἰανδήποτε περιοχὴν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἂν εὐρέθησαν, ἔπυσαν εἰς τὸ κενόν.

Ἀπὸ τῆς ἀπὸ τὴν ἐθνολογικὴ καὶ γλωσσικὴ μελέτη τοῦ ζητήματος ἀπὸ ἐπιστήμονας τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν Βαλκανίων διατυπώθησαν πολλές. Οἱ Ρουμάνοι ὑπεστήριξαν τὴν ἄποψιν ὅτι οἱ Κουτσοβλάχοι εἶναι Ρουμάνοι. Ἀντιθέτως ἄλλοι, περισσότερον ἀντικειμενικοὶ, ὑπεστήριξαν ὅτι ἦσαν ἐντόπιοι Ἠπειρώτες καὶ Μακεδόνες, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρέθησαν πολλὰ χρόνια στὶς ρωμαϊκὰς λεγεῶνας καὶ μετὰ τὴν ἀφυπηρέτησιν των, διωρίσθησαν φύλακες ἀπὸ τὴν ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν στὶς ὄρεινὰς διαβάσεις, ὅπου ἐδημιούργησαν οἰκισμοὺς μονίμου ἐγκαταστάσεως τῶν οἰκογενειῶν των. Ἡ Θεσσαλία, ἡ Μακεδονία, τὸ ἐσωτερικὸν Ἰλλυρικόν, περιεῖχε πολὺν περισσότερον ρωμαϊκὰ στοιχεῖα. Ἡ ὑποταγὴ αὐτῶν τῶν τμημάτων εἰς τὸν Ρωμαῖον κατακτητὴν καὶ ἡ μακροχρόνιος κατοχὴ, συνετέλεσαν εἰς τὴν διάδοσιν τῆς λατινικῆς γλώσσης. Οἱ Ρωμαῖοι ἐπέβαλαν τὴν λατινικὴν γλῶσσαν εἰς τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους ἐπεστράτευαν, διὰ νὰ δημιουργήσουν τὶς μακεδονικὰς λεγεῶνας. Εἰς τὴν δημόδη λατινικὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία εἶχε διαμορφωθῆ τότε καὶ τὴν ὁποίαν ἐξ ἀνάγκης ἔπρεπε νὰ ἐκμάθουν, ἀνέμιξαν ἀφθονίαν ἐγχωρίων ἑλληνικῶν γλωσσικῶν στοιχείων.

Ὁ συμπατριώτης μας Κων. Νικολαΐδης, διαπρεπεῖς Γυμνασιάρχης

καὶ ὁ μόνος συντάξας ἐτυμολογικὸν λεξικὸν, διὰ τὴν φωτίση τὸ Κουτσοβλαχικὸν ζήτημα ἐπιστημονικῶς, συνοψίζων τὰς ἀπόψεις ἀμερολήπτων ἐπιστημόνων, γράφει, ἐπὶ λέξει, τὰ ἑξῆς:

Ἐκ τῆς ἀφουράτου πάντων κοινῶς ὁμολογεῖται τῶν ἀμερολήπτων ἐπιστημόνων, μηδὲ τῶν Ρουμάνων ἐξαιρουμένων, ὅτι πατρίς τῆς βλαχικῆς γλώσσης καὶ τοῦ Βλαχικοῦ λαοῦ εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ Χερσονήσος, ἕξ ἧς καὶ πρότερον μὲν, κατὰ διαφοροὺς χρόνους, ἰδίως δὲ κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα, μέγας κλάδος, ἀποσπασθεὶς, μετηνάστευσε πέραν τοῦ Δουνάβεως, εἰς τὴν Δακίαν, ὑπολείπεται ἀμφιβολία ὅτι οἱ μὲν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ Βλάχοι, οἱ σήμερον κοινῶς λεγόμενοι Κουτσοβλάχοι, ἀποτελοῦσι τὴν Μητροπόλιν, οἱ δὲ πέραν τοῦ Δουνάβεως, ἐν Δακίᾳ οἰκοῦντες, εἶναι ἐν μέρει ἄποικοι τούτων; Καὶ κατὰ συνέπειαν, ἡ μὲν βλαχικὴ γλῶσσα, ἡ κουτσοβλαχικὴ, εἶναι γέννημα καὶ θρέμμα αὐτῆς τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, ἡ δὲ ρουμανικὴ εἶναι ἐν μέρει διάλεκτος ταύτης, οὐσιωδῶς ἀλλοιωθεῖσα διὰ τῆς προσθήκης ἀπειρων στοιχείων σλαβικῶν καὶ μαγναρικῶν. Ὅπως δὲ διὰ τὴν γλωσσικὴν ὁμοιότητα δὲν ἐγείρουσι ἀξιώσεις οἱ Ἴταλοι, ἐπὶ τῶν λοιπῶν λαῶν, τῶν λαλούντων τὰς συγγενεῖς δυτικὰς γλώσσας, οὔτε οὔτοι πρὸς ἀλλήλους, οὔτω καὶ οἱ Ρουμάνοι οὐδὲν δικαιῶνται νὰ ἐγείρουν τοιαύτας παραλόγους ἀξιώσεις, ἐπὶ τῶν Κουτσοβλάχων, διὰ τὴν ἐλαχίστην ὑπολειφθεῖσαν ἐκ τῆς κοινῆς λατινικῆς βάσεως λεξιλογικὴν συγγένειαν.

Τὸ Κουτσοβλαχικὸν ζήτημα εἶχε καὶ ἄλλην σοβαρωτάτην ἐξέλιξιν, μὲ τὴν ἐμφάνισιν καὶ τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ ἰταλικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ εἰς τὸν α' παγκόσμιον πόλεμον. Τὴν κίνησιν τῶν Ρουμανιζόντων ὑποθάπτει ἡ ἰταλικὴ προπαγάνδα δι' ἴδιον λογαριασμὸν, ἰσχυριζομένη ὅτι οἱ Κουτσοβλάχοι εἶναι τὰ χαμένα ἀδέλφια τῶν ρωμαϊκῶν λεγεῶνων, ὅταν τὴν 13ην Ἰουνίου 1917 ἡ Ἰταλία ἐπεξέτεινε τὴν στρατιωτικὴν κατοχὴν ἐπὶ τὰ χωρία τῆς Ἡπείρου καὶ προσπαθεῖ νὰ δημιουργήσῃ προξενεῖα εἰς τὰ βλαχοχώρια. Πρωταγωνιστὴς καὶ πρωτεργάτης τῆς ἰδέας αὐτῆς ἦτο ὁ ἐκ Σαμαρῖνας Ἀλκιβιάδης Διαμάντης, τυχодиώκτης.

Μετὰ μίαν 20ετίαν, ὅταν ἐξεργάγη ὁ ἑλληνοἰταλικὸς πόλεμος, τὸ 1940 καὶ ὅταν τελείωσε τὸ θαυμάσιον ἔπος του καὶ ὁ πέπλος τῆς δόξης ἐκάλυψε τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐνῶ αὐτὴ ἀνέβαινε ὑπὸ τριπλὴν κατοχὴν τὸν Γολγοθᾶν τοῦ μαρτυρίου, ἔκαναν τὴν ἐμφάνισίν των τὰ ἴδια προδοτικὰ στοιχεῖα, διαπράξαντα καὶ νέαν προδοσίαν, μὲ ἐπικεφαλῆς τὴν σκοτεινὴν μορφήν τοῦ Διαμάντη. Τὴν 1ην Μαρτίου 1942, ἐκδηλώνουν τοὺς προδοτικὸς σκοποὺς των μὲ τὴν διακήρυξιν περὶ δημιουργίας Κουτσοβλαχικοῦ Ρουμανικοῦ κράτους, ἀπὸ τῆς Πίνδου — Δυτ. Μακεδονίας — Θεσσαλίας — Ἡπείρου, μέχρι Δομοκοῦ. Τὴν ἀυτονομιστικὴν αὐτὴν κίνησιν ἐνισχύουν αἱ ἰταλικαὶ ἀρχαὶ κατοχῆς δι' ὅλων τῶν μέσων.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας αὐτῆς, ἡ λεγεὼν ἀρχίζει τὴν δρασίμην τῆς με πιστικὰς πράξεις, ἐκβιασμούς, συλλήψεις καὶ συγκροτήσιν ἐνόπλων ομάδων. Τὸ ὑγιέστερο στοιχεῖο τοῦ θεσσαλικοῦ κάμπου, οἱ κτηνοτρόφοι, ἐδοκιμάσθη σκληρῶς ἀπὸ ἐπιτάξεις καὶ διαρπαγὰς τῶν ποιμνίων. Οἱ Βλαχόφωνοι τῆς Ἑλλάδος ἀντέδρασαν καὶ πάλιν ἐν τῷ συνόλω των καὶ ἐματαίωσαν τοὺς προδοτικοὺς σκοποὺς τῆς λεγεῶνος.

Πρώτη φανερὴ ἐπίσημος ἀντίδρασις στὴν ὀργανωμένη προδοσία ἐκδηλώθηκε στὴ Λάρισα, ἀπὸ βλαχόφωνους ἐπιστήμονας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ οἱ συμπατριῶται μας κ. κ. Α. Κίρκας καὶ Κ. Κύρκος, ὅταν, τὴν 6ην Ἰανουαρίου 1942, ἐκλήθησαν ἀπὸ τὸν Διαμάντην, τελεσιγραφικῶς, νὰ προσχωρήσουν ἐντὸς 48 ὥρῶν εἰς τὴν λεγεῶνα, ἄλλως ἔπρεπε νὰ φύγουν ἢ νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς στρατοπέδα συγκεντρώσεως. Κατόπιν τούτου, ἀπέστειλαν ἐπιστολήν, τὴν 15ην Ἰανουαρίου, εἰς τὸν διοικητὴν τῆς Μεραρχίας «Φορλι» στρατηγὸν Ρουτζέρο, διὰ τῆς ὁποίας καταγγέλλουν τὸν ἐκβιαστὴν καὶ ἐθνοπροδότην Διαμάντην.

Μετὰ τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολήν, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ πρώτη ἐπίσημος ἀποδοκιμασία τῆς κινήσεως, ἐπηκολούθησαν καὶ ἄλλαι. Ὁ δημοσιογράφος Κώστας Οἰκονομάκης, ὁ ὁποῖος διηύθυνε τὴν ἐφημερίδα «Θεσσαλία» τοῦ Βόλου, με φλογερὰ ἄρθρα του, τὴν 15ην Φεβρουαρίου καὶ ἐν συνεχείᾳ τὴν 18ην καὶ 19ην τοῦ ἰδιοῦ μηνός, ξεσπάθωσε ἐναντίον τῆς προδοτικῆς κλίμας. Τὰ ἄρθρα του προεκάλεσαν ἐνθουσιασμὸν στοὺς φοβισμένους κατοίκους τῆς ὑπαίθρου καὶ ἐυνάμωσαν τὸ πνεῦμα τῆς ἀντιστάσεώς των, ἀλλὰ ταυτοχρόνως ἦσαν μιὰ τολμηρὴ προειδοποίησις γιὰ τοὺς προδότες, τῶν ὁποίων τὸ τέλος ἦταν οἰκτρὸν. Ὅσοι ἐξ αὐτῶν ἐπέζησαν σύρουν τὸ βρωμερὸν σαρκίον των ἐστιγματισμένοι ὡς προδότες.

ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΣ ΤΟΥ ΛΙΒΑΔΙΟΥ (1912)

Ἐφθασε ἡ μεγάλη ἡμέρα, αὐτὴ ποὺ περιμέναμεν, αἰῶνες τώρα, τόσες καὶ τόσες γενεές ὑποδούλων Λιβαδιωτῶν, ποὺ ζοῦσαν με τὸ ὄνειρο καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς ἐλευθερίας, γιὰ τὴν ὁποία ἀγωνίσθηκαν σκληρὰ, ἔχυσαν ἄφθοно αἷμα καὶ ὑπέστησαν ἀφάνταστες καταστροφές.

Τὴν φθινοπωρινὴν οὐμὴν τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς ἡμέρας, ποὺ ἦταν πηχτή, σὰν τὸ σκοτάδι τῆς σλαβιάς, με τὴν ἀνατολή της, σκόρπισε ὁ βορρῆας, γιὰ νὰ προβάλλῃ με τὸν ὀδύλαμπρο ἥλιο ἡ λευτεριά, σὰν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγαροδόλο ἀστέρη, ὅταν τὰ εὐζωνάκια τοῦ τάγματος Κωνσταντινοπούλου, σὲ μιὰ θελλώδη ἐξδρομῆσί τους ἀπὸ τίς «Μπιστιριές», ἔτρεψαν σὲ φυγὴ τίς τουρκικὰς δυνάμεις ποὺ ἦσαν ὀχυρωμένες στὰ ὑψώματα τοῦ Προφήτη Ἴηλια.

Ἀπ' τὸ Σεπτέμβρη ἀρχισαν νὰ φθάνουν αἰσιδόξα μηνύματα με τοὺς ἀγωγιάτες μας, οἱ ὁποῖοι μαζί με τὰ ἐμπορεύματα ποὺ ἔφεραν ἀπὸ

τὸ Ἑλληνικὸ, περνώντας τὴ Μελούνα, ἔφερναν τώρα, ὅπως πάντα, τὰ ὑπεραισιδόδοξα νέα, πὺν δημιουργοῦσαν ἐλπίδες σ' ὄλους τοὺς συμπατριῶτες των γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τους. Μιλοῦσαν τώρα γιὰ μετακινήσεις στρατιωτικῶν τμημάτων, ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν, κατὰ μῆκος τῶν συνόρων. Ἡ ἀγωνία τῶν κατοίκων κορυφώθηκε, ὅσο περνοῦσαν οἱ μέρες καὶ οἱ εὐχάριστες πληροφορίες πλήθυναν. Ὅταν ξαφνικά, ἀπηγορεύθη κάθε μετακίνησης τῶν κατοίκων πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν. Ὁ Τοῦρκος ἀστυνόμος διέταξε νὰ ἀποσυρθοῦν οἱ κτηνοτρόφοι μὲ τὰ κοπάδια τους ἀπὸ τὸν κάμπο, πρὸς τὴν περιοχὴ Τσαμάσου. Ἐν τῷ μεταξύ, ἓνα τάγμα τουρκικοῦ στρατοῦ στρατοπεδεύει στὸ Λιβάδι καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὴν κατασκευὴ χαρακωμάτων στὰ γύρω ὑψώματα τοῦ Λιβαδίου, ἀπὸ τὸν Κιτραμάνο, Ντούρο, Προφήτη Ἥλια καὶ Μιρμιτσα, στὸ ἄνοιγμα τῆς χαράδρας.

Τὴν 3ην πρὸς τὴν 4ην Ὀκτωβρίου, οἱ Τοῦρκοι ἀποσύρονται στα ὑψώματα καὶ ὁ Τοῦρκος ταγματάρχης εἰδοποιεῖ τοὺς κατοίκους νὰ μείνουν κλεισμένοι στὰ σπίτια των, ἀπὸ τὴν δύση τοῦ ἡλίου ὡς τὸ πρωῖ καὶ τὴν ἡμέρα νὰ μὴ γίνῃ συγκέντρωσις. Ἐάν παρατηρηθῇ καμμιά ὑποπτικὴ κίνησις, ἔδωσε ἐντολὴ νὰ ἐκτελοῦνται οἱ πολῖται ἀμέσως καὶ νὰ καταστραφῇ τὸ Λιβάδι. Ὁ φόβος τοῦ πολέμου εἶναι ἀπλωμένος παντοῦ. Οἱ κάτοικοι, συγκεντρωμένοι σὲ ἀπόμερα σπίτια, σὲ ὑπόγεια καὶ θόλους, περνοῦν ὄρες ἀγωνίας καὶ φρίκης ἐπὶ τρία ὀλόκληρα ἡμερονύκτια. Τὴν 5ην πρὸς τὴν 6ην Ὀκτωβρίου, ἀκούουν τὴν βροντὴ τῶν κανονιῶν καὶ ὅσοι κάθονται στὰ ἀκρινὰ σπίτια βλέπουν καὶ τὴ λάμψη τους. Εἶναι ἡ ἡμέρα πὺν γίνεται ἡ ἐξόρμησις τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ἀπὸ τὴν Μελούνα, ἡ κατάληψις τῆς Τσαριτσάνης καὶ τῆς Ἐλασσόνης.

Οἱ νύχτες εἶναι ἐφιαλτικὰ ἤσυχες. Ὀλοσκοτεινά τὰ σπίτια καὶ ἄγρυπνοι οἱ κάτοικοι ἀκοῦνε τὰ γαυγίσματα τῶν σκυλιῶν, καθὼς περιπλοκοὶ τουρκικοῦ στρατοῦ κινοῦνται γύρω ἀπὸ τὸ Λιβάδι.

Στις 9 Ὀκτωβρίου, ἡ ἐπίθεσις τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ γενικεύεται στὸ χωρὸ τοῦ Σαρανταπόρου. Τὰ κανόνια βροντοῦν ὅλη τὴν ἡμέρα, γιὰ νὰ σταματήσουν τὸ βράδυ. Τὸ ἀρχηγεῖον τῆς Στρατιᾶς Θεσσαλίας ἔχει διαθέσει δύο τάγματα, γιὰ τὴν ἐκτόπιση τῶν Τούρκων ἀπὸ τὸ Λιβάδι καὶ τὴν κυκλωτικὴ κίνησις. Μὲ πεπειραμένους ἐντοπίους ὁδηγοὺς, τὰ δύο αὐτὰ τάγματα, ἀπὸ τοὺς Γόννους Λαρίσης, φθάνουν ὡς τὸ «Παλαιοδέρβενο» Φουσκίνας. Οἱ συμπατριῶτες μας κτηνοτρόφοι Ἀθ. Καψάλης, Κ. Καψάλης καὶ Δ. Μπατζογιάννης προσέρχονται στὸν διοικητὴ τοῦ ταγματος τῶν εὐζώνων, γιὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς ὁδηγοί. Ἡ ὁμίχλη εἶναι πυκνὴ, δὲν ὑπάρχει ὄρατότης. Τὸ τάγμα, μὲ πολλὰς προφυλάξεις, φθάνει κάτω ἀπὸ τὴς «Μεγάλαις Μπιστεριές» καὶ διανυκτερεύει ἐκεῖ, ὑπὸ καταρρακτώδη βροχῇ. Τμήματα στρατοῦ προωθοῦνται στὴν τοποθεσίαν «Ντού-

ρου», στὰ νῶτα τῶν Τούρκων, ἐνῶ ἄλλα, μὲ δὴγηθὲ τὸν Ἡλία Λάππα, παλαιὸ Μακεδονομάχο, κατεβαίνουν πρὸς τὴ «Σμίξη», γιὰ νὰ καταλάβουν τὰ ὑψόμενα ἀπὸ τὸ «Παλαιοχώρι» καὶ ν' ἀποκόψουν τὴν ὑποχώρηση τῶν Τούρκων πρὸς τὴν «Σιάτκα».

Οἱ κάτοικοι, ἀπὸ στόμα σὲ στόμα καὶ ἀπὸ σπιτί σὲ σπιτί, πληροφοροῦνται ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς βρίσκεται στὸν Προφήτη Ἡλία. Χαράματα, γεμίζουν τοὺς τροβάδες μὲ τσίπουρο, τρῶφιμα, κάλτσες καὶ φανέλλες καὶ ἀνηφορίζουν πρὸς τὸν Προφήτη Ἡλία, γιὰ νὰ ὑποδεχθοῦν τοὺς ἐλευθερωτὰς εὐζώνους καὶ νὰ προσφέρουν τὰ δῶρα τους στοὺς δεινοπαθήσαντας ἀπὸ τὶς βροχὲς καὶ τὶς κακουργίες εὐζώνους.

Ἐρατοῦτης δὲν ὑπάρχει. Καθὼς ὅμως πλησιάζουν οἱ πρῶτοι ἀπὸ τοὺς δικούς μας καὶ ἀκούονται τὰ βήματά των, οἱ Τούρκοι φρουροὶ φωνάζουν τουρκικὰ «Ἄλτ! Ποὺς εἶσαι» καὶ ἀκούονται οἱ πρῶτοι πυροβολισμοὶ γιὰ νὰ γενικευθοῦν σ' ὅλα τὰ χαρακώματα. Πρῶτος πέφτει νεκρὸς ὁ Λιβαδιώτης Δημ. Τούμπας, ὁ ὁποῖος ἀπ' τὸν ἐνθουσιασμὸ καὶ τὴν ἀνυπομονησία του, δὲν πρόφθασε νὰ χαρῆ τὴν λευτεριά. Τὴν ἴδια στιγμή, τραυματίζεται καὶ ἓνα παιδί τοῦ Γιάννη Μπάσδρα, ἐνῶ οἱ ἄλλοι κἀτηφορίζουν τρομαγμένοι ἀπὸ τὶς ρευματιές γιὰ τὸ Λιβάδι.

Μόλις ἡ δμίχλη ἄρχισε νὰ διαλύεται ἀπὸ τὸν ἀέρα ποὺ φύσηξε, οἱ εὐζῶνοι, οἱ ὁποῖοι ἐκαλύφθησαν στοὺς βράχους καὶ ἔλαβαν θέσιν μάχης ἀπέναντι ἀκριβῶς ἀπὸ τὰ χαρακώματα τῶν Τούρκων, ἄρχισαν γενικὴν ἐπιθεσίαν. Ἡ μάχη διήρκεσε δύο ὥρες. Οἱ Τούρκοι ἀντελήφθησαν τὴν κυκλωτικὴν κίνηση καὶ ἀναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν ἀτάκτως, ἀφήνοντας καὶ τοὺς Τούρκους τραυματίες. Οἱ ἀπώλειές των ἦσαν 20 νεκροί, 15 τραυματίες καὶ 170 αἰχμάλωτοι.

Ἡ χαρμὸσυνη εἶδηση σὲ λίγο φθάνει στὸ Λιβάδι. Οἱ καμπάνες χτυποῦν. Ἡ πλατεῖα γεμίζει. Ἄνδρες, γέροι, γυναῖκες καὶ παιδιά φθάνουν ἀπ' ὅλα τὰ στενά στὴν πλατεῖα, κρατώντας ἑλληνικὰς σημαῖες, τίς ὁποῖες φύλαγαν μὲ λαχτᾶρα κρυμμένες τόσο καιρὸ.

Ὁ κληρὸς, ὁ λαὸς καὶ τὰ παιδιά τοῦ σχολείου, ὑποδέχονται μὲ παραλήρημα ἐνθουσιασμοῦ τοὺς ἐλευθερωτὰς. Τοὺς ἀγκαλιάζουν, τοὺς φιλοῦν, ἐνῶ πετοῦν τὰ κόκκινα φέσια των, τὸ μισητὸ αὐτὸ κάλυμμα τῆς σκλαβιάς καὶ ζητωκραυγάζουν «Ζήτω ἡ Ἑλλάδα — Ζήτω ἡ Ἐλευθερία».

Ὅλοι, τώρα, συγκεντρώνονται στὴν ἐκκλησία τῆς Παναγίας γιὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὸ Θεὸ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσί τους καὶ νὰ τὸν παρακαλοῦν νὰ χαρίσῃ καινούργιες νῆες στὸν Ἑλληνικὸ Στρατὸ.

Ἡ ἡμέρα αὐτὴ ἔμεινε ἀξέχαστη σ' ὅσους τὴν ἔζησαν. Ἦταν ἡμέρα, ποὺ ὅλοι ζοῦν ἔντονα στιγμὲς πατριωτικῆς ἐξάρσεως ἀνεπανάληπτες.

Διὸ ὀλόκληρα ἡμερώνοντα, ὅλο τὸ χωριὸ βρίσκεται στὸ πόδι, γιὰ νὰ περιποιηθῆ τὰ τμήματα τοῦ στρατοῦ, ποὺ περνοῦν ἢ διανουκτερεῖουν στὰ

σπίτια των.

Ἴδού, πῶς περιγράφει ὁ Ἰωάννης Παπαϊωάννου, εὖζωνος, τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Λιβαδίου:

Οἱ Τοῦρκοι εἶναι καλὰ ὀχυρωμένοι σὲ χαρακώματα, σὲ ὑψώματα, ἀριστερά τοῦ Προφήτη Ἥλια. Ἡ ὁρμὴ τῶν τσολιάδων καὶ ἡ κυκλωτικὴ κίνησις, τὴν ὁποίαν ἐπέτυχαν χάρις εἰς τοὺς ἐντοπίους ὀδηγούς, εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα, μετὰ διωρον μάχην, νὰ ὑποχωρήσουν ἀτάκτως οἱ Τοῦρκοι, νὰ ἀφήσουν 20 νεκρούς, μερικοὺς τραυματίες καὶ 170 αἰχμαλώτους καὶ νὰ ὑποχωρήσουν πρὸς τὰ Σέρβια.

Ὅταν διελύθη ἡ ὀμίχλη καὶ ἀντίκρυσαν οἱ εὖζωνοὶ κάτω τὸ Λιβάδι, τὸ ὠνόμασαν, ἀπὸ τὸ χρῶμα ποῦ ἔδιναν οἱ πλακὸστρωτες στέγες τῶν σπιτιῶν του, ἀσημοχῶρι.

Ἡ ὑποδοχὴ, ἡ ὁποία μᾶς ἔγινε, ἦτο συγκινητικὴ. Μᾶς ὑποδέχθηκε δολοκλήρος ὁ πληθυσμὸς, οἱ ἱερεῖς καὶ τὰ σχολεῖα. Μᾶς ἀγκάλιαζαν καὶ μᾶς φιλοῦσαν καὶ μᾶς προσέφεραν παντοειδῆ δῶρα, σὲ ἱματισμὸ καὶ τροφίμα. Τέτοια αἰσθήματα ἔδειξαν, ποῦ μᾶς ἔμειναν ἀλησμόνητα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν συμπατριώτη μας Δ. Τοῦμπα, ποῦ σκοτώθηκε ὅταν ρόδιζε ἡ αὐγὴ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἕνας ἄλλος ἐθνομάρτυς καὶ ἐκλεκτὸν τέκνον τοῦ Λιβαδίου, ὁ διδάσκαλος Κων. Κάρπος, αὐτὸς ποῦ ἀνέπτυξε μεγάλη ἐθνικὴ δράση καὶ τὸν ὁποῖον τὸ Ἑλληνικὸν Κομιτάτον ἐχρησιμοποίησε ὡς διδάσκαλον σὲ διάφορα χωρῖα τῆς Πίνδου, γιὰ νὰ ἀναχαιτισθῆ ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα, δὲν πρόφθασε νὰ δοκιμάσῃ τὴ μεγάλη χαρὰ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος του καὶ τῶν ἄλλων περιοχῶν τῆς ὑποδούλου πατρίδος μας.

Ἐπηρετοῦσε ὡς διδάσκαλος εἰς τὰ Σέρβια. Τὰ σχολεῖα λειτουργοῦν. Βρίσκεται στὴν αἴθουσά του μὲ τοὺς μαθητὰς καὶ διδάσκει ἐκεῖνο τὸ ἀπόγευμα τὸ τραγοῦδι «Ἡ νῦξ τοῦ Μεσολογγίου», ὅταν ξαφνικὰ μπαινει στὴν αἴθουσα ὁ φοβερὸς μισέλληγ Τούρκος ἐνοικητῆς Ἀμὲτ Ἐφένδης, ὁ ὁποῖος τὸν συλλαμβάνει καὶ τὸν ὀδηγεῖ εἰς τὰς φυλακὰς μαζί μὲ ἄλλους Σερβιώτας.

Ἀρχίζουν οἱ μάχες τοῦ Σαραντάπορου καὶ ἡ ὑποχώρησις τῶν Τοῦρκων. Τὴν 9ην Ὀκτωβρίου, ὁ αἰμοβόρος αὐτὸς Ἀμὲτ Ἐφένδης διδὲ ἐντολὴ νὰ ἀπολυθῶν οἱ φυλακισμένοι καὶ καθὼς ἀνύποπτοι βγαίνουν ἀπὸ τὰς φυλακὰς Τοῦρκοι χωροφύλακες πυροβολοῦν ἀπὸ πολλὰ σημεῖα καὶ τοὺς δολοφονοῦν. Τὸ πτώμα τοῦ ἐθνομάρτυρος διδασκάλου Κων. Κάρπου βρίσκεται στοὺς δρόμους τῶν Σερβίων γυμνὸν.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, στὰ σχολεῖα, οἱ μαθηταὶ τραγουδοῦν, γιὰ πολλὰ χρόνια τὸ παρακάτω τραγοῦδι:

Βογγοῦν τὰ βῆρη, τὰ βουνὰ, κάτω στὴν Ἐλασσόνα.

Μέσα στὸ Σαραντάπορο πέφτουν πολλὰ κανόνια.

Τὰ ρίχνουν Ἑλληνόπουλα, παιδιὰ ἀνδρειωμένα,
 γιὰ νὰ ξυπνήσουν ἥρωες, ἄνδρες τοῦ Εἰκοσιένα.
 Ζύβνα Δεσπότη Γρεβενῶν, νὰ ἰδῆς τὴν Ἑλασσόνα,
 νὰ ἰδῆς στὰ Σέρβια σφαγὴ, παπάδες ἀγιασμένοι
 νὰ κείτῳνται σάν τὰ τραγιά στὸ αἷμα βουτηγμένοι.

Εἰς τὴν ἐξόρμησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ἀπὸ τὴν Μελόυναν μέχρι τὸ Σαραντάπορον, χρησιμοποιεῖται ὡς ὀδηγὸς ὁ συμπατριώτης μας Κων. Γεννησεβδάς, τὸν ὁποῖον παρασημοφόρησε ἰδιοχείρως ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, διὰ τὰς προσφερθείσας ὑπηρεσίας.

Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Σαρανταπόρου, ἐφρονεῦθη καὶ ὁ συμπατριώτης μας Δημ. Γ. Τσιάμης, γυιὸς τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Γ. Τσιάμη, ὑπηρετῶν εἰς τὸ 4ον Σύνταγμα Πεζικοῦ, ὡς δεκανεὺς.

Ὁ Ἀλέξανδρος Λάζος, ὡς συνταγματάρχης, ἔλαβε μέρος εἰς τὸν ἀπελευθερωτικὸν πόλεμον καὶ εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ ἴδῃ ἐλευθέραν τὴν πατρίδα του.

Ὁ ἀπελευθερωτικὸς πόλεμος συνεχίζεται τὸ 1913, μὲ ἀντιπάλους

τοὺς Βουλγάρους. Γίνεται γενικὴ ἐπιστράτευσις τῶν νέων.

Κατὰ τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα, διὰς νέων, οἱ ὁποῖοι εἶχαν μετα-

ναστεύσει εἰς Ἀμερικὴν, πληροφορηθέντες τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος των, ἔσπευσαν νὰ ἐπανεέλθουν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ καταταγοῦν ὡς ἔθελονταί. Ἡ δὴ αὐτὴ ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς Ἰωάν. Φωκᾶν, Ἀντ. Ζῆσκον, Σωτ. Ποταπό, Ι. Γκαλίνα, Φ. Βακάλη καὶ Ἀν. Ράπτη καὶ ἦτο ἓνα τμήμα τοῦ ἱεροῦ λόχου, τὸν ὁποῖον εἶχαν ὀργανώσει εἰς τὸ Μάντσεστερ. Ἐπρόκειτο περὶ μῆς στρατιωτικῆς μονάδος μὲ ἀρτίαν ἐκπαιδευσιν. Οἱ ἀνωτέρω κατετάγησαν εἰς τὸ Σύνταγμα Εὐζώνων. Μεταγενέστερα ἐπέστρεψαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι, διὰ νὰ ὑπηρετήσουν τὴν πατρίδα.

Κατὰ τὰ ἔτη 1914 — 18, ἐπακολουθεῖ ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος καὶ ὁ ἐσωτερικὸς διχασμὸς. Τὸ Λιβάνι ἀρχικῶς εὐρίσκεται εἰς τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὑποφέρει τὰ πάνδεινα ἀπὸ τὸν ἀποκλεισμόν. Ἐσημείωθη ἔλλειψις τροφίμων καὶ οἱ κάτοικοι ἐτρέφοντο μὲ χόρτα καὶ γάλα.

Τὸ θέρος τοῦ 1917, ἐπεκτείνεται ἡ γαλλικὴ κατοχὴ καὶ εἰς τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν. Τμήμα γαλλικοῦ στρατοῦ παραμένει εἰς τὸ Λιβάνι καὶ εἰς τὸ φυλάκιον «Φουσκίνας».

Λόγω τῶν ἐξημμένων πολιτικῶν παθῶν, γίνονται σὺλλήψεις 50 Λιβαδιωτῶν ἀπὸ τοὺς Γάλλους, ὡς ἐχθρῶν τῆς Ἀντάντ. Ἐξ αὐτῶν, ἄλλοι ἐξετοπίσθησαν, ἄλλοι ἀπελύθησαν καὶ μερικοὶ ἐφυλακίσθησαν εἰς τὰς φυλακάς τῆς Μασσαλίας. Μεταξὺ αὐτῶν, οἱ Γ. Χατημιχάλης καὶ Στ. Μητώνας, οἱ ὁποῖοι ἀπέθαναν ἀπὸ τὰς κακουχίας εἰς τὰς φυλακάς.

Μετὰ τὸν τερματισμὸν τοῦ παγκοσμίου πολέμου, τὴν 3ην Νοεμβρίου 1918 καὶ μετὰ βραχὺ χρονικὸν διάστημα ἀποστρατεύσεως, ἐπακολουθεῖ νέα γενικὴ ἐπιστράτευσις καὶ ἡ Μικρασιατικὴ ἐκστρατεία, μὲ τὴν ἀποβασιν εἰς τὴν Σμύρνην, τὴν 2αν Μαΐου 1919.

Ὅλοι οἱ ἐπίστρατοι τοῦ Λιβανίου ὑπηρετοῦν εἰς τὴν 1ην Μεραρχία μέχρι τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1922. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς θητείας των καὶ εἰς ὅλας τὰς μάχας ἐπέδειξαν θάρρος καὶ ἡρωϊσμόν μέχρις αὐτοθυσίας. Ἐνδεικτικῶς ἀναφερόμεθα εἰς τὸν ἐξαιρετὸν συμπατριώτην μας Δ. Κωτίκα, ὁ ὁποῖος μὲ τὸν ἡρωϊσμόν του, ἀπέσπασε τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ὑπηρεσιῶν του μὲ τὰ κάτωθι παράσημα: Ἑλληνικὸν πολεμικὸν σταυρὸν, τὸ 1918, εἰς μακεδονικὸν μέτωπον, Ἀγγλικὸν παράσημον διὰ τὴν δράσιν του εἰς Ὀρλιακὸν Στρυμῶνος, Διασυμμαχικὸν παράσημον, Σερβικὸν πολεμικὸν σταυρὸν, Ἑλληνικὸν πολεμικὸν σταυρὸν, τὸ 1917 καὶ Ἀργυροῦν ἀριστεῖον ἀνδρείας, τὸ 1921, ἐπιδοθὲν ἰδιοχείρως ὑπὸ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης.

Ἄλλος συμπατριώτης μας, ὁ ὁποῖος ἐτιμήθη διὰ τὸν ἡρωϊσμόν του, εἶναι ὁ Ἰωάν. Ἀντωνίου, ὁ ὁποῖος προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπασπιστοῦ καὶ ὁ ὁποῖος ὡς λοχαγὸς ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Ἑλληνοϊταλικὸν πόλεμον τοῦ 1940, καθὼς καὶ πολλοὶ ἀνάπηροι καὶ τραυματῖαι συμπατριῶται μας.

Τὰ μακεδονικὰ καὶ μικρασιατικὰ ὑψίπεδα ἐπότισαν μὲ τὸ αἷμα τῶν καὶ ἐκεῖ ἄφησαν τὴν τελευταίαν τῶν πνοῆν, μὲ τὸ ὄραμα τῆς μεγάλης καὶ δοξασμένης Ἑλλάδος οἱ συμπατριῶται μας: Κων. Μόκας, Νικ. Κίτσας, Λ. Δημόκας, Π. Τσιαλιῆς, Σ. Καρατζήρας, Νικ. Λάππας, Α. Δαμαλῆς, Α. Σιάτρας, Α. Κουτσιᾶνης, Γ. Πατσικαθεοδώρου, Γ. Βακάλης, Ι. Μεταξιώτης, Α. Γαζέτης, Ι. Μπόλης, Κ. Παπαλεξίου, Α. Χατζηργώγας, Σ. Μπατζογιάννης, Α. Μπουμπουνάρας, Γ. Πατσικαθεοδώρου.

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΗΣ 28ης ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940

Ὅπως γιὰ τοὺς Ἕλληνας τῶν γενεῶν, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν τὶς μεγάλες ἡμέρες τοῦ 1940 — 41, ὁ Ἑλληνοϊταλικὸς πόλεμος στὴν Ἀλβανία πραγματικὰ ἦταν γεγονός σημαντικὸ, περισσότερο ἀπὸ ὅσο μπορεῖ νὰ τὸ θεωρήσῃ ἡ ἀπλῆ ἀναδρομὴ στὴ μνήμη. Ἔτσι καὶ γιὰ τοὺς Λιβαδιῶτες, ἦταν ἓνα σημαντικὸ γεγονός αὐτὸς ὁ πόλεμος, ποὺ ἔγινε πηγὴ φρονήματος ἔθνικοῦ. Τὸ πρωτὶ τῆς 28 Ὀκτωβρίου 1940, ἔγινε μία μεγάλη ἀποκόλλησις μὲ τὴν εἶδησι, ποὺ ἔτρεχε ἀπὸ στόμα σὲ στόμα: Πόλεμος. Οἱ Ἴταλοι μᾶς ἐπετέθησαν. Ξεφάντωσε ἡ ἔθνικὴ ὑπερηφάνεια, τὸ φιλότιμο, ἡ λεβεντιά τῶν κατοίκων. Ὁ καθένας μας, ὁ πῶς ταπεινὸς ἔνοιωθε νὰ ξυπνήσῃ μέσα του ἡ ἐπίγνωσι, πὼς μιὰ ἱστορία 3000 ἐτῶν τὸν καλοῦσε νὰ τὴν δικαιώσῃ, νὰ τὴν ὑπερασπισθῇ. Ἡ ἱστορία ἔπαυε πλέον νὰ εἶναι ἱστορία τῶν σχολικῶν βιβλίων ἢ πανηγυρικοὶ λόγοι ἔθνικῶν ἑορτῶν, γινόνταν τώρα πράξεις ζωῆς. Ἡ ἐκλογὴ τῆς μοῖρας ἦταν βαρεῖα γιὰ τὸν καθένα, ἀλλὰ καὶ ἡ τιμὴ πολὺ μεγάλη. Ἡ ψυχολογία τῶν κατοίκων σ' αὐτὴ τὴν ἱστορικὴ στιγμή φάνηκε ἀπλῆ, μὰ μὲ σύνθετο περιεχόμενον τὴν ὁργὴν γιὰ τὸ ὄλο καὶ τὴν ἠθικὴ ἀναξιοπρέπεια τῶν Ἰταλῶν.

Εἶναι 7η πρωϊνὴ ὥρα. Καθὼς κατεβαίνω ἀπὸ τὸ σπίτι μου γιὰ νὰ πηγαίνω στὸ τηλεγραφεῖο, τοῦ ὁποῖου τὴν διεύθυνσιν μοῦ ἀνέθεσε ἡ Νομαρχία, λόγω ἐπιστρατεύσεως τοῦ ταχ. ὑπάλληλου, ἀκούω ἔντονα τὰ κουνδουνίσματα τοῦ τηλεφώνου. Ἀνοίγω βιαστικὰ τὴν πόρτα καὶ ἀρπάζω τὸ ἀκουστικὸ. Ὁ ταχ. ὑπάλληλος Ἐλασσόνος, σὲ ἔντονον καὶ σοβαρὸ ὕφος, μοῦ λέγει: «Πάρε χαρτὶ καὶ γράφε γρήγορα». Καὶ μοῦ ὑπαγορεύει ἓνα κρυπτογραφικὸ τῆλμα πρὸς τὸν διοικητὴ Χωροφυλακῆς, ἀμέσου ἐπιδόσεως. Τότε τόλμησα νὰ τὸν ρωτήσω τί συμβαίνει. «Πόλεμο ἔχουμε, δὲν ἄκουσες ραδιόφωνο; Οἱ Ἴταλοι μᾶς ἐπετέθησαν στὰ σύνορα».

Δυστυχῶς, ἓνα μόνον ραδιόφωνο ὑπῆρχε τότε στὸ Λιβάδι, τοῦ ἱατροῦ Ἰωάν. Νίτση. Ὁ μόνος ποὺ ἄκουσε τὴν πρωϊνὴ ἐκπομπὴ καὶ ἔσπευσε καὶ αὐτὸς νὰ φέρῃ τὴν εἴδησι στὸν διοικητὴ ἐκείνη τὴ στιγμή, κατὰ τὴν ὁποία παρέδίδα τὸ κρυπτογραφικὸ τηλεγράφημα.

Σὲ 10 λεπτὰ μετὰ ἀπὸ τὴν ἀποκρυπτογράφησι, τοιχοκολλήθηκε ἡ

διαταγή τῆς ἐπιστρατεύσεως στὸν πλάτανο τῆς πλατείας. Ἡ εἶδησι ἀπὸ στόμα σὲ στόμα μεταδίδεται μὲ ἀστραπιαία ταχύτητα. Γύρω ἀπὸ τὸν πλάτανο σχηματίζεται ἕνας μεγάλος κύκλος ἀπὸ ἄνδρες καὶ καθένας ἀπ' αὐτοὺς προσπαθεῖ νὰ πληροφορηθῇ ἂν καλεῖται ἡ κατηγορία του καὶ σὲ ποιά μονάδα θὰ παρουσιασθῇ. Ἄλλοι φεύγουν, ἄλλοι ἔρχονται καὶ ὁ κύκλος μεγαλώνει. Ὅσοι πληροφοροῦνται τὴν πρόσκλησί τους τρέχουν ἀμέσως στὸ σπίτι τους, ξεντύνονται, δίδουν τὶς τελευταῖες ὁδηγίες στοὺς γονεῖς των, στὶς γυναῖκες καὶ στὰ παιδιά, σχετικὰ μὲ τὶς δουλειές καὶ τὶς συναλλαγές των καὶ φεύγουν γιὰ τὴν πλατεία. Εἶναι βιαστικοί, θέλουν νὰ παρουσιασθοῦν ὅσο τὸ δυνατόν πῶ γρήγορα, μὰ δὲν ὑπάρχουν μέσα συγκοινωνίας. Γίνονται προσπάθειες ἀπὸ τὶς ἀρχές νὰ ἔλθουν φορητὰ αὐτοκίνητα ἀπὸ τὴν Ἐλασσόνα.

Ἡ πλατεία εἶναι τώρα γεμάτη. Ἄνδρες μὲ λαμπερὰ μάτια, νευρωμένοι μὲ ὑψηλὸ καὶ ἀκμαῖο φρόνημα, μὲ ψυχικὴ διάθεσι τέτοιας ἀταραξίας, ὅμοια τῆς ὁποίας δὲν ἔχουμε γνωρίσει ὡς τώρα. Τὶ ἐνθουσιασμός ἦταν αὐτός! Ἡ ἐλευθερία εἶναι ἱερὸ πάθος, ποὺ χαλυβδώνει καὶ φλογίζει τὸν ἄνθρωπο. Μήπως ὅμως καὶ ἡ συναίσθησι «Νῦν ὑπὲρ πάντων ὁ ἀγὼν» ἀνεπήδησε ἀπὸ τὸ ὑποσυνειδητο σὰν ἱστορικὴ ἐπιταγὴ ἐπικαιρος;

Αὐτὰ τὰ πρόσωπα μὲ τὴ χαρούμενη διάθεσι ἐνσάρκωναν τὴ θέλησι τοῦ ἔθνους μας, τὸ φρόνημά του.

Στὶς 8.30, στὴν αὐλὴ τοῦ σχολείου εἶναι συγκεντρωμένα τὰ παιδιά. Ὅλα εἶναι ἀνήσυχτα. Συγκεντρωμένα σὲ μικρὲς παρεοῦλες συζητοῦν γύρω ἀπὸ τὶς εἰδήσεις ποὺ ἄκουσαν γιὰ τὸν πόλεμο. Μὲ τὸ κτύπημα τοῦ κουδουνιοῦ, ὅλα μπαίνουν στὶς γραμμές των. Οἱ διδάσκαλοι στέκονται στὰ σημεῖα τῆς εἰσόδου, γίνεται ἡ προσευχὴ καὶ ἀμέσως μὲ φωνὴ σταθερὴ, τὴν ὁποία μὲ κόπο κατορθῶνω νὰ διατηρήσω, γιὰ τὴ συγκίνησίς μου ἦταν μεγάλη, μὲ λόγια ἀπλά, γεμάτα ἐθνικὸ παλμό, ἐνημερώνω τοὺς μαθητὰς γιὰ τὸ σημαντικὸ αὐτὸ ἱστορικὸ γεγονὸς καὶ τοὺς καλῶ νὰ βοηθήσουν τὸ ἔθνος στὸν ἀγῶνα αὐτὸ ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν καὶ μὲ τὶς μικρὲς των δυνάμεις νὰ πράξουν καὶ αὐτοὶ τὸ καθήκον, σὰν μικροὶ στρατιῶτες, πρὸς τὴν πατρίδα, ὅπως καὶ ὅπου μποροῦν. Τοὺς εἶδω τὴν ἐντολὴ νὰ τρέξουν ἀμέσως στοὺς γονεῖς των, στὰ πρόβατα, στὰ χωράφια, νὰ τοὺς εἰδοποιήσουν καὶ νὰ τοὺς ἀντικαταστήσουν στὶς ἐργασίες. Τὸ σχολεῖο ἀπὸ σήμερα, τοὺς λέγω, δὲν θὰ λειτουργήσῃ μεχρὶ νεωτέρας διαταγῆς.

Τὰ ἄγνα αὐτὰ Ἑλληνόπουλα ἀρχίζουν αὐθόρμητα νὰ ψάλουν τὸν Ἑθνικὸ Ὕμνο, νὰ ζητωκραυγάζουν καὶ πετώντας τὶς σάκκες στὶς αἴθουσές των, τρέχουν ἀμέσως γιὰ νὰ εἰδοποιήσουν τοὺς γονεῖς των.

Ἴσως νὰ φανοῦν ὑπερβολικὲς αὐτὲς οἱ ἐκδηλώσεις σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔζησαν τὶς μεγάλες αὐτὲς ἱστορικὲς στιγμές. Εἶναι, ὅμως, πραγματικὲς καὶ ἡ πέννα μου εἶναι ἀδύναμη νὰ τὶς περιγράψῃ, νὰ τὶς χρωματίσῃ.

νά τις ἀποδώσει στὸ φυσικὸ τοὺς μέγεθος καὶ στὸ μεγαλεῖο τοὺς. Πάντως, αὐτὸ ἦταν τὸ ἄρωμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἕνα ἀπὸ τὰ συστατικά γνωρίσματα τῆς ἱστορίας.

Τώρα καὶ πάλι στὴν πλατεία. Τὰ πρῶτα αὐτοκίνητα ἔρχονται. Ὅλοι τώρα ἀρχίζουν νὰ πηγαίνουν στὴν εἴσοδο τοῦ χωριοῦ, πρὸς τὸ Α΄ σχολεῖο. Τὰ αὐτοκίνητα ξεκινοῦν μὲ στοιβαγμένους ἐπιστράτους. Συγκινητικὲς στιγμὲς τοῦ ἀποχωρισμοῦ λαμβάνουν χώραν, δάκρυα, εὐχές, ὅλα ἀνακατευμένα, μαντήλια ἀνεμίζουν. Ὅμως, κανένας ἐπίστρατος δὲν λιποψύχησε, δὲν ἔκλαψε. Καθὼς προχωροῦν τὰ αὐτοκίνητα, ἀκούονται τραγούδια τοῦ γάμου. Σύμπτωσις, ἐκεῖνο τὸ πρωῒνο, ἕνας νεόπαντρός μὲ τὴ γαμήλια πομπὴ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων του, ὕστερα ἀπὸ τὸ ὀλονύκτιο γλέντι κφθάνει στὴν πλατεία, μὲ κατεύθυνσι πρὸς τὸ σπίτι τοῦ κουμπάρου. Ἐκείνη τὴ στιγμῇ, ὁ ἀστυνόμος τοῦ χωριοῦ τοιχοκολλοῦσε τὴ διαταγὴ ἐπιστρατεύσεως. Ὁ γαμπρὸς βρῖσκεται τώρα στὸ πρῶτο αὐτοκίνητο γιὰ τὸ μέτωπο καὶ ὁ γάμος συνεχίζεται στὸ αὐτοκίνητο μὲ τραγούδια, καλαμπούρια καὶ πειράγματα. Αὐτὴ ἦταν ἡ ψυχικὴ διάθεσις τῶν Λιβαδιωτῶν, ὅταν πῆγαιναν νὰ ἐκκληρώσουν τὸ χρέος των πρὸς τὴν πατρίδα. Τὰ τελευταῖα τμήματα τῶν ἐπιστράτων φεύγουν στὶς 2 τὸ ἀπόγευμα. Τὸ Λιβάδι φαίνεται, τώρα, ἄδειο. Ἔχουν φύγει 650 παλληκάρια. Οἱ ἔντονος συγκινήσεις ὑποχωροῦν καὶ τὰ συναισθήματα ἀπὸ τὸ χωριὸ ἀμβλύνονται. Μένουν ὁμως τὰ μεγάλα προβλήματα τώρα καὶ αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ ἀντιμετωπίσουν μὲ θάρρος καὶ ἀποφασιστικότητα.

Τὸ ἠθικὸ τοῦ λαοῦ εἶναι ἀκμαιότατο. Ὅλοι τοὺς ἐπέδειξαν θάρρος καὶ ψυχραιμία. Ὅλοι ἔπραξαν τὸ καθῆκον τοὺς. Τὰ κενὰ πού ἔαψαν οἱ ἐπίστρατοι στὶς ἑξωτερικὲς δουλειές, τὰ συνεπλήρωσαν αὐτοὶ πού ἔμειναν. Γέροι, γυναῖκες καὶ παιδάκια θόσκουν τώρα τὰ πρόβατα, κουβαλοῦν τὰ ξύλα γιὰ τὸ χειμῶνα ἢ ὀργώνουν τὰ χωράφια.

Ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴ προστασίας ἐπιστράτων, ἡ ὁποία συστήθηκε τὴν πρώτη ἐβδομάδα, ρίχθηκε τὸ σύνθημα νὰ σπαροῦν τὰ χωράφια τῶν ἐπιστράτων πρῶτα καὶ ὕστερα τῶν ἄλλων. Ἡ ἀλληλεγγύη, μὲ δὴλ της τὴν χριστιανικὴν διάθεσι, πού εἶναι ἀρετὴ μὲ μακρὰ παράδοσι στὸ Λιβάδι, γιὰτὶ ἀσκήθηκε αἰῶνες σ' αὐτὸ τὸν τόπο στὰ δύσκολα χρόνια τῆς σκλαβιάς, ἐξεδηλώθη καὶ πάλιν ὀργανωμένη. Πρῶτα σπάρθηκαν τὰ χωράφια τῶν ἐπιστράτων. Ἡ μάχη τῆς σπορᾶς κερδήθηκε μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ, πού χάρισε καλοκαιρίαν τὸν Νοέμβριον καὶ μὲ τὴν κοινὴν καὶ ἐπιμονὴν προσπάθεια ὄλων. Ἡ ἴδια ἀλληλεγγύη ἐκδηλώνεται γιὰ τὸ ξεχειμῶνισμα τῶν ἐγκαταλελειμμένων πομνίων τῶν ἐπιστρατευθέντων γιὰ τὸν ἐφοδιασμὸ τῶν οἰκογενειῶν των μὲ καυσόξυλα καὶ γιὰ κάθε ἀνάγκη ἢ πρόβλημα, τὸ ὁποῖο παρουσιάζεται.

Μὲ πρωτοβουλία τῶν δασκάλων τοῦ σχολεῖου ἐξασφαλίζεται προ-

σθετο επίδομα στις άπορες οικογένειες τών στρατευθέντων, με τὸ παρεχόμενον ἀπὸ τὸ κράτος, ἀπὸ εισφορὲς τῶν κατοίκων. Στους ἐράνους, τὸ Λιβάδι προσφέρει ἀπὸ ὅλη γτὴν ἐπαρχία τὰ περισσότερα, σὲ χρήματα καὶ σὲ σφάγια. Οἱ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια πλέκουν μέρα - νύκτα κάλτσες, πουλόβερ καὶ φανέλλες, γιὰ νὰ στείλουν δέματα στους δικούς των καὶ νὰ βοηθήσουν τὴ γενικὴ προσπάθεια τῶν διαφόρων οργανώσεων γιὰ τὸν ἐφοδιασμὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ μετώπου με μάλιστα εἶδη.

Δὲ λύγησε, δὲ λιποψύχησε κανένας, ὅσο κράτησε ὁ πόλεμος. Πανηγύρισε με πηγαῖες ἐκδηλώσεις ἐνθουσιασμοῦ γιὰ τις νίκες τοῦ στρατοῦ μας στὴν Κορυψά, Κλεισούρα, Τεπελένη κλπ. καὶ μετείχε ψυχικὰ στις ἀγωνίες καὶ στις δυσκολίες του. Σὲ περισυλλογὴ βαθύτατη ἀκουε τὴν βροντὴ τῶν κανονιῶν σ' ὅλες τις ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ. Εἶχε ὁ καθένας μας τὴ ψυχικὴ διάθεσι καὶ τὸν ἀέρα ποὺ ἔχει κανεὶς ἀπὸ τὴ νίκη.

Ἀπὸ ἐπίσημα ἔγγραφα διαπιστώθηκε τὸ θάρρος, ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ αὐταπάρησις τῶν παιδιῶν τοῦ Λιβαδίου στὸν σκληρὸ αὐτὸ πόλεμο, στὰ κατοστράχαλα βουνὰ γτῆς Βορείου Ἡπείρου. Ἀρκετοὶ τιμήθηκαν με παράσημα καὶ ἀριστεία ἀνδρείας. Σκληραγωγημένοι ὅπως ἦσαν οἱ βουνήσιοι πατριῶτες μας, ἀνθεξάν στις κακουχίες καὶ βοήθησαν πολλοὺς συντρόφους των, ποὺ ἦσαν ἀπροσάρμοστοι στις κακουχίες.

Οἱ νίκες στὴν Ἀλβανία ἦταν ὀλοζώντανες. Τὸ Ἔθνος μας εἶχε ἀποκτήσει μιὰ καινούργια ἐπίγνωσι γιὰ τις δυνατότητες ποὺ ἐκρυβε μέσα του καὶ οἱ ὅποῖες ἄγγιζαν τὸ θαῦμα.

Ὅμως, ἡ λαϊκὴ συνείδησις, στις 6 Ἀπριλίου 1941, ὅταν ἡ Γερμανία με τὴν ἀφσάλενια γροθιά κτύπησε τὴν πόρτα τῆς Ἑλλάδος, δὲν γελάστηκε. Ἡ ὥρα ἦταν πολὺ δραματικὴ, ἀναρωτηθήκαμε ὅλοι μας τι θὰ γίνη τώρα, μήπως φτελιώνει ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορία; Ὅχι, δὲν εἶναι δυνατὸν, ἡ Ἑλλάδα ποτὲ δὲν πεθαίνει. Ὅμως, μελαγχολικὲς σκέψεις κυριαρχοῦσαν στὴ ψυχὴ μας. Μιὰ Γερμανία, νικήτρια με τοὺς Βουλγάρους συμμάχους, δὲν θὰ ἦταν καὶ τὸ τέλος τῆς Ἑλλάδος ἢ ὥρα μαρτυρίου.

Φύσηξε γιὰ λίγο ἓνας τρελλὸς ἀνεμος ἐλπίδας ἀπ' γτὴν ἡρωικὴ ἀντίστασι στὰ ὄχυρά μας, γιὰ νὰ ἐξατμισθῇ τὴ Μεγάλῃ Παρασκευῇ, στις 7.30 τὸ πρωί. Ὅταν ἀντικρούσαμε τὰ πρῶτα γερμανικὰ αυτοκίνητα καὶ μηχανοκίνητά τους, κατάμαυρα σὰν τὰ κοράκια, νὰ κατεβαίνουν ἀπ' τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου πρὸς τὸν κάμπο μας καὶ ἀπὸ τὸ Παλασοδέρβενο πρὸς τὴν Δολίχη καὶ τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα τὰ πρῶτα τμήματα τοῦ γενναίου μας στρατοῦ, ποὺ με Ὀδύσειες ἀφάνταστες πῆραν τὸ δρόμο τῆς φυγῆς, ἀποφασισμένοι νὰ μὴ πέσουν στὰ χέρια τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Γερμανῶν.

Ὁ ζυγὸς τῆς σκλαβιάς εἶχε ἰσκιώσει καὶ τὸ Λιβάδι. Ἦταν ἡ Μεγάλῃ Ἑβδομάς, ἡ ἑβδομάς τῶν παθῶν τοῦ Θεανθρώπου, ἀλλὰ καὶ ἑβδομάς γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ποὺ ἀρχίζουν τὰ πάθη της. Εἶναι ὁ ἐσταυρωμένος

δύο μεγάλων χριστιανικῶν, δῆθεν, λαῶν, οἱ ὁποῖοι θεοποίησαν τὴν βία καὶ παρεβίασαν τοὺς ἠθικoὺς νόμους μὲ τὴν ἀτιμία τους.

Αἱ ἐπιχειρήσεις στὴν περιοχὴ τοῦ Λιβαδίου, ἡ ὁποία ἦταν ἡ δευτέρα γραμμὴ ἀμύνης καὶ ἡ ὁποία ἄρχιζε ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο, τὰ στενὰ τῆς Πέτρας — Μόρνας — Χαϊδάρι — Σιάγκα, ὡς τὰ στενὰ τῆς Πόρτας, τὴν ὁποία εἶχαν ὀχυρωμένα τμήματα Νεοζηλανδικoῦ στρατοῦ, εἶχαν τὴν μορφή ἀεροπορικῶν ἐπιδρομῶν καὶ βομβαρδισμῶν μὲ «Στούκας», κυρίως στὶς φάλαγγες τῶν ὑποχωρούντων τμημάτων ἀπὸ τὸ Σαραντάπορο ὡς τὴν Ἐλασσόνα. Ἐπειδὴ καθημερινῶς πολυβολοῦσαν καὶ τὸ Λιβάδι, ὅλοι ἔχουμε σκορπίσει στὶς γύρω πλαγιές τοῦ Λιβαδίου καὶ ἀπὸ ἐκεῖ παρακολουθοῦσαμε τὸ φοβερὸ θέαμα τῶν βομβαρδισμῶν, τὶς φλόγες ἀπὸ τὰ καιώμενα αὐτοκίνητα καὶ τὶς βολές τῶν ἀντιαεροπορικῶν πυροβόλων, μὲ σφιγμένη τὴν καρδιά ἀπὸ τὴν ἀγωνία.

Ἡ Ἀνάστασις ἔγινε στὶς 6 τὸ πρωῖ, λόγω τῶν συνεχιζομένων πολυβολισμῶν. Τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» τὸ ἀκούσαμε μὲ βουρκομένα μάτια. Πότε, ἄραγε, θὰ ἀκούσαμε καὶ τὸ χαρμῶδες μῆνυμα τῆς ἀναστάσεως τῆς Πατρίδος μας ἀπὸ τὴ μισητὴ σιλαβιά;

Γυρίσαμε στὰ σπίτια, μὰ δὲν μᾶς κρατοῦσε ὁ τόπος, οὔτε τὸ πασχάλινὸ τραπέζι. Ὅλοι εἴμαστε στὸ Κιόσι καὶ καθὼς βλέπουμε νὰ ἀνεβαίνουν στρατιῶτες ἀπὸ τὸν κάμπο, τρέχουμε ὅλοι νὰ τοὺς ρωτήσουμε γιὰ τοὺς δικoὺς μας, γιὰ τὴν ἀκούσθησαν δυσάρεστες εἰδήσεις γιὰ στρατοπέδα συγκεντρώσεως στὸν Κόζακα, στὸ Ἀμύνταιο καὶ στὰ Ἰωάννινα. Ὅλο τὸ χωρὶὸ συναγωνίζεται, ποῖος νὰ πρωτοπάρῃ νὰ φιλοξενήσῃ, νὰ περιποιηθῇ τὰ ταλαιπωρημένα ἀπὸ τὶς κακουχίες παιδιὰ. Ἡ ἀγωνία κράτησε ἀρκετές μέρες, ἕως ὅτου ὀλοκληρώθηκε ἡ ἐπιστροφή τῶν παλληκαριῶν.

Ἀπὸ τὸ προσκλητήριο ὅμως αὐτὸ, λείπουν αὐτοὶ ποὺ ἄφησαν τὴν πνοὴ στὶς βουνοκορφές τῆς Ἀλβανίας καὶ οἱ ὁποῖοι πότισαν τὸ δένδρο τῆς ἐλευθερίας μὲ τὸ τίμιο αἷμα τους. Σ' αὐτοὺς ποὺ ἀπουσιάζουν ἀπὸ τὸ προσκλητήριο τῶν δραματικῶν αὐτῶν στιγμῶν, σ' αὐτοὺς ποὺ ἔπαιξαν τὸ ἱλιγγιώδες παιχνίδι μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο, σ' αὐτοὺς ποὺ ὁ θάνατος ἔγινε ἀδελφὸς μὲ τὴν ἀθανασία, εὐλαβικὰ ἄς κλίνουμε τὸ γόνα ὅλοι οἱ μεταγενέστερα καὶ ἄς στεφανώσουμε τὸ ἀπέριττο μνημεῖο, ὅπου εἶναι γραμμένα τὰ ὄνματα τῶν ἡρωϊκῶν νεκρῶν τοῦ χωριοῦ μας, σὲ κάθε ἐπέτειο τοῦ ἱστορικοῦ «Ὁχι», σὰν μιὰ ἐκδήλωσι τῆς εὐγνωμοσύνης μας γιὰ τὸν θάνατό τους.

Οἱ κατωτέρω εἶναι οἱ νεκροὶ τοῦ ἀλβανικοῦ πολέμου: Α. Μπίσμπας, Ε. Ἀντωνίου, Ἀθ. Παμπέρης, Δ. Κανώτας, Ἰωάν. Χρυσικός, Δ. Μπατζογιάννης, Γ. Γαφρέτης, Στ. Γκατζούνης, Ἀν. Σαλαβάτης, Π. Γκατζούνης, Χρ. Δερβένας καὶ Παπαϊάκος.

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ (1941 — 1944)

Ἀνήμερα τῆς 21ης Ἀπριλίου 1941 ἀπὸ τὸ Κιόσι βλέπουμε ν' ἀνηφορίζουν ἀπὸ τὴ Δολιχὴ γιὰ τὸ Λιβάδι γερμανικὰ αὐτοκίνητα. Σὲ λίγο φθάνουν στὴν πλατεία, ὅπου κατεβαίνουν μερικοὶ τραχεῖς καὶ ὑπεροπτικοὶ στρατιῶτες μὲ ἓνα λοχία, ὃ ὁποῖος μέσω διερμηνέως μᾶς καλεῖ νὰ παρὰδώσουμε πολεμικὸ ὕλικὸ καὶ Ἄγγλους στρατιῶτες.

Δύο Νεοζηλανδοὶ στρατιῶτες, καθυστερημένοι στὴν ὑποχώρησί τους ἀπὸ τὴ «Γραμμένη Ὁξύα», βρίσκονται στὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον. Εἶναι κουρασμένοι ἀπὸ τὴ μεγάλη πορεία. Μὲ ἐπιμονὴ τοὺς παρακαλοῦμε νὰ τοὺς ὀδηγήσουμε ἀσφαλῶς στὰ τμήματά των, τὰ ὁποῖα βρίσκονται ἀκόμη στὸ Λαμάσι, ἀλλὰ αὐτοὶ δὲν δέχονται καὶ προτιμοῦν νὰ παραδοθοῦν. Ἀλησμόνητὴ μᾶς ἔμεινε ἡ ἀπάθειά των. Καθὼς μπαίνουν στὸ αὐτοκίνητο, μᾶς ἀποχαιρέτισαν, κάνοντας μὲ τὰ δάκτυλά των τὸ σῆμα τῆς νίκης.

Βρισκόμαστε ψυχολογικὰ σὲ καταθλιπτικὴ κατάστασι, καθὼς ἀπὸ τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης καὶ τὴν ἔξαρσι τοῦ ἔθνικοῦ φρονήματος πέφτουμε στὴν ἄβυσσο, στὸν ἀφανισμό. Ὅλα γκρεμίστηκαν γύρω μας.

Τὴν πίκρα τῆς σκλαβιάς τὴν δοκιμάζουμε ἀπὸ τὴν πρώτη κιόλας στιγμή. Ἡ βαναυσότης, οἱ ταπεινώσεις, οἱ ἀρπαγές, ἦσαν τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς συμπεριφορᾶς τῶν κατακτητῶν.

Γρήγορα, ὅμως, τὸ σκοτάδι τῆς ἀπελπισίας τὸ σκόρπισαν οἱ πρῶτες ἀκτίνες τῆς ἐλπίδας, οἱ ὁποῖες μᾶς δυνάμωσαν τὸ πάθος γιὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ μᾶς ὀδήγησαν στὴν αὐτοκυριαρχίαν καὶ τὴν ἀπόφασί μας ὅπως στὴν προσπάθειαν τῶν κατακτητῶν νὰ μᾶς κάμψουν μὲ τίς στερήσεις καὶ τὴ βία ν' ἀντιτάξουμε τὸ μῖσος ἐναντίον τους καὶ τὴν ἔντονη προσπάθειαν νὰ ἐπιβιώσουμε. Ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῆς τῆς νέας ψυχολογικῆς καταστάσεως εὐρισκόμενοι, προσπαθοῦμε νὰ ἀναπτύξουμε ἔντονη παραγωγικὴ δραστηριότητα καὶ νὰ ἐξασφαλίσουμε ἓνα πολεμικὸ ὄπλο, νὰ τὸ κρύψουμε κάπου καλὰ, γιὰ τὴν θὰ μᾶς ἐχρειάζετο εἰς τὸ ἐγγὺς μέλλον. Ὑπῆρξε ἡ συμβολικότερα ἔκφρασις τοῦ ἀυθορμητισμοῦ τῆς ἀντιστάσεως κατὰ τοῦ κατακτητοῦ. Κανένα ἄτομο, ἡγέτης, καμμιὰ ὀργάνωσις, δὲν ὑπέδειξε τίς σκέψεις καὶ τίς ἐκδηλώσεις αὐτές. Ἦσαν πηγαῖες. Ἦσαν, ἡ φωνὴ τῆς Ἱστορίας τοῦ ἔθνους μας, μᾶς καλοῦσε εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμήν εἰς τὰ νέα μας καθήκοντα.

Ἀπὸ τῆς 21ης Μαΐου 1941, τὸ Λιβάδι θρῖσκεται ὑπὸ ἰταλικὴν κατοχήν. Μολονότι δὲν σταθμεῦσιν τμήματα ἰταλικοῦ στρατοῦ, ἡ ἀπὸσφαιρα εἶναι καταθλιπτικὴ. Τὸ ἰταλικὸ φρουραρχεῖο Ἐλασσόνος, στὸ πρῶτο στάδιον τῆς κατοχῆς προσπαθεῖ νὰ δημιουργήσῃ φιλικὰς σχέσεις μὲ τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς του, ἰδίαν στὰ βλαχόφωνα χωριά, ριχοντας τὸ σύνθημα ὅτι οἱ Κουτσαβλάχοι εἶναι τὰ χαμένα ἀδελφία καὶ οἱ ἀπόγονοι

Δυστυχῶς, βρέθηκαν ἐλάχιστα τυχοδιωκτικά στοιχεῖα, μὲ ρευστὴ ἐθνικὴ συνείδησι, τὰ ὁποῖα ἐδέχθησαν νὰ ὑπηρετήσουν τοὺς πολιτικοὺς σκοποὺς τῶν Ἰταλῶν καὶ ἐπλαισίωσαν τὴν κίνησιν των. Ἡ μειοψηφία αὐτῆ τῶν προδοτῶν ἀνέπτυξε τρομοκρατικὴν δρασίαν καὶ ἐπεδίωξε νὰ διευρύνῃ τὴν ὀργάνωσιν καὶ πρὸς τὸ Λιβάνι.

τῶν Ρωμαίων λεγεωναρίων.

Ἐνθυμοῦμαι ὅτι παράγοντες τῆς Ἐλασσόνας ἐκάλεσαν τοὺς συμπατριῶτες μας Ἄστ. Δαντσούλην καὶ Γ. Καρράν νὰ κατέλθουν εἰς Ἐλασσόνα, διὰ νὰ συζητήσουν φιλικῶς καὶ διὰ τὸ καλὸν τοῦ Λιβαδίου, τὸ ζήτημα τῆς συμμετοχῆς καὶ τῶν Λιβαδιωτῶν εἰς τὴν κίνησιν, διὰ νὰ μὴν ἐρεθισθοῦν ἐκ τῆς ἀρνήσεώς των οἱ Ἰταλοὶ καὶ διὰ νὰ ἀποφύγουν τὰς ἐπιτάξεις ζώων καὶ τροφίφων.

Εἰς μίαν νυκτερινὴν σύσκεψιν πολλῶν κατοίκων, ἀπεφασίσθη νὰ μὴ μεταβῇ κανεὶς καὶ ν' ἀπαντήσουν ὑπερήφανα ὅτι οἱ Λιβαδιῶτες εἶναι Ἕλληνες καὶ δὲν πρόκειται νὰ γίνουν ἀρνησιπάτριδες, γιὰ νὰ σώσουν τὰ γελᾶδια καὶ τὰ πρόβατὰ των.

Ὡς ἦτο φυσικόν, ἡ ὑπερήφανος αὐτὴ ἀπάντησις ἐπροκάλεσε τὴν ὀργὴν τῶν Ἰταλῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1942 ἐκήρυξαν ἐξοντωτικὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Λιβαδιωτῶν. Τμήματα τῆς ἰταλικῆς φρουρᾶς τὸ λεηλατοῦν συστηματικὰ καθημερινῶς καὶ ἐντὸς ὥρων ἀξιῶνουν νὰ συγκεντρωθοῦν μεγάλες ποσότητες πατάτας, σιτηρῶν, τυροῦ, μαλλιῶν, βάσει ὀνομαστικῶν καταλόγων.

Χαρακτηριστικὸν τῆς ὅλης καταστάσεως, εἶναι καὶ τὸ κατωτέρω ἔγγραφο, μὲ ἡμερομηνία 12 Ἰουνίου 1942, τὸ ὁποῖον ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Κοινοῦτητος Λιβαδίου καὶ ὑπογράφεται ἀπὸ τὸν διοικητὴν τοῦ ἰταλικοῦ φρουραρχείου ταγματάρχην Ἀντόνιο Φέστι:

«Κατὸπιν διαταγῆς τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Σεβαστοῦ Ἰταλικοῦ Φρουραρχείου, διατάσσομεν ὅπως ἀποστείλλετε ἡμᾶς ἑκατὸν πενήτηντα (150) πρόβατα τὴν Δευτέραν, 15ην τρέχοντος καὶ ὥραν 8ην π. μ. Ἐὰν ἡ διαταγὴ μας δὲν εἰσακουσθῇ, ἐπιβαρύνεται μὲ τὴν εὐθύνην ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κοινοῦτητος».

Τὸ κῦμα τῆς τρομοκρατίας δυναμώνει καὶ οἱ κάτοικοι, γιὰ ν' ἀποφύγουν τὴν λεηλασίαν, μετακινοῦν τὶς οἰκονγένειες στὶς καλύβες τῶν κτημάτων τους, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν βρίσκουν ἡσυχία. Ἀρχίζουν ἔρευνες καὶ ἐπιτάξεις μικρῶν καὶ μεγάλων ζώων. Εἰς διάστημα 6 μηνῶν διηρηπάγησαν ἄνω τῶν 150 ἀγελάδες καὶ 5000 αἰγοπρόβατα, 2 ἑκατομμύρια ὀκάδες πατάτα καὶ ὀλόκληρος ἡ παραγωγὴ τυροῦ καὶ μαλλιῶν. Ὅλοι μας προσπαθοῦμε νὰ κρύψουμε τρόφιμα σὲ κρύπτες, ἔξω στὰ χωράφια.

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1942, ὡς ἐνθυμοῦμαι, ἕνα τμήμα ἰταλικοῦ στρατοῦ ἔφθασε στὸ Λιβάνι καὶ παρέμεινε ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς

αὐτοῦ ἀξιωματικὸς ἐκάλεσε τοὺς κτηνοτρόφους καὶ ἐζήτησε νὰ τοῦ φέ-
ρουν ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας 600 πρόβατα. Ὅταν συνεκεντρώθη ἓνα μέρος ἀ-
πὸ αὐτά, ὁ ἀξιωματικὸς διέταξε νὰ σφαγοῦν καὶ νὰ τοποθετηθοῦν εἰς τὰ
κρεοπωλεῖα, ἐκάλεσε δὲ τὸν Πρόεδρον τῆς Κοινότητος νὰ συντάξῃ κα-
τάλογον τῶν ἀπόρων οἰκογενειῶν καὶ νὰ τὰς εἰδοποιήσῃ νὰ προσέλθουν
εἰς τὴν διανομὴν τοῦ κρέατος. Εἰς μάτην ἀνέμενε ἐπὶ μίαν ἡμέραν τὴν
προσέλευσιν τῶν ἀπόρων. Μὲ περιφρόνησιν οἱ ἄποροι ἀντιπαρῆλθον τὴν
φιλάνθρωπον αὐτὴν ἐκδήλωσιν τοῦ ἀξιωματικοῦ. Οὐδεὶς προσῆλθε καὶ ὁ
ἀξιωματικὸς, ἔξω φρενῶν, διέταξε νὰ τὰ διαβρέξουν μὲ πετρέλαιο καὶ νὰ
τὰ ρίψουν εἰς τοὺς λάκκους.

Παρὰ τὴν ἐπιδείνωσιν τῆς καταστάσεως ἀπὸ τὰς ληλασίας, τὴν τρο-
μοκρατίαν καὶ τὰς ἐπιδρομὰς, οἱ κάτοικοι δὲν ἐκάμφθησαν. Εἰς τὴν προσ-
πάθειαν τῆς ἐξαθλιώσεως τοῦ κατακτητοῦ ἔδωσαν τὴν μάχην τῆς ἐπιβιώ-
σεώς των μὲ ἔντασιν. Ἐπεδόθησαν μὲ φανατισμὸν εἰς τὴν αὐξήσειν τῆς
καλλιιεργείας σιτηρῶν καὶ πατάτας. Μὲ τὴν τόλμην καὶ τὴν ἐργατικότη-
τά των κατορθώνουν νὰ δημιουργήσουν μεγάλα ἀποθέματα τροφίμων.
Καραβάνια ζῶων κινοῦνται στὴν γερμανοκρατούμενη περιοχὴ τῆς Μακε-
δονίας, ὅπου δὲν ὑπάρχουν αὐστηροὶ περιορισμοί, φορτωμένα μὲ πατάτα,
τὴν ὅποια ἀνταλλάσσουν μὲ σιτάρι, καλαμπόκι καὶ ἄλλα εἶδη τροφίμων καὶ
ἔτσι κατώρθωσαν νὰ ἐπιβιώσουν αὐτοί, ἀλλὰ καὶ οἱ κάτοικοι τῶν γειτο-
νικῶν χωριῶν τῆς περιφερείας μας, οἱ ὅποιοι προμηθεύονται τροφίμα ἀ-
πὸ τὸ Λιβᾶδι. Εἶναι ἀξία ἐξάρσεως ἢ ἐπιδειχθεῖσα ἀλληλεγγύη μεταξὺ
τῶν κατοίκων εἰς τὰς δυσκόλους αὐτὰς στιγμὰς. Ὅλοι πλούσιοι καὶ πτω-
χοί, ἐπέζησαν καὶ δὲν στερεθήσαν τοῦ ψωμοῦ. Τὰ ἴδια αἰσθήματα ἐξε-
δήλωσαν καὶ πρὸς τοὺς συμπατριώτας καὶ φίλους των εἰς τὰς πόλεις, μὲ
τὴν ἀποστολὴν τροφίμων σὲ κάθε εὐκαιρία, γιὰτι καὶ τοῦτο ἦταν δύσκολο,
διότι τὰ φυλάκια τῶν Ἰταλῶν κατέσχον τὰ πάντα.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1941, ἐνεφανίσθη ἡ ὀργάνωσις τοῦ ΕΑΜ, εἰς τὸ
Λιβᾶδι. Αὐτὴ παρουσιάσθηκε ὡς ἀπρόσωπος ὀργάνωσις, ποὺ ἐκφράζει
τὴς ἐθνοαπελευθερωτικὰς ἐπιδιώξεις τοῦ λαοῦ, ἀφοῦ ἓνας ἀπὸ τοὺς κυ-
ριώτερους σκοποὺς τῆς ἦτο ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ Ἕθνους ἀπὸ τὸν ξενι-
κὸ ζυγὸ, ἢ πλήρης ἀνεξαρτησία τῆς χώρας μας καὶ ἐν συνεχείᾳ ἢ ἐκδή-
λωσις τῆς κυριαρχικῆς θελήσεώς του μὲ ἐκλογές, γιὰ τὸν τρόπο διακυ-
βερνήσεώς του. Ὡς ἦτο φυσικὸν, τὸ αὐθόρμητο ἀγωνιστικὸ πνεῦμα τῶν
κατοίκων εἶχε ἐξαρθῆ ἀπὸ τὰ ἠλίθια, τὰ ἠθικῶς τερατώδη ὀλοκληρωτικὰ
ἐγκλήματα τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Γερμανῶν. Αὐτὰ ἐνέτειναν καὶ ὄξυναν
τὸ μῖσος ἐναντίον τῶν κατακτητῶν καὶ ἐγέννησαν ἓνα τεράστιο κύμα ἐ-
θνικισμοῦ καὶ ἀντιστάσεως.

Σ' αὐτὴ τὴν πρόσφορο ψυχολογικὴν κατάστασι τοῦ λαοῦ παρουσιά-
σθηκε τὸ ΕΑΜ. Ὅλοι θεωροῦσαν ὡς ἐθνικὸ καθήκον τὴν ἔνταξιν τους

σ' αυτό. Οί κάτοικοι θέτουν τὰ πάντα στή διάθεσι τοῦ ἀγῶνος, ὅπλα καὶ τροφίμα καὶ τοὺς πρώτους ἀντάρτες, οἱ ὁποῖοι κινήθηκαν ἀπὸ πατριωτικὰ συναισθήματα, ὅπως ὅλοι μας, ἄσχετα ἂν μεταγενέστερα μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς τυλίχθηκαν στὰ δίχτυα τῆς ἀράχνης τοῦ ΚΚΕ καὶ ἔγιναν τυφλὰ ὄργανά του. Πολὺ γρήγορα, ὅμως, ἡ ἐνθουσιώδης ἐκείνη πίστις καὶ ἡ ἤρεμη πεποίθησις, πὺ μᾶς ἔκανε νὰ ἀκολουθήσουμε τὸ ΕΑΜ, κλονίσθη- κε, ὅταν διαπιστώθηκε πὺ πῖσω ἀπὸ αὐτὸ κρύβονταν τὸ ΚΚΕ, τὸ ὁποῖο χωρὶς κᾶν νὰ τηρήσῃ τὰ προσήματα ἔδωσε ἰδιαίτερες διαστάσεις καὶ ἰδιαίτερες λύσεις, ἔκαιρα καὶ ἄτεχνα ἐμπνευσμένες ἀπὸ τὰ σοβιετικὰ ὑ- ποδείγματα, μὲ ὅλες τὶς σταλινικὲς ἐκτροπὲς καὶ βαρβαρότητες στὸν πο- λιτικὸν καὶ ταξικὸν ἀγῶνα, παρὰ στὸν ἀπελευθερωτικὸν, ταυτίζοντας τὸ κίνημα μὲ τὸ κόμμα. Στὴν πορεία τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος, μὲ ἀπογοήτευσι διεπίστωσαν οἱ Λιβαδιῶτες τὶς ἐκτροπὲς αὐτές, μὲ τὶς ἐκτε- λέσεις χωροφυλάκων στὰ Πιέρια, μὲ τὴν ἐν ψυχρῷ δολοφονία τοῦ συμ- πατριώτου μας Γ. Τριάρχου, μὲ τὸν διωγμὸ κάθε ἄλλης μορφῆς ἀντιστα- σιακοῦ κινήματος, ὅπως τὸ διεπίστωσαν οἱ Λιβαδιῶτες πὺ ἔφθασαν ὡς τὸ Βουλγαρέλι τῆς Ἄρτας μὲ τὰ καραβάνια τῶν ἐφοδίων γιὰ τὸν ΕΛΑΣ, μὲ τὸν ἀγρυπνο ἔλεγχο καὶ καθοδήγησι κάθε ὀργανώσεως ἀπὸ τὸν κοι- ματικὸ ὑπεύθυνο, ἀπὸ τὶς ἀσυναρτησίες καὶ ἀντιφάσεις τῶν νεοφωτιστῶν καθοδηγητῶν τοῦ ΚΚΕ στὶς συχνὲς λαϊκὲς συγκεντρώσεις.

Ὅλα αὐτὰ ἐδημιούργησαν ἓνα κλίμα τρομοκρατίας, καχυποψίας καὶ ἀμφιβολίας γιὰ τὴν καθαρότητα τῶν σκοπῶν τοῦ ἀγῶνος καὶ φόβο γιὰ τὶς μελλοντικὲς ἐξελίξεις του. Μὲ τὸ ὑγιὲς κριτήριό τους ἔβλεπαν πὺ ὅλα ὅσα ἔγιναν, δὲν ἦσαν σύμφωνα μὲ τοὺς σκοποὺς τοῦ ΕΑΜ καὶ τὰ πατριω- τικὰ συνθήματα, τὰ ὁποῖα τοὺς συνεκίνησαν, ὅπως ὅλους τοὺς Ἕλληνας καὶ γιὰ τὰ ὁποῖα πολλοὶ θυσίασαν τὴ ζωὴ τους καὶ ὅλες τὶς περιουσίες των, πιστεύοντας ὅτι ὑπηρετοῦσαν τὴν πατρίδα καὶ τὴν ὑπόθεσι νῆς ἐ- λευθερίας. Μὲ τὰ θλιβερὰ πρωτεῖα, τοὺς νεκροὺς καὶ τὶς ὑλικὲς καταστρο- φές, τὶς ἐθνικὲς αὐτὲς περπατηνὲς τῆς καθολικῆς ἀντιστάσεώς των, κα- τὰ τὴν κατοχὴν καὶ κατὰ τὴν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα, δικαίως διεκδικοῦν καὶ τὰ πρωτεῖα στὴν ἐθνικὴ ἀντίστασι.

Νὰ γιὰτὶ ἡ ἐπιθετικὴ τῆς ἐθνικῆς ἀντιστάσεως καὶ ἡ πὺ μεγάλη ὁδὸς ἀ- νήκει ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τοὺς ἀγνοὺς ἀγωνιστὰς κατοίκους τῶν χωριῶν, μὲ τὶς προσφορὲς τους, τὶς θυσίες, μὲ τὰ ὀλοκαυτώματα καὶ ὄχι στὰ πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ ἐκεῖνα στελέχη τοῦ ΚΚΕ, πὺ τὸν κατηλεύθησαν καὶ πὺ μὲ τὸν φανατισμὸ τους μετέτρεψαν τὸ ἐθνικὸ πάθος γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι σὲ ταξικὸ μισὸν.

ΣΥΓΚΡΟΥΣΙΣ ΑΝΤΑΡΤΩΝ & ΙΤΑΛΩΝ ΣΤΟ ΛΙΒΑΔΙ

Τὸ ἐνοπλο τμήμα πὺ δροῦσε στὴν περιοχὴ μας, ἄγνωστον πὺς καὶ

ποῦ, ἐκμεταλλευόμενον τὴν ψυχολογικὴν κατάστασιν τῶν κατοίκων, συνεπεία τῶν συνεχῶν διαρπαγῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν τρομακτικῶν ἐνεργειῶν ἐνὸς ἀποσπάσματος Ἰταλῶν, μὲ ἐπικεφαλῆς ἕνα φανατικὸ φασίστα λοχία, τὸν Μπερτίνι, ἀπεφάσισαν τὴν σύλληψιν καὶ ἐκτέλεσιν τοῦ ἀποσπάσματος αὐτοῦ ἐντὸς τῆς κωμοπόλεως, μὲ πᾶσαν μυστικότητα, παρὰ τὰς ἀντιρροήσεις τῶν τοπικῶν στελεχῶν. Τὴν δὲ ἐνέργειάν των αὐτὴν ἐδικαιολόγησαν ὅτι προῆλθε δῆθεν ἀπὸ ἰσχυρὰν λαϊκὴν πίεσιν τῶν κατοίκων τοῦ Λιβαδίου.

Τὴν 18ην τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου τοῦ ἔτους 1942, ἔφθασεν, ὡς συνήθως, ὁ Μπερτίνι μὲ 4 στρατιώτας, διὰ τὴν συγκέντρωσιν μιαν ποσότητα πατάτας, ὁπότε δίδεται τὸ σύνθημα τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν κατοίκων ἀπὸ τὴν πλατεῖαν καὶ τὰς παρόδους. Ἦρχισαν πυροβολισμοὶ ἀπὸ διάφορα σημεῖα πρὸς τὴν πλατεῖαν καὶ μετὰ πάροδον ὀλίγου χρονικοῦ διαστήματος ἐπραγματοποιήθη ἡ σύλληψις τῶν Ἰταλῶν.

Μὲ τὴν πολεμικὴν αὐτὴν ἐνέργειαν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, τὸ Λιβάδι εὐρέθη εἰς κατάστασιν ἀνταρσίας ἔναντι τοῦ στρατοῦ κατοχῆς. Δὲν ἐπέρασεν παρὰ λίγες ὥρες, γιὰ τὴν συνειδητοποίησιν τὰς συνεπειάς, τὰς ὁποίας θὰ εἶχε ἡ ἐνέργεια αὐτὴ τῶν ὑπευθύνων ὀργανωτῶν καὶ ἐκτελεστῶν τῆς πολεμικῆς ἐνεργείας ἐντὸς τῆς κωμοπόλεως.

Πέρασε ἕνα 24ωρον ἐντὸν ἁγωνίας. Ὅλοι ξημερώσαμε περιμένοντας τὴν ἀντίδρασιν τῶν Ἰταλῶν, ἡ ὁποία δὲν ἄργησε νὰ ἐκδηλωθῆ. Τὸ φρουραρχεῖον Ἐλασσόνος, εὐθὺς ὡς ἀντελήφθη ὅτι κάτι συνέβη εἰς τὸ ἀπόσπασμά του, δεδομένου ὅτι τοῦτο δὲν εἶχε ἐπιστρέψει καὶ ἐστερεῖτο πληροφοριῶν περὶ τῆς τύχης του, ἐπεκoinώνησε μὲ τὸ στρατηγεῖον Λαρίσης, τὸ ὁποῖον διέταξε τὸ τάγμα Τυρνάβου νὰ μεταβῆ εἰς τὸ Λιβάδι. Ἐν τῷ μεταξὺ, ἕνας Ἰταλὸς στρατιώτης διέφυγε ἀπὸ τὴν τοποθεσίαν Χαϊδάρι Λιβαδίου καὶ διὰ μέσου Σερβίων, ἔφθασε εἰς Ἐλασσόνα, ὅπου ἀνέφερε εἰς τὸ φρουραρχεῖον ὅσα συνέβησαν.

Τὸ τάγμα Τυρνάβου, ἐνισχυθὲν ἀπὸ τμήματα τῆς φρουρᾶς Ἐλασσόνος, μὲ συνοδείαν κάρρων καὶ πολλῶν ζώων, ἐκινήθη πρὸς Λιβάδι καὶ τὴν 4ην πρωϊνὴν ἔφθασε εἰς Δολίχην.

Ἀπὸ τῆς 7ης πρωϊνῆς ἤρχισε νὰ κινήται ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ πρὸς τὸ Λιβάδι. Ἀπὸ τὸ Κιόσκι ἀντελήφθημεν τὰς προθέσεις τῶν Ἰταλῶν, οἱ ὁποῖοι εἰς διάταξιν μάχης ἀναπτυχθέντες, πυροπολοῦσαν τὰς ἐγκαταστάσεις τῶν γεωργῶν καὶ κτηνοτρόφων καὶ πυροβολοῦσαν πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν, χωρὶς νὰ συναντήσουν οὐδεμίαν ἀντίστασιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ, τὸ μικρὸν τμήμα τῶν ἀνταρτῶν συμπτυχθὲν εἰς τὸ Λιβάδι, δὲν ἐπέτρεπε εἰς τοὺς κατοίκους νὰ τὸ ἐγκαταλείψουν, διότι ἐφοβοῦντο ἀντίποινα τῶν Ἰταλῶν καὶ ἔδιδαν διαβεβαιώσεις ὅτι θὰ προβάλλουν ἀντίστασιν καὶ δὲν θὰ ἐπιτρέψουν εἰς τὸν ἰταλικὸν στρατὸν νὰ εἰσ-

έλθη εις τὸ Λιβάδι. Ὅλα δὲ αὐτὰ ἐλέγοντο διὰ νὰ τονώσουν τὸ ἠθικὸ τῶν κατοίκων. Οἱ κάτοικοι, ὅμως, δὲν εἶχαν ἀνταπάτες. Ἠγνόησαν τὶς διαταγές των καὶ ἄρχισαν νὰ φεύγουν, κατευθυνόμενοι πρὸς τὰ ὑψώματα τοῦ Προφήτη Ἴβλα καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εις τὸ δάσος τῆς Ὁξιάς, ἀπὸ Χαϊδάρι μέχρι Τσαμάσου. Εὐτυχῶς, ἡ ὁμίχλη προστατεύει τὶς πλαγιές ἀπὸ τὰ πυρὰ τῶν ὄλων. Ἐνας καλόγηρος ἀνάρτης πυροβολεῖ ἀπὸ τὴν Ἁγία Τριάδα. Τμήμα στρατοῦ προχωρεῖ ἀμέσως καὶ πυροπολεῖ τὰ κελλιὰ τοῦ Μοναστηριοῦ. Τὴν 9.45 πρωΐνῃν, οἱ Ἴταλοι εἰσέρχονται στὸ Λιβάδι. Οἱ λίγοι γέροντες, οἱ ὅποιοι ἔμειναν, παρουσιάζονται εἰς τοὺς Ἴταλους, οἱ ὅποιοι τοὺς ἐκράτησαν ὡς ὁμήρους. Τοὺς ἐτοποθέτησαν εἰς τὴν οἰκίαν Φακαλῆ, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Α΄ Σχολεῖο καὶ ἔστησαν τὰ πολυβόλα μὲ σκοπὸ νὰ τοὺς ἐκτελέσουν. Εὐτυχῶς ὅμως, δὲν ἐπραγματοποίησαν τὸν ἐγκληματικὸν των σκοπὸν, κατόπιν ἐντολῆς τοῦ ἀρχηγείου Λαοῖσης τῆς Μεραρχίας Πινερόλο, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μπενέλλι.

Κατὰ τὴν παραμονὴν των, οἱ Ἴταλοι, μὲ τὴ βοήθεια τῶν λεγεωναρίων, ἐπεδόθησαν εἰς τὴν λεηλάτησιν τῶν οἰκιῶν καὶ τὴν διαρπαγὴν τροφίμων, ρουχισμοῦ καὶ οἰκιακῶν σκευῶν. Τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας, συνεπύχθησαν καὶ ἐγκατέλειψαν τὸ Λιβάδι, συναποκομίζοντες 150 φορτὰ λαφύρων.

Ὅταν ἔφθασαν εἰς Πλακώπετρες Ἐλασσόνος, συνέλαβαν τοὺς συμπατριῶτες μας Κων. Τσιρογιάννη καὶ Δημ. Στ. Μεταξιώτη, τοὺς ὁποίους ἐξετέλεσαν.

Οἱ Ἴταλοι ἐπεχείρησαν καὶ ἄλλην νυκτερινὴν ἐπιδρομὴν, μὲ σκοπὸν νὰ συλλάβουν πολλοὺς Λιβαδιῶτες, τὴν 21ην Ἰανουαρίου 1943, μὲ ἱππικὸν καὶ πεζικὸν, ἀπὸ τὴν πλευρὰν τῆς Φουσιόνας, ἀλλ' εὐτυχῶς ἔγιναν ἀντιληπτοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους οἱ ὅποιοι καὶ ἐγκατέλειψαν τὸ Λιβάδι. Κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν αὐτὴν οἱ Ἴταλοι συνεπλήρωσαν τὴν λεηλασίαν των.

Ἐκτοτε, δὲν ἐπανέλαβαν τὰς ἐπιδρομάς των, μέχρι τῆς 8ης Σεπτεμβρίου, ὅποτε ἔγινε ἡ συνθηκολόγησις τῶν Ἰταλῶν καὶ ἡ περιοχὴ μας περιήλθεν εἰς τὴν γερμανικὴν κατοχὴν.

Στὶς ἀρχές τοῦ 1943 ἀρχίζει δρᾶσις ἀνταρτικῶν ὁμάδων στὴν γερονοκρατούμενην περιοχὴ τῶν Πιερίων. Τμήματα τῆς ὁμάδος Ὀλύμπου καὶ Πιερίων κινοῦνται γιὰ νὰ ἐξουδετερώσουν τὴ γερμανικὴ φρουρὰ τοῦ μεταλλείου χρωμίου Μόρνας. Τὴν 22αν Φεβρουαρίου κινοῦνται πρὸς Μόρναν, γερμανικὲς ἐνισχύσεις, ἀπὸ τὴν Κατερίνη. Παίρνουν θέσεις ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ Κατερίνης — Ἁγίου Δημητρίου, διὰ νὰ ματαιώσουν τὰς προθέσεις τῶν ἀνταρτῶν, ἀλλὰ αὐτοὶ κατορθώνουν νὰ καταστρέψουν τὸ μεταλλεῖο Μόρνας. Γίνεται μιὰ φονικὴ μάχη μεταξὺ Γερμανῶν καὶ ἀνταρτῶν μὲ πολλοὺς νεκροὺς καὶ τραυματίες ἐκ τῶν Γερμανῶν. Εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν καταρθάνουν ἐνισχύσεις γερμανικοῦ στρατοῦ δι' ἐκκα-

θαριστικὰς ἐπιχειρήσεις.

Τὴν 23ην Φεβρουαρίου, ἀνύποπτοι ξεκινοῦν τὸ πρῶτὸ ἀπὸ τὴν Κατερίνην οἱ συμπατριῶτες μας Θωμᾶς Περδίκης, Δ. Χρυσικός, Μιχ. Καπέτης, Κων. Πατσίκας, Ξεν. Κίτσας καὶ ἄλλοι κάτοικοι Ἁγίου Δημητρίου. Ὅταν φθάνουν εἰς τὰ στενὰ τῆς Πέτρας, εἰς τὸ 20ὸν χιλιόμετρον, συλλαμβάνονται ἀπὸ τοὺς Γερμανούς, ὡς ὑποπτοι συνεργασίας μὲ τοὺς ἀντάρτες καὶ ἐκτελοῦνται εἰς τὴν Κατερίνην.

Τὸ θλιβερὸν μήνυμα ἔφθασε στὸ Λιβάδι. Ὅλοι οἱ κάτοικοι, μαζὶ μὲ τοὺς δικούς των, θρήνησαν γιὰ τοὺς ἀδικοσκοτωμένους συμπατριῶτες μας, τὰ πρῶτα θύματα τῆς γερμανικῆς θηρωδίας. Μὲ τὸ ὁμαδικὸ αὐτὸ ἔγκλημα ἔδειξαν καὶ οἱ Γερμανοὶ τὸ ἀληθινὸν τους πρόσωπο καὶ τὰ θηριώδη ἔνστικτά τους. Ὅλοι μας διαισθανόμεθα πὺς μᾶς περιμέναν δύσκολες ἡμέρες. Τὰ ἐπακολουθήσαντα γεγονότα μᾶς τὸ ἐπιβεβαίωσαν.

Ἀπὸ τότε, διακόπτεται κάθε ἐπικοινωνία τῶν κατοίκων μὲ τὴν Κατερίνη, διὰ τῆς δημοσίας ὁδοῦ, διότι συχνὰ γίνονται ἐκκαθαριστικὲς ἐπιχειρήσεις τῶν Γερμανῶν, εἰς τὴν περιοχὴν Ὀλύμπου — Πιερίων.

ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΠΥΡΠΟΛΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΛΙΒΑΔΙΟΥ ΠΑΡΑ ΤΩΝ ΓΕΡΜΑΝΩΝ ΤΗΝ 3ην & 18ην ΙΟΥΛΙΟΥ 1943

Ὅσα ἐπικολούθησαν τὴν κατάληψιν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, ἀποτελοῦν μία ἀπὸ τίς τραγικώτερες «ἐμπειρίες» τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ἡ προγραμματισμένη ἀπὸ ὅλους τοὺς πόρους ἀπογύμνωσις τῆς πατρίδος μας, ἰσοδυναμοῦσε μὲ ἔγκλημα γενοκτονίας, ἢ πείνα, οἱ θάνατοι ὁ κτηνώδης τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἐπεχειρήσαν νὰ κάμψουν τὴν ἀντίστασιν τοῦ λαοῦ μας, ἢ καθιέρωσις τῆς ἀρχῆς τῆς ὁμαδικῆς εὐθύνης διὰ πᾶσαν ἐπίθεσιν ἢ δολιοφθορὰν εἰς βᾶρος τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων, εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τοὺς ὁμαδικούς τουφεκισμούς ἀθῶων ὁμήρων ἢ διαβατῶν καὶ τὴν ὀλοκληρωτικὴν καταστροφὴν οἰκισμῶν.

Θῦμα τοῦ σαδιωτικοῦ ὄργιου τῆς ἔρειπώσεως καὶ τῆς καταστροφῆς ὑπῆρξεν ὀλοκληρὸς σχεδὸν ἡ βορεία περιοχὴ τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσόνης, ὅταν τῇ ζοφερῇ εἰκόνα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὴν συνθέτετε ἡ βία, ἡ πείνα καὶ ἡ ἀθλιότης, ἐνῶ σ' αὐτῇ ἔπεφτε τὸ φῶς τοῦ ἰσχυροῦ καὶ ἀσιγαστου πύθου τοῦ λαοῦ ν' ἀπελευθερωθῇ. Τὸ Λιβάδι, ποῦ στὴ μακρυνῇ του ἱστορίας κατώρθωσε νὰ κρατήσῃ ἀνέπαφῃ τὴν ἀετοφωλιά του, ἔγινε ὀλοκαύτωμα τὸ 1943. Τὸ χρονικὸν τοῦ ὀλοκαυτώματος αὐτοῦ, σὲ συντομίαν, θὰ περιγράψωμεν κατωτέρω, χάριν τῆς ἱστορίας:

Τὴν 21ην Ἰουνίου 1943 καὶ περὶ ὥραν 10ην πρωϊνῆν, μία γερμανικὴ φάλαγγα ἀπὸ 100 αὐτοκίνητα κινεῖται ἀπὸ Κοζάνην πρὸς Ἐλασσόναν. Τμήματα ἀνταρτῶν, πληροφορημένα περὶ τῆς κινήσεως αὐτῆς, ἔχουν κα-

ταλάβει τὰ υψώματα ἀπὸ Λαβανίτσας μέχρι Χάνι - Γκαμπούρα, κατὰ μῆκος τῆς δημοσίας ὁδοῦ. Οἱ Γερμανοὶ αἰφνιδιάζονται ἀπὸ τὰ πυρὰ τῶν ἀνταρτῶν, φρονεῦνται πολλοὶ ἀπὸ αὐτούς, οἱ ὑπόλοιποι αἰχμαλωτίζονται καὶ τὰ αὐτοκίνητα πυρπολοῦνται.

Ἡ ἀντίδρασις τῆς στρατιωτικῆς γερμανικῆς διοικήσεως εἰς τὴν πρωτὴν αὐτὴν πολεμικὴν ἐνέργειαν τῶν ἀνταρτῶν, ἐκδηλοῦται μὲ μίαν μεγάλην ἐκκαθαριστικὴν ἐπιχείρησιν τῶν μονάδων τῆς Κεντρικῆς καὶ Δυτικῆς Μακεδονίας καὶ Κεντρικῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν καταστροφὴν τῶν κατὰ μῆκος τῆς δημοσίας ὁδοῦ γεωργοκτηνοτροφικῶν ἐγκαταστάσεων, τὴν πυρπόλησιν τῶν ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τῆς ὁδοῦ χωρίων, εἰς ἀκτίνα 30 — 40 χιλιομέτρων καὶ τὴν δημιουργίαν μιᾶς νεκρᾶς ζώνης.

Ἡ ἐπιχείρησις ἀρχίζει τὴν 1ην Ἰουλίου. Τὴν 3ην Ἰουλίου, πληροφοροῦμεθα ὅτι τμήματα γερμανικοῦ στρατοῦ ἀνεβαίνουν ἀπὸ Σέρβια, Καστανιά, Σιάπια, Καλαμάκι, ἀπὸ Βελβενοδὸ, Γραμμὴν Ὁξυὰ, Χαϊδάρι πρὸς Προφήτην Ἥλιαν καὶ Λιβάδι. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν, ἄλλα τμήματα κινοῦνται ἀπὸ Λαβανίτσα, Παζαρκάνο, Χάνι Νίτση, Χάνι Δαντισούλη, χωρισμένα σὲ μικρὰς ομάδες, χτενίζουν ὀλόκληρη τὴν περιοχὴ Λιβαδίου καὶ τὴν 10ην πρωϊνὴν ὅλα τὰ τμήματα φθάνουν στὸ Λιβάδι.

Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν κατοίκων καταφεύγει ἐπὶ τὴν δασικὴν περιοχὴν Τσαμάσου καὶ κινεῖται συνεχῶς πρὸς ἀπόμακρας περιοχάς, διότι δὲν ἔχει τὸ αἶσθημα τῆς ἀσφαλείας. Στὸ Λιβάδι παραμένουν μόνον τὰ γυναικῶ-παιδα καὶ οἱ ἠλικιωμένοι.

Μὲ φωτοβολίδα δίδεται τὸ σύνθημα εἰς τὰ τμήματα νὰ ἀρχίσουν τὸ κάημι τῶν σπιτιῶν, μέχρι τῆς 1.30, ὁπότε τερματίσθηκε. Ἀπὸ τὴν 10.30 τὸ πρωὶ ὡς τὴν 1.30 τὸ μεσημέρι, οἱ Γερμανοὶ στρατιῶτες μὲ ἐμπρηστικὰ χειροβομβίδες καὶ διάφορα ἄλλα ὑλικά καίουν συνεχῶς καὶ ἀδιακρίτως, κάθε σπίτι, εἴτε εἶναι κλειστὸ, εἴτε μένουσιν γυναικῶπαιδα. Στῆλες ἀπὸ καπνὸ ἀνεβαίνουν ὡς τὸν οὐρανὸν, καθὼς πυκνῶνουν οἱ πυρκαϊές, ἐνῶ ἀλλόφρονα τὰ γυναικῶπαιδα τρέχουν νὰ βροῦν ἕνα ἀνοικτὸ μέρος, νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν πνιγερὴν ἀτμόσφαιρα τῆς περιοχῆς ποὺ καίεται.

Μάταια παρακαλοῦν μὲ θρήνους οἱ γέροι καὶ οἱ γυναῖκες τοὺς στρατιῶτες νὰ μὴ κάηουν τὰ σπίτια των. Αὐτοὶ ὅμως, ἀσυγκλήτοι, συνεχίζουν τὸ ἔργον τους. Ὑπῆρξαν καὶ μεμονωμέναι περιπτώσεις Αὐστριακῶν στρατιωτῶν, οἱ ὁποῖοι λύγισαν καὶ προσεπάθησαν, χωρὶς νὰ γίνουσι ἀντιληπτοὶ ἀπὸ ἄλλους συναδέλφους των, νὰ ἐκδηλώσουν τὰ ἀνθρωπιστικὰ των αἰσθήματα καὶ νὰ ματαιώσουν τὸ κάημι μερικῶν σπιτιῶν.

Τὸ ἀποκορύφωμα τῆς βαρβαρότητος των καὶ τῆς ἐγκληματικῆς των δράσεως ὑπῆρξεν ἡ ἐν ψυχρῷ ἐκτέλεσις γερόντων, γυναικῶν καὶ παιδιῶν. Ἐξετελέσθησαν οἱ Ἀντώνιος Ντάμπος, Μακεδονομάχος, γέρον, ἐντὸς

τῆς οἰκίας του, Δημ. Κ. Μακρῆς, Κων)νος Βαρβαρέζος, Δημ. Μ. Φαρδῆς, Ἐλευθέριος Ι. Γιάνγκος, Κων)νος Γ. Γαζέτης, Ρίνα Ν. Γεωργούλη, ἡ γραιία Ἀντωνίου Δαμαλῆ, μετὰ τῆς θυγατρὸς τῆς Κλεονίκης, ἡ Ἄννα Γ. Τσανούσα, μετὰ τὰ δύο ἀνήλικα τέκνα, εἰς θέσιν Καλαμάρι τῆς Σιάπκας. Τὰ γυναικῶπαιδα ἔζησαν δραματικὲς ὥρες καὶ ὁ τρῶμος καὶ ἡ ἀγωνία ἦσαν ζωγραφισμένη στὰ πρόσωπα των γιὰ πολλὰς ἡμέρας.

Ἀπὸ τὴν 1.30 μ. μ. ἄρχισε ἡ ἀποχώρησις τῶν τμημάτων τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, μετὰ κατεῦθυσιν τὴν δημοσίαν ὁδὸν Κοζάνης — Ἐλασσόνοσ. Οἱ ἐπιδρομεῖς, ὕστερα ἀπὸ τὸ ὄργιο τῶν ἐμπρησμῶν, ἔφυγαν συναποκομίζοντες 600 μεγάλα ζῶα καὶ ἄλλα πλοῦσια λάφυρα.

Ὅταν ἐπιστρέφουμε ἀπὸ τὸ δάσος, ἀντικρῶζουμε τὸ φορικτὸ θέαμα τῆς καταστροφῆς τῶν σπιτιῶν μας, τὰ τρομαγμένα πρόσωπα πῶν γυναικοπαίδων καὶ ἀκοῦμε τοὺς παρασπαικτοὺς θρήνους τῶν παιδιῶν. Συνετριμμένοι ψυχικῶς, προσπαθοῦμε ἀνάμεσα στὰ καίοντα ἐρείπια, νὰ βροῦμε κάτι ἀπὸ τῆς οἰκοσκευῆς μας, νὰ τὸ περισυλλέξουμε, γιὰτὶ θὰ μᾶς ἦταν χρήσιμο.

Ἀπὸ τὴν ἀποφράδα αὐτῇ ἡμέρᾳ δημιουργήθησαν δξύτατα προβλήματα. Τὸ πρόβλημα τῆς στεγάσεως. Ἐνα μέρος στεγάσθη μετὰ συγγενικά σπιτία καὶ μοιράσθη τὸ στεγαστικὸ χωρὸ. Οἱ ὑπόλοιποι ἄρχισαν ἀμέσως νὰ ἐπισκευάζουν τοὺς σταύλους, κουζίνες ἢ ἄλλους βοηθητικοὺς χώρους, γιὰ νὰ στεγασθοῦν στοιχειωδῶς. Οἱ χωροὶ αὐτοὶ ἦσαν ἀνθυνηνιοὶ καὶ ἀκατάλληλοι κυρίως γιὰ τὸν χειμῶνα. Ἐλειπταν τὰ οἰκιακὰ σκεῦη, τὰ ἐσώρονα, τὰ σκεπάσματα, τὰ πάντα.

Ἐδύτυχῶς, ἡ γνωστὴ ἀπὸ τὸ παρελθὸν ἀλληλεγγύη τῶν κατοίκων ἐξεδηλώθη διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν εἰς ὕλον τῆς τὸ μεγαλεῖον. Μοιράσθησαν τὰ πάντα καὶ μετὰ διάστημα μιᾶς ἑβδομάδος ὕλοι εἶναι στοιχειωδῶς τακτοποιημένοι. Πολλὰς οἰκογένειαι, οἱ ὁποῖαι ἀντιμετωπίζον πρόβλημα ἐπιβιώσεως, καταφεύγουν στὴν Κατερίνη.

Ἡ περιοχὴ Λιβαδίου, πρὸς τὸν κάμπο, εἶναι ἡ νεκρὴ ζώνη. Περίπολοι γερμανικοῦ στρατοῦ, ἀπὸ φυλάκια ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ, κυκλοφοροῦν ἀπὸ τὸ πρωῖ ὡς τὸ βράδυ καὶ πυροβολοῦν, μὲλις ἀντιλαμβάνονται ἀπὸ τὰ παρατήριά των τὴν κίνησιν ἀνθρώπων.

Εἶναι ἐποχὴ συγκομιδῆς τῶν σιτηρῶν. Οἱ κάτοικοι τοῦ Λιβαδίου δύνουν τὴν σκληρότερη μάχη τῆς ἐπιβιώσεως των, τὴ μάχη γιὰ τὸ ψομί. Ὅλα ἔχουν ἐξαντληθῆ. Μετὰ κίνδυνον τῆς ζωῆς, τίς νυκτερινὰς ὥρας κατεβαίνουν ὁμάδες - ὁμάδες, γιὰ νὰ θερίσουν τὰ χωράφια τους καὶ μετὰ τὴν ἡμέραν ἀποσύρονται. Ἐχει συμπληρωθῆ σχεδὸν ὁ θερισμὸς, ὅταν μία γερμανικὴ περίπολος αἰφνιδιάζει ὁμάδα γεωργῶν, οἱ ὁποῖοι ἐθέριζαν. Εἶναι οἱ Ἄθαν. Χαρίσης, Ἰωάν. Τσιαλιῶς, Κων. Δ. Ντάμπος, Κων. Μ. Ντάμπος, Γ. Α. Τσανούσας, Σωτ. Τζημαγιώργης, Νικ. Δαμιαούτης

και Ἰωάν. Α. Δαμαλῆς, τοὺς ὁποίους συλλαμβάνουν και ἐκτελοῦν εἰς τὰ Σέρβια, ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ εἰς θέσιν Καρδαρίν.

Εἰς τὸ μαρτυρολόγιον τῶν θυμάτων κατοχῆς τῆς πατρίδος μας, συγκαταλέγονται και οἱ ἀνωτέρω φιλήσυχοι ἀγρόται, οἱ ὁποῖοι ἔπεσαν ἡρωικῶς εἰς τὸν ἀγῶνα ἐπιβίωσης τῶν οἰκογενειῶν των, θύματα και αὐτοὶ τῆς γερμανικῆς θηρωδίας.

Παρὰ τὴν τρομοκρατίαν αὐτὴν τῶν ἐκτελέσεων, ἡ μάχη τῆς συγκομιδῆς, εἰς τὸ δεύτερον στάδιον τῆς (τὸν ἀλωνισμόν), συνεχίζεται με ἔντασιν τὰς νυκτερινὰς ὥρας και με ὅλας τὰς προφυλάξεις. Ἐνα εἰκοσαήμερο σκληρῆς προσπαθείας και ἡ συγκομιδὴ δλοκληροῦται.

Ἐμεσολάβησε ἕνα ὀλόκληρο δεκαπενθήμερο ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴ τῆς 3ης Ἰουλίου. Ὁ φόβος ἐπαναλήψεως τῆς ἐπιλαῖτο εἰς τὸ Λιβάδι. Οἱ κάτοικοι ἔζησαν ἐφιαλτικὰς νύκτες. Στὸν παραμικρὸ θόρυβο, βρίσκονται στὸ πόδι. Νομίζουν ὅτι ἀκούουν τὴ φοβερὴ λέξη «Ἐρχονται». Στὴν παραμικρὴ κίνησι τῶν γερμανικῶν περσιπῶλων πρὸς τὸ Λιβάδι, ἀναστατώνονται και ἀλλόφρονες τρέχουν πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν, διὰ νὰ σωθοῦν και ἐπιστρέφουν, εὐθύς ὡς διαπιστώσουν ὅτι ἡ περιπόλος ἐπιστρέφει εἰς τὰ φυλάκιά τῆς.

Δυστυχῶς, ὅμως, τὴν 18ην Ἰουλίου, πληροφορίες ἀπὸ τοὺς παρατηρητὰς, φέρουν τοὺς Γερμανοὺς κινουμένους πρὸς τὸ Λιβάδι, ἀπὸ πολλὰς κατευθύνσεις. Ἐντρομοὶ οἱ κάτοικοι ἀπομακρύνονται πρὸς τὸ δάσος. Παραμένουν ὅμως και πάλι πολλὰ γυναικοπαῖδα και γέροντες.

Οἱ Γερμανοὶ, πυροβολοῦντες συνεχῶς, φθάνουν στὶς 9.30 τὸ πρωὶ και ἐπιδίδονται στὸ κάψιμο και ἄλλων σπιτιῶν.

Τὰ γυναικοπαῖδα συγκεντρώνονται, με διαταγὴ τοῦ ἀξιωματικοῦ, στὸν Ἅγιον Κων)νο, στὴν αὐλὴ και μέσα στὴν ἐκκλησίαν, ἐνῶ γύρω στοὺς τοίχους στήνουν πολυβόλα. Με τὴν ἐνέργειάν τους αὐτὴ τρομοκρατοῦνται τὰ παιδιὰ και βγάζουν σπαρακτικὰς κραυγὰς, οἱ ὁποῖες ἀκούονται ὡς τὰ ὑψώματα τοῦ Προφήτη Ἡλία, ἀγκαλιάζουν τὶς μητέρες των και τὶς γιαιγιές των και κρῦβονται στὶς ποδιές των. Σκηνὴ ἐφιαλτικὴ, τρῶμου και ἀπογνώσεως. Ὅλοι νομίζουν πὼς ἐγγίζει τὸ τέλος των. Ὁ σεβάσμιος ἱερεὺς τοῦ Ἅγιου Κων)νου Ἰγνάτιος Κρυστάλλης ψάλλει τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν και ἀπευθίνει ἐν συνεχείᾳ λόγια ἐνθαρρυντικὰ στοὺς συγκεντρωμένους. Τὸ μαρτύριο αὐτὸ κράτησε τρεῖς ὥρες περίπου, ὅσες χρειάστηκαν γιὰ νὰ συμπληρώσουν οἱ Γερμανοὶ τὸ κάψιμο και ἄλλων 250 σπιτιῶν, γιὰ νὰ φθάσουν συνολικῶς τὰ 550 και νὰ ἀποχωρήσουν πάλι.

Εἶναι δύσκολο νὰ περιγράψῃ κανεὶς τὶς σηνῆς αὐτῆς τοῦ τρῶμου και τῆς ἀγωνίας. Ὅταν ἐπιστρέψαμε ἀπὸ τὸ δάσος, ἀντικρύσαμε ζωντανὰ φαντάσματα τοὺς δικούς μας, τὰ ἀπλανῆ τους βλέμματα, ἀπὸ τὸν τρῶμο και τὰ χλωμά τους πρόσωπα. Ἀγκαλιασμένοι κλάψαμε πολλὰς ὥρες.

Τὰ δύο τρίτα τῶν σπιτιῶν τοῦ Λιβαδίου, εἶναι τώρα ἕνας σωρὸς ἐρειπίων. Τὰ μεγάλα ἀρχοντοσπιτα, οἱ μάρτυρες μᾶς ἐποχῆς ἀμῆς τοῦ Λιβαδίου, μὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μὲ τὰ ἔπιπλα καὶ τὰ οἰκιακὰ σκευῆ, τὰ ὁποῖα ἔφεραν τὰ καραβάνια τῶν ἀγωγιατῶν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν, μὲ τὸν πλούσιον ἐσωτερικὸν διάκοσμον, ἔγιναν παρανάλωμα τοῦ πυρὸς. Τὰ σπιτία τῶν κατοίκων τοῦ Λιβαδίου, τὰ ὁποῖα ἦσαν γεμάτα ἀπὸ κάθε εἶδος οἰκοσκευῆς, ἀπὸ γεωργικὰ ἐργαλεῖα, ὁ μὸχθος τῶν ἐργατικῶν κατοίκων του κάτεστράφη. Ὅλα τοὺς ἔλειψαν. Ἀπὸ ποῦ ν' ἀρχίσουν καὶ μὲ τί ν' ἀντιμετωπίσουν τὰ τόσα προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησε ἡ κατοχὴ; Ὁ πόλεμος συνεχίζεται, οἱ στερήσεις μεγαλώνουν, δὲν ὑπάρχει οὔτε ἡ στοιχειώδης ἰατροφαρμακευτικὴ περίθαλψις.

Ἡ δευτέρα καταστροφὴ ἐδημιούργησε καὶ νέα ὀξύτερα προβλήματα καὶ ἐπεδείνωσε τὴν κατάστασιν τῶν κατοίκων. Ἡ ἐξαθλιωσίς των ἔφθασε στὸ κατακρῦφο. Μείναμε ξυπόλητοι, μὲ ξύλινα τσόκαρα, ἀπὸ τὰ μισοκαμμένα ράκη κάναμε τὰ ρούχα μας. Τὸ λίγο ψωμί, τὰ λάχανα καὶ τὸ λίγο γάλα, ὅταν ὑπῆρχε, μᾶς κράτησαν στὴ ζωὴ. Κάτω ἀπ' αὐτὲς τίς συνθῆκες ἔζησαν τὰ μικρὰ παιδιά. Αὐτὰ δὲν γνώρισαν τὸ γέλιο, τὴ χαρὰ, τὸ παιχνίδι. Ζούσαμε μὲ τὸ δράμα τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ κάθε φορὰ ποῦ μαθαίναμε εὐχάριστα νέα γιὰ νίκες τῶν συμμάχων, ἀναπτερόνονταν οἱ ἐλπίδες μας. Μοναδικὴ προσευχὴ ὄλων μας στὸ Θεὸ, ἦταν τὸ σύντομον τέλος τῶν δεινῶν μας.

Μὲ τὸ κάψιμον τοῦ μοναδικοῦ διδακτηρίου, ἕνα σοβαρώτατον πρόβλημα ἐδημιουργήθη γιὰ τὴ λειτουργίαν τῶν σχολείων. Ποῦ νὰ στεγασθοῦν τὰ 1000 περίπου παιδιά, τὰ ὁποῖα ἔμειναν τόσα χρόνια ἀγράμματά; Μόνον οἱ νάρθηκες τῶν ἐκκλησιῶν ἔμειναν γιὰ νὰ στεγάσουν τὰ σχολεῖα. Σ' αὐτοὺς τοὺς χώρους, τοὺς γνώριστους ἀπὸ τὰ 400 χρόνια τῆς τουρκικῆς κατοχῆς, ξαναγυρίζουμε καὶ τώρα.

Μὲ τὴν δευτέρην ἐπιδρομὴν φεύγουν καὶ ἄλλες οἰκογένειαι γιὰ τὴν Κατερίνη. Ἡ περιοχὴ πέραν τῆς δημοσίας ὁδοῦ Κοζάνης — Ἐλασσόνας μὲ ὄλους τοὺς οἰκισμοὺς ἀπὸ τὸ Σαραντάπορον μέχρι τὸ Ἐλευθεροχώρι, ἔχει τὴν ἰδίαν τύχην μὲ τὸ Λιβάδι. Τὸ σύνολον τῶν πυροπαθῶν φθάνει σὲ ποσοστὸν 85%.

Προηγουμένως, ὅμως, τὴν 23ην Ἀπριλίου τοῦ ἰδίου ἔτους, τὰ ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ Ἐλασσόνας — Κατερίνης, ἀπὸ Καλλιθέας μέχρι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, πυρπολοῦνται κατὰ τὰς ἐκκαθαριστικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Ὀλύμπου, παρὰ τῶν Γερμανῶν.

Οἱ ἡμέρες αὐτές, τῆς 3ης καὶ 18ης Ἰουλίου, εἶναι ἀποφράδες ἡμέρες γιὰ τὸ Λιβάδι. Οἱ ἐγκληματικὰς πράξεις τῶν ἡμερῶν αὐτῶν, ποὺ διέπραξαν οἱ Γερμανοὶ θά στιγματίζουν αἰωνίως τὴν Γερμανίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, διότι μὲ τὴν κραυγὴν τοῦ αἵματος καὶ τῆς φωτιᾶς, ἔδει-

Ξεν ἐμπρόκτως ὅτι ὁ ἀφάνταστος πρωτογονισμὸς καὶ ἡ κυριαρχία θηριωδῶν ἐνστικτικῶν ἦσαν τὰ πολιτιστικά στοιχεῖα τὰ ὁποῖα συγκροτοῦν ἕνα λαόν, ὁ ὁποῖος καυχᾶται δι' ὑψηλὸν πολιτισμὸν, δι' ἕνα χριστιανικὸν λαόν.

ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΣ — ΣΤΜΜΟΡΙΤΟΠΟΛΕΜΟΣ

Στις 23 Ὀκτωβρίου 1944, πολλοὶ συμπατριῶται μας παρακολουθοῦμε μία μεγάλη γερμανικὴ φάλαγγα αὐτοκινήτων στὸ Σαραντάπορο, ποὺ κατευθύνεται πρὸς Κοζάνη. Ἐπὶ τέλους, φεύγουν, ὑποχωροῦν, εἶπαμε ὅλοι μ' ἕνα στόμα καὶ πρὶν προλάβουμε νὰ τελειώσουμε τὰ σχόλια γιὰ τὸ χαρούμενο αὐτὸ γεγονός, ἕνας κρότος πυροβόλων ἀκούστηκε καὶ μὴ δόβιδα σφυρίζοντας, ἔσκασε κάτω στὴ ρεματιά τῆς «Μικρῆς Κουρίας». Ἄκολουθεῖ δεύτερη καὶ τρίτη.

Οἱ Γερμανοὶ εἶδαν τὴ συγκέντρωσί μας καὶ μᾶς ἔρριξαν τὶς ἀποχαιρετιστήριες αὐτὲς βολές. Τρομαγμένοι τὸ βάλαμε στὰ πόδια καὶ σκορπίσαμε. Ἦταν, πράγματι, ἡ τελευταία φάλαγγα τῶν Γερμανῶν.

Ἐδλογημένη ἡ μέρα, ποὺ τὸ ἀγαθὸ τῆς ἐλευθερίας ἐγύριζε στὸν μαρτυρικὸ καὶ πολύπαθο τόπο μας.

Ἄνακούφισι καὶ ἀγωνία ἦταν τὰ χαρακτηριστικὰ συναισθήματα, ποὺ κυριαρχοῦσαν στὴ ψυχὴ μας. Ἄνακούφισι γιὰ τὸν τετραμισμὸ τῶν δεινῶν τῆς κατοχῆς καὶ ἀγωνία γιὰ τὶς μελλοντικὰς ἐξελίξεις, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐκτροπὴ τοῦ ἐνωτικῶ ἐθνικοαπελευθερωτικῶ ἀγῶνα, σὲ ἀγῶνα καταλήψεως τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας καὶ μάλιστα διὰ τῆς χειροτέρας μεθόδου, τῆς ὀμῆς βίας. Ἡ κωκινὴ θύελλα πλησίαζε. Δυστυχῶς, τὰ Δεκεμβριανά, τὸ ἔργιο αὐτὸ τῆς βίας καὶ τοῦ ομαδικοῦ ἐγκλήματος, ἐπαλήθευσαν τοὺς φόβους μας, ἐπεσκέασαν τὴ χαρὰ τοῦ λαοῦ, ποὺ ζοῦσε μὲ τὸ ὄραμα τῆς ἐλευθερίας, τῆς γαλήνης, τῆς τάξεως καὶ τῆς ἀνασυγκροτήσεώς του. Ἦταν ἡ ἀπαρχὴ νέων δεινῶν καὶ μιᾶς φρικτώτερης δοκιμασίας.

Ἐπηρεολούθησε ἡ Συμφωνία τῆς Βάρκιζας. Τὰ τοπικὰ στελέχη τοῦ ΕΑΜ — ΕΛΑΣ, ὅσα ἐπίστευαν ὅτι ὑπηρετοῦσαν τὴν πατρίδα καὶ τοὺς ἐθνοαπελευθερωτικὸς σκοποὺς, ἐπηρεασθέντα ἀπὸ τὰ Δεκεμβριανά, διεχώρισαν τὴν θέσιν των καὶ ἀπεσύρθησαν ἀπὸ τὰς ὀργανώσεις, διὰ νὰ κρατήσουν τὴν τιμὴν τῆς ἐθνικῆς ἀντιστάσεως κατὰ τοῦ κατακτητοῦ. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀφοπλισμοῦ, βάσει τῆς συμφωνίας, μερικοὶ συμπατριῶτες μας ἀντελήφθησαν τὴν ἀπόκρηψιν ὀπλισμοῦ εἰς τὴν δασικὴν μας περιοχὴν καὶ τοῦτο τοὺς προκαλεῖ ἀνησυχίαν.

Ἐξουθενούμενοι ὕλικῶς οἱ κάτοικοι ἀγωνίζονται τὴν νῦν νὰ βελτιώσουν τὰς ἀθλίας συνθήκας διαβιώσεώς των, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ καλυτερεύσουν. Ἀρχίζει ἡ μεταφορὰ καὶ ἡ διανομὴ τροφίμων καὶ ἱματισμοῦ τῆς ΕΜ — ΕΛ ἀπὸ Ἄγγλους, ἡ λειτουργία μαθητικῶν συσσιτίων, σὲ 1200

παιδιά, με πρόγευμα και γεῦμα, τὴν ὀργάνωσιν καὶ λειτουργίαν τῶν ὀποίων ἀναλαμβάνουν οἱ διδάσκαλοι ἀπασχολούμενοι καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν. Τὰ σχολεῖα λειτουργοῦν εἰς τοὺς νάρθηκες καὶ γυμνασιῶνες τῶν ἐκκλησιῶν. Οἱ ἐξηγνημένοι ἀπὸ τὰς στερήσεις, κάτοικοι καὶ μαθηταί, ἀναλαμβάνουν δυνάμεις. Στὰ μαραμμένα παιδικὰ χεῖλη ἀνθίζει καὶ πάλι τὸ γέλιο, ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς καὶ ἡ διάθεσις γιὰ παιχνίδι.

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1945, ἐγκαθίσταται ἡ Ἰσοδυναμία (Ἰσοδυναμία) Χωροφυλακῆς, με ἐπικεφαλῆς τὸν ὑπομύραρχον Ι. Μπενέτον, ἕνα νέον στέλεχος τῆς καὶ συγχρόνους ἀντιλήψεις περὶ τοῦ καθήκοντος. Εὐγενῆς καὶ πρῶτος ἀπὸ χαρακτῆρος, ἐπέδειξε σύνεσιν κατὰ τὴν μεταβατικὴν αὐτὴν περίοδον. Ἐπικρατεῖ ἡσυχία, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν ἀστυνομικῶν ἀρχῶν, οὐδεμία πρᾶξις βίας ἢ τρομοκρατίας ἐξεδηλώθη εἰς βάρος στελεχῶν ὀργανώσεων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν κατοικῶν οὐδεμία πρᾶξις αὐτοδικίας ἔλαβε χώραν.

Τὰ ἐπακολούθησαντα, ὅμως, γεγονότα διακόπτουν τὴν περίοδον τῆς ἡσυχίας καὶ περισυλλογῆς τῶν κατοικῶν.

Τὴν 30ὴν Μαρτίου 1946, οἱ κάτοικοι προσέρχονται στὶς κάλπες, νὰ ψηφίσουν καὶ νὰ ἐκλέξουν τὴν ὑπεύθυνη κυβέρνησιν, ἡ ὁποία θὰ ἐπιβάλλῃ τὸν νόμον καὶ τὴν τάξιν καὶ θ' ἀντιμετωπίσῃ τὰ δεύτατα προβλήματα, τὰ ὁποῖα δημιουργήθηκαν ἐν τῇ χώρᾳ μας ἀπὸ τὸν πόλεμον, τὴν κατοχὴν καὶ ἀπὸ τὰ τελευταῖα γεγονότα.

Τὸ βράδυ τῆς 30ῆς Μαρτίου, ὁ ραδιοφωνικὸς σταθμὸς Ἀθηνῶν μεταδίδει τὴ συνταρακτικὴ εἰδησιν περὶ ἐπιθέσεως τῶν κομμουνιστῶν ἐναντίον τοῦ σταθμοῦ χωροφυλακῆς Λιτοχώρου, ἡ ὁποία μᾶς ἀναστάτωσε καὶ δημιούργησε μιὰ καταθλιπτικὴ ἀτμόσφαιρα φόβου καὶ ἀνασφαλείας. Ἦταν προφανές ὅτι ἄρχιζε ὁ «τρίτος γύρος», τὸν ὁποῖον, ὅπως προέκρινε ἀπὸ ἀδιάφραστα στοιχεῖα, εἶχε προετοιμάσει ἡ ἡγεσία τοῦ ΚΚΕ καὶ τὸν ὁποῖον ἀπεφάσισε ἡ ὀλομέλεια τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς του, τὴν 16ην Φεβρουαρίου 1946, σὲ συνεργασία με τὸν διεθνῆ κομμουνισμό καὶ με τὴν ἐνίσχυσιν τῶν βορείων γειτόνων μας.

Τὸν Μάιον, ἀνακαλύπτεται εἰς τὸν ἀγρὸν Σ. Τσιαλιῶ ἀποθήκη με πολλὰ ὄπλα παντὸς τύπου. Στὴ δασικὴ δὲ περιοχὴ Χαϊδάρου, ἐπισημαίνονται συγκεντρώσεις Ἐλασιτῶν, ἀνασύρονται ἀπὸ τὶς κρύπτες σκηνές, ὕλικά καὶ ὀπλισμός, γιὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν τοῦ 50οῦ Συντάγματος. Ἀρχίζουν διαρπαγὰς αἰγοπροβάτων καὶ τροφίμων ἀπὸ τοὺς ἐξαθλιωμένους γεωργοκτηνοτρόφους, ἐν ὀνόματι τῆς δημοκρατίας καὶ τοῦ ἀγῶνος ὑπὲρ τοῦ λαοῦ.

Ἡ χωροφυλακὴ, πλαισιωμένη με ὀμάδα συμπατριωτῶν μας, τίθεται σὲ ἐπιφυλακὴ. Τὴν νύκτα τῆς 29ης Μαΐου, ἀρχίζει ἡ ἔνοπλος δράσις των καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν μας, με ταυτῶρονες ἐπιθέσεις ἐναντίον ἀστυνομι-

κῶν σταθμῶν χωροφυλακῆς τῆς Μηλέας, τοῦ Κοκκινόπουλου καὶ τῆς Καλλιθέας, ἡ συμβολικὴ δύναμις τῶν ὁποίων, μετὰ πολύωρον μάχην, συμπτύσσεται εἰς Ἐλασσόνα, λόγῳ ἐξαντλήσεως τῶν πυρομαχικῶν. Ἡ εἰδησις αὐτὴ δημιουργεῖ νέαν ἔντασιν μεταξὺ τῶν κατοίκων τοῦ Λιβαδίου, ἡ ὁποία τοὺς ὠδήγησε εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς αὐτοαμύνης. Δυστυχῶς, τὸ κράτος ἦτο ἄοπλον καὶ ἀπροετοίμαστον διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοιαύτης μορφῆς ἀγῶνος, τὸ βάρος τοῦ ὁποίου ἔπεσε εἰς τοὺς ὄμους τῆς χωροφυλακῆς, ἡ ὁποία ἐστερεῖτο βαρέως ὀπλισμοῦ. Τὸ μόνο ποῦ διέθετε ἦτο ἡ πίστις εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἡ ἥρωϊκὴ ἀπόφασίς της ν' ἀγωνισθῆ μέχρι ἐσχάτων. Μὲ τὰς ἐπιθέσεις αὐτάς, ἡ ζωὴ στὸ Λιβάδι ἔγινε ἐφιαλτικὴ. Ἡ κυκλοφορία διακόπτεται μὲ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἡ οἰκονομικὴ καὶ παραγωγικὴ ζωὴ νεκρῶθηκε. Ἀτιμῶσφαιρα καχυποψίας ἐπικρατεῖ. Γίνονται συλλήψεις καὶ ἐκτοπίσεις μερικῶν συμπατριωτῶν μας, ὡς ὑπόπτων, ἐνῶ ἡ κατάστασις καθημερυνῶς ἐπιδεινοῦται μὲ τὰς ἐπιθέσεις καὶ τῶν ἄλλων ἀστυνομικῶν σταθμῶν, τῆς Καρυᾶς καὶ τῆς Βερδικούσης, τὴν 13ῃν καὶ 14ῃν Ἰουλίου.

Ὅλες οἱ πληροφορίες, διασταυρούμενες, ἔφεραν ὡς ἐπιχειρημένη τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Λιβαδίου. Ἡ ὑπάρχουσα τότε δύναμις, ἀπετελεῖτο ἀπὸ 70 ἐνόπλους συμπατριώτας μας, 15 χωροφύλακας καὶ 8 στρατιῶτας. Ἡ ἀνεπαρκὴς αὐτὴ δύναμις, κακῶς ἐξοπλισμένη καὶ διαθέτουσα ἕνα μόνο πολυβόλον, ἔχει διασπαρθῆ εἰς φυλάκια περὶ τοῦ Λιβαδίου καὶ εὐρίσκειτο εἰς ἐπιφυλακὴν. εἰνυέ

Τὴν 14ῃν Σεπτεμβρίου καὶ περὶ ὥραν 4.30 τὸ πρωί, ἐξεδηλώθη ἡ ἐπίθεσις ἐναντίον τῶν φυλακίων, ἀπὸ τέσσερα συγκροτήματα κομμουνιστῶν, δυνάμει 800 ἀνδρῶν, ὑπὸ τοὺς Ξάθον, Κατσαντώνην, Λευθέριον Κολοκοτρώνην, μὲ μυδράλια καὶ βαρῆα ὄπλα. Ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἐπιτιθεμένων καὶ τοῦ πυκνοῦ πυρός, τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο τὰ φυλάκια συνεπτώχθησαν εἰς τὸ Κιδόσκι, ὅπου ἐδημιουργήθη κλοιὸς. Ὁ διοικητὴς τῆς χωροφυλακῆς Ι. Μπενέτος, μὲ τὸν ὑποδιοικητὴν Ἀργιαντζῆ καὶ τοὺς Ν. Πατσιάν, Α. Μπουζέτην καὶ ἄλλους, κατεῖχον τὸ φυλάκιον Ἀγίου Ἀθανασίου. Ὅταν ἀντελήφθησαν τὸν κίνδυνον νὰ συλληφθοῦν ἢ νὰ φορευθοῦν, ἐκάλεσαν τὸν διοικητὴν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ δρυγμα καὶ νὰ συμπτύχθωσιν, ἀλλ' αὐτὸς ἠρνήθη ν' ἀποχωρήσῃ. «Ἐγὼ, θὰ πεθάνω ἐδῶ», εἶπε καὶ μαχόμενος μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς ἔπεσε ἥρωϊκῶς. Μέσα στὸ δρυγμα τὸν βρῆκαν νεκρὸν οἱ ὑποχωροῦντες ἀπὸ τὰ φυλάκια δύο χωροφύλακες καὶ ὁ Α. Μπόλης.

Ἡ μάχη διήρκεσε μέχρι τῆς 8ης πρωϊνῆς. Οἱ ὑπερασπισταὶ τοῦ Λιβαδίου ὑπεχώρησαν πρὸς τὸ Μαρούλι καὶ ἄλλα σημεῖα.

Ἐφρονεῦθησαν ὁ ὑπομοίραρχος Ι. Μπενέτος, οἱ χωροφύλακες Παν. Σπηλιωτόπουλος, Νικ. Κουντούρης, Εὐάγ. Πρέζας, Παν. Βορλόγιας,

όλοι τους νέοι, ευγενικοί και μορφωμένοι χωροφύλακες. Ἀπὸ τοὺς ἐνόπλους συμπατριώτας μας, ἐφονεύθησαν οἱ Νικ. Γιατίμκος, Γ. Βαρβαρέζος, Κων. Γκουτζιαμάνης καὶ ἐτραυματίσθη ὁ ὑπ)χης Κανελλόπουλος.

Τμημα τοῦ Τάγματος Ἐθνοφρουρᾶς Ἐλασσόνος, ὑπὸ τὸν ἀντισυνταγματάρχην Μαρῖνον, ἐκινήθη ἐξ Ἐλασσόνος, διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς μαχομένους, λόγω ὅμως τῆς μικρᾶς δυνάμεως, δὲν κατώρθωσε νὰ συνεχίσῃ τὴν πορείαν του καὶ ἐπέστρεψε εἰς Ἐλασσόνα, διὰ νὰ ἐπανέλθῃ τὴν ε-πομένην.

Μετὰ παραμονὴν δύο ἡμερῶν, ἐγκατελείφθη τὸ Λιβάδι.

Περὶ τὸ τέλος Σεπτεμβρίου, τὰ τάγματα 507 καὶ 508 τῆς 22ας Ὀρενῆς Ταξιαρχίας, ἀπὸ τὸ Λιβάδι, ἀρχίζουν ἐκκαθαριστικὰς ἐπιχειρήσεις. Τὸν Δεκέμβριον, τὸ 508 τάγμα ἀντικαθίσταται ἀπὸ τὸ 509, ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Ψαρουδάκη, τὸ ὁποῖον ἐγκαθιστᾷ φυλάκια περὶ τοῦ Λιβαδίου. Τὴν 17ην Φεβρουαρίου, διὰ στρατιωτικούς λόγους, ἐγκαταλείπεται καὶ πάλι τὸ Λιβάδι εἰς τὴν διάθεσιν τῶν συμμοριτῶν. Πολλοὶ ἐκ τῶν κατοίκων καταφεύγουν εἰς τὰ κέντρα ἀσφαλείας Ἐλασσόνος καὶ Κατερίνης. Οἱ δυστυχεῖς κτηνοτρόφοι δοκιμάζονται σκληρᾷ.

Τὴν 16ην Ἰουνίου ἀρχίζουν γενικαὶ ἐκκαθαριστικαὶ ἐπιχειρήσεις ἀπὸ τὴν 22αν Ταξιαρχίαν. Εἰς τὸ Λιβάδι, ἐγκαθίσταται ἓνας λόχος, ὁ ὁποῖος ὀχυρώνεται εἰς τὸ Κώσκι. Ὅλοι οἱ νέοι καὶ οἱ νέες τῆς κομοπόλεως διανυκτερεύουν εἰς τὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν βιαίαν στρατολογίαν των.

Ἐναντιον τῆς φρουρᾶς αὐτῆς γίνονται ἐπιθέσεις, τὴν 14ην Σεπτεμβρίου, τὴν 22αν Ὀκτωβρίου καὶ τὴν 29ην Ἰουνίου 1948. Προσπάθεια τῶν συμμοριτῶν νὰ στρατολογήσουν βιαίως 50 συμπατριώτας μας, οἱ ὁποῖοι ἠσχολοῦντο μὲ τὴν συγκομιδὴν τῆς πατάτας ἀπέτυχε. Ὅλοι διέφυγαν τὴν νύκτα τῆς συλλήψεως των, ἀπὸ τὸ δάσος.

Μετὰ τὴν συντριβὴν τῶν συμμοριτῶν εἰς τὸν Γράμμον καὶ τὸ Βίτσι, ξαναρχίζει ἡ εἰρηνικὴ ζωὴ στὸ Λιβάδι.

Ὁ ἀπολογισμὸς τῆς τετραετοῦς αὐτῆς περιόδου τοῦ συμμοριτοπολέμου ὑπῆρξε τραγικὸς εἰς ἀνθρώπινα θύματα καὶ ὕλικὰς ζημίας.

Οἱ συμμοριταὶ ἐξετέλεσαν τοὺς συμπατριώτας μας Ἡλῖαν Ντάμπον, Ναπ. Τυρναβίτην, ἀνάπτηρον πολέμου, Ἄθαν. Χατζημιχάλην, Ἄντ. Ψαλίδαν, Νικ. Μεζύλην, Ἄθ. Παπαγεωργάκη.

Ἐκ τῶν ἐπιστρατευθέντων καὶ ἐθελοντῶν συμπατριωτῶν μας εἰς διαφόρους ἐπιχειρήσεις, ἐφονεύθησαν: Κων. Γκουτζιαμάνης, Νικ. Γιατίμκος, Ἰωάν. Μπουτζέτης, Γεώργ. Α. Γκούμας, Σωτ. Μπατζάκης καὶ Διον. Τσόκας.

Ἐκ τῶν ὑπηρετούντων εἰς τὰς τάξεις τοῦ Στρατοῦ, ἐφονεύθησαν: Ἰωάν. Μπατζάκης, Κων. Τζημάλας, Ἄντ. Καραϊσκος, Ἄθ. Μπαζοῦ-

κης, Εύρ. Μ. Γκούμας, Βασ. Μ. Γκούμας, Γ. Γαζέτης, Νικ. Νίτσης, Δημ. Φακαλής και Σωτ. Μπανούσης.

ΤΛΙΚΑΙ ΖΗΜΙΑΙ

Διηρπάγησαν 10 χιλ. αίγοπρόβατα και ή παραγωγή τής πατάτας και τών δημητριακῶν ἐμειώθη κατά 80%.

Τὸ ἔτος 1950, ἀρχίζει ἓνας σκληρὸς ἀγὼν ἀνορθώσεως και ἀνασυγκροτήσεως. Ἀρχίζει ή ἀνοικοδόμησις τῶν σπιτιῶν, χάρις εἰς τὰς παραστάσεις τοῦ συμπατριώτου μας Λαζ. Κίκα, πρὸς τὸν ὑπουργὸν Ἀνοικοδομήσεως Ι. Γκλαβάνην. Συνεργεῖα ὑπαλλήλων διανεμὸν χρήματα και ὕλικὰ εἰς τοὺς πυροπαθεῖς, διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν με τὸ σύστημα τῆς αὐτοστεγάσεως. Χάρις δὲ εἰς τὴν ἐργατικότητα τῶν κατοίκων ἐπετεύχθη ή στέγασίς των εἰς ποσοστὸν 85% πρὸ τοῦ χειμῶνος.

Ἡ παραγωγική δραστηριότητα ἐντοπίζεται κυρίως εἰς τὴν αὔξησιν τῆς καλλιεργείας τῆς πατάτας και τῶν δημητριακῶν. Ἀρχίζουν οἱ διανομὲς τροφίμων και ἱματισμοῦ τῆς ΟἴΝΡΑ και τὰ μαθητικὰ συσσίτια στὰ σχολεῖα, τὰ ὁποῖα λειτουργοῦν με συμπληρωμένο προσωπικὸ.

Πιστώσεις 2 ἑκατομ. δραχμῶν χορηγεῖ τὸ ὑπουργεῖον Κοινωνικῆς Προνοίας, κατόπιν ἐνεργειῶν τοῦ συμπατριώτου μας Ἄλ. Ζάννα, διὰ τὴν διάνοιξιν τῆς ὁδοῦ Δολίχης — Λιβαδίου, ἀπὸ τὸ πρόγραμμα «Πρόνοια διὰ τῆς Ἐργασίας», ὅπου 500 κάτοικοι ἐργάζονται διὰ νὰ ἐνισχυθοῦν οικονομικά.

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1950 γίνεται ή μεγαλύτερα συγκέντρωσις τῶν ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος συμπατριωτῶν μας, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ μίαν 10ετίαν εἶχον διακοπεί κάθε ἐπαφή με τὸ Λιβάδι και τοὺς συγγενεῖς των. Συγκινητικὲς ἦσαν οἱ στιγμὲς τῆς συναντήσεως των.

Συγκινητικὲς ἐπίσης ἦσαν και οἱ ἀθρόες ἐνισχύσεις σὲ χρήματα και σὲ ρουχισμὸ, πὸν καταφθάνουν ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ σὲ συγγενεῖς και γνωστοὺς ἀπὸ τοὺς ἀποδήμους συμπατριώτας μας.

Μιὰ 10ετία πόνου, δακρύων, ἀγωνίας και στερηῶσεων πέρασε. Τώρα, εἶναι παρελθὸν γιὰ ὅλους μας και θλιθερὲς ἀναμνήσεις, οἱ ὁποῖες ξαναζωντανεύουν καθὼς πολλὲς φορὲς ἀναφερόμεθα στὴν πολυτάραχη αὐτὴ ἐποχὴ. Τὰ βιώματά μας και οἱ πλούσιες ἐμπειρίες πὸν ἀποκτήσαμε, ἃς μᾶς χρησιμεύσουν γιὰ νὰ ἀντλήσουμε χρήσιμα διδάγματα. Ἄς γίνουν πηγὴ φρονητισμοῦ.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ συμμοριτοπολέμου, οἱ κάτωθι συμπατριῶται μας και πολλοὶ ἄλλοι ἐνετάχθησαν εἰς στρατιωτικὰς μονάδας (ΜΑΔ και ΜΑΤ), ὡς ἐθελονταὶ ἢ με ἀτομικὰς προσκλήσεις και προσέφεραν τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὴν πατρίδα. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἀνεγνωρίσθησαν ὡς ἀ-

γωνισται τῆς ἔθνικῆς ἀντιστάσεως:

Λάζ. Μπόλης, Λάζ. Μόσχης, Ἀλέξ. Πατέρας, Λάζ. Πεζῆς, Κων. Σαλαβέρης, Στ. Τζημαγιώργης, Ἰωάν. Τσίρκος, Ἄθαν. Φαρμακιώτης, Γρ. Πατέρας, Κων. Σαλαβάτης, Γεώργ. Γκούμας, Β. Κομπολῆς, Δημ. Καρανίκας, Ἄντ. Γαζέτης, Ἄστ. Μπαρτζιώτης, Ι. Τζημαγιώργης, Ι. Τσανούσας, Κων. Μπόλης, Γ. Δαμαλῆς, Γ. Γαζέτης, Ν. Καραβίδας, Ι. Μπόλης, Ἄθ. Ντάμπος, Ν. Φαρμακιώτης, Α. Μπουτζέτης, Ν. Πατσίκας, Δ. Δαμαλῆς, Μ. Φουρδοῦνης, Ν. Γεράσης, Ἐλευθ. Τσανούσης, Θ. Μπουτζέτης, Γ. Καρατζῆρας, Α. Γαζέτης, Ν. Γεωργιάκης, Κ. Φάκας, Γ. Τσίρκος, Α. Δερβένης, Κ. Σιάτρας, Α. Τζημαγιώργης, Μ. Καψάλης, Ε. Κιτσούλης, Α. Μπόλης, Κ. Ἀντωνίου, Α. Βούβαρης, Α. Ντάμπος, Β. Δαμαλῆς, Ν. Βούβαρης, Α. Δερβένης, Η. Καπρίνης, Δ. Καρανίκας, Α. Καρανίκας, Ι. Καρατζῆρας, Γ. Μόκας, Δ. Τζημαγιώργης, Δ. Κατσάρας, Κ. Σαλαβάτης, Κ. Τσίρκος, Α. Φαρδῆς, Ἐλ. Γαλάνης.

Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΒΑΔΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ

Ἐνα ἀπὸ τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς φυλῆς μας, τὸ ὁποῖον δὲν ὑπέστη μέχρι σήμερον καμμίαν μεταβολήν, ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους μέχρι σήμερον, εἶναι ἡ τάσις τῆς ἀποδημίας εἰς ἄλλας χώρας καὶ ἡ ἀναζήτησις καλυτέρας τύχης. Παρὰ τὴν δυσμενῆ πλευρὰν τῆς συνεχοῦς φυλετικῆς αἰμορραγίας, ἡ διασπορὰ τῶν Ἑλλήνων προέβαλε ὡς ὑπερτάτη ἀνάγκη, μὲ εὐεργετικὰς συνέπειας οἰκονομικὰς, πνευματικὰς, κοινωνικὰς.

Τὸ Λιβάδι ἡ ἱστορικὴ κομπολις τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσόνας δὲν ἀπετέλεσε ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος. Ἡ μεταναστευτικὴ κίνησις τῶν Λιβαδιωτῶν ἐστράφη κυρίως πρὸς τὴν Ἀμερικὴν καὶ ἤρχισε τὸ 1895, διὰ νὰ ἐνταθῆ τὸ 1909 — 12.

Κατὰ τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα, 400 καὶ πλέον νέοι τοῦ Λιβαδίου, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Δύο κυρίως λόγοι συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐνταθῆ τὸ ρεῦμα τῆς ἀποδημίας. Πρῶτον, ἡ μεγάλη οἰκονομικὴ ἀθλιότης, ἡ ὁποία ἐπεκράτει τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὸ Λιβάδι καὶ δεύτερον, ἡ ὑποχρεωτικὴ στρατιωτικὴ θητεία, τὴν ὁποίαν καθιέρωσαν οἱ Τούρκοι μὲ τὸ νέον Σύνταγμα τοῦ 1909. Οἱ γονεῖς τῶν παιδιῶν, πρὸ τοῦ κινδύνου νὰ στρατευθοῦν παρὰ τῶν Τούρκων, ἐπροτίμησαν νὰ συγκατατεθοῦν εἰς τὴν μετανάστευσίν των.

Ἡ ὁμαδικὴ αὐτὴ μετανάστευσις ὑπῆρξε μία διέξοδος ἀπὸ τὰς δυσχερεῖς συνθήκας, αἱ ὁποῖαι εἶχον δημιουργηθῆ κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον τῆς δουλείας. Ἀντιμετωπίζοντες οἰκονομικὰς δυσκολίας, οἱ γονεῖς τῶν νέων τοῦ Λιβαδίου προσπαθοῦν νὰ ἐξασφαλίσουν διὰ δανεισμοῦ, ἀπὸ τοὺς

νοικακυρταίους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μέ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι ἀπὸ τὰ πρῶτα ἐμβάσματα τῶν παιδιῶν τῶν θὰ ἐξοφλοῦσαν τὰ χρεῖα τῶν, τὰ ἔξοδα μεταβάσεως τῶν. Οἱ νέοι τοῦ Λιβαδίου ξεκινοῦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ σφρίγος ζωῆς σκληραγωγημένοι στὶς στερήσεις καὶ κακουχίες, μὴ γνωρίζοντες λέξιν ξένης γλώσσης, ἐστερημένοι κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως, χωρὶς καμμίαν εἰδίκευσιν, μέ μόνην τὴν ἀδάμαστον θέλησιν νὰ ἐργασθοῦν σκληρὰ καὶ νὰ εὐδοκιμήσουν.

Ἡ μετανάστευσις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, εἶχε δραματικὸν χαρακτήρα. Ἐφευγαν ἀπὸ τὸ χωριὸ οἱ νεαροὶ Λιβαδιῶτες, χωρὶς γνώσεις καὶ πείρα, μέ τὴν τοπικὴν τῶν ἐνδυμασίαν καὶ μέ ἓνα δεματάκι ρούχα, ἀφήνοντας πίσω τοὺς λυπημένους γονεῖς τῶν, οἱ ὁποῖοι μέ πόνον ἔβλεπαν νὰ χάνουν ἀπὸ κοντὰ τοὺς τὰ ἀγαπημένα τοὺς παιδιά. Ὁ πόνος τῆς ξενητιάς ἦταν πολὺ μεγάλος.

Ἡ ἀναχώρησις τῶν ἐγένετο μέ πολλὰς προφυλάξεις ἀπὸ τὴν Ἐλασσόνα. Διάφοροι ὁδηγοὶ καὶ ἀγωγιάτες ἀνελάμβαναν νὰ τοὺς ὁδηγήσουν ἀσφαλῶς ἀπὸ διαβάσεις ἀφροῦρητες τῶν συνόρων τῆς Μελοῦνας, τὴν νύκτα, γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν σύλληψιν τῶν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Μετὰ τὴν διαβάσιν τῶν συνόρων, μεταναστευτικὰ γραφεῖα τῆς Λαρίσης καὶ τοῦ Βέλου ἀνελάμβανον τὴν μεταφορὰν τῶν εἰς τὴν Ἀμερικὴν.

Ἐπὶ ἓνα μῆνα καὶ πλέον διέσχίζαν τὸν ὠκεανὸν, στοιβαγμένοι στὰ ἱποκαταστρώματα τῶν ὑπερωκεανείων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἢ σὲ φορητὰ πλοῖα ὑπὸ ἀθλίαν συνθήκας καὶ ὅταν ἐφθάναν ἀπεβιβάζοντο εἰς τὴν νησίδα τῆς Νέας Ὑόρκης, τὸ Καστιγγάρ, διὰ νὰ ὑποστοῦν τὴν κάθαρσιν καὶ τὰς ἰατρικὰς ἐξετάσεις ἕως ὅτου λάβουν τὴν ἀδειαν εἰσοδοῦ εἰς τὸ ἀμερικανικὸν ἔδαφος καὶ τέλος, μέ πολλὰς ταλαιπωρίας, ἐφθάναν ἀπὸ σταθμὸν σὲ σταθμὸν, μέ τὴν διεύθυνσιν τῆς πόλεως τοῦ προορισμοῦ τῶν στὸ χέρι καὶ κατέληγαν εἰς τὸ ὁμαδικὸ δωμάτιο τῶν προσηγηθέντων μεταναστῶν, συγγενῶν ἢ συγχωριανῶν τῶν.

Ἡ ἀρχικὴ συγκέντρωσις τῶν Λιβαδιωτῶν ἐγένε κυρίως εἰς τὸ Μάντσεστερ, ὅπου εἶχαν ἐγκατασταθῆ οἱ πρῶτοι ὁμοχώριοι τῶν μετανάσται καὶ ἀργότερα ἀπὸ ἐκεῖ ἀρχισε ἡ μετακινήσις τῶν πρὸς ἄλλας πόλεις.

Ἀπὸ τὰς πρῶτας ἡμέρας ἀρχίζε σκληρὰ ἐργασία δι' ὀλίγα δολλάρια τὴν ἐβδομάδα. Μέ αὐτὰ, ἔπρεπε νὰ ἐξασφαλίσουν τὰ ἔξοδα διατροφῆς τῶν καὶ ἓνα μέρος ἀπὸ αὐτὰ νὰ τὸ στείλουν στὸ χωριὸ, διὰ τὴν συντήρησιν τῶν γερόντων γονέων, τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀνύπαντρης ἀδελφῆς, τὴν ἐξόφλησιν τοῦ χρέους ἀπὸ τὰ ἔξοδα μεταναστεύσεως.

Ἡ ζωὴ τῶν, τὰ πρῶτα χρόνια, ἦτο πολὺ σκληρὴ καὶ γεμᾶτη στερήσεις. Ζοῦσαν ὁμαδικὰ καὶ εἶχαν κοινὸν συσσίτιο, διὰ λόγους οἰκονομίας. Μέ ζωηρὰ χρώματα περιγράφουν ὅλοι τοὺς τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς

των και τις δυσκολίες των.

Από την άσχημáτιστον αὐτὴν ζύμην τῆς νεότητος τοῦ Λιβαδίου ἀνέκυψαν εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν δημοκρατίαν τῆς Ἀμερικῆς· χάρις εἰς τὴν χαλύβδινον θέλησιν των, εὐκατάστατοι οἰκογενειάρχαι, μεγαλοεπιχειρηματῆαι καὶ ἐπιστήμονες, οἱ ὁποῖοι, μαζὶ μὲ τὸ ὄνομα τὸ Ἑλληνικόν, διετήρησαν καὶ ὅλα τὰ εὐγενῆ πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ χαρίσματα· μὲ τὰ ὁποῖα εἶναι προικισμένοι οἱ Ἕλληνας.

Αἱ ἐκδηλώσεις ἀγάπης πρὸς τὴν γενέτειράν των ἐξεδηλώθησαν εὐθύς ἀμέσως. Ἰδρυσαν σωματεῖον, μὲ τίτλο «Φιλόπτωχος Ἀδελφότης τῶν ἐν Ἀμερικῇ Λιβαδιωτῶν», τὸ ἔτος 1903. Ἰδρυτικὰ μέλη αὐτοῦ ἦσαν οἱ Λ. Βασιλικός, Κ. Χρήστου, Γ. Μούτης, Α. Παππᾶς καὶ Δ. Ρέγας. Τὸ ἔτος 1907 ἀλλάζει ἡ ἐπωνυμία τοῦ σωματείου καὶ γίνεται «Φιλεκπαιδευτικῆ Ἀδελφότης Λιβαδιωτῶν».

Ἡ νοσταλγία τῆς πατρίδος, ἡ ὁποία ἦτο μεγάλη, ὑπῆρξεν ὁ ἐνωτικὸς κρῖκος, ὁ ὁποῖος συνέδεσε ὅλους εἰς τὸ σωματεῖον καὶ ἀνεπτύχθη ἰσχυρὸς δεσμὸς μεταξὺ των. Εἰς τὰς συνεστιάσεις καὶ τῆς συχνὰς συγκεντρώσεις ἐνεθυμοῦντο διάφορα περιστατικὰ τῆς ζωῆς των, ἀνέπτυξαν κοινωνικὰς σχέσεις καὶ διετήρησαν τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῆς πατρίδος των.

Συνεπληρώθησαν ἤδη 75 χρόνια ἀπὸ τῆς μεταναστεύσεώς των καὶ 67 ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ σωματείου των. Ἐνα χρόνος ἠθικῶν ἔναντι αὐτῶν μᾶς ὠθεῖ νὰ ἐμφανίσωμεν τὴν πλουσιωτάτην κοινωφελῆ δρασίαν αὐτοῦ καὶ νὰ ἐξάρωμεν τὰ πλούσια πατριωτικὰ συναισθήματά των πρὸς τὴν γενέτειράν των, διὰ νὰ παραδειγματίζωνται αἱ ἐπερχόμεναι γενεαὶ τῶν συμπατριωτῶν μας.

Ἐπὶ τὴν ἐπίδρασιν τῶν θρησκευτικῶν συναισθημάτων των, τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησεν ἔντονος θρησκευτικῆ ἀγωγῆ καὶ παραδόσις, ἐθεώρησαν σκόπιμον νὰ συγκεντρώσουν 40 εἰκοσόδραγμα, διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἀμοιβὴν ἐνὸς θεολόγου, ὁ ὁποῖος θὰ ἀνέπτυσσε θρησκευτικὴν δρασίαν εἰς τὴν πατρίδα των.

Κατὰ τὸ ἔτος 1912, συγκέντρωσαν ἀρκετὰ χρήματα διὰ νὰ ἀνεγείρουν τὸ σχολεῖον εἰς τὴν παλαιὰν Μητροπόλιν, τὰ ὁποῖα ἀπέστειλαν εἰς τὸν Μητροπολίτην Ἐλασσόνας καὶ τὸν ἱατρὸν Κ. Γεωργιάδην. Ἡ ἀνέγερσις ἤρchiσε, κατεσκευάσθη ὁ πρῶτος ὄροφος, ἀλλὰ λόγω τοῦ πολέμου διεκόπη, διὰ νὰ συνεχισθῇ τὸ 1928.

Κατὰ τὸ χρονικόν διάστημα μέχρι τὸ 1936, ὁ σύλλογος εἶχε συγκεντρώσει περὶ τὰς 40 χιλ. δολλάρια, τὰ ὁποῖα μὲ ἀπόφασιν τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν μελῶν, ἡ διοίκησις αὐτοῦ κατέθεσεν εἰς μίαν Τράπεζαν, ἵνα ἀπὸ τοὺς τόκους τῶν χρημάτων ἐνισχύονται ἀποροὶ καὶ ἐπιμελεῖς μαθηταὶ τῶν σχολείων δι' ἀνωτέρας σπουδᾶς. Ἐμεσολάβησε ὁμοως, ἐν τῷ

μεταξύ, ὁ πόλεμος τοῦ 1940 καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ἔνθουσιασμοῦ ἀπὸ τὰς λαμπρὰς νίκας τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Ἀλβανίαν, τὸ διοικητικὸν συμβούλιον ἀπεφάσισε τὴν διάθεσιν τοῦ ἀνωτέρου ποσοῦ ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀεροπορίας καὶ τὸ ἀπέστειλε εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν. Ἡ χειρονομία αὕτη ὑπῆρξεν τὸ ἀποκορύφωμα τῆς φιλοπατρίας τῶν συμπατριωτῶν μας πρὸς τὴν μεγάλην πατρίδα των, τὴν Ἑλλάδα, ἣ ὁποία ἠγωνίζετο ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν.

Ὅταν ἡ Ἑλλάς ἐκάμφθη, οἱ συμπατριῶται μας δὲν ἔπαυσαν νὰ σκέπτονται τὴν πατρίδα των καὶ τοὺς συγγενεῖς των. Ἐν ἀγωνία καὶ ὁ πόνος των καθημερινῶς μεγάλωνε, καθὼς ἐπληροφοροῦντο τὴν μαρτυρικὴ ζωὴ καὶ τὰς στερήσεις των. Ἐπιτροπὲς κυριῶν καὶ δεσποινίδων συνεκέντρωσαν ρουχισμὸν, φάρμακα καὶ ἄλλα εἶδη, τὰ ὁποῖα ἀπέστειλαν εἰς ἑκατοντάδας δεμάτων μαζί με τὰ πρῶτα ἐμβάσματα, εὐθύς ὡς ἔγινε ἡ ἀπελευθέρωσις.

Εἰς τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα, ἤρχισεν ἡ ἀναδιοργάνωσις καὶ τοῦ συλλόγου καὶ ἡ δραστηριοποίησίς του. Τὸ Δ. Σ. ἀπετελέσθη ἀπὸ τοὺς κάτωθι συμπατριῶτας: Μιχ. Κουκουβίτη, Ἰατρὸν, πρὸεδρος, Βασ. Φωκά, ἀντιπρὸεδρος, Αἰκατερινὴν Μαντζιάρη, ταμία, Θεανὸ Γκέκα, Κων. προσπάθεια νὰ συγκεντρώσῃ ὅλα τὰ μέλη, νὰ ζητήσῃ συνδρομὰς, νὰ ὀργανώσῃ συγκεντρώσεις, συνεστιάσεις, χοροὺς κλπ. Εἰς τὰς συγκεντρώσεις, Χρυσούλα Γκούμα, Κ. Γκέγκα, Ἀθ. Παπαθανασίου καὶ Θ. Παππα, μέλη.

Τὸ ἀνωτέρω συμβούλιον ἐπεδόθη μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὴν σεῖς αὐτὰς ἠμιληταὶ περιέγραψαν μετὰ ζωηρὰ χρώματα τὰς καταστροφὰς τὰς ὁποίας ὑπέστη τὸ Λιβάνι καὶ τὰ ἐπείγοντα προβλήματα τοῦ.

Ὁ ἀντιπρὸεδρος τοῦ συλλόγου κ. Β. Φωκάς καὶ ἡ Αἰκατερινὴ Μαντζιάρη, οἱ ὁποῖοι ἐπεσκέφθησαν τὸ Λιβάνι κατὰ τὸ 1950, εἰσηγήθησαν τὴν ἀνάγεσιν τῶν τριῶν διδακτηρίων, τὰ ὁποῖα ἐπυρπόλησαν οἱ Γερμανοὶ. Ἡ γενικὴ συνέλευσις ὁμοφώνως ἀπεδέχθη τὴν εἰσηγήσιν των καὶ ὁ σύλλογος διέθεσε 45 χιλ. δολλάρια, μετὰ τὰ ὁποῖα ἀνηγγέρθησαν τὰ τρία σχολεῖα, τὸ Α' Δημοτικὸν, τὸ Β' Δημοτικὸν καὶ τὸ Νηπιαγωγεῖον.

Τὰ ὄραϊα αὐτὰ διδακτήρια, καθὼς ὀρθώνονται μεγαλόπρεπα, θὰ ὑπενθυμίζουσιν εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς τὴν φιλοπατρίαν τῶν ἀποδήμων συμπατριωτῶν μας καὶ τὸ Λιβάνι θὰ αἰσθάνεται ὑπερηφάνειαν ἀπὸ τὰς ἐκδηλώσεις αὐτὰς τῶν ἐκλεκτῶν τέκνων του, τὰ ὁποῖα τοποθετεῖ εἰς τὸ ὕψος τῶν μεγάλων εἰσεργετῶν τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ δραστηριότης τοῦ συλλόγου ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἑλασσόνης. Διὰ τοῦ ἀντιπρὸέδρου τοῦ συλλόγου κ. Β. Φωκά, διέθεσε 3 χιλ. δολλάρια διὰ τὴν ἀνάγεσιν τοῦ Γυμνασίου. Μετὰ τὸ ποσὸν αὐτὸ

ἤρχισεν ἡ θεμελίωσις του. Ἐπὶ πλέον, διετέθη ποσὸν 1000 δολλαρίων, διὰ ἔποπτικά μέσα, μεταγενεστέρως.

Διὰ τοῦ συλλόγου ἐγένοντο ἐνισχύσεις πρὸς ἀπόρους μαθητὰς ἀνωτέρων καὶ ἀνωτάτων σχολῶν. Ἐπηρεολούθησαν μεμονωμένοι δωρεαὶ ὑπὲρ κοινωφελῶν σκοπῶν, ὡς ἡ ἀνακαινισις τῶν ἐκκλησιῶν Παναγίας, Ἁγίου Κων)νου, Ἁγίων Ἀναργύρων, Ἁγίας Τριάδος, Προφήτου Ἡλιοῦ, συνολικοῦ ὕψους 8 χιλ. δολλαρίων. Τὰ ὀνόματα τῶν δωρητῶν εἶναι ἀναγεγραμμένα εἰς περιβλεπτον θέσιν εἰς τὰς προθήκας.

Ἀξιόλογος δωρεά, μὲ διαθήκην, ὑπῆρξεν τοῦ ἀποβιώσαντος ὁμογενοῦς Περικλῆ Παπαϊωάννου, ὅστις διέθεσε 25 χιλ. δολάρια, τὰ ὁποῖα θὰ διανεμηθῶν εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ Λιβαδίου, μετὰ παρέλευσιν 20ετίας.

Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς 20ετίας, οἱ τὸκοι τῶν χρημάτων, τὰ ὁποῖα κατετέθησαν εἰς Ἀμερικὴν, θὰ διατίθενται παρ' ἐπιτροπῆς εἰς ἐπιμελεῖς καὶ ἀπόρους μαθητὰς Γυμνασίου καὶ ἀνωτάτων σχολῶν. Ἦδη, ἐπὶ τριετίαν καὶ κατ' ἔτος, διανέμεται ποσὸν 22000 δρχ. εἰς τὰς κατηγορίας αὐτὰς τῶν μαθητῶν.

Ὁ Ἰρηγόρης Ρέχας διέθεσε διὰ διαθήκης 500 δολ. γιὰ τὴν κατασκευὴ τῆς βρύσης Ρέχα καὶ 1500 δολ. γιὰ τὴν ἀγορὰ ἑνὸς σχολικοῦ κινηματογράφου.

Ἡ οἰκογένεια Δ. Πούλιου διέθεσε 500 δολ. γιὰ τὴν κατασκευὴ βιβλιοθήκης στὸ Ἀ' Δημοτικὸν Σχολεῖον.

Ὁ Κ. Γκουλιάμας διὰ διαθήκης διέθεσε 1000 δολ. γιὰ τὴν ἐκτέλεσιν κοινωφελοῦς ἔργου.

Οἱ ἀδελφοὶ Βρέτα κατεσκευάσαν μίαν αἴθουσαν διὰ τὴν στέγασιν τῶν κατασκευώσεων τῆς Μητροπόλεως εἰς Ἁγίαν Τριάδα, ὕψους 50 χιλ. δρχ.

Ὁ Γ. Πόδας ἐδώρησε 30 χιλ. δολ. εἰς τὸν οἶκον τυφλῶν Ἀθηναίων.

Ὁ Κ. Γκέκας καὶ ἡ σύζυγός του Θεανῶ ἐγκατέστησαν τὸ ὄρολόγιον τῆς πόλεως.

Οἱ ἀδελφοὶ Κωτίκα περιέφραξαν τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας.

Οἱ κληρονόμοι τῶν ὁμογενῶν μας εἰς Ἀμερικὴν ἀδελφῶν Γ. καὶ Κ. Ζάννα, Κατίνα Ζάννα καὶ Ἐλ. Κυλώνης, ἀνήγειραν τὸ μεγαλοπρεπὲς πνευματικὸν κέντρον Λιβαδίου, τὸ «Ζάννειον», ὁμοιον τοῦ ὁποίου δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν Θεσσαλίαν, δαπανήσαντες τὸ ποσὸν τῶν 2 ἑκατ. δρχ. Εἰς αὐτὸ στεγάζονται οἱ μαθηταὶ τοῦ γυμνασιακοῦ παραρτήματος Λιβαδίου. Ὑπάρχουν δὲ εὐρύχωροι αἴθουσαι διαλέξεων καὶ προβολῆς κινηματογραφικῶν ταινιῶν, βιβλιοθήκης καὶ συγκεντρώσεως γονέων. Τὰ ἐγκαίνια τῆς λειτουργίας του θὰ λάβουν χώραν ἐντὸς τοῦ ἔτους.

Αὐτὴ ὑπῆρξε σὲ γενικὲς γραμμὲς ἡ δρᾶσις τῆς «Φιλεκπαιδευτικῆς

Ἐδελφότητος τῶν ἐν Ἀμερικῇ Λιβαδιωτῶν». Κληρονόμοι μιᾶς πλουσίας πνευματικῆς, ἔθνικῆς, θρησκευτικῆς καὶ πολιτιστικῆς παραδόσεως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑστερήσουν· καὶ αὐτοὶ ὑπῆρξαν ἄξιοι συνεχισταὶ τῶν προγόνων. Τὸ παράδειγμά των θὰ φωτίζη ὡς φωτεινὸς φάρος τὸν δρόμο τῶν νέων τοῦ Λιβαδίου καὶ θὰ ὑπενθυμίζη τὸ χρέος των νὰ συνεχίσουν τὴν παράδοσιν, ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τὰ ἰδανικὰ ἐκεῖνα.. τὰ ὁποῖα εἶχαν γίνει βιώματά των καὶ τὰ ὁποῖα ἐκέντριζαν τὴν ψυχὴν των.

Ἄς εἶναι αἰώνια ἡ μνήμη καὶ ἡ ἀναγνώρισις τῆς προσφορᾶς τῶν ἀπελθόντων ἐκ τοῦ κόσμου τούτου συμπατριωτῶν μας, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠτύχησαν νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν πατρίδα των. Εἰς δὲ τοὺς ἐπιζώντας συμπατριώτας μας, ἡ ἱκανοποίησις ἐκ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς προσφορᾶς των, ἡ ὁποία τόσον πολὺ ἐβοήθησε τὴν πατρίδα των, διὰ νὰ ἀνεθῇ ἡ πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ στάθμη τῶν κατοικῶν.

ΠΑΡΟΙΚΙΕΣ, ΚΟΙΝΩΦΕΛΗ ΣΩΜΑΤΕΙΑ ΣΤΑΛΛΟΓΟΙ ΛΙΒΑΔΙΩΤΩΝ ΚΑΙ ΔΡΑΣΙΣ ΑΥΤΩΝ

Οἱ παροικίαι τῶν Λιβαδιωτῶν στὸ ἐσωτερικὸ τῆς τουρκακρατουμένης Ἑλλάδος, δημιουργήθησαν κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα καὶ ἰδίως σὲ περιόδους ἀνωμαλιῶν ἀπὸ πολεμικὰ γεγονότα. Καίτοι τὸ φριμάνιο τῆς Ὑψηλῆς Πύλης πρὸς ἱεροδικὰς ἀπηγόρευε τὴν μετακίνησιν πληθυσμῶν καὶ διέτασσε τὴν βιαίαν ἐπιστροφὴν των εἰς τὰς παλαιὰς των κατοικίας καὶ τὸν ἀποκλεισμόν τῶν διαβάσεων, ἐν τούτοις πολλοὶ Λιβαδιῶτες κατώρθωσαν νὰ ἐγκατασταθοῦν παρὰ νόμους εἰς ἄλλας πόλεις, ὅπως στὴ Θεσσαλονίκη, στὴ Λάρισα, στὶς Σέρρες καὶ νὰ νομιμοποιηθῇ ἡ παραμονὴ των, μετὰ τὴν καταβολὴν τοῦ κεφαλικοῦ φόρου μετὰ 10ετίαν.

Πρώτη ὁμαδικὴ μετακίνησις Λιβαδιωτῶν κτηνοτρόφων γίνεται στὴ περιοχὴ Σερρών, ἀπὸ τοῦ 1805 — 1813, ὅπου ὁ πασσᾶς τῶν Σερρῶν Ἰσμαήλ, θανάσιμος ἐχθρὸς τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ ἐν συνεχείᾳ ὁ γυιὸς του Γιουσούφ (1812 — 13) δέχεται φυγάδας ἐκ τῶν περιοχῶν Ἠπείρου, Θεσσαλίας καὶ Ἀνωτῆς Μακεδονίας.

Ἡ ἐγκατάστασις τῶν Λιβαδιωτῶν κτηνοτρόφων γίνεται ἀρχικὰ στὰ Πορδία, Ράμνα, Νιγρήτα καὶ ἄλλα χωριὰ τοῦ Παγγαίου.

Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῆς Νέας Ἑρακλείας τοῦ Γ. Καφταντζῆ, πληροφορούμεθα ὅτι σύμφωνα μετὰ τὴν παράδοσιν πού διασώθηκε, σὲ κάθε οἰκογένεια τῆς Ἱζουμαγιᾶς (Ν. Ἑρακλείας), τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἀρχικοῦ πληθυσμοῦ κατάγονταν ἀπὸ τὸ χωριὸν τοῦ Ὀλύμπου Λιβάδι (Λιβαδιάνοι) καὶ ἐνδεικτικῶς ἀναφέρει τὰς οικογενείας Κωστίτη, Σιάρκου, Γκουρνέλη, Φαρδέλλα, Βαβάτσικα, Τασίκα, Βεληγρατλή καὶ κοκ-

κινολιτικές οικογένειες, Μπιζιάλα, Παπίτσα και άλλες.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1813 καὶ μέχρι τοῦ 1878, ἐγκαθίστανται πολλές οικογένειες στὴ Θεσ)νίκη, στὴ Λάρισα, στὴν Κατερίνη, στὸν Τύρναβο καὶ στὴν Ἐλασσόνα, ὅπου δημιουργοῦνται οἱ μεγάλες παροικίες τῶν Λιβαδιωτῶν. Οἱ παροικίες αὐτὲς διετήρησαν τὸν δεσμόν μὲ τὴν γενέτειρα. Κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας, αἱ οικογένειαι τῶν μετεκινοῦντο διὰ νὰ παρθερίσουν εἰς τὸ Λιβάδι, ὅπου εἶχαν τὰ πατρικὰ τῶν σπίτια.

Εἰς τὰς παροικίας αὐτάς, οἱ Λιβαδιῶτες, ὑπὸ τὸ καθεστῶς τῆς ἐλευθερίας, τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθη ἀπὸ τοὺς ἀπελευθερωτικούς πολέμους τοῦ 1912 — 14, ἀνεπτύχθησαν οικονομικῶς, πνευματικῶς καὶ κοινωνικῶς, ὠπῆρξαν στοιχεῖα προόδου καὶ πολιτισμοῦ καὶ διετήρησαν ὅλας τὰς ὑγιεῖς ἀρχὰς τῶν γονέων τῶν, τὰς ἐθνικὰς καὶ χριστιανικὰς παραδόσεις τῶν καὶ τὴν φλογερὴ ἀγάπη πρὸς τὴν γενέτειράν τῶν. Εἶναι δὲ αὐτὴ, πράγματι, συγκινητικὴ καὶ ἀξία πάσης ἐξάρσεως.

Τὴν πρὸς τὸ Λιβάδι ἀγάπην τῶν, τὴν ἐκδηλώνουν ἐμπράκτως μὲ τὰς συχνὰς τῶν ἐπισκέψεις, μὲ τὰς δωρεὰς τῶν σὲ κοινωφελῆ ἰδρύματα, μὲ ἀφιερώματα εἰς ἐκκλησίας, εἴτε ὡς ἄτομα, εἴτε ὡς σύλλογοι, τοὺς ὁποίους συνῆστησαν. Ἡ ἰδιαίτερα πατρὶς ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ τῆς δραστηριότητος τῶν. Ἔχουν ὡς κοινὸν σύνδεσμον τὸν αὐτὸν στενὸν τόπον, μὲ τὰς ἰδίας παιδικὰς εἰκόνας καὶ βιώματα. Ἡ δὲ δρᾶσις τῶν εἶναι ποικίλη. Ἐνδιαφέρονται διὰ τὸν ἐξωραϊσμόν τοῦ Λιβαδίου, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν κοινωφελῶν ἔργων, διὰ τὴν ἐπίλυσιν συγκεκοιμένων ζητημάτων κοινωνικῆς, πνευματικῆς καὶ οικονομικῆς φύσεως, τὴν ἀνέγερσιν μνημείων καὶ διαφόρων ἄλλων ἔργων, φροντίζουν διὰ τὰς ἀποφικὰς ὑποθέσεις τῶν συμπατριωτῶν τῶν, ἐνισχύουν νέους καὶ ἄλλους ἔχοντας ἀνάγκην προστασίας, νοσοκομειακῆς περιθάλψεως κλπ.

Ἐπιδιώκουν συλλογικὴν ἐπαφὴν μὲ τὴν γενέτειράν τῶν καὶ τὸν μεταξὺ τῶν ψυχικὸν δεσμόν, τελοῦν ἐορτὰς, συνεστιάσεις, ὀργανώνουν δημοσίους χοροὺς καὶ ἄλλας ἐπολιτιστικὰς ἐκδηλώσεις.

Χαρακτηριστικῶς, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ πάθος τῆς πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπης τῶν, τοὺς κάνει τὸ σῶμα τῶν νὰ εὐρίσκειται ἐκεῖ, ὅπου διαμένουν, ἀλλὰ ἡ ψυχὴ τῶν στὸ Λιβάδι.

Σύλλογοι Λιβαδιωτῶν συνεστήθησαν ἀρχικῶς εἰς Ἀμερικὴν, ὅπως προαναφέραμεν, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Φιλὸπτωχος Ἀδελφότης τῶν ἐν Ἀμερικῇ Λιβαδιωτῶν», τὸ ἔτος 1903, μετανομασθεῖσα εἰς «Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης τῶν ἐν Ἀμερικῇ Λιβαδιωτῶν», μεταγενεστέρως.

Εἰς Θεσ)νίκην, τὴν 28ην Ἰουλίου 1929, μὲ τὴν ἐπωνυμίαν «Σύλλογος ἀπάντων τῶν ἐν Μακεδονίᾳ διαμενόντων Λιβαδιωτῶν», μὲ ἔδρα τὴν Θεσσαλονίκην, μεταγενεστέρως δὲ μὲ τὴν ἐπωνυμίαν Σύλλογος Λι-

βαδιωτῶν Θεο)νίας «ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος». Τὸ Δ. Σ. τοῦ συλλόγου ἀποτελεῖται σήμερον ἀπὸ τὸν κ. Ἡλ. Καραβίδα, πρόεδρος καὶ μέλη τοὺς κ. κ. Κων. Πούλιον, Τ. Βάντην, Κων. Γκρίζον, Περ. Ρέχαν, Δημ. Ματθαίου, Χρ. Σακελλαροπούλου, Μ. Κίτσα καὶ Εὐανθία Τσαχαλίνα.

Εἰς τὴν Κατερίνην, τὴν 30ὴν Μαρτίου 1918, ἰδρύθη ἡ Ἐνωσις Λιβαδιωτῶν «Γεωργάκης Ὀλύμπιος». Τὸ Δ. Σ. ἀπαρτίζεται σήμερον ἀπὸ τοὺς κ. κ. Δ. Κωτίκων, πρόεδρος, Κων. Νίτσην, Θ. Μόσχην, Χρυσούλα Καραβίδα, Δ. Τσαχαλίαν, Δ. Τσικαδέρην καὶ Β. Παράσχον, μέλη.

Εἰς Λάρισα, ὁ Σύλλογος τῶν ἐν Λαρίσῃ Λιβαδιωτῶν «Γεωργάκης Ὀλύμπιος», ἰδρύθη τὴν 26ην Νοεμβρίου 1956. Τὸ Δ. Σ. ἀπαρτίζεται ἀπὸ τοὺς κ. κ. Ἄρ. Παρασκευᾶν, πρόεδρος καὶ μέλη τοὺς Ἐλ. Γκούμαν, Μαρίνον, Ἀθ. Παμπέρον, Ἀθ. Δερβένην καὶ Κ. Μόσχην.

Εἰς Ἀθήνας, ὁ Σύλλογος Λιβαδιωτῶν «Γεωργάκης Ὀλύμπιος», ἰδρύθη τὴν 10ην Ὀκτωβρίου 1958. Τὸ Δ. Σ. ἀπαρτίζεται ἀπὸ τοὺς κ. κ. Ἐλ. Κυλώνην, πρόεδρος καὶ μέλη τοὺς Δ. Προκόβαν, Θ. Φράγγον, Ι. Ραχοβίτην, Πλ. Βογιάζαν καὶ Κ. Κυλώνην.

Τέλος, εἰς τὴν Μελβούρνην τῆς Αὐστραλίας, ἰδρύθη τὸ 1963 ἡ «Ἀγαθοεργὸς Ἀδελφότης Λιβαδιωτῶν «ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος».

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ

Ἡ ἐξέτασις τῆς ζωῆς τῶν κατοικῶν τοῦ Λιβαδίου στὸ σύνολό της καὶ σὲ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις της, ἡ ὁποία αὐθόρμητα ἐκδηλώνεται, ἀποτελεῖ τὸ λαϊκὸν πολιτισμὸν εἶναι ἡ συνέχεια τῆς ζωῆς τοῦ παρελθόντος μετὰ τὸ παρὸν καὶ στηρίζεται στὶς παραδόσεις. Τὰ κατὰ παράδοσιν ἔθιμα ἀποτελοῦν τὸ συνεκτικὸν δεσμὸν τῆς κοινωνίας τοῦ παρελθόντος μετὰ τὸ παρὸν καὶ εἶναι τὸ σπουδαιότερον συμπλήρωμα τῆς γραπτῆς καὶ μνημειακῆς παραδόσεως καὶ ἡ διατήρησις των εἶναι ἐπιβεβλημένη. Τὰ ἔθιμα τοῦ Λιβαδίου, λαοῦ ἐλευθέρου, εἶναι ἡ καλύτερα μαρτυρία τῆς ἐλευθέρου ψυχῆς των καὶ ἔχουν τὸν χαρακτήρα τοῦ ἐθνικοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων, ὅπως αὐτὸς διεμορφώθη εἰς τὴν μακρονήν πορεία του.

Τὰ ἔθιμα χωρίζονται σὲ θρησκευτικὰ, ποὺ χαρακτηρίζουν τὶς θρησκευτικὰς συνήθειάς τους στὸ σύνολό τους καὶ τὰ κοινωνικὰ, τὰ ὁποῖα σὲ συντομία περιγράφουμε.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΕΘΙΜΑ ΧΡΙΣΤΟΤΕΝΝΑ

Ὁ εορτασμὸς τῶν Χριστουγέννων, ὅπως μᾶς τὸν διέσωσε ἡ παράδοσις, ἀρχίζει ἀπὸ τὴν παραμονὴν μετὰ τὰ κάλαντα. Ὅμαδες παιδιῶν μετὰ τὶς χονδρὰς «τσουμάγκες» κυποῦσαν τὶς πόρτες τῶν σπιτιῶν, φωνάζοντας «Κολιντάκο». Ἦταν ἡ ἡμέρα ποὺ μετὰ ἀγωνία καὶ λαχτὰρα τὴν περιμε-

ναν όλα τὰ παιδιά και ἀπὸ ἡμέρες ἐτοίμαζαν τὶς παρῆες και τὰ ἄστρα. Οἱ νοικοκυρὲς τὸ θεωροῦσαν γρουσουζιά νὰ μὴν ἀνοίξουν στὰ χαρούμενα παιδιά πὺν ἔφερναν τὴ θεία αὐτὴ ἀγγελία τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ. Τοὺς ἔδιδαν κουλούρια, ξυλοκέρατα, σῦκα, χρήματα. Πόση χαρὰ δοκίμαζαν σὰν ἔπαιρναν κουλούρια μὲ ζάχαρι ἀπὸ τὰ ἀρχοντόσπυια....

Στὰ σπίτια, οἱ νοικοκυρὲς ἐτοιμάζον γιὰ τὸ χριστουγεννιάτικο τραπέζι, τὰ γιαπράγια, τὸ κοκορέτσι, τὸ σπληνάντερο και τὰ μεξεδάκια ἀπὸ τοὺς χοίρους.

Μὲ τὶς χαρούμενες καμπάνες, ὅλοι μικροὶ και μεγάλοι, γεμίζουν τὶς ἐκκλησίες, γιὰ νὰ ἀκούσουν στὸ κατανυκτικὸ περιβάλλον τὶς γλυκὲς και ἀπόκοσμες ψαλμοδιες, μὲ ἐπισφράγισμα τὸ τοῦ μεγάλου Ρωμανοῦ «Ἡ Παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τέκτει».

ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ

Τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτοχρονιάς, ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἐξόρμησι τῶν παιδιῶν μὲ τὰ «Σούρβα» και τὸ Ἀγιοβασιλειάτικο τραγούδι. Χαρακτηριστικὸ ἔθιμο τῆς Πρωτοχρονιάς εἶναι οἱ «Μπαμπαλιούρηδες», πὺν κάνουν τὴν ἐμφάνισή τους αὐτὴ τὴ μέρα. Γεροδεμένοι και ψηλοὶ, νῶσι και μισήλικες, φοροῦν ἀπὸ τὸ κεφάλι ὡς τὸ στήθος ἕνα δερμα μὲ τρίχες

Μπαμπαλιούρηδες

σὰν προσωπίδα, πὺν στὸ ἀνοιγμα τοῦ στόματος εἶχε μεγάλα δόντια. Στὴ μέση φοροῦσαν ἕνα μάλλινο ὕφασμα, διπλωμένο πολλὲς φορὲς, γιὰ νὰ

μπορούν να δέσουν πολλές σειρές από μεγάλα κουδούνια. Ένα μακρὸ «Σαλιβάρι» καὶ τὰ γρουνοτσάρουχα συμπληρώνουν τὴ φορεσιά του καὶ ἓνα ξύλινο σπαθὶ στὸ χέρι. Κάθε μπαμπαλιούρη τὸν συνοδεύει ὁ ἀδελφοκώρης. Ὅλη τὴν ἡμέρα κινοῦνται διαρκῶς, κτυποῦν τὰ κουδούνια, στέκονται σὲ κάθε περαστικῶ, τὸν σταματοῦν καὶ δὲν φεύγουν ἂν δὲ βάλῃ στὸ σπαθὶ ἓνα νόμισμα. Τέλος, τὸ ἀπόγευμα, συγκεντρωμένοι ὅλοι οἱ μπαμπαλιούρηδες χορεύουν, πηδοῦν καὶ ἔτσι ἀποχαιρετοῦν τὸν παλιὸ χρόνο.

Στὰ σπίτια, τὸ μεσημέρι κόβεται ἡ κρεατόπιττα, σὲ τῶσα κομμάτια, ὅσα εἶναι καὶ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας καὶ ἔχει τὸ χρυσὸ νόμισμα.. Ὅποιος τὸ βρῆ θεωρεῖται ὁ τυχερὸς τῆς χρονιάς.

ΘΕΟΦΑΝΕΙΑ

Τὰ Θεοφάνεια εἶναι ἡ λαμπρότερη καὶ ἡ πιὸ ἐντυπωσιακὴ θρησκευτικὴ γιορτὴ τοῦ Λιβαδίου. Οἱ ἐκκλησίες εἶναι γεμάτες.. Πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς ἐκκλησίας, στὸ εἰκονοστάσι, πού ἔχει τὴν εἰκόνα τῆς βαπτίσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ κάτω ἀπὸ αὐτὸ τὰ παιδιά τῶν γεωργοκτηνοτρόφων βάζουν σακκοῦλες μὲ ἀλάτι καὶ κουλοῦρες, γιὰ νὰ ἀγιαστοῦν ἀπὸ τὴν πομπὴ πού θὰ περάσῃ μὲ τὰ λάβαρα καὶ τὶς εἰκόνες καὶ νὰ τὰ δώσουν στὰ πρῶτα καὶ τὰ μεγάλα ζῶα. Μετὰ τὴν θεία λειτουργία ἐπακολουθεῖ ὁ κοινὸς ἀγιασμὸς καὶ ἡ τελετὴ τῆς καταδύσεως τοῦ σταυροῦ στὸ Κιόσκι. Κάθε ἐκκλησία σχηματίζει τὴ δική της πομπή, στὴν ὁποία προηγοῦνται τὰ βυζαντινὰ λάβαρα σὲ πανύψηλα κοντάρια καὶ ὅλες οἱ εἰκόνες τῶν ἐκκλησιῶν, τὶς ὁποῖες ξυλώνουν ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσι καὶ τὶς κρατοῦν μικροὶ καὶ μεγάλοι σὲ μιὰ σειρά. Ἀκολουθοῦν οἱ ἱερεῖς, τὸ ἐκκλησίασμα καὶ καθὼς ἡ πομπὴ προχωρεῖ ἀκούγεται ἓνα συνεχὲς θαυμάσιο «Κύριε ἐλέησον». Τὴν πομπὴ μὲ τὰ λάβαρα τὴν ὀνομάζαν οἱ παλαιότεροι «Σίγνια».

Μετὰ τὸν ἀγιασμὸ καὶ τὴν κατάδυσι τοῦ σταυροῦ στὴν κολυμβήθρα, οἱ πομπὲς ἐπιστρέφουν μὲ τὴν ἴδια διάταξι, ἐνῶ συνεχῶς ἀντηχεῖ τὸ «Κύριε Ἐλέησον».

Τὸ ἀπόγευμα, κάνουν τὴν ἐμφάνισι τους καρναβάλια μὲ τὶς πιὸ ἀπίθανες ἐμφανίσεις καὶ τὸ χαρακτηριστικὸ «Γαϊτάνικι», πού τὸ πλέκουν φουστανελλοφόροι, χορεύοντας ἑλληνικοὺς χορούς.

Τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, τελευταῖα γλέντια, ὅλη τὴ νύκτα καὶ μέρα, πού ἀναγγέλλονται πολλοὶ ἀρραβῶνες..

ΕΟΡΤΗ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ

Ἦταν ἡμέρα θρησκευτικῆς καὶ ἔθνωϊς ἀναβαπτίσεως τῶν κατοίκων. Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῶν σχολείων ἐγένετο μεγάλη σχολικὴ εορτὴ. Ὁ Δε-

σπότης, οί Διδάσκαλοι, οί Ἐφοροί καί οί κάτοικοι παρακολουθοῦν τίς ἀπαγγελίες ποιημάτων ἐθνικοθρησκευτικοῦ περιεχομένου. Πολλές φορές γίνονται ἐλαγχος τῆς προόδου τῶν μαθητῶν ἀπό τὸν Δεσπότη. Τὴν ἡμέραν αὐτῆ, πολλοὶ ἀφιέρωναν γιὰ τὰ σχολεῖα ἀκίνητα ἢ χρήματα, διὰ νὰ τὰ ἐνισχύσουν οικονομικῶς.

ΕΟΡΤΗ ΤΩΝ ΑΠΟΚΡΕΩ

Ἡ ἡμέρα αὐτὴ εορτάζονταν σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα οἰκογενειακῆς χαρᾶς καὶ περισυλλογῆς. Εἶχε τὰ δικά της πλούσια ἔθιμα, ὅπως μᾶς τὰ διέσωσε ἡ παράδοσις.

Τὸ ἀπόγευμα, ὅλοι οἱ κάτοικοι παρακολουθοῦν τὸν κατανυκτικὸ ἐσπερινὸ, εἰς τὸ τέλος τοῦ ὁποῦ ἐγίνετο ἡ συγχώρησις. Πρῶτοι οἱ ἱερεῖς ἀντήλλασαν ἀσπασμὸν συγγνώμης, ἀκολουθοῦσαν οἱ ἄνδρες, σχηματίζοντες μιὰ μεγάλη σειρά, καθὼς οἱ προσερχόμενοι ἠσπάζοντο τὸ χεῖρ τοῦ ἱερέως καὶ ἀντήλλασαν ἀσπασμὸν μὲ τοὺς εἰς τὴν σειράν τοποθετημένους συγχωριανοὺς των. Ἡ τελετὴ αὐτῆ τῆς ὁμαδικῆς συγγνώμης ἐγένετο ἀφορμὴ ἐπανασυνδέσεως τῶν κατοίκων διὰ τοῦ δεσμοῦ τῆς ἀγάπης.

Μετὰ τὸν ἐσπερινόν, ὅλα τὰ συγγενικά πρόσωπα περνοῦσαν ἀπὸ τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς γεροντοτέρους συγγενεῖς, τοὺς θεῖους των, μὲ τίς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά των, φιλοῦσαν τὸ χεῖρ τους καὶ ζητοῦσαν συγχώρησιν, λέγοντας «Συγχωρεμένα». Στὰ παιδιά καὶ στίς νύφες κερνοῦσαν ἀπὸ ἓνα νόμισμα.

Τὸ βράδυ, ἔκαναν συνεστίαση οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς, παιδιά, ἐγγόνια, στὸ σπίτι τοῦ παπποῦ, μὲ τὰ φαγητά τους, τὰ γλυκὰ, τὸ κρασὶ καὶ ἐπακολουθοῦσε τὸ περιφημο «Χάμ - χάσκα». Ὁ παπποῦς ἔδενε σὲ ἓνα ξύλινο πλάστη, στὴ μιὰ ἄκρῃ, μιὰ γερὴ κλωστή, στὴν ἄλλη ἄκρῃ τῆς κλωστῆς ἓνα κομμάτι σκληρὸ σουσαμένιο χαλβὰ καὶ τὸ αἰώριζε στὸ στόμα κάθε μέλους τῆς οἰκογενείας μὲ τὴν σειρά. Καθένας, μάλιστα, προσπαθοῦσε νὰ ἀρπάξῃ μὲ τὸ στόμα του τὸ χαλβὰ, γιὰτὶ ὁ ἀρχηγὸς τὸ τραβοῦσε μὲ τρόπον, γιὰ νὰ μείνουν τελικὰ μὲ τὸ στόμα ἀνοικτὸ καὶ νὰ γελάσουν οἱ ἄλλοι μὲ τὴν ἀποτυχία του. Μὲ τραγούδια καὶ γλέντι συνέχιζαν τὸν εορτασμὸ ὡς ἀργὰ τὸ βράδυ, ὅποτε τελειῶνε ἡ χαρούμενη αὐτὴ συνεστίαση καὶ ὅλοι ἔφευγαν γιὰ τὰ σπίτια των, φιλώντας τὸ χεῖρ τῶν μεγαλυτέρων.

Τὰ καρναβάλια ἔκαναν τὴν ἐμφάνισή τους ὅλη τὴν ἐβδομάδα.

Σὲ πολλὰ σημεῖα τοῦ χωριοῦ, ἀναβον φανοὺς μεγάλους ἀπὸ κέδρα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ μέρες εἶχαν συγκεντρώσει τὰ παιδιά καὶ τραγουδοῦσαν ἀπαρηγάτικα τραγούδια.

Ἡ Καθαρὴ Δευτέρα βρῖσκει τοὺς ἄνδρες στίς ἐργασίες τους, ἐνῶ τίς γυναῖκες στὴν ἀδελή, ὅπου συγκεντρώνουν τὰ μαγειρικά σκεύη, γιὰ νὰ τὰ

πλύνουν με άλυσίβα, για να είναι άμολυτα στην περίοδο τῆς νηστείας.

Καθαρίζουν τὸ σιτάρι καὶ τὸ ξεφλουδίζουν, γὰρ νὰ τὸ βράσουν τὴν Τετάρτη. Οἱ παλαιότεροι κρατοῦσαν νηστεία τὸ «τρίμηρο» καὶ δὲν ἔβαζαν τίποτε στὸ στόμα. Τὴν Τετάρτη, ἔτρωγαν τὸ βρασμένο σιτάρι, τὴν περιφήμη «παχίδα», μὲ τὰ πολὺ ἄλεσμένα καρῦδια στὸ χαβάνι, τὰ «κοσιάφια», κομπόστες ἀπὸ σταφίδες, δαμάσκηνα, σῦκα, τὸ πετιμέζι κλπ.

Στὸ σύνολό τους σχεδὸν οἱ παλαιότεροι κρατοῦσαν τὴν νηστεία, ὅλο τὸ σαραντάμηρο καὶ τὰ φαγητά τους ἦσαν λιτά.

ΤΟ ΠΑΣΧΑ

Ἡ ἑβδομάς τῶν παθῶν τοῦ Χριστοῦ ἦσαν τὸ ἀποκορύφωμα τῶν θρησκευτικῶν ἐκδηλώσεων τῶν κατοίκων, μὲ τὴν πάνδημον συμμετοχὴν των εἰς τὰς προγραμματισμένας ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐκδηλώσεις, οἱ ὁποῖες τελίωναν μὲ τὴν περιφορὰ τῶν ἐπιταφίων.

Ἡ ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως γιορτάζεται μὲ λαμπρότητα. Στὸ προαύλιο τῆς ἐκκλησίας γίνεται ἡ πρώτη Ἀνάστασις. Μὲ τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη», τὰ παιδιὰ ἀναβαν ἓνα μεγάλο φανὸ ἀπὸ κέδρα, στὴ γωνία τοῦ προαυλίου, ὁ ὁποῖος συμβόλιζε τὸ φῶς τῆς Ἀναστάσεως.

Τὸ πασχαλινὸ τραπέζι ἔπρεπε νὰ ἔχη τὸ ψημένο ἄρνι στὸ φουῆρο, γιατί κλιματολογικῆς συνθήκης δὲν ἐπέτρεπαν τὸ ψήσιμο στὴ σούβλα. τὸ γάλα, τὸ φρέσκο τυρί, τὸ γιαούρτι, τὰ περιφήμα «Μπατζιαβούσια», δηλαδή τὰ ἐντόσθια τοῦ ἀρνιοῦ μαγειρευμένα μὲ κρεμμυδάκια καὶ βούτυρο.

Ὅλη ἡ ἑβδομάδα τῆς Διακαινισίμου μέχρι τοῦ Θωμᾶ περνᾶει μὲ ἐπισκέψεις καὶ τίς ἀπογευματινῆς ὥρες στὸ Κέσκι, τὸ Κιούγκι, τὸ Χοροστάσι, στοὺς Ἅγιους Ἀναργύρους, γυναῖκες καὶ κορίτσια χορεύουν λαϊκοὺς χοροὺς σὲ πολλὰς σειρὰς, ἐνῶ τὰ ἀγόρια παρακολουθοῦν τὸν χορὸ. Ἐκεῖ, συνήθως, γίνεται τὸ νυφοδιάλεγμα. Δυστυχῶς, οἱ χοροὶ δὲν γίνονται τώρα.

Τὴν 23ην Ἀπριλίου, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, στὴν πλατεία παρατηρεῖται μεγάλη κίνησις. Οἱ τσελιγκάδες μισθωναν, τοὺς νέους τοσπάνηδες γιὰ ἓνα ἑξάμηνο ἕως τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ ὅλοι ὄρθιοι συζητοῦν τοὺς ὄρους τῆς προσλήψεώς των.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ

Οἱ στιγμὲς τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ψυχαγωγίας ἦσαν πολὺ λίγες. Ἡ καταθλιπτικὴ δουλειὰ βάρυνε τίς ψυχὰς τῶν κατοίκων, οἱ στερήσεις καὶ τὰ πολεμικὰ γεγονότα δὲν ἄφηναν περιθώρια γιὰ ψυχαγωγία. Σὲ στιγμὲς ἠρεμίας καὶ ἀνάπαυλας δίδονταν ἡ εὐκαιρία τῆς ψυχαγωγίας καὶ τῆς χαρᾶς κατὰ τὰ τοπικὰ θρησκευτικὰ πανηγύρια.

Τὸ πρῶτο καὶ τὸ παλαιότερο ἦταν τῆς Ἁγίας Τριάδος, στὸ ἱστορικὸ Μοναστήρι μας. Ἄρχιζε μὲ τὴν καθιερωμένη ἀρχιερατικὴ λειτουργία καὶ μὲ τὴ συμμετοχὴ ὄλων τῶν κατοίκων. Μετὰ ἀπὸ τὸν ἐκκλησιασμό, συγγενικές καὶ γνωστές οἰκογένειες, σκορπισμένες στὴν περιοχὴ τοῦ Μοναστηριοῦ, κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιό τῶν καρυδιῶν, στρώνουν τὰ χράμια τους καὶ μοιράζονται τὸ μεσημεριανὸ φαγητὸ τους, τὶς πίτες, τοὺς κεφτέδες, τὸ τυρί καὶ ὅ,τι ἄλλο πρῶχειρο εἶχαν ἐτοιμάσει. Μερικὲς παρέες ψήνουν στίς σούβλες τὰ ἄρνια τους, τραγουδοῦν καὶ χοροῦν.

Στὰ τσαρδάκια, πού ἔστησαν οἱ ζαχαροπλάστες, παρατηρεῖται μεγάλη κίνηση τῶν μικρῶν, οἱ ὁποῖοι μὲ τὰ κεράσματα τοῦ παπποῦ καὶ τῶν γονέων τῶν ἀγοράζουν τρίγωνα, μπακλαβάδες, πετινάργια ἀπὸ ζάχαρι. Συναγωνίζονται ποῦς θὰ φάη τὰ πιὸ πολλά. Ὅσοτερα ἀπὸ πολλοὺς μῆνες θὰ δοκιμάσουν καὶ πάλι τὴ γεύση τῆς ζάχαρης. Τὸ ἀπόγευμα ἀρχίζει ἡ ἐπιστροφή γιὰ τὸ Λιβάδι. Οἱ τελευταῖοι συνοδεύουν τὴν εἰκόνα τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὴν ὁποία θὰ φιλοξενήσουν μὲ τὴ σειρὰ ὄλα τὰ σπῆτια τοῦ Λιβαδιοῦ. Παλαιότερα, τὴν τιμὴν νὰ συνοδεύουν τὴν εἰκόνα, τὴν διεκδικοῦσαν πολλοὶ ὄμιλοι νέων καὶ ἐκεῖνοι πού προσέφεραν τὴν μεγαλύτερη ποσότητα λαδιοῦ τὴν συνώδευαν καὶ τὴν κρατοῦσαν ἐκ περιτροπῆς μὲ εὐλάβεια. Οἱ κτηνοτρόφοι, ἔξ ἄλλου, ἀφιέρωναν πρόβατα, γιὰ νὰ ἐμσχύσουν τὸ Μοναστήρι μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ.

Ἀπὸ τότε ὡς/σήμερα συνεχίζεται τὸ πανηγύρι, στὸ ὁποῖο συμμετέχουν συμπατριῶτες μας ἀπὸ τὴν Κατερίνη, τὴν Θεσσαλονίκη, τὴν Ἐλασσόνα μὲ ὀμαδικὲς ἐκδρομὲς πού ὀργανώνουν οἱ σύλλογοι τους. Ἔτσι τοὺς δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ ξαναζήσουν τὰ βιώματα τῆς παιδικῆς τῶν ἡλικίας, νὰ προσκυνήσουν τὸν τόπο πού γεννήθηκαν οἱ γονεῖς τῶν καὶ νὰ ἐκδηλώσουν τὴν ἀγάπη τους πρὸς τὴν γενέτειρά τους μὲ διάφορες ἐνισχύσεις, νὰ συναντηθοῦν μὲ τοὺς συγγενεῖς καὶ γνωστούς τῶν καὶ νὰ γλεντήσουν μὲ τοὺς συμπατριώτας τῶν.

ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΗ ΗΛΙΑ

Πολύ ἀργότερα, ὁ θρησκευτικὸς ἑορτασμὸς τοῦ Προφήτη Ἡλία πῆρε τὴ μορφή του πανηγυριοῦ καὶ μετὰ τὸ 1860, ὅπως ἡ παράδοσις μᾶς τὸ διέσωσε. Ἦταν τὸ κατ' ἐξοχίαν πανηγύρι τῶν ξενιτεμένων παιδιῶν τοῦ χωριοῦ, πού ἐργάζονταν στὴν Κατερίνη, τὴν Ἐλασσόνα, τὴν Θεσσαλονίκη, χωρὶς ἀνάπαυλα. Μὲ πόση ἀγωνία καὶ λαχτάρια τὸ περίμεναν νὰ ξεκουρασθοῦν γιὰ λίγο, νὰ ψυχαγωγηθοῦν, νὰ ἴδουν τοὺς δικούς τῶν καὶ τὴν πατρίδα τους, πού τόσον πολὺ νοστάλησαν. Ἀπὸ μέρες ἐτοιμάζαν τὶς παρέες τῶν, νοίκιαζαν τὰ καλύτερα ἄλογα, γιὰ νὰ φθάσουν στίς 19 Ἰουλίου τὸ ἀπόγευμα στὴν πλατεία μὲ τραγοῦδια, καβάλα στὰ ἄλογά τους

μέ τις ώραϊες σέλες, μέ τις μπουκλες καί τὰ κεντημένα παγούρια, μέ τις κλίτσες καί τὰ άσπρα μαντήλια στό λαμό.

Στήν πλατεία, οί καφετζήδες χαμογελαστοί έβγαϊναν μέ τούς δισκους νά κεράσουν τσίπουρο τούς ξενητεμένους καί νά τούς καλωσορίσουν. Τό βράδυ, τὰ καφενεία εϊναι γεμάτα. Όλες οί παρέες, μέ συνοδεία τούς καλύτερους οργανοπαϊκτες πού ήλθαν από τή Κοζάνη, τὰ Σέρβια, τή Καστορια καί τό Βελβενδό, πίνουν, χορεύουν, ώς άργά τό βράδυ.

Άνημερα τού Προφήτη Ηλία, μαζί μέ τούς άλλους κατοίκους, άνηφορίζουν για τό Μοναστήρι, ντυμένοι τώρα μέ φουστανέλλες, καθάλλα στά στολισμένα άλογά τους, για νά εκκλησιασθοϋν καί νά διασκεδάσουν. Για τὰ τσαρδάκια καί τὰ ψητά άρνιά έχουν φροντίσει οί φίλοι των, πού μένουν στό Λιβάδι καί όλα εϊναι έτοιμα.

Η μικρή εκκλησία καί τό προαϋλιό της εϊναι γεμάτο από προσκυνητάς. Η θεία λειτουργία τελειώνει καί όλοι τότε σκορποϋν στις γύρω πλαγιές, στά τσαρδάκια, για τό φαγοπότι. Τά άρνιά, τὰ κοκορέσια, έχουν ψηθῆ καί τό τσίπουρο φέρνει γρήγορα τή διάθεση για διασκέδαση. Οί οργανοπαϊκτες συναγωνίζονται νά παιξουν τούς καλύτερους σκοπούς, νά ένθουσιάσουν τις παρέες, ώςτε νά άρχισουν νά κολλοϋν στά μέτωπά τους περισσότερα χαρτονομίσματα. Στά τσαρδάκια μέ τούς ζαχαροπλάστες, τὰ μικρά παιδιά πέφτουν σαν τὰ μελλίσσια για νά άγοράσουν γλυκίσματα.

Τό απόγευμα άρχίζει ή έπιστροφή στό Λιβάδι καί τελευταία ή πομπή μέ τήν εικόνα. Οί ξενητεμένοι συνεχίζουν τό γλέντι από σπίτι σέ σπίτι. Οί μητέρες των συναγωνίζονται ποιά νά τούς περιποιηθῆ καλύτερα, μέ τούς καλούς μεζέδες, τις πίττες καί τὰ πιλάφια.

Οί στιγμές τῆς χαρῆς καί τού ξεφαντώματος περνοϋν γρήγορα. Πρέπει νά γυρίσουν στις δουλειές τους. Τά γλέντια τους καί ένα καλό μεθύσι ήσαν οί καλύτερες άναμνήσεις για όλο τό χρόνο γι' αϋτούς, πού ή σκληρή βιοπάλη τούς έστελεε στά ξένα.

Τώρα, τό πανηγύρι γίνεται. Έχασε όμως τό παλαιό ψυχαγωγικό του χρώμα, γιατί άλλες πολλές ευκαιρίες ψυχαγωγίας υπάρχουν για τούς νέους. Οί παλαιότεροι νοσταλγικά θυμωϋνται τό πανηγύρι αϋτό.

Ο ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Θερμή ήταν ή λατρεία τών κατοίκων τού Λιβαδίου στην Παναγία καί ή λατρεία αϋτή φαινόταν παντού, στά σπίτια, στις εκκλησίες, στις προσευχές τους, στά λόγια, στις πράξεις τους. Σ' αϋτήν στρέφουν ίκετευτικά τό βλέμμα τους, όταν τούς συμβῆ κάτι κακό καί ζητοϋν τήν βοήθειά της. Σ' αϋτήν άπευθύνονται για νά ευχαριστήσουν τό Θεό για τήν μεσολάβηση Του, σέ κάθε καλό πού έρχεται. Γι' αϋτήν οί δεήσεις καί οί προσευ-

χές. Εἰς τὸ ὄνομα τῆς Παναγίας ἔκτισαν οἱ κατοικοὶ τῆ μεγαλυτέρας καὶ ὠραιότερας ἐκκλησίας τοῦ χωριοῦ.

Ἡ 15ῃ Αὐγούστου, ἑορτὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτοκου, ἦταν τὸ ἀποκορύφωμα τῶν θρησκευτικῶν ἐκδηλώσεων τῶν κατοίκων, ἀναλόγων μετὰς πανορθοδόξους καὶ πανελληνίους τοιαύτας. Πλούσιοι καὶ πτωχοὶ περνοῦσαν τὸ Ἅγιο αὐτὸ δεκαπενθήμερον μετὰ ἀσπληγῆ νηστεία. Τρέκρονταν μετὰ φροῦτα καὶ λαχανικά καὶ ἡ ἐγκράτειά τους αὐτὴ δὲν εἶχε τὸ φαρισαϊκὸν χαρακτῆρα τῆς νηστείας.

Ἡ λατρεία τῆς Παναγίας, ἰδίᾳ στοὺς αἰῶνες τῆς τουρκοκρατίας, εἶχε συνδεθῆ μετὰ τὴς ἐλπίδες τοῦ σκλαβωμένου λαοῦ, μετὰ τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἦταν ὁ Εὐῦδιος λιμὴν τῶν χειμαζομένων. Τὴν παραμονήν, ἐγένετο μέγας Ἑσπερινός, χοροστατοῦντος τοῦ Μητροπολίτου, μετὰ συμμετοχὴν ὄλων τῶν κληρικῶν. Καλλιφωνοὶ μετὰ τὴν ἄρτια βυζαντινὴ μουσικὴ κατάρτισιν, ψάλτες — εἶχε πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς τὰ Λιβᾶδι — ἔψαλλαν τοὺς ἀφιερωμένους στὴν Παναγίαν ὕμνους καὶ ἐγκώμια, ποὺ ἔχουν τὴν ὁμορφίαν, τρυφερότητα καὶ ἔξαρσιν.

Μετὰ ἀπὸ τὸν ἑσπερινόν, ἐγένετο λιτάνευσις τῆς εἰκόνης.

Τὴν ἐπομένην ἀρχιερατικὴ λειτουργία, μετὰ κήρυγμα τοῦ Μητροπολίτου. Ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ προαίτιον ἦσαν γεμάτα προσκυνητάς. Ὁ ἑορτασμός εἶχε ἀσπληγῶς θρησκευτικὸν χαρακτῆρα. Ὅταν ἔληξαν οἱ ἐπιδρομὲς τῶν Γκέγκηδων καὶ ἠρέμησε ἡ κωμόπολις, ὁ ἑορτασμός πῆρε καὶ τὸν ψυχαγωγικὸν χροῶμα του.

Μετὰ ἀπὸ τὴν θεία λειτουργίαν, στὴν πλατεία τοῦ χωριοῦ, γύρω ἀπὸ τὴν σημερινὴν βρύση, ἄνδρες μετὰ τὴς φουστάνελλες καὶ γυναῖκες, στολισμένες μετὰ τὴς τοπικὰς ἐνδυμασίας σὲ πολλὰς σειρὰς πιασμένες, χορεύοντες λαϊκοὺς χοροὺς καὶ διασκεδάζοντες κατόπιν στὰ καφενεῖα καὶ τὰ σπῆτια των.

Στὴς ἐκδηλώσεις αὐτὰς ἔπαιρναν μέρος οἱ κτηνοτροφικὰς οἰκογένειαι ἀπὸ τὰ βλαχοχώρια τῆς Πίνδου, οἱ ὁποῖαι ἀναγκάσθησαν νὰ παραθερῶνται στὸ Λιβᾶδι, γιατί ἡ περιοχὴ τους, ὕστερον ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ζιάκα, στὰ 1854, ὑπέφερε ἀπὸ τὴς ἐπιδρομὰς τῶν Γκέγκηδων.

Οἱ λαϊκοὶ χοροὶ ἔπαυσαν νὰ γίνονται ἀπὸ τὸ 1900. Ἐκτοτε, ὁ ἑορτασμός γίνεται μετὰ τὴς θρησκευτικὰς ἐκδηλώσεις, τὴς ὁποῖαι ἀναφέραμε καὶ μετὰ ψυχαγωγία σὲ κέντρα καὶ σὲ σπῆτια. Τὰ γλέντια διαρκοῦν πολλὰς ἡμέρας καὶ συνδυάζονται μετὰ ἐκδρομὰς στὸ Χαϊδάρει καὶ στὴν Ἁγία Τριάδα.

Οἱ ξηνητεμένοι συμπατριῶται μας προσπαθοῦν μετὰ κάθε τρόπο νὰ ἔλθουν στὸν ἑορτασμό. Ἡ ἑορταστικὴ αὐτὴ κίνησις πῆρε τελευταία μεγάλη ἔκτασιν.

Ἐπὶ πολλὰ χρόνια, ἐδίδετο στὰ σχολεῖα ἕνας χορὸς γιὰ ψυχαγωγία καὶ γιὰ κάποιο κοινωφελῆ σκοπὸν.

Συγγενείς πλησιέστεροι και φίλοι συγκεντρώνονται στο σπίτι του γαμπρού ή της νύφης και εύχονται στους νεους. Ίνεται το πέραςμα των δακτυλιδιών και τα κέραματα. Στο πανέρι φέρνουν τα δώρα της νύφης και στο ίδιο ή νύφη στα πεθερικά της, το γαμπρό και στους πλησιέστερους συγγενείς στέλνει τα δώρα της, τα όποια είναι κάλτσες (σκουφούνια) κλπ. Την περίοδο της μνηστείας την διέκρινε αυστηρότης στις έπαφές. Ο γαμπρός ήταν πάντοτε τιμώμενο πρόσωπο για τους γονείς της νύφης και τυγχάνει περιποιήσεων. Η διάλυσις αρραφώνων είχε δυσμενή αντίκτυπο για την κόρη στην αποκατάστασή της. Στην περίπτωση αυτή έπείστρεφαν τα σημάδια.

Ο ΓΑΜΟΣ

Το τυπικό του γάμου είναι πολύπλοκο, με πολλές διατυπώσεις και έπρεπε να τηρηθεί με αυστηρότητα από πελερωμένη γυναίκα, ώστε να μη δημιουργηθούν παρεξηγήσεις, οι όποιες, κατά κανόνα, ήσαν αναπόφευκτες εις όλους τους γάμους, ύστερα από την μεγάλη κατανάλωση οίσι-πνευματωδών ποτών. Προσκήσεις, καλέσματα, προβαδίσματος, ποιός θα μπή πρώτος, ποίος τελευταίος, τι θα πη, τι θα εύχηθη, τι δώρα θα σταλούν από τη νύφη στην οικογένεια του γαμπρού και αντίστροφως, έπρεπε να συμφωνούν με το τυπικό του γάμου.

Ο γάμος άρχιζε από την Δευτέρα, στο σπίτι του γαμπρού και της νύφης. Παλαιότερη παράδοση μάς αναφέρει τρεις τυροβολισμούς από το σπίτι του γαμπρού, σημείο ότι κίνησε ο γάμος. Την ίδια μέρα, άρχιζε το κάλεσμα. Ένα άγχοι με κεντημένο παγούρι από τοίπουρο ήμπούκλα από κρασί καλεί πρώτα τον παπα και τους συγγενείς και φίλους εν συνεχεία. Αργότερα καθιερώθηκε η γραπτή πρόσκλησις.

Στο σπίτι της νύφης, οι φίλες της και συγγενικά κορίτσια άσχολούνται με το πλύσιμο και το σιδέρωμα της προίκις.

Την Τετάρτη, πιάνουν τα προζύμια για την κολούρα στο σπίτι του γαμπρού. Το Σάββατο το απόγευμα, με τη ζύμη που φέρνουν απ' το σπίτι του γαμπρού, ζυμώνουν στη νύφη το κανίσκι. Μια κοπέλλα ζυμώνει, ενώ γύρω οι γυναίκες τραγουδούν συγκινητικά τραγούδια. Στη σίτα που κοσκινίζουν το άλεύρι, ρίχνουν νομίσματα και προσπαθούν να βάλουν το κεφάλι στη σκάφη του κοριτσιού, ενώ αυτή τους πασπαλίζει με άλεύρι.

Το Σάββατο, γενικό τραπέζι στα σπίτια του γαμπρού και της νύφης, με προσκαλεσμένους τους συγγενείς των. Στο σπίτι της νύφης τραγουδούν στην αρχή συγκινητικά τραγούδια για τον άποχαιρεισμό, ακολουθούν ύστερα τα χαρούμενα, που δημιουργούν ένα κράμα συναισθημάτων.

Στο σπίτι του γαμπρού, διαφορετική άτμόσφαιρα. Έδώ βασίλειει η χαρά.

Οι έτοιμασίες στα σπίτια τών νέων έχουν συμπληρωθῆ. Τά σφαχιά, τὸ τσίπουρο, τὸ κρασί, τὸ ψητὸ, τὰ καλομαγειρευμένα φαγητὰ τὰ έτοιμάζουν οἱ καλύτερες μαγείρισσες, γιὰ νὰ εὐχάριστήσουν τοὺς καλεσμένους.

Τὴν Κυριακὴ τὸ μεσημέρι, γίνεται τὸ ξύψισμα τοῦ γαμπροῦ καὶ τὸ στόλισμα τῆς νύφης, με κατάλληλα τραγούδια γιὰ κάθε περίπτωση.

Πρὸ τοῦ γάμου, μιὰ πομπὴ πηγαίνει με ὄργανα, γιὰ νὰ πάρουν τὸν νουνό. Πίνουν στὸ πόδι ἕνα ποτὸ καὶ ξεκινοῦν γιὰ τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Ἡ κουμπάρα σὲ ἕνα δίσκο ἔχει τὰ στέφανα, κουφέτα καὶ τὸ φρέμα, πού θὰ βάλῃ στὶς πλάτες τών νεονύμφων.

Μιὰ ἄλλη, με τὰ μπρατίμια καὶ με μουλάρια, πηγαίνουν γιὰ νὰ φρωτώσουν τὰ μπαούλα με τὴν προῖκα τῆς νύφης καὶ όταν γυρίζουν, ὁ γαμπρὸς ἀγοράζει τὰ κλειδιά ἀπὸ τὰ μπαούλα, τάζοντας ἕνα χρηματικὸ πιό στὰ μπρατίμια.

Πρὶν πλησίαση ἡ ὥρα τῆς τελέσεως τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου στὴν ἐκκλησία, σχηματίζονται δύο πομπές. Προηγείται τοῦ γαμπροῦ με ὄργανα καὶ δημοτικὰ τραγούδια. Στὴν ἀρχὴ, ἕνα παιδί κρατᾷ ἕνα πιάνο με τὰ μῆλα, τὸ βαμβακόσπορο καὶ τὰ κουφέτα. Στὸ τέλος, ὁ γαμπρὸς με τὰ δύο μπρατίμια.

Ἀκολουθεῖ ἡ πομπὴ τῆς νύφης με δημοτικὰ τραγούδια. Ἡ πομπὴ αὐτὴ βραδυποροῦσε, γιὰτὶ ἡ νύφη παλαιότερα περπατοῦσε χαμηλοβλεπούσα με βῆμα σημειωτόν. Στὴν πορεία της, τὴ ραντίζουν με ρύζι, κορίτσι καὶ γυναίκες, πού εἶναι συγκεντρωμένες στὸ δρόμο. Ὅταν φθάσῃ στὴν ἐκκλησία, ὁ παππᾶς ὀδηγεῖ τοὺς νέους στὸ κέντρο τῆς ἐκκλησίας καὶ ἀρχίζουν τὰ στεφανώματα, πού τελειώνουν με τὸ χορὸ τοῦ Ἡσαΐα καὶ τὴ βροχὴ ἀπὸ τὰ κουφέτα.

Ἀκολουθεῖ ἡ ἐπιστροφή στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ ὄλων, ἡ ὑποδοχὴ τῆς νύφης στὴν πόρτα ἀπὸ τοὺς γονεῖς τοῦ γαμπροῦ, με τὸ τραγούδι «Ἔβγα μάνα, κυρὰ μάνα, νὰ δεχθῆς τὸν κὺρ γιὼ σου, πού σοῦ φέρνει μιὰ περδὶκα κλπ.». Τὸ πῆδημα τών γονέων στὴν εἴσοδο τοῦ σπιτιοῦ με τίς κουλούρες καὶ τὴν ἄσπρη τουλούπα ἀπὸ μαλλί, τὸ φίλημα τοῦ χεριοῦ τοῦ πεθεροῦ καὶ τῆς πεθερᾶς ἀπὸ τὴ νύφη. Οἱ συγγενεῖς καὶ λοιποὶ προσκαλεσμένοι δίνουν τίς εὐχές των στοὺς νεονύμφους καὶ ἀποχωροῦν ὄλοι, ἀφοῦ γίνει τὸ κέρασμα των.

Τὸ βράδυ δλονύκτιο γλέντι στοῦ γαμπροῦ, ὁ χορὸς τῆς νύφης, τὰ φαγοπότι. Ἐκεῖ τὸ προβάδισμα τὸ ἔχει ὁ νουνός, πού τίς προῖνές ὄρες ξεπροβοδοῦν ὡς τὸ σπίτι του με τιμητικὴ παράταξη καὶ με τὰ ὄργανα.

Μετὰ τριήμερο, γίνεται ἡ ἐπιστροφή τῆς νύφης στὸ πατρικὸ της σπίτι, ὅπου παραθέτουν δεῖπνο καὶ διασκεδάζουν ὡς τὸ προῖ. Οἱ πλησι-

στερη συγγενείς τῆς νύφης παραθέτουν καὶ αὐτὸ τὸ δεῖπνο στοὺς νεοπαντρώους. Παλαιότερα, ἡ νύφη τὸ ἀπόγευμα ἔτρωγε στὸ σπίτι της, γιατί ντρεπόταν ἀπὸ τὴν πεθερὰ νὰ φάη ἐκεῖ.

Τὰ τρία τραπέζια μὲ τὰ ὀλονύκτια γλέντια, τὸ Σάββατο τοῦ νοηοῦ, τὴν Κυριακὴ καὶ τὴν Δευτέρα μὲ μὴ μὲ τὰ μπρατίμια, ἦσαν οἱ κύριες πανηγυρικές γαμήλιες ἐκδηλώσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Κόποι πολλοὶ καὶ οἰκονομικὲς θυσίες γίνονταν μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση ἀπὸ τοὺς γονεῖς· οἱ ὁποῖοι ἠθελαν νὰ εὐχαριστήσουν τὰ παιδιά τους, νὰ τὰ ἰδοῦν εὐτυχημένα καὶ θεωροῦσαν ὅλο χρέος τους νὰ κάνουν τὸν καλύτερο γάμο.

ΤΟΠΙΚΕΣ ΕΝΔΥΜΑΣΙΕΣ

Τοπικὲς ἐνδυμασίες θεωροῦμε τὸ σύνολο καὶ τὴν ποικιλία τῶν ἐξωτερικῶν ἐνδυμάτων, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦσαν οἱ ἄνδρες καὶ οἱ γυναῖκες τοῦ Λιβαδίου, κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς, ὅπως διεσώθησαν ἀπὸ φωτογραφίες καὶ ἐνδυμασίες.

Ἡ τοπικὴ ἐνδυμασία εἶχε πολλὰ κοινὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα μὲ ἄλλες περιοχὲς, ἀλλὰ καὶ πολλὲς διαφορὲς.

Ἡ ἐνδυμασία εἶχε βραδείαν ἐξέλιξιν καὶ ἀνάλογο μὲ τὶς ἱστορικές ἐποχὲς. Ἡδη ἡ τοπικὴ ἐνδυμασία ἀντικαθίσταται μὲ τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν.

Ἡ ὑπαρξίς τῆς πρώτης ὕλης, τοῦ μαλλιοῦ, λόγω τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν αἰγοπροβάτων, ἡ ὑπαρξίς μακροῦς παραδόσεως τῆς χρήσεως τοῦ ἀργαλειοῦ ὡς μέσου ὑφάνσεως ἀπὸ κάθε οἰκογένεια, συνετέλεσε, ὥστε νὰ κυριαρχοῦν τὰ μάλλινα ἐνδύματα μὲ διαφόρους χρωματισμούς. Ἐπὶ πλεον, οἱ κλιματολογικὲς συνθῆκες, ὁ βαρὺς καὶ παρατεταμένος χειμῶνας, οἱ ἐξωτερικὲς ἀγροτικὲς ἀπασχολήσεις των, συνετέλεσαν ὥστε ἐπὶ πολλὰς ἑκατοντάδας ἐτῶν καὶ μέχρι σήμερα νὰ χρησιμοποιοῦνται τὰ μάλλινα ἱφάσματα τῆς οἰκιακῆς βιοτεχνίας.

Τὴν ἐνδυμασίαν τῶν γυναικῶν συνεπλήρωναν καὶ προϊόντα τῶν βιοτεχνιῶν ἄλλων περιοχῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἢ ἐξωτερικοῦ, ὅπως οἱ τσόχες, τὰ μεταξωτά, οἱ γοῦνες, τὰ μαντήλια κλπ.

Ἡ κάθε οἰκογένεια ἔπρεπε νὰ ἐξασφαλίῃ ἐνδυμασίαν καθημερινὴν καὶ ἐορτάσιμον διὰ τὰ μέλη της.

Ἡ ἐνδυμασία τῶν γυναικῶν τὰ πολὺ παλαιὰ χρόνια ἐμφανίσθηκε μὲ τὴ μορφή αὐτή: Μακρὸν φάρμα μάλλινο ὡς τὸν ἀστράγαλο ἴσιο, μὲ φαρδεῖα μάνικια, κεντημένο στὸν ποδόγυρο καὶ κάτω στὰ μάνικια καὶ κοφτὸ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἐλαφρῶς. Στὸ κεφάλι, ἓνα εἶδος περικεφαλαίας κροτῆς μὲ ἄσπρο μαντήλι. Τὴν ἀποκαλοῦσαν «Μπάλτσο» καὶ ἦταν εἰδικῆς κατασκευῆς, ἀπὸ χοντρὸ μάλλινο μὲ πολλὰς πλεξοῦδες. Στὰ πόδια ἓνα εἶδος ἀπὸ πέδιλα.

Μεταγενέστερα, παρουσιάζεται μια νέα εξέλιξις της: Φέσι, στο κεφάλι, στο μέσον του είναι τυλιγμένος ένας κότσος με μια μαύρη φούντα από μπρισίμι καλοχτενισμένη. Στο φέσι, γύρω γύρω, έδεναν ένα μαντήλι πλάτους 10 — 15 εκατ., με φιάγκο στο άριστερό της μέρος. Ζακέττις κοντή, με γούνα στα δύο πέττα και στα έμπροσθινά ανοίγματα, μικρού φούιστο! από στόφες έμπριμέ ως τον άστράγαλο στενή στη μέση και φαρδεια από εκεί ως κάτω. Στα πόδια κάλτσες άσπρες μάλλινες, χειροποίητες, τὰ «σοφούνια», με χρωματιστά λουλούδια και με μύτες κόκκινες. Παπούτσια σκαρπίνια μαύρα.

Οί ήλικιωμένες γυναίκες φοροῦσαν τὰ κιούρκια, ένα είδος ζακέττις από μαύρη τσόχα, ντυμένη έσωτερικῶς με γούνα και στις μπροσθινές ποδιές γούνες καλής ποιότητας. Οί πτωχές γυναίκες, ένα είδος ζακέττις χωρίς γούνα. Τόν λαιμό τόν στόλιζε κρεμασμένο ένα Βενιώτικο φλουρι ήμσειρές από φλωριά, εάν ήταν γυναίκα πλουσίου. Χρησιμοποιῦσαν και τὰ άσημένα Γκιορντάνια, για να συμπληρώσουν τὸ στόλισμά των, μερικῆς γυναίκες.

Μεταγενέστερα, δέν σημειώθηκε αξιόλογη εξέλιξις στην ένδυμασία, με μια μόνο μεταβολή στο κάλυμμα. Περιορίζεται τὸ φέσι και έπικρατεί τὸ «καϊρούκι», πού ήταν μια μαντήλα μπλε ή μαύρη, με δαντέλλα κίση γύρω γύρω, δένεται με έπιμέλεια στο κεφάλι με μεγάλες καρφίτσες και σχηματίζει ένα είδος καπέλλου. Πολύ γραφικό κάλυμμα, πού δέν συναντάται σὲ άλλες περιοχές.

Ἡ ένδυμασία τῶν γυναικῶν εἶχε τὰ τελευταία χρόνια μιαν ραγδαία εξέλιξιν και έχει έξομοιωθῆ με τὰς ένδυμασίας τῶν γυναικῶν τῶν τῶλεων.

Ἡ ένδυμασία τῶν άνδρῶν έμφανίσθηκε με αυτή τῆ μορφή: Φοροῦσαν τὸ σιαλιβάρι από σαγιάκι μαύρο, κατασκευασμένο στον άργαλειὸ τῆς οικογενείας των. Ἦταν ένα είδος φαρδειὸ πανταλονιὸ, στενὸ πὸ κάτω από τὸ γόνατο. Στις κνήμες φοροῦσαν ένα είδος γκέτας (τσόριτσια), πού κάλυπτε από τὸ γόνατο ως τὸ πέλμα τις κνήμες κουμπωμένο στο πίσω μέρος τῆς κνήμης με κόμτσες. Στο στήθος φοροῦσαν ένα σταυρωτὸ γιλέκο τὸ «τζαμαντάνι», επάνω από ὑποκάμισο από ζαφύρι χρωματιστὸ.

Οί άρχοντάδες για έπανωφόρι εἶχαν ένα είδος παλτοῦ τὸ έφθινε ως τὸν άστράγαλο με γούνα στο λαιμό και στα δύο ανοίγματα.

Οί κτηνοτρόφοι φοροῦσαν φουσανέλλες. Στις εργασίες τους ένα στενὸ και μακρὸ παντελὸν άσπρο ή μαύρο μάλλινο. Και τὸ «μαλιῶτο», ένα είδος παλτοῦ στενοῦ ως τῆ μέση και κοφρῆς από εκεί και κάτω, τὸ έκαναν φαρδὸν ως τὰ γόνατα.

Παλαιότερα, ὅλοι κυκλοφοροῦσαν τὸν χειμῶνα με κάπεζ από γιδρομύλο, πού παρασκεύαζαν στους άργαλειούς.

Στὰ πόδια φοροῦσαν παλαιότερα ἓνα εἶδος πέδιλο ἀπὸ δέριμα βοδιοῦ ἢ χοίρου, μὲ λουρίδες, τυλιγμένα στὸ πόδι, ἀργότερα ἀπὸ δέριμα βρυσοδειφίας, πλάκες σκέτες μυτερές στὰ δάκτυλα, μὲ πολλές πρύκτες καὶ στερωμένες στὸ πόδι μὲ λουρίδες. Μετά, τσαρούχια μὲ φούντα στὶς μύτες καὶ κατόπιν τὰ βαρεῖα κυρατζήδικα, λεγόμενα, παπούτσια.

Οἱ εὔποροι φοροῦσαν τὰ «ντουρουμπατζήδικα» παπούτσια, πού ἦταν ψηλές μπότες μὲ λάστιχο στὰ πλάγια, γιὰ νὰ φοριοῦν-αι εὐκόλα.

Θεωροῦσαν μεγάλη εὐτυχία οἱ κάτοικοι νὰ ἐξασφαλίσουν ἓνα ζευγος παπούτσια, γιὰ πολλά χρόνια καὶ προσπαθοῦσαν νὰ τὰ φυλάξουν. Χαρικτηριστικά, ἀναφέρουμε πὼς τὰ παιδιά, ὡς τὴν ἐποχὴ μας τὴν παιδική, ἀπὸ τὸν Μάιο ὡς τὸν Σεπτέμβριο, κυκλοφοροῦσαν ξυπόλητα, μὲ τὴν κάλτσα στὴν κνήμη καὶ κομμένο τὸ πέλμα, τὰ «τσόριτσια», γιὰ νὰ μὴ χαλάσουν τὰ παπούτσια.

Στὰ παλαιὰ χρόνια, κυκλοφοροῦσαν ὅλοι μὲ γενειάδα καὶ πολλὰ μαλλιά, μὲ κάλυμμα τὸ φέσι καὶ ἀργότερα τὸν κοῦκο ἀπὸ ἀστραχὰ καὶ τέλος τὴν τραγιάσκα.

Τὸ φόρεμα τῶν ἀγοριῶν ἦταν μιὰ ρόμπα, πού ἔφθανε κάτω ἀπὸ τὸ γόνατο. Τῶν κοριτσιῶν τὸ φόρεμα ἦταν μακρὺ, ὕφαντὸ, λουλουδάτο. Τὰ μαλλιά πλεγμένα κοτσίδες καὶ τώρα οἱ σύγχρονες κομμώσεις.

ΤΑ ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ

Τὰ τυποποιηθέντα μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου ἀτομικὰ καὶ ὁμαδικὰ παιγνίδια, τὰ ὁποῖα ἔγιναν παράδοσις καὶ τὰ ὁποῖα ἔπαιζαν τὰ παιδιά καὶ τὰ κορίτσια τοῦ Λιβαδίου, παραθέτουμε κατωτέρω.

Παιγνίδια στὴν ἄμμο, ἢ κούνια, τὸ σχοινάκι (γιὰ τὰ κορίτσια), ἢ τυφλόμυγα, τὸ ἀλογάκι μὲ τὸ ξύλο μὲ ἀναβάτη τὸ παιδί, οἱ ἀστράγαλοι (τὰ κότσια - σέγγια) μὲ τοὺς λουμάδες, οἱ κλέφτες, τὰ σκλαβάκια, ἢ καμήλα, οἱ βόλοι, οἱ χαρταετοί, ἢ τριῶτα, ἢ σελιμάρδα, ἢ σφενδόνα, ὁ ξυλάνθρωπος, τὸ γλύστριμα σὲ ἐπίπεδες καὶ ἀπότομες ἐπιφάνειες, ἢ τραμπάλα, ὁ μπίτσικας, ἢ τσελίγκα, ἢ φούρλα (σβούρα).

Κάθε ἐποχὴ εἶχε καὶ τὸ παιγνίδι της. Ἀπὸ τίς ἀθλοπαιδιές, τὸ τρέξιμο, τὸ πῆδημα στὶς τρεῖς, σὲ ὕψος, τὸ λιθάρι.

Ἐνα πολεμικὸ παιγνίδι, πολὺ ἄγριο, ἦταν ὁ πετροπόλεμος, μεταξὺ τῶν παιδιῶν τῶν «Κουτουριάνηδων» τῆς συνοικίας Ἀγίων Ἀναγύρων καὶ τῶν παιδιῶν τῶν ἄλλων συνοικιῶν. Τὰ παιδιά, μὲ ἀλλεπάλληλες ἐπιθέσεις, μὲ φωνές καὶ μὲ πέτρες, προσπαθοῦσαν νὰ ἐκτοπίσουν τοὺς ἀντιπάλους ἀπὸ τίς θέσεις πού κατεῖχαν. Στὸ κεφάλι ἔδεναν φύλλα καρυδιάς. Τὸ ἄγριο αὐτὸ πολεμικὸ παιγνίδι, λείψανο ἴσως μᾶς ἔχθηρας ἀπὸ τὴν ἀποδο τῶν Κουτουριάνηδων στὸ Λιβάδι, συνεχίσθηκε ὡς τὰ παιδικὰ μᾶς χρόνια.

ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ

Τὰ τοπωνύμια ολοκλήρου τῆς ἀγροτικῆς καὶ δασικῆς περιοχῆς εἶναι περιγραφικὰ τῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους, ἐλάχιστα ξενικῆς καταγωγῆς. Ἄλλα, ἀποδίδουν ὀνομασίες παλαιῶν ἰδιοκτητῶν τῶν ἐποχῶν τῆς Φραγκοκρατίας καὶ τῆς Βυζαντινῆς, ὅπως ἡ Κούλια καὶ τὸ Καστρι.

Κατωτέρω, παραθέτουμε μερικά: Ἀσπρόκαμπος, Κούλια, Καστρι, Ράχες, Μπουλίσα, Κοκκινόγη, Κούτρα, Γκουντιῆ, Καστέλλι, Πασχιολή, Καλύβια, Παταλόφ, Καρδαρί, Βίγλα, Μπάρα, Παζαρκάνο, Τριαντάφυλλο, Κολέντρι, Μπαμπαλιάρη, Χάνια, Σιάπια, Φλάμπουρο, Καλαμαριά, Σαμάρι, Βαρνά, Βένια, Παπακούρτη, Μπίμπα, Γκαμπάρες, Ντούρου, Βαγενῆα, Παλαιοχώρι, Νεοχώρι, Ροῦσσα, Σμίξη, Μάνα τοῦ Νεροῦ, Χαϊδάρι, Μικρὰ καὶ Μεγὰλα Λιβάδια, Κυραούλη, Στουρνάρα, Τίτη, Τσαμάσου, Λίμνη, Μπάρα, Τσαίρια, Κουτρομάρι, Ἀγοράστη; Χατζηλίκι, Τσουλέτα, Παλαιοδέρβενο, Κρασιά, Δραγάνο, Βίγλα, Παπασηράχη, Κωσταβέλη, Τσοῦμα, Κυματή, Δοξαρά, Πέλλα.

ΥΔΡΩΝΥΜΙΕΣ

Ὁ μῦθος τῆς χαμένης φοράδας, ποὺ βρέθηκε σὲ μιὰ πηγή καὶ ὠδήγησε τοὺς πρώτους οἰκιστὰς στὴν ἐκλογή τῆς σημερινῆς τοποθεσίας τοῦ Λιβαδίου, ἔχει στὴ βάση του μιὰ ἀλήθεια.

Εἶναι ἡ μοναδικὴ τοποθεσία, ἡ ὁποία ἔχει τὶς πιὸ πολλὰς πηγὰς νεροῦ, ὥστε νὰ ἀντλήσει καὶ ἀπὸ πηγάδια, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς βρύσες ποὺ ὄχι σήμερα ὑπάρχουν στὸ Παζάρι, Μπαρίκα, Χοροστάσι, Γουρνίτσι, Κιούγκι, Μολέξο, Σάλτσι, Φωστήρα μὲ αὐτὰ τὰ ὀνόματα καὶ ἐξωτερικῆς, ὅπως ἡ Πεπίκα, Δεβηλέγκα, Μαρόιου, Μπαμπαλιάρη, Χαϊδάρι, Φουρτίσου, Μπουλίτσι, Τζέτα, Ψαροφάι, Σόπουτο, Χαβούζι, Γκούσια, Μαντζιρά.

ΤΥΣΜΕΤΡΑ ΤΟΠΟΘΕΣΙΩΝ

Τὰ ὑψόμετρα διαφόρων τοποθεσιῶν τοῦ Λιβαδίου, ὅπως ἐμετρήθησαν τὸ 1970 ἀπὸ τὸν χημικὸ μηχανικὸ Γ. Σακελλαρόπουλο, εἶναι: Πλατεία 1181 μ., Ἄλσος Γ'κουτζιαμάνη, 1175 μ., Κιτραυάνος 1352 μ., Κουτρομάρε 1400 μ., Προφήτης Ἡλίας 1370 μ., Πολέξος 1211,8 μ., Σάλτσι 1223,65 μ., Ἁγία Τριάς 1048 μ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

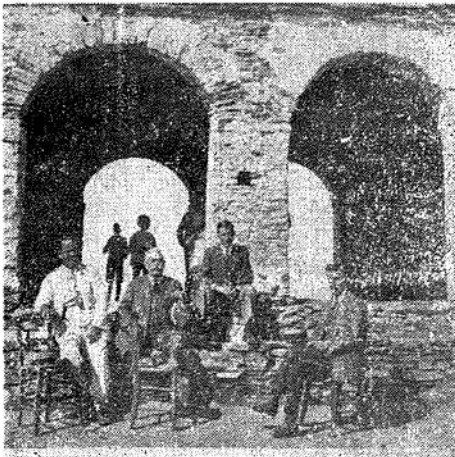
1. Κ. ΒΑΣΔΡΑΒΕΛΛΗ: Οἱ Μακεδόνες κατὰ τὴν ἑπανάστασι τοῦ 1821.
1. Κ. ΒΑΣΔΡΑΒΕΛΛΗ: Ἀρματολοὶ καὶ κλέφτες εἰς τὴν Μακεδονίαν.
- ΑΠ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ: Ἱστορία τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ. 1964.
- ΕΤΑΓ, ΑΒΕΡΩΦ: Πολιτικὴ πλευρὰ τοῦ Κουτσοβλαχικοῦ ζητήματος.
- Μ. ΧΡΥΣΟΧΟΟΥ: Οἱ Βλάχοι τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας.
- Κ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ: Ἑτυμολογικὸν λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς.
- ΕΤΑΓ. ΣΚΟΤΒΑΡΑ: Ὀλυμπιώτισσα, ἔκδοσις Ἀκαδημίας. 1973.
- ΣΤ. ΔΑΛΑΜΠΤΡΑ: Ἀνέκδοτοι ἐπιγραφαὶ ἐκ μεταβυζαντ. μνημείων.
- ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΖΩΗ, περιοδικόν, 1972 — 73 — 74.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

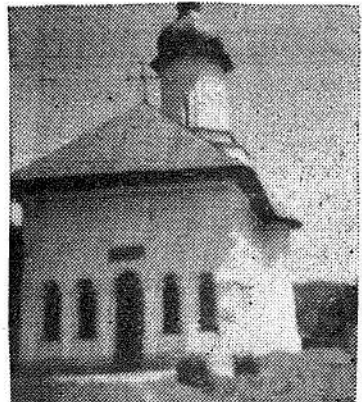
Όνοματεπωνύμων εγκατασταθέντων εις παροικίας Θεσ)νίκης, Κατερίνης, Έλασσόνης συμπατριωτών μας, ως και τών μεταναστευσάντων από του 1880 - 1922 εις Αμερικήν, Αυστραλίαν, Γερμανίαν και Καναδάν

Άποκαλυπτήρια προτομής Άθ. Άστερίου

ΚΙΟΣΚΙ

Ναΐδριον Προφήτου Άηλία

Ἐγκατασταθέντες εἰς παροικίας Θεσ)νίκης-Κατερίνης-Ἐλασσόνος-Σερβίων κάτοικοι τοῦ Λιβαδίου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1875-1922

Γκίνης Ἀθανάσιος
 Ζουζάκης Κων)νος
 Μάνης Ἰωάννης
 Σπανὸς Ἀναστάσιος
 Σκλιοπίδης Ἀντώνιος
 Τασίκας Θωμᾶς
 Τζιατζιάς Νικόλαος
 Σακελλαρόπουλος Ἰωάννης
 Τοτάρης Βασίλειος
 Καραβίδας Ἰωάννης
 Μαραμῆς Κων)νος
 Κασίδας Μιχαήλ
 Βένιας Ἰωάννης
 Εὐθυμίου Κωνσταντῖνος
 Ἰατροῦ Ἀστέριος
 Κουρκουμπέτης Κων)νος
 Κυριακοῦ Νικόλαος
 Μπούσιος Γεώργιος
 Μάνης Γεώργιος
 Νεοχωρίτης Γεώργιος
 Ραζούλης Ἀλέξανδρος
 Πόδας Ἀστέριος
 Σακελλαρόπουλος Ἀλκιβιάδης
 Μήτσας Γεώργιος
 Παχούλης Νικόλαος
 Συννεφάκης Κων)νος
 Τάϊος Γεώργιος
 Φακούσας Ἀθανάσιος
 Χατζηνίκος Γεώργιος
 Βέλλας Ἀντώνιος
 Γρίζος Γεώργιος
 Δήμου Βασίλειος
 Οἰκονόμου Γρηγόριος
 Σαμαρίδης Κων)νος
 Διαμαντῆς Θωμᾶς
 Ματθαίου Ἡλίας
 Σίαννος Δημήτριος
 Τασίκας Νικόλαος
 Βάντης Ἀθανάσιος
 Κάρπος Θωμᾶς
 Γριζόπουλος Γεώργιος
 Κύρκος Γεώργιος
 Μπαχτζεβάνος Δημήτριος
 Μότας Γεώργιος
 Παπασυννεφάκης Ἀθανάσιος
 Πέκος Δημήτριος

Τσιοβάρης Ἰωάννης
 Χατζούλης Δημήτριος
 Χατζηγῶγος Ἰωάννης
 Χατζηζωγίδης Ἀθανάσιος
 Γεννησεβδᾶς Κων)νος
 Γριζόπουλος Ἰωάννης
 Κύρκος Ἡλίας
 Καράμπελας Ἀθανάσιος
 Λιώκας Ἰωάννης
 Λιάπης Δημήτριος
 Μόστος Γεώργιος
 Μπάσδρας Ἀθανάσιος
 Νεοχωρίτης Ἀθανάσιος
 Πόδας Ἰωάννης
 Παπαμιχαήλ Ξενοφών
 Βλαχοδήμος Κων)νος
 Γιανέστρας Εὐάγγελος
 Ζησάκης Δημήτριος
 Κίτσης Δημήτριος
 Μπίκιας Δημήτριος
 Μόσχης Βασίλειος
 Παπαναστασίου Δημήτριος
 Συννεφάκης Ἐλευθέριος
 Σακελλαρόπουλος Θεμιστοκλῆς
 Τσιάμης Δημήτριος
 Δήμου Λάζαρος
 Δίκας Νικόλαος
 Ἰωάννου Χρῆστος
 Κουκουβίτης Ἀθανάσιος
 Κίτσης Κων)νος
 Κοντογιάννης Ἀντώνιος
 Λαναρᾶς Δημήτριος
 Ταγόπουλος Ἰωάννης
 Βαρδανίκας Δημήτριος
 Βακαλίκος Ἰωάννης
 Βούζας Δημήτριος
 Μάτης Θεόδωρος
 Παπασυννεφάκης Ἀντώνιος
 Τσιοβαρίδης Μιχαήλ
 Χατζημπούσιος Λάζαρος
 Βέλλας Δημήτριος
 Γκάσδρας Ἀντώνιος
 Καραδήμος Νικόλαος
 Καραβίδας Κων)νος
 Καραγιάννης Ἀντώνιος
 Κύρκος Κων)νος

Μπάδρας Δημήτριος
Ντανταλιάρης Ἰάδαμος
Σωτηρίου Μελ.
Τσικαδέρης Δημήτριος
Ἀποστολίδης Δημήτριος
Βακάλης Νικόλαος
Γεωργιάδης Γεώργιος
Λαλαμάγκας Ἰωάννης
Κάρπος Ἀθανάσιος
Παράσχος Ἀθανάσιος
Σαγγούνης Ἀθανάσιος
Ταμπάκης Ἀντώνιος
Τηλέμης Δημήτριος
Φράγγος Δημήτριος
Χατζημπούσιος Ξενοφών
Χατζημιχαήλ Κων)νος
Βασκαλῆς Δημήτριος
Θεοδωρίδης Κων)νος
Κουκουβίτης Ἀναστάσιος
Καραβίδας Δημήτριος
Κουτσογιάννης Ἀθανάσιος
Καΐτης Δημήτριος
Λαναρίδης Ἰωάννης
Μήσιος Δημήτριος
Μπαλάφας Κων)νος
Μόσχης Σωτήριος
Νιάμας Ἀντώνιος
Παπαγεωργάκης Γεώργιος
Παπαγεωργίου Ἰωάννης
Παυλίδης Ἀνδρέας
Περδίκης Θεόδωρος
Στάμος Δημήτριος
Σαπουντζόπουλος Σωτήριος
Συλλόπουλος Δημήτριος
Τηλέμης Νικόλαος
Χατζηνίκος Ἀρισταΐδης
Χατζημπούσιος Κων)νος
Χατζηγώγας Λάζαρος
Δημόπουλος Ἀθανάσιος
Νταντάρης Στέργιος
Παπαναστασίου Λάζαρος
Σαχίνης Δημήτριος
Συλλόπουλος Ἀντώνιος
Τσιλίκης Σωτήριος
Χατζηζωγίδης Θωμᾶς
Ἀστερίου Κων)νος
Βογιατζῆς Λάζαρος
Βέλλας Γεώργιος
Βάντης Γρηγόριος
Γεωργιέως Ἀθανάσιος
Γκοτζιαμάνης Ἰωάννης
Ζιάννας Κων)νος

Ζησάκης Νικόλαος
Κωτικός Νικόλαος
Πράσσας Λάζαρος
Γκοτζιαμάνης Κων)νος
Καραβίδας Ἀλκιβιάδης
Σακελλαρόπουλος Ἀριστείδης
Σδράβης Ἀριστείδης
Συλλόπουλος Ξενοφών
Βασκαλῆς Φίλιππος
Λαναρίδης Ἀντώνιος
Παπαναστασίου Ἀναστάσιος
Χατζηγώγας Κων)νος
Κανώτας Λάζαρος
Μήτσιου Θεόδωρος
Πάλιος Ἰωάννης
Ζιάννας Λάζαρος
Ζουζακίδης Χρήστος
Καραβίδας Δημήτριος
Μπούσιος Λάζαρος
Βέλλας Κων)νος
Χατζηγιαννούλης Ἰωάννης
Δημητριάδης Ἀνδρέας
Ἐμμανουήλ Ἡλίας
Κύρκος Σοφοκλῆς
Χαρισίου Φιλήμων
Ζαπάρης Ἀθανάσιος
Γκαλίνας Ξενοφών
Γκασδρόπουλος Δημήτριος
Δίκας Σωτήριος
Σαράτσης Λάζαρος
Αὐγέρος Νικόλαος
Κουτσουρούμπας Μιλτιάδης
Παπαναστασίου Ἀναστάσιος
Σαράτσης Ἐλευθέριος
Κίκας Γεώργιος
Λαναρίδης Γεώργιος
Μήτσου Ἰωάννης
Μπάσδρας Ἀθανάσιος
Ζάννας Γεώργιος
Μέλιος Γεώργιος
Χατζηζωγίδης Ἐλευθέριος
Λίρλης Ἀναστάσιος
Φωκιάς Ἀριστοτέλης
Φωτίου Ἀν.
Χατζηγώγας Βασίλειος
Ρέχας Γρηγόριος
Ἀποστολίδης Ἀντώνιος
Καραλίας Κων)νος
Μπουκουβάλης Ἀθανάσιος
Χατζηνίκος Κων)νος
Δήμου Νικόλαος
Γκασδρόπουλος Δημήτριος

Συλλόπουλος Νικόλαος
Χατζηγιαννούλης Δημήτριος
Παρασκευάς Ἀντώνιος
Μότας Ἀναστάσιος

Μπαταχτσάρας Λάζαρος
Χατζημπούσιος Νικόλαος
Μάτης Σωτήριος

ΜΕΤΟΙΚΗΣΑΝΤΕΣ ΕΙΣ ΔΡΑΜΑΝ-ΚΑΒΑΛΑΝ

Τζημαγιώργης Βασίλειος
Τζημαγιώργης Γεώργιος
Τεγούλης Λάζαρος
Γαζέτης Πέτρος
Καρανίκας Νικόλαος
Δαμαλής Ἰωάννης
Παπαδηνας Θωμᾶς
Καπέτης Γεώργιος
Μπέλλης Ἐλευθέριος
ΠΡΑΒΙ ΚΑΒΑΛΑΣ
Τσανούσας Ἀναστάσιος
Τσιόκας Δημήτριος
Τσιόκας Ἰωάννης
ΜΑΚΡΥΧΩΡΙ
Τζημαγιώργης Ν. Ἰωάννης
Τζημαγιώργης Ν. Γεώργιος
Δαμκαούτης Ἰωάννης

ΚΑΒΑΛΑΝ
Πάππας Θωμᾶς, ἰατρός
Προκόβας Κων)νος, καθηγητής
Περδίκης Ἀναστάσιος
Μπανάσας Κων)νος
Περδίκης Ι. Εὐάγγελος
Κιτσούλης Ν. Εὐάγγελος
ΑΜΥΓΔΑΛΑΙΩΝΑ ΚΑΒΑΛΑΣ
Περδίκης Θωμᾶς
Περδίκης Ἀθανάσιος
Γκιούσος Ἀθανάσιος
Γιανέστρας Ἀθανάσιος
Σαλαβάτης Γεώργιος
Γιανέστρας Κων)νος
Γιανέστρας Νικόλαος
Γιανέστρας Ἐλευθέριος
Χαρίσης Κων)νος

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΑΝΤΕΣ ΕΙΣ Ἀμερικὴν

Κουκουβίτης Δημήτριος
Κουκουβίτης Ἀθανάσιος
Κουκουβίτης Ἀναστάσιος
Ζάννας Κων)νος
Ζάννας Λάζαρος
Ζάννας Γεώργιος
Βασκαλῆς Φιλώτας
Βασκαλῆς Δημήτριος
Παπακυριακοῦ Νικόλαος
Παπακυριακοῦ Ἀθανάσιος
Παπακυριακοῦ Κων)νος
Παπακυριακοῦ Δημήτριος
απαθανασίου Ἀθανάσιος
Παπαθανασίου Ἰωάννης
Κανώτας Λάζαρος
Κανώτας Γεώργιος
Ράπτης Κων)νος
Ράπτης Γεώργιος
Ράπτης Ἀθανάσιος
Ράπτης Ἀναστάσιος
Ράπτης Ἀντώνιος
Κυλώνης Ἰωάννης
Κυλώνης Θωμᾶς
Κυλώνης Κων)νος
Παπανικολάου Ἰωάννης

Παπανικολάου Ἐλευθέριος
Παπανικολάου Νικόλαος
Γκέγκας Ι. Κων)νος
Γκέγκας Ι. Λάζαρος
Γκέγκας Ν. Κων)νος
Γκέγκας Ν. Λάζαρος
Φωκᾶς Δ. Βασίλειος
Φωκᾶς Δ. Ἰωάννης
Λαβαντσιώτης Κων)νος
Σαλαβάτης Δημήτριος
Γεωργάκης Θωμᾶς
Τριάρχος Κων)νος
Τριάρχος Λάζαρος
Τριάρχος Ἰωάννης
Γριζόπουλος Κων)νος
Γριζόπουλος Ἀγησίλαος
Οἰκονάμου Γρηγόριος
Παπαναστασίου Λάζαρος
Παπαναστασίου Δημήτριος
Παπαναστασίου Φιλήμων
Παπαναστασίου Ἀριστ.
Δημόκας Ἀθανάσιος
Ρέχας Κων)νος
Ρέχας Δημήτριος
Ρέχας Γρηγόριος

Ρέχας 'Αναστάσιος
Πάππας 'Αθανάσιος
Πάππας Νικόλαος
Κατσίκης Γεώργιος
Κατσίκης 'Αθανάσιος
Κίτσης Λάζαρος
Δαμαλάς Κων)νος
Δαμαλάς Γεώργιος
Βρέτας Στέφανος
Βρέτας 'Αναστάσιος
Στάμου Φανή
Στάμου 'Αριστέα
Χατζηγώγας Εασίλειος
Χατζηγώγας Δημήτριος
Χατζηγώγας Κων)νος
Χατζηγιαννούλης Δημήτριος
Χατζηγιαννούλης Τζών
Βούβαρης Φ.
Σαμαράς Λύσανδρος
Σαμαράς Γεώργιος
Μπατζογιάννης 'Ιωάννης
Γκαλίνας 'Ιωάννης
Γκαλίνας Ξενοφών
Γκαλίνας Κων)νος
Βογιάζας Κων)νος
Κυλώνης Κων)νος
Σιάννος 'Αθανάσιος
Σιάννος 'Ελευθέριος
Κουτσιάης Δημήτριος
Λέκας Γεώργιος
Λέκας Δημήτριος
Λαναράς Δημήτριος
Σαράτσης Λάζαρος
Σαράτσης 'Αριστ.
Γκαζδρόπουλος Κων)νος
Γκαζδρόπουλος Δημήτριος
Λυκοστράτης 'Ιωάννης
Λυκοστράτης Νικόλαος
Καραϊσκος Σωτήριος
Κωτίκας Ξενοφών
Μεζίλης Γεώργιος
Μεζίλης 'Ελευθέριος
Νιάμας 'Ιωάννης
Μάτης Γεώργιος
Μάτης 'Αθανάσιος
Μάτης Σωτήριος
Μάτης Κων)νος
Κυλώνης Θωμάς
Μάντζιος Κων)νος
Σαλαβέρης Γεώργιος
Πεζής Δημήτριος
Ζυγούρης 'Ιωάννης

Τσιαλιός 'Αλέξανδρος
Τσιαλιός Χρήστος
Τσιαλιός Κων)νος
Ράπτης 'Ηλίας
Φωτίου Δημήτριος
Φωτίου 'Ιωάννης
Μπόλης Γ. Λάζαρος
Μπέλλης Λάζαρος
Κόκκινος Κων)νος
Ταζές Κων)νος
Νίτσης 'Αριστ.
Νίτση Φανή
Ταζέ 'Ελευθερία
Ταζέ Λίζ.
Ταζέ Φανή
Πόδα Ειρήνη
Κοντοφάκας Βασίλειος
Καρράς Ευάγγελος
Καρράς Νικόλαος
Καρράς 'Αθανάσιος
Τσιρογιάννης 'Αθανάσιος
Σκληπίδης Δημήτριος
Γκριζος 'Αντώνιος
Γκριζος Κων)νος
Γκριζος 'Ιωάννης
Γκριζος Δημήτριος
Γκριζος 'Αναστάσιος
Χατζημιχαήλ Διονύσιος
Γκέγκα Θεανώ
Γκούμας 'Αθανάσιος
Γκούμα Σταυρούλα
Γκούμας Δημήτριος
Γκιουλιάος Δημήτριος
Μούσης 'Αντώνιος
Μητούλας Λάζαρος
Μητούλας Γεώργιος
Μητούλας 'Αθανάσιος
Δήμου Νικόλαος
Δήμου Γεώργιος
Σαράτσης Στέφανος
Βούζας Δημήτριος
Μπίκιας 'Αθανάσιος
Κόκκας 'Αντώνιος
Γιάππας Γρηγόριος
Κόκας 'Ιωάννης
Στάμος Νούλης
Γκατζούνης Κων)νος
Σαλαβάτης Γεώργιος
Δερβένης Νικόλαος
Δαλαμάγκα 'Αννα
Δαλαμάγκα Καλλιόπη
Ντάμπου Αικατερίνη

Παμπέρης Δημήτριος
Γκουντής Γεώργιος
Μεταξιώτης Ίωάννης
Ποταπός Κων)νος
Ποταπός Σωτήριος
Καραβίδα Αικατερίνη
Μαντζιάρη Αικατερίνη
Ταγόπουλος Ἀθανάσιος
Ἀποστολίδης Ἀντώνιος
Καραγιάννης Ἀναστάσιος
Κάρπος Δημήτριος
Κάρπος Κων)νος
Κάρπος Λάζαρος
Καρρᾶς Δημήτριος
Νουλέζας Γεώργιος
Νουζέλας Λάζαρος
Καράγιας Κων)νος
Λαναρίδης Ἀντώνιος
Λαναρίδης Γεώργιος
Βογιατζῆς Ξενοφών
Παλάντζας Ἀθανάσιος
Παλάντζας Ἀναστάσιος
Παλάντζας Γεώργιος
Μαυρίκης Κων)νος
Χατζηνίκος Κων)νος
Χατζηνίκος Νικόλαος
Μάτης Γεώργιος
Νασίκας Ἀθανάσιος
Ἀντωνίου Ἀντώνιος
Ἀντωνίου Ίωάννης
Γκουβούνης Ἀλκιβιάδης
Τυρναβίτης Λάζαρος
Τυρναβίτης Σωκράτης
Γιάγκου Γεώργιος
Γιάγκου Θωμᾶς
Ζῆσκος Ἀντώνιος
Ζῆσκος Ίωάννης
Ζῆσκος Γεώργιος
Κωτίκας Λάζαρος
Κωτίκας Νικόλαος
Γκότσας Γεώργιος
Χριστίδης Κων)νος
Χριστίδης Νικόλαος
Τέγος Ίωάννης
Τέγος Ἀθανάσιος
Μάντζιος Ίωάννης
Μάντζιος Σωτήριος
Μεταξιώτης Ίωάννης
Μεταξιώτης Γεώργιος
Μεταξιώτης Στέφανος
Καρρᾶς Στέφανος
Μεταξιώτης Κων)νος

Μπούσιος Δημήτριος
Ζιούδρος Ἀντώνιος
Ζιούδρος Δημήτριος
Καρασούλης Κων)νος
Καρασούλης Ἀθανάσιος
Κοντοφάκας Ίωάννης
Βούβαρης Γεώργιος
Φωκάς Ἀριστ.
Χατζηζωγίδης Θωμᾶς
Φωκάς Ἀθανάσιος
Δαντσούλης Κίμων
Μπακατόλιας Δημ.
Μαϊάκας Θωμᾶς
Χατζημπούσιος Ξενοφών
Κολοβίνα Ἐλισάβετ
Χαρίσης Κων)νος
Χαρίσης Ἀθανάσιος
Περδίκης Ἀνδρέας
Γκουλιᾶμας Κων)νος
Γκουλιᾶμας Σωτήριος
Γκουλιᾶμας Γεώργιος
Τρίρκος Στέφανος
Γκουτζιαμάνης Γεώργιος
Ζαφειρίου Δημήτριος
Βέλλας Ἀντώνιος
Βέλλας Δημήτριος
Βέλλας Γεώργιος
Βέλλας Κων)νος
Κολοβός Νικόλαος
Κολοβός Ἀχιλλεύς
Δεβερλέγκας Ἀχιλλεύς
Κολοβός Χρήστος
Κολοβού Αικατερίνη
Πούλιος Δημήτριος
Πούλιος Ἀθανάσιος
Πούλιος Πολ.
Παΐκος Κων)νος
Μπόλης Νικόλαος
Μπόλης Γεώργιος
Κικέρης Ίωάννης
Πάππα Θεανώ
Γιανέστρας Εὐάγγελος
Γιανέστρας Δημήτριος
Γκατζούνη Φανή
Γκούμας Ἀντώνιος
Γκούμας Ἀντώνιος
Γκούμας Δημήτριος
Γκούμας Ίωάννης
Καρανίκας Νικόλαος
Μπίσμπας Θωμᾶς
Καραβίδα Ἀθανάσιος
Καραβίδα Ἀναστ. Ἀθανάσιος

Καραβίδα Αικατερίνη
Μόσχης Νικόλαος
Μόσχης Έλευθέριος
Προκόβας Νικόλαος
Λίρλης Κων)νος
Μάστορας Γεώργιος
Χάλας Δημήτριος
Μάστορας Γεώργιος
Βασιλείου Ειρήνη
Γκούμα Άλεξάνδρα
Χατζημιχαήλ Δημήτριος
Μαϊώνας Λάζαρος
Γρίζος Γεώργιος
Χρυσικός Χρήστος
Λιάκος Άντώνιος
Παλαθιώτης Σωτήριος
Παλαθιώτης Δημήτριος
Τζικόπουλος Άντώνιος
Τζικόπουλος Ίωάννης
Λιάκος Δημήτριος
Πάσχος Γεώργιος

Πάσχος Δημήτριος
Μπουκουβάλας Έλευθέριος
Μπουκουβάλας Ζήσης
Παπανικολάου Νικόλαος
Παπανικολάου Άλέξανδρος
Παπανικολάου Ίωάννης
Δαμαλής Δημήτριος
Δαμαλής Νικόλαος
Δελημήτρος Άντώνιος
Δαλαμάγκας Ίωάννης
Πόδας Γεώργιος
Κανώτας Λάζαρος
Παπαϊωάννου Περικλής
Κουτσιάης Κων)νος
Μαραμής Κων)νος
Μαντζιάρης Δημήτριος
Κουκουβίτη Βρυς.
Χατζηγιαννούλη Θεσπ.
Κουτίκα Έλένη
Χατζηζωγίδης Νικόλαος

Μεταναστεύσαντες εις Αύστραλιαν

Παρτάλας Ε. Κων)νος
Παρτάλας Άθανάσιος
Μόσχης Άν. Άναστάσιος
Μόσχης Άθ. Δημήτριος
Γεωργάκης Ν. Γεώργιος
Γκούμας Ι. Μιχαήλ
Καρανίκας Ά. Λάζαρος
Καραϊσκος Άν. Άθανάσιος
Καραϊσκος Άν. Γεώργιος
Πούλιος Άν. Άναστάσιος
Παλάντζας Δ. Βασίλειος
Δαμαλής Α. Δημήτριος
Μπανούσης Λ. Κων)νος
Καρανίκας Δ. Γεώργιος
Μπατζογιάννης Ν. Σωτήριος

Κιτσούλης Ι. Γεώργιος
Καπρίνης Ήλ. Ά.
Λάππας Δ. Κων)νος
Ζήσκος Β. Άθανάσιος
Κάλφας Δ. Κων)νος
Ζήσκος Άν. Ίωάννης
Μουσένας Τ. Γεώργιος
Μόσχης Άν. Νικόλαος
Γαζέτης Γ. Λάζαρος
Μεταξιώτης Ι. Νικόλαος
Μπαζούκης Άθ. Δημήτριος
Τσίρκος Δ. Ήλιος
Μεταξιώτης Άν. Άθανάσιος
Γκρέκος Δ. Κων)νος

Μεταναστεύσαντες εις Αυτ. Γερμανίαν

Άντωνίου Τρύφων
Άντωνίου Καλλιόπη
Βαρβαρέζος Δημήτριος
Βαρβαρέζου Άννα
Βαρβαρέζος Χαρίλαος
Βαρβαρέζου Θεοδώρα
Βάντης Νικόλαος
Βάντη Όλγα
Βαρβαρούσης Κων)νος
Βαρβαρούση Άγλαΐα

Γαλάνης Απόστολος
Γαλάνη Βασιλική
Γαλάνης Δημήτριος
Γαλάνη Έλένη
Γαζέτης Θωμάς
Γαζέτη Εύθαλία
Γαζέτη Άγαθή
Γαζέτης Νικόλαος
Γαζέτη Ζωγραφιά
Γαζέτης Ήλιος

Δαμαλάς Δημήτριος
 Δαμαλή Αικατερίνη
 Δαμκαούτης 'Αθανάσιος
 Δαμκαούτη "Αννα
 Δαμκαούτη Εύανθία
 Θεοδωρής Φιλίμων
 Κοντοφάκας Κων)νος
 Κοντοφάκα 'Ασπασία
 Κάλφας Γεώργιος
 Κάλφα Θεοδώρα
 Μαγιώνας 'Ιωάννης
 Μαγιώνα Καλλιόπη
 Μαγιώνας Χρήστος
 Ντάμπος Γεώργιος
 Τζημαγιώργης Ζήσης
 Τζημαγιώργη Εύανθια
 Τζημαγιώργης Γεώργιος
 Τζημαγιώργη Εύγενία
 Τζημαγιώργης Κων)νος
 Τζημαγιώργη 'Ελένη
 Τσίρκος Κων)νος
 Τσίρκου "Αννα
 Τσανούσας Λάζαρος
 Τσανούσα "Αννα
 Φαρδής Μιχαήλ
 Φαρδής "Αννα
 Φαρδής 'Ιωάννης
 Φαρδής 'Ισμήνη
 Φακαλής Δημήτριος
 Φακαλή 'Ελισάβετ

Φακαλής Εύαγγελος
 Φακαλή "Αννα
 Φουρδούνης Δημήτριος
 Φουρδούνη Ειρήνη
 Χαρίσης 'Αθανάσιος
 Χαρίση "Αννα
 Σαμαράς 'Αθανάσιος
 Σαμαρά 'Ελένη
 Ραχωβίτης Χοράλαμπος
 Ραχωβίτου Κασσιανή
 Καρασουλής Δημήτριος
 Πατέρας Θωμάς
 Πατέρα Μαρία
 Μπαζούκης Εύαγγελος
 Μπαζούκη Σούλα
 Μπαζούκης Θωμάς
 Μπέλλης Δημήτριος
 Μπέλλη Ευριδίκη
 Ντάμπου 'Αγγελική
 Κιτσούλη Ευτέρπη
 Πατέρα Παρασκευή
 Τζημαγιώργης Γεώργιος
 Τζημαγιώργη Φανή
 Τζημαγιώργης Λάζαρος
 Τζημαγιώργη 'Ελένη
 Τζημαγιώργης 'Ιωάννης
 Τζημαγιώργη Εύανθια
 Ράπτης Κων)νος
 Ράπτου Μαρία
 Μητώνας Δημήτριος

ΛΟΒ Δ / Σ Φ / Θ ρ → Ε ρ α Φ / ρ Δ / Ε Ε Φ
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΑΝΤΕΣ ΕΙΣ ΚΑΝΑΔΑΝ

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΑΝΤΕΣ

ΕΙΣ ΚΑΝΑΔΑ

Καραπέτσης Βασίλειος
 Καραπέτση 'Ελένη
 Καραπέτσης 'Αθανάσιος
 Καραπέτση 'Αργυρώ
 Καραπέτση Χριστίνα
 Ζήσκου Φανή
 Ζήσκου 'Ελένη
 Ζήσκος 'Αντώνιος
 Γκούμας Κων)νος
 Βαρβαρέζος Νικλαος
 Βαρβαρέζος Κων)νος
 Βαρβαρέζου Μαγδαληνή

Σιάτρας Μιχαήλ
 Παρτάλας Σωτήριος
 Παρτάλα 'Ελένη
 Παρτάλας Γεώργιος
 Φάνος 'Αθανάσιος
 Σαλαβάτης Λάζαρος
 Γαζέτης Νικήτας
 Φακαλής 'Ηλίας
 Φακαλή Νικολέττα
 Ντάμπος 'Αντώνιος
 Καραϊσκος Δημήτριος
 Καραϊσκου Θεανώ
 Πεζή "Αννα
 Καρκοπέτσας Μιχαήλ